

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

ЕКОНОМІКА **від А до Я**

Понятійно-термінологічний словник

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2008

ББК 65я2
Е45

Автори:

О. В. Куроченко, д-р екон. наук, проф., *М. А. Копнов*, канд. екон. наук, проф. МАУП, *В. П. Сладкевич*, канд. екон. наук, проф. МАУП, *А. Д. Чернявський*, канд. екон. наук, проф. МАУП, *А. С. Шнирко*, канд. екон. наук, проф. МАУП, *Л. М. Берестецька*, доц., *Е. А. Арсанукаєва*, *В. В. Волинець*, *Г. В. Масленко*

Рецензенти: *В. П. Бех*, д-р філос. наук, проф.
А. М. Пойченко, д-р політ. наук, проф.
В. І. Судаков, д-р соціол. наук, проф.

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 7 від 27.08.04)

Економіка: від А до Я: Понятійно-термінол. слов. / О. В. Куроченко, Е45 М. А. Копнов, В. П. Сладкевич та ін. — К. : ДП «Видавничий дім «Персонал», 2008. — 368 с.

ISBN 978-966-608-813-3

Пропонований понятійно-термінологічний словник містить близько п'яти тисяч економічних термінів і понять з усіх напрямів сучасної економічної науки та господарської практики.

Для фахівців, викладачів, студентів вищих навчальних закладів, а також для всіх, хто опановує економічні знання.

ББК 65я2

ISBN 978-966-608-813-3

- © О. В. Куроченко, М. А. Копнов, В. П. Сладкевич та ін., 2008
- © Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2008
- © ДП «Видавничий дім «Персонал», 2008

Передмова

За роки незалежності в Україні відбулися широкомасштабні радикальні зміни в усіх сферах діяльності — соціальній, політичній та економічній. Українська економіка намагається стати частиною світового господарства, яке, у свою чергу, характеризується швидкими темпами глобалізації та інтернаціоналізації, тенденціями її перетворення на геоекономіку. Такі чинники спонукали подальше поглиблення та розширення економічної тематики, яка доповнилася новими галузями знання: економіка, маркетинг тощо.

Успішне розв'язання економічних проблем не можливе без знання сучасного категоріального та понятійного апарату економічної думки. Це не дивно, якщо врахувати формаційні зміни, які відбулися в нашій країні, — суттєву переорієнтацію економічної освіти та значне зростання попиту на довідкову літературу. З огляду на це потребують докорінного оновлення українська економічна мова, понятійно-категоріальний апарат, система аргументації, методи наукового дослідження, методологічні принципи, ідейний і теоретичний арсенали та ін. Тому автори намагалися вмістити у пропоноване видання якомога більше понять, термінів і категорій, конче необхідних при розгляді основоположних ідей, концепцій, моделей, феноменів, процесів, категорій, понять тощо, які загалом визначають стан, інфраструктуру, основні компоненти, суттєві характеристики, найважливіші напрями і тенденції розвитку сучасної світової економіки.

Це видання охоплює і загальні питання теорії і практики функціонування економіки загалом, і специфічні процеси та явища в конкретних сферах економічного життя суспільства. При розробці концепції автори врахували той факт, що перехід до ринкових відносин суттєво змінює пріоритети, а також актуальність і значення певних галузей економічних знань, що відповідають сучасним реаліям. Тому важливого значення набувають селекція, систематизація та відповідне трактування величезного масиву нових слів, термінів, понять. Природно, що в це видання не увійшло багато термінів і понять зі специфічних сфер економічних знань.

Довідник побудований за алфавітно-гніздовим методом. Терміни подані за українським алфавітом. На першому місці в термінах-словосполученнях стоять ключові слова — іменники, а за їх відсутності — прикметники. Цей принцип дав змогу сформувати гнізда першого порядку, а з використанням інверсії в решті сформувати гнізда другого порядку. Терміни, що складаються з двох слів, поєднаних дефісом, розташовані у гнізді в загальному порядку, в якому гніздоутворюючим є перше слово. Терміни, у складі яких є будь-які цифри, подаються перед словами, що складаються з літер. Термін подається у тому числі, яке вживається найширше. При однаковому вживанні в однині і множині перевага надана однині. Для деяких термінів (як правило, для таких, що часто вживаються) в дужках подається їх назва англійською мовою (або американський варіант), те саме стосується англословних ідіом.

Статті побудовані за такою схемою: спочатку подається формальне визначення ключового гніздоутворюючого слова, а для термінів, що включені в гніздо, але

не є гніздовими, надаються певні пояснення. Хоча в деяких статтях через труднощі, пов'язані з формальним визначенням, автори були змушені не дотримуватись означеної схеми. У разі наведення термінів, що мають кілька значень, пояснення дається тільки тим визначенням, які прямо чи опосередковано пов'язані з економікою або господарською практикою. У тексті статті використані аббревіатури за першими літерами з крапкою (без інверсії) терміна, що розглядається. При поясненні термінів перевага надавалася міжнародним нормам економіки і права. Користуючись довідником, необхідно враховувати наявність тотожних термінів, а також повних та неповних синонімічних понять.

Авторський колектив сподівається, що запропоноване видання буде корисне фахівцям, які працюють у багатогранній економічній сфері, а також студентам, які опановують економічні знання.

О. В. КУРОЧЕНКО

МАУП

А

“А”, група “А” — сукупність галузей промисловості з виготовлення засобів виробництва.

Куроченко О. В.

АБАНДОН — 1) відмова страхувальника від своїх прав на застраховане майно на користь страховика з метою одержання від останнього повної страхової суми; 2) вихід з угоди одного з контрагентів шляхом виплати премії або штрафу іншому.

Волинець В. В.

АБОНЕМЕНТ — право на користування будь-чим на визначений строк, а також документ, що надає таке право. Порядок збереження і користування А. встановлюється компанією.

Арсанукаєва К. О.

АБОЛІЦІЯ — 1) відміна закону, будь-якого нормативного акту; 2) офіційне спростування наклепу, відновлення іміджу; 3) скасування посади; 4) припинення карної справи на стадії, коли провина звинувачуваного юридично не встановлена.

Арсанукаєва К. О.

АБРОГАЦІЯ — відміна застарілого закону.

Масленко Г. В.

АБСЕНТЕЇЗМ — 1) ухилення від виконання обов'язків без поважної причини; 2) масове ухилення виборців від участі у виборах в державні органи; 3) форма землеволодіння, за якою земля

як умова виробництва відокремлена від власника.

Куроченко О. В.

АБСОРБЦІЯ — злиття двох комерційних фірм, коли одна (більша) компанія поглинає іншу.

Куроченко О. В.

АБШЛЮС — вказівка про необхідність запису сальдо на слабку сторону балансу. Здійснюється за схемою: залишок + прибуток = витрати + новий залишок.

Арсанукаєва К. О.

АВАЛЬ — письмове фінансове доручення, за яким аваліст бере на себе відповідальність перед володарем векселя за виконання зобов'язань будь-ким із зобов'язаних за векселем осіб: акцептантом, векселедавцем, індосантом.

Масленко Г. В.

АВАНС (АВАНСУВАННЯ) — грошова сума, яка видається в рахунок майбутніх платежів за матеріальні цінності, виконані роботи та надані послуги.

Чернявський А. Д.

АВАНС ТЕРМІНОВИЙ — відсотковий кредит, який необхідно повернути в обумовлений термін або за вимогою.

Масленко Г. В.

АВАНС ЦІЛЬОВИЙ — фінансова сума, яка надається для закупівлі певних товарів або для виконання конкретних дій.

Масленко Г. В.

АВАНТАЖ — вигода, користь, сприятливий стан.

Волинець В. В.

АВЕРАЖ — стратегія біржової гри, яка полягає у послідовній (через визначені проміжки часу) купівлі або продажу цінних паперів конкретного випуску у міру зміновання їх курсу.

Волинець В. В.

АВЕРС — лицевий бік монети.

Куроченко О. В.

АВІЗО — офіційне повідомлення про виконання розрахункової операції, що надсилається одним контрагентом іншому.

Чернявський А. Д.

АВІСТА — 1) вексель без посилання на строк платежу, тому він може бути поданий до сплати у будь-який час; 2) напис на векселі або на будь-якому іншому документі грошових розрахунків, який засвідчує, що цей документ має бути оплачений за його поданням або у заздалегідь визначений час з моменту його подання.

Волинець В. В.

АВСТРОМАРКСИЗМ — течія економічної думки в Австрії, яка розглядала можливості соціалізації суспільного життя в межах капіталістичного способу виробництва. Основні представники — О. Бауер, К. Каутський, Р. Гільфердінг.

Куроченко О. В.

АВТАРКІЯ — економічна політика самозабезпечення, спрямована на запобігання втягуванню країни в міжнародну торгівлю (див. *Економіка закрита*).

Чернявський А. Д.

АВТОКРАТІЯ — спосіб управління, коли вся влада зосереджена в руках однієї особи; безумовне підкорення керівникові, якому належить необмежена влада.

Арсанукаєва К. О.

АВТОМАТИЗАЦІЯ — застосування технічних засобів, які звільняють людину частково або повністю від безпосередньої участі у процесах виробництва, перетво-

рення, передавання і використання енергії, матеріалів та інформації.

Арсанукаєва К. О.

АВТОНОМІЯ — самоврядування, незалежність у управлінні.

Волинець В. В.

АВТОРИЗАЦІЯ — 1) процес, коли продавець, касир або сам володар електронної картки запитує дозвіл на списання зазначеної суми грошей з банківського рахунка, за яким проводяться операції з використанням картки; 2) дозвіл на використання картки, отриманий у результаті такого запиту.

Масленко Г. В.

АВТОРИТАРИЗМ — політичний режим, що заснований на антидемократичних принципах управління, має централізовану владу та репресивні органи, діяльність яких спрямована на усунення опозиції.

Масленко Г. В.

АВУАРИ — 1) кошти банку, в тому числі грошові кошти в іноземній валюті, цінних паперах, у золоті та інших дорогоцінних металах, чеках, векселях, переказах, акредитивах, за допомогою яких здійснюються платежі та погашення; 2) ліквідна частина активів, до складу якої входять кошти, що знаходяться в банку (поточні рахунки, депозити), цінні папери, які легко реалізуються. Найчастіше термін "авуари" застосовується до коштів банків, номінованих в іноземній валюті, цінних паперах, які зберігаються в іноземних банках і називаються іноземними авуарами. Іноземні авуари підпорядковуються юрисдикції країни, в якій вони розміщені. Існують авуари вільні (використовуються без обмежень), блоковані (ними розпоряджається держава або банк) і з певним режимом використання.

Чернявський А. Д.

АГЕНТ ДЕЛЬКРЕДЕРЕ — агент, який за додаткове винагородження гарантує принципалу надходження оплати від нього. А.д. зобов'язаний повернути принципалу збитки, якщо останній через

неплатоспроможність партнера не зможе отримати сплату. Однак А.д. не несе відповідальності в разі відмови партнера сплатити ціну на підставі того, що сам принципал не виконав належним чином своїх зобов'язань, що передбачені угодою, або якщо розмір винагородження є спірним. Як компенсацію за ризик А.д. стягує з принципала додаткову комісію.

Масленко Г. В.

АГЕНТ – 1) особа (фізична, юридична), яка здійснює певні операції за допомогою іншої особи від її імені та за її рахунок без права підпису документів за угодами; 2) представник підприємства, установи, організації.

Сладкевич В. П.

АГЕНТУВАННЯ – правовідносини економічних агентів, коли одна сторона (агент) бере на себе зобов'язання за винагородження здійснити за дорученням іншої сторони (принципала) юридичні або інші дії. А. може здійснюватися від імені агента, але за рахунок принципала, або від імені та за рахунок принципала. За угодою, яку уклав агент з третьою особою від свого імені і за рахунок принципала, набуває прав і стає зобов'язаним сам агент, навіть якщо принципал був названий в угоді або вступив з третьою особою у безпосередні відносини з виконання угоди. Тільки після підписання угоди агент повинен передати права та зобов'язання, що передбачені угодою, своєму принципалу. У цьому разі А. набуває характеру комісії. За угодою між агентом та третьою особою від імені та за рахунок принципала, права та зобов'язання виникають безпосередньо у принципала і обминають агента. У цьому разі А. набуває характеру доручення. Виконання агентської угоди фіксується у звітах агента, що надаються принципалу. Принципал може дозволити агенту задля виконання угоди укласти угоду з іншою особою, відповідаючи за дії субагента перед принципалом. Принципал може зобов'язати агента укласти субагентські угоди (з визначенням або без визначення конкретних умов таких угод). А. може бути як строковим, так і безстроковим. В останньому разі повноваження агента

на здійснення дії від імені принципала оформлюються або письмовою угодою, або періодичним оновленням доручень. Закінчення строку дії агентської угоди є підставою для її припинення, тоді як безстрокова агентська угода може бути припинена шляхом односторонньої відмови від подальшого її виконання.

Арсанукаєва К. О.

АГЕНТСТВО – організаційна структура, що виконує певні доручення державних, комерційних та інших установ, а також приватних осіб. Комісійна винагорода (оплата його діяльності) визначається умовами угоди з довірительом.

Арсанукаєва К. О.

АГЛОМЕРАЦІЯ – фактичне злиття кількох міст і населених пунктів в єдине міське поселення.

Арсанукаєва К. О.

АГРЕГАТ ГРОШОВИЙ – показник кількості грошей або групування фінансових активів за ступенем ліквідності. А.г. поділяється на суми: готівкові гроші в обігу (агрегат M_0); готівкові гроші та вклади до запитання (M_1); готівкові гроші, вклади до запитання і невеликі строкові внески (M_2); готівкові гроші та всі банківські вклади (M_3); готівка, вклади та деякі види цінних паперів (L).

Куроченко О. В.

АГРЕГАТИ – 1) макроекономічні – узагальнений підсумок окремих операцій економічних агентів; 2) узагальнені статистичні характеристики стану економіки.

Волинець В. В.

АГРЕГУВАННЯ РИНКУ – стратегія, за якої фірма (організація, підприємство) розглядає ринок як однорідну сферу. Ця стратегія базується на значущих для цієї фірми соціально-економічних факторах та ознаках, що дає змогу визначити спектр маркетингової діяльності, а також систему маркетингових заходів.

Волинець В. В.

АДАПТАЦІЯ В МАРКЕТИНГУ – одна з ключових функцій маркетингу, яка забезпечує стале існування та розви-

ток підприємства (фірми, організації) за рахунок погодження інтересів відповідного суб'єкта з оточуючим соціально-економічним середовищем.

Масленко Г. В.

АДАПТАЦІЯ РОБІТНИКА — комплекс організаційно-технічних заходів менеджменту, що забезпечують пристосування найманого працівника компанії або підприємства до їх функціональної специфіки як систем та до їх окремих елементів серед постійно змінюваних умов зовнішнього середовища.

Копнов М. О.

АДВАЛОРНИЙ — розрахунок у формі фіксованого відсотка від загальної вартості товару, податок, комісійна винагорода тощо.

Куроченко О. В.

АДДЕНДУМ — додаток до договору.

Волинець В. В.

АДЖАСТЕР (від англ. *adjuster*) — особа, яка представляє інтереси страхової компанії у вирішенні питань з регулювання претензій страхувальника у зв'язку з настанням страхового випадку.

Арсанукаєва К. О.

АДМІНІСТРАЦІЯ — 1) персонал виконавчого органу підприємства; 2) органи виконавчої влади території (регіону).

Волинець В. В.

АДРІТУРА — (від англ. *adriation*) — 1) при перевезенні товару означає, що він безпосередньо спрямований за місцем призначення; 2) у вексельних операціях — безпосереднє спрямування векселя, який опротестований чи прострочений, до особи, яка його видала.

Арсанукаєва К. О.

АДХОКРАТІЯ — організаційні утворення, які займаються всіма новими питаннями, які або зникають у бюрократичній безодні, або зачіпають так багато бюрократичних рівнів, що стає зовсім незрозумілим, хто і що має робити конкретно.

Куроченко О. В.

АЖІО — 1) різниця між ринковою ціною золота і кількістю паперових грошей, що номінально відповідають цій кількості золота (в умовах золотого стандарту); 2) різниця між ринковим курсом цінних паперів та їх номінальною вартістю; 3) позитивна різниця між ціною наявного товару та ціною товару за терміновою угодою; 4) комісійна винагорода за обмін паперових грошей на золото (в умовах золотого стандарту).

Чернявський А. Д.

АЖУР — оформлення операцій за бухгалтерськими книгами в день здійснення таким чином, щоб отримати повну відповідність даних аналітичного і синтетичного обліку, складського і бухгалтерського обліку, залишків і оборотів за розрахунками синтетичного обліку, що зафіксовані у Головній книзі, та балансовими залишками.

Масленко Г. В.

АКВІЗИЦІЯ — 1) залучення страховою або транспортною компанією нових клієнтів. Агентів, які виконують таку діяльність, називають аквізиторами; 2) скупка акцій компанії з метою встановлення контролю над нею. Якщо А. проводиться без згоди управляючих компаній, то її називають ворожою.

Волинець В. В.

АКВИТЕНС — (від англ. *acquittance*) — документ, що звільняє від фінансової відповідальності.

Арсанукаєва К. О.

АКЛАМАЦІЯ — прийняття або відхилення зборами якоїсь усної пропозиції без підрахунку голосів, зважаючи лише на реакцію (галас, репліки) учасників зборів.

Арсанукаєва К. О.

АКРЕДИТИВ — доручення банку іншому або кільком іншим банкам виконувати за розпорядженням і за рахунок клієнта платежі фізичній або юридичній особі в межах забезпеченої суми згідно з умовами, зазначеними в акредитиві.

Чернявський А. Д.

АКРЕДИТИВ АКЦЕПТНИЙ — виконується шляхом акцепту банком-емітентом чи підтверджуючим банком виставлених бенефіціаром термінових тратт проти надання передбачених документів, якщо дотримані всі умови акредитива.

Масленко Г. В.

АКРЕДИТИВ БЕЗВІДКЛИЧНИЙ — може бути скасований чи змінений тільки за згодою банку-емітента, підтверджуючого банку, бенефіціара.

Масленко Г. В.

АКРЕДИТИВ ВІДКЛИЧНИЙ — може бути змінений чи скасований банком-емітентом у будь-який час без попереднього повідомлення бенефіціара.

Масленко Г. В.

АКРЕДИТИВ ДОКУМЕНТАРНИЙ — будь-яка угода, за якою банк (банк-емітент), що діє за проханням і на підставі інструкцій клієнта (заявника акредитива) чи від свого імені: а) повинен здійснити платіж третій особі чи за її наказом бенефіціару або оплатити чи акцептувати переказні векселі, подані бенефіціаром; б) дає повноваження іншому банку зробити такий платіж, оплатити і акцептувати переказні векселі; в) дає повноваження неогоціювати (купити чи врахувати) іншому банку проти передбачених документів, якщо дотримані всі умови акредитива.

Масленко Г. В.

АКРЕДИТИВ ЗМІШАНИЙ — зобов'язання банку, які підлягають виконанню в разі надання бенефіціаром інших документів, ніж документи, що підтверджують відвантаження товарів (виконання робіт, надання послуг), однак обумовлюється обов'язок наступного надання таких документів банку.

Куроченко О. В.

АКРЕДИТИВ З НЕГОЦІАЦІЄЮ ТРАТТ — акредитив, що виконується шляхом оплати бенефіціару чи третім особам тратт чи інших документів, акцептованих бенефіціаром. Операція з оплати бенефіціару чи третім особам тратт

чи інших документів, акцептованих бенефіціаром, називається неогоцією. Негоціюючим може виступати будь-який банк, що одержав від банку-емітента повноваження на здійснення неогоції. Акредитив з неогоцією тратт не повинен передбачати виставлення тратт на заявника акредитива. Якщо акредитив передбачає виставлення тратт на заявника акредитива, то банки мають розглядати такі тратти як додаткові документи.

Масленко Г. В.

АКРЕДИТИВ МІЖНАРОДНИЙ — незалежно від того, як він названий і позначений (документарний акредитив, акредитив, акредитивний лист тощо), є одностороннім, умовним грошовим зобов'язанням банку, виданим за дорученням клієнта-наказодавця акредитива (імпорттера) на користь його контрагента за контрактом бенефіціара (експорттера), за яким банк, що відкрив акредитив (банк-емітент), повинен провести бенефіціару платіж (негайно чи з розстрочкою) або акцептувати тратти бенефіціара і сплатити їх у строк, або уповноважує інший банк провести такі платежі, акцепт тратт бенефіціара за умови надання бенефіціаром документів, передбачених в акредитиві, і при виконанні інших умов акредитива.

Масленко Г. В.

АКРЕДИТИВ НЕПЕРЕКАЗНИЙ — акредитив, що його може використати лише бенефіціар, на користь якого цей акредитив відкрито.

Куроченко О. В.

АКРЕДИТИВ НЕПІДТВЕРДЖЕНИЙ — акредитив, за розрахунки якого відповідальність несе тільки банк-емітент, а банк, що обслуговує бенефіціара, виконує посередницьку роль і не відповідає за виплати по акредитиву.

Масленко Г. В.

АКРЕДИТИВ НЕПОКРИТИЙ — передбачає здійснення виконуючим банком виплат бенефіціару за рахунок власних коштів з наступною їх компенсацією банком-емітентом.

Масленко Г. В.

АКРЕДИТИВ НЕПОНОВЛЮВАНИЙ — відкривається на певну суму і не передбачає її поповнення після виконання.

Масленко Г. В.

АКРЕДИТИВ ПЕРЕКАЗНИЙ (*трансферабельний*) — за ним бенефіціар (первинний бенефіціар) має право уповноважити банк, що здійснює розрахунки з ним за акредитивом (переказуючий банк), переказати суму акредитива цілком чи частково одному чи кільком іншим особам (іншим бенефіціарам). Переказ суми акредитива іншому бенефіціару означає не тільки передавання йому права на одержання суми акредитива, а й зобов'язань першого бенефіціара щодо виконання всіх умов акредитива, у тому числі щодо надання переказуючому банку документів, проти яких здійснюється розрахунок за акредитивом.

Масленко Г. В.

АКРЕДИТИВ ПІДТВЕРДЖЕНИЙ — акредитив, що, крім зобов'язання банку-емітента, підтверджується відповідним зобов'язанням авізуючого чи іншого банку здійснити розрахунки з третьою особою (бенефіціаром) проти наданих такою особою документів.

Масленко Г. В.

АКРЕДИТИВ ПЛАТІЖНИЙ — виконується шляхом платежу проти подання передбачених документів, якщо дотримані всі умови акредитива. При цьому платіжні акредитиви поділяються на три види: а) акредитив із платежем за поданням — передбачає здійснення платежу за поданням документів, а також при виконанні інших умов акредитива; б) акредитив з розстрочною платежу — передбачає здійснення платежу у визначений термін після одержання документів при виконанні бенефіціаром інших умов акредитива; в) акредитив з частковою розстрочкою платежу (з остаточним розрахунком) — передбачає виплату бенефіціару основної суми відповідно до умов виконання платежу у разі подання визначених в акредитиві документів, а залишкову суму — після одержання банком-емітентом документів, що підтверджують прийняття імпортером товару.

Масленко Г. В.

АКРЕДИТИВ ПОКРИТИЙ — при відкритті такого акредитива банк-емітент попередньо надає в розпорядження виконуючого банку кошти (покриття) у сумі акредитива на термін дії зобов'язань банку-емітента за умови можливості їх використання для виплат за акредитивом. Ал. використовується з метою надання бенефіціару і виконуючому банку додаткових гарантій своєчасного і повного виконання банком-емітентом зобов'язань за відкритим ним акредитивом.

Масленко Г. В.

АКРЕДИТИВ ПОНОВЛЮВАНИЙ (*револьверний*). Акредитив, що передбачає періодичне поновлення його вартості до первісної суми після використання його на визначену суму (квоту).

Масленко Г. В.

АКРЕДИТИВ РЕЗЕРВНИЙ — може бути затребуваний бенефіціаром у разі відмови заявника цього акредитива від виконання зобов'язань за контрактом і є своєрідним інструментом забезпечення платежів. Обов'язковою умовою для вимоги бенефіціаром коштів за А.р. є факт невиконання заявником А.р. забезпечених таким акредитивом зобов'язань. А.р. може бути відкритий на користь як експортера, так і імпортера. У разі відкриття на користь експортера А.р., як правило, використовується при розрахунках у формі інкасо чи банківського переказу: а) для додаткового забезпечення платежів на користь експортера; б) для зменшення загальної суми банківського кредиту, необхідного покупцеві (заявнику акредитива). При відкритті на користь імпортера А.р. може виступати гарантом повернення раніше сплаченого імпортером авансу чи виплати неустойок і штрафів на користь імпортера.

Масленко Г. В.

АКРЕДИТИВ ТОВАРНИЙ — за ним банк має виконати свої зобов'язання після подання бенефіціаром комплексу документів, що засвідчують факт відвантаження товару відповідно до умов акредитива.

Масленко Г. В.

АКРЕДИТИВ ЧИСТИЙ (*грошовий*) — за ним банк має виконати свої зобов'язання після подання бенефіціаром інших документів, ніж ті, що підтверджують відвантаження товарів (виконання робіт, надання послуг), необхідність наступного подання таких документів банку сторонами акредитива не обумовлена. А.ч., на відміну від товарних акредитивів, не виконує забезпечувальної функції, а тому практично не використовується для розрахунків у зовнішньоекономічній діяльності. Їх можна використовувати для здійснення розрахунків лише між підприємствами, що неодноразово працювали разом і цілком довіряють один одному.

Масленко Г. В.

АКСЕЛЕРАТОР — макроекономічне відношення приросту інвестицій до приросту доходу (споживчого попиту, готової продукції), що було викликано цим приростом. Концепція А. раціоналізує в динаміці деякі співвідношення між макроекономічними показниками.

Куроченко О. В.

АКСІОМИ ВИЯВЛЕНИХ ПЕРЕВАГ — вихідні положення аналізу споживчого попиту, які дають можливість робити висновки про наміри споживача, коли вже відомий зроблений ним вибір. Сформульовані П. Семюелсоном, тому називаються також аксіомами Семюелсона. Загальний зміст аксіом полягає в такому: вважається, що при виборі набору благ q_0 при векторі цін p_0 і загальних витратах на їх придбання z_0 надається перевага іншому набору q_1 , якщо споживач при однаковому векторі цін купив набір q , хоча мав змогу за ті самі гроші купити набір q_0 . Це записується так: $q_0 > q_1$, якщо і тільки якщо $p_0 q_0 > p_0 q_1$. На цій основі побудовані так звані слаба і сильна аксіоми; слаба стверджує: якщо набір q_0 явно переважає набір q_1 , то q_1 не може бути більшим за перевагами від q_0 , тобто відношення явної переваги асиметричне. Сильна аксіома стосується не тільки двох наборів, а й будь-якої їх кількості. Вона дає змогу зіставляти і такі набори, що безпосередньо з тих чи інших при-

чин незрівнянні. Аксіома стверджує: якщо набір q_0 явно переважає набір q_1 , а набір q_1 має явну перевагу над набором q_2 , ..., q_n , то набір q_0 не може мати переваги над q_0 . При деяких додаткових умовах можна створити можливість виведення функції корисності.

Куроченко О. В.

АКТ — документ, складений та підписаний особисто кількома уповноваженими особами, який затверджує певні факти чи події. Акт перевірки — це документ за підсумками проведеної перевірки, який складається інспекційною групою та затверджується начальником відділу інспектування.

Арсанукаєва К. О.

АКТИВ — 1) будь-який об'єкт власності людини чи підприємства; 2) стаття балансу підприємства, що відбиває вартість об'єкта власності.

Чернявський А. Д.

АКТИВІЗМ — у науковій економічній літературі — це політика активного втручання держави в економіку (переважно це грошово-фіскальний спосіб). Теорія і практика А. базуються на ідеях Дж. М. Кейнса.

Арсанукаєва К. О.

АКТИВНІСТЬ ТРУДОВА — реалізація інтелектуального і фізичного потенціалу робочої сили у процесі трудової діяльності. Кількісний результат А.т. відбивається у рівні продуктивності праці або в обсязі виконаної роботи за одиницю часу. Зміст поняття А.т. охоплює як власно трудову діяльність, що характеризується якістю та кількістю виконаної роботи, так і такі її аспекти, як дисциплінованість учасників трудовою процесу, мотивація і характер праці. Багатоаспектність форм виявлення А.т. свідчить про її багатогранність, наявність великої кількості прямих та зворотних зв'язків з факторами і процесами, що її формують. Насамперед це фактори, від яких залежить інтелектуальний і фізичний потенціал робочої сили, а також фактори, що впливають на його реалізацію. Інтелектуальний потенціал визначається

засвоєнням елементів загальної культури, рівнем загальної освіти, професійної підготовки, їх підступності, ступенем розвитку потреб і стимулів до отримання освіти. Фізичний потенціал робочої сили залежить від працездатності, зокрема від віку працівників, стану їхнього здоров'я.

Арсанукаєва К. О.

АКТИВИ — сукупність того, чим володіє підприємство (майно, основний капітал, обіговий капітал, нематеріальні активи); економічні ресурси підприємства (компанії) у вигляді основного та обігового капіталів, нематеріальних засобів, що використовуються у виробництві та інших формах діяльності з метою одержання прибутку.

Сладкевич В. П.

АКТИВИ ЧИСТІ (нетто-активи) — дійсні (реальні) активи після відрахування пасивів; активи, створені за рахунок власного капіталу підприємства (компанії); вартість А.ч. дорівнює сумі власного капіталу підприємства (компанії).

Сладкевич В. П.

АКТИВИ БАНКУ — в бухгалтерському балансі характеризують розміщення та використання банками ресурсів, що є в їх розпорядженні. А.б. поділяють на такі, що дають чи не дають доходи. До активів, що не дають доходів, належать грошові кошти в касі, на кореспондентському (в розрахунково-касовому центрі — РКЦ) та резервному рахунках, а також основні засоби, матеріали, нематеріальні А.б. та іммобілізовані власні кошти. А.б., що дають доходи, поділяють на обліково-позикові та банківські інвестиції.

Арсанукаєва К. О.

АКТИВНІСТЬ ІННОВАЦІЙНА — цілеспрямована діяльність зі створення, засвоєння у виробництві та просування на ринок продуктових, технологічних і організаційно-управлінських нововведень. А.і. — необхідна умова економічного зростання і підвищення якості життя, а тому посідає центральне місце в реалізації інноваційної політики держави та

підприємства. Рівень А.і. визначає темпи розвитку національної економіки в цілому і конкурентоспроможність окремих галузей та підприємств. Основним показником А.і. є збільшення витрат на науково-дослідницькі та дослідно-конструкторські роботи. А.і. на макрорівні зумовлена як економічним і науково-технічним потенціалом країни, так і духовним станом суспільства, його здатністю сформулювати національну інноваційну доктрину, стратегію науково-технічного розвитку, визначити напрями і форми інноваційної політики, сконцентрувати ресурси на її реалізацію. Така А.і. неможлива поза розвинутого ринку і конкурентного середовища. На рівні галузей і підприємств А.і. здебільшого залежить від правильності вибору інноваційної стратегії та якості управління інноваційною діяльністю, гнучкості виробничих систем, маневреності використання ресурсів.

Арсанукаєва К. О.

АКЦЕПТ — форма безготівкових розрахунків між економічними суб'єктами за відвантажені товарно-матеріальні цінності, за надані послуги та виконані роботи. А. — це згода на оплату або гарантія оплати грошових, товарних чи розрахункових документів; застосовується у міжнародному та внутрішньому товарообігу. Акцептна форма розрахунків не використовується при розрахунках по авансах, рекламаціях або претензіях.

Арсанукаєва К. О.

АКЦЕПТ БАНКІВСЬКИЙ — 1) згода банку на оплату платіжних документів, форма гарантії їх оплати; оформляється у вигляді відповідного напису банку-акцептанта; 2) інструмент грошового ринку. Є простим векселем з фіксованою датою погашення. Банк, акцептуючи вексель, бере на себе зобов'язання щодо нього і робить передавальний напис (індосує вексель). Якщо такі векселі активно обертаються на ринку, то їх називають банківськими акцептами.

Арсанукаєва К. О.

АКЦЕПТ БЛАНКОВИЙ — надається без якихось попередніх умов. Стосовно договорів використовується термін “акцепт безумовний” — згода на укладення договору відповідно до пропозиції (оферти) іншої сторони без додаткових питань або умов до оферента.

Арсанукаєва К. О.

АКЦЕПТ ВЕКСЕЛЯ — згода на оплату векселя, що оформляється у вигляді відповідного напису акцептанта на векселі. Акцепт пов'язаний передусім з траттами, які на відміну від простих векселів, як правило, не видаються позичальником, а виставляються на нього кредитором. В окремих випадках, одержавши у борг гроші, трасант видає тратту, за якою ремітент може одержати акцепт, а потім і оплату векселя від банку, в якому є рахунок трасанта. Векселі, що мають банківський акцепт, охочіше приймаються до оплати, що сприяє розширенню сфери їх обігу. Акцептант має право вказати особу, в місці перебування якої треба зробити платіж. У разі відмови від акцепту може бути вчинений вексельний протест.

Арсанукаєва К. О.

АКЦЕПТ ВЕКСЕЛЯ БАНКІВСЬКИЙ — вексель, гарантований (що акцептується) банком з фіксованим терміном оплати. Використовується для фінансування виробників або експортерів в період між виготовленням або експортом і надходженням платежів від покупців. Ціни, пропонувані продавцями і покупцями на вторинному ринку, дорівнюють номіналу мінус знижка.

Арсанукаєва К. О.

АКЦЕПТ ВЕКСЕЛЯ БЕЗУМОВНИЙ — акцепт переказного векселя без зміни його первинних умов.

Арсанукаєва К. О.

АКЦЕПТ ВЕКСЕЛЯ УМОВНИЙ — акцепт переказного векселя, що змінює дію вже виписаного векселя.

Арсанукаєва К. О.

АКЦЕПТ ОФЕРТИ НЕВИЗНАЧЕНИЙ — акцепт, який містить додаткові

питання або умови до оферента. Пропонується узгодження або уточнення питань при зустрічі сторін або іншим способом. Зобов'язань щодо укладення договору в цьому разі не виникає. Відмова від акцепту може бути зроблена в будь-якій формі. Умовчання потенційного акцептанта не призводить до виникнення зобов'язань і є відмовою від вступу в договірні відносини. Але якщо є, наприклад, факт отримання послуги або продукції з відповідним оформленням приймально-здавальної документації, то це означає “акцепт за умовчанням” і спричиняє за собою зобов'язання одержуючої сторони сплатити за надані послуги або товар (продукцію).

Арсанукаєва К. О.

АКЦЕПТ ПОДАЛЬШИЙ — акцепт, при якому рахунок, що надійшов, банк оплачує без попереднього узгодження з платником. Якщо впродовж певного періоду часу (зазвичай 3 дні) банк дістає відмову платника від оплати через недотримання умов господарського договору, то банк в установленому порядку відновлює раніше переказані кошти на рахунок платника; відмова від акцепту приймається до настання терміну платежу.

Арсанукаєва К. О.

АКЦЕПТ РАХУНКА (ОПЛАТИ) — згода платника на повну оплату виставленого на інкасо в банку рахунка, поданого постачальником за товарно-матеріальні цінності, виконані роботи і надані послуги.

Арсанукаєва К. О.

АКЦЕПТ РАХУНКА (ОПЛАТИ) НЕГАТИВНИЙ — порядок оформлення акцепту, коли письмово дається тільки відмова від акцепту (заперечення згоди на оплату); при негативному акцепті згода на оплату документами не оформляється.

Арсанукаєва К. О.

АКЦЕПТ РАХУНКА (ОПЛАТИ) ПОЗИТИВНИЙ — акцепт, що передбачає письмову згоду покупця на оплату платіжної вимоги.

Арсанукаєва К. О.

АКЦЕПТ РАХУНКА (ОПЛАТИ) ПОПЕРЕДНІЙ — акцепт, за яким оплата платіжної вимоги може здійснюватися тільки у разі закінчення терміну акцепту, тобто після попередньої згоди платника; платіжна вимога оплачується наступного дня після закінчення терміну акцепту.

Арсанукаєва К. О.

АКЦЕПТ РАХУНКА УМОВНИЙ — акцепт, що містить спеціальні умови — акцепт з обмовками. Акцепт з обмовками недійсний по відношенню до оферти, оскільки акцепт, що містить якісь додаткові умови, вважається новою офертою. Це саме стосується і акцепту тратти: він має бути безумовним. Якщо акцепт обмежений якимись умовами (наприклад, часом або місцем платежу), утримувач тратти може зажадати безумовного акцепту, а у разі невиконання такої вимоги вважати це відмовою від платежу.

Арсанукаєва К. О.

АКЦЕПТ РАХУНКА ЧАСТКОВИЙ — згода на часткову оплату рахунка.

Арсанукаєва К. О.

АКЦЕПТАНТ — особа, яка бере на себе зобов'язання сплатити поданий рахунок (вексель).

Арсанукаєва К. О.

АКЦИЗ — вид непрямого податку, розрахований як відсоток від вартості підакцизного товару.

Сладкевич В. П.

АКЦІОНУВАННЯ — процес перетворення державного або муніципального підприємства в акціонерне товариство з наступною реалізацією акцій широкому колу осіб, які набувають права власника в межах свого пакета акцій.

Арсанукаєва К. О.

АКЦІЯ — вид цінного папера без встановленого терміну обігу, який свідчить про дольову участь в уставному фонді акціонерного товариства, підтверджує членство в акціонерному товаристві та право на участь в управлінні ним,

дає право його власникові на одержання частини прибутку у вигляді дивиденду, а також на участь в розподілі майна в разі ліквідації акціонерного товариства.

Масленко Г. В.

АКЦІЯ ЗВИЧАЙНА — законодавчо визнане свідоцтво власності (або володіння) на частину майна корпорації (компанії).

Масленко Г. В.

АКЦІЯ ЗОЛОТА — 1) акція, власник якої має право вето впродовж певного періоду на рішення зборів акціонерів про внесення змін до статуту компанії, її реорганізації або ліквідації, приєднання до інших компаній, передавання в оренду тощо; 2) частина акцій в руках держави, яка дає можливість зберігати контроль за діяльністю компанії.

Берестецька Л. М.

АКЦІЯ ПРИВІЛЕЙОВАНА — гібридна форма цінного папера, що поєднує характеристики звичайної акції та облігації.

Масленко Г. В.

АКЦІЯ СТІЙКА — характеризується низькими котируваннями або низькими показниками прибутковості відповідної компанії. Проте в певний час її ринкова ціна є заниженою відносно реальної вартості, тобто значення відносин “прибутковість — ціна” і “балансова вартість — ринкова вартість” високі.

Масленко Г. В.

АКЦІЯ, ВИКУПЛЕНА КОРПОРАЦІЄЮ — звичайна акція, яка була випущена корпорацією і пізніше нею куплена на відкритому ринку або через тендерну пропозицію. Ця акція не дає права голосу або права одержати дивиденди; економічно вона еквівалентна невипущеній акції.

Масленко Г. В.

АКЦІЯ “ГОРИЗОНТУ” — форма активного управління портфелем облігацій. Для аналізу вибирається одиничний період володіння і розглядаються можливі співвідношення прибутковості в кін-

ці цього періоду. Для включення в портфель відбираються облигації з найпривабливішою очікуваною прибутковістю при різних можливих співвідношеннях.

Масленко Г. В.

АЛГОРИТМ — система послідовних дій, застосовуваних за строго визначеними правилами, що забезпечує розв'язання поставленого завдання.

Куроченко О. В.

АЛЕБА — відмова від акцепту.

Куроченко О. В.

АЛЛОД — вільна для відчуження земля.

Куроченко О. В.

АЛОНЖ — лист, що додається до векселя для додаткових індосаментів.

Чернявський А. Д.

АЛФАВІТИЗМ — переваги, що їх мають підприємства, назва яких починається з перших літер алфавіту. Оскільки у різних рейтингових і рекламних списках їх подають першими, то вірогідність того, що потенційний клієнт зверне на них увагу, підвищується.

Куроченко О. В.

АЛЬМЕНДА — земельні угіддя, що перебувають у загальному користуванні членів громади (общини).

Куроченко О. В.

АЛЬПАРИ — відповідність біржового курсу цінних паперів (ринкового курсу валют) номіналу (паритету).

Арсанукаєва К. О.

АЛЬФА — різниця між фактичною очікуваною дохідністю цінного папера і рівноважною величиною, визначеною з рівня ринкової прибутковості.

Арсанукаєва К. О.

АМАЛЬГАМАЦІЯ — злиття комерційних компаній в єдину акціонерну компанію.

Арсанукаєва К. О.

АМАНКО — недолік, нестаток.

Арсанукаєва К. О.

АМОРТИЗАЦІЯ — поступове перенесення вартості основних фондів на виготовлений за їх допомогою продукт чи послугу, цільове нагромадження грошових засобів та їх поступове застосування для заміщення зношених фондів.

Масленко Г. В.

АМОРТИЗАЦІЯ ОСНОВНИХ ФОНДІВ — перенесення вартості всіх видів засобів праці (крім землі) на вартість створеної продукції. Нарахування амортизації здійснюється впродовж строку експлуатації (корисного використання) об'єкта. Для відшкодування вартості зношеної частини основних фондів кожне підприємство робить амортизаційні відрахування відповідно до розмірів фізичного й морального (техніко-економічного) зносу. Сума амортизаційних відрахувань за нормативний період використання засобів праці повинна дорівнювати сумі первісної вартості основних фондів та витрат на підтримку їх у робочому і технічно досконалому стані. Ці відрахування зараховують до собівартості виготовленої продукції, реалізують під час її продажу, а потім накопичують у спеціальному амортизаційному фонді, який використовується для відтворення основних фондів. Амортизаційні відрахування здійснюють за відповідними нормами, які становлять їх щорічний розмір у відсотках до балансової вартості основних фондів. Суми амортизаційних відрахувань звітного періоду визначаються за нормами амортизації до балансової вартості груп основних фондів на початок звітного періоду.

Масленко Г. В.

АМПЛІАЦІЯ — копія документа (розписки) про прийняття грошей.

Масленко Г. В.

АНАЛІЗ — важлива функція управління, здійснювана на макро- і мікрорівні.

Куроченко О. В.

АНАЛІЗ ВИТРАТ І РЕЗУЛЬТАТІВ — система оцінювання інвестиційних проектів, за якої розглядаються співвідношення всіх результатів і витрат не-

залежно від того, якими економічними суб'єктами вони здійснені. Витрати при цьому характеризуються як зменшення корисності, а результати — як зростання корисності проекту, що вимірюється альтернативною вартістю. Інвестиційний проект доцільний, якщо вартість результатів перевищує витрати.

Куроченко О. В.

АНАЛІЗ ГОРИЗОНТУ — метод активного управління портфелем облігацій, заснований на розрахунку реалізованої прибутковості облігацій за визначений плановий період, ураховуючи прогнози про майбутні відсоткові ставки.

Куроченко О. В.

АНАЛІЗ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ — засіб вивчення процесу та результатів господарської діяльності підприємства, фірми, галузі. Може бути загальним або цільовим. За допомогою загального А.г.д. досліджуються всі сторони діяльності підприємства. Цільовим А.г.д. охоплюють окремі напрямки діяльності або рішення спеціальних завдань. Предметом А.г.д. є виконання договірних зобов'язань, ефективність використання всіх видів ресурсів, собівартість продукції тощо. Розрізняють порівняльний та факторний методи аналізу. При порівняльному А.г.д. зіставляються фактичні й планові показники за певні проміжки часу. Факторний аналіз визначає вплив окремих факторів на певний показник.

Куроченко О. В.

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОРІВНЯЛЬНИЙ — зіставлення конкретного портфеля з іншими портфелями або ринковими індексами з метою визначення причин відмінності у прибутковості.

Куроченко О. В.

АНАЛІЗ ЗАГРОЗ — аналіз майбутнього становища (економічного, політичного, військового, екологічного тощо), а також аналіз можливої агресії з боку конкурентів.

Куроченко О. В.

АНАЛІЗ ПАРЕТО — одержав свою назву за іменем італійського економіста Вілфредо Парето, який показав, що велика частка капіталу (80 %) перебуває в руках малої кількості людей (20 %). А.П. ранжує чинники за значущістю чи важливістю. Він дає можливість виявити й одразу усунути причини, що викликають найбільшу кількість проблем (невідповідностей).

Куроченко О. В.

АНАЛІЗ ПОПИТУ І СПОЖИВАННЯ — галузь економіко-математичних досліджень, спрямованих здебільше на наукове прогнозування матеріальних потреб членів суспільства і пошук оптимальних шляхів їхнього задоволення. Основні типи економіко-математичних моделей: конструктивні, структурні (балансові) і аналітичні; різноманітний математичний апарат: функції попиту, коефіцієнт еластичності та ін.

Куроченко О. В.

АНАЛІЗ РЕАЛІЗОВАНОСТІ ПРОГРАМИ — поняття реалізованості має наступний сенс: логічну реалізованість (облік логічних обмежень на можливий порядок виконання робіт у часі); тимчасовий аналіз (розрахунок і аналіз тимчасових характеристик робіт: рання/пізня дата початку/закінчення роботи, повний, вільний тимчасовий резерв тощо); фізичну (ресурсну) реалізованість (урахування обмеженості наявних або доступних ресурсів у кожний момент часу виконання проекту); фінансову реалізованість (забезпечення позитивного балансу коштів як особливого виду ресурсу).

Куроченко О. В.

АНАЛІЗ SWOT — метод аналізу, назва якого походить від початкових літер англійських слів “сила”, “слабкість”, “можливості”, “загрози”. SWOT-аналіз — групування факторів середовища функціонування підприємства на зовнішні і внутрішні та їх аналіз з позиції визначення позитивного чи негативного впливу на діяльність підприємства. У рамках SWOT організація виявляє та оцінює власні сильні і слабкі сторони, а

також визначає можливості і загрози, які є у зовнішньому середовищі. Для встановлення таких зв'язків формується матриця SWOT та здійснюється SWOT-аналіз.

Куроченко О. В.

АНАЛІЗ СИЛОВОГО ПОЛЯ — процес ідентифікації, що спонукає та обмежує планові зміни сил.

Куроченко О. В.

АНАЛІЗ СТРАТЕГІЧНИЙ — засіб перетворення бази даних, отриманих у результаті аналізу середовища, у стратегічний план підприємства. А.с. може проводитись у два етапи: порівняння планових орієнтирів підприємства і реальних можливостей, що пропонуються середовищем; аналіз розриву (розбіжностей) між ними; аналіз можливих варіантів розвитку майбутнього підприємства, визначення стратегічних альтернатив.

Куроченко О. В.

АНАЛІЗ ТРИВАЛОСТІ — метод управління активами та зобов'язаннями, який базується на розрахунку показників тривалості й має на меті мінімізувати вплив відсоткового ризику на ключові показники діяльності фінансового інституту.

Куроченко О. В.

АНАЛІЗ ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ — напрям в аналізі цінних паперів, за яким визначається їх справжня вартість з урахуванням пов'язаних з ними економічних чинників. Справжня вартість порівнюється з поточними цінами з метою визначення величин відхилення.

Куроченко О. В.

АНАРХІЯ — безладдя, відсутність будь-якого управління, стихійність.

Куроченко О. В.

АНАТОЦИЗМ — нарахування процентів на проценти.

Куроченко О. В.

АНДЕРЛАЙНГ — цінні папери, на які є право купівлі-продажу відповідно до умов опційного контракту.

Куроченко О. В.

АНДЕРРАЙТЕР, або *підписчик* — інвестиційний інститут або група інститутів, що обслуговує і гарантує первинне розміщення цінних паперів, здійснює їх купівлю для подальшого перепродажу приватним інвесторам. Бере на себе всі ризики, пов'язані з нерозміщенням цінних паперів.

Копнов М. О.

АНДЕРРАЙТИНГ — купівля на первинному ринку цінних паперів з наступним їх перепродажем інвесторам. А. — це комплекс послуг, пов'язаних з розміщенням цінних паперів у третіх осіб на первинному ринку.

Копнов М. О.

АНОМАЛІЯ — емпірична закономірність, яка не пояснюється жодною з відомих моделей.

Куроченко О. В.

АНТИБЛАГО — благо, що має негативну від'ємну корисність.

Арсанукаєва К. О.

АНТИМОДА — точка мінімуму щільності статистичного розподілу.

Арсанукаєва К. О.

АНТИЦИПАЦІЯ — 1) передбачення можливого розвитку подій у майбутньому; 2) користування правом до його затвердження; 3) дострокова сплата грошей за борговим зобов'язанням.

Арсанукаєва К. О.

АНТРЕПРЕНЕР — 1) підприємець, який бере на себе ризик заснування нового бізнесу; 2) менеджер або підприємець в деяких видах мистецтв.

Арсанукаєва К. О.

АНУЇТЕТ — 1) вид довгострокової позики, за якою кредитор щороку (щокварталу) одержує певний дохід (ренту), встановлений з урахуванням поступового погашення капітальної суми боргу разом з відсотками за нього; 2) рівновеликі платежі, які здійснюються в однаковій проміжки часу в перебігу певного періоду. До таких платежів належать періодичне погашення кредиту за компен-

саційними угодами, нарахування амортизації, внески зі страхування, рівномірна виплата боргу; 3) страховий поліс з рівномірними платежами.

Куроченко О. В.

АПОСТЕРІОРИ — за фактом, за звітними даними.

Арсанукаєва К. О.

АПРІОРИ — до настання події, майбутнє.

Арсанукаєва К. О.

АРБІТРАЖ — один із способів вирішення суперечки, пов'язаної з виконанням контракту, за участю третьої незацікавленої сторони. Арбітраж може бути тільки добровільним і вважається простішим і дешевшим методом розв'язання спорів, ніж звичайна юридична процедура. Мало того, окрема арбітражна угода або арбітражне застереження в договорі виключає можливість звертання зацікавлених сторін до суду для розв'язання спорів, що підпадають під дію цієї угоди або застереження.

Чернявський А. Д.

АРТИКУЛ — тип товару, а також його цифрове або літерне найменування.

Копнов М. О.

АРТІЛЬ — форма добровільного поєднання інтересів приватних осіб для досягнення спільної економічної мети.

Копнов М. О.

АРХІТИПИ КЕРІВНИКІВ — основні типи керівників, розподілені за характерними якостями — рівнем знань, рисами характеру, специфічними навичками управління.

Масленко Г. В.

АСЕСОР — аудитор з акредитації, фахівець, який має професійні навички або досвід із впровадження систем якості та проведення акредитації юридичних осіб і зареєстрований у відповідному державному реєстрі.

Копнов М. О.

АСИГНАТИ — паперові гроші, що перебували в обігу під час Великої французької революції — з 1789 по 1797 р.

Волинець В. В.

АСИГНАЦІЇ — паперові гроші, які випускалися в Росії з 1769 до 1849 р. Нині термін використовується як неофіційна назва паперових грошей.

Волинець В. В.

АСИМЕТРИЯ ІНФОРМАЦІЙНА — ситуація, за якою одна із сторін (суб'єкт економіки) має повнішу інформацію, ніж інша.

Волинець В. В.

АСОРТИМЕНТ — склад однорідної продукції за видами, сортами, марками.

Волинець В. В.

АСОЦІАЦІЇ ПОЗИКОЗБЕРІГАЮЧІ — спеціалізовані кредитні організації, які створюються для фінансування житлового будівництва. А.п. надають іпотечний кредит під житлове будівництво в містах і селах. Ресурси складаються здебільше із внесків пайщиків.

Волинець В. В.

АСОЦІАЦІЯ — договірне об'єднання, створене з метою постійної координації господарської діяльності підприємств, що об'єдналися, шляхом централізації однієї або кількох виробничих та управлінських функцій, розвитку спеціалізації і кооперації виробництва, організації спільних виробництв на основі об'єднання учасниками фінансових та матеріальних ресурсів для задоволення переважно господарських потреб учасників А. У статуті А. має бути зазначено, що вона є господарською асоціацією. А. не має права втручатися у господарську діяльність підприємств — учасників А. За рішенням учасників А. може бути уповноважена представляти їх інтереси у відносинах з органами влади, іншими підприємствами та організаціями.

Волинець В. В.

АТЕСТАЦІЯ — сукупність дій, що охоплюють перевірку теоретичних, технологічних і практичних знань та на-

вичок фахівця, складання протоколу за підсумками перевірки та оформлення кваліфікаційного посвідчення.

Арсанукаєва К. О.

АТЕСТАЦІЯ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДІЯЛЬНОСТІ — метод розвитку ефективної робочої сили, що полягає в розгляді показників виконання робочих завдань для оцінювання продуктивності праці, встановлення зворотного зв'язку, заохочення працівників.

Волинець В. В.

АТРИБУЦІЯ — встановлення авторства виробу або мистецького твору, терміну його виконання, місця створення, стилю, матеріалу, техніки виконання з фіксацією розміру (ваги) та ін.

Котлов М. О.

АУДИТ — вид підприємницької діяльності зі здійснення на договірній основі незалежної експертизи фінансової звітності комерційних підприємств уповноваженими на це особами (аудиторами) з метою підтвердження достовірності бухгалтерської звітності, платіжно-розрахункової документації, податкових декларацій та інших фінансових зобов'язань. А. передбачає надання практичної допомоги керівництву та економічним службам підприємства в управлінні фінансами, організації бухгалтерського обліку, а також юридичних консультацій. До основних методів аудиторської перевірки належать: фактична перевірка, формальна перевірка, підтвердження, документальна перевірка, спостереження, опитування, сканування, спеціальна перевірка, обстеження, тестування.

Чернявський А. Д.

АУКЦІОН — прилюдний продаж товарів, ма йна, цінних паперів тощо. Товари, що призначені для аукціону (або їх зразки), заздалегідь виставляються для огляду. Аукціонний торг розпочинається з оголошення номера партії товару (лота) або предмета і відправної (стартової) ціни. Покупцем вважається особа, яка в ході аукціону запропонувала найвищу ціну. Загальною умовою всіх аукціонів є відсутність відповідальності продавця за якість виставленого для огляду товару.

Чернявський А. Д.

АУКЦІОН ПОДВІЙНИЙ — форма аукціону, на якому ціни пропонують як покупці, так і продавці цінного папера. Проводиться, якщо встановлена біржовим фахівцем різниця цін купівлі і продажу достатньо велика і допускає продаж цінного папера за різними цінами в межах спреда.

Масленко Г. В.

АУТСАЙДЕР — 1) фірма, що посідає незначне місце на ринку чи його окремому сегменті; 2) брокер, який не є членом біржі. Може одержати тимчасовий цільовий дозвіл на роботу в торговому залі, узявши на себе зобов'язання дотримуватись правил роботи на біржі.

Масленко Г. В.

АФІЛЮВАННЯ — 1) приєднання одного підприємства до іншого (більшого за розміром) як його філії; 2) вплив фізичної особи на результати діяльності компанії; 3) введення особи у склад керівних органів.

Масленко Г. В.

АФІНАЖ — процес очищення від домішок золота, платини, срібла, міді тощо до високої чистоти.

Масленко Г. В.

Б

БАБЛ — схема операцій, що не виправдала сподівань і не мала успіху, короткочасний навмисне перебільшений захід. Найвідомішими в історії є Міссісіпі-Б. (Франція) та Б. Південного моря (Велика Британія).

Куроченко О. В.

БАГАТСТВО — чиста вартість матеріальних і фінансових засобів, якими володіє в певний проміжок часу нація чи особа. Б. дорівнює всім активам мінус усі пасиви. Особливістю Б. є здатність приносити дохід.

Куроченко О. В.

БАГАТСТВО НАЦІОНАЛЬНЕ — сукупність матеріальних благ, створених працею попередніх і нинішніх поколінь та залучених до процесу відтворення природних ресурсів, якими розпоряджається суспільство. Б.н. — важлива характеристика економічного потенціалу країни.

Шнитко О. С.

БАЗА ДАНИХ — компіляція даних за певним системним або методичним алгоритмом, що надає цим даним додаткову цінність, крім їх безпосередньої вартості. Сформована таким чином, що до неї можливий прямий доступ за допомогою комп'ютера або в роздрукованому на папері вигляді.

Котлов М. О.

БАЗА ОЦІНКИ — вид вартості, у змісті якого реалізуються мета і методи оцінювання.

Куроченко О. В.

БАЗА ПОДАТКОВА — вартісна або натуральна характеристика об'єкта оподаткування.

Масленко Г. В.

БАЗИС — різниця між ціною товару, проданого з умовою поставки в певні строки, і ціною того ж товару, проданого за готівку за умови негайної поставки.

Чернявський А. Д.

БАЗИС ЕКОНОМІЧНИЙ — економічний устрій суспільства на певному етапі його розвитку, сукупність виробничих відносин, зумовлена рівнем розвитку продуктивних сил.

Куроченко О. В.

“БАЙ-БЕК” (від англ. *buy-back* — викупляти) — 1) довгострокова товарообмінна операція, за якою поставки машин і обладнання здійснюються у кредит з наступною оплатою виробленої з їх допомогою продукції; 2) компенсаційні угоди, які звичайно використовуються при будівництві великих підприємств.

Арсанукаєва К. О.

БАКЕТІНГ (від англ. *bucketing*) — незаконна діяльність брокерів, коли вони навмисно не виконують наказів клієнтів та використовують їхні гарантовані внески (маржу) при проведенні ф'ючерсних угод.

Волинець В. В.

БАЛАНС — система взаємопов'язаних показників, що характеризують

будь-який вид діяльності або процес (явище) шляхом зіставлення, вимірювання або зіставлення окремих його сторін. Розрізняють баланс економічні (бухгалтерський, банківський, платіжний, бюджетний, доходів і витрат, виконання кошторису, зовнішньоторговельний, міжгалузевий, річний, квартальний, консолідований та ін.) і технологічні (устаткування, паливно-енергетичний, транспортний, матеріальний, ресурсний, робочого часу та ін.).

Волинець В. В.

БАЛАНС БУХГАЛТЕРСЬКИЙ — система вартісних показників компанії, що згруповані у зведену таблицю та характеризують її фінансовий стан, склад активів, пасивів і капіталу на визначену дату (кінець року, кварталу, місяця). Один з головних документів фінансової звітності підприємства. В умовах ринкової економіки Б.б. є важливим джерелом інформації для широкого кола користувачів — інвесторів, акціонерів, банків, кредитних установ, державних та податкових органів тощо. Б.б. складається на основі прийнятої у бухгалтерському обліку системи подвійного запису (дебет і кредит). Дебет — ліва частина бухгалтерського рахунку, яка збільшує активи та витрати і зменшує пасиви, капітал та доходи організації. Кредит — права частина бухгалтерського рахунку, яка збільшує пасиви, капітал і доходи підприємства та зменшує активи і витрати. Актив Б.б. завжди дорівнює сумі пасиву і капіталу підприємства (так звана балансова рівність). Активи Б.б. — це економічні ресурси, які може використовувати підприємство для ведення бізнесу та досягнення фінансово-економічних результатів діяльності. Актив як результат усієї попередньої діяльності компанії характеризує її потенціал, вигоди від його використання та контроль з боку компанії за його ефективною експлуатацією. Активи поділяють на поточні та довгострокові. Поточні активи призначені для використання на строк, який не перевищує одного року, або час дії одного оперативного циклу компанії (грошові кошти, запаси сировини та матеріалів, дебіторська

заборгованість, платежі, які очікуються впродовж року після звітної дати). Довгострокові активи розраховані на термін, що перевищує один рік (основні засоби, нематеріальні активи тощо). Пасив Б.б. являє собою перелік джерел виникнення активів і містить в собі як власні джерела (капітал і резерви), так і кошти, що тимчасово є у розпорядженні компанії (довго- та короткострокові зобов'язання компанії). Поділ на довго- та короткострокові пасиви аналогічний поділу на довго- та короткострокові активи. До довгострокових пасивів належать кредити банків і позики, що підлягають погашенню у строк понад рік після звітної дати. До короткострокових пасивів належать позика на строк до одного року, кредиторська заборгованість тощо. Оцінку активів і пасивів компанії в Б.б. здійснюють у вартісній формі в національній валюті.

Копнов М. О.

БАЛАНС ВИРОБНИЧИХ ПОТУЖНОСТЕЙ — система показників, що характеризує наявність, рух та використання виробничих потужностей з метою випуску конкретних видів промислової продукції. Б.в.п. складається в натуральній та вартісній формах і містить дані про наявність потужностей на початок і кінець певного періоду, їх прирост та вибуття.

Куроченко О. В.

БАЛАНС ВИТРАТ ПРАЦІ МІЖГАЛУЗЕВИЙ — економічна таблиця, що відбиває процес виробництва продукції та відносини між галузями у витратах праці. Дані Б.в.п.м. дають змогу визначити загальні розміри витрат праці на випуск продукції, встановити співвідношення між ними окремо за кожною галуззю, розрахувати коефіцієнти прямих та повних витрат праці на виробництво окремих видів продукції, виконати інші розрахунки. Витрати праці в балансі подаються в розрахунках на середньорічного працівника та в людино-годинах. Кожний рядок Б.в.п.м. показує розподіл витрат живої праці на виробництво продукції певної галузі між всіма галузями,

що споживають її продукцію, а також на кінцеве споживання та валове капіталотворення. Кожний стовпчик Б.в.п.м. відображає ті самі витрати праці, але вже як витрати минулої праці у виготовленій продукції, що використовується окремими галузями у проміжному споживанні. У підсумку для кожної галузі визначаються витрати живої та минулої праці (сукупні витрати праці). Б.в.п.м. базується на даних міжгалузевого балансу та статистики праці.

Шнитко О. С.

БАЛАНС ЗЕМЕЛЬНИХ УГІДЬ — система показників, що характеризує наявність та стан земельних угідь за категоріями земель, категоріями землекористувачів та видами угідь.

Шнитко О. С.

БАЛАНС МІЖГАЛУЗЕВИЙ — скорочена назва міжгалузевого балансу виробництва та розподілу суспільного продукту, інша назва — модель “витрати — випуск”. Б.м. — економіко-математична балансова модель у вигляді системи лінійних рівнянь, що характеризують зв'язки між випуском продукції однією галуззю та витратами всіх інших галузей, що беруть участь у виробництві цієї продукції. В результаті перехресного накладення балансів розподілу продукції (рядки таблиці) і витрат на виробництво (стовпці таблиці), що пов'язані підсумками (шахматний баланс), цілком відображаються виробничі та господарські зв'язки галузей. Складається у грошовій і натуральній формах. Головні показники — коефіцієнт повних витрат і коефіцієнт прямих витрат.

Шнитко О. С.

БАЛАНС НАРОДНОГО ГОСПОДАРСТВА — система балансових таблиць, які відображають основні економічні показники, темпи і пропорції відтворення в умовах неринкової економіки. Показники Б.н.г. охоплюють баланс виробництва, споживання і накопичення валового суспільного продукту (зведений матеріальний баланс); баланс виробництва, розподілу, перерозподілу та кінцевого використання суспільного

продукту та національного доходу (зведений фінансовий баланс); баланс обігу суспільного продукту; міжгалузевий баланс виробництва і розподілу продукції і послуг; баланс населення (демографічний баланс); баланс трудових ресурсів; баланс кваліфікованих робітників; баланс основних фондів; баланс капітальних вкладень; міжгалузеві баланси праці та основні фонди; баланс фінансових ресурсів держави; баланс грошових доходів та витрат населення. Розглядається за сферами матеріального та нематеріального виробництва у вартісній і натуральній формах.

Шнитко О. С.

БАЛАНС ПЛАТІЖНИЙ — систематизований запис усіх економічних угод, що укладаються між резидентами та нерезидентами певної країни впродовж певного періоду. Резидентом країни вважається людина, яка мешкає у цій державі незалежно від її громадянства та паспортного статусу. Кредит рахунків Б.п. відбиває вивіз благ з країни, за який резиденти цієї країни одержують платежі. При цьому благами вважаються не тільки товари та послуги, а й зобов'язання резидентів, тому позики за кордоном теж відбиваються за кредитом Б.п. Дебет рахунків показує введення зазначених благ у країну, за які її резиденти повинні виконувати платежі. Кредитування іноземців також розглядається як дебетова операція, тобто як імпорту міжнародних зобов'язань. За цих обставин збільшення офіційних резервів країни відбивається за дебетом, а зменшення — за кредитом. Загальна сума кредиту має дорівнювати загальній сумі дебету Б.п. за визначенням. За своєю структурою Б.п. містить три види балансів: торговий, поточних операцій і загальний, кожний з яких може мати позитивне або негативне сальдо. Торговий баланс становить різницю вартості експорту та імпорту товарів, тобто розраховується тільки за статтями торговельних потоків. Баланс поточних операцій узагальнює інформацію не тільки про сальдо торговельного балансу, а й про експорт та імпорту послуг, а також про

однобічні трансферти (пенсії, подарунки, грошові перекази за кордон або безвідплатна допомога іноземним державам). Позитивне сальдо балансу поточних операцій свідчить про те, що країна є нетто-інвестором щодо інших країн. І навпаки, дефіцит за поточними операціями свідчить, що іноземні інвестиції країни за кордоном зменшуються, вона стає чистим боржником та має розраховуватись за додатковий чистий імпорт товарів, послуг, надання переказів тощо. Таким чином, баланс поточних операцій є різницею між національними доходами та національними витратами. Рух капіталів фіксується у відповідному розділі Б.п. Інформація про поточний торговельний баланс і баланс руху капіталів узагальнюється в балансі офіційних розрахунків, в якому порівнюються накопичені резерви із зростанням ліквідних зобов'язань іноземним офіційним органам. Дефіцит балансу офіційних розрахунків призводить до збільшення надходжень іноземної валюти у країну, а профіцит — до зменшення. Сальдо офіційних розрахунків звичайно називають сальдо Б.п. Існування дефіциту балансу офіційних розрахунків країни пов'язане з діяльністю її центрального банку та держави загалом. Якщо центральний банк не купував і не продавав іноземну валюту, то обмінний курс валют автоматично встановлювався б на рівні, який ліквідував би профіцит та дефіцит Б.п. Тоді позитивне сальдо балансу руху капіталів фінансувало би поточні операції і, навпаки, активне сальдо поточних операцій мало б покрити дефіцит балансу руху капіталів, тобто так, як це буває у випадку з окремим економічним агентом.

Шнипко О. С.

БАЛАНС РОБОЧОГО ЧАСУ — система показників, що характеризує ресурси робочого часу зайнятого населення, їх розподіл за видами витрат та використання. Основна мета — підвищення продуктивності праці за рахунок раціонального використання фонду робочого часу та визначення чисельності робітників.

Шнипко О. С.

БАЛАНС РУХУ КАПІТАЛІВ — частина платіжного балансу країни, яка зазначає факт ввезення у країну та вивезення з неї довго- та короткострокових капіталів. У розділі платіжного балансу “Прямі інвестиції та інший довгостроковий капітал” наведено дані про ввезення та вивезення довгострокового капіталу в інвестиціях: а) прямих; б) портфельних; в) інших довгострокових. У розділі “Короткостроковий капітал” подано дані про ввезення і вивезення короткострокового капіталу. Дані про отримані доходи від зарубіжних інвестицій та про переказ за кордон доходів від іноземних інвестицій подано лише в балансі поточних операцій.

Шнипко О. С.

БАЛАНС СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА — система основних економічних показників розвитку сільського господарства, яка характеризує темпи виробництва продукції, наявність та ефективність використання ресурсного потенціалу галузі.

Шнипко О. С.

БАЛАНС ТОВАРІВ І ПОСЛУГ — частина поточного платіжного балансу країни, в якій зазначаються факти надходження та платежів за експорт та імпорт. На відміну від торгового балансу, який базується на даних митної статистики, Б.т.п. формується на даних надходжень і платежів банківської статистики окремо з товарів і послуг, які за часом можуть не збігатися з реальним рухом товарів і послуг. Крім того, облік експорту та імпорту ведеться в цінах ФОБ, що не включають транспортні і страхові витрати, які враховуються у платіжному балансі статтею “Послуги”, витрати на перевезення і страхування товарів — ці витрати фіксуються у платіжному балансі у статті “Послуги”. Через незалежний облік товарів і послуг країна може мати по кожній з цих позицій негативне і позитивне сальдо.

Шнипко О. С.

БАЛАНС ТОРГОВИЙ — складова платіжного балансу, яка характеризує співвідношення між ввезеними та вивезеними товарами у вартісній формі за пев-

ний проміжок часу (рік, квартал, місяць). Один з основоположних показників діяльності країни на світовому ринку.

Шитко О. С.

БАНК — спеціалізована фінансово-кредитна установа, що призначена для: а) грошових розрахунків господарчими об'єктами; б) посередництва та налагодження кредитних відносин між економічними суб'єктами; в) концентрації (мобілізації) вільних грошових коштів та їх наступного розподілу у формі кредиту; г) створення кредитних засобів обігу; д) акумуляції та капіталізації грошових збережень фізичних і юридичних осіб. Банки можуть функціонувати як універсальні або спеціалізовані — ощадні, інвестиційні, іпотечні, розрахункові (клірингові). Умови та порядок створення, реєстрації, ліцензування діяльності та реорганізації банків, вимоги щодо статуту, формування статутного та інших фондів, а також здійснення функцій банків встановлюються законом про банки і банківську діяльність. За формою власності Б. бувають державні, міждержавні, акціонерні, неакціонерні, які перебувають в індивідуальній власності, кооперативні (взаємні), комунальні і муніципальні, які належать місцевим органам влади, змішані.

Волинець В. В.

БАНК АГЕНТСЬКИЙ — одна з форм проникнення іноземних банків на ринок країни; такий банк має права надавати кредит або приймати депозити від свого імені, діє як агент "материнського" банку.

Волинець В. В.

БАНК АКЦЕПТНИЙ (від англ. *acceptance bank*) — банк, який здійснює кредитування зовнішньої торгівлі під забезпечення трат.

Волинець В. В.

БАНК АКЦІОНЕРНИЙ (від англ. *joint-stock bank*) — банк, утворений у формі акціонерної компанії. Розрізняють акціонерні банки закритого і відкритого типів. У банках закритого типу акції розподіляються між акціонерами і не надходять у відкритий продаж. У банках відкритого типу акції, окрім розподілу між

акціонерами, надходять у відкритий продаж. Власні засоби акціонерних банків створюються шляхом об'єднання грошових доходів за допомогою випуску акцій і облігацій, а потім збільшуються шляхом відрахувань від частини прибутку банку і випуску нових акцій.

Волинець В. В.

БАНК БАНКІВ — одна з основних функцій центрального банку, що спрямована на концентрацію мінімальних резервів комерційних банків та надання їм необхідної кредитної допомоги. Це дає змогу центральному банку контролювати діяльність комерційних банків. Водночас таким чином забезпечується дворівнева організаційна структура банківської системи. Верхній щабель — центральний (емісійний) банк, нижній — комерційні банки та спеціалізовані кредитні установи. Центральний банк як Б.б. не здійснює операцій з юридичними і фізичними особами, а обслуговує комерційні банки та кредитні установи, урядові організації, веде рахунки комерційних банків, що пов'язані з міжбанківськими операціями, та забезпечує збереження їх резервів. Головним джерелом ресурсів центрального банку є кошти комерційних банків та обігові гроші. Випуск грошей в обіг шляхом їх емісії здійснюється у процесі кредитування уряду та комерційних банків. У свою чергу кредити комерційним банкам видаються під їх зобов'язання або за рахунок обліку комерційних векселів. Грошовий обіг регулюється центральним банком на підставі розробленої кредитної політики. Кредитна експансія центрального банку збільшує ресурсні можливості комерційних банків, оскільки збільшує загальну масу грошей в обігу, а кредитна рестрикція обмежує можливості комерційних банків у видачі кредитів, скорочуючи таким чином пропозицію на грошовому ринку. Інструментом кредитної експансії є облікова ставка. Офіційна облікова ставка — це відсотки за позиками, що використовуються при кредитуванні комерційних банків. Така ставка враховується, хоча і необов'язково, комерційними банками в їх кредитних відносинах зі своїми клієнтами. Саме через

комерційні банки та інші кредитні установи реалізується на практиці грошово-кредитна політика центрального банку. Поряд з операціями на відкритому ринку, рефінансуванням, валютним регулюванням та іншими механізмами кредитної політики центральний банк формує обов'язкові резерви — певний обсяг грошей, який комерційний банк має постійно зберігати на своєму рахунку у центральному банку.

Шнирко О. С.

БАНК БІРЖОВИЙ (від англ. *stock exchange bank*) — спеціалізований банк, який здійснює розрахунки за біржовими угодами. Б.б. суттєво прискорює фінансовий обіг та облік біржових угод.

Волинець В. В.

БАНК ВЕНЧУРНИЙ (від англ. *venture bank*) — банк, який створюється задля кредитування ризикових проєктів, пов'язаних з фінансуванням робіт з невизначеним або дуже віддаленим у часі економічним ефектом. Кредитні ресурси Б.в. створюються здебільше за рахунок держави та спонсорської підтримки. При успішній реалізації проєкту засновники отримують прибуток пропорційно частці фінансування.

Волинець В. В.

БАНК ДАНИХ — сукупність інформації, сконцентрованої у визначеному місці, доступному для колективного користування.

Волинець В. В.

БАНК ДЕПОЗИТНИЙ (від англ. *deposit bank, bank of deposit*) — вид банків, які здійснюють кредитно-розрахункові і довірчі операції, переважно за рахунок тимчасово вільних грошей фізичних та юридичних осіб, надаючи їх у вигляді короткострокової позики, а також здійснюють операції з короткостроковими векселями.

Волинець В. В.

БАНК ДЕРЖАВНИЙ — банк, що є власністю держави, управляється державними органами. Передусім це центральний (національний) банк країни.

Державними можуть бути і комерційні банки, а також інші спеціальні кредитні установи.

Волинець В. В.

БАНК ДОВІРЧО-ОЩАДНИЙ (від англ. *trustee savings bank*) — різновид кооперативних банківських установ у Великобританії. Як і взаємно ощадні банки, не має акціонерного капіталу і управляється радами довірених осіб, що призначаються зазвичай місцевою владою. Діяльність регіональних банків координується Центральним довірчо-ощадним банком, що є членом Лондонської клірингової палати. За виконуваними операціями наближаються до комерційних банків: вводять чекові рахунки, випускають кредитні картки, практикують надання споживацького кредиту та іпотечних позик. Відсотки, що виплачують ці банки, як і взаємно-ощадні, нижчі, ніж у комерційних банках.

Волинець В. В.

БАНК “ДРАЙВ-ІН” (від англ. *drive-in bank*) — банківська установа, послугами якої можна користуватися, не виходячи з автомашини.

Волинець В. В.

БАНК ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИЙ — банк, що обслуговує зовнішньоторговельну діяльність державних, кооперативних, суспільних організацій і окремих осіб. Здійснює кредитування зовнішньої торгівлі, валютні операції, розрахунки по експорту та імпорту. Забезпечує стимулювання експорту за рахунок кредитів, гарантій і страхування, залучення засобів Міністерства фінансів.

Волинець В. В.

БАНК ЕМІСІЙНИЙ (від англ. *issuing bank*) — головна ланка банківського ланцюга, агент уряду з обслуговування державного бюджету, наділений монопольним правом випуску банкнот, регулювання грошового обігу, кредиту та валютного курсу.

Волинець В. В.

БАНК ІНВЕСТИЦІЙНИЙ (від англ. *investment bank*) — фінансова установа, що спеціалізується на операціях з мобілізацією довгострокових капіталовкладень і надає позичальникам (державі і компаніям) позику у вигляді вкладень у цінні папери, організує їх емісію та розміщення. На відміну від комерційних банків не приймає депозитів та не здійснює розрахунково-кредитних операцій. Різновидом інвестиційного банку є банк довгострокових вкладень.

Волинець В. В.

БАНК ІННОВАЦІЙНИЙ (від англ. *innovation bank*) — спеціалізований банк, створений для кредитування передусім ризикових проектів з невизначеним або віддаленим у часі ефектом. Основні операції такого банку — кредитування венчурного капіталу, новітніх розробок, технічного і технологічного прогресу. Перспективність проекту встановлюють експерти банку. Основні ресурси банку: власні кошти, внески держави (інвестиційних фондів, клієнтів), а також спонсорська підтримка. Кредити такого банку мають здебільшого довгостроковий характер, строки погашення залежать від перспективності проекту, стадії здійснення і ступеня забезпечення гарантії погашення позики. При успішному фінансуванні проектів або винаходів банк одержує частину засновницького доходу, певну частку прибутку, від впровадження інновацій (передусім за рахунок швидкого зростання вартості акцій).

Волинець В. В.

БАНК ІНОЗЕМНИЙ — фінансова установа, капітал якої частково або повністю сформований за рахунок зарубіжних вкладників (власників); вона контролюється ними і задовольняє їхні інтереси. Діяльність таких банків у країні перебування регламентується національним законодавством.

Волинець В. В.

БАНК ІПОТЕЧНИЙ (від англ. *mortgage bank*) — спеціалізований банк, який надає позики під заставу нерухомості та випускає заставні листи, що забезпечуються нерухомістю. Залежно від

напрямів кредитування іпотечні банки поділяють на земельні, що надають кредит під заставу землі; меліоративні, що надають кредит на меліоративні роботи; комунальні, що надають кредит під заставу міської нерухомості.

Волинець В. В.

БАНК КЛІРИНГОВИЙ — надає послуги з відкритих у ньому рахунків: ведення відомостей про стан матеріальних цінностей, отримання і поставка цінних паперів, здійснення виплат і розрахунків.

Волинець В. В.

БАНК КОМЕРЦІЙНИЙ — кредитна установа, яка здійснює банківські операції на комерційній основі. Б.к. займає домінуюче положення у банківській структурі практично всіх країн. Б.к. класифікуються за видами здійснюваних операцій (надають повний спектр банківських послуг або лише певний вид послуг), наявністю мережі філій (банки, що мають або не мають філій), територіальною ознакою; спеціалізацією (агробанки, інноваційні тощо); засобом формування статутного капіталу (акціонерні, пайові, з участю держави, іноземного капіталу та ін.); обсягом банківських операцій (великі, середні, дрібні).

Волинець В. В.

БАНК КОМУНАЛЬНИЙ — у вузькому значенні це банки, спеціально створені як самостійні фінансові установи для ведення рахунків місцевих бюджетів, розрахунків з податків з вищестоящими бюджетами, поточного розрахунково-кредитного обслуговування комунального господарства, розрахунків з комунальних платежів населення, фінансування інфраструктури та інших об'єктів місцевого значення. У широкому значенні до комунальних банків належать всі кредитно-банківські установи, які прямо або побічно беруть участь у перелічених видах діяльності, а також у розміщенні комунальних позик у пайовому фінансуванні об'єктів; останні операції набули широкого поширення в умовах хронічного дефіциту місцевих бюджетів. Участь приватного капіталу в подібних операціях контролюється державою.

Волинець В. В.

БАНК КОНСОРЦІУМНИЙ (від англ. *consortium bank*) — спеціалізований банк, акціонерами якого є в рівних долях кілька інших банків; створюється для здійснення великомасштабних фінансових операцій.

Волинець В. В.

БАНК КООПЕРАТИВНИЙ — спеціалізована кредитно-фінансова установа, створена товаровиробниками на паях для задоволення взаємних потреб у кредиті та інших банківських послугах. Створюється за галузевим і територіальним принципом, є різновидом комерційних банків.

Волинець В. В.

БАНК-КОРЕСПОНДЕНТ — банк, що виконує на основі кореспондентського договору доручення один одного щодо платежів і розрахунків через спеціально відкриті кореспондентські рахунки або через рахунки банків-кореспондентів у третью банку.

Волинець В. В.

БАНК МІЖНАРОДНИХ РОЗРАХУНКІВ (від англ. *Bank for International Settlements* — BIS) — міждержавний банк, який поєднує здійснення суто комерційних операцій для центральних банків з роллю організатора і учасника міжнародного валютного співробітництва. Створений у 1930 р. у м. Базель (Швейцарія). Згідно зі статутом БМР виконує два основних завдання: 1) сприяє співробітництву між центральними банками країн та забезпечує сприятливі умови для міжнародних фінансових операцій; 2) діє як довірена особа при здійсненні міжнародних фінансових операцій. Для виконання першого завдання БМР проводить різні операції за дорученням центральних банків (останні виступають стосовно БМР і як клієнти, і як володарі та керівники). Друге завдання базується на використанні технічних можливостей та досвіду банку в реалізації міжнародних фінансових угод. Вищим органом БМР є щорічні загальні збори акціонерів. Участь у голосуванні беруть тільки представники центральних банків. Голоси розподіляються пропорційно кількості акцій, що були виділені від-

повідному банку при підписці. Щорічні загальні збори затверджують річний звіт та баланс за минулий рік. Управління банком здійснює рада директорів, яка обирає голову, його заступників та президента терміном на три роки. Згідно зі статутом посади членів ради директорів не можуть обіймати члени уряду, представники законодавчих органів або державні службовці, за винятком керуючих центрального банку. Рада директорів збирається для розгляду поточних справ щомісяця. Крім цього, структура БМР містить операційне управління, валютне управління, управління міжнародних фінансових ринків та ринків дорогоцінних металів, секретаріат, який виконує господарські функції.

Волинець В. В.

БАНК МУНІЦИПАЛЬНИЙ — комерційний банк, одним із засновників якого є орган місцевого самоврядування, а діяльність поширена на локальну територію.

Волинець В. В.

БАНК НАЦІОНАЛЬНИЙ — 1) у багатьох країнах назва центральних банків; 2) банк, що належить цілком або частково національному капіталу і діє в інтересах держави; 3) назва комерційних банків США, діяльність яких регулюється федеральним законодавством.

Волинець В. В.

БАНК ОЩАДНИЙ — кредитна установа, основні функції якої — залучення грошових заощаджень і тимчасово вільних грошей населення.

Волинець В. В.

БАНК ПОШТОВО-ОЩАДНИЙ — найпоширеніший вид ощадних установ у розвинених і країнах, що розвиваються, в організаційному відношенні об'єднаних з поштовою системою.

Волинець В. В.

БАНК РАМБУРСНИЙ (від англ. *reimbursement bank*) — банк-кореспондент, який проводить розрахунки з банком імпортера, якщо останній не має кореспондентських рахунків у банку експортера.

Волинець В. В.

БАНК РОЗВИТКУ – спеціальні державні і напівдержавні (зрідка приватні) інвестиційні інститути, що займаються довгостроковим кредитуванням промисловості, сільського господарства, будівництва та інших галузей. На відміну від комерційних банків Б.р. не приймають депозити від вкладників і підприємств, не здійснюють розрахункових і платіжних операцій, не надають короткострокових позик. У країнах, де функціонує національний фондовий ринок, Б.р. здійснюють купівлю-продаж цінних паперів як на фондовій біржі, так і ззовні. Функції Б.р. виконують різні кредитно-банківські інститути: фінансові корпорації, індустріальні банки, галузеві і багатогалузеві корпорації промислового розвитку, банки і фонди промислового і сільськогосподарського розвитку, спеціальні кредитні установи, що фінансують дрібні підприємства і сільське господарство.

Волинець В. В.

БАНК СПОЖИВАЦЬКОГО КРЕДИТУ – банк, що функціонує за рахунок кредитів, одержаних в комерційних банках, і видачі коротко- і середньострокових позик на придбання дорогих товарів тривалого користування.

Волинець В. В.

БАНК СТАТИСТИЧНИЙ – сукупність сучасних методик статистичної обробки інформації, що дають змогу розкрити взаємозалежність в рамках підбору даних і встановити ступінь їх статистичної надійності.

Волинець В. В.

БАНК ТОРГОВИЙ (від англ. *merchant bank*) – належить до банків, які раніше спеціалізувалися на фінансуванні міжнародної торгівлі, володіючи значною кількістю інформації про країни, з якими мали справу. У наш час Б.т. діє як емітент акцій, облігацій, залучаючи кредити, акціонерний капітал, працюючи з векселями та іноземною валютою. Виступає як консультант у разі злиття фірм. Б.т. може здійснювати операції з дорогоцінними металами.

Волинець В. В.

БАНК ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИЙ (від англ. *transnational bank*) – міжнародний кредитно-фінансовий комплекс універсального типу, який має розгалужену мережу філій та здійснює фінансові операції в різних країнах у сферах банківської діяльності та валютних операцій. Завдяки тісній взаємодії з міжнародними монополістичними об'єднаннями Б.т. бере участь в економічному поділі світового ринку позичкових капіталів та фінансово-кредитних послуг. Монополізація світового ринку позичкових капіталів дає змогу Б.т. диктувати свої умови іншим банкам завдяки централізованому керівництву, єдиній стратегії та тактиці головної установи. Тому доступ на світовий ринок позик капіталів дуже обмежений та диференційований. Основними позичальниками на цьому ринку є транснаціональні корпорації (ТНК), уряди країн, міжнародні валютно-кредитні та фінансові організації. Б.т. тяжіє до світових фінансових центрів, де розміщується основний обсяг міжнародних операцій. Відділення, філії та несамостійні в юридичному відношенні зарубіжні підрозділи Б.т. є складовою банків-засновників. Вони несуть повну відповідальність за їх зобов'язанням, контролюють їх дії, незважаючи на те, що кожна з цих складових має власний статут, капітал, фірмове найменування, веде окремий баланс. Однак увесь свій прибуток кожна складова Б.т. повинна перераховувати своєму засновнику. Обслуговування переважно капіталообміну, а не зовнішньої торгівлі накладає відбиток як на пасивну, так і на активну сторони балансів Б.т. Суттєва частина депозитів створюється за рахунок перерозподілу загального фонду позичкового капіталу в межах самого Б.т. Стратегія Б.т. не замикається на обслуговуванні реалізації прибуткової вартості через зовнішньоторговий обмін, а пов'язує кредитування з усіма стадіями кругообігу капіталу Б.т. Одним з напрямів поширення активності Б.т. є емісійно-фундаторська та посередницька сфери. Б.т. веде свої операції у найбільших центрах міжнародної біржової торгівлі – Нью-Йорку, Лондоні, Токіо; пошире-

не входження Б.т. в міжнародні емісійні консорціуми, об'єднання кількох банків з метою випуску й розміщення великих позик для ТНК, урядів країн, міждержавних організацій, міжнародних банків. В інвестиційну стратегію Б.т. вписується для здійснення емісійно-посередницьких операцій — випуску міжнародних позик, торгівлі цінними паперами за свій рахунок та за дорученням клієнтів, консультування інвесторів, дослідження тривалих тенденцій руху курсів цінних паперів. В умовах нестабільності валютно-фінансових систем посередництво має суттєві переваги порівняно з прямим банківським кредитуванням, оскільки комерційний ризик перекладається на кінцевих володарів цінних паперів. Довірчі операції з управління пенсійним та іншими фондами відкривають для Б.т. шлях до доходів широких верств населення, до активізації діяльності на ринку роздрібних послуг. Доля прибутку від операцій з масовою клієнтурою ринку Б.т. вища, ніж доля позик, що видаються населенню у сумарних кредитах. Обов'язкова умова для Б.т. — стійка та неухильно зростаюча доля прибутку від операцій безпосередньо за кордоном у сукупному доході, суттєвий вплив таких доходів на результативність діяльності банку загалом. У структурі доходів Б.т. відбивається багатofункціональний, диверсифікаційний характер його діяльності. Безвідсоткові зарубіжні доходи, тобто не пов'язані з кредитуванням відносно процентного доходу, зростають. Б.т. активно діє на ринку євровалют та фондових цінностей, бере участь у валютних спекуляціях.

Волинець В. В.

БАНК УПОВНОВАЖЕНИЙ (від англ. *authorized bank*) — 1) кредитно-фінансова установа, яка має спеціальний дозвіл урядових органів на проведення певних банківських операцій; 2) кредитно-фінансова установа, що представляє інтереси уряду своєї країни в міжнародних валютно-кредитних організаціях; 3) банк, в якому розміщуються бюджетні засоби. Може брати участь у фінансуванні і кредитуванні програм, передбачених національними, регіональними і галу-

зевими органами, у здійсненні окремих видів операцій, зокрема з касового виконання бюджетів, придбання і зберігання дорогоцінних металів та ін.

Волинець В. В.

БАНК ЦЕНТРАЛЬНИЙ — державна кредитна установа, що має право випуску (емісії) банкнот, регулювання грошового обігу, кредиту і валютного курсу, зберігання офіційного золотовалютного резерву. Є агентом уряду при обслуговуванні державного бюджету.

Волинець В. В.

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ — складається з Національного банку України (НБУ), інших банків (державних і недержавних), що створені і діють на території України відповідно до закону. НБУ — центральний банк держави, основною функцією якого є забезпечення стабільності грошової одиниці України. Його правовий статус визначається законом про НБУ. Розробку основних засад грошово-кредитної політики та контроль за її виконанням здійснює рада НБУ.

Волинець В. В.

БАНКНОТИ (від англ. *bank notes* — BNs) — різновид паперових грошей, що випускаються емісійними банками. Забезпечуються резервами іноземної валюти, державними цінними паперами, комерційними векселями, активами країн у Міжнародному валютному фонді.

Шинко О. С.

БАНКРУТСТВО (від англ. *bankruptcy*) — 1) провал, крах планів і надій; 2) поняття господарського та громадянського права, яке означає розорення, офіційне (судове) визнання неплатоспроможності фізичної або юридичної особи (фірми, банку, підприємства), відмова від сплати боргів за своїми зобов'язаннями. Б. зумовлено діями в умовах ринкової економіки закону вартості, конкуренції, інфляції, нестабільністю економічної ситуації в країні, професійною некомпетентністю фізичної особи або керівництва підприємства. Визнання неплатоспроможності

боржника може відбуватися на договірній основі або у судовому порядку. До фізичних осіб застосовується або добровільне врегулювання боргів, або здійснюється ліквідація майна. Примусова ліквідація здійснюється судом. Практика Б. юридичних осіб передбачає два види процедур: мирову угоду між банкрутом і кредиторами та затвердження плану врегулювання справ фірми (банку, підприємства); ліквідацію збанкрутілої організації. Існують два основних типи ліквідаційних процедур: примусова і добровільна. Примусова ліквідація компанії за рішенням суду здійснюється під контролем судових або державних органів і здійснюється у разі, коли керівництво організації-банкрута добровільно не здійснює процедур адміністрування чи самоліквідації; кредитори приймають рішення про необхідність здійснення аналізу діяльності організації офіційною особою (державним або судовим виконавцем); якщо кредитори не можуть досягти згоди з керівництвом організації чи один з одним; майна організації недостатньо для оплати послуг фахівця зі справ про банкрутство; у судовому порядку визнано недоцільність так званої санації економічної діяльності організації попередження процедури Б. Добровільна ліквідація (самоліквідація) проводиться без втручання суду, процес здійснюється ліквідатором і контролюється кредиторами. Такий процес найефективніший, оскільки не обтяжений судовими витратами. У сучасній практиці важливим засобом подолання банкрутства є відновлення платоспроможності фірми шляхом реалізації плану врегулювання боргів (санація).

Волинець В. В.

БАНКРУТСТВО УМИСНЕ — стійка неплатоспроможність суб'єкта підприємства, викликана цілеспрямованими діями власника майна або посадової особи суб'єкта підприємства, якщо це завдало істотної матеріальної шкоди інтересам держави, суспільства або інтересам кредиторів, що охороняються законом.

Масленко Г. В.

БАНКРУТСТВО ФІКТИВНЕ — явно неправдива заява суб'єкта підприємства до суду про нездатність виконати зобов'язання перед кредиторами та державою. Встановивши факт фіктивного банкрутства, тобто фактичну платоспроможність боржника, суд відмовляє боржникові у задоволенні заяви про визнання банкрутом і застосовує до нього санкції, передбачені законодавством.

Масленко Г. В.

БАР'ЕРИ ВИХІДНІ — чинники, що перешкоджають компанії вивести виробництво з певної галузі.

Волинець В. В.

БАР'ЕРИ ВХІДНІ (від англ. *barriers to entry*) — несприятливі для нових підприємств умови, що перешкоджають їм проникнути в галузі, — потрібні великий обсяг стартового капіталу, ефект масштабу, низькі витрати виробництва, патенти тощо.

Волинець В. В.

БАР'ЕРИ ДЛЯ ДОСТУПУ — чинники, що перешкоджають конкурентам проникнути на певний ринок; можуть бути природними — наявність абсолютної переваги витрат у деяких фірм, що домінують на ринку, або штучними, — необхідність високих витрат на рекламу, що не під силу новим фірмам, які бажають проникнути на ринок та закріпитися на ньому. Б.д.д. знижують рівень конкуренції на ринку, скорочуючи кількість учасників ринку, та сприяють встановленню вищих порівняно з конкурентними цін.

Чернявський А. Д.

БАР'ЕРИ ТОРГОВІ — сукупність заходів державної економічної політики, спрямованих на штучне обмеження вільного обміну товарами та послугами між країнами і захист внутрішнього ринку від іноземної конкуренції. Б.т. поділяються на дві групи: тарифні і нетарифні. Тарифні Б.т. є наслідком високих ставок мита на імпортовані товари. Нетарифні Б.т. приймають різноманітні форми (близько 1000 видів); найпоширеніше кількісне обмеження імпорту (контингентування, ліцензування тощо): адміністративні

процедури; вимоги відповідності імпортованих товарів національним, технічним, екологічним та санітарним стандартам і нормам, введення антидемпінгового та компенсаційного мита тощо. До “прихованого” протекціонізму належать заходи внутрішньоекономічної політики держави, що спрямовані на підтримку вітчизняного товаровиробника та захист внутрішнього ринку від зовнішньої конкуренції.

Шнирко О. С.

БАРТЕР — спосіб ведення товарного господарства або господарська операція, яка передбачає проведення розрахунків за товари, виконані роботи або послуги у негрошовій формі, у тому числі заліком чи погашенням заборгованості. За договором бартеру кожна із сторін зобов'язується передати іншій стороні у власність, повне господарське відання чи оперативне управління певний товар в обмін на інший товар. Сторона договору вважається продавцем того товару, який вона передає в обмін, і покупцем товару, який вона одержує за домовленістю. За погодженням сторін можлива грошова доплата за товар більшої вартості, що обмінюється на товар меншої вартості, якщо це не суперечить законодавству. Не може бути об'єктом бартеру майно, що належить за законодавством до основних фондів, тобто належить до державної або комунальної власності, у разі якщо інша сторона договору бартеру не є відповідно державним чи комунальним підприємством. Законодавством можуть бути встановлені також інші особливості здійснення бартерних (товарообмінних) операцій, пов'язаних з придбанням і використанням окремих видів майна, а також здійснення таких операцій в окремих галузях господарювання. До договору бартеру застосовуються правила, що регулюють договори купівлі-продажу, поставки, контрактації, елементи яких містяться в договорі бартеру, якщо це не суперечить законодавству і відповідає сутності відносин сторін.

Коптов М. О.

БЕЗПЕКА ЕКОНОМІЧНА — стан економіки, який забезпечує стале зростання, ефективне задоволення потреб суспільства, високу якість управління, захист економічних інтересів на національному та міжнародному рівнях. Б.е. — складова національної безпеки, її підгрунття, матеріальна база. Історично і логічно проблема забезпечення Б.е. виникає водночас із формуванням державності, з усвідомленням економічних інтересів суспільства.

Волинець В. В.

БЕЗПЕКА ІНФОРМАЦІЙНА — захищеність інформаційних систем та інформаційних ресурсів від зовнішніх і внутрішніх загроз, що перешкоджають ефективному використанню інформації громадянами, суспільством та державою. Забезпечення Б.і. покликане вирішувати основні завдання: виявлення, оцінювання та попередження загроз інформаційним системам та інформаційним ресурсам; захист прав юридичних і фізичних осіб на інтелектуальну власність, а також збирання, накопичення, використання інформації; захист державної, службової, комерційної та особистої таємниці. Загрози Б.і. поділяються на чотири основні групи: програмні — впровадження “вірусів”, апаратних і програмних перешкод; знищення і модифікація даних в інформаційних системах; технічні — перехоплення інформації на лініях зв'язку; радіоелектронне придушення сигналу в лініях зв'язку та системах управління; фізичні — знищення засобів обробки та носіїв інформації; викрадення носіїв, апаратних або програмних паролівних ключів.

Коптов М. О.

БЕЗРОБІТТЯ — соціально-економічне явище, за якого частина працездатного населення хоче працювати, але не може знайти роботу, стає надлишковою, поповнюючи резервну армію праці. Безробітними визнаються працездатні громадяни працездатного віку, які з незалежних від них причин не мають заробітку й трудового доходу, зареєстровані в Державній службі зайнятості як особи, що шукають роботу. За рекомендаціями

Міжнародної організації праці безробітними вважаються особи, які: а) не мали роботи; б) були готові почати працювати; в) активно шукали роботу. Розрізняють економічні, фінансові та соціальні збитки від Б. Економічні збитки виникають в результаті скорочення обсягу виробництва благ та послуг порівняно із ситуацією повної зайнятості. Фінансові збитки включають: а) допомогу та виплати безробітним; б) недоотримані податки (прибуткові та непрямі в результаті обмеження споживання); в) зменшення надходжень у фонд соціального страхування. Соціальні збитки виникають у разі довготривалого Б. і відбиваються у зростанні депресивного і криміногенного настрою серед безробітних, їхньої соціальної ізоляції, формуванні “культури Б.”. Б. існує у явних, у прихованих і перехідних формах. Виявити та виміряти Б. надзвичайно складно.

Сладкевич В. П.

БЕЗРОБІТТЯ ПРИРОДНЕ — об'єктивно необхідний рівень безробіття, який гіпотетично існує в умовах рівноважного ринку. Перевищення фактичного безробіття над природним зумовлене неефективним попитом на робочу силу або тим, що фактична заробітна плата вища за рівноважну.

Сладкевич В. П.

БЕЗРОБІТТЯ СТРУКТУРНЕ — безробіття, що пов'язане зі змінами попиту на товари і в технології виробництва. Б.с., як правило, має тривалий характер.

Куроченко О. В.

БЕЗРОБІТТЯ ФРИКЦІЙНЕ — безробіття, що пов'язане із добровільною зміною робітниками місця праці і періодами тимчасового звільнення. Б.ф. має короткочасний характер і по суті є процесом пошуку робочого місця. Відповідно до неокласичної теорії пошук роботи — це вид раціональної поведінки людини, який триває доти, поки сукупні витрати будуть менші за очікувані вигоди. На цьому базуються теорія оптимального пошуку роботи та стратегія поведінки осіб, які не мають необхідного досвіду на ринку праці. Різновид Б.ф. — сезонне

безробіття, що зумовлене коливаннями попиту на працю в деяких галузях (сільське господарство, будівництво), де процес пошуку роботи переходить у процес очікування.

Куроченко О. В.

БЕЗРОБІТТЯ ЦИКЛІЧНЕ — безробіття, причиною якого є загальний економічний спад.

Куроченко О. В.

БЕНЕФІЦІАР — особа, яка вказана засновником трасту (довірчої власності) як одержувач доходів від використання цієї власності. Б. називають також осіб, які вказані у полісі страхування життя та отримують гроші від страхової компанії у разі смерті застрахованої особи.

Коптов М. О.

БЕНЕФІЦІЇ — послуги, пільги та привілеї, що надаються окремим категоріям осіб. У страхуванні здоров'я — медичні послуги, які отримує застрахована людина.

Арсанукаєва К. О.

БЕССА — зниження курсів на біржі.

Арсанукаєва К. О.

БЕСТСЕЛЛЕР — товар, що має найбільший обсяг продажів.

Арсанукаєва К. О.

БЕТА — міра узгодженості змін певного загального чинника і прибутковості ринкового портфеля. Формально визначається як коваріація чинника і ринкового портфеля, поділена на дисперсію ринкового портфеля.

Арсанукаєва К. О.

“БИК” (від англ. *bull, bull seller*) — учасник біржових торгів, який укладає спекулятивні угоди у розрахунок на майбутнє підвищення цін (наприклад, за допомогою посиленого скуповування) на об'єкт угоди (цінні папери, нерухомість тощо), щоб потім їх продати за вищою ціною.

Берестецька Л. М.

БІДНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ — низький рівень життя, спричинений слабким розвитком продуктивних сил і характе-

ром економічної системи країни, коли у людини, сім'ї, певних соціальних верств населення недостатньо засобів для задоволення мінімальних матеріальних і духовних потреб для нормального життя та життєдіяльності.

Сладкевич В. П.

БІЗНЕС — економічна діяльність, спрямована на отримання прибутку.

Чернявський А. Д.

БІЗНЕС-ПЛАН — план, програма дій фірми, а також план реалізації комерційного заходу, який є підставою і гарантом його ефективності для надання кредиту. Б.-п. містить: а) резюме, яке обґрунтовує переваги розробленого проекту, та фінансові результати, які слід очікувати від його впровадження; б) конфіденційний меморандум (описання фірми); в) основна частина. Остання поєднує десять розділів: описання товарів (послуг), заради яких задуманий проект, і чинники, що забезпечують їх конкурентоспроможність; аналіз ринку збуту на підставі оцінки потенційної ємності власності та її частки в ньому, прогнозування обсягів продажу та ціни товарів (послуг); інформацію про можливих конкурентів (якість їх товарів, ціни); маркетинговий план (схема реалізації товарів, ціноутворення, методи стимулювання продажу); план виробництва товарів (послуг), який містить виробничу програму фірми, запланований обсяг продажу продукції, потребу в основних фондах, персоналі і заробітній платі, структуру собівартості, потребу в додаткових інвестиціях, схему виробничих зв'язків, процесів та контролю якості продукції і оцінку можливих витрат виробництва; система організації діяльності фірми загалом і роботи персоналу; юридичний план, який визначає організаційно-правову форму проекту; оцінка і прогноз ризиків, засоби управління ними; фінансовий план, який підсумовує всі вартісні дані проекту; стратегія фінансування — план одержання коштів для реалізації проекту (джерела і форма), очікуваний термін повернення вкладених коштів та одержання доходів інвесторами. Бізнес-план, складений для

групи компаній, часто називають корпоративним планом.

Чернявський А. Д.

БІЛЬДЕР — фірма, яка робить тендерну пропозицію щодо купівлі акцій іншої фірми.

Масленко Г. В.

БІЛАТЕРИЗМ — організація міжнародної торгівлі на підставі угод, що укладені безпосередньо між двома державами. Нині двосторонні угоди обмежуються сферами торгівлі та валютно-фінансових відношень (за винятком країн, що розвиваються). Для зовнішньоторгової політики розвинених країн характерним є мультилатеризм (багатосторонні угоди).

Волинець В. В.

БІЛЕТИ КАЗНАЧЕЙСЬКІ — паперові гроші, що випускає казначейство для фінансування державних витрат.

Чернявський А. Д.

БІМЕТАЛІЗМ — грошова система, в основу якої покладено два метали — золото і срібло. Нині Б. не використовується.

Волинець В. В.

БІРЖА — 1) основна форма регулярно функціонуючого оптового ринку, установа, де здійснюється купівля-продаж цінних паперів (фондова), валюти (валютна) або товарів, що продаються за стандартами або зразками (товарна). Б. виконує роль посередника у процесі організації горизонтальних господарських зв'язків; 2) будівля, де здійснюються біржові операції; 3) місце проведення торгівлі товарами або цінними паперами з дотриманням певних правил.

Волинець В. В.

БІРЖА ВАЛЮТНА — біржа, що здійснює на регулярній і впорядкованій основі купівлю-продаж іноземної валюти за ринковими цінами.

Волинець В. В.

БІРЖА ВАЛЮТНА МІЖБАНКІВСЬКА — спеціалізована біржа, що має ліцензії національного банку країни на організацію операцій з купівлі-прода-

жу іноземної валюти за національну валюту і виконання розрахунків з проведених на них операцій.

Волинець В. В.

БІРЖА КОМП'ЮТЕРНА — біржа, яка проводить торги через комп'ютерні мережі, без спеціальної будівлі біржі.

Волинець В. В.

БІРЖА ОПЦІЙНА — біржа, що спеціалізується на торгівлі різними видами опціонів. Джерело доходу біржі — премії, сплачувані клієнтами за покупку опціонів, зокрема подвійних.

Волинець В. В.

БІРЖА ПРАЦІ — державна посередницька ланка між роботодавцями і найманою робочою силою. За допомогою Б. п. держава впливає на ринок праці, регулює проблеми працевлаштування, зокрема, не тільки безробітних, а й осіб, які бажають змінити професію. Б. п. вивчає попит і пропозицію робочої сили в різних районах країни, світу, займається питаннями профорієнтації молоді.

Волинець В. В.

БІРЖА ПУБЛІЧНА — біржа, доступ на яку вільний для всіх, хто бажає взяти участь у біржовій торгівлі.

Волинець В. В.

БІРЖА РЕГІОНАЛЬНА — організація, що пропонує брокерські послуги і спеціалізується на торгівлі товарами та цінними паперами компаній, розташованих в певному регіоні країни.

Волинець В. В.

БІРЖА ТОВАРНА — форма організації торгівлі товарами згідно з наперед встановленими правилами. Для Б.т. характерні регулярність торгівлі та її здійснення у строго певному місці, уніфікація основних вимог до якості товару, умов і термінів поставки, ведення торгівлі на підставі зустрічних пропозицій покупців і продавців, укладання операцій з поставкою товару як зі складу, так і на майбутню продукцію. Б.т. організаційно оформлена у вигляді асоціації приватних осіб, об'єднаних найчастіше в корпорації. Б.т. має на меті не тільки отриман-

ня прибутку, а й прагне до здешевлення продукції. Б.т. є особливим суб'єктом господарювання, який надає послуги в укладенні біржових угод, виявленні попиту і пропозицій на товари, товарних цін, вивчає, упорядковує товарообіг і сприяє пов'язаним з ним торговельним операціям. Б.т. здійснює свою діяльність за принципами рівноправності учасників біржових торгів, публічного проведення біржових торгів, застосування вільних (ринкових) цін.

Волинець В. В.

БІРЖА УНІВЕРСАЛЬНА — біржа, на якій здійснюються операції не тільки з великим асортиментом товарів, а й з валютою, цінними паперами, фрахтовими контрактами.

Волинець В. В.

БІРЖА ФОНДОВА — постійно діючий ринок, на якому здійснюються операції з цінними паперами. Через Б.ф. мобілізуються засоби для тривалих інвестицій в економіку та фінансування державних програм, відбувається купівля-продаж цінних паперів та їх похідних (акцій, облігацій акціонерних компаній, облігацій державних позик і т. ін.). Б.ф. не може здійснювати операції з цінними паперами від власного імені та за дорученням клієнтів, а також виконувати функції депозитарію.

Волинець В. В.

БІРЖА ФОНДОВА КЛАСИЧНА — аукціон, на якому проводиться торгівля інструкціями між трейдерами.

Волинець В. В.

БІРЖА ФРАХТОВА — постійно діючий ринок морських судноплавних засобів.

Волинець В. В.

БІРЖА Ф'ЮЧЕРСНА — форма товарної біржі, де проводиться торгівля ф'ючерсними контрактами, тобто угодами на постачання товарів у майбутньому. Основні товари за цими угодами: зернові, нафта і нафтопродукти, бавовна, кава тощо. Але сама реальна поставка здебільшого не відбувається, тобто вони мають фіктивний характер. Тому угоди спря-

мовані на виплати різниці в цінах, а також на умови їх виконання (валюта платежу, індекси акцій, процентні ставки). Ф'ючерсні угоди не пов'язані з реальним рухом товарів, знеособлюють угоди та змінність їх контрагентів.

Волинець В. В.

БІХЕВІОРИЗМ (від англ. *behavior*) — вивчення психологічних аспектів поведінки споживачів, а також мотиваційних процесів.

Куроченко О. В.

БЛАГА СУСПІЛЬНІ (від англ. *public goods*) — водночас мають дві властивості: а) збільшення кількості споживачів блага не знижує корисності для кожного з них; обмеження доступу споживачів такого блага практично неможливе. Перша властивість називається несуперечністю у споживанні, друга — невиключенням. Обидві властивості тісно пов'язані між собою.

Арсанукаєва К. О.

БЛАГО — матеріальний або нематеріальний засіб задоволення людських потреб. Класифікується за різними ознаками.

Арсанукаєва К. О.

БЛАГО З НИЗЬКОЮ СПОЖИВЧОЮ ЦІННІСТЮ (неповноцінне) — благо, обсяг споживання якого зменшується при збільшенні доходу споживача.

Арсанукаєва К. О.

БЛАГО З НОРМАЛЬНОЮ СПОЖИВЧОЮ ЦІННІСТЮ (повноцінне) — благо, обсяг споживання якого зростає при збільшенні доходу споживача.

Арсанукаєва К. О.

БЛОКАДА ВАЛЮТНА — обмеження в країні дії валюти іншої держави. Б.в. встановлюється з метою тиску на країну — емітента валюти, дія якої обмежується, спонукаючи її до виконання певних вимог.

Шнитко О. С.

БЛОКАДА ЕКОНОМІЧНА — зовнішньоекономічна ізоляція країни, яка здійснюється шляхом припинення з нею

торгових, фінансово-кредитних та інших відносин з метою спонукання до зміни внутрішньої або зовнішньої політики. Б.е. може супроводжуватись політичною та військовою блокадою. Б.е. може бути всеохоплюючою, яка поширюється на всі види економічних відносин, або частковою, яка поширюється на деякі види таких відносин.

Шнитко О. С.

БЛОКБАСТЕР — спекулянт міською нерухомістю.

Арсанукаєва К. О.

БЛОТТЕР (від англ. *blotter*) — щоденний реєстр угод на біржі; служить базою обліку та обробки біржової інформації.

Арсанукаєва К. О.

БЛУКАННЯ ВИПАДКОВІ — модель випадкових блукань. У загальному випадку це ситуація, за якої значення випадкової змінної взаємозалежні та однаково розподілені. Стосовно акцій це означає незалежність і однаково розподіленість змін її ціни, що схоже на визначення ціни в кожній новий період обертання "колеса рулетки".

Куроченко О. В.

БОЙКОТ (від англ. *boycott*) — засіб економічної боротьби, який передбачає повне або часткове припинення відносин з компанією.

Масленко Г. В.

БОНАНЗА (від англ. *bonanza*) — дуже вигідний бізнес — "золоте дно".

Масленко Г. В.

БОНИ — короткострокові боргові зобов'язання, які випускають казначейство, муніципальна влада або приватні компанії для використання як платіжний засіб. Характерна риса Б. — нарахування відсотків на основну суму.

Масленко Г. В.

БОНИ КАЗНАЧЕЙСЬКІ — ринкові цінні папери, що випускає казначейство у вигляді середньо- і довгострокових державних зобов'язань строком від 5 до 25 років на пред'явника.

Масленко Г. В.

БОНІСТИКА — галузь економічної історії, яка вивчає паперові гроші та бони як історичні документи.

Сладкевич В. П.

БОНІФІКАЦІЯ — 1) надбавка до ціни товару за контрактом, якщо його якість виявиться вищою; 2) повернення податків, стягнених з експортованих товарів; 3) одноразове внесення володарями облігацій певної суми під час конверсії позик; 4) державні субсидії за кредитними операціями з метою зниження кредитного відсотка.

Чернявський А. Д.

БОНІФІКАЦІЯ ЗВОРОТНЯ — знижка ціни поставленого товару, якщо його якість є нижчою, ніж передбачено договором.

Волинець В. В.

БОНУС — 1) премія, яку сплачує адміністрація працівникові зазвичай як винагороду за якісну та ефективну роботу, компенсація за щось, що не має постійного характеру, або частина прибутку, отриманого підприємством в успішному фінансовому році; 2) сума грошей, яку страховик сплачує власникові страхового полісу (страхувальнику) понад звичайні надходження при отриманні прибутків від інвестування фонду страхування життя. На участь у таких прибутках можуть розраховувати тільки власники “прибуткових полісів”, а виплата такого бонусу зумовлена наявністю у страховика залишку коштів після задоволення всіх вимог, сплати всіх витрат поточного року. Надбавка до страхового внеску або тарифу для страхувальників, поведінка або стан яких підвищує ризик, називається малусом. Уся система тарифікації із застосуванням диверсифікаційних знижок і надбавок отримала назву “бонус-малус”; 3) додаткова знижка, яка надається продавцем покупцеві згідно з умовами угоди; 4) комісійна винагорода Б. визначається у відсотках до вартості товару або послуги, а також диференціюється залежно від умов угоди.

Чернявський А. Д.

БОРГ — певна сума грошей або інших активів, яку одна юридична або фізична особа повинна передати іншій юридичній або фізичній особі відповідно до раніше укладеного між ними договору. Б. може виникнути внаслідок відстрочки платежу або надання партнеру комерційного кредиту чи позики. Заборгованість оформляється за допомогою переказних векселів, облігацій та інших цінних паперів (боргових зобов'язань), які є підтвердженням наявності Б. і підлягають сплаті в зазначену дату або на вимогу кредитора. Оформлення Б. у формі боргових зобов'язань, які обертаються на вторинному ринку цінних паперів, називається сек'юритизацією. Б. є довгостроковим, якщо він підлягає погашенню не раніше, ніж через рік. Б. є безнадійним, якщо його погашення неможливе через неплатоспроможність боржника.

Шнитко О. С.

БОРГ ДЕРЖАВНИЙ — сума накопиченої заборгованості держави, що утворилася внаслідок кредитного фінансування її бюджетних витрат. Усі країни світу використовують державні позики як один з механізмів реалізації економічної політики. Їх необхідність зумовлена протиріччям між величиною необхідних потреб суспільства і можливостями держави їх задоволення за рахунок бюджету. Такий подвійний характер Б.д. зумовлює особливості його впливу на економіку як стабілізуючого або дестабілізуючого чинника, що викликає відповідні форми і методи регулювання Б.д. Залежно від походження кредитних засобів Б.д. поділяється на внутрішній і зовнішній, а залежно від термінів обслуговування — на капітальний і поточний. Кредиторами держави можуть бути вітчизняні юридичні або фізичні особи, зарубіжні державні і приватні організації, а також міждержавні фінансові установи. Б.д. може бути оформлений у вигляді державних цінних паперів (казначейські векселі, середньо- і довгострокові державні зобов'язання, державні облігації, гарантії казначейства, неринкові папери) або записів на бухгалтерських рахунках. Надзвичайне підвищення державного боргу без урахування

можливостей його подальшого обслуговування перетворює державу в банкрута. Проблема боргової кризи держави особливо загострюється при високій питомій вазі зовнішнього боргу, що призводить до загрози державній безпеці та втрати державного суверенітету.

Шнишко О. С.

БРАК — товар, який за своїми якостями не відповідає встановленим вимогам.

Шнишко О. С.

БРАКЕРАЖ — перевірка відповідності якості товару, його оформлення та упаковки умовам угоди або встановленим стандартам.

Шнишко О. С.

БРЕЙК (від англ. *break*) — термін, що використовується для характеристики незбалансованості.

Арсанукаєва К. О.

БРЕНД — торговельна марка певного товару, виробника або дистриб'ютора, для просунення якої на ринок прикладені значні зусилля та кошти.

Чернявський А. Д.

БРЕНД ІННОВАЦІЙ — система характерних (матеріальних і нематеріальних) властивостей нового продукту або операції, що формує свідомість споживача і визначає на ринку місце цієї інновації, а також її продуцента або продавця.

Арсанукаєва К. О.

БРИГАДА ВИРОБНИЧА — група фахівців певної кваліфікації, створена тимчасово або на постійній основі для виконання певного виробничого завдання.

Копнов М. О.

БРОКЕР — агент, або посередник між продавцями і покупцями при здійсненні операцій з цінними паперами як на біржовому, так і позабіржовому ринках. Зводячи продавців і покупців, діє як агент своїх клієнтів (як виразник їх волі та інтересів), реалізує замовлення, не стаючи власником предмета операцій. За посередництва одержує певну платню або комісійні (за угодою сторін або відповідно до встановленої біржовим комі-

тетом такси). Часто спеціалізується на окремих видах цінних паперів. Клієнтами брокера є інвестори і дилери.

Копнов М. О.

БРОКЕР АКРЕДИТОВАНИЙ — фізична або юридична особа, яка здійснює операції з цінними паперами на фондовій біржі та є її членом.

Волинець В. В.

БРОКЕР “БИК” — біржовий маклер або спекулянт, що грає на підвищенні курсів цінних паперів і валют на ринку. Скуповує цінні папери за курсом, зафіксованим на початку операції, розраховуючи на підвищення курсу наприкінці операції з метою отримання прибутку від курсової різниці.

Волинець В. В.

БРОКЕР “ВЕДМІДЬ” — біржовий маклер або спекулянт, що грає на пониженні курсів цінних паперів і валют на ринку з метою отримання в майбутньому прибутку від курсової різниці.

Волинець В. В.

БРОКЕР ДИСКОНТНИЙ — 1) організація, що пропонує обмежений спектр брокерських послуг і стягує платню набагато меншу, ніж фірми, що забезпечують повний набір послуг; 2) брокер, комісія якого з операцій продажу і купівлі цінних паперів набагато менша, ніж повна комісія. Звичайно надає послуги тільки з безпосереднього виконання операції.

Волинець В. В.

БРОКЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ — професійна діяльність брокера та інших суб'єктів підприємницької діяльності у брокерській конторі чи в межах правового поля торгово-інформаційної системи.

Волинець В. В.

БРОКЕР ВЕКСЕЛЬНИЙ (білл-брокер) — посередник в угодах з обліку та переобліку векселів.

Волинець В. В.

БРОКЕР ЗАЛУ — член біржі, який допомагає комісійним брокерам, коли вони не встигають виконувати всі розпорядження клієнтів.

Волинець В. В.

БРОКЕР КОМІСІЙНИЙ — член фондової біржі, який збирає від брокерських фірм розпорядження клієнтів і стежить за їх виконанням на біржі.

Волинець В. В.

БРОКЕР ОПЕРАЦІЙНОГО ЗАЛУ — біржовий маклер, який виконує доручення членів фондової біржі за комісійну винагороду.

Волинець В. В.

БРОКЕР СТРАХОВИЙ — громадяни або юридичні особи, які зареєстровані у встановленому порядку як суб'єкти підприємницької діяльності та здійснюють посередницьку діяльність на страховому ринку від свого імені на підставі доручень страховальника або страховика.

Волинець В. В.

БРОКЕРІДЖ (від англ. *brokerage*) — 1) здійснення угод з купівлі-продажу на біржі за дорученням; 2) винагорода брокера.

Волинець В. В.

БРУТТО — 1) загальна вага товару разом з упаковкою та іншими супровідними транспортними засобами; 2) фінансові показники компанії без урахування виплати податків; 3) тарифна ставка страхових платежів, що обчислюється як сума нетто-ставки та надбавки для відшкодування витрат на здійснення страхових операцій.

Котнов М. О.

БУКМЕКЕР (від англ. *bookmaker*) — особа, яка приймає грошові ставки від осіб, які беруть участь у грі на тоталізаторі.

Масленко Г. В.

БУМ (від англ. *boom*) — 1) фаза економічного циклу, що настає після поживлення, під час якої економіка працює з повним навантаженням, коли попит, ціни та заробітна платня підвищуються, а рівень безробіття знижується. Якщо державний контроль над економікою недостатній, після буму настає рецесія, а потім — криза; 2) короткострокове збільшення обсягів виробництва за рахунок екзогенних факторів; 3) короткострокове інспіроване збільшення обсягу пропозиції.

Чернявський А. Д.

БУТІК — маленька високоспеціалізована брокерська фірма або інвестиційний банк з обмеженим колом клієнтів і наданих послуг.

Куроченко О. В.

БУТЛЕГЕРСТВО — підпільне, контрабандне винахідництво, таємна робота над позаплановими проектами.

Куроченко О. В.

БУХГАЛТЕР — спеціаліст з бухгалтерського обліку.

Арсанукаєва К. О.

БЮДЖЕТ ГЕЛЛЕРА — бюджет споживання, на підставі якого визначається вартість життя у США.

Куроченко О. В.

БЮДЖЕТ ВИТРАТ — операційний бюджет, що окреслює очікувані витрати для кожного центру відповідальності й організації загалом.

Куроченко О. В.

БЮДЖЕТ ДЕРЖАВНИЙ — фінансовий план держави на поточний рік, що містить її доходи та витрати, структурований за галузями, сферами, показниками економіки і виробництва.

Масленко Г. В.

БЮДЖЕТ КОНСОЛІДОВАНИЙ — результат агрегування бюджетів, що входять до складу бюджетної системи держави. Б.к. є формою утворення та розподілу грошових коштів для забезпечення функціонування органів державної влади всіх рівнів. Б.к. — це механічне зведення бюджетів усіх рівнів, що входять до бюджетної системи держави, без повторювань. Б.к. використовується для зведення статистичних показників та аналізу різних показників бюджетної системи.

Масленко Г. В.

БЮДЖЕТ МІСЦЕВИЙ — кошторис доходів і витрат місцевих органів управління. Б.м. поділяється на бюджет поточних витрат та бюджет капітальних витрат. Формально відокремлений від бюджетів вищих рівнів.

Масленко Г. В.

БЮДЖЕТ СПОЖИВЧИЙ — баланс доходів і витрат сім'ї. Систематично враховується органами державної статистики за спеціальною вибіркою, що характеризує стан Б.с. для населення загалом та для окремих соціальних груп. При цьому доходи враховуються за всіма джерелами (оплата праці, підприємницький дохід, доходи від власності тощо), а витрати — за всіма основними напрямками (харчування, купівля промислових товарів, оплата житла, послуг побутового і соціально-культурного характеру тощо). Узагальнений показник Б.с. — приріст (зниження) обсягу наявних грошей у населення.

Масленко Г. В.

БЮЛЕТЕНЬ — 1) коротке інформаційне повідомлення за підсумками якоїсь події; 2) періодичне видання — збірка офіційних документів (указів, законів, ухвал, інструкцій), прийнятих за певний період (тиждень, місяць і т. ін.); 3) періодичне тематичне видання, присвячене конкретній проблемі.

Волинець Г. В.

БЮЛЕТЕНЬ БІРЖОВИЙ — періодичний орган біржі, в якому публікуються курси цінних паперів, котируван-

ня ф'ючерсів, біржові ціни на товари і відомості про укладені на біржі угоди за підсумками сесії, що завершилася. Випускається, як правило, щоденно і передруковується в газетах і журналах.

Волинець Г. В.

БЮРОКРАТИЗМ — всесильний, замкнений, чинний за законами ієрархії, твердий механізм влади, що стоїть над законом і волею членів суспільства. Владу перетворено в самодостатню організацію, яка функціонує, враховуючи лише власні інтереси, що завдає шкоду суспільству загалом.

Волинець Г. В.

БЮРОКРАТІЯ — тип організації з характерним розподілом праці — чітка управлінська ієрархія, правила і стандарти, показники оцінювання роботи та принципи наймання, що засновуються на компетенції працівників.

Волинець Г. В.

БЮРОТИКА — засоби системного діловодства. Поширення Б. ламає сформовані раніше традиційні взаємини, характерні для бюрократичної структури, підвищує значущість зв'язків між конкретними виконавцями і керівництвом.

Волинець Г. В.

МАХУП

В

ВАЖІЛЬ ФІНАНСОВИЙ — використання позикового капіталу для часткового фінансування інвестиції.

Масленко Г. В.

ВАКАНСІЯ — вільне робоче місце (посада), на яке може бути прийнятий працівник.

Арсанукаєва К. О.

ВАЛЕНТНІСТЬ — цінність або привабливість отриманих результатів для індивіда.

Арсанукаєва К. О.

ВАЛЕНТНІСТЬ РАХУНКА — кількість рахунків, що кореспондуються з певним рахунком.

Арсанукаєва К. О.

ВАЛІДАЦІЯ — надання законної сили, ствердження, ратифікація, легалізація.

Куроченко О. В.

ВАЛІДАЦІЯ ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНОЇ МОДЕЛІ (від англ. *model validation*) — перевірка відповідності даних, які отримують у процесі машинної імітації, реальному ходу явищ, для описання яких створена модель. Сутність перевірки полягає в тому, що вихідні дані після розрахунку порівнюються з наявними статистичними даними в модельованій системі. Валідація проводиться тоді, коли експериментатор переконався на попередній стадії (верифікації) у правильності структури (логіки) моделі,

тобто в її істинності та адекватності. Відносно дескриптивних (описуючих) моделей верифікація зводиться до порівняння розрахункових результатів на базі моделі з відповідними реальними даними (масовими фактами та закономірностями економічного розвитку). Відносно нормативних (у тому числі оптимізаційних) моделей становище складніше: в умовах діючого економічного механізму об'єкт, що моделюється, підлягає різним управлінським впливам, що непередбачені моделлю; у такому разі необхідно проводити спеціальні економічні експерименти, які мають враховувати чистоту дослідницьких дій.

Куроченко О. В.

ВАЛОРИЗАЦІЯ — підвищення державними установами ціни товару чи курсу цінних паперів.

Куроченко О. В.

ВАЛЮТА — грошова одиниця певної країни; вид грошової системи; грошові знаки іноземних держав, а також кредитні і платіжні документи (векселі, чеки, облігації тощо) в іноземних грошових одиницях, що використовують у міжнародних та інших розрахунках. В. має дві суттєві властивості: зовнішню оборотність, тобто можливість вільного переказу на рахунки нерезидентів (іноземних фізичних чи юридичних осіб) та вільної конверсії коштів у цій валюті, та внутрішню оборотність, тобто можливість для резидентів (громадян та організацій

певної країни) здійснювати платежі за кордон та купівлю іноземної валюти без будь-яких обмежень. Внутрішня оборотність містить в собі зовнішню і є повною формою конвертованості валюти. Залежно від комбінації зовнішньої та внутрішньої оборотності валюти розрізняють такі типи валют: вільноконвертована — має зовнішню і внутрішню оборотність та передбачає відсутність валютних обмежень; частково конвертована — має одну з властивостей та стосується тих національних валютних систем, де зберігаються валютні обмеження, здебільшого для резидентів; неконвертована валюта (замкнута) — валюта з відсутніми ринковими ознаками, не має зовнішньої та внутрішньої оборотності.

Сладкевич В. П.

ВАЛЮТА БЛОКОВАНА — іноземна валюта на банківських рахунках, використання якої обмежено або заборонено.

Арсанукаєва К. О.

ВАЛЮТА ІНОЗЕМНА — валюта готівкою, грошові знаки (банкноти, білети державної скарбниці, монети), що перебувають в обігу і є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, а також вилучені або такі, що вилучаються з обігу, але підлягають обміну на грошові знаки, які перебувають в обігу; платіжні документи у грошових одиницях іноземних держав та міжнародних розрахункових одиницях; кошти у грошових одиницях іноземних держав, міжнародних розрахункових одиницях та у діючій на території України валюті з вільною конвертованістю, які є на рахунках і вкладах у банківсько-кредитних установах на території України та за її межами.

Арсанукаєва К. О.

ВАЛЮТА М'ЯКА — нестійка валюта щодо власного номіналу і курсів інших валют.

Арсанукаєва К. О.

ВАЛЮТА ПЛАТЕЖУ — це валюта, якою сплачується товар у зовнішньоторговельних операціях. При її розбіжності з валютою угоди використовується пе-

реказний курс для перерахунку валюти угоди у валюту платежу і навпаки.

Арсанукаєва К. О.

ВАЛЮТА УГОДИ — валюта, що використовується при укладенні зовнішньоторговельної угоди або в якій наданий іноземний кредит.

Арсанукаєва К. О.

ВАЛЮТА ЦІНИ — грошова одиниця, в якій у контракті виражена ціна товару.

Арсанукаєва К. О.

ВАЛЬВАЦІЯ — визначення вартості якоїсь цінності. Вживається для визначення цінності іноземних грошей у порівнянні з внутрішніми.

Масленко Г. В.

ВАНТАЖООБИГ — основний показник роботи транспорту. Кількість вантажів, перевезених транспортом за певний період, що визначається загальною вагою і відстанню перевезення вантажів.

Арсанукаєва К. О.

ВАРАНТ (від англ. *warrant*) — 1) гарантія, поручництво; вид цінних паперів, що дає право власникові облігацій або привілейованих акцій купувати звичайні акції за наперед визначену ціну; 2) свідоцтво про прийняття товару на зберігання, яке дає право його власникові одержувати позикку під заставу цього товару; 3) В. складський — розписка, яка свідчить про те, що певну кількість товару доставлено на склад. Ця розписка може бути предметом угоди та використовуватися для передавання права власності на товар від продавця до покупця.

Масленко Г. В.

ВАРТІСТЬ АКТИВІВ БАЛАНСОВА — вартість, за якою активи відображено в балансі підприємства після вирахування суми накопиченої амортизації.

Куроченко О. В.

ВАРТІСТЬ АКТИВІВ ЧИСТА — ринкова вартість активів інвестиційної компанії за вирахуванням усіх зобов'язань, поділена на число акцій в обігу.

Волинець В. В.

ВАРТІСТЬ БАЛАНСОВА ВЛАСНИХ ВИРОБІВ — сума накопиченого нерозподіленого прибутку та інших рядків балансу, що належать до власних засобів, зокрема статутний фонд і додатковий емісійний капітал.

Волинець В. В.

ВАРТІСТЬ БАЛАНСОВА З РОЗРАХУНКУ НА АКЦІЮ — балансова вартість власних засобів корпорацій, поділена на число акцій в обігу.

Волинець В. В.

ВАРТІСТЬ ВІДНОВЛЕННЯ — витрати на створення точної копії існуючої будівлі з використанням цього ж проекту та аналогічних будівельних матеріалів.

Куроченко О. В.

ВАРТІСТЬ В ОБМІНІ — вартість об'єкта оцінки, виставленого на відкритий ринок.

Волинець В. В.

ВАРТІСТЬ ДЛЯ ОПОДАТКУВАННЯ — вартість, розрахована відповідно до конкретних методик і нормативів, що використовують державні органи оподаткування для розрахунку бази оподаткування. Незважаючи на те, що в багатьох країнах вартість, що використовується як така база, позначається як ринкова вартість, методики її розрахунку можуть не збігатися з наведеними визначеннями ринкової вартості і вартості на відкритому ринку, отже, результати розрахунку не збігатимуться з даними ринкової вартості і вартості на відкритому ринку.

Волинець В. В.

ВАРТІСТЬ ДЛЯ СТРАХУВАННЯ — вартість, розрахована відповідно до конкретних методик, що використовують страхові фірми і державні органи для визначення сум, на які можуть бути застраховані елементи власності.

Волинець В. В.

ВАРТІСТЬ ЗАМІЩЕННЯ — вартість заміни на майно, що має аналогічну корисність і споживчі якості з урахуванням відсутності невинуватених затримок на заміщення.

Волинець В. В.

ВАРТІСТЬ ЗАМІЩЕННЯ ЗАЛИШКОВА — сукупний розмір вартості землі при існуючому використанні або уявленої ділянки і загальна вартість будівель разом з ділянкою, зменшена з урахуванням поправки на зношеність, стан, економічне і функціональне старіння. При обчисленні залишкової вартості заміщення передбачається, що на дату оцінки власність цілком готова до експлуатації. В.з.з. застосовується для оцінювання спеціалізованої власності в тих випадках, коли на основі принципу чистих поточних витрат заміщення потрібно визначити вартість власності для підприємства в існуючому на дату оцінки використанні, а вартість при існуючому використанні практично застосувати не можна. Основною передумовою В.з.з. є те, що вона застосовується для оцінювання власності, яка не продається на ринку і відповідно не має ринкового попиту.

Шнитко О. С.

ВАРТІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙНА — вартість майна за конкретних додаткових інвестиційних умов договору. Майно, що перебувало в оренді та продається згідно із законодавством і умовами договору оренди з компенсацією орендареві фактичної вартості здійснених ним усіх видів невід'ємного поліпшення такого майна, може оцінюватися за інвестиційною вартістю. Здійснення угоди на певну дату і передавання юридичних прав (титулу) від продавця до покупця відбувається при дотриманні таких інвестиційних умов: початкові (фіксовані) умови договору купівлі-продажу чи установчого договору (здійснення всіх видів невід'ємного поліпшення орендованого майна) стосовно оцінюваного майна у матеріально-грошовому виразі; продавець і покупець діють в рамках закону та на основі типових мотивів; обидві сторони добре поінформовані про предмет угоди і діють з метою найкращого задоволення власних інтересів; розрахунки здійснюються у грошових коштах у порядку, що відповідає законодавству, яке діє в місці платежу, і не супроводжуються додатковими умовами.

Волинець В. В.

ВАРТІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙНА ЦІННОГО ПАПЕРА — приведена до конкретного моменту часу вартість майбутніх доходів від цінного папера за оцінкою інформованого аналітика.

Волинець В. В.

ВАРТІСТЬ НА ВІДКРИТОМУ РИНКУ — передбачувана найбільша ціна за якою продаж права на власність був би зроблений безумовно на дату оцінки за готівку при допущенні, що: продавець готовий продати, а покупець купити; перед датою оцінки був достатній період (відповідно до характеру власності і стану ринку) для того, щоб провести належний маркетинг цього права власності, домовитися про ціну й умови та вчинити продаж; стан ринку, рівень вартостей та інші обставини були тими самими, що й на дату оцінки; не береться до уваги додаткова пропозиція ціни можливим покупцем з особливим інтересом; обидві сторони угоди діятимуть компетентно і без примушування.

Волинець В. В.

ВАРТІСТЬ НЕРУХОМОСТІ — до основних видів вартості, що використовують при оцінюванні нерухомості, належать: ринкова вартість; вартість на відкритому ринку; вартість при існуючому використанні; розрахункова вартість реалізації; розрахункова вартість обмеженої реалізації; залишкова вартість заміщення; вартість оренди на відкритому ринку; розрахункова майбутня вартість оренди; утилізаційна вартість; вартість для страхування; вартість для оподаткування; інвестиційна вартість.

Волинець В. В.

ВАРТІСТЬ НОМІНАЛЬНА — номінальна вартість акції відповідно до бухгалтерських книг корпорації.

Волинець В. В.

ВАРТІСТЬ ОПЦІОНУ ВЛАСНА — цінність опціону, якщо він був негайно реалізований. Іншими словами, ринкова ціна активу, на який виписаний опціон “колл”, мінус ціна виконання опціону (або навпаки, якщо опціон типу “пут”).

Волинець В. В.

ВАРТІСТЬ ОРЕНДИ РОЗРАХУНКОВА МАЙБУТНЯ — передбачувана орендна плата, отримання якої, як вважає експерт на дату оцінки, можна обґрунтовано чекати при майбутньому здаванні в оренду об'єкта власності при дотриманні таких умов: орендодавець готовий здати власність в оренду; перед датою оцінки був достатній період (враховуючи характер власності і стан ринку) для проведення належного маркетингу права власності, для угоди підготовки щодо орендної плати та інших умов оренди і для укладення угоди про оренду; стан ринку, рівні цін та інші обставини були тими ж, що й на дату оцінки; не береться до уваги додаткова пропозиція ціни можливим орендарем з особливим інтересом; встановлений строк та визначені головні умови стосовно орендної плати та інші умови, які не будуть обтяжливими або вигідними для здавання в оренду цього типу власності; орендареві не надаються пільги, і безплатне користування об'єктом можливе тільки на час, необхідний орендареві для підготовки об'єкта власності до використання; обидві сторони в угоді діятимуть компетентно і без примушування.

Шнитко О. С.

ВАРТІСТЬ ОСНОВНИХ ФОНДІВ — вартість, яка відображає значущість загального обсягу основних фондів, їх динаміку і виробничу структуру, слугує для обчислення показників господарської діяльності підприємства за певний період. Поділяється на балансову, первісну та відновлювальну.

Шнитко О. С.

ВАРТІСТЬ ОСНОВНИХ ФОНДІВ БАЛАНСОВА — вартість, за якою основні фонди підприємства входять до балансу після вирахування суми їх амортизації.

Волинець В. В.

ВАРТІСТЬ ОСНОВНИХ ФОНДІВ ВІДНОВЛЮВАНА — тут враховуються ті самі витрати, що й у разі первісної вартості, але за сучасними цінами і умовами виробництва. Внаслідок цього між первісною (початковою) та від-

новлюваною вартістю основних фондів виникає розбіжність, тому для забезпечення порівнянності вартісної оцінки основних фондів періодично проводиться їх переоцінка за відновлюваною вартістю. Первісна вартість основних фондів та відновлювана становлять їх повну вартість, яка відображається у балансі підприємства впродовж усього періоду функціонування. Зміна первісної (відновлюваної) вартості основних засобів проводиться у разі індексації їх первісної вартості відповідно до чинного законодавства, а також при добудові, дообладнанні, реконструкції, частковій ліквідації відповідних об'єктів та модернізації, що призвела до додаткового укомплектування основних засобів.

Волинець В. В.

ВАРТІСТЬ ОСНОВНИХ ФОНДІВ ЗАЛИШКОВА — характеризує реальну вартість основних фондів, тобто не перенесену на вартість виготовленої продукції (робіт, послуг). Визначається як різниця між повною первісною (відновлювальною) вартістю та сумою зношення основних фондів за весь період експлуатації.

Волинець В. В.

ВАРТІСТЬ ОСНОВНИХ ФОНДІВ ЛІКВІДАЦІЙНА — вартість основних фондів після завершення строку їх експлуатації.

Волинець В. В.

ВАРТІСТЬ ОСНОВНИХ ФОНДІВ ПЕРВІСНА — фактична вартість основних фондів на момент уведення їх в дію чи придбання, яка, крім оптової ціни, містить також витрати на транспортування й установку на місці використання, або ж це собівартість основних засобів за фактичними витратами на їх придбання, спорудження та виготовлення. При визначенні первісної (балансової) вартості основних виробничих фондів на початок планового року потрібно враховувати абсолютні величини їх введення в дію та вибуття впродовж звітного року.

Волинець В. В.

ВАРТІСТЬ ПРИ АЛЬТЕРНАТИВНОМУ ВИКОРИСТАННІ — передбачувана найкраща ціна, пов'язана з чітко визначеною інформацією про законодавчі рішення або перспективи, що виникають внаслідок зміни використання власності або інших аспектів.

Волинець В. В.

ВАРТІСТЬ ПРИ ІСНУЮЧОМУ ВИКОРИСТАННІ — передбачувана найбільша ціна, за якою продаж права власності був зроблений безумовно на дату оцінки за готівку при допущенні, що: продавець готовий продати, а покупець купити; перед датою оцінки був достатній період (відповідно до характеру власності і стану ринку) для того, щоб провести належний маркетинг цього права власності, домовитися про ціну та умови й учинити продаж; стан ринку, рівень вартостей та інші обставини були такими самими, що і на дату оцінки; не береться до уваги ніяка додаткова пропозиція можливого покупця з особливим інтересом; обидві сторони угоди діятимуть компетентно і без примушування; власність може використовуватися в майбутньому тільки в її існуючому використанні; забезпечене вільне володіння для можливості вчинення продажу всіх частин власності (за винятком, якщо власністю володіє суспільний або інший орган, що не переслідує інтереси одержання прибутку; при цьому припускається, що власність і надалі буде реалізовуватись, як при існуючому використанні).

Волинець В. В.

ВАРТІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ РОЗРАХУНКОВА — передбачувана вартість реалізації без урахування витрат на продаж, яку можна обґрунтовано очікувати досяжною в майбутній безумовній угоді продажу права власності, при допущенні, що: продавець готовий продати, а покупець купити; вчинення угоди відбудеться на майбутню дату, визначену оцінювачем, з урахуванням достатнього періоду для належного маркетингу, що відповідає характеру власності і стану ринку; не береться до уваги додаткова пропозиція ціни можливим покупцем з особливим

інтересом; обидві сторони угоди діяти-муть компетентно і без примушування.

Волинець В. В.

ВАРТІСТЬ РИНКОВА — ймовірна величина, еквівалентна грошовій сумі, яку можна сплатити за майно, на дату оцінки внаслідок комерційної угоди між покупцем і продавцем після адекватного маркетингу за умови, що кожна зі сторін діятиме компетентно і без примушування. Це максимальна ціна, обґрунтовано досяжна продавцем, і мінімальна ціна, обґрунтовано досяжна покупцем. Оцінка В.р. не передбачає збільшення або зменшення розрахункової ціни внаслідок прийнятих спеціальних умов або обставин: нетипове фінансування, обтяження договорами про продаж і обернену оренду, чинників, що потребують спеціальної уваги, поступок, зроблених будь-ким, пов'язаних із цим продажем, або будь-якого елемента спеціальної вартості. Розрахункова В.р. належить до конкретного моменту часу.

Волинець В. В.

ВАРТІСТЬ РОБІТ ЗА ДОГОВОРОМ ПІДРЯДУ НА КАПІТАЛЬНЕ БУДІВНИЦТВО — у договорі підяду на капітальне будівництво сторони визначають вартість робіт (ціну договору) або спосіб її визначення. Вартість робіт за договором підяду (компенсація витрат підрядника та належна йому винагорода) може визначатися складанням приблизного або твердого кошторису. Кошторис вважається твердим, якщо договором не передбачено інше. Зміни до твердого кошторису можуть бути внесені лише за погодженням сторін. У разі виникнення потреби значно перевищити приблизний кошторис підрядник зобов'язаний своєчасно попередити про це замовника. Якщо підрядник не попередив замовника про перевищення кошторису, він зобов'язаний виконати роботу, не вимагаючи відшкодування додаткових витрат. Підрядник не має права вимагати збільшення твердого кошторису, а замовник — його зменшення. У разі істотного зростання після укладення договору вартості матеріалів та устаткування, які мали бути

надані підрядником, а також послуг, що надавалися йому третіми особами, підрядник має право вимагати збільшення встановленої вартості робіт, а у разі відмови замовника може припинити дію договору в установленому порядку. Якщо договором не передбачено попередньої оплати виконаної роботи або окремих її етапів, замовник зобов'язаний сплатити підряднику зумовлену договором ціну після остаточної здачі об'єкта будівництва за умови, що робота виконана належним чином і в погоджений строк або, за згодою замовника, — достроково. Підрядник має право вимагати виплати йому авансу, якщо така виплата та розмір авансу передбачені договором. У разі необхідності консервації будівництва з незалежних від сторін обставин замовник зобов'язаний оплатити підряднику виконані до консервації роботи та відшкодувати йому пов'язані з консервацією витрати.

Волинець В. В.

ВАРТІСТЬ СПЕЦІАЛЬНА — додатковий елемент вартості — понадринкова вартість, що виникає внаслідок фізичних, функціональних або економічних зв'язків власності з якоюсь іншою власністю. Це збільшення вартості власності торкається конкретного власника чи користувача або перспективного власника чи користувача, а не ринок взагалі, тобто покупця з особливим інтересом.

Волинець В. В.

ВАРТІСТЬ У КОРИСТУВАННІ — вартість об'єкта оцінки для конкретного користувача, при цьому об'єкт не виставляється на відкритий ринок.

Волинець В. В.

ВАРТІСТЬ УТИЛІЗАЦІЙНА — вартість, розрахована з урахуванням витрат на реалізацію і за змістом аналогічна розрахунковій вартості реалізації для окремих конструктивних елементів власності.

Волинець В. В.

ВАРТІСТЬ ФІРМИ ЕКОНОМІЧНА — сумарна ринкова вартість цінних паперів, випущених фірмою.

Волинець В. В.

ВАРТІСТЬ ЧИСТА ПРИВЕДЕНА — приведена до теперішнього моменту часу вартість майбутніх надходжень, очікуваних від здійснення інвестицій за вирахуванням вартості інвестицій.

Волинець В. В.

ВАУЧЕР — 1) приватизаційний чек, майновий купон, який видається у процесі приватизації для придбання акцій приватизованих підприємств; 2) письмове свідоцтво, доручення, гарантія або рекомендація; 3) В. освітній — грошовий сертифікат, що видається державою батькам учнів для використання його як плати за навчання.

Волинець В. В.

ВВЕЗЕННЯ БЕЗМИТНЕ — перевезення (імпорт) через митні кордони країни товарів, які не обкладаються імпортом митом. В.б. застосовується, як правило, до товарів іноземного походження, які в імпортуючій країні або не виробляються, або обсяг їх внутрішнього виробництва не покриває попиту внутрішнього ринку.

Сладкевич В. П.

ВВЕЗЕННЯ ПОСТІЙНЕ — митний режим, за яким товар, що ввозиться, стає власністю замовника (покупця). Товар обкладається митом у загальному порядку.

Сладкевич В. П.

ВВЕЗЕННЯ ТИМЧАСОВЕ — митний режим руху товару, за яким він через певний період часу буде вивезений із країни. При В.т. стягується податок, який на момент вивезення повертається власникові товару. Практикується відносно обладнання, яке певний час працює у замовника.

Сладкевич В. П.

ВЕДЕННЯ РАХУНКІВ — робота з рахунками від їх оформлення і до одержання кінцевого результату (обліку).

Чернявський А. Д.

“ВЕДМІДЬ” — учасник біржових торгів, який укладає спекулятивні угоди, розраховуючи на майбутнє зниження цін (наприклад, за допомогою посиленого

продажу) на об’єкт угоди (цінні папери, нерухомість тощо), щоб потім купити його за нижчою ціною.

Берестецька Л. М.

ВЕЙСТ-ІНДЕКС — показник, який характеризує економіко-екологічну ефективність економічної системи, суспільну корисність від використання залучених до виробництва ресурсів. В.-і. є відношенням маси побутових відходів до суми всіх відходів у суспільстві за визначений термін.

Куроченко О. В.

ВЕКСЕЛЕТРИМАЧ — володар векселя, який має право на отримання зазначеної в ньому суми грошей. В., який вказаний як отримувач на самому векселі, називається першим В. (ремітентом). При передаванні векселя законним В. є особа, яка доведе своє право безпервною низкою індосаментів. В. має право на сам вексель; він зобов’язаний віддати його тому, хто перестав бути володарем векселя, лише тому, що набув вексель несумлінно або з необачності. В. має право на отримання платежу за векселем від акцептанта (векселедавця), а також у порядку регресу.

Масленко Г. В.

ВЕКСЕЛЬ — борговий, ордерний, іменний, обіговий, неемісійний цінний папір, який існує тільки в документарній формі. Це просте абстрактне безумовне зобов’язання визначеного на В. платника (платник за В.) сплатити законному отримувачу В. (векселетримачу) у визначений на ньому строк вказану на В. суму грошей (вексельна сума). При цьому можливі тільки чотири варіанти терміну платежу за В.: по пред’явленню, в певний строк від дати складання В., в певний строк від пред’явлення В., у визначену дату. Платник за В. залучає грошові кошти або отримує товарний кредит на строк дії В. Абстрактність і безумовність вексельного зобов’язання робить В. зручним платіжним засобом, коли векселетримач покриває ним свої грошові зобов’язання, передаючи їх своїм кредиторам за допомогою передавального напису (індосаменту), — як залогового інструменту

для одержання кредиту. В. також можна перетворити у гроші, якщо продати його банку (ця операція називається обліком В.). Ці якості В. потребують його строгої формалізації як набору його реквізитів, так і їх змісту, а також процедур, що пов'язані з його обігом. Формалізація встановлена міжнародними угодами. Відхилення від цих правил позбавляють цей документ векселездатності, надаючи йому у кращому разі силу боргової розписки. Розрізняють два види В. — простий і переказний. Гарантом платежу за В. може бути третя особа — аваліст (його гарантія виражається у написі на В. — авалля).

Коптов М. О.

ВЕКСЕЛЬ АВАЛЬОВАНИЙ — вексель з авалем, тобто банківською гарантією.

Масленко О. В.

ВЕКСЕЛЬ АВИЗОВАНИЙ — вексель, поданий до обліку в податкову інспекцію або митну службу.

Масленко Г. В.

ВЕКСЕЛЬ АКЦЕПТОВАНИЙ — вексель з акцептом, тобто зі згодою платника сплатити його.

Масленко Г. В.

ВЕКСЕЛЬ АНТИІНФЛЯЦІЙНИЙ — вексель, виданий комерційними банками, які гарантують його утримувачам перевищення рівня доходу над рівнем інфляції.

Масленко Г. В.

ВЕКСЕЛЬ БАНКІВСЬКИЙ — вексель, що засвідчує безперечне право його власника одержати і безумовне зобов'язання векселедавця сплатити при настанні визначеного терміну певну суму грошей особі, що дала гроші в кредит банку. Допомагає банкам акумулювати гроші, а векселедержачам — одержувати дохід. Виконує функцію термінового депозиту (від 1 тижня до 1 року) і є засобом накопичення. Може використовуватися векселедержачем як застава при отриманні, наприклад, грошового кредиту під вигідний відсоток у іншого кредитора. Виступає як засіб оплати і гарантії у товарних та інших господарських опе-

раціях. Як засіб платежу може бути переданий векселедержачем іншій юридичній або фізичній особі за допомогою передавального напису (індосаменту).

Масленко Г. В.

ВЕКСЕЛЬ БЕЗ ІНДОСАМЕНТУ — вексель без передавального напису на обороті.

Масленко Г. В.

ВЕКСЕЛЬ “БЕЗПЕРЕКАЗНИЙ” — іноді так називають, на відміну від переказного, простий вексель.

Масленко Г. В.

ВЕКСЕЛЬ БЕЗТОВАРНИЙ — вексель, в якому стверджується, що валюта одержана не товаром, а готівкою.

Масленко Г. В.

ВЕКСЕЛЬ БЛАНКОВИЙ (бланковексель) — 1) вексель, в якому відсутні один або кілька звичних реквізитів: підпис векселедавця, сума, дата виставлення; 2) порожній формуляр векселя, який буде надалі заповнений продавцем, що акцептується покупцем, тобто при укладенні договору про купівлю ще не встановлено остаточну ціну товару і термін поставки.

Масленко Г. В.

ВЕКСЕЛЬ БРОНЗОВИЙ — вексель, що не має ніякої цінності.

Масленко Г. В.

ВЕКСЕЛЬ ВАЛЮТНИЙ — банківський вексель, що містить зобов'язання векселедавця сплатити векселедержачу певну суму в іноземній валюті. Високоліквідний цінний папір.

Масленко Г. В.

ВЕКСЕЛЬ ГАРАНТІЙНИЙ — вексель, виданий в забезпечення господарської операції без отримання векселедержачем від векселедавця зазначеної в ньому суми.

Масленко Г. В.

ВЕКСЕЛЬ ДИСКОНТНИЙ — банківський вексель, який реалізується за ціною, нижчою від номінальної, а погашається за номіналом.

Масленко Г. В.

ВЕКСЕЛЬ ДОКУМЕНТОВАНИЙ

— вексель, що супроводжується товаророзпорядчими документами, на основі яких він складений.

Масленко Г. В.

ВЕКСЕЛЬ ДРУЖНІЙ

— зустрічний вексель без фактичної комерційної операції (наприклад, кредитор за векселем *A* є боржником за векселем *B* і навпаки) з метою обліку векселя в банку і отримання грошей на якийсь час.

Масленко Г. В.

ВЕКСЕЛЬ З ОБМОВКОЮ

— вексель з обмовкою, що він підлягає оплаті третьою особою (доміциліатом) за місцем проживання платника або в іншому місці.

Масленко Г. В.

ВЕКСЕЛЬ З ТЕРМІНОМ ПЛАТЕЖУ В НЕРОБОЧИЙ ДЕНЬ

— вексель, дата платежу за яким припадає на неробочий день. Платіж за таким векселем може бути запитаний лише в перший наступний робочий день.

Масленко Г. В.

ВЕКСЕЛЬ ІНОГОРОДНІЙ

— вексель, що передбачає місце платежу, відмінне від місця знаходження векселедержимача або від місця обліку векселя.

Масленко Г. В.

ВЕКСЕЛЬ ІНОЗЕМНИЙ

— банківський вексель, виданий банком певної країни для сплати іноземним банком.

Масленко Г. В.

ВЕКСЕЛЬ КАЗНАЧЕЙСЬКИЙ

— вексель, що випускає держава для покриття своїх витрат.

Масленко Г. В.

ВЕКСЕЛЬ КОМЕРЦІЙНИЙ

— вексель, виданий позичальником під заставу товару. Один з інструментів грошового ринку.

Масленко Г. В.

ВЕКСЕЛЬ КОРОТКИЙ

— вексель, оплачуваний при пред'явленні або через короткий строк (не більше як 10 днів).

Масленко Г. В.

ВЕКСЕЛЬ МОРСЬКИЙ

— так називають іноді бодмерейний лист, або бодмерею. Є грошовою позиною із заставою корабля, фрахту (грошей, що перевозяться) або вантажу зі сплатою особливої премії.

Масленко Г. В.

ВЕКСЕЛЬ НА ІМ'Я

— переказний вексель, на якому вказується ім'я нового власника.

Масленко Г. В.

ВЕКСЕЛЬ НА КОНКРЕТНИЙ ДЕНЬ

— вексель, строк платежу за яким встановлюється на певний день.

Масленко Г. В.

ВЕКСЕЛЬ ОПРОТЕСТОВАНИЙ

— вексель, за яким векселедержимачем нотаріально засвідчена відмова боржника від оплати.

Масленко Г. В.

ВЕКСЕЛЬ ПЕРЕКАЗНИЙ

— вексель, виписаний кредитором. Містить наказ векселедержимача платникові сплатити певну суму пред'явникові векселя або особі, вказаній у векселі, або тому, кого він вкаже після закінчення строку дії векселя. Має юридичну силу, якщо він акцептується платником.

Масленко Г. В.

ВЕКСЕЛЬ ПІДТОВАРНИЙ

— вексель у вигляді зобов'язання з оплати партії товару, поставленого на певних умовах. Має в основі торгової операції. Форма комерційного кредиту.

Масленко Г. В.

ВЕКСЕЛЬ ПРЯВНИЦЬКИЙ

— вексель, який негайно підлягає оплаті на вимогу пред'явника.

Масленко Г. В.

ВЕКСЕЛЬ ПРИВАТНИЙ

— вексель, виписаний приватною особою.

Масленко Г. В.

ВЕКСЕЛЬ ПРОЛОНГОВАНИЙ

— вексель, строк сплати за яким подовжений з відома векселедержимача.

Масленко Г. В.

ВЕКСЕЛЬ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ — 1) вексель, виданий промисловим підприємством при отриманні різних видів кредитів — товарних, послуг, грошових; 2) вексель, яким оформляється поточний рівень заборгованості підприємства якомусь суб'єкту ринку. Підлягає погашенню у фіксований термін.

Масленко Г. В.

ВЕКСЕЛЬ ПРОСТИЙ — просте і нічим не зумовлене зобов'язання векселедавця сплатити власникові векселя у зазначений термін у вказаному місці конкретну суму.

Масленко Г. В.

ВЕКСЕЛЬ ТЕРМІНОВИЙ — вексель з фіксованим терміном оплати.

Масленко Г. В.

ВЕКСЕЛЬ ТОВАРНИЙ — приватний комерційний вексель, виписаний на підставі реальних операцій з купівлі-продажу товарів у кредит.

Масленко Г. В.

ВЕКСЕЛЬ ФІКТИВНИЙ — вексель, що є підробкою і використовується з метою афери.

Масленко Г. В.

ВЕКСЕЛЬ ФІНАНСОВИЙ — вексель, виданий банківською установою іншій банківській установі для отримання замість нього грошей.

Масленко Г. В.

ВЕКТОР ОЧІКУВАНОЇ ПРИБУТКОВОСТІ — стовпчик чисел, що відповідають очікуваній прибутковості для конкретного набору цінних паперів.

Масленко Г. В.

ВЕЛИЧИНА ВИПАДКОВА — змінна величина, яка приймає конкретні значення під впливом випадкових факторів. Задається своїм законом розподілу, за яким можна обчислити ймовірність набуття випадковою величиною якогось значення з безлічі можливих.

Куроченко О. В.

ВЕЛИЧИНА ГРАНИЧНА — найбільше значення економічного показника; приріст величини економічного по-

казника, який зумовлений зростанням на одиницю фактора, від якого залежить ця величина.

Куроченко О. В.

ВЕЛИЧИНА ПОПИТУ — кількість певного товару або послуг, яку покупець бажає купити за конкретну ціну впродовж певного терміну.

Арсанукаєва К. О.

ВЕЛИЧИНА ПРОПОЗИЦІЇ — кількість певного товару або послуг, яку продавець може запропонувати до продажу за конкретну ціну впродовж певного терміну.

Арсанукаєва К. О.

ВЕЛИЧИНА СЕРЕДНЯ — величина, яку одержують діленням суми кількох чисел на їх кількість.

Арсанукаєва К. О.

ВЕЛИЧИНИ ВИХІДНІ — в теорії управління це результати функціонування системи.

Куроченко О. В.

ВЕЛФЕР (від англ. *welfare*) — побутова назва соціальної допомоги у США. До неї належать різні види допомоги, які виплачуються за рахунок коштів бюджетів різних рівнів. Допомога може бути грошовою і натуральною. До грошової допомоги належать допомога бідним, сімейні та дитячі видатки, ціннові субсидії тощо, до натуральної — безкоштовні послуги освіти і охорони здоров'я, патронаж хворих, громадян похилого віку, інвалідів. В основу системи соціальної допомоги покладено принцип перевірки потреби у матеріальній допомозі. Для призначення В. обов'язково потрібна перевірка доходів і майна нужденних. Допомога призначається тільки особам, які мають дохід, або майно, за всіма джерелами на рівні певної межі — межі бідності (життєвий мінімум), що встановлюється виходячи з вартості повного набору товарів споживчого кошика.

Куроченко О. В.

ВЕНДОР (від англ. *vendor*) — організація або фізична особа, яка є носієм торгової марки.

Куроченко О. В.

ВЕНЧУРНИЙ (від англ. *venture*) — ризиковий.

Куроченко О. В.

ВЕРИФІКАЦІЯ (від англ. *verification*) — перевірка, підтвердження достовірності інформації, цілей, моделей. В. підлягає інформація при її обробці. В. інформації здійснюється методами візуального та апаратного (у тому числі логічного) контролю. В. цілей втілюється в оцінці відповідності цілей діям виконавця, підпорядкування цілям вищого рівня (цілям компанії). Забезпечується чіткістю формулювання цих цілей, орієнтації виконавця на їх досягнення, оцінкою результатів. Верифіковані цілі можуть мати кількісні та якісні характеристики. В. цілей забезпечує ефективність системи управління, є основою системи “управління за цілями”. В. моделі (у тому числі економіко-математичної) полягає в оцінці ступеня її адекватності об’єкту (процесу), для аналізу якого або управління яким вона призначена. В. моделі зводиться до зіставлення результатів, що розраховані за моделлю, з відповідними показниками реальної поведінки об’єкта (процесу). Повна або задовільна їх відповідність свідчить про істинність моделі і є підставою для її практичного застосування.

Куроченко О. В.

ВЕРХОВЕНСТВО ЗАКОНУ — главенство конституції та законів держави в діяльності виконавчої влади над нормативними актами та інструкціями, які цією владою випускаються.

Куроченко О. В.

ВЕСТІНГ (від англ. *vesting*) — права робітників на одержання різноманітних виплат з фондів, що створюються за рахунок роботодавців.

Куроченко О. В.

ВЗАЄМОДІЯ — участь у загальній роботі.

Масленко Г. В.

ВЗАЄМОЗАЛІК — форма безготівкових взаєморозрахунків підприємств, за якою взаємні вимоги і зобов’язання боржників і кредиторів один до одно-

го погашаються в рівнозначних сумах, і лише на різницю проводиться платіж в установленому порядку. Мета заліку — скорочення взаємної заборгованості, прискорення розрахунків і досягнення економії у платіжних засобах

Масленко Г. В.

ВИБІР МОМЕНТУ ОПЕРАЦІЇ

— форма активного управління, яка припускає перерозподіл інвестиційних ресурсів між ринковим індексом і безризиковим активом залежно від короткострокових прогнозів інвестора.

Шнитко О. С.

ВИБІР СИТУАЦІЙНИЙ

— базується на деяких вихідних положеннях: безпосереднє використання теоретичної моделі організації як відкритої системи, як основи організаційного проектування; врахування різноманітності форм організації управління залежно від об’єктивних характеристик системи; розробка набору типових організаційних структур з метою їх наступного вибору відповідно до специфіки об’єктивних умов, визначених як деякі типові ситуації. Спрощує проблему організаційного проектування, обмежуючи число облікових змінних і вибраних типових рішень. Достатня гнучкість дає змогу при конкретній розробці організаційних рішень враховувати різноманіття реальних умов, зосередитися на проблемах, що мають важливе значення, й залучити різні прикладні методи для їх розв’язання.

Куроченко О. В.

ВИБІР СУСПІЛЬНИЙ

— вияв та погодження переваг індивідів в латентній групі. Латентними називають групи, в яких дії одного учасника не впливають на дії інших, тобто у них немає причин реагувати на ці дії. Суспільство загалом також є латентною групою. В.с. реалізується за допомогою голосування. Вага кожного голосу, порядок подання голосів і спосіб підбиття підсумків можуть вплинути на результати голосування.

Куроченко О. В.

ВИГОДА УПУЩЕНА — дохід або прибуток, який міг би одержати суб’єкт економічної діяльності в разі здійснення

економічної операції і якого він не одержав через обставини, що не залежать від нього, якщо розмір його передбачуваного доходу або прибутку обґрунтований.

Арсанукаєва К. О.

ВИБУТТЯ ОСНОВНИХ ФОНДІВ

— ліквідація, реалізація, передавання іншим організаціям та фізична втрата основних фондів у результаті стихійного лиха. Основні засоби списуються з балансу за своєю вартістю на підставі акта списання.

Арсанукаєва К. О.

ВИДИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

— суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності здійснюють: експорт та імпорт товарів, капіталів та робочої сили; надання послуг, у тому числі: виробничих, транспортно-експедиційних, страхових, консультаційних, маркетингових, експортних, посередницьких, брокерських, агентських, консигнаційних, управлінських, облікових, аудиторських, юридичних, туристських та ін., що прямо і виключно не заборонені законами України; наукова, науково-технічна, науково-виробнича, виробнича, навчальна та інша кооперація з іноземними суб'єктами господарської діяльності; навчання та підготовка спеціалістів на комерційній основі; міжнародні фінансові операції та операції з цінними паперами у випадках, передбачених законами України; кредитні та розрахункові операції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності; створення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності банківських, кредитних та страхових установ за межами України; створення іноземними суб'єктами господарської діяльності значених установ на території України; спільна підприємницька діяльність, що охоплює створення спільних підприємств різних видів і форм, проведення спільних господарських операцій та спільне володіння майном як на території України, так і за її межами; підприємницька діяльність на території України, пов'язана з наданням ліцензій, патентів, ноу-хау, торговельних марок та інших нематеріальних

об'єктів; організація та здійснення діяльності в галузі проведення виставок, аукціонів, торгів, конференцій, симпозіумів, семінарів та інших подібних заходів, що здійснюються на комерційній основі, за участю суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності; організація та здійснення оптової, консигнаційної та роздрібно-торгівлі на території України за іноземну валюту у передбачених законами України випадках; товарообмінні (бартерні) операції та інша діяльність, побудована на формах зустрічної торгівлі; орендні, у тому числі лізингові операції; операції з придбання, продажу та обміну валюти на валютних аукціонах, валютних біржах та міжбанківському валютному ринку; роботи на контрактній основі фізичних осіб України з іноземними суб'єктами господарської діяльності як на території України, так і за її межами; роботи іноземних фізичних осіб на контрактній оплатній основі із суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності як на території України, так і за її межами; інші види зовнішньоекономічної діяльності, не заборонені прямо і у виключній формі законами України. Посередницькі операції, при здійсненні яких право власності на товар не переходить до посередника (на підставі комісійних, агентських договорів, договорів доручення та ін.), здійснюються без обмежень.

Шинько В. С.

ВИДИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ — інноваційна діяльність передбачає інвестування наукових досліджень і розробок, спрямованих на здійснення якісних змін продуктивних сил і прогресивних міжгалузевих структурних зрушень, розробку і впровадження нових видів продукції і технологій. Інноваційна діяльність здійснюється за такими напрямками: проведення наукових досліджень і розробок, спрямованих на створення об'єктів інтелектуальної власності, науково-технічної продукції; розробка, освоєння, випуск і поширення принципово нових видів техніки і технологій; розробка і впровадження нових ресурсозберігаючих технологій, призначених для поліпшення соціального і екологічного становища; технічне

переозброєння, реконструкція, розширення, будівництво нових підприємств, що здійснюються вперше як промислове освоєння виробництва нової продукції або впровадження нової технології. Інвестування задля відтворення основних фондів і приросту матеріально-виробничих запасів здійснюється як капітальні вкладення.

Шнирко В. С.

ВИДИ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ (обов'язкових платежів) — в Україні справляються: загальнодержавні податки і збори (обов'язкові платежі); місцеві податки і збори (обов'язкові платежі).

Волинець В. В.

ВИЗНАЧЕННЯ ПОТРЕБИ ПІДПРИЄМСТВА В ОБОРОТНИХ ФОНДАХ — здійснюється за відповідними нормами їх витрат. Вони розробляються відповідними службами підприємств або на їх замовлення галузевими науководослідними установами. Норми витрат матеріальних ресурсів розрізняють за такими класифікаційними ознаками: а) за призначенням — норми витрат сировини, матеріалів, енергії, палива тощо; б) масштабом дії — групові (на однакові види продукції) та індивідуальні; в) періодом дії — річні (для поточного планування) й перспективні; г) ступенем деталізації об'єктів нормування — для деталі (вузла) й виробу загалом; д) ступенем деталізації нормованих ресурсів — специфіковані (на види ресурсів з конкретними параметрами) і зведені (на види ресурсів за звуженою номенклатурою). Нормування витрат передбачає дотримання певних наукових принципів, найважливішими з яких є прогресивність, технологічна та економічна обґрунтованість, динамічність й забезпечення можливості зниження норм.

Масленко Г. В.

ВИКОРИСТАННЯ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ НЕПРАВОМІРНЕ — впровадження у виробництво або врахування під час планування чи здійснення підприємницької діяльності без дозволу уповноваженої на те особи неправомірно здобутих відомостей, що становлять від-

повідно до законодавства України комерційну таємницю.

Волинець В. В.

ВИКОРИСТАННЯ МАЙНА ОПЕРАТИВНЕ — використання наданого суб'єкту господарювання — окремого підрозділу (структурній одиниці) господарської організації майна для здійснення господарської діяльності. Обсяг майнових правомочностей суб'єкта господарювання у межах права оперативного використання майна визначається господарською організацією, до складу якої входить зазначений суб'єкт, відповідно до закону.

Волинець В. В.

ВИКОРИСТАННЯ ТОВАРУ ІНШОГО ВИРОБНИКА НЕПРАВОМІРНЕ — введення у господарський обіг за своїм позначенням товару іншого виробника шляхом змін чи зняття позначень іншого виробника без дозволу уповноваженої на те особи.

Шнирко О. С.

ВИКОРИСТАННЯ ЧУЖИХ ПОЗНАЧЕНЬ, РЕКЛАМНИХ МАТЕРІАЛІВ, УПАКОВКИ НЕПРАВОМІРНЕ — використання без дозволу уповноваженої на те особи чужого імені, фірмового найменування, знаків для товарів і послуг, інших позначень, а також рекламних матеріалів, упаковки товарів, назв літературних, художніх творів, періодичних видань, назв місць походження товарів, що може призвести до змішування їх з діяльністю іншого господарюючого суб'єкта (підприємця), який має пріоритет на їх використання. Використання у фірмовому найменуванні власного імені фізичної особи не визнається неправомірним, якщо до власного імені додається якийсь відмітний елемент, що виключає змішування з діяльністю іншого господарюючого суб'єкта (підприємця).

Волинець В. В.

ВИКУП АКЦІЙ МЕНЕДЖЕРАМИ — ситуація, коли менеджери акціонерної компанії, можливо, за сприяння зовнішньої інвестиційної групи, викупляють всі акції у акціонерів, набуваючи тим самим права повного контролю над компанією.

Волинець В. В.

ВИКУП (ПРИВАТИЗАЦІЯ) ОБ'ЄКТА ОРЕНДИ — орендар має право на викуп об'єкта оренди, якщо таке право передбачено договором оренди. Умови викупу орендованого державного (комунального) майна (цілісного майнового комплексу) визначаються відповідно до закону. Орендар має право у будь-який час відмовитися від здійснення передбаченого в договорі права на викуп об'єкта оренди. Приватизація цілісних майнових комплексів, зданих в оренду, здійснюється у випадках і порядку, передбачених законом.

Шипко О. С.

ВИЛУЧЕННЯ ВИМУШЕНЕ — вилучення грошових ресурсів з фінансових установ, пов'язане з тим, що ринкова процентна ставка перевищує максимальну ставку, яку можуть виплачувати ці організації. Інвестори переводять свої фонди у фінансові активи, для яких процентні ставки не схильні до обмеження.

Волинець В. В.

ВИЛУЧЕННЯ НЕЗАКОННО ОДЕРЖАНОГО ПРИБУТКУ (ДОХОДУ) — прибуток (дохід), незаконно одержаний суб'єктами підприємницької діяльності в результаті зловживання монопольним становищем на ринку, недобросовісної конкуренції; укладення неправомірних угод між суб'єктами господарювання; дискримінації суб'єктів господарювання органами влади; стягується за рішенням суду до Державного бюджету України.

Волинець В. В.

ВИЛУЧЕННЯ ПРИБУТКУ (ДОХОДУ) — прибуток (дохід), одержаний внаслідок порушення встановлених законодавством правил здійснення господарської діяльності, а також суми прихованого (заниженого) прибутку (доходу) чи суми податку, несплаченого за прихований об'єкт оподаткування, підлягають вилученню в дохід відповідного бюджету в порядку, встановленому законом. Крім того, на суб'єкта господарювання накладається у випадках і порядку, передбачених законом, штраф, але не більш як у двократному розмірі вилуче-

ної суми, а у разі повторного порушення впродовж року після застосування цієї санкції — у трикратному розмірі вилученої суми.

Волинець В. В.

ВИЛУЧЕННЯ ТОВАРІВ З НЕПРАВОМІРНО ВИКОРИСТАНИМ ПОЗНАЧЕННЯМ ТА КОПІЙ ВИРОБІВ ІНШОГО ТОВАРОВИРОБНИКА — у разі неправомірного використання чужих позначень, рекламних матеріалів, упаковки або факту копіювання виробів за рішенням суду ці товари вилучаються у виробника і продавця. Вилучення таких товарів застосовується, якщо можливість змішування з діяльністю іншого суб'єкта господарювання не можна усунути іншим шляхом. Порядок використання вилучених товарів визначається Кабінетом Міністрів України.

Волинець В. В.

ВИМОГА ДЕПОЗИТНА — вимога брокерської фірми до інвестора щодо збільшення засобів на маргінальному рахунку. Депозитна вимога висувається у разі, коли сума на маргінальному рахунку інвестора є нижчою за необхідну маржу.

Масленко Г. В.

ВИМОГА-ДОРУЧЕННЯ ПЛАТІЖНА — розрахунковий документ, який складається з двох частин: верхньої — вимоги одержувача безпосередньо до платника про сплату визначеної суми коштів; нижньої — доручення платника обслуговуючому банку про списання зі свого рахунка визначеної ним суми коштів та перерахування її на рахунок одержувача.

Масленко Г. В.

ВИМОГИ РЕГРЕСНІ ЩОДО ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ — учасник господарських відносин, який відшкодував збитки, має право стягнути збитки з третіх осіб у порядку регресу. Державні (комунальні) підприємства за наявності підстав зобов'язані вжити заходів щодо стягнення в порядку регресу збитків з інших суб'єктів господарювання або стягнення збитків з винних працівників підприємства відповідно до вимог законодавства про працю.

Волинець В. В.

ВИНАХІД — технічне рішення в будь-якій галузі суспільно корисної діяльності, яке відповідає умовам патентоспроможності, тобто є новим, має винахідницький рівень і придатне для використання.

Волинець В. В.

ВИПАДОК СТРАХОВИЙ — подія, передбачувана договором страхування або законодавством, яка відбулась і з настанням якої виникає обов'язок страховика здійснити виплату страхової суми (страхового відшкодування) страховальнику, застрахованій або іншій третій особі.

Волинець В. В.

ВИПЕРЕДЖЕННЯ НОРМАЛЬНЕ — тип зв'язку між ф'ючерсною ціною активу і очікуваною спот-ціною на день виконання контракту. У разі "нормального випередження" ф'ючерсні ціни перевищують очікувані спот-ціни.

Волинець В. В.

ВИПЛАТА ДИВДЕНДУ АКЦІЯМИ — операція, за допомогою якої акції нового випуску розподіляються між акціонерами пропорційно числу акцій, що перебувають у володінні кожного з них. В.д.а. передбачає передавання частини отриманого прибутку у статутний фонд в сумі, що дорівнює ринковій вартості цих розподілених акцій.

Волинець В. В.

ВИПЛАТА СТРАХОВА — грошова сума, яка виплачується страховиком відповідно до умов договору страхування при настанні страхового випадку.

Волинець В. В.

ВИПУСК — 1) будь-які цінні папери, що мають однакові характеристики; 2) партія цінних паперів, випущених одночасно.

Волинець В. В.

ВИПУСК ПРОДУКЦІЇ НА ДУШУ НАСЕЛЕННЯ — широко використовуваний показник рівня розвитку економіки, а також середнього рівня життя у країні (регіоні). Розраховується як вар-

тість усіх товарів і послуг, що вироблені у країні (регіоні) впродовж року, поділена на загальну чисельність населення. Порівняння цього показника за різні роки проводиться у порівняльних цінах базового року. Для порівняння показників випуску продукції на душу населення необхідно використовувати єдину методологію розрахунку показника.

Куроченко О. В.

ВИПУСК ФІДУЦІАРНИЙ — незабезпечений випуск банкнот.

Масленко Г. В.

ВИРЕМЕНТ — безготівковий переказ грошових коштів клієнта з одного рахунка на рахунок іншого.

Волинець В. В.

ВИРІБ — виготовлена річ, товар. Розрізняють вироби: базові, які є основною обов'язковою складовою кількох виробів, що вирізняються виконуваною службовою функцією і конструкцією; нестандартні — індивідуальні за своїми ознаками, властивостями, якість, відмінні від типового (стандартного) виробу; може бути і (одиночним) єдиним; комплектуючі — вироби інших поставальників, що використовуються як складові виробу, що випускається підприємством-виробником; покупні — одержувані підприємством в готовому вигляді. Складовими виробу можуть бути деталі, складальні одиниці, комплекси і комплекти.

Волинець В. В.

ВИРІБ ГОТОВИЙ — виріб, що відповідає діючим стандартам або ТУ, закінчений виробництвом на певному підприємстві, цілком укомплектований, прийнятий ВТК, зданий на склад готових виробів і оформлений відповідними здавальними документами.

Волинець В. В.

ВИРІБ НЕРЕМОНТОВАНИЙ — виріб, для якого не передбачено ремонту в нормативно-технічній і конструкторській документації.

Волинець В. В.

ВИРІБ ПІДВИЩЕНОГО ПОПИТУ — виріб, що має на ринку постійно висо-

кий попит, який не зменшується впродовж тривалого часу і, як правило, перевищує пропозицію.

Волинець В. В.

ВИРІВНЮВАННЯ ДОХОДІВ

— один з напрямів державної соціально-економічної політики, основне завдання якого полягає у зменшенні діапазону розподілу суспільного продукту, особистих та майнових доходів. Кінцева мета В.д. — усунення протиріч між різними верствами населення, що потребує реалізації цінкових, митних, податкових та інших механізмів. Політиці В.д. сприяють заходи прямої адресної допомоги слабо захищеним верствам населення — впровадження пільг, індексації, надання матеріальної допомоги тощо.

Куроченко О. В.

ВИРОБИ НАРОДНОГО СПОЖИВАННЯ

— вироби, призначені для задоволення особистих потреб людей. За терміном служби В.н.с. поділяють на дві групи: короткострокового користування — менше одного року, зокрема з разовим характером споживання; тривалого користування — понад рік і більше.

Арсанукаєва О. К.

ВИРОБИТОК — кількість виробленої продукції, що припадає на одного робітника.

Шнитко С. В.

ВИРОБНИЦТВО (виготовлення) — діяльність, пов'язана з випуском продукції, яка охоплює всі стадії технологічного процесу, а також реалізацію продукції власного виробництва; процес перетворення виробничих ресурсів на економічні блага.

Шнитко О. С.

ВИРОБНИЦТВО ДОСЛІДНЕ — характерною ознакою В.д є виготовлення зразків або партій (серій) виробів для проведення науково-дослідних робіт, випробувань, доопрацювання конструкцій. За дослідними зразками розробляється конструкторська та технологічна документація для серійного (масового) виробництва. За своїми характеристиками дослідне виробництво подібне до одиничного.

Масленко Г. В.

ВИРОБНИЦТВО МАСОВЕ — характеризується вузьким асортиментом продукції, великим обсягом безперервного і тривалого виготовлення однакових виробів на вузькоспеціалізованих робочих місцях. Для такого виробництва характерні незмінна номенклатура виготовлюваних виробів, спеціалізація робочих місць на виконанні постійно визначеної операції, застосування спеціального устаткування, мала трудомісткість, тривалість виробничого процесу, високий рівень механізації та автоматизації. На робочих місцях масового виробництва постійно виконуються кілька простих операцій над одним предметом праці. Устаткування є вузькоспеціалізованим, застосовується спеціальне оснащення. Принцип розміщення устаткування — предметний. Виконання елементарних операцій на потокових лініях не потребує високої кваліфікації робітників, але на автоматизованих системах їхня кваліфікація має бути на рівні техніка чи інженера.

Масленко Г. В.

ВИРОБНИЦТВО НЕЗАВЕРШЕНЕ — до В.н. належать предмети праці, обробку чи переробку яких не завершено підприємством і вони перебувають на різних стадіях виробничого процесу. До напівфабрикатів власного виробництва належать ті предмети праці, що їх цілком оброблено чи перероблено у певному виробничому підрозділі підприємства, але вони потребують подальшої обробки в інших підрозділах.

Масленко Г. В.

ВИРОБНИЦТВО ОДИНИЧНЕ

— характеризується широким асортиментом продукції та малим обсягом випуску однакових виробів, повторне виготовлення яких, як правило, не передбачається. На робочих місцях одиничного виробництва виконуються різноманітні операції над різними деталями в межах технологічних можливостей устаткування. Останнє є універсальним, розміщується однотипними технологічними групами. Через часту зміну предметів праці багато часу витрачається

на переналагоджування устаткування. Виконання різноманітних операцій за умов недостатньо опрацьованих унаслідок частой зміни об'єктів виробництва технологічних процесів потребує висококваліфікованих робітників-універсалів.

Масленко Г. В.

ВИРОБНИЦТВО ПОТОЧНЕ — характерними ознаками В.п. є: закріплення за групою робочих місць обробки або складання предмета праці одного найменування (чи обмеженої кількості найменувань) конструктивно та технологічно подібних предметів; розміщення робочих місць послідовно за ходом технологічного процесу; висока операційна диференціація технологічного процесу, тобто на кожному робочому місці виконуються одна або кілька подібних операцій; переміщення предметів праці з операції на операцію поштучно або невеликими транспортними партіями з ритмом роботи, який забезпечує високий ступінь паралельності та безперервності виробничого процесу. Основою організації поточного виробництва є потокові лінії (потокова лінія — це технологічно та організаційно виокремлена група робочих місць, що виготовляє один або кілька подібних типорозмірів виробів), які за номенклатурою виробів поділяють на однопредметні (масово-потокові) і багатопредметні (серійно-потокові). Основними параметрами потокової лінії є такт, ритм, кількість робочих місць, довжина робочих зон, швидкість руху конвеєра. В.п. має й певні недоліки — примітивність праці робітників, обмеженої виконанням елементарних механічних операцій, що є наслідком високої диференціації технологічного процесу.

Масленко Г. В.

ВИРОБНИЦТВО СЕРІЙНЕ — характеризується обмеженим асортиментом продукції. Виготовлення окремих виробів періодично повторюється певними партіями (серіями), залежно від розміру яких розрізняють дрібно-, середньо- та великосерійне виробництва. На робочих міс-

цях серійного виробництва виконуються операції над обмеженою номенклатурою деталей, які обробляються періодично партіями. Застосовується універсальне та спеціальне устаткування, що розміщується як технологічними групами, так і за предметним принципом. Кваліфікація робітників загалом може бути середньою. Залежно від широти номенклатури, величини партій, періодичності їх обробки В.с. поділяється на дрібно-, середньо- та великосерійне. Робочі місця дрібносерійного виробництва за своїми характеристиками близькі до робочих місць одиничного виробництва з дещо меншою кількістю операцій, що на них виконуються, оскільки предмети обробляються малими партіями. Для робочих місць середньосерійного виробництва характерне ще більше обмеження кількості виконуваних операцій, оскільки партії виробів стабільно повторюються. На робочих місцях великосерійного виробництва предмети обробляються великими партіями на спеціалізованому устаткуванні.

Масленко Г. В.

ВИРУЧКА (ВИТОРГ) ВАЛЮТНА

— суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності після сплати передбачених законом податків та зборів (обов'язкових платежів) самостійно розпоряджаються валютною виручкою від проведених ними операцій, крім випадків, визначених законом. Законом може бути запроваджено режим обов'язкового розподілу виручки від зовнішньоекономічних операцій в іноземній валюті між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та уповноваженими державними валютними фондами, а також порядок і розміри відрахувань іноземної валюти. Інформація про запровадження вказаного режиму має бути опублікована в офіційному друкованому органі Кабінету Міністрів України не пізніше як за два місяці до запровадження цього режиму.

Волинець В. В.

ВИТОРГ ВАЛОВИЙ (*сукупний, загальний*) — сума коштів, яку одержало підприємство від реалізації товарів або надання послуг за певний час.

Волинець В. В.

ВИТОРГ СЕРЕДНІЙ — виторг в розрахунку на одиницю продукції.

Волинець В. В.

ВИТРАТА — споживання, витрата для досягнення відповідної мети.

Куроченко О. В.

ВИТРАТА АВАНСОВА — витрати, що виплачуються наперед і враховуються в майбутньому.

Куроченко О. В.

ВИТРАТА МАТЕРІАЛУ І СИРОВИНИ ПИТОМА — показник, що характеризує величину витрат певних матеріальних ресурсів на виготовлення одиниці продукції в натуральному виразі (витрата залізняку на виплавку 1 т чавуну, муки на випічку 1 т хліба, цементу на 1 м³ бетону, кормів на 1 ц приросту худоби і т. ін.). Величина витрати матеріалу і сировини питомої на одиницю продукції складається з корисної витрати матеріалу (чистої ваги, об'єму виробу), утилізованих і неутілізованих відходів при обробці і втрат (брак та ін.). Фактична питома витрата може зіставлятися з обґрунтовано встановленою нормою витрати на одиницю продукції. Величина, зворотна показнику питомої витрати, — вихід продукції з одиниці матеріалу, визначається розподілом загальної кількості виготовленої продукції кожного виду на загальну кількість витраченого на її виробництво ресурсу.

Масленко Г. В.

ВИТРАТА ПИТОМА — показник, що характеризує витрати ресурсу конкретного виду на виробництво одиниці продукції. За видами продукції В.п. визначається в натуральному виразі.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ — 1) витрачена на що-небудь якась сума, витрати; 2) зменшення засобів підприємства або збільшення його зобов'язань, що виникають у процесі господарської діяльності з метою отримання прибутку, призводить до зменшення розміру власного капіталу. До них належать різні витрати засобів: собівартість

реалізованої продукції, позавиробничі та адміністративні витрати, виплата відсотків, орендної платні, заробітної платні, податків і т. ін.; 3) минулі витрати, що враховуються в узагальнених виробничих витратах у процесі виробництва кінцевої продукції; 4) витрати, що стосуються вже проданої продукції і відповідної виручки з продажів; 5) власне витрати, що не входять у виробничу собівартість проданих товарів, наприклад: витрати реалізації, загальні та адміністративні витрати, витрати на виплату відсотків і податків; збитки, віднесені на витрати, наприклад: незастраховані активи, втрати від пожеж і т. ін.; 6) в макро- та мікроекономічних дослідженнях — грошовий вираз вартості економічних ресурсів, які витрачаються при здійсненні суб'єктом будь-якої дії. Поділяються на В. у фактичних цінах та альтернативні.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ АДМІНІСТРАТИВНІ — витрати, пов'язані з компанією загалом, на протипагу іншим витратам, що належать до більш специфічних функцій, — виробничим або комерційним (реалізаційним) витратам.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ АДМІНІСТРАТИВНО-УПРАВЛІНСЬКІ — витрати на утримання апарату управління, службових легкових автомобілів, на охорону, службові відрядження.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ АЛЬТЕРНАТИВНІ — 1) інвестування одного з декількох проєктів; 2) інвестиції у предмети мистецтва, старовинні монети, нагороди, марки тощо.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ БЕЗПОВОРОТНІ — витрати, здійснювані фірмою одного разу; не можуть бути повернені ні за яких обставин.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ БЮДЖЕТУ — бюджетні грошові кошти, спрямовані на фінансове забезпечення виконання завдань і функцій держави і місцевого самоврядування.

Склад і структура витрат визначаються виходячи з конкретних соціально-економічних умов і завдань економічної політики, країни.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ВАЛОВІ — сума постійних і змінних витрат при кожному конкретному рівні виробництва.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ВИМУШЕНІ — витрати, яких платник податків не може уникнути з правових, реальних або моральних причин. Частина таких витрат платник податків має нести самостійно як посильні.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ВИРОБНИЦТВА — виражені у грошовій формі витрати товаровиробника, пов'язані з факторами виробництва та ефективністю їх використання.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ВИРОБНИЧІ — витрати, що безпосередньо пов'язані з виробництвом продукції та входять у собівартість продукції. На виробничому підприємстві статті витрат можна подати таким чином: 1) сировина і матеріали; 2) поворотні відходи (віднімаються); 3) закуплені вироби, напівфабрикати і послуги виробничого характеру сторонніх підприємств і організацій; 4) паливо та енергія на технологічні цілі; 5) заробітна платня виробничого персоналу (основна і додаткова); 6) відрахування на соціальні потреби; 7) витрати на підготовку та освоєння виробництва; 8) загальновиробничі витрати; 9) загальногосподарські витрати; 10) втрати від браку; 11) інші виробничі витрати; 12) комерційні витрати.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ВИСНАЖУЮЧІ — урядові витрати, що призводять до безпосереднього використання економічних ресурсів і до поглинання урядом товарів і послуг, для яких були використані ці ресурси; урядові закупівлі.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ВІДСТРОЧЕНІ — витрати, що не визнані як витрати періоду, в якому вони мають місце, а розглядаються

як активи, що будуть списані в майбутніх періодах (наприклад, сплачені наперед рентні платежі).

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ВХІДНІ — придбані та наявні ресурси, які мають принести дохід у майбутньому.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ГРАНИЧНІ (від англ. *marginal cost*) — 1) додаткові витрати виробництва, необхідні для виготовлення додаткової одиниці продукції. В короткостроковий період крива граничних витрат має U-подібну форму. Це пов'язано із законом прибутковості, що скорочується, коли додаткові зусилля додаються до обмежених або фіксованих чинників виробництва у всезростаючому розмірі. Спочатку граничні, або додаткові, витрати можуть скорочуватись, що пов'язано з ефектом масштабу, коли збільшення масштабів виробництва веде до зростання прибутковості; 2) величина приросту сукупних витрат, зумовленого збільшенням обсягу виробництва на одиницю обсягу. Збільшення граничних планових витрат виникло у зв'язку з невеликими обчислення сумарних витрат і можливими помилками при ухваленні рішень. Цей метод використовується, зокрема, для вирішення завдань короткострокового планування шляхом вибору оптимального варіанта інвестиційного проекту.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ГРОШОВІ — витрати, які приймають форму грошових платежів власників засобів виробництва і напівфабрикатів. В.г. — це виплата заробітної платні робітникам і службовцям, виплата комісійних торговцям, платежі банку, оплата сировини і матеріалів.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ДЕРЖАВНІ — грошові витрати держави, що складаються із закупівель товарів і трансфертів.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ДОВІЛЬНІ, СВАВІЛЬНІ — витрати, що залежать від особистих рішень керівників фірми.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ДОДАТКОВІ — надбавка до ціни виробу внаслідок зростання цін на раніше придбані матеріали.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ЕКСПЛУАТАЦІЙНІ — витрати виробництва, спрямовані на підтримку в нормальному стані систем, що використовуються (експлуатуються).

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ЗАГАЛЬНІ — витрати, зумовлені використанням сировини і матеріалів, потужностей (будівель, обладнання), послуг, які належать до кількох видів продуктів або підрозділів і які мають бути розподілені на ці продукти або підрозділи; такі витрати виникають, коли продукти або підрозділи задіяні разом, хоча технологічно можуть використовуватись окремо.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ЗАГАЛЬНОВИРОБНИЧІ — витрати на загальне обслуговування та організацію виробництва і управління на рівні окремих виробництв або структурних підрозділів об'єднання, підприємства. До них належать витрати: на управління виробництвом; амортизація основних засобів і нематеріальних активів загальновиробничого призначення, а також витрати на їх утримання, експлуатацію, ремонт і страхування, операційну оренду; на вдосконалення технології та організації виробництва; на обслуговування виробничого процесу; на опалення, освітлення, водопостачання, водовідведення та інше утримання виробничих приміщень. В.з. поділяють на змінні і постійні. Змінні та розподілені постійні В.з. входять до складу виробничої собівартості готової продукції власного виробництва, а нерозподілені постійні В.з. є складовою собівартості реалізованої продукції (робіт, послуг).

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ЗАГАЛЬНОВИРОБНИЧІ ЗМІННІ — витрати на обслуговування і управління виробництвом (цехами, дільницями), що змінюються прямо (або майже прямо) пропорційно до зміни обсягів виробництва.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ЗАГАЛЬНОВИРОБНИЧІ ПОСТІЙНІ — витрати на обслуговування і управління виробництвом, що залишаються незмінними (або майже незмінними) при зміні обсягів виробництва.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ЗАГАЛЬНОГОСПОДАРСЬКІ — витрати на управління і обслуговування виробництва, пов'язані з обслуговуванням виробництва загалом. Це переважно постійні витрати, також вони є складовою калькуляції витрат на виробництво продукції.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ЗАГАЛЬНОГОСПОДАРСЬКІ ЯК РАХУНОК БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ — рахунок, призначений для узагальнення інформації про управлінські і господарські витрати, не пов'язані безпосередньо з виробничим процесом. Зокрема, на цьому рахунку можуть бути відображені наступні витрати: адміністративно-управлінські; утримання загальногосподарського персоналу, не пов'язаного з виробничим процесом; амортизаційні відрахування на повне відновлення і витрати на ремонт основних засобів управлінського і загальногосподарського призначення; орендні платні за приміщення загальногосподарського призначення; оплата інформаційних, аудиторських і консультаційних послуг. Загальногосподарські витрати відображаються на рахунку “Загальногосподарські витрати” з кредиту рахунків обліку виробничих запасів, розрахунків з персоналом по оплаті праці, розрахунків з іншими підприємствами та ін. Витрати, враховані на рахунку “Загальногосподарські витрати”, списуються в дебет рахунків “Основне виробництво”, “Допоміжні виробництва”, “Обслуговуючі виробництва і господарства”.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ЗАГАЛЬНОЗАВОДСЬКІ — додаткові до основних витрат на виробництво витрати на загальне обслуговування та організацію виробництва і управління виробничим об'єднанням, підприємством загалом.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ЗАГАЛЬНОЦЕХОВІ

— додаткові до основних витрат на виробництво витрати на обслуговування та організацію виробництва і управління на рівні цеху або аналогічного структурного підрозділу виробничого підприємства.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ЗАГОТІВЕЛЬНО-СКЛАДСЬКІ — витрати, пов'язані із заготівкою, зберіганням сировини і матеріалів при забезпеченні ними підприємств і організацій в необхідному обсязі і асортименті. Це витрати на утримання апарату управління, вантажно-розвантажувальні роботи, складування сировини, матеріалів, будівельних матеріалів і устаткування, утримання і охорону місць зберігання.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ЗАМІЩЕННЯ — витрати, пов'язані з економічно виправданою компенсацією деякого зменшення запасу або заміною певного ресурсу іншими ресурсами без зменшення випуску продукції.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ЗАСНОВНИКА — витрати підприємця, пов'язані зі становленням і організацією підприємства, з придбанням основних засобів для його функціонування. Це первинні витрати, пов'язані з відкриттям підприємства, реєстрація компанії (отримання ліцензії, підписки і розміщення цінних паперів, відкриття рахунка); реклама, маркетингові дослідження; витрати на збільшення акціонерного капіталу, на емісію облігацій, на премії за облігаціями, на придбання нерухомості.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ЗАХИЩЕНІ — низка статей бюджету поточних витрат, що підлягають фінансуванню в повному обсязі, на відміну від іншої бюджетної статті, за якою фінансування витрат відповідно до законодавства має здійснюватись в міру надходження доходів.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ЗБЕРІГАННЯ — частина витрат обігу, пов'язана із зберіганням товарно-матеріальних цінностей на базах,

складах, елеваторах і в необхідних випадках з доведенням їх якості до рівня, потрібного споживачам.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ЗБУТУ — витрати підприємства, пов'язані з реалізацією готової продукції.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ З ВИПЛАТИ ВІДСОТКІВ — витрати організації, пов'язані з використанням запозичених коштів, що належать до конкретного облікового періоду.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ЗМІННІ — витрати, що змінюються прямо пропорційно масштабам виробництва: на витрачені у процесі виробництва сировину і матеріали, комплектуючі і напівфабрикати, паливо та енергію, на технологічні потреби, заробітну платню виробничого персоналу, відповідні відрахування до позабюджетних соціальних фондів. Деякі накладні витрати, які не можна прямо пов'язати з виготовленням окремих одиниць продукції або процесами, можуть змінюватися з обсягом виробництва. Змінні витрати іноді називають маргінальними.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ЗОВНІШНІ — витрати виробництва, які фірма перекладає на інші підприємства або суспільство загалом. Ці витрати стосуються забруднення навколишнього середовища, коли його очищення перекладається на суспільство.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ІНДИВІДУАЛЬНІ — витрати, що притаманні тільки конкретному підприємству, наприклад, через використання застарілого устаткування або недостатнє використання наявного устаткування.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ КАЛЬКУЛЯЦІЙНІ — витрати, розраховані на підставі калькуляцій — планових кошторисів витрат на одиницю продукції, спираючись на діючі норми і ціни.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ КАПІТАЛЬНІ — грошові витрати, пов'язані з вкладенням в основний капітал і приріст запасів.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ КОМЕРЦІЙНІ — витрати підприємства, пов'язані з відвантаженням і реалізацією продукції та які враховуються у складі повної собівартості. До комерційних звичайно належать такі витрати: на придбання тари та її ремонт (якщо її вартість враховується у вартості продукції); на оплату вантажно-розвантажувальних робіт, транспортних послуг (крім випадків, коли ці витрати відшкодовуються замовником); на оплату комісійних та інших аналогічних послуг; на оплату комісійних зборів, різних відрахувань; на оплату рекламних заходів; на оплату маркетингових послуг та ін.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ КОНТРОЛЬОВАНІ — витрати, на які можуть вплинути рішення і дії певного менеджера і над якими він має повний контроль (отже, відповідає за них); можуть бути постійними і змінними; це поняття широко використовується при встановленні повноважень посадових осіб.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ — це грошові витрати, які зроблено у даному періоді, але їх буде відшкодовано за рахунок собівартості продукції (роботи, послуг) у наступні періоди. Це витрати на проектування, підготовку виробництва та освоєння випуску нових виробів, на раціоналізацію і винахідництво та ін.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ МАРГІНАЛЬНІ — додаткові витрати при виробництві додаткової одиниці продукції. В умовах досконалої конкуренції граничні (прирістні) витрати мали б дорівнювати ринковій ціні, що вільна від впливу дій фірм.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ МАТЕРІАЛЬНІ — витрати, що створюють собівартість продукції і зумовлені придбанням необхідних для виробництва товарів (виконанням робіт, наданням послуг) матеріальних ресурсів,

що витрачаються. До матеріальних належать такі витрати: 1) на придбання сировини (матеріалів), що необхідні при виробництві товарів (виконанні робіт, наданні послуг); 2) на придбання матеріалів, що витрачаються у процесі виробництва товарів (робіт, послуг) для забезпечення нормального технологічного процесу; для упакування товарів для їх реалізації; на інші виробничі і господарські потреби (проведення випробувань, контролю, ремонт та експлуатація основних засобів та ін.); 3) на придбання запасних частин для ремонту устаткування, інструментів, пристосувань, інвентарю, приладів, лабораторного устаткування; інших засобів праці, що не належать до основних засобів; 4) на придбання спецодягу та інших малоцінних предметів; комплектуючих виробів і (або) напівфабрикатів, що піддаються монтажу або виконавчій обробці на підприємстві; 5) на придбання палива та енергії всіх видів, що витрачаються на технологічні цілі, вироблення всіх видів енергії, опалювання будівель, а також на трансформацію і передавання енергії; 6) на транспортні роботи з обслуговування виробництва, виконувані транспортом підприємства; 7) на роботи і послуги виробничого характеру, виконувані сторонніми підприємствами або власними підрозділами, що не належать до основного виду діяльності платника податків.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ МИНУЛІ — витрачені ресурси, які принесли дохід в теперішньому часі і втратили здатність приносити дохід у майбутньому.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ НА ВИРОБНИЦТВО — виражені у грошовій формі витрати на виробництво продукції. Витрати обліковуються за економічно однорідними їх видами (елементами). У плануванні, обліку і звітності виокремлюють такі елементи: вартість сировини і основних матеріалів; вартість куплених напівфабрикатів; вартість допоміжних матеріалів; вартість витрачених палива та енергії, одержаних зі сторони; заробітна платня і

відрахування на соціальне страхування; амортизація основних фондів; інші грошові витрати.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ НА ВІДРЯДЖЕННЯ

— витрати на виконання працівниками службового завдання у відрядженні — поза місцем постійної роботи: витрати на оплату житла (квартирні), проїзду до пункту відрядження і назад (проїзні), відшкодування особистих витрат (добові).

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ НАВ'ЯЗАНІ — витрати, що враховуються при ухваленні рішення, але в майбутньому їх може не бути. Вони виникають у разі обмеженості ресурсів.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ НА ЗАПАСИ — витрати і збитки, пов'язані з придбанням, зберіганням і виснаженням запасів.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ НАКЛАДНІ — витрати на ведення господарської діяльності (організацію, управління та обслуговування виробництва), які не пов'язані безпосередньо з виробництвом конкретного товару, тому вони включені у собівартість всіх вироблених товарів. До В. н. належать заробітна платня апарату управління і обслуговуючого персоналу, оренда приміщень, витрати на опалювання, поточний ремонт та інші непрямі витрати. Там, де виробляється один вид продукції, всі витрати є прямими, носять комплексний характер, тобто містять різні економічні елементи витрат. Там, де виробляється кілька видів продукції, витрати розподіляються непрямим способом (оплата, пропорційна виробітку без доплат; за фактичну кількість відпрацьованих робітником людино-годин та ін.). Облік ведеться на рахунках загальновиробничих (загальноцехових) і загальногосподарських (загальнозаводських) витрат. Ці рахунки є збірно-розподільними і закриваються після закінчення звітного періоду. За кожним видом витрат складається кошторис з поділом по статтях. У розрізі кожної статті відповідно до номенклатури ведеться їх аналітичний облік.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ НАКОПИЧЕНІ — витрати, які вже наявні, нараховані і проведені за документами, але ще не сплачені (тобто термін погашення відповідної кредиторської заборгованості ще не настав). Наприклад, неоплачені страхові премії, відсотки, дивіденди, несплачена заробітна платня.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ НА ОПЛАТУ ПРАЦІ

— це складова собівартості продукції та послуг, що відображає витрати на оплату праці основного виробничого персоналу підприємства, включаючи заробітну платню, премії робітникам і службовцям за виробничі результати, стимулюючі та компенсуючі виплати.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ НА ПІДТРИМКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЗИЦІЇ — різниця між ф'ючерсною і поточною цінами фінансового активу, яка дорівнює сумі не одержаного за вкладеними в цей актив засобами відсотка і витрат власника за вирахуванням очікуваного прибутку.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ НАРАХОВАНІ — витрати, пов'язані з роботою підрозділів, виготовленням продукції або функціонуванням об'єктів діяльності; не обов'язково мають ґрунтуватись на фактичних витратах (це здебільше стосується накладних витрат).

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ НЕВИРОБНИЧІ — витрати, не пов'язані безпосередньо з виробництвом, допоміжні, побічні витрати (витрати на навчання працівників та ін.).

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ НЕПЕРЕДБАЧЕНІ — витрати, не пов'язані безпосередньо з виробництвом і реалізацією продукції, робіт і послуг, розмір яких не може передбачатися фінансовим планом підприємства. Це штрафи, пені і неустойки за порушення умов перевезень всіма видами транспорту; невиконання зобов'язань щодо поставок; виготовлення і постачання неякісної продукції і відповідно відшкодування збитків, заподіяних споживачеві продукції; невчасну оплату по-

ставленої продукції; економічні санкції за порушення зобов'язань за договорами, за понадлімітне споживання води з комунальних водопроводів та ін.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ НЕПОВОРІТНІ — витрати, пов'язані з минулими періодами, які не можна відшкодувати ні в даний момент, ні в майбутньому. Це одноразові витрати, наприклад, на придбання ліцензій; на реєстрацію підприємства; невраховані платежі; витрати, пов'язані з банкрутством підприємства.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ НЕПРОДУКТИВНІ — витрати на виробничу діяльність, що покривають втрати різного характеру, пов'язані з якістю організації роботи та іншими чинниками. Це оплата простоїв робочої сили; доплата за наднормовану роботу; наднормативні втрати від браку; втрати від браку і псування матеріалів; збитки від списання недоамортизованих основних фондів, від стихійного лиха; штрафи, сплачені іншим організаціям; втрати від списання безнадійних боргів та ін.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ НЕПРЯМІ — витрати, пов'язані з виробництвом кількох видів продукції, що враховуються в її собівартості не прямо, а побічно — за допомогою спеціальних розрахунків пропорційно економічно обгрунтованим коефіцієнтам. Це адміністративно-управлінські витрати, на підвищення кваліфікації персоналу, на зміну інфраструктури виробництва, на соціальну сферу. Вони розподіляються між різними виробами пропорційно обгрунтованій базі: заробітній платні виробничого персоналу, вартості витрачених матеріалів, обсягу виконаних робіт.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ НЕУСУВНІ — мінімальні постійні витрати, що не залежать від обсягу виробництва і пов'язані з функціонуванням підприємства.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ НЕЯВНІ — витрати, пов'язані з випуском продукції, які не входять у собівартість, оскільки не мають

форми платежів. Найчастіше це вигода від безвідплатного використання ресурсів, що належать фірмі на правах власності (наприклад, експлуатація власної будівлі, а не оренда чужої), а також трудові витрати власників фірми, які не оплачуються у вигляді заробітної платні. Враховуються при обчисленні чистого економічного прибутку і можуть носити постійний характер, якщо вони пов'язані з власністю на нерухомість.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ НОРМАТИВНІ — технологія розрахунку собівартості за наперед встановленими нормативами. Продукт оцінюється на підставі запланованого випуску. Коли обсяг виробництва фіксований, необхідна кількість матеріалів і витрати праці відомі. Величина накладних витрат вважається заданою.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ОБІГУ — витрати, пов'язані зі збутом і придбанням товарів. Розрізняють додаткові витрати обігу — витрати, пов'язані з продовженням процесу виробництва у сфері обігу (зокрема, доставка, доробка, фасування товару), і чисті витрати обігу — витрати, пов'язані з купівлею-продажем товару. Звичайно підраховуються окремо виробниками і споживачами товару. До виробничих витрат входять такі: на утримання збутових підрозділів, комерсантів і посередників; транспортні та експедиторські; на маркетинг та ін. У витрати споживачів (покупців) входять такі: транспортно-експедиторські, на сплату митних податків; на відкриття акредитивів, представницькі витрати та ін.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ОBOB'ЯЗKOBІ — грошові доходи, якими жертвує фірма — власник ресурсів, використовуючи їх лише для власного виробництва товарів (вони дорівнюють доходу, який могли б дати ці ресурси при найвигіднішому альтернативному їх вживанні); витрати на придбання і використання необхідних ресурсів; виплата за ресурси, яку фірма повинна забезпечити постачальникові ресурсів, щоб не допустити їх альтернативного використання.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ОПЕРАЦІЙНІ — витрати, пов'язані з наданням за платню в тимчасове користування (тимчасове володіння) активів організації; пов'язані з наданням за платню прав, що виникають з патентів на винаходи, промислові зразки та інших видів інтелектуальної власності; з участю у статутних капіталах інших організацій; з продажем, вибуттям, списанням основних засобів та інших активів, відмінних від грошових коштів (окрім іноземної валюти), товарів, продукції; відсотки, сплачувані організацією за надання їй в користування грошових коштів (кредитів, позик); витрати, пов'язані з оплатою послуг, що надаються кредитними організаціями, та інші В.о.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ОСНОВНІ — витрати, безпосередньо пов'язані з технологічним процесом.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ОЦІНЕНІ — витрати, які мають бути після визнання надходжень. Це витрати на гарантійний ремонт проданої продукції; відповідне віддзеркалення оцінених витрат включає дебетування рахунка витрат і кредитування рахунка оціненої заборгованості у момент продажу; коли заборгованість погашається, дебетується рахунок оціненої заборгованості і кредитується рахунок спожитих активів.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ПЕРЕДБАЧЕНІ — витрати, що передбачаються або розраховані на що-небудь (на транспорт, виробництво і т. ін.).

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ПІДРЯДНИКА ДОПУСТИМИ — витрати підрядника, в межах умов контракту і правових норм, які підлягають відшкодуванню замовником.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ПОВНІ — сумарні витрати на виробництво і реалізацію продукції. Це всі виробничі витрати, а також витрати на маркетинг, утримання адміністративного апарату, виплата відсотків та

інші централізовані корпоративні витрати; можуть розраховуватись на одиницю продукції.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ПОДАТКОВІ — метод аналізу податкової політики, що полягає в підрахунку податкових пільг, передбачених законом.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ПОЗАБЮДЖЕТНІ — витрати, що не ввійшли у статті бюджету і здійснюються позабюджетними засобами.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ПОЗАРЕАЛІЗАЦІЙНІ — це штрафи, пені, неустойки за порушення умов договорів; відшкодування заподіяних організацією збитків; збитки минулих подій, визнані у звітному році; суми дебіторської заборгованості, за якої закінчився термін позовної давності, інших боргів, нереальних для стягнення; курсові різниці; суми зниження ціни активів (за винятком позаобігових активів) та ін.

Шнитко О. С.

ВИТРАТИ ПОСТІЙНІ — витрати на виробництво, що не залежать від зміни обсягу виробництва. Це управлінські витрати, що виділяються у звітності окремим рядком, амортизація основних виробничих фондів, витрати на утримання і ремонт устаткування та ін. До них належать і податки, що враховуються у собівартості продукції і не залежать від обсягу виготовленої продукції, зокрема земельний податок. Зараховані до постійних витрати не змінюються в певних межах. Якщо у зв'язку зі збільшенням обсягу виробництва вводяться нові потужності, то збільшуються також управлінські витрати, амортизація та ін.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ПРЕДСТАВНИЦЬКІ — витрати підприємства (організації), що пов'язані з офіційним прийомом та обслуговуванням представників інших підприємств (організацій), які прибули для переговорів з метою встановлення або підтримки співпраці, а також осіб, які прибули на засідання ради директорів (правління або іншого керівного орга-

ну) підприємства (організації) або його ревізійної комісії. Це витрати на проведення офіційного прийому (або іншого аналогічного заходу) вказаних осіб, їх транспортне забезпечення, культурно-видовищні заходи, буфетне обслуговування під час переговорів і заходи культурної програми, оплата послуг перекладачів, що працюють поза штату підприємства (організації). До В.п. не належать витрати на організацію дозвілля, розваг або відпочинку. Ці витрати впродовж податкового періоду зараховують до витрат на виробництво і реалізацію товарів (робіт, послуг).

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ПРИВЕДЕНІ — витрати у вигляді суми двох доданків: собівартості продукції і капітальних вкладень, яку помножують на нормативний коефіцієнт ефективності. На практиці зазвичай мінімум приведених витрат; використовуються як критерій ефективності нової техніки і капітальних вкладень.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ПРЯМІ — виробничі витрати, які можуть бути прямо віднесені на певний продукт або об'єкт витрат (собівартість конкретної продукції чи послуг). Це витрати на матеріали, заробітна платня виробничого персоналу службовців, наукових співробітників, відрахування на соціальні потреби (до пенсійного фонду, фонду соціального страхування, фонду зайнятості, фонду обов'язкового медичного страхування), на електроенергію, витрати минулих років, що входять у вартість продукції звітного року, та ін. Прямі виробничі витрати зараховують на рахунок виробництва безпосередньо. Разом з непрямыми витратами В.п. характеризують групування виробничих витрат за методом їх зарахування до собівартості продукції. Іноді цей термін використовується для позначення змінних витрат, тобто таких, що безпосередньо залежать від обсягів виробництва. Розподіляються на прямі матеріальні витрати (вартість сировини, основних та допоміжних матеріалів, при-

дбаних напівфабрикатів, комплектуючих виробів тощо); прямі витрати на оплату праці (заробітна платня та інші виплати робітникам, зайнятим у виробництві продукції, виконанні інших робіт або наданні послуг, які можна безпосередньо зарахувати до конкретного різновиду продукції); інші прямі витрати (відрахування на соціальні заходи, плата за оренду земельних і майнових паїв, амортизація, яку можна зарахувати безпосередньо до конкретного об'єкта витрат).

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ РЕГУЛЮВАННЯ — сума податків, субсидій та інших фіскальних відрахувань, необхідних для забезпечення бажаної мети економічного розвитку.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ РЕЛЕВАНТНІ — витрати, пов'язані зі зберіганням запасів і виконанням замовлення.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ СЕРЕДНІ — витрати на одиницю продукції, що випускається. Середні змінні витрати є відношенням змінних витрат до обсягу випуску. Середні постійні витрати є відношенням постійних витрат до обсягу випуску.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ СПОЖИВАННЯ — витрати, пов'язані з використанням суспільного продукту у процесі задоволення потреб.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ СУКУПНІ — сума всіх витрат підприємства за звітний період, на підставі яких обчислюють середні витрати і граничні витрати.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ТОРГОВІ — витрати, зумовлені продажем товарів або послуг. Це витрати на рекламні заходи, виставку товару, післяпродажне обслуговування з метою стимулювання збуту, а також на зарплату і комісійні для торгового персоналу.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ТРАНСАКЦІЙНІ — витрати, що пов'язані з реалізацією продукції. Це агрегований показник витрат, що

містить накладні витрати на загальні та адміністративні потреби, витрати на маркетинг у ході реалізації продукції — вибір партнерів, оформлення, підписання угод, та здійснення контролю за їх виконанням, на дослідження і аналіз. До них належать витрати на підвищення кваліфікації окремих працівників, а також витрати у разі непередбачуваних ситуацій.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ ФІНАНСОВІ — витрати, що відбуваються у процесі залучення або використання фондів.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ, ЩО НЕ ПІДЛЯГАЮТЬ АМОРТИЗАЦІЇ — витрати на придбання і відгодівлю продуктивної худоби; вирощування багаторічних плодоносних насаджень; придбання основних фондів або нематеріальних активів з метою їх подальшої реалізації іншим платникам податку чи їх використання у виробництві (будівництві, спорудженні) інших основних фондів, призначених для подальшої реалізації іншим платникам податку; утримання основних фондів, що перебувають на консервації. Амортизацію не нараховують щодо будівель, споруд, їх структурних компонентів та передавальних пристроїв під час капітального ремонту, реконструкції, модернізації та перебування на консервації.

Куроченко О. В.

ВИТРАТИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ АМОРТИЗАЦІЇ — витрати на придбання основних фондів та нематеріальних активів для власного виробничого використання, у тому числі витрати на придбання племінної худоби та придбання, закладення і вирощування багаторічних насаджень до початку плодоношення; самостійне виготовлення основних фондів для власних виробничих потреб — витрати на виплату заробітної платні працівникам, які були зайняті на виготовленні таких основних фондів; проведення всіх видів ремонту, реконструкції, модернізації та інших видів поліпшення основних фондів; придбання, ремонт і модернізацію легкового автотранспорту лише юридичними особами, основною діяльністю

яких є надання платних послуг з перевезення сторонніх громадян (таксомоторні парки) та послуг з надання легкового автотранспорту в оренду (прокат) стороннім громадянам і організаціям; поліпшення якості земель, не пов'язаних з будівництвом.

Куроченко О. В.

ВИТРАЧАННЯ БЮДЖЕТНИХ ЗАСОБІВ — здійснюється шляхом списання грошових коштів з єдиного рахунка бюджету у розмірі підтвердженого бюджетного зобов'язання на користь фізичних і юридичних осіб. Обсяг бюджетних засобів, що витрачаються, повинен відповідати об'єму підтверджених грошових зобов'язань.

Масленко Г. В.

ВІДАННЯ ГОСПОДАРСЬКЕ — речове право суб'єкта підприємництва, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим ним органом), з обмеженням правомочності розпорядження щодо окремих видів майна за згодою власника у випадках, передбачених законодавством. Власник майна, закріпленого на праві господарського відання за суб'єктом підприємництва, здійснює контроль за використанням та збереженням належного йому майна безпосередньо або через уповноважений ним орган, не втручаючись в оперативно-господарську діяльність підприємства. Щодо захисту права господарського відання застосовуються положення закону, встановлені для захисту права власності. Суб'єкт підприємництва, який здійснює господарську діяльність на основі права господарського відання, має право на захист своїх майнових інтересів також від власника.

Волинець В. В.

ВІДБІР ГРУПОВИЙ — частина процесу відбору цінних паперів, виявлення сприятливих комбінацій різних груп в межах певного класу активів.

Масленко Г. В.

ВІДБІР НЕСПРИЯТЛИВИЙ — проблема визначення вартості страховок, яка полягає в тому, що покупці страхо-

вок, для яких ризик перевищує середнє значення, страхуються частіше, ніж ті, для яких ризик нижче середнього.

Масленко Г. В.

ВІДДІЛЕННЯ КУПОНА — відділення купонів від основної суми облігацій або векселів і торгівля ними як самостійними цінними паперами.

Волинець В. В.

ВІДКЛИКАННЯ АКРЕДИТИВА — процес анулювання банком-емітентом виставленого раніше акредитива чи внесення якихось змін у його умови без попереднього повідомлення бенефіціара.

Залежно від того, чи надається умовами акредитива банку-емітенту право самостійно змінювати чи анулювати його умови, документарні акредитиви поділяються на відкличні і безвідкличні.

Волинець В. В.

ВІДМІННІСТЬ ПРИБУТКОВОСТІ ЕМПІРИЧНА — відмінності у прибутковості цінних паперів, які регулярно повторюються від періоду до періоду.

Волинець В. В.

ВІДНОСИНИ АГРАРНІ — економічні відносини, що складаються в сільському господарстві у зв'язку з володінням та використанням землі та інших засобів сільськогосподарського виробництва. В.а. містять рентні відносини, що виникають між володарями землі, орендаторами і робітниками з приводу виробництва, розподілу та використання надлишкового додаткового продукту.

Характер В.а. визначається передусім пануючим соціально-економічним ладом, рівнем розвитку продуктивних сил та виробничих відносин, формою власності на землю та іншими засобами виробництва, засобом їх застосування в сільськогосподарському виробництві. Ресурсним підґрунтям розвитку В.а. є природно-кліматичні умови, ґрунти та інші сільськогосподарські угіддя, технічні засоби та інфраструктура, трудові ресурси села.

Шнитко О. С.

ВІДНОСИНИ КООПЕРАТИВНІ — відносини, що виникають у процесі організації та роботи добровільно створених самостійних кооперативних об'єднань в різних сферах людської діяльності. В.к. починаються з моменту об'єднання грошових, матеріальних та інтелектуальних ресурсів, а також безпосередніх зусиль усіх членів кооперативу. В.к. регулюються статутом та іншими нормативними документами, які встановлюють права та обов'язки членів кооперативу, створення фондів, розподіл доходів, організацію і оплату праці, управління діяльністю кооперативу тощо. Вищим органом будь-якої кооперативної організації є загальні збори його членів.

Волинець В. В.

ВІДНОСИНИ МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ — господарські зв'язки між міжнародними економічними організаціями, міжнародними інтеграційними формуваннями, окремими країнами, ринками та підприємствами з приводу виробництва, розподілу та обміну товарів і ресурсів між ними, що є об'єктом вивчення міжнародної економіки.

Арсанукаєва К. О.

ВІДНОСИНИ ПІДРЯДНІ У КАПІТАЛЬНОМУ БУДІВНИЦТВІ — будівництво об'єктів виробничого та іншого призначення, підготовка будівельних ділянок, роботи з обладнання будівель, із завершення будівництва, прикладні та експериментальні дослідження і розробки тощо, які виконуються суб'єктами господарювання для інших суб'єктів або на їх замовлення, здійснюються на умовах підряду. Для здійснення перелічених робіт можуть укладатися договори підряду: на капітальне будівництво (у тому числі субпідряду); на виконання проектних і дослідних робіт; на виконання геологічних, геодезичних та інших робіт, необхідних для капітального будівництва, та ін. Загальні умови договорів підряду визначаються відповідно до положень Цивільного кодексу України про договір підряду. Господарські відносини у сфері матеріально-технічного забезпечення капітального будівництва, регулюються

відповідними договорами підряду, якщо інше не передбачено законодавством або договором сторін. За згодою сторін будівельні поставки можуть здійснюватися на основі договорів постачання.

Волинець В. В.

ВІДНОСИНИ РОЗРАХУНКОВІ

— обмін товарів (послуг, робіт) на погоджений сторонами конкретної операції грошовий еквівалент.

Волинець В. В.

ВІДНОСИНИ СТРАХОВІ — цивільно-правові відносини щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій).

Волинець В. В.

ВІДНОСИНИ УПРАВЛІНСЬКІ — відносини субординації (підпорядкування) і координації (співробітництва). Відносини субординації характеризуються вертикальними зв'язками від керівника до підлеглих. Зміст цих відносин визначається ступенем централізації і децентралізації функцій і завдань управління.

Масленко Г. В.

ВІДОМІСТЬ — обліковий реєстр, список певної облікової інформації.

Масленко Г. В.

ВІДОМІСТЬ АНАЛІТИЧНОГО ОБЛІКУ — обліковий документ, що складений на підставі первинних документів бухгалтерського обліку.

Масленко Г. В.

ВІДОМІСТЬ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО — перелік (обліковий документ) сукупних витрат підприємств на виробництво і реалізацію товарів і надані послуги у грошовій формі. Їх називають виробничими витратами.

Шнитко О. С.

ВІДОМІСТЬ ДЕФЕКТНА — допоміжний документ, який складається при наявності недоліків (браку, дефектів) у

вироблених матеріальних цінностях у разі контролю з боку виробника або покупця.

Волинець В. В.

ВІДОМІСТЬ КОМПЛЕКТУВАЛЬНА — документ, який містить дані про комплектуючі складові виробу.

Масленко Г. В.

ВІДОМІСТЬ КОНТРОЛЬНА — додатковий обліковий документ, який складається для перевірки будь-чого.

Масленко Г. В.

ВІДОМІСТЬ НАКОПИЧУВАЛЬНА — бухгалтерський обліковий документ, який застосовується для послідовного запису даних з первинних документів з метою отримання зведених показників та відображення їх на відповідних рахунках.

Волинець В. В.

ВІДОМІСТЬ ОБОРОТНА — підсумкова відомість, яка складається в кінці місяця на підставі даних рахунків про залишки на початок і кінець місяця та узагальнює ці дані за місяць. В.о. за рахунками аналітичного обліку використовується для контролю правильності облікових записів і виконується у різних формах залежно від об'єктів обліку. Результати підсумків В.о. за рахунками аналітичного обліку повинні звірятися з даними відповідного синтетичного обліку.

Арсанукаєва К. О.

ВІДОМІСТЬ ОБОРОТНА ШАХМАТНА — оборотна відомість, яка складається у шахматній формі і враховує кореспонденцію рахунків.

Арсанукаєва К. О.

ВІДОМІСТЬ ПЕРЕДАТОЧНА — документ, який містить дані про переданий об'єкт.

Арсанукаєва К. О.

ВІДОМІСТЬ ПРЕТЕНЗІЙ — довідка, яка складається в банківських установах про грошові зобов'язання, що підлягають оплаті у певний день в порядку встановленої черги платежів.

Арсанукаєва К. О.

ВІДОМІСТЬ ПРОДАЖУ — робочий документ, який видається клієнтам біржі перед початком торгової сесії. Містить дані про виставлені на продаж товари та їх характеристики.

Волинець В. В.

ВІДОМІСТЬ РОЗРАХУНКУ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ — розрахункова відомість для обчислення заробітної плати або платіжний документ для видачі заробітної плати. У лівій частині цієї відомості зазначається нарахування заробітної плати за її видами, а у правій — утримання за її видами та сума до видачі. Авансові розрахунки здійснюються за платіжними відомостями. Невидані суми депонуються.

Масленко Г. В.

ВІДОМІСТЬ САЛЬДОВА — зведена відомість бухгалтерського обліку, яка відображає сальдові залишки за рахунками і субрахунками.

Масленко Г. В.

ВІДОМІСТЬ СИНТЕТИЧНОГО ОБЛІКУ — облікова відомість, що складена на підставі узагальнення рахунків та відомостей аналітичного обліку.

Масленко Г. В.

ВІДОМІСТЬ СУПРОВІДНА — первинний документ, який підтверджує інкасацію грошових коштів та супроводжує ці кошти в інкасаторському кошику.

Волинець В. В.

ВІДОМСТВО — галузь державного управління та система обслуговуючих його установ.

Волинець В. В.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ — стосовно органів виконавчої влади — це певний стан (режим) організаційних відносин між органами виконавчої влади, за яким певний орган (посадова особа) вправі застосовувати заходи дисциплінарної (службової) відповідальності до інших органів (посадових осіб).

Волинець В. В.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНА ПОСАДОВИХ ОСІБ І ГРОМАДЯН-ПІДПРИЄМЦІВ — посадові особи органів державної влади, органів

місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, а також громадян, зареєстровані як підприємці, несуть адміністративну відповідальність згідно із законом за зловживання монополієм становищем на ринку; недобросовісну конкуренцію; укладення неправомірних угод між суб'єктами господарювання; дискримінацію суб'єктів господарювання органами влади; неподання чи несвоєчасне подання передбаченої законом інформації, або подання свідомо недостовірної інформації Антимонопольному комітету України, його територіальним відділенням; ухилення від виконання чи несвоєчасне виконання рішень Антимонопольного комітету України, його територіальних відділень.

Волинець В. В.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕДОБРОСОВІСНУ КОНКУРЕНЦІЮ — дії відповідальних осіб, що зумовлюють прояви недобросовісної конкуренції, тягнуть за собою накладання Антимонопольним комітетом України штрафів, передбачених законодавством, а також адміністративну, цивільну та кримінальну відповідальність у випадках, передбачених законодавством. Накладання штрафів на суб'єктів господарювання — юридичних осіб та їх об'єднання проводиться у розмірі до трьох відсотків виручки від реалізації товарів, виконання робіт, надання послуг суб'єкта господарювання за останній звітний рік, що передував року, в якому накладається штраф. У разі, якщо обчислення виручки суб'єкта господарювання неможливе або виручка відсутня, штрафи накладаються у розмірі до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Розмір штрафу на юридичних осіб, їх об'єднання та об'єднання громадян, що не є суб'єктами господарювання, — до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Волинець В. В.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ДОГОВОРУ ПІДРЯДУ НА КАПІТАЛЬНЕ БУДІВНИЦТВО — за невиконання або неналежне виконання зобов'язань за договором підряду на капі-

тальне будівництво винна сторона сплачує штрафні санкції, а також відшкодовує іншій стороні збитки (зроблені іншою стороною витрати, втрата або пошкодження її майна, неoderжані доходи) в сумі, не покритій штрафними санкціями, якщо інший порядок не встановлено законом. Недоліки, виявлені при прийнятті робіт (об'єкта), підрядник зобов'язаний усунути за свій рахунок у строки, погоджені із замовником. У разі порушення строків усунення недоліків підрядник несе відповідальність, передбачену договором. Позовна давність для вимог, що випливають з неналежної якості робіт за договором підряду на капітальне будівництво, визначається від дня прийняття роботи замовником і становить: один рік — щодо недоліків некапітальних конструкцій; два роки — якщо недоліки некапітальних конструкцій не могли бути виявлені за звичайного способу прийняття роботи; три роки — щодо недоліків капітальних конструкцій, десять років — якщо недоліки капітальних конструкцій не могли бути виявлені за звичайного способу прийняття роботи; тридцять років — щодо відшкодування збитків, завданих замовникові протиправними діями підрядника, які призвели до руйнувань чи аварій. Якщо договором підряду або законодавством передбачено надання гарантії якості роботи і недоліки виявлено в межах гарантійного строку, перебіг строку позовної давності починається від дня виявлення недоліків.

Волинець В. В.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ КОНТРАКТНА — об'єктивна відповідальність, яка виходить з порушення зобов'язань за контрактом. Зобов'язання, які бере на себе контрагент за умовами контракту, мають безумовний характер, а порушення зобов'язання є єдиною підставою для відповідальності.

Волинець В. В.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ МАЙНОВА — відповідальність фізичної або юридичної особи за своїми зобов'язаннями усім належним йому майном, за винятком майна, яке відповідно до законодавства не підлягає стягненню.

Волинець В. В.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ОБМЕЖЕНА — правило для організацій корпоративного типу, яке оберігає рядових акціонерів від втрат, що перевищують розмір їх внеску, у разі розорення корпорації.

Волинець В. В.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ — відповідальність за правильність обчислення, своєчасність сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) і дотримання законів про оподаткування несуть платники податків і зборів (обов'язкових платежів) відповідно до законів України. Фінансові санкції за наслідками документальних перевірок та ревізій, які здійснюються органами державної податкової служби України та іншими уповноваженими державними органами, застосовуються у розмірах, передбачених законодавчими актами, чинними на день завершення таких перевірок або ревізій.

Волинець В. В.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СОЛІДАРНА — відповідальність кожного в межах повного розміру зобов'язань сукупності осіб.

Волинець В. В.

ВІДПУСКА — оплачений неробочий час при збереженні місця роботи (посади).

Копнов М. О.

ВІДРАХУВАННЯ — утримання або виділення певної частки (відсотка) з якоїсь суми — відрахована сума.

Шнитко О. С.

ВІДРАХУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЙНІ — поступове відшкодування зношення основних засобів у вартісному виразі шляхом нарахування амортизації і цільового накопичення відрахувань для відшкодування зношених основних фондів. Амортизаційні відрахування використовуються для фінансування капітальних вкладень (довгострокові фінансові вкладення). У процесі амортизації відбувається процес перенесення вартості основних фондів, що зношуються, на собівартість продукції, що випус-

кається (послуг, що надаються), шляхом щомісячного нарахування за встановленими нормативами (у відсотках) від їх первинної балансової вартості. Амортизаційні відрахування призначені для повного (заміна застарілих об'єктів новими) або часткового (капітальний ремонт) відновлення основних фондів. Нарахована амортизація на повне відновлення повинна покривати фізичне і моральне зношення основних фондів. Нарахування амортизації за фондами, що знову вводяться, починають, а за вибулими — припиняють нараховувати з першого числа наступного місяця. Нарахування амортизації проводиться щодо засобів, які знаходяться в ремонті, простої, незакінчені або не оформлені актами приймання, але перебувають в експлуатації як об'єкти основних засобів. Облік амортизації ведеться за рахунком "Знос основних засобів". Накопичення і витрачання амортизаційних відрахувань в бухгалтерському обліку окремо не відображається.

Куроченко О. В.

ВІДРАХУВАННЯ ВАЛЮТНІ — обов'язкова частина валютної виручки, яка продається суб'єктами підприємницької діяльності державі.

Волинець В. В.

ВІДСОТКИ НАКОПИЧЕНІ — нараховані, але ще не виплачені відсотки.

Волинець В. В.

ВІДСТАВАННЯ НОРМАЛЬНЕ — тип зв'язку між ф'ючерсною ціною активу і очікуваною спот-ціною на день виконання контракту. У разі В.н. ф'ючерсні ціни є нижчими, ніж очікувані спот-ціни.

Волинець В. В.

ВІДТВОРЕННЯ — безперервне відновлення процесу виробництва товарів, послуг та духовних благ, на основі якого здійснюється відтворення всіх елементів економічної системи — продуктивних сил, техніко-економічних відносин, організаційно-економічних відносин, відносин економічної власності та господарського механізму. Розрізняють два типи відтворення — просте і поширене.

Куроченко О. В.

ВІДТВОРЕННЯ ПОШИРЕНЕ — збільшення виробництва у зростаючих масштабах.

Куроченко О. В.

ВІДТВОРЕННЯ ПРОСТЕ — постійне оновлення виробництва у незмінних масштабах.

Куроченко О. В.

ВІДХИЛЕННЯ СТАНДАРТНЕ — відхилення можливих результатів від очікуваних значень випадкової величини.

Куроченко О. В.

ВІДХИЛЕННЯ СТАНДАРТНЕ ВИПАДКОВОЇ ПОМИЛКИ АБО ЗАЛИШКІВ — у моделі простої лінійної регресії — це показник розкиду можливих значень випадкової помилки.

Куроченко О. В.

ВІДШКОДУВАННЯ СТРАХОВЕ — грошова сума, яка виплачується страховиком за умовами майнового страхування і страхування відповідальності при настанні страхового випадку. Страхове відшкодування не може перевищувати розмір прямого збитку, якого зазнав страхувальник. Непрямі збитки вважаються застрахованими, якщо це передбачено договором страхування. Коли страхова сума становить певну частку вартості застрахованого об'єкта, страхове відшкодування виплачується у такій самій частці від визначених за страховою подією збитків, якщо інше не передбачено умовами страхування. Якщо майно застраховане у кількох страховиків і загальна страхова сума перевищує справжню вартість майна, то страхове відшкодування, що виплачується всіма страховиками, не може перевищувати справжньої вартості майна. При цьому кожний страховик здійснює виплату пропорційно розміру страхової суми за укладеним ним договором страхування.

Куроченко О. В.

ВІЙНА ВАЛЮТНА — боротьба між різними державами за ринки збуту, сфери примноження капіталу, джерела сировини за допомогою різних форм валютної політики. Вживаються різні заходи: девальвація і ревальвація, встановлення змінних

режимів валютних курсів, валютна інтервенція, валютний демпінг, створення валютних угруповань, валютна інтеграція. У сучасній світовій економіці є засобом конкурентної боротьби за валютну гегемонію.

Шнитко О. С.

ВІЙНА КРЕДИТНА — особлива форма протиріч у сфері кредитних відносин, зокрема міжнародних. Загострення торгового суперництва виявляється в різкому розширенні використання кредитно-фінансових методів стимулювання експорту.

Шнитко О. С.

ВІЙНА МИТНА — використання митних тарифів у конкурентній боротьбі на світовому ринку.

Шнитко О. С.

ВІЙНА ЦНОВА — конкуренція між двома або більше фірмами однієї галузі, які прагнуть підвищити свою ринкову частку шляхом зниження цін на власну продукцію.

Шнитко О. С.

ВІКТИМОЛОГІЯ — система пояснень невдалої біржової угоди, яка сталася в результаті прорахунку, помилки або форс-мажорних обставин.

Волинець В. В.

ВІРУЛЕНТНІСТЬ — сукупність несприятливих факторів, що впливають на зовнішнє середовище.

Шнитко О. С.

ВКАЗІВКА ПОХОДЖЕННЯ ТОВАРУ — якесь словесне або образотворче (графічне) позначення, що прямо або опосередковано вказує на географічне місце походження товару.

Куроченко О. В.

ВКАЗІВКА ПОХОДЖЕННЯ ТОВАРУ ГЕОГРАФІЧНА — назва географічного місця вживається як позначення в назві товару, що походить з цього географічного місця і має певні якості, репутацію або інші характеристики, зумовлені характерними для цього географічного місця природними умовами або людським чинником, або поєднанням цих природних умов і людського чинника.

Куроченко О. В.

ВКАЗІВКА ПОХОДЖЕННЯ ТОВАРУ КВАЛІФІКОВАНА — термін, що охоплює (об'єднує) назву місця походження товару; географічна вказівка походження товару.

Масленко Г. В.

ВКЛАД — грошові кошти, які вносить фізична особа для збереження в банк або іншу кредитно-фінансову установу на певних умовах.

Волинець В. В.

ВКЛАД БАНКІВСЬКИЙ — депозитне зобов'язання банку, який прийняв безпосередньо від вкладника (депозитора) або від третіх осіб на адресу вкладника грошову суму (вклад) із зобов'язанням повернути суму вкладу та виплатити відсотки за нею. Договір В.б. може укладатися на умовах видачі вкладу за вимогою (вклад до запитання) або повернення вкладу після закінчення зумовленого строку (строковий вклад).

Чернявський А. Д.

ВКЛАД БЕЗСТРОКОВИЙ — грошовий вклад до запитання у банку або іншій кредитно-фінансовій установі, зберігання якого не обмежено будь-яким раніше обумовленим строком. Він може бути затребуваний у будь-який час вкладником частково або цілком.

Чернявський А. Д.

ВКЛАД ВИГРАШНИЙ — різновид грошового вкладу до запитання. Відсотки за В.в. не нараховуються, а дохід у розмірі, що встановлений для вкладів до запитання, виплачується вкладникам у вигляді вигравів, які при двох тиражах у рік розраховуються виходячи із середнього залишку вкладу за минуле півріччя. Операції з прийому та видачі В.в. подібні операціям зі звичайними вкладами до запитання. За ними здійснюються будь-які операції: прибуткові, видаткові, переказні та ін.

Чернявський А. Д.

ВКЛАД ВИМОРОЧНИЙ — вклад, що належить померлому, який не має спадкоємців ні за законом, ні за заповітом. В.в. вважається таким також тоді, коли жоден зі спадкоємців не прийняв

спадщину або всі спадкоємці позбавлені у заповіті права на спадщину. Такий вклад разом з відсотками перераховується у дохід державного бюджету за письмовою вимогою фінансового органу.

Чернявський А. Д.

ВКЛАД В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ

— грошовий вклад в іноземній валюті, що зберігається у банках та інших кредитно-фінансових установах. Є строкові вклади і вклади до запитання. За такими вкладками банки платять відсотки — ставки залежать від суми, типу і строку вкладу. Найпоширеніші так звані мультивалютні (“гібридні”) вклади і банківські рахунки, операції з якими за бажанням вкладника можуть проводитись у кількох валютах.

Чернявський А. Д.

ВКЛАД ВІЧНИЙ — одна з форм державного кредиту, різновид умовного вкладу. При В.в. сума вкладу передається у власність навечно банку або іншої кредитної установи. Вкладник має право тільки на отримання відсотків, які за його вказівкою спрямовуються на обумовлені цілі.

Чернявський А. Д.

ВКЛАД ДЕПОЗИТНИЙ — грошові кошти або цінні папери юридичних і фізичних осіб, які передані на збереження в банки та інші кредитно-фінансові установи на певних умовах. В.д. може бути сплачений вкладникові готівкою (частково або цілком) і використовуватись для безготівкових розрахунків.

Чернявський А. Д.

ВКЛАД ДОВГОСТРОКОВИЙ — внесені фізичною особою грошові кошти в банк або іншу кредитно-фінансову установу за умови їх збереження впродовж тривалого часу (понад рік). Таким В.д. можна користуватись після закінчення встановленого терміну зберігання.

Чернявський А. Д.

ВКЛАД ДО ЗАПИТАННЯ — грошові кошти, які розміщені у банках та інших кредитно-фінансових установах без вказівки щодо строку їх збереження і можуть бути виплачені у будь-який

час на вимогу вкладника. На ці вклади можуть переказуватись заробітна платня, пенсії та інші кошти вкладника. Може бути відкритий на певну особу (іменний вклад) і на пред'явника. Вкладникові видається ошадна книжка, в якій відбиваються всі операції щодо руху коштів.

Чернявський А. Д.

ВКЛАД ІМЕННИЙ — грошовий вклад в банку або іншій кредитно-фінансовій установі на конкретну особу — на самого вкладника або іншу фізичну особу, яка у цьому разі стає вкладником, тобто вкладником за В.і. вважається особа, на ім'я якої зроблений внесок. Відкриття одного вкладу на двох і більше осіб не допускається. Іменними мають бути всі типи вкладів, за винятком вкладу до запитання, що може бути оформлений на пред'явника.

Чернявський А. Д.

ВКЛАД МАЙНОВИЙ — вклад робітника у майно підприємства в момент його утворення, а також у ході приросту його майна.

Чернявський А. Д.

ВКЛАД НА ЄДИНУ ОЩАДНУ КНИЖКУ — заощадження, які можна внести та отримати в будь-якій установі банку. До єдиної книжки видається контрольний аркуш, що замінюється при кожній операції (при внесенні чи одержанні вкладу). Для отримання книжки і при кожному одержанні грошей вкладник пред'являє паспорт чи документ, що його заміняє. На титульному аркуші вкладник дає зразок свого підпису. Контрольний аркуш відділяється по лінії від надрукованого з ним на одному бланку ордеру таким чином, щоб цифри, які залишилися на контрольному аркуші, підтверджували залишок вкладу.

Чернявський А. Д.

ВКЛАД НА ПОТОЧНІ РАХУНКИ — вклад на банківських рахунках, який використовується одночасно для збереження грошових коштів та здійснення розрахунків. Цими вкладками розпоряджаються за допомогою виписування

чеків. Поточний рахунок може створюватись та доповнюватись внесенням як реальних, так і уявних коштів.

Чернявський А. Д.

ВКЛАД НА ПРЕД'ЯВНИКА — заощадження, при внесенні яких в ощадній книжці не вказується прізвище вкладника. Ним вважається особа, яка подала ощадну книжку “на пред'явника” та контрольний аркуш до неї.

Чернявський А. Д.

ВКЛАД НЕГЛАСНИЙ — таємний внесок. Різновидом такого вкладу є номерний (кодований) рахунок у банку. Ніякої юридичної різниці між звичайним (іменним) і кодованим рахунком немає. Головна різниця між ними полягає в тому, що при наявності кодованого рахунка ім'я його володаря ніколи не фігурує в банківських документах, які обробляються рядовими службовцями банку. Дозвіл до імені та іншої інформації про клієнта (володаря кодованого рахунка) мають тільки вищі посадовці банку. Кодовані рахунки набули широкого поширення в офшорних зонах.

Чернявський А. Д.

ВКЛАД ОЩАДНИЙ — грошові кошти фізичних осіб, які внесені на збереження в банки та інші кредитно-фінансові установи на довгостроковий термін. До В.о. належать: строкові, договірні, накопичувальні, умовні і цільові вклади. Якщо вкладник забирає свій вклад достроково (до досягнення обумовленого договором про збереження вкладу терміну), то йому буде сплачений нижчий відсоток, який зазвичай дорівнює відсотку закладами до запитання. Для банків В.о. вигідніше, ніж прості вклади до запитання, оскільки для них не потрібна наявність значних резервів, операції за ними менш трудомісткі та забезпечують більшу стабільність фінансового становища банку.

Чернявський А. Д.

ВКЛАД СТРОКОВИЙ — грошовий вклад юридичної або фізичної особи, який вноситься на збереження в банк та інші кредитно-фінансові установи на

заздалегідь обумовлений строк з нарахуванням відсотків.

Чернявський А. Д.

ВКЛАД УЯВНИЙ — вклад на поточний рахунок, на який банк зараховує суми, що не супроводжуються внесенням реальних грошових коштів. Ці операції є формою кредитування банком окремих клієнтів на суму, що перевищує їхні реальні суми на поточному рахунку. У світовій практиці найпоширенішою формою такого роду вкладів є поточні рахунки з овердрафтом (від англ. *overdraft* — перевищення кредиту), за якими допускається перевищення суми списання з рахунка над величиною залишку коштів на цьому рахунку: перевищення має короткостроковий характер і відбувається нерегулярно, від випадку до випадку. Крім того, не виключається можливість відкриття інших уявних рахунків (розрахункових або позичкових) для проведення окремих операцій. Основне призначення такого рахунка — кредитування банком фізичних і юридичних осіб, яким потрібні кошти для покриття термінових розривів між надходженням і витрачанням грошей на поточних рахунках. У цьому разі клієнт одержує кредит шляхом виписування чека або платіжного доручення на суму, що перевищує залишок коштів на поточному рахунку. Сума кредиту за овердрафтом зазначається при відкритті поточного рахунка та не може перевищувати заздалегідь фіксованої суми.

Куроченко О. В.

ВКЛАД ЦІЛЬОВИЙ — довгостроковий вклад, що призначений для придбання певних видів товарів (автомобілів, житла і т. ін.), а також для накопичення коштів на визначені цілі. Видаткові операції за такимикладами не проводяться. Кошти на В.ц. накопичуються шляхом переказу (наприклад, щомісяця) на цей вклад певної суми.

Чернявський А. Д.

ВКЛАДЕННЯ КАПІТАЛЬНІ — інвестиції, які забезпечують підприємству зміцнення і розвиток його матеріально-технічної бази, впровадження нових тех-

нологій виробництва, зростання потужностей. Під В.к. розуміють сукупність одноразових витрат, що спрямовуються на просте і розширене відтворення основних фондів та об'єктів соціальної інфраструктури підприємства. До складу В.к. належать витрати на будівництво, реконструкцію, розширення, технічне переозброєння і підтримку потужностей діючих підприємств, а також на придбання обладнання, транспортних засобів та інших об'єктів основних засобів виробничого і невиробничого призначення. З метою планування, обліку і контролю В.к. класифікують за відтворювальною структурою, технологічною структурою, призначенням, галузевою належністю, способом ведення робіт, джерелами фінансування, формами власності.

Шнипко О. С.

ВКЛАДЕННЯ КАПІТАЛЬНІ ПОРТФЕЛЬНІ — вкладення капіталу в портфель акцій компанії (без набуття контрольного пакета), облігації та інші цінні папери з метою одержання більшого доходу завдяки податковим пільгам, змінності валютного курсу тощо.

Шнипко О. С.

ВКЛАДЕННЯ КАПІТАЛЬНІ ПРЯМІ — грошові вкладення в основний капітал, що забезпечують інвесторам фактичний контроль над підприємством. Можуть проводитись як шляхом безпосередніх вкладень у створення, розширення або купівлю основних фондів підприємств, так і через купівлю контрольних пакетів акцій. У світовій практиці спостерігається чітка тенденція до зниження порогової величини участі, яка визначає капітальні вкладення як прямі інвестиції. Основна мета В.к.п. — отримання доходу від інвестицій у виробничу діяльність підприємства.

Шнипко О. С.

ВКЛАДИ ГРОМАДЯН У КРЕДИТНИХ УСТАНОВАХ — грошові кошти або цінні папери, які внесені фізичними особами на збереження в банки та інші кредитні установи на певних умовах. Ці кошти становлять собою суттєву частину залучених ресурсів (пасивів) банків, що

використовуються для проведення активних операцій. Власники цих вкладів мають можливість зберігати вільні кошти, накопичувати їх, використовувати для безготівкових розрахунків та отримувати певний дохід у вигляді відсотків закладами.

Шнипко О. С.

ВКЛАДИ НЕРУХОМІ — усі типи вкладів (за винятком строкових і цільових вкладів на дітей), за якими впродовж тривалого часу не здійснювалось ніяких операцій, крім нарахування відсотків або суми виграшів.

Шнипко О. С.

ВЛАДА — право і можливість особи давати розпорядження, які визначені сукупністю відповідальних повноважень.

Шнипко О. С.

ВЛАДА ДЕРЖАВНА — можливість і здатність народу та держави в особі його органів впливати на поведінку людей та суспільні процеси за допомогою методів переконання і спонукання.

Шнипко О. С.

ВЛАСНИК ДОВІРЧИЙ — організація, зазвичай банк, що представляє інтереси власників облігацій. В.д. діє з метою захисту інтересів власників облігацій і полегшує зв'язок між ними та емітентами цінних паперів.

Шнипко О. С.

ВЛАСНІСТЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА — результат творчої діяльності, об'єктом якої є не матеріальні носії, в яких реалізовані результати творчості, а саме ті ідеї, думки, міркування, образи, символи тощо, які реалізуються чи втілюються в певних матеріальних носіях. Усі об'єкти В.і. об'єднуються у дві групи: твори, що охороняються авторським правом; промислова власність. Друга група об'єктів В.і., на відміну від першої, має економічний характер. Ця група охоплює винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові знаки, ноу-хау. Кожний з перелічених об'єктів В.і. має певний рівень правової захи-

щеності, найвищий рівень мають ті з них, на які видається спеціальний документ — патент.

Шнипко О. С.

ВЛАСТИВОСТІ ЦІННИХ ПАПЕРІВ ФУНДАМЕНТАЛЬНІ — конкретні властивості цінних паперів, що зумовлюють їх економіко-правовий статус як особливого виду майна. В теорії фондового ринку як цінні папери визнаються тільки такі майнові цінності, які мають фундаментальні властивості: оборотність, доступність для цивільно-правових відносин, стандартність, серійність, документальність, регульованість і визнання державою, ліквідність, ринковий характер.

Волинець В. В.

ВНЕСОК ПЕРВИННИЙ — первинний внесок, який має зробити покупець або продавець ф'ючерсу.

Волинець В. В.

ВОЛАТИЛЬНІСТЬ (від англ. *volatility*) — змінність курсу на біржі за певний період.
Волинець В. В.

ВОЛОНТАРИЗМ ЕКОНОМІЧНИЙ — прийняття суб'єктивних вільних рішень у господарській діяльності, які ігнорують об'єктивно існуючі та науково обґрунтовані рекомендації.

Куроченко О. В.

ВОТИ БЮДЖЕТНІ — розділи державного бюджету, за якими парламент затверджує (вотує) державні витрати.

Шнипко О. С.

ВОТУМ — подача голосу на виборах; рішення, прийняте шляхом голосування.

Шнипко О. С.

ВЧЕНИЙ — фізична особа (громадянин України, іноземець або особа без громадянства), яка має вищу освіту, проводить фундаментальні та (або) прикладні наукові дослідження і отримує наукові та (або) науково-технічні результати.

Куроченко О. В.

МАУП

Г

ГААП (від англ. GAAP – *Generally accepted accounting principles*) – принципи і правила бухгалтерського обліку, що застосовуються у США.

Арсанукаєва К. О.

ГАВАНЬ ПОДАТКОВА – невеликі держави або автономні території, які проводять політику залучення позичкових капіталів із-за кордону шляхом надання податкових або інших пільг. Відрізняються від офшорних зон поширенням податкових пільг не тільки на іноземні, а й на місцеві компанії.

Волинець В. В.

ГАЛУЗЬ НАРОДНОГО ГОСПОДАРСТВА – сукупність усіх виробничих одиниць, які здійснюють переважно однакові або подібні види виробничої діяльності.

Шнитко О. С.

ГАНГСТЕР (від англ. *gang* – злочинне угруповання) – учасник злочинного угруповання, що займається насильницьким вимаганням, шантажем, убивствами тощо.

Масленко Г. В.

ГАП (від англ. *gap* – розрив, розбіжність) – різке зниження ціни товару, за яким мінімальна ціна попереднього біржового дня (періоду) перевищує максимальну ціну поточного дня, або різке підвищення ціни товару, за яким максимальна ціна попереднього дня (періоду) нижча від мінімальної ціни поточного дня.

Масленко Г. В.

ГАРАНТ – банк, кредитна установа або страхова організація, яка дає гарантійне зобов'язання про сплату боржником (принципалом) грошової суми кредитору (бенефіціару).

Волинець В. В.

ГАРАНТІЇ ДЕРЖАВНІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ – держава гарантує суб'єктам інноваційної діяльності: підтримку інноваційних програм і проєктів, спрямованих на реалізацію економічної та соціальної політики держави; підтримку створення та розвитку суб'єктів інфраструктури інноваційної діяльності; захист прав інтелектуальної власності, захист від недобросовісної конкуренції у сфері інноваційної діяльності; вільний доступ до інформації про пріоритети державної економічної та соціальної політики, про інноваційні потреби та результати науково-технічної діяльності, крім випадків, передбачених законом; підтримку щодо підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів у сфері інноваційної діяльності.

Шнитко О. С.

ГАРАНТІЇ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ – в Україні встановлюються такі гарантії для іноземних інвесторів: застосування державних гарантій захисту іноземних інвестицій у разі зміни законодавства про іноземні інвестиції; гарантії щодо примусового вилучення, а також від незаконних дій органів влади та їх посадових осіб; компенсація і

відшкодування збитків іноземним інвесторам; гарантії у разі припинення інвестиційної діяльності; гарантії переказу прибутків та використання доходів від іноземних інвестицій; інші гарантії здійснення інвестиційної діяльності. У разі зміни законодавства про режим іноземного інвестування на вимогу іноземного інвестора у випадках і в порядку, визначених законом, застосовуються державні гарантії, які визначаються законодавством, що діяло на момент вкладення інвестицій. Іноземні інвестиції в Україні не підлягають націоналізації. У разі припинення інвестиційної діяльності на території України іноземний інвестор має право на повернення своїх інвестицій не пізніше шести місяців після припинення цієї діяльності, а також доходів за цими інвестиціями у грошовій або товарній формі, якщо інше не встановлено законом або угодою сторін.

Шинко О. С.

ГАРАНТІЯ (від англ. *guarantee, warranty*) – 1) документально оформлене поручництво однієї особи, яка називається гарантом, за виконання зобов'язань іншою особою перед своїм контрагентом. Гарантом може виступати урядовий орган (державна Г.), комерційний банк (банківська Г.), підприємство і т. ін. У разі невиконання зобов'язань особою, стосовно якої ця Г., гарант зобов'язаний виконати ці зобов'язання у строк, вказаний в Г. У міжнародній торгівлі поширена практика гарантійних листів, які видаються вантажовідправником вантажоперевізнику, про готовність взяти на себе всі претензії щодо кількості, якості, упаковки, маркування вантажу. Інакше кажучи, вантажовідправник дає вантажоперевізнику Г. відшкодувати збитки, які останньому можуть бути завдані у результаті включення в коносамент неточних відомостей щодо марки, маси, кількості та зовнішнього стану вантажу; 2) відповідальність продавця (постачальника) за якість проданого (поставленого) товару чи послуги. Г. припускає, по-перше, зобов'язання продавця надати покупцеві товар відповідно до вимог договору купівлі-продажу (а за відсутності у договорі умов

відносно якості товару – Г. придатності його для цілей, для яких цей товар використовується), по-друге, зобов'язання продавця або виробника забезпечити нормальне функціонування товару впродовж гарантійного строку. У разі надання покупцеві товару неналежної якості він має право вимагати від продавця: при виявленні серйозних і неусунених дефектів – анулювання договору купівлі-продажу або заміни некондиційного товару; при наявності дефектів неістотних та усунених – адекватного зменшення купівельної ціни, безкоштовного усунення недоліків товару в розумний строк, відшкодування своїх збитків через усунення недоліків товару. Г. поширюється на якість матеріалів, що застосовуються при виготовленні товару, на його складові і конструктивні особливості. Після висунення покупцем його законних претензій він має право затримати оплату всієї партії товару (якщо розрахунки між покупцем і продавцем не були завершені) до повного усунення дефектів.

Шинко О. С.

ГАРАНТІЯ БАНКІВСЬКА – специфічний засіб забезпечення виконання господарських зобов'язань шляхом письмового підтвердження (гарантійного листа) банком, іншою кредитною установою, страховою організацією (банківська гарантія) про задоволення вимог правомочної сторони у розмірі повної грошової суми, зазначеної у письмовому підтвердженні, якщо третя особа (зобов'язана сторона) не виконає вказане у ньому певне зобов'язання або настануть інші умови, передбачені у відповідному підтвердженні. Зобов'язання за Г.б. виконується лише на письмову вимогу правомочної сторони і тільки у грошовій формі. Відповідно до Г.б. банк, інша кредитна установа або страхова організація (гарант) дають на прохання іншої особи (принципала) письмове зобов'язання сплатити кредиторю (бенефіціару) зумовлену зобов'язаннями, що надаються гарантом, грошову суму при поданні бенефіціаром письмової вимоги про її сплату. Г.б. забезпечує належне виконання принципалом

його зобов'язання перед бенефіціаром (основні зобов'язання). При цьому за видачу Г. б. принципал сплачує гаранту певну винагороду. Гарант має право висунути правомочній стороні лише ті претензії, висунення яких допускається гарантійним листом. Зобов'язана сторона не має права висунути гаранту заперечення, які вона могла б висунути правомочній стороні, якщо її договір з гарантом не містить зобов'язання гаранта внести до гарантійного листа застереження щодо висунення таких заперечень. Передбачене Г.б. зобов'язання гаранта перед бенефіціаром не залежить від того основного зобов'язання, у забезпечення виконання якого вона видана, навіть якщо в гарантії є посилання на це зобов'язання. Г.б. не може бути відкликана гарантом. Так само належне бенефіціару за банківською гарантією право вимоги до гаранта не може бути передано іншій особі, якщо у ній не міститься відповідних вказівок.

Коптов М. О.

ГАРАНТІЯ БЕЗУМОВНА — встановлене законом зобов'язання продавця відповідати за дефекти товару, його матеріальні недоліки, а також за те, що товар не є власністю третіх осіб та вільний від боргових зобов'язань.

Волинець В. В.

ГАРАНТІЯ КРЕДИТУ — гарантія, яка дається на той випадок, якщо боржник не зможе виконати свої зобов'язання. Види Г.к.: гарантійний лист банку, аваль та акцепт банків, тратт кредитора, доручення комерційних фірм.

Волинець В. В.

ГАРАНТУВАННЯ ЦІН — встановлення національними або міждержавними органами єдиної гарантованої для всіх виробників ціни, за якою проводиться закупівля певного виду товарів.

Куроченко О. В.

ГАРМОНІЗАЦІЯ КЛАСИФІКАТОРІВ — погодження (встановлення необхідної відповідності) складу, структури та змісту національних класифікаторів щодо відповідності їх класифікаторам

міжнародних організацій. Відображення національних особливостей країн здійснюється за правилами чи рекомендаціями, що встановлені міжнародними організаціями.

Куроченко О. В.

ГАРМОНІЗАЦІЯ ПОДАТКІВ — система заходів, яка охоплює уніфікацію податків, координацію податкових систем та податкової політики країн, що входять у міжнародні та регіональні угруповання, а також митні союзи.

Куроченко О. В.

ГАСТАРБАЙТЕР — іноземний робітник слаборозвинутої країни, якого залучають до роботи у високорозвиненій країні, зазвичай у країнах Західної Європи.

Куроченко О. В.

ГЕГЕМОНІЯ — панівна та керуюча соціально-економічна роль одного класу (соціальної групи) над іншим.

Куроченко О. В.

ГЕОПОЛІТИКА — одна з форм ідеології, політико-економічна доктрина, яка посилається на дані фізичної, економічної та політичної географії. Основні положення Г. базуються на концепціях “життєвого простору”, соціал-дарвінізму, географічного детермінізму, які прибільшують роль у розвитку держав таких факторів, як народонаселення, географічне розташування, різноманіття природного середовища.

Куроченко О. В.

ГЕШЕФТ — торгова операція, прибутковий бізнес, вигідна угода.

Куроченко О. В.

ГІЛЬДІЯ — союз громадян, який створюється для захисту їхніх професійних інтересів та певних привілеїв.

Куроченко О. В.

ГІЛЬОШИРУВАННЯ — створення художньо оформленого малюнка на паперових грошах та бланках цінних паперів.

Куроченко О. В.

ГІПЕРІНФЛЯЦІЯ — винятково швидко зростання цін на товари і грошової маси в обігу, що призводить до різкого знецінення грошової одиниці, розладу платіжного обороту і порушення нормальних господарських зв'язків. Г. надто негативно впливає на стан економіки — збільшує диспропорцію розвитку, породжує надзвичайний попит на реальні цінності (нерухомість, благородні метали), сприяє спекулятивним операціям, форсує “відплив капіталів”. Особливо гостро ці явища проявляються в періоди, коли купівельна спроможність грошей починає катастрофічно падати.

Чернявський А. Д.

ГІПОТЕЗА — наукове припущення, яке застосовується для пояснення якогось явища і потребує дослідної перевірки або теоретичного обґрунтування, щоб стати достовірною науковою теорією.

Куроченко О. В.

ГІПОТЕЗА ОЧІКУВАНЬ — гіпотеза про те, що ф'ючерсна ціна активу збігається з його очікуваною ціною на дату виконання ф'ючерсного контракту.

Куроченко О. В.

ГІПОТЕЗА ПРО ІНФОРМАЦІЙНУ РОЛЬ ДИВІДЕНДІВ — припущення про те, що дивіденди, оголошені компанією, містять інформацію про плани цієї компанії.

Куроченко О. В.

ГІСТОГРАМА — 1) графічне зображення якоїсь величини у формі стовпчикової діаграми; 2) технічний засіб аналізу біржових цін у системі координат.

Куроченко О. В.

ГЛАВА ДЕРЖАВИ — вища посадова особа держави, яка вважається носієм виконавчої влади, гарантом конституційних прав та верховним представником держави у зовнішніх зв'язках.

Шнитко О. С.

ГЛАВА УРЯДУ — керівник вищого виконавчого органу влади, країни.

Шнитко О. С.

ГЛАВКІЗМ — система управління радянською промисловістю в період громадянської війни та іноземної військової

інтервенції (1918–1920 рр.), яка характеризується цілковитою централізацією управління та безпосереднім підпорядкуванням підприємств в усіх сферах виробничо-господарської діяльності.

Шнитко О. С.

ГЛОБАЛЬНІСТЬ — 1) світовий характер чогось, всесвітність, планетарність; 2) великий масштаб, розмах чогось; 3) повнота охоплення чогось, загальність.

Чернявський А. Д.

ГНУЧКІСТЬ ЦІН — величина, зворотна еластичності. Г.ц. вимірює вплив певної зміни попиту і пропозиції на ціну.

Арсанукаєва К. О.

ГОМЕОСТАЗ — прагнення економічної системи до збереження стану рівноваги.

Куроченко О. В.

ГОМО ЕКОНОМІКУС — 1) особа, яка прагне до збагачення; 2) людина, яка володіє глибокими економічними знаннями та інтуїцією, що дає їй змогу приймати оптимальні економічні рішення.

Куроченко О. В.

ГОНОРАНТ — особа, яка ручається за платіж по векселю, здійснюючи особливий напис на ньому.

Волинець В. В.

ГОНОРАР — грошова винагорода, що сплачується автору за договором використання його творів.

Масленко Г. В.

ГОРИЗОНТ ПЛАНУВАННЯ — строк, на який складається план.

Масленко Г. В.

ГОРИЗОНТ ПРОГНОЗУВАННЯ — крайній строк, для якого прогноз дійсний із заданою точністю.

Волинець В. В.

ГОСПОДАРСТВО ОСОБИСТЕ ПІДСОБНЕ — приватне господарство нетоварного (дрібнотоварного) типу, орієнтоване на виробництво сільськогосподарської продукції або товарів народного промислу з метою особистого споживання чи продажу.

Куроченко О. В.

ГОСПОДАРСТВО СВІТОВЕ — сукупність національних економік країн світу, що поєднані між собою мобільними факторами виробництва. Г.с. охоплює: міжнародні валютно-фінансові відносини як зовнішню ознаку міжнародного руху фінансового капіталу; міжнародні інвестиційно-виробничі відносини як зовнішню ознаку міжнародного руху підприємницького капіталу; міжнародні науково-технічні відносини як зовнішню ознаку міжнародного руху технологій; міжнародну міграцію робочої сили як зовнішню ознаку міжнародного руху праці.

Куроченко О. В.

ГОСПОДАРСТВО СЕЛЯНСЬКЕ (ФЕРМЕРСЬКЕ) — форма підприємництва громадян з метою виробництва, переробки та реалізації товарної сільськогосподарської продукції. Членами селянського (фермерського) господарства не можуть бути особи, які працюють у ньому за трудовим договором (контрактом, угодою).

Куроченко О. В.

ГОТІВКА КАСОВА — залишок коштів у грошовій формі на час завершення робочого дня.

Волинець В. В.

ГОФ-БРОКЕР — головний брокер.

Волинець В. В.

ГОФ-МАКЛЕР — старший маклер на фондовій або товарній біржі, який обирається членами біржі на певний термін з числа біржових маклерів.

Волинець В. В.

ГРА БІРЖОВА — спекулятивні операції на біржі з метою отримання прибутку за рахунок передбачення динаміки котирувань біржових товарів, фондових цінностей, а також за рахунок різниці котирувань і курсів на різних товарних і фондових ринках. Спекулянт (біржовий гравець) грає на біржі за свій рахунок і у своїх інтересах.

Волинець В. В.

ГРАВЕЦЬ БІРЖОВИЙ — брокер або спеціально уповноважена біржею юридична особа, яка має право брати участь у діловій грі на біржі.

Волинець В. В.

ГРА ДІЛОВА — метод знаходження кращого варіанта рішення управління практичної комерційної діяльності і при навчанні веденню бізнесу. Полягає в послідовному коригуванні пропозицій, що надходять від учасників “гри” до моменту, коли запропоноване рішення задовольнить всіх учасників. Нові варіанти рішень приймаються за рахунок зміни або доповнення початкової інформації, поліпшення способів аналізу, залучення додаткових технічних засобів для вироблення рішень.

Арсанукаєва К. О.

ГРАВИТАЦІЯ — явище, яке відбиває взаємодію цін на різних ринках.

Куроченко О. В.

ГРАДУАЛІЗМ — 1) наукова течія, прихильники якої досліджують шляхи та закономірності поступового переходу економічної системи з одного стану до іншого; 2) політика, що спрямована на довгострокове зниження інфляції за рахунок управління сукупним попитом та без скорочення зайнятості.

Куроченко О. В.

ГРА НА БІРЖІ — вид брокерської діяльності, спрямованої на штучне підвищення або зниження котирування цінних паперів компанії з метою отримання від цього прибутку для своїх клієнтів.

Волинець В. В.

ГРАНТ (від англ. *grant*) — безвідплатна цільова субсидія підприємствам, організаціям і фізичним особам у грошовій або натуральній формі на проведення наукових або інших досліджень, дослідно-конструкторських робіт, на навчання, лікування, добродійні програми та інші цілі з подальшим звітом про їх використання.

Куроченко О. В.

ГРАНТ-ЕКВІВАЛЕНТ — показник пільгової офіційної допомоги розвитку. Відсоткові платежі за кредитом, наданим на пільгових умовах, можна прирівняти до доходу за кредитом, що менший за розміром, але наданий на комерційних умовах. Різниця між сумою пільгового

кредиту та сумою комерційного кредиту, дохід за якими буде однаковим, і є Г.-е. пільгового кредиту, тобто тією частиною, що надається кредитором наче безкоштовно. Г.-е. одиначної позики розраховується як добуток його розміру на грант-елемент, який обрахований у частці одиниці. Загальний Г.-е. офіційної допомоги розвитку дорівнює сумі субсидій і Г.-е. усіх кредитів. Г.-е. дає змогу діставати пільговість різних потоків допомоги з точки зору кредитора, але не може слугувати мірою чистого виграшу отримувача кредитів.

Куроченко О. В.

ГРАНТ-ЕЛЕМЕНТ — показник, який використовується у міжнародній статистиці для порівнювання умов надання різних кредитів і позик. Умови кожного кредиту (позики) характеризуються трьома параметрами — строком надання, пільговим періодом і ставкою відсотка. Г.-е. — це інтегральний показник, який враховує розбіжності в цих параметрах. Він показує, яку частину платежів в рахунок погашення боргу недоотримує кредитор у результаті надання кредиту (позики) на умовах більш пільгових, ніж комерційні.

Куроченко О. В.

ГРАТИС — термін, що використовується в торговельних операціях для позначення безкоштовних операцій та послуг.

Волинець В. В.

ГРАФІК — 1) графічне зображення в системі координат; 2) розклад, який визначає послідовність дій у часі.

Масленко Г. В.

ГРАФІК БЕЗЗБИТКОВОСТІ — графік, який демонструє рівень доходу від продаж, при досягненні якого витрати дорівнюють доходу.

Арсанукаєва К. О.

ГРАФІК ВІДПУСТОК — розклад черги надання відпусток працівникам.

Масленко Г. В.

ГРАФІК МЕЖОВИЙ — графічна модель, яка відображує технологічну пос-

лідовність та взаємозв'язок робіт, необхідних для досягнення поставленої мети.

Куроченко О. В.

ГРАФІК ПОПИТУ — показує кількість товарів або послуг, які здатні оплатити покупці по різних цінах у певний період часу.

Арсанукаєва К. О.

ГРАФІК ПРОПОЗИЦІЙ — показує кількість товарів або послуг, які продавці пропонують до продажу впродовж певного періоду.

Арсанукаєва К. О.

ГРАФІК РОБОЧОГО ЧАСУ ГНУЧКИЙ — засіб використання робочого часу, за яким фіксується тільки тривалість роботи, тоді як її початок та її закінчення залежать від умов роботи, бажання та можливостей робітника.

Масленко Г. В.

ГРАФІК СПОЖИВАННЯ — демонструє динаміку витрат домогосподарств на споживчі товари за різних рівнів доходу після сплати податків.

Масленко Г. В.

ГРОМАДЯНСТВО — постійний політико-правовий зв'язок особи і держави, що втілюється в їх взаєминах.

Шнитко О. С.

ГРАЦІЯ — відстрочка.

Шнитко О. С.

ГРИФ КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ — спеціальна позначка на носії інформації, яка свідчить про наявність конфіденційної інформації.

Шнитко О. С.

ГРОСБУХ — головна книга в бухгалтерії, в якій подаються зведення всіх рахунків і прибутково-видаткових операцій.

Масленко Г. В.

ГРОШІ — блага, які виконують функції засобу виміру цінності інших благ (узагальнюючого еквівалента) і/або засобу здійснення розрахунків при обміні (засіб обміну); блага, які мають найдосконалішу (рівну або близьку до одиниці) ліквідність. Основна функція Г. — бути

інструментом здійснення розрахунків при обміні. Продавець в оплату за свою продукцію (товари чи послуги) отримує не те, що він бажав би придбати, а Г. — благо, в обмін на яке він може отримати від іншого продавця потрібну йому продукцію. Щоб виконати функцію засобу обміну, благо повинно бути визнане як деяке критичне число економічних суб'єктів певної громади. Таке визнання та засоби його забезпечення — ключовий фактор вибору блага на роль Г. Якісні характеристики блага можуть впливати на вибір, але їх вплив не є визначним. Важливо досягти згоди, що це благо приймається всіма і кожним в оплату за інші блага. Прийнятність Г. залежить від готовності і бажання економічних суб'єктів їх використовувати. Благо, яке виконує функцію одиниці виміру цінності речей благ, також є Г. У сучасному світі цінність різних благ відбивається в однорідних грошових одиницях — гривнях, доларах тощо, які мають достатньо легку конвертованість. Вимір у грошових одиницях цінності блага називається ціною. Зміна масштабу цін, або зміна міри цінності благ, називається грошовою реформою. Як засіб обміну і як узагальнюючий еквівалент Г. також виконують функцію засобу збереження. Функцію засобу збереження виконують не тільки Г., а й велика кількість інших благ. Г. — лише найбільш ліквідне збереження. Призначення Г. полягає в економії трансакційних витрат ринкових взаємодій. Основні статті такої економії: а) економія витрат вибору асортименту і кількості купівельних благ, часу та місця здійснення угоди, а також її контрагентів. У бартерній економіці ці витрати були б настільки великі, що заблокували б здійснення практично будь-яких актів обміну, розподіл праці був би мінімальним і багато видів діяльності просто не виникли; б) економія витрат виміру цінності благ.

Куроченко О. В.

ГРУПА КУПУЮЧА — група інвестиційних банків, що відповідальні за купівлю цінних паперів у емітента і подальший їх перепродаж при первинному розміщенні.

Волинець В. В.

ГРУПА ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВА — об'єднання, до якого можуть входити промислові підприємства, банки, наукові й проектні установи, інші установи та організації всіх форм власності, що мають на меті отримання прибутку. Створюється за рішенням уряду України на певний термін для реалізації державних програм розвитку пріоритетних галузей виробництва і структурної перебудови економіки України. Підприємство може бути учасником промислово-фінансової групи (або транснаціональної промислово-фінансової групи, якщо у групу входять українські та іноземні юридичні особи). У складі промислово-фінансової групи визначається головне підприємство, яке має виключне право діяти від імені промислово-фінансової групи як учасника господарських відносин. Г.п.-ф. не є юридичною особою і не підлягає державній реєстрації як суб'єкт господарювання. Порядок утворення та інші питання діяльності промислово-фінансових груп визначаються законом про промислово-фінансові групи та іншими нормативно-правовими актами. У світовій практиці Г.п.-ф. є відносно стійким об'єднанням промислових, фінансових, торгових та інших організацій, які складаються на базі участі (перехресне володіння акціями, взаємної участі в органах управління) особистої унії, довгострокових кредитних зобов'язань та інших форм взаємозалежності.

Сладкевич В. П.

ГРУПА ТОВАРНА — група однорідних товарів за гармонізованою системою опису та кодування товарів.

Волинець В. В.

ГРУПА ФІНАНСОВИХ АКТИВІВ — стосовно класифікації фінансових активів сукупність активів, що мають загальні відмітні характеристики.

Волинець В. В.

ГРУПИ СОЦІАЛЬНІ — складаються в рамках історично конкретного суспільства, створюючи відносно стійкі сукупності людей, які мають загальні інтереси, схожість мотиваційних і ціннісних орієнтацій, норм поведінки, соціальних дій. Су-

часні суспільні системи мають різноманітні Г.с., які вирізняються розмірами (великі, середні, малі) та якісними ознаками. Великі Г.с. — сукупності людей, які існують у масштабах суспільства (країни): класи, соціальні верстви, професійні групи, етнічні об'єднання (нація, народність, плем'я), вікові групи (молодь, пенсіонери) тощо. До середніх Г.с. належать територіальні або виробничі спільності людей (мешканці села, району, міста тощо). Територіальні спільності складаються, як правило, спонтанно, виробничі — створюються цілеспрямовано та регулюються владними структурами. До численних малих груп належать сім'я, товариства за інтересами, дружні компанії тощо. Люди, які належать до однієї Г.с., мають ідентичний або схожий соціальний стан. Соціальний стан — місце в ієрархічній соціальній структурі, яке характеризується комплексом умов, що містять такі соціально значущі фактори: а) конституційний соціальний стан — функціональна роль у суспільстві (наявність владних функцій, характер праці), дохід, рівень освіти та ін.; б) атрибутивні — образ і стиль життя, характер споживання, форми використання вільного часу тощо. Г.с., як і вся соціальна структура, перебувають у динамічному розвитку. Головними факторами кількісних і якісних змін, що відбуваються у Г.с., є зміни у матеріально-технічній базі виробництва, соціальні дії, особливо соціальна мобільність. Соціальна мобільність — це зміна індивідом або групою соціальної позиції, місця, яке вона посідає у соціальній структурі. В індустріально розвинених країнах з ринковою економікою домінуюче місце в соціальній структурі суспільства посідає середній клас.

Куроченко О. В.

ГРУПУВАННЯ РОБІТНИКІВ ЗА СТУПЕНЕМ АВТОМАТИЗАЦІЇ І МЕХАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ — при обліку професійного складу робітників поділяють на кілька груп: робітники ручної праці, які користуються ручним інструментом і найпростішими пристосуваннями. Ця група поділяється на дві підгрупи: задіяні у виробничих операціях, що безпосередньо піддаються механізації; задіяні у виробничих операціях, що не піддаються механізації; робітники, які працюють з

приводним інструментом; робітники біля машин без примусового зв'язку робочого механізму з предметом праці; робітники біля машин із примусовим зв'язком робочого механізму з предметом праці, але без автоматичної подачі матеріалів і без автоматичного відведення продукту (напівавтоматів). Цю групу поділяють на дві підгрупи: працюючі безпосередньо біля машин; наладчики та установники.

Масленко Г. В.

ГРЮНДЕРСТВО — гарячково-квапливе заснування підприємств і акціонерних товариств з метою одержання високого засновницького прибутку. Г. характерно для періодів похваллення виробництва та торгівлі, сприятливої економічної кон'юнктури, особливо на біржі.

Куроченко О. В.

ГУДВІЛ (від англ. *good will*) — нематеріальний актив: 1) різниця між ціною підприємства і реальною вартістю його основного капіталу; 2) комплекс заходів, спрямованих на збільшення прибутку підприємства без відповідного збільшення активних операцій.

Копнов М. О.

ГУМАНІЗАЦІЯ ПРАЦІ — один з напрямів організації праці. Основна ідея Г.п. — створення на підприємствах умов, що перешкоджають відчуженню праці, а також сприяють підвищенню її культури та ефективності. Особливе значення для розвитку Г.п. у різних галузях економіки мають розробка і реалізація програм створення безпечних умов праці; планування кар'єри і професійного зростання робітників; формування можливостей для самореалізації робітників як особистостей; застосування нетрадиційних форм організації робочих місць та робочого часу; залучення робітників до процесу управління виробництвом; стимулювання робітників та мотивація високопродуктивної праці.

Сладкевич В. П.

ГУРТ — бічна поверхня монети, медалі, її ребро, що відповідно оформлена для запобігання пошкодженням.

Куроченко О. В.

Д

ДАЙДЖЕСТ (від англ. *digest*) – 1) коротке викладення якоїсь інформації; 2) періодичне видання, яке передруковує із скороченням матеріали інших видань.

Арсанукаєва К. О.

ДАМНІФІКАЦІЯ – зазнавання збитків, втрата майна.

Волинець В. В.

ДАМНО – 1) збитки через зміну курсу цінних паперів під час продажу їх за ціною, нижчою від номінальної вартості; 2) особлива плата, яка стягується банком з клієнта (понад комісію, відсотки та поштові витрати) за прийняття до обліку векселів на інкасо); 3) різниця між номінальною та курсовою вартістю грошей; 4) витрати, яких зазнають кредитні установи по інкасуванню векселів, що подані на комісію.

Волинець В. В.

ДАРУВАННЯ – договір про безкоштовне передавання однією особою іншій майна у власність.

Волинець В. В.

ДАТА-ВЕКСЕЛЬ – вексель, строк платежу за яким встановлюється через певний проміжок часу від дня його видачі (через кілька днів, тижнів, місяців).

Волинець В. В.

ДАТА ЗАКІНЧЕННЯ ГРАНИЧНОГО ТЕРМІНУ РОЗРАХУНКІВ ЗА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИМИ УГОДАМИ – для договорів, що передбачають грошову форму розрахунків: за експортни-

ми операціями, здійснюваними за умовами попередньої поставки, виручка резидентів в іноземній валюті підлягає зарахуванню на їх валютні рахунки в уповноважених банках не пізніше 90 календарних днів від дати митного оформлення (виписки вивізної вантажної митної декларації) продукції, що експортується, а в разі експорту робіт (послуг), прав інтелектуальної власності – від моменту підписання акта або іншого документа, що засвідчує виконання зобов'язань; за імпортними операціями, здійснюваними за умовами відстрочення поставки, митне оформлення (виписка ввізної вантажної митної декларації) продукції, що імпортується, а у разі імпорту робіт (послуг), прав інтелектуальної власності – підписання акта або іншого документа, що засвідчує виконання зобов'язань, має бути вчинено у строк не пізніше 90 календарних днів від моменту здійснення авансового платежу або виставлення векселя на користь отримувача продукції (робіт, послуг). Для бартерних договорів – у разі імпорту у строки, зазначені в такому договорі, але не пізніше 90 календарних днів від дати митного оформлення (дати оформлення вантажної митної декларації на експорт) товарів, що фактично експортовані за бартерним договором, а в разі експорту за бартерним договором робіт і послуг – від дати підписання акта або іншого документа, що засвідчує виконання робіт, надання послуг. Контроль за дотриманням своєчасності виконання нерезидентами зобов'язань перед резидентами України

за зовнішньоекономічними договорами покладений: для договорів, що передбачають грошову форму розрахунків, — на уповноважені банки, через які проводяться розрахунки за зовнішньоекономічними договорами; для бартерних договорів — на органи митної служби і органи державної податкової служби. Відповідальність за порушення нерезидентами зобов'язань щодо перерахування грошових коштів (поставки товарів, робіт, послуг) за зовнішньоекономічними договорами покладається на резидентів України — учасників зовнішньоекономічної діяльності. Порушення нерезидентом передбачених законодавством граничних термінів виконання зобов'язань спричиняє стягнення з резидента України, що є стороною відповідного договору, пені у розмірі 0,3% суми неотриманої виручки (митної вартості недопоставленої продукції) в іноземній валюті, перерахованій у гривні за валютним курсом Національного банку України на день виникнення заборгованості.

Куроченко О. В.

ДАТА ЗАКІНЧЕННЯ ТЕРМІНУ ОПЦІОНУ — день, в який закінчується право купити або продати цінний папір за опційним контрактом.

Волинець В. В.

ДАТА ОТРИМАННЯ ПРАВА — дата отримання права на пільгове придбання акцій нового випуску. Таке право мають лише ті, хто став акціонерами компанії до зазначеної дати.

Волинець В. В.

ДАТА ОЦІНКИ — дата, на яку визначається вартість об'єкта оцінювання.

Волинець В. В.

ДАТА ПОГАШЕННЯ — дата, на яку емітент облігації обіцяє повернути інвестору номінальну вартість облігації.

Волинець В. В.

ДАТА РЕЄСТРАЦІЇ — дата, на яку акціонер повинен володіти акціями, щоб мати право на поточний дивіденд. Щокварталу визначається радою директорів корпорації.

Волинець В. В.

ДАТА ФІКСАЦІЇ ПРАВ — дата фіксації прав на отримання дивідендів, а також нових акцій у разі подрібнення капіталу. Дивіденди або нові акції отримують лише ті акціонери, які придбали акції раніше цієї дати.

Волинець В. В.

ДАФ (від англ. *delivered at frontier* — DAF) — базисні умови постачання, згідно з якими продавець поставляє товар до прикордонного пункту митного контролю країни, про що зумовлено у контракті.

Арсанукаєва К. О.

ДДП (від англ. *delivered duty paid* — DDP) — базисні умови постачання, згідно з якими продавець зобов'язаний поставити товар у зазначене в контракті місце призначення та сплатити мито.

Арсанукаєва К. О.

ДЕБЕНТУРА — 1) облігація, що не має спеціального забезпечення; 2) митне свідоцтво про повернення сплаченого мита.

Волинець В. В.

ДЕБТ (від англ. *debt*) — борг як результат наданого кредиту.

Куроченко О. В.

ДЕБЕТ — лівий бік бухгалтерських рахунків. В активних рахунках Д. означає збільшення врахованих сум, а в пасивних рахунках — зменшення.

Куроченко О. В.

ДЕБИТОР — боржник, особа (фізична, юридична), яка заборгувала іншій особі; особа (фізична, юридична), яка одержала кредит.

Сладкевич В. П.

ДЕВАЛЬВАЦІЯ — офіційне зниження курсу національної грошової одиниці відповідно до іноземних валют; є результатом інфляції, дефіциту державного бюджету, непомірних витрат тощо. Д. є методом стабілізації грошового обігу та валютного курсу, а також методом валютної політики. З переходом до плаваючого валютного курсу Д. відбувається на ринку стихійно і не завжди оформляється законодавчо. Нині під Д. розуміється

відносно тривале зниження курсу валюти. Д. також є одним з основних методів регулювання платіжного балансу, хоча її ефективність залежить від конкретних умов. Наслідки Д. різні для національних експортерів та імпортерів. Д. вигідна національним експортерам, оскільки вони отримують девальваційну (експортну) премію при обміні більш стійкої іноземної валюти на власну знецінену, і боржникам, які сплачують свої зобов'язання знеціненою валютою. Від Д. зазнають збитків імпортери (вони сплачують більшу суму за купівлю необхідної для розрахунків іноземної валюти); кредитори, які отримують за своїми вимогами девальвовану валюту, а також володарі авуарів і готівки в цій валюті. Ефективність Д. для стимулювання експорту залежить від наявності експортного потенціалу та умов конкуренції на світовому ринку. Д. може стримувати імпорт, якщо країна відносно не залежить від ввезення іноземних товарів унаслідок міжнародної спеціалізації та впевнено проводить політику імпортозаміщення. Результати Д. виявляються через певний час і іноді залежать від її розмаху. Значна Д., як правило, викликає ланцюгову реакцію зниження курсів інших валют, і тоді ініціатор втрачає конкурентні переваги. Для підвищення ефективності Д. країни, особливо слабборозвинені, вводять диференційоване мито і субсидії по експорту та імпорту.

Сладкевич В. П.

ДЕВИЗА — платіжний засіб в іноземній валюті, призначений для міжнародних розрахунків (вексель, чек, акредитив).

Шнипко О. С.

ДЕГРЕСІЯ — пропорційне оподаткування з пониженням відсотка для більш низьких доходів.

Шнипко О. С.

ДЕДВЕЙТ — повна вантажопідйомність судна (сумарна вага вантажу, пасажирів, екіпажу, палива тощо).

Шнипко О. С.

ДЕДУКЦІЯ В ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ — процес винайдення висновку в економічних досліджен-

нях за правилами логіки, тобто міркування у логічній послідовності. Початком (посилками) тут є аксіоми, постулати та гіпотези, які мають характер загальних стверджень, а кінцем — висновки із посилок, теореми.

Куроченко О. В.

ДЕЗАВУЮВАННЯ — заява про незгоду з діями своєї довіреної особи та про відміну прийнятого нею рішення або про те, що ця особа не уповноважена діяти від імені заявника. У міжнародному праві — це заява уряду країни про те, що його дипломатичний представник або інша офіційна особа діяла без відповідного доручення або із перевищенням повноважень.

Копнов М. О.

ДЕЗІНВЕСТИЦІЇ — негативні неттоінвестиції: у разі нових капіталовкладень, які за розміром менше вартості зношеного та вибулого основного капіталу компанії.

Шнипко О. С.

ДЕЗІНФЛЯЦІЯ — зниження темпу зростання цін в період рецесії.

Куроченко О. В.

ДЕІНДУСТРІАЛІЗАЦІЯ — 1) докорінна зміна у співвідношенні сфер матеріального і нематеріального виробництва внаслідок глибокої структурної перебудови в економіці, що зумовлює домінуючу роль сфери послуг або фінансово-кредитної сфери; 2) істотне зниження ролі обробної промисловості в економіці країни, внаслідок чого промисловість стає неконкурентоспроможною; 3) процес перетворення індустриально розвинених країн на індустриально-аграрні або аграрні через деградацію економічної системи.

Берестецька Л. М.

ДЕКЛАРАЦІЯ ВАЛЮТНА — обов'язковий документ для заповнення при перетинанні резидентом України митного кордону та при виїзді в юридичне поле іншої країни.

Копнов М. О.

ДЕКЛАРАЦІЯ МИТНА — документ, що містить інформацію про вантаж, який перетинає митний кордон, — його кількість, вагу, ціну тощо.

Масленко Г. В.

ДЕКЛАРУВАННЯ МИТНЕ — заява декларанта встановленої форми (письмової, усної, в електронному вигляді) митному органу конкретної країни із зазначенням точних відомостей про товари і транспортні засоби, що перетинають митний кордон, для митного оформлення. Проводиться також у разі зміни митного режиму в одній з країн і в інших випадках, визначених актами національного законодавства про митний режим.

Куроченко О. В.

ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО ДОХОДИ — обов'язковий документ для заповнення фізичними особами — громадянами України за підсумками календарного року щодо обсягу та законності отриманих грошових доходів.

Копцов М. О.

ДЕКОДУВАННЯ — розшифрування символів, що містяться в повідомленні, та їх інтерпретація.

Куроченко О. В.

ДЕКОМПОЗИЦІЯ — спрощення системи шляхом розкладення її на складові. У теорії управління є методом, за допомогою якого система поділяється на підсистеми, цілі — на підцілі та ін., кожна з яких функціонує та вирішується незалежно від інших, а потім вони взаємоузгоджуються.

Куроченко О. В.

ДЕКОРТ — знижка ціни товару за дострокову поставку або низьку якість.

Масленко Г. В.

ДЕКУВЕР — різниця між справжньою вартістю майна та страховою сумою.

Масленко Г. В.

ДЕЛЕГУВАННЯ — процес передавання менеджерами владних повноважень і відповідальності співробітникам, що посідають нижчі позиції в ієрархії управління.

Куроченко О. В.

ДЕЛЕГУВАННЯ ПРАВ У ГОСПОДАРСЬКИХ ЗОБОВ'ЯЗАННЯХ — правомочний суб'єкт господарського зобов'язання, якщо інше не передбачено

законом, може передати іншій стороні за її згодою належні йому за законом, статутом чи договором права на отримання майна від третьої особи з метою вирішення певних питань щодо управління майном або делегувати права для здійснення господарсько-управлінських повноважень. Передавання (делегування) таких прав може бути зумовлено певним терміном. Акт передавання прав вважається чинним від дня одержання повідомлення про це зобов'язаною стороною, а акт делегування господарсько-управлінських повноважень іншому суб'єкту — від дня офіційного визнання (опублікування) цього акта. Передавання (делегування) прав тягне за собою обов'язок суб'єкта, який одержав у результаті такого передавання (делегування) додаткові повноваження, вирішувати відповідні до цих повноважень господарські питання та нести відповідальність за наслідки рішень, що ним приймаються.

Волинець В. В.

ДЕЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ — процес посилення державного контролю над економікою: адміністративне встановлення цін і тарифів, “заморожування” заробітної плати, згортання ринків товарів, праці і капіталів, поняття протилежне лібералізації. Зростає закритість економіки, скорочується участь країни у міжнародних зв'язках у результаті зростання протекціонізму, розширення спектра тарифних і нетарифних обмежень імпорту та експорту. В умовах глобалізації світового господарства у більшості країн переважає тенденція лібералізації економіки, без якої неможливі економічне зростання і підвищення добробуту населення. Елементи Д.е. в окремих державах посилюються або послаблюються залежно від соціально-економічної ситуації, загальнонаціональних інтересів, співвідношення сил різних верств населення, інтересів різних партій, груп тиску і впливу та ін.

Куроченко О. В.

ДЕЛІВЕРІ — письмове розпорядження про вимогу товару.

Арсанукаєва К. О.

ДЕЛІКВЕНТНИЙ — невиконаний.
Арсанукаєва К. О.

ДЕЛІСТІНГ — припинення котирування цінних паперів або процес вилучення цінних паперів з обігу на фондовій біржі.

Волинець В. В.

ДІЛОВОДСТВО — сукупність виробничих операцій, які виконує адміністративно-управлінський персонал як необхідні адміністративні функції.

Масленко Г. В.

ДЕЛЬКРЕДЕРЕ — поручництво комісонера перед комітентом про виконання контракту, укладеного комісонером з третьою особою.

Волинець В. В.

ДЕЛЬФІ-ГРУПА — форма групового прийняття рішень, коли фахівці висловлюють своє ставлення до проблеми в письмовому вигляді, керуючись запитальниками, а керівник групи узагальнює їх у спеціальному резюме, після чого експерти отримують новий запитальник з проблеми, і так роблять доти, поки не буде прийнятий оптимальний варіант.

Куроченко О. В.

ДЕМАРКЕТИНГ — ситуація у маркетингу, коли попит на товари перевищує рівень виробничих можливостей та товарних ресурсів.

Масленко Г. В.

ДЕМЕРЕДЖ — штраф (стягнення) за наднормовий простій судна під завантаженням чи розвантаженням, який порт сплачує власнику судна.

Чернявський А. Д.

ДЕМОГРАФІЯ — суспільна наука, яка на основі соціальних, економічних, біологічних і географічних факторів, причин та умов досліджує закономірності руху населення — зміни його стану, розташування, види розселення і т. ін.

Куроченко О. В.

ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ КАПІТАЛУ — концепція, за якою поширення дрібних акцій веде до подібнення капіталу (так

звана дифузія капіталу), що приводить до ліквідації розбіжностей між робітниками та капіталістами. Концепція Д.к. пробує довести, що із заміною індивідуального капіталу акціонерним, приватна власність розпоршується та втрачає свій колишній соціально-економічний зміст. Насправді зміна форми капіталістичної власності не змінює її характеру. Нині ця теорія є одним з елементів теорії народного капіталізму.

Куроченко О. В.

ДЕМОКРАТІЯ — 1) форма управління, політичний лад, за якого верховна влада належить народу; 2) форма, принцип керівництва колективом, за якого забезпечується активна участь членів колективу у здійсненні всіх заходів.

Куроченко О. В.

ДЕМОКРАТІЯ ВИРОБНИЧА — введення у систему управління підприємством найманого робітника як суб'єкта управління. Це сучасна форма управління процесом прийняття рішень на мікрорівні. Участь робітників у прийнятті управлінських рішень передбачає певну організаційну самостійність, яка дає можливість повніше використовувати трудовий потенціал кожного робітника. Керівник, продовжуючи контролювати підприємство, делегує деякі другорядні функції рядовим робітникам, що дає можливість повніше враховувати специфіку вузьких ділянок виробництва та використовувати організаційні здібності багатьох учасників виробничого процесу, які усвідомлюють себе повноправними учасниками управління. Перехід до гнучких колективних форм управління припускає розширення участі рядового працівника в управлінні низовою ланкою виробництва — бригадою, дільницею, цехом. Найпоширеніша форма Д.в. — автономна самоврядувальна бригада. Керівництво підприємством делегує бригаді деякі функції планування, контролю, оплати праці, право самостійного вибору складу бригади. Усі члени такої бригади разом планують ритмічність роботи, методи і розподіл праці на основі взаємозаміни виконавців, контролюють якість

продукції, виконують деякі допоміжні функції з обслуговування обладнання. Поряд з цими формами низової Д.в. фірми організують для своїх робітників і службовців неформальні обговорення виробничих проблем, робочі групи, комітети з робітників та адміністрації, які здійснюють планування і управління, комісії із забезпечення умов праці, в яких беруть участь представники робітників. Такі заходи сприяють налагодженню особистих контактів і неформальних відносин між найманим персоналом і адміністрацією підприємства. У багатьох розвинених країнах формуються механізми представництва на виборних засадах персоналу в адміністративних органах підприємства та його юридичне оформлення, на рівні підприємства створюються виробничі ради, консультативні комітети, діє система "робочих директорів", персонал залучають до роботи у наглядових радах акціонерних товариств.

Куроченко О. В.

ДЕМОНЕТИЗАЦІЯ — позбавлення державною владою монет сили законного платіжного засобу і засобу обігу. Д. проводиться, як правило, при зміні грошової системи.

Шнишко О. С.

ДЕМОНОПОЛІЗАЦІЯ — комплекс заходів у рамках економічної політики та законодавства, що спрямовані на розвиток конкуренції і обмеження діяльності монополій. У загальному вигляді Д. — результат антимонопольної політики держави, що проводиться, звичайно, у двох напрямках: 1) послідовна лібералізація ринків. Таке регулювання є свого роду антимонопольною профілактикою. Не чіпаючи монополію як таку, вона спрямована на те, щоб зробити монополістичну поведінку не вигідною для великого бізнесу. Водночас відбувається стимулювання підприємництва, особливо малого і середнього; відкриття внутрішніх ринків для іноземних підприємців; поліпшення інвестиційного клімату для іноземних інвесторів; зниження митних податків; спрощення процедура ліцензування; надається підтримка виробництв,

продукція яких може конкурувати з товарами монополій, та ін.; 2) поєднуються засоби впливу на монополію. Це переважно міри адміністративного контролю за монополіями — регулювання цін, кількості та якості продукції, а також фінансові санкції, що застосовуються у разі порушення антимонопольного законодавства. Діють правові норми регулювання, тобто антимонопольне (антитрестове) законодавство, спрямоване на обмеження діяльності монополій. Антимонопольне законодавство застосовується не до великих корпорацій як таких, оскільки розмір корпорації ще не дає підстав вважати її монополією, а проти зловживань монополіями своїм становищем на ринку, що заважає ефективній конкуренції.

Чернявський А. Д.

ДЕМПІНГ — вивіз товарів з країни за кордон за цінами, набагато нижчими, ніж усередині країни або на світовому ринку; продаж (як правило, на зовнішніх ринках) товарів за цінами, нижчими від витрат на їх виробництво. Здійснюється з метою усунення конкурентів, захоплення та освоєння зовнішніх ринків. Збитки від реалізації товарів за демпінговими цінами перекриваються різноманітними засобами: реалізацією за підвищеними цінами інших товарів, які не мають такої гострої конкуренції, продажем аналогічного товару за високими цінами після того, як конкурент буде витіснений з ринку, отриманням дотацій від держави. Збитки від заниження цін на зовнішньому ринку компенсуються їх підвищенням на внутрішньому ринку, а в деяких випадках демпінгові втрати відшкодовуються за рахунок платників податків. Підставою для звинувачення у Д. є факт продажу товару за ціною, що нижче його собівартості у країні-виробника.

Шнишко О. С.

ДЕМПІНГ ВАЛЮТНИЙ (від англ. *currency dumping*) — збільшення обсягу експорту за заниженими цінами в умовах, коли курс національної валюти суттєво нижчий порівняно з її купівельною спроможністю всередині країни. Купую-

чи товари за відносно низькими цінами внутрішнього ринку, експортер реалізує їх за більш сильну валюту, яку потім конвертує в національну, чим здобуває курсовий прибуток. Часто Д.в. є засобом зовнішньоекономічної експансії, боротьби за ринки збуту. Запобігати Д.в. — одна з функцій Всесвітньої торгової організації.

Шнирко О. С.

ДЕНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ — передавання у приватну власність державної власності (промислових підприємств, банків, засобів транспорту, земельних ділянок тощо). Д. має на меті зміцнення сектору приватного капіталу і є формою державного фінансування великих монополій.

Шнирко О. С.

ДЕНОМІНАЦІЯ — 1) збільшення масштабу цін; посилення значущості грошової одиниці країни (без її перейменування) з метою впорядкування грошового обігу та надання більшої повноцінності національній валюті. Часто основною причиною Д. є складності технічного забезпечення (друкування грошових знаків, дотримання необхідного співвідношення між різними купюрами, виготовлення розмінної монети крупних номіналів та ін.) грошового обігу в умовах інфляції; 2) зміна номіналу акцій, що були раніше випущені акціонерним товариством, шляхом обміну їх у певній пропорції на акції іншого номіналу цього ж акціонерного товариства.

Чернявський А. Д.

ДЕПАРТАМЕНТАЛІЗАЦІЯ — основні критерії, за якими відбувається угруповання окремих посад у відділі та в організації.

Куроченко О. В.

ДЕПОЗИТ — 1) терміновий, до запитання або умовний внесок в банк, ощадну касу; 2) запис у борговій книзі, підтверджуючий певну вимогу клієнта до банку; 3) цінні папери, передані на зберігання у кредитну установу; 4) грошові внески в забезпечення оплати зборів, мита, позовів, явки в суд до митних, адміністративних або судових органів; 5) сума

грошей (фіксована сума або частина вартості ф'ючерсного контракту), сплачувана членом біржі розрахункової палати, а клієнтом — брокеру при реєстрації біржового контракту; 6) цінні папери, що подає боржник до судових установ для передавання кредитору.

Куроченко О. В.

ДЕПОЗИТАРІЙ — професійний учасник ринку цінних паперів, юридична особа, яка здійснює депозитарну діяльність і несе цивільно-правову відповідальність за збереження депонованих у нього сертифікатів цінних паперів. Депозитарій веде реєстрацію фактів обтяження цінних паперів депонента зобов'язаннями; забезпечує ведення окремого від інших рахунка депонента із зазначенням дати і підстави кожної операції по рахунку; передає депоненту всю інформацію про цінні папери, одержані депозитарієм від емітента або утримувача реєстру цінних паперів. Депозитарій має право відповідно до депозитарного договору на надходження на свій рахунок доходів з цінних паперів з подальшим переказом їх на рахунок депонента, а також реєструватися як власник цінних паперів в інших депозитаріях і в системі ведення реєстру власників цінних паперів. Депозитарій несе повну відповідальність за облік прав на цінні папери клієнтів, зокрема за повноту і правильність записів за рахівницями депо.

Масленко Г. В.

ДЕПОЗИТ ДО ЗАПИТАННЯ — поточний рахунок інвестора у фінансовій установі.

Арсанукаєва К. О.

ДЕПОЗИТ ЄВРОДОЛАРОВИЙ — терміновий депозит, випущений неамериканським банком, номінал якого зазначений у доларах США.

Арсанукаєва К. О.

ДЕПОЗИТ ФІНАНСОВОГО РИНКУ — короткостроковий цінний папір з фіксованим доходом.

Арсанукаєва К. О.

ДЕПОНЕНТ — 1) приватна або юридична особа, яка внесла коштовності в депозит державної установи; 2) особа,

якій має бути виплачена установою або підприємством певна сума, не сплачена в належний строк.

Чернявський А. Д.

ДЕПОНУВАННЯ — надання для зберігання в державній установі, банку, нотаріальній конторі грошових коштів, цінних паперів та інших цінностей. Кошти і цінності надходять у тимчасове розпорядження цих установ; цінності повертаються тому, хто їх здав, або тому, для кого вони призначені. Д. грошових коштів (заробітної платні, витрат на відрядження, премій тощо) здійснюється тоді, коли нараховані грошові кошти своєчасно не одержані робітниками підприємств, організацій, установ.

Чернявський А. Д.

ДЕПО ПРЕМІЙ — частина премій, що належить перестраховальнику і утримується перестраховиком як гарантія виконання зобов'язань за договором перестрахування. Практика утримання Д. п. (резерв премій) з'явилась через масові банкрутства та дострокові розірвання договорів перестрахування. При наявності Д.п. перестраховику легше забезпечити повернення премії, яка стягується з перестраховальника при розірванні договору перестрахування. Розмір, порядок утримання і повернення Д.п. визначаються договором перестрахування. Оскільки перестраховик не має можливості інвестувати кошти, що вкладені в Д.п., він як компенсацію нараховує на користь перестраховальника певний процент.

Куроченко О. В.

ДЕПОРТ — операція фондової біржі, розрахована на зниження курсу цінних паперів з метою одержання курсової різниці.

Масленко Г. В.

ДЕПРЕСІЯ — фаза розвитку економіки, що настає за економічною кризою. Характеризується занепадом господарства, низьким рівнем цін, слабким попитом на товари, масовим безробіттям тощо. У фазі Д. створюються передумови для переходу до фази поживлення і підйому економіки.

Берестецька Л. М.

ДЕПРИВАТИЗАЦІЯ — 1) відміна рішення про приватизацію, якщо вона була незаконною; 2) передавання колишньому власнику (його нащадкам) раніше націоналізованої власності. Останній процес називається реституцією.

Чернявський А. Д.

ДЕРЕВО РІШЕНЬ — графічне уявлення про систему прийняття рішень в умовах підвищеного або достеменно не визначеного ризику, коли задаються зовнішні, у тому числі природні, умови та форс-мажорні обставини, вірогідність їх появи та можливі варіанти відповідних до цих умов дій з відповідною кількістю доходів або витрат. Послідовно перебираючи можливі комбінації станів оточуючого середовища та варіантів дій, оператор знаходить оптимальне рішення.

Копнов М. О.

ДЕРЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ — процес скорочення масштабів прямого державного втручання в економіку, переорієнтація форм і методів державного регулювання з прямих на непрямі. Політика Д.е. припускає, що головною функцією держави є формування оточуючого середовища для сучасного ринкового господарства, розробка правил гри для його суб'єктів. Для виконання цього завдання задіяні адміністративні, економічні і правові заходи, що сприяють організації ринку, створенню відповідної інфраструктури, обмеженню монополістичних тенденцій, розвитку малого та середнього бізнесу, інноваційної діяльності підприємств. Пріоритетного значення набувають різноманітні форми непрямого економічного регулювання: важелі кредитно-грошової, податкової, амортизаційної, митно-тарифної та інших форм економічної політики.

Шнитко О. С.

ДЕРЖАВА — апарат влади, який управляє суспільними процесами і реалізує інтереси пануючого класу (клану, соціальної групи або всього народу), а також відображає та закріплює співвідношення політичних сил суспільства. Розрізняють соціальну сутність Д. як

особливого політичного феномена (співвідношення реальних політичних сил, які управляють суспільством) та його організаційну форму (особливий апарат управління і спонукання). Громадяни країни та їх об'єднання фактично делегують Д. свої права щодо задоволення своїх загальних потреб (у безпеці, правопорядку, забезпеченні свобод, створенні певних умов для нормального економічного розвитку країни, захисті національних інтересів тощо) незалежно від того, було це зроблено в документованій формі чи ні. Саме тому сила Д. визначається тим, наскільки вона відповідає інтересам своїх громадян. За своєю сутністю Д. завжди має класовий характер. Існують дві форми державного правління: монархія (абсолютна і конституційна) і республіка (парламентська і президентська). Економічні функції сучасної Д. дуже значні та багатогранні, а її об'єктами фактично є всі складові національного господарства.

Шнитко О. С.

ДЕРЖАВА УНІТАРНА — форма державного устрою, за якою територія держави поділяється на адміністративно-територіальні одиниці.

Шнитко О. С.

ДЕРЖАВА ФЕДЕРАТИВНА — внутрішня побудова такої держави базується на поєднанні територіальних автономій та, можливо, адміністративно-територіальних одиниць.

Шнитко О. С.

ДЕРИВАТИВ — стандартний документ, який підтверджує право чи обов'язки купівлі або продажу цінних паперів, матеріальних або нематеріальних активів. Стандартна (типова) форма деривативів і порядок їх випуску та обігу встановлюються чинним законодавством.

Волинець В. В.

ДЕРОГАЦІЯ — часткова відміна старого закону.

Шнитко О. С.

ДЕСКРИПТОР — ключове слово, за допомогою якого характеризується об'єкт інформації.

Куроченко О. В.

ДЕСТАБІЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ — порушення стійкого розвитку економіки, яке характеризується суттєвим зниженням економічних показників.

Куроченко О. В.

ДЕСЯТИНА — натуральний або грошовий податок, який стягувався з населення (десята частина доходу) на користь церкви в середні віки.

Масленко Г. В.

ДЕТЕЗАВРАЦІЯ — використання грошових накопичень для інвестицій та споживання.

Куроченко О. В.

ДЕТЕРМІНІЗМ — постановка і розв'язання економічних проблем, в яких досліджуються об'єктивні закономірності взаємозв'язку та причини взаємообумовленості всіх соціально-економічних явищ.

Куроченко О. В.

ДЕФІНІЦІЯ — стисле визначення якогось поняття, яке відбиває суттєві ознаки та сутність предмета або явища.

Куроченко О. В.

ДЕФІЦИТ — перевищення видатків над доходами; збиток; нестача чогось порівняно з потребою.

Сладкевич В. П.

ДЕФІЦИТ ПЛАТІЖНОГО БАЛАНСУ — перевищення видатків над прибутками підприємства, відображене у балансі; платіжний баланс, що характеризується перевищенням зарубіжних видатків і платежів країни над її надходженнями з-за кордону.

Куроченко О. В.

ДЕФІЦИТ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИЙ — перевищення товарного імпорту країни над її товарним експортом.

Сладкевич В. П.

ДЕФІЦИТ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ — сума, на яку за певний рік видатки уряду перевищують його доходи. Д.д.б. звичайно фінансується шляхом позик.

Сладкевич В. П.

ДЕФЛІРУВАННЯ — перерахування показників, що подані в поточних цінах, у показники в постійних цінах.

Куроченко О. В.

ДЕФЛЯТОР — коефіцієнт, який використовується для перерахування економічних показників у грошовому вимірі з метою приведення їх до рівня цін попереднього періоду (дорівнює індексу зростання цін); сукупність індексів, які застосовуються для перерахування компонентів валового внутрішнього продукту (ВВП) у порівнянні ціни і для характеристики узагальнюючих показників динаміки цін. Індекси Д. — всеохоплюючий показник, який оцінює масштаби інфляції. Д. розраховується шляхом віднесення величини аналізованого показника у фактичних цінах до його величини у постійних цінах. Для отримання агрегованого показника на макrorівні компоненти показника перераховують у порівнянних цінах. Методи переоцінки: а) безпосередньої оцінки продукції, за яким окремі продукти звітного періоду оцінюються за цінами базового періоду. Застосовується для оцінювання виробництва і використання продукції сільського господарства; б) дефляції індексу цін, за яким використовуються дані про вартісні обсяги відповідних показників у діючих цінах та індекс цін; в) екстраполяції за допомогою індексів фізичного об'єму; переоцінка проводиться на підставі вартісних обсягів базового періоду та індексу фізичного об'єму. Використовується для перерахування у порівнянні ціни тих компонентів, обсяг яких у порівнянних цінах визначається зміною фізичного об'єму виробництва або реалізації (валової продукції торгівлі, матеріально-технічного постачання, заготівель тощо).

Куроченко О. В.

ДЕФЛЯТОР ВАЛОВОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРОДУКТУ — середньозважений індекс або рівень цін на товари і послуги, які формують валовий національний продукт (ВНП). Він дає змогу визначити, скільки коштував би поточний обсяг виробництва, якби були

збережені ціни попереднього періоду. Валовий національний продукт, обчислений в цінах, які приведені за допомогою Д. ВНП за цінами базового року, називається реальним, а за поточними цінами — номінальним ВНП. Дефлятор використовується для аналізу динаміки ВНП, а також як індекс цін, який характеризує темп інфляції поряд з агрегатним індексом споживчих цін (ІСЦ). Порівняно з останнім Д. ВНП розраховується по ширшому колу цін, а не тільки споживчим. Побудовані на таких розбіжностях показники нерідко дають неоднакові оцінки рівня інфляції. Застосовується також аналогічний Д. валового внутрішнього продукту (ВВП).

Куроченко О. В.

ДЕФЛЯЦІЯ (від англ. *deflation*) — сукупність заходів, спрямованих проти інфляції і на підвищення купівельної спроможності (вилучення з обігу частини надлишкової грошової маси, випущеної у період інфляції; загальне зниження цін у державі; скорочення готівки, капіталовкладень і кредитів; блокування банківських вкладів тощо).

Сладкевич В. П.

ДЕФОЛТ — 1) невиконання якихось вимог, що встановлені законом, особливо яких-небудь правил юридичної процедури; 2) невиконання умов контракту. Продавець вважається таким, що не виконав умови контракту, якщо він не може поставити встановлену кількість товару до визначеної в контракті дати. Покупець не виконує умови контракту, якщо він не спромігся прийняти документи на товари або оплатити вартість товарів відповідно до своїх зобов'язань, зафіксованих у контракті. До порушення судової справи проти порушника контракту йому має бути надіслано повідомлення про дефолт — невиконання ним умов контракту.

Чернявський А. Д.

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ — передавання або делегування відповідальності за прийняття деяких ключових рішень, зокрема передавання відповідальності на нижчі рівні управління організацією.

Шпитко О. С.

ДЖЕНК (від англ. *junk*) — товари низької якості (переважно імпортні), які заповнюють торгівлю мережу, вигідні посередникам, але не особливо потрібні населенню.

Арсанукаєва К. О.

ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ МАЙНА — стосовно суб'єктів господарювання джерелами є: грошові та матеріальні внески засновників; доходи від реалізації продукції (робіт, послуг); доходи від цінних паперів; капітальні вкладення і дотації з бюджетів; надходження від продажу (здачі в оренду) майнових об'єктів (комплексів), що належать їм, придбання майна інших суб'єктів; кредити банків та інших кредиторів; безоплатні та благодійні внески, пожертвування організацій і громадян; інші джерела, не заборонені законом.

Волинець В. В.

ДЖОБЕР — 1) професійний біржовик — спекулянт на фондовій біржі; 2) дилер Лондонської фондової біржі, що виконує функції брокера і не здійснює операцій безпосередньо з клієнтами — не членами біржі.

Волинець В. В.

ДЗАЙБАЦУ — система відносин між фірмами і банками, відповідно до якої великі фірми в Японії організовано у групи. Кожна група складається з понад 10 великих фірм, що групуються навколо великого банку. У свою чергу, навколо кожної з великих компаній групується значна кількість (до 100 і більше) другорядних компаній-сателітів. Останні становлять невеликі фірми, на яких працює до ста осіб, що виробляють товари або надають послуги, причому тільки одному великому клієнту з числа своєї групи.

Куроченко О. В.

ДИВЕРГЕНЦІЯ — в економіці використовується для позначення руху по лініях, що розбігаються: збільшення розриву між рівнями розвитку окремих країн, посилення різниці між національними моделями економіки, їх окремими структурами і механізмами. Інтеграційні процеси, інтернаціоналізація виробництва та глобалізація гос-

подарств, зв'язків зумовили перевагу конвергенції, тобто зближення різних країн, які залучають все більше країн у загальне русло світової цивілізації. Термін Д. використовується також для зазначення відхилень окремих країн від середніх макроекономічних показників у будь-якому регіоні або співтоваристві країн.

Куроченко О. В.

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ — розширення форм діяльності, видів продукції, використовуваних фінансових інструментів з метою мінімізації господарських ризиків, а також виживання підприємств у сучасних ринкових умовах.

Сладкевич В. П.

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ БАГАТОГАЛУЗЕВА — об'єднання в межах однієї управлінської структури (фірми, корпорації) виробництв, що належать до різних галузей народного господарства.

Масленко Г. В.

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ БАНКІВСЬКА — розміщення банківських активів серед якомога більшого кола позичальників з метою зменшення кредитного ризику для банку, підтримки портфеля позик на прийнятному рівні.

Сладкевич В. П.

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ВАЛЮТНИХ РЕЗЕРВІВ — політика держави, банків і транснаціональних корпорацій (ТНК), яка спрямована на регулювання структури валютних резервів шляхом включення до їх складу різних іноземних валют з метою забезпечення міжнародних розрахунків та захисту їх від валютних ризиків.

Масленко Г. В.

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ВЕРТИКАЛЬНА — розміщення інвестицій у виробництво, які пов'язані з різними стадіями обробки одного продукту.

Куроченко О. В.

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА — одночасний розвиток кількох, не пов'язаних між собою видів виробництва, значне розширення номенклатури та асортименту продукції, що

виробляється. Диверсифікацію як процес посилення активності підприємства можна вважати своєрідним видом стратегії маркетингу того чи іншого підприємства. Така виробничо-господарська діяльність підприємств дає їм можливість ефективніше використовувати свої фінансові, матеріально-технічні та трудові ресурси, істотно зменшувати економічний ризик, пов'язаний з виробництвом і реалізацією на ринку нових видів продукції, одержувати максимальний прибуток, підтримувати свою фінансову стабільність.

Куроченко О. В.

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ВКЛАДЕНЬ У ЦІННІ ПАПЕРИ — розподіл капіталу інвестора між різними цінними паперами. Прийнято обмежувати інвестиції в кожний вид цінних паперів — 10% загальної вартості портфеля.

Куроченко О. В.

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ГОРИЗОНТАЛЬНА — перехід до виробництва нової продукції, яка з технічної та маркетингової точок зору не пов'язана з колишньою продукцією підприємства. При цьому нова продукція має бути зорієнтована на потреби колишніх покупців і клієнтів.

Куроченко О. В.

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ЕКСПОРТУ — збільшення асортименту товарів і послуг для експорту з метою підвищення його ефективності.

Куроченко О. В.

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙ — вид інвестиційної стратегії підприємства (компанії), спрямованої на розширення або зміну інвестиційної діяльності. Ді. відбувається на галузевому, регіональному рівні тощо.

Куроченко О. В.

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ КОНЦЕНТРИЧНА — перехід до виробництва нової продукції, яка з технологічної та маркетингової точок зору подібна до колишньої продукції підприємства, але привертає увагу нових класів споживачів.

Куроченко О. В.

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ЛАТЕРАЛЬНА (бокова) — вторгнення підприємства у нові сфери діяльності, які не мають

відношення до діючих на підприємстві технологій, каналів збуту. Така стратегія підприємства поглинає значні ресурси, а бізнес стає венчурним, з високим рівнем ризику.

Куроченко О. В.

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ЛІКВІДНОСТІ — розподіл інвестицій за часом з метою забезпечення ліквідності.

Куроченко О. В.

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ НЕПРОФІЛЬНА (конгломератна) — поширення сфери діяльності підприємства у неспоріднені галузі з метою послаблення залежності від головного (стратегічного) господарського підрозділу підприємства і зменшення комерційного ризику.

Куроченко О. В.

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ПРОДУКЦІЇ — розширення кількості модифікацій однієї продукції. Може бути реальною та уявною.

Куроченко О. В.

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ПРОФІЛЬНА — поширення сфери діяльності підприємства у споріднені галузі, які мають "стратегічну відповідність" із колишнім бізнесом підприємства.

Куроченко О. В.

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ РИЗИКІВ — 1) підприємницька діяльність у сферах, де характерні різні види ризиків; 2) страхування від різних видів ризиків.

Куроченко О. В.

ДИВЕРСИФІКОВАНІСТЬ — процес розподілу інвестицій між різними фінансовими інструментами з метою зменшення ризику.

Куроченко О. В.

ДИВІДЕНД — частина прибутку акціонерного товариства, яка щороку розподіляється між акціонерами за акціями. Виплата прибутків (доходів) акціонерам здійснюється готівкою або акціями. Виплати здійснюються після сплати всіх податків і зборів у державний бюджет, місцевий бюджет, бюджет поповнення фондів розвитку виробництва, утворення резервів, сплати відсотків за облігаціями та ін. Роз-

мір прибутків за акціями може змінюватися для звичайних акцій і бути фіксованим для привілейованих акцій. Навіть тоді, коли становище компанії погіршується, вона може сплачувати дивіденди від прибутків, що були одержані раніше. У США виплата дивідендів не може перевищувати суму нерозподілених прибутків.

Чернявський А. Д.

ДИВИДЕНДИ НАКОПИЧУВАЛЬНИ — загальна властивість привілейованих акцій. Корпорація-емітент повинна виплатити всі несплачені дивіденди за цими акціями до нарахування дивідендів на звичайні акції.

Волинець В. В.

ДИЗАЖО — 1) відхилення в бік зменшення ринкового курсу валюти чи цінних паперів від їх номінальної вартості; 2) від'ємна різниця між ціною наявного товару і ціною товару за терміновою угодою.

Арсанукаєва К. О.

ДИКТАТ ЦІН — політика нав'язування цін споживачам на ті чи інші товари.

Масленко Г. В.

ДИЛЕР (від англ. *dealer*) — 1) фізична або юридична особа, яка виконує не тільки посередницькі (брокерські) функції при купівлі-продажу цінних паперів, а й є учасником операцій. Д. діє за свій рахунок, від свого імені, виражаючи власні волю та інтереси. Укладає угоди безпосередньо з клієнтами, брокерами, іншими дилерами. Джерело його доходу — різниця між цінами покупки і продажу цінних паперів і послуг, а також від зміни курсу цінних паперів і валют в часі; 2) особа, яка володіє місцем на біржі і проводить котирування цінних паперів; 3) особа, яка сприяє торгівлі фінансовими активами шляхом створення запасів різних цінних паперів. Купуючи папери, Д. збільшує запас, а продаючи — зменшує його, одержуючи прибуток за рахунок різниці цін покупки і продажу.

Арсанукаєва К. О.

ДИЛЕР БІРЖОВИЙ — дилер на біржі, який здійснює операції тільки за свій рахунок. Згідно з правилами біржі,

Д.б. не має права виконувати замовлення інших інвесторів.

Волинець В. В.

ДИЛЕР ІНВЕСТИЦІЙНИЙ — спеціалізована посередницька фірма на ринку цінних паперів, що купує на своє ім'я цінні папери нового випуску і перепродує їх дрібними партіями інституційним та індивідуальним інвесторам. Може виступати в ролі брокера.

Масленко Г. В.

ДИЛЕР ОФІЦІЙНИЙ — фінансова комерційна організація, що представляє інтереси зарубіжних фірм в певній країні.

Масленко Г. В.

ДИНАМІКА ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ — характер зміни економічних показників в часі, визначений шляхом складання та аналізу рядів таких показників.

Куроченко О. В.

ДИНАМІКА РИНКУ — стан руху, розвиток, зміна сукупності економічних відносин, що формуються у сфері реалізації товару. Динаміка попиту і пропозиції на ринку вимірюється за допомогою відповідних індексів.

Куроченко О. В.

ДИНАМІКА СОБІВАРТОСТІ — зміна з часом витрат на виробництво і збут продукції (виражених у грошовій формі), а також витрат на одиницю продукції через різні чинники, зокрема цінові, технічні та ін.

Масленко Г. В.

ДИРИЖИЗМ — теоретичний напрям, який обґрунтовує політику активного втручання держави в економічні процеси. Засновник — Ф. Перрі (Франція).

Куроченко О. В.

ДИСКЛОУЗ (від англ. *disclosure*) — загальноприйнята у практиці норма страхового права, яка передбачає обов'язок страхувальника негайно довести до відома страховика (сюрвейра) якісь факти (ризикові обставини), що характеризують об'єкт страхування і мають суттєве значення для висновку про зміну ступеня ризику, прийнятого на страхування.

Волинець В. В.

ДИСКОНТ — 1) приведена до теперішнього часу вартість доходу від цінного папера, який має бути отриманий через певну кількість років; 2) різниця між поточною біржовою продажною ціною цінного папера та його номінальною вартістю (або ціною погашення); 3) різниця між форвардним курсом валют (курсом, що зафіксований в момент укладення угоди, але з оплатою по ньому у майбутні строки) і курсом при негайній оплаті; 4) облік векселів з відррахуванням відсотків за незавершення строку платежу за графіком (купівля векселя до завершення строку його дії за ціною нижче номіналу); 5) різниця між цінами на один і той самий товар залежно від конкретних термінів його поставки; 6) знижка з ціни товару.

Волинець В. В.

ДИСКОНТУВАННЯ — 1) переведення майбутньої вартості грошового потоку в її поточну вартість; 2) процес обчислення приведеної вартості даного потоку платежів.

Арсанукаєва К. О.

ДИСКОНТУВАННЯ ВИТРАТ — приведення всіх майбутніх доходів і витрат до одного періоду часу. Вживається при оцінюванні різних інвестиційних проектів для порівняльного аналізу їх дохідності і термінів окупності залежно від сьогодишньої вартості майбутніх витрат і доходів. Для визначення теперішньої вартості майбутнього доходу використовується дисконтуючий множник, під яким розуміють ставку відсотка за альтернативного безпечного способу інвестування коштів.

Арсанукаєва К. О.

ДИСКРЕДИТАЦІЯ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ — поширення у будь-якій формі неправдивих, неточних або неповних відомостей, пов'язаних з особою чи діяльністю суб'єкта господарювання (підприємця), які завдали або могли завдати шкоди діловій репутації суб'єкта господарювання (підприємця).

Волинець В. В.

ДИСКРЕЦІЯ — в теорії управління це рішення посадової особи або державного органу, яке прийняте на свій розсуд.

Куроченко О. В.

ДИСКРИМІНАЦІЯ — негативне ставлення до людей під час прийому на роботу, при просуванні по службі, звільненні, що ґрунтується на забобонах або нетерпимості. Обмеження або позбавлення прав певних категорій громадян за расовою або національною належністю, політичними і релігійними перепонами.

Куроченко О. В.

ДИСКРИМІНАЦІЯ ЕКОНОМІЧНА — дії органів державної влади, які спрямовані на обмеження самостійності суб'єктів господарювання або на відмову надати пільгові умови деяким з них.

Куроченко О. В.

ДИСКРИМІНАЦІЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ОРГАНАМИ ВЛАДИ — дискримінацією визнається: заборона створення нових підприємств чи інших організаційних форм господарювання в будь-якій сфері господарської діяльності, а також встановлення обмежень на здійснення окремих видів господарської діяльності або виробництво певних видів товарів з метою усунення конкуренції; примушування суб'єктів господарювання до пріоритетного укладення договорів, першочергової реалізації товарів певним споживачам або до вступу в господарські організації та інші об'єднання; прийняття рішень про централізований розподіл товарів, який призводить до монопольного становища на ринку; встановлення заборони на реалізацію товарів з одного регіону України в іншому; надання окремим підприємцям податкових та інших пільг, які ставлять їх у привілейоване становище щодо інших суб'єктів господарювання, що призводить до монополізації ринку певного товару; обмеження прав суб'єктів господарювання щодо придбання та реалізації товарів; встановлення заборон чи обмежень стосовно окремих суб'єктів господарювання або груп підприємців.

Волинець В. В.

ДИСКРИМІНАЦІЯ ЦІНОВА (від англ. *price discrimination*) — ситуація, коли виробник продає однакові продукти на різних окремих ринках за різними цінами. Ці ринки можуть бути ізольовані один від одного з багатьох причин, зокрема через різне географічне положення (наприклад, внутрішній і зарубіжний ринки), призначення самого продукту (наприклад, деталі для збирання і запасні частини для автомобілів) і вимоги споживачів (наприклад, промислове і побутове споживання електроенергії). Реалізація цінової дискримінації вимагає виконання якнайменше двох умов: покупці через неможливість чи незручності не можуть перепродавати куплені ними товари; продавець має вміти поділяти покупців на групи, враховуючи попит на вироблену продукцію. Тим покупцям, попит яких має високу нееластичність, буде запропонована вища ціна, а тим, чий попит еластичний, — нижча ціна. У багатьох країнах окремі види цінової дискримінації заборонені законодавчо.

Куроченко О. В.

ДИСПАРИТЕТ (сільськогосподарських і промислових цін) — порушення паритету — відношення між цінами на продукцію, яка реалізується сільськогосподарськими товаровиробниками, і вартістю придбаних ними промислових товарів та послуг. Д. безпосередньо втілюється у випереджуючому зростанні індексів цін, як правило, на промислові товари порівняно із зростанням індексів цін на сільськогосподарські товари у поточному (звітному) періоді (місяці, кварталі, році) відносно такого ж періоду, який є базовим. На практиці це означає, що у поточному (звітному) періоді сільськогосподарські товаровиробники купують менше промислових товарів (особливо засобів виробництва), ніж у базовому. Основний фактор, що зумовлює Д. цін, — монополізм підприємств ресурсозабезпечуючих і переробних галузей промисловості щодо сільськогосподарських товаровиробників. Цей монополізм проявляється у встановленні високих цін на промислові товари, які купує сільське гос-

подарство, та низьких цін на його продукцію. Глибина Д. цін пов'язана зі ступенем розвитку ринкових відносин і стає більш слабкою з формуванням багатоканальної системи реалізації і придбання продукції. Для пом'якшення Д. цін суттєве значення мають державне регулювання цін на продукцію природних монополій, ресурсозабезпечуючих галузей, державна підтримка сільськогосподарських виробників за допомогою гарантованих цін та дотацій на їхню продукцію.

Куроченко О. В.

ДИСПАЧ — винагорода, що сплачується судовласнику або вантажовласнику за дострокове навантаження чи розвантаження судна.

Волинець В. В.

ДИСПАША — розрахунок за розділом витрат через загальну аварію між судном, вантажем і фрахтом, який складається диспашером.

Чернявський А. Д.

ДИСПЕРСІЯ — квадрат величини стандартного відхилення значень.

Куроченко О. В.

ДИСПЕТЧЕРИЗАЦІЯ — централізація оперативного контролю та управління виробництвом на підприємстві для координації дій робітників.

Куроченко О. В.

ДИСПРОПОРЦІЇ ЕКОНОМІЧНІ — порушення пропорцій у суспільному виробництві та відтворенні, в результаті чого виникають перебої в економіці загалом або її секторах. Д.е. мають відтворювальний характер, коли стосуються процесу відтворення загалом або його окремих фаз (виробництво, розподіл, обмін, споживання), підрозділів суспільного виробництва, і викликають порушення в економічній діяльності окремих галузей, регіонів і місцевостей, різного роду підприємств. Д. е. поділяються на загальні та часткові. Загальні Д.е. пов'язані з порушенням пропорційності у всій економічній системі і мають, як правило, довгостроковий характер. Часткові Д.е. мають локальний, короткочасний характер. Найтиповішою часткою Д.е. в ринкових

умовах є невідповідність між попитом і пропозицією. Причинами Д.є. можуть бути стихійні лиха, неврожаї, дефіцит ресурсів тощо.

Куроченко О. В.

ДИСТАНЦІЯ ВЛАДИ — міра, якою члени суспільства визначають певну нерівність владних повноважень різноманітних державних інститутів, організацій та людей.

Куроченко О. В.

ДИСТОРСІЯ — розрив у змінах економічних величин, еволюція яких має відповідати певним співвідношенням між ними, порушення цього співвідношення. Д.є. відносним поняттям у тій мірі, в якій вона відображає відсутність рівноваги порівняно з бажаною структурою.

Куроченко О. В.

ДИСТРИБ'ЮТОР (від англ. *distribution*) — 1) фірма, підприємець, який здійснює збут, роблячи оптові закупівлі у великих промислових фірм-виробників. Д. забезпечує збереження товару, його передпродажну підготовку тощо. Д., який має виключне право на продаж товару на певній території, називається ексклюзивним Д., як правило, має власні склади, встановлює довготривалі контракти з виробниками та представляє фірму-виробника ринку; 2) резиденти, юридичні особи, які діють в інтересах нерезидентів на підставі відповідних угод.

Копнов М. А.

ДИСЦИПЛІНА КАСОВА — 1) строго цілове використання готівки при касовому обслуговуванні підприємств банком, а також при отриманні і витрачанні наявних грошей з каси підприємства; 2) виконання правил бухгалтерського обліку касових операцій. Касове обслуговування підприємств банком полягає у видачі готівки для оплати праці, у виплатах різних видів допомоги, премій, грошей на відрядження, представницькі та господарчі витрати. Залишок готівки в касі не повинен перевищувати ліміт наявних коштів, що встановлений обслуговуючим банком з погодженням керівником підприємства. Основне за-

вдання обліку грошових коштів на підприємствах: облік і виконання операцій з готівкою та у разрахунках з поставальниками, покупцями, замовниками, клієнтами; контроль за дотриманням збереження готівки та цінних паперів у касі; своєчасне документальне оформлення операцій з руху грошових коштів; інвентаризація грошових коштів. Касові операції, що пов'язані з отриманням та витратами готівки безпосередньо з каси підприємства, оформляються документами уніфікованих форм. Порядок ведення касових операцій передбачає проведення несподіваних ревізій каси. Результати ревізії оформляють актом, в якому фактичні залишки готівки порівнюються з даними обліку; акт оформляється в день ревізії каси. Для обліку касових операцій використовується активний рахунок "Каса". На дебеті цього рахунка відображують господарські операції з надходження готівки в касу підприємства за кредитом різних рахунків, а на кредиті — господарські операції, що пов'язані з вибуттям грошей з каси в дебет різних рахунків. Усі тимчасово вільні грошові кошти підприємства, за винятком готівки в касі, мають зберігатися на його банківському рахунку.

Куроченко О. В.

ДИСЦИПЛІНА ТРУДОВА — суворе виконання встановленого порядку на підприємстві, дотримання якого є обов'язковим для всіх членів колективу.

Масленко Г. В.

ДИФАМАЦІЯ — поширення (зазвичай у пресі) дійсних або вигаданих відомостей, що ганьблять честь і гідність громадянина або організації.

Куроченко О. В.

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ — розмах коливань доходів населення, який характеризує розбіжності в його матеріальному становищі. Ці розбіжності є підставою для розподілу населення за групами (долями) залежно від середньодушових грошових доходів. Подоходні групи складаються в інтервальні ряди або за величиною матеріального достатку від найменшого до найбільшого, або стандартизованого

но — за показниками, які використовуються математичною статистикою для таких рядів: децілям (по 10%), квантілям (по 20%) тощо, які відбивають обсяг грошових доходів, що припадає відповідно на чисельність населення в 10, 20% тощо. З цього інтервального ряду розподілу обчислюють показники Д.д.н.: чисельність та долю бідних, середньо- і високозабезпечених за граничними економічними критеріями цих категорій; децільний коефіцієнт диференціації — відношення рівня доходів 10% найбільш і найменш забезпечених; коефіцієнт фондів — співвідношення між частками загальної суми доходів, що припадають на крайні групи; коефіцієнт концентрації (індекс Джинні) — ступінь відхилень фактичного розподілу доходів від рівномірного тощо.

Куроченко О. В.

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ПРОДУКТУ

— 1) сприйняття споживачами розбіжностей в товарах, які є близькими субститутами (замінювачами), спеціально створеними фірмами-виробниками; 2) стратегія фірми в умовах монополістичної конкуренції, або олігополії. Д.п. зумовлена прагненням до максимізації прибутку продавців в умовах, коли зміну смаків споживачів можна використати для встановлення різних рівнів цін на однотипні продукти. Значущість Д.п. для будь-якого ринку залежить від того, якою мірою покупці сприймають розбіжності в товарах, щоб надати перевагу одному з них. Д.п. може бути реальною та уявною. Спеціальні маркетингові програми реклами і просування товарів на ринку створюють уявну розбіжності між продуктивними найменуваннями. Фірми, які базуються на стратегії Д.п., прагнуть привернути увагу споживачів від продукції фірм-конкурентів до своїх товарів, які мають хай навіть непомітні розбіжності. Це дає їм змогу збільшити попит на свою продукцію і знизити його еластичність, аж поки реклама не запропонує споживачу новий субститут. Успішна Д.п. надає фірмі деяку монополію влади — з'являється можливість встановлювати ціну і продавати більше продукту, навіть за вищою ціною. Ступінь Д.п.

в певній галузі визначається за часткою витрат на рекламу та інших торгових витрат у доходах від реалізації товарів.

Куроченко О. В.

ДИФЕРЕНЦІЮВАННЯ — конкурентна стратегія, відповідно до якої компанія-виробник намагається довести споживачам факт унікальності своїх товарів і послуг.

Масленко Г. В.

ДИФУЗИЯ — поширення якоїсь освоюваної інновації.

Куроченко О. В.

ДИХОТОМІЯ КЛАСИЧНА — розділ теорії вартості і теорії грошей.

Куроченко О. В.

ДІАГНОСТИКА — стан процесу ухвалення рішення, на якому менеджери аналізують основні причинно-наслідкові зв'язки конкретної ситуації.

Куроченко О. В.

ДІАГНОСТИКА ЕКОНОМІЧНА — встановлення і вивчення ознак, що характеризують стан господарських систем, для прогнозування можливих відхилень і запобігання порушень нормального режиму їх роботи, діяльності. Основою діагностики є аналіз і оцінка економічних показників роботи підприємства з метою виявлення можливих перспектив його розвитку і наслідків поточних управлінських рішень. Діагностування підприємства дає висновки, необхідні для ухвалення конкретних управлінських рішень.

Куроченко О. В.

ДІАГРАМА ГАНТА — горизонтальна лінійна діаграма, на якій різні процеси роботи зображуються числовими відрізками — датами початку і закінчення, затримками, іншими часовими параметрами.

Куроченко О. В.

ДІАГРАМА ЕДЖУОРТА — модель, яка наочно демонструє зміни розміщення обмежених ресурсів між двома товарами (при виробництві) або між двома благами (при споживанні) і досягнення ефективного розподілу цих ресурсів.

Куроченко О. В.

ДІАЛЕКТИКА — теорія і метод пізнання реальних явищ в їх розвитку та самостійному русі, наука про загальні закони розвитку природи, суспільства, мислення.

Куроченко О. В.

ДІАПАЗОН ДИЛЕРСЬКИЙ (*спред*) — різниця між ціною продажу і купівлі цінного папера, встановлена дилером.

Волинець В. В.

ДІАПАЗОН УПРАВЛІННЯ — рівень впливу керівника на організацію, визначений обсяг організаційного простору, який керівник може контролювати, гранична кількість підлеглих, якими керівник може управляти з оптимальною ефективністю.

Волинець В. В.

ДІАСПОРА — перебування значної частини представників нації за межами історичного регіону її походження (місця розвитку). Д. виникає через вплив історичних процесів, географічних, соціально-економічних та геополітичних катаклізмів.

Куроченко О. В.

ДІЛЬНИЦЯ — виробничий підрозділ, що об'єднує кілька робочих місць, які згруповані за певними ознаками, і здійснює частину загального виробничого процесу з виготовлення продукції або обслуговування процесу виробництва. Виробничі дільниці можуть бути спеціалізовані подетально (коли робочі місця пов'язані між собою частковим виробничим процесом з виготовлення певної частини готового продукту) та технологічно (коли робочі місця пов'язані з виконанням однакових операцій).

Куроченко О. В.

ДІЯ, СПРЯМОВАНА НА ЯКНАЙКРАЩЕ РОЗМІЩЕННЯ ЦІННОГО ПАПЕРА — розміщення цінних паперів, за яким члени інвестиційної групи виступають як агенти, а не як дилери, і зобов'язані забезпечити емітенту якнайкращу ціну ринку на цей папір.

Волинець В. В.

ДІЯЛЬНІСТЬ АУДИТОРСЬКА — діяльність громадян та організацій, предметом якої є здійснення аудиту, організа-

ційне і методичне забезпечення аудиту та надання інших аудиторських послуг.

Масленко Г. В.

ДІЯЛЬНІСТЬ БРОКЕРСЬКА — укладення правових угод з цінними паперами повіреним або комісіонером, який діє на підставі угоди, доручення або комісії на здійснення таких угод, якщо в договорі відсутні вказівки на повноваження повіреного або комісіонера.

Волинець В. В.

ДІЯЛЬНІСТЬ ГОСПОДАРСЬКО-ТОРГОВЕЛЬНА — здійснюється суб'єктами господарювання у сфері товарного обігу, спрямована на реалізацію продукції виробничо-технічного призначення і виробів народного споживання, надає відповідні послуги у сфері реалізації продукції. Залежно від ринку (внутрішнього чи зовнішнього), в межах якого здійснюється товарний обіг, Д.г.-т. виступає як внутрішня або зовнішня торгівля. Д.г.-т. може здійснюватися суб'єктами господарювання у таких формах: матеріально-технічне постачання і збут; енергопостачання; заготівля; оптова торгівля; роздрібна торгівля і громадське харчування; продаж і передавання в оренду засобів виробництва; комерційне посередництво у здійсненні торговельної діяльності та інша допоміжна діяльність із забезпечення реалізації товарів (послуг) у сфері обігу. Д.г.-т. опосередковується господарськими договорами поставки, контракції сільськогосподарської продукції, енергопостачання, купівлі-продажу, оренди, міни (бартеру), лізингу та іншими договорами.

Куроченко О. В.

ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕПОЗИТАРНА — надання послуг щодо збереження сертифікатів цінних паперів і/або обліку та переходу прав на цінні папери.

Волинець В. В.

ДІЯЛЬНІСТЬ ДОПОМІЖНА У СФЕРІ ФІНАНСІВ І СТРАХУВАННЯ — містить недержавне управління фінансовими ринками, біржові операції з фондovими цінностями, інші види діяльності (посередництво у кредитуванні, фінансові консультації, діяльність, пов'язана з іноземною валютою, страхуванням ван-

тажів, оцінювання страхового ризику та збитків, інші види допоміжної діяльності).

Масленко Г. В.

ДІЯЛЬНІСТЬ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА — діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаєминах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами і в процесі її здійснення потребує перетину митного кордону України майном та/або робочою силою. Проводиться на принципах добровільного вступу її суб'єктів у зовнішньоекономічні відносини, здійснення їх у будь-яких формах, не заборонених законом, і на рівних правах перед законом усіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Куроченко О. В.

ДІЯЛЬНІСТЬ ІННОВАЦІЙНА — діяльність учасників господарських відносин, що здійснюється на основі реалізації інвестицій з метою виконання довгострокових науково-технічних програм з тривалими строками окупності витрат і впровадження нових науково-технічних досягнень у виробництво та інші сфери суспільного життя. Інвестиціями у сфері господарювання визнаються довгострокові вкладення різних видів майна, інтелектуальних цінностей та майнових прав в об'єкти господарської діяльності з метою одержання доходу (прибутку) або досягнення іншого соціального ефекту. Формами інвестування інноваційної діяльності є: державне (комунальне) інвестування, що здійснюється органами державної влади або органами місцевого самоврядування за рахунок бюджетних коштів та інших коштів відповідно до закону; комерційне інвестування, що здійснюється суб'єктами господарювання за рахунок власних або позичкових коштів з метою розвитку бази підприємництва; соціальне інвестування, що здійснюється в об'єкти соціальної сфери та інших невиробничих сфер; іноземне інвестування, що здійснюється іноземними юридичними особами або іноземцями, а також іншими державами; спільне інвестування,

що здійснюється суб'єктами України разом з іноземними юридичними особами чи іноземцями.

Куроченко О. В.

ДІЯЛЬНІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНА — процеси і процедури, які здійснюються при збиранні, обробці, збереженні, пошуку і розповсюдженні інформації, а також при формуванні інформаційного ресурсу та організації доступу до нього. У структурному плані Д.і. містить функціонування організаційно виокремлених різного рівня і масштабу органів та організацій (центрів, інститутів, депозитаріїв, спеціальних і універсальних бібліотек, підрозділів), які спеціалізуються відповідно за видами накопичувальної і розповсюджувальної документальної інформації, за її тематичною орієнтацією, за регіоном тощо. У функціональному плані Д.і. містить організаційні структури, функціонування яких базується на різних технологіях зазначених процесів — від традиційно бібліотечно-бібліографічних до надсучасніших, що використовують обчислювальну техніку та електронні засоби телекомунікацій. У ринкових умовах перетворення інформації у товар зумовило інтенсивний розвиток так званих автоматизованих інформаційних ресурсів (різного роду баз і банків даних), а також засобів легкого доступу до них (телекомунікаційних мереж). Прийнято виокремлювати три сектори Д.і.: сектор ділової інформації, сектор інформації для спеціалістів, сектор масової споживчої інформації. Основна частина інформаційних продуктів і послуг постачається на інформаційний ринок центрами — генераторами баз даних, центрами обробки і поширення інформації на основі баз даних, так званими шлюзовими службами передавання даних (у тому числі службами телекомунікацій), службами електронних угод, інформаційними брокерами, які обслуговують кінцевих споживачів. Загалом Д.і. призначена: сприяти забезпеченню прав громадян і організацій на безперешкодний доступ до необхідної їм інформації; мати можливість не тільки споживати, а й виробляти та поширювати інформа-

цію; надавати можливість громадянам (і суспільству загалом) брати участь у процесах прийняття важливих політичних, соціальних і економічних рішень, а також контролювати діяльність владних структур будь-якого рівня. Необхідною умовою успішного рішення цих завдань є державна інформаційна політика, спрямована на стимулювання добросовісної конкуренції в Д.і., боротьбу з монополізмом, контроль за надмірною концентрацією власності в інформаційних органах і організаціях; розробку і реалізацію дійових механізмів захисту інтелектуальної власності і дотримання свободи слова; формування і розвиток інформаційної інфраструктури, розвиток інформаційної культури суспільства.

Шинко О. С.

ДІЯЛЬНІСТЬ НАУКОВА — інтелектуальна творча діяльність, спрямована на отримання і використання нових знань. Основними її формами є фундаментальні та прикладні наукові дослідження.

Куроченко О. В.

ДІЯЛЬНІСТЬ НАУКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНА — діяльність, спрямована на методичне, організаційне забезпечення та координацію наукової, науково-технічної та науково-педагогічної діяльності.

Куроченко О. В.

ДІЯЛЬНІСТЬ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА — педагогічна діяльність у вищих навчальних закладах та закладах післядипломної освіти III-IV рівнів акредитації, пов'язана з науковою та (або) науково-технічною діяльністю.

Куроченко О. В.

ДІЯЛЬНІСТЬ НАУКОВО-ТЕХНІЧНА — інтелектуальна творча діяльність, спрямована на отримання і використання нових знань у всіх галузях техніки і технологій. Її основними формами (видами) є науково-дослідні, дослідно-конструкторські, проектно-конструкторські, технологічні, пошукові та проектно-пошукові роботи, виготовлення дослідних зразків або партій науково-технічної продукції, а також інші роботи,

пов'язані з доведенням наукових і науково-технічних знань до стадії практичного їх використання.

Куроченко О. В.

ДІЯЛЬНІСТЬ СПІЛЬНА ПІДПРИЄМНИЦЬКА — базується на співпраці суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності і на спільному розподілі результатів та ризиків від її здійснення.

Куроченко О. В.

ДІЯЛЬНІСТЬ ТОРГОВЕЛЬНО-БІРЖОВА — організація та регулювання торгівлі шляхом надання послуг суб'єктам господарювання у здійсненні ними торговельних операцій спеціально утвореною господарською організацією — товарною біржею. Правові умови створення та діяльності товарних бірж, а також основні правила здійснення торговельно-біржової діяльності визначаються Господарським кодексом України, прийнятими відповідно до нього законами та іншими нормативно-правовими актами.

Куроченко О. В.

ДІЯЛЬНІСТЬ ФІНАНСОВА І БАНКІВСЬКА — фінансова діяльність суб'єктів господарювання охоплює грошове та інше фінансове посередництво, страхування, а також допоміжну діяльність у сфері фінансів і страхування.

Масленко Г. В.

ДОБІР ГРОШОВИХ ПОТОКІВ — метод формування портфеля інструментів із фіксованим доходом, який припускає добір портфеля, що забезпечував би потоки доходів, які точно відповідали за часом і обсягом потоку зобов'язань інвестора.

Масленко Г. В.

ДОБІР КАДРІВ — оцінка відповідності кваліфікації, здібностей та інших характеристик претендента посадовим вимогам.

Масленко Г. В.

ДОБРОБУТ НАСЕЛЕННЯ — характеристика соціально-економічних умов життя і задоволення потреб населення. Оскільки результати економічної діяльності реалізуються в соціальній

сфері, Д.н. залежить від суспільного виробництва, його структурних пропорцій, стану соціальної сфери. Узагальнений показник Д.н. — рівень реальних доходів населення, який залежить від роздрібних цін, рівня оплати праці та податків, пропозиції товарів і платних послуг, інфляційних процесів тощо. Основне джерело задоволення потреб населення в матеріальних благах і платних послугах — дохід (заробітна платня, стипендії, пенсії, різні види допомоги).

Куроченко О. В.

ДОВІДКА РЕЄСТРАЦІЙНА — документ, що подається в Комісію з цінних паперів і бірж до початку розміщення акцій.

Волинець В. В.

ДОВІРЕНІСТЬ — письмове уповноваження, яке видається однією особою іншій для представництва перед третьою особою (для представництва та захисту інтересів довірителя, укладення угоди в інтересах довірителя, отримання грошових коштів тощо).

Волинець В. В.

ДОГАДКА — судження, припущення, що ґрунтується на вірогідності, можливості чого-небудь.

Арсанукаєва К. О.

ДОГМА СМІТА — положення, згідно з яким вартість суспільного продукту дорівнює сумі доходів — заробітної плати, прибутку і ренти. Теорія відтворення всього суспільного капіталу А. Сміта базується на його теорії вартості, яка виходить з припущення, що у кожному розвиненому суспільстві ціна або вартість більшості товарів розкладається на доходи. Якщо вартість кожного товару, що взятий окремо, розкладається на доходи, то це має належати, на думку Сміта, і до всієї товарної маси, яка складає річний продукт землі і праці кожної країни.

Куроченко О. В.

ДОГМАТИЗМ — формалістичне розуміння економічної теорії як сукупності вічних істин, незмінних понять, формул та дефініцій. Для Д. характерні

оперування закоснілими категоріями та загальними положеннями без урахування часу і місця, конкретних історичних умов, жорсткий схематизм у судженнях.

Куроченко О. В.

ДОГОВІР — 1) обов'язки, зафіксовані у формі документа та скріплені печаткою; 2) документ, в якому у письмовій формі викладено положення досягнутої угоди про складення договору.

Чернявський А. Д.

ДОГОВІР ДЕПОЗИТАРНИЙ (договір про рахунок депо) — договір між депозитарієм і депонентом, який регулює їх відносини у процесі депозитарної діяльності. Д.д. має бути укладений у письмовій формі і містити такі важливі умови: однозначне визначення предмета договору, а саме надання послуг щодо збереження сертифікатів цінних паперів і/або обліку прав на цінні папери; порядок передавання депонентом депозитарію інформації про розпорядження депонованими в депозитарії цінними паперами депонента; термін дії договору; розмір і порядок оплати послуг депозитарію; форму і періодичність звітності депозитарію перед депонентом; обов'язки депозитарію. Укладення Д.д. не тягне за собою переходу до депозитарію права власності на цінні папери депонента. Депозитарій не має права розпоряджатися цінними паперами депонента, управляти ними або здійснювати від імені депонента інші дії з цінними паперами без доручення депонента. Усі конкретні доручення депонента стосовно операцій з цінними паперами фіксуються в Д.д. Депозитарій несе відповідальність за збереження депонованих у нього цінних паперів.

Чернявський А. Д.

ДОГОВІР (КОНТРАКТ) ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИЙ — документально оформлена угода двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення їх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності.

Масленко Г. В.

ДОГОВІР (КОНТРАКТ) ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИЙ — документально оформлена угода двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення їх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоторговельній діяльності. Основною відмінністю зовнішньоторговельного контракту від інших видів угод (інвестиційних, кредитних, страхових тощо) є обов'язкова наявність умови (статті) щодо переходу права власності на товар від експортера до імпортера. Виникнення та припинення права власності на товар, відповідно до законодавства країн СНД, визначається за законами місця здійснення зовнішньоторговельної операції, якщо сторони не домовляються про інше.

Масленко Г. В.

ДОГОВІР ЕНЕРГОПОСТАЧАННЯ — за Д.е. енергопостачальне підприємство (енергопостачальник) надає електричну енергію, пару, гарячу і перегріту воду (далі — енергію) споживачеві (абоненту), який зобов'язаний оплатити отриману енергію та дотримуватися передбаченого договором режиму її використання, а також забезпечувати безпечну експлуатацію енергетичного обладнання, що ним використовується. Надання енергії без оформлення Д.е. не допускається. Предметом Д.е. є окремі види енергії з найменуванням, передбаченим у державних стандартах або технічних умовах. Виробники і постачальники енергії, що займають монопольне становище, зокрема суб'єкти природних монополій, зобов'язані укласти Д.е. на вимогу споживачів, які мають технічні засоби для одержання енергії. Енергопостачальні підприємства інших, крім державної та комунальної, форм власності можуть брати участь у забезпеченні енергією будь-яких споживачів, у тому числі через державну (комунальну) енергомережу, на умовах, визначених відповідними договорами. Пропозиції абонента щодо кількості та видів енергії, строків її відпуску є пріоритетними за наявності виробничих можливостей у енергопостачальни-

ка. Розрахунки за Д.е. здійснюються на підставі цін (тарифів), встановлених відповідно до вимог закону. Оплата енергії, що надається, здійснюється, як правило, у формі попередньої оплати. За погодженням сторін можуть застосовуватися планові платежі з наступним перерахуванням або оплата, що проводиться за фактично надану енергію. Якщо абонент має власне енергоджерело і подає енергію в мережу енергопостачальника, допускаються розрахунки за сальдо спільно одержаної енергії.

Арсанукаєва К. О.

ДОГОВІР ЗАСНОВНИЦЬКИЙ — у Д.з. засновники суб'єкта господарювання визначають порядок спільної діяльності щодо його утворення, умови передавання йому свого майна, порядок розподілу прибутків і збитків, управління діяльністю суб'єкта господарювання та участь у ньому засновників, порядок вибуття та входження нових засновників, інші умови діяльності суб'єкта господарювання, що передбачені законом, а також порядок його реорганізації та ліквідації відповідно до закону.

Волинець В. В.

ДОГОВІР КОЛЕКТИВНИЙ — угода між підприємцем (або його представником в особі адміністрації фірми) та робітниками (їх представниками в особі профспілки) про умови праці, заробітної платні тощо. Д.к. має форму консенсусу двох сторін, які зацікавлені в найефективнішому виконанні виробничого процесу. В Д.к. конкретизуються норми трудового законодавства країни. Д.к. діє по вертикалі та горизонталі для всіх галузей, для даної місцевості, тобто поширюється на всіх робітників.

Чернявський А. Д.

ДОГОВІР КОМЕРЦІЙНОЇ КОНЦЕСІЇ — за Д.к.к. одна сторона (правовласник) зобов'язується надати іншій стороні (користувачеві) на строк або без визначення строку право на використання в підприємницькій діяльності користувача комплексу прав, належних правовласнику, а користувач зобов'язується дотримуватися умов використання наданих йому прав та сплатити

правовласнику зумовлену договором винагороду. Д.к.к. передбачає використання комплексу наданих користувачеві прав, ділової репутації і комерційного досвіду правовласника в певному обсязі, із зазначенням або без зазначення території використання щодо певної сфери підприємницької діяльності. Д.к.к. має бути укладений у письмовій формі у вигляді єдиного документа. Недотримання цієї вимоги тягне за собою невідвість договору. Д.к.к. підлягає державній реєстрації органом, який здійснив реєстрацію суб'єкта господарювання, що виступає за договором як правовласник. Якщо правовласник зареєстрований як суб'єкт господарювання не в Україні, реєстрація Д.к.к. здійснюється органом, який зареєстрував суб'єкта господарювання, що є користувачем. У відносинах з третьою особою сторони Д.к.к. мають право посилатися на договір лише від дня його державної реєстрації. Відсутність реєстрації Д.к.к. позбавляє сторони права в разі спору посилатися на цей договір.

Волинець В. В.

ДОГОВІР НА СТВОРЕННЯ І ПЕРЕДАВАННЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ — за таким договором одна сторона (виконавець) зобов'язується виконати зумовлені завданням іншої сторони (замовника) науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (далі — НДДКР), а замовник зобов'язується прийняти виконані роботи (продукцію) і оплатити їх. Предметом договору на передавання науково-технічної продукції може бути модифікована науково-технічна продукція. Договір може укладатися на виконання усього комплексу робіт від дослідження до впровадження у виробництво науково-технічної продукції, а також на її подальше технічне супроводження (обслуговування). Якщо науково-технічна продукція є результатом ініціативних робіт, договір укладається на її передавання, включаючи надання послуг на її впровадження та освоєння.

Волинець В. В.

ДОГОВІР ОРЕНДНИЙ — важливими умовами договору оренди є: об'єкт

оренди (склад і вартість майна з урахуванням її індексації); строк, на який укладається договір оренди; орендна плата з урахуванням її індексації; порядок використання амортизаційних відрахувань; відновлення орендованого майна та умови його повернення або викупу. Об'єкт оренди оцінюють за відновленою вартістю. Умови договору оренди зберігають свою силу на весь строк дії договору, а також у разі, якщо після його укладення законодавством встановлено правила, що погіршують становище орендаря. Реорганізація орендодавця не є підставою для зміни умов або розірвання договору оренди. Строк договору оренди визначається за погодженням сторін. У разі відсутності заяви однієї із сторін про припинення або зміну умов договору оренди впродовж одного місяця після завершення строку дії договору він вважається продовженим на такий самий строк і на тих самих умовах, що були передбачені договором.

Куроченко О. В.

ДОГОВІР ПІДРЯДУ НА КАПІТАЛЬНЕ БУДІВНИЦТВО — за Д.п.к.б. одна сторона (підрядник) зобов'язується своїми силами і засобами на замовлення іншої сторони (замовника) побудувати і здати замовникові у встановлений строк, визначений договором, об'єкт відповідно до проектно-кошторисної документації або виконати зумовлені договором будівельні та інші роботи, а замовник зобов'язується передати підряднику затверджену проектно-кошторисну документацію, надати йому будівельний майданчик, прийняти побудовані об'єкти і оплатити виконані роботи. Договір підряду укладається на будівництво, розширення, реконструкцію та перепрофілювання об'єктів; будівництво об'єктів з покладенням цілком або частково на підрядника виконання робіт з проектування, постачання обладнання, пусконаладжувальних та інших робіт; виконання окремих комплексів будівельних, монтажних, спеціальних, проектно-конструкторських та інших робіт, пов'язаних з будівництвом об'єктів. Забезпечення

будівництва матеріалами, технологічним, енергетичним, електротехнічним та іншим устаткуванням покладається на підрядника, якщо інше не передбачено законодавством або договором. Д.п.к.б. за участі іноземних суб'єктів господарювання укладається і виконується в порядку, передбаченому Господарським кодексом України, міждержавними угодами, а також особливими умовами укладення та виконання договорів підряду в капітальному будівництві, затвердженими в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Шнитко О. С.

ДОГОВІР ПІДРЯДУ НА ПРОВЕДЕННЯ ПРОЕКТНИХ І ДОСЛІДНИЦЬКИХ РОБІТ — за умов такого договору підрядник зобов'язується розробити за завданням замовника проектну документацію або виконати зумовлені договором проектні роботи, а також виконати дослідницькі роботи, а замовник зобов'язується прийняти і оплатити їх. Підрядник несе відповідальність за недоліки проекту, в тому числі виявлені у процесі його реалізації та експлуатації побудованого за цим проектом об'єкта. У разі виявлення недоліків проекту підрядник зобов'язаний безоплатно переробити проект, а також відшкодувати замовнику збитки, спричинені недоліками проекту. Позов про відшкодування замовнику збитків, спричинених недоліками проекту, може бути заявлено впродовж десяти років, а якщо збитки замовнику завдано протиправними діями підрядника, які призвели до руйнувань, аварій, обрушень, — упродовж тридцяти років від дня прийняття побудованого об'єкта.

Шнитко О. С.

ДОГОВІР ПОСТАВКИ — за умов Д.п. одна сторона — постачальник зобов'язується передати (постачити) у зумовлений строк (строки) іншій стороні — покупцеві товар (товари), а покупець зобов'язується прийняти вказаний товар (товари) і сплатити за нього певну грошову суму. Д.п. укладається на роз-

суд сторін або відповідно до державного замовлення. Умови Д.п. мають викладатися сторонами відповідно до вимог Міжнародних правил щодо тлумачення термінів “Інкотермс”. Поставка товарів без укладення Д.п. може здійснюватися лише у випадках і порядку, передбачених законом. Реалізація суб'єктами господарювання товарів негосподарюючим суб'єктам здійснюється за правилами про договори купівлі-продажу. Предметом поставки є визначені родовими ознаками продукція, вироби з найменуванням, зазначеним у стандартах, технічних умовах, документації до зразків (еталонів), прейскурантах чи товарознавчих довідниках. Предметом поставки можуть бути також продукція, вироби, визначені індивідуальними ознаками. Загальна кількість товарів, що підлягають поставці, їх часткове співвідношення (асортимент, сортамент, номенклатура) за сортами, групами, підгрупами, видами, марками, типами, розмірами визначаються специфікацією за згодою сторін, якщо інше не передбачено законом. Якщо в договорі строк його дії не визначений, він вважається укладеним на один рік. Строки поставки встановлюються сторонами в договорі з урахуванням необхідності ритмічного та безперервного постачання товарів споживачам, якщо інше не передбачено законодавством. Якщо сторонами передбачено поставку товарів окремими партіями, строком (періодом) поставки продукції виробничо-технічного призначення є, як правило, квартал, а виробів народного споживання, як правило, — місяць. Сторони можуть погодити в договорі також графік поставки (місяць, декада, доба тощо).

Масленко Г. В.

ДОГОВІР ПРО ЗВОРОТНУ КУПІВЛЮ — фінансовий прийом, що полягає у продажу фінансових активів одним інвестором іншому. Інвестор, який продає активи, одночасно погоджується купити їх знову через певний час за певною ціною, що перевищує ціну першої операції.

Масленко Г. В.

ДОГОВІР СТРАХУВАННЯ — письмова угода між страхувальником і страховиком, згідно з якою страховик бере на себе зобов'язання у разі настання страхового випадку виплатити страхову суму або відшкодувати завданий збиток у межах страхової суми страхувальнику чи іншій особі, визначеній страхувальником, чи на користь якої укладено Д.с. (надати допомогу, виконати послугу тощо), а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі у визначені терміни та виконувати інші умови договору. Д.с. укладається відповідно до правил страхування.

Куроченко О. В.

ДОГОВІР СУСПІЛЬНИЙ — неявний договір, що укладається людьми у стані повної анархії (“природне” становище), про організацію суспільства та встановлення державної влади; інститут конституційного вибору. Існує дві основні концепції Д.с., які прийнято називати гоббсовською і локківською. У моделі Томаса Гоббса держава виникла з природного додержавного існування, коли люди жили розрізнено та були у стані “війни всіх проти всіх”, абсолютним сувереном вважається глава держави, а громадяни мовчки йому підкоряються, виконуючи свої обов'язки як моральний борг. Д.с. є не історичною, а логічною передумовою суспільства. На відміну від цієї абсолютистської теорії в моделі Локка державі передається лише частина “природних прав” (правосуддя, зовнішні відносини тощо) заради ефективного захисту всіх інших — свободи слова, віри і передусім власності. За Локком, законодавча влада має бути відокремлена від виконавчої та судової, причому всі вони повинні підкорятися закону. Безумовним сувереном є народ. У руслі локківського підходу була розроблена концепція Дж. Б'юкенена (засновника економічної теорії конституційного вибору). За його доказами Д.с. має містити такі положення: положення про допустимі межі поведінки будь-якого індивіда з урахуванням інтересів інших членів суспільства (договір про права людини); положення, в якому визнача-

ються позитивні права на володіння або розпорядження запасами благ і ресурсів (договір про права власності); положення, яке детально регламентує дії та можливості держави як агента, що забезпечує реалізацію прав людини і власності (договір про “державу-захисника”); набір правил, відповідно до яких мають діяти організації під час прийняття і реалізації рішень із забезпечення суспільними благами (договір про “державу-виробника”). У доктрині Д.с. не передбачається, що він у будь-якій уявній формі укладається між людьми.

Куроченко О. В.

ДОКЕТ (від англ. *docket*) — 1) додатки до документа з коротким викладенням його сутності; 2) перелік, який додається до вантажу; 3) ярлик, який вказує адресу вантажоотримувача; 4) квитанція про сплату мита; 5) виписка, копія рішення або вироку.

Куроченко О. В.

ДОКУМЕНТ — 1) будь-який матеріальний носій відомостей (інформації), тобто папір, магнітна стрічка тощо, із записаною на ньому інформацією, що призначена для її поширення в часі і просторі; 2) діловий папір, юридично підтверджуючий будь-який факт або право на щонебудь; 3) в інформаційно-пошукових системах Д. називають будь-який об'єкт, що внесений до системи: книгу, креслення, статистичну таблицю, патент, статтю тощо.

Котлов М. А.

ДОКУМЕНТ НА ПЕРЕКАЗ — електронний або паперовий документ, що використовується банками, їх клієнтами, кліринговими, еквайринговими установами або іншими установами — членами платіжної системи для передавання доручень на переказ грошей.

Масленко Г. В.

ДОКУМЕНТ РОЗРАХУНКОВИЙ — документ на паперовому носії, що містить доручення та/або вимогу про перерахування коштів з рахунка платника на рахунок отримувача.

Масленко Г. В.

ДОКУМЕНТИ ЗАСНОВНИЦЬКІ АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА

— ними є засновницький договір і статут. Засновницький договір укладається між засновниками. Його умови визначають порядок здійснення спільної діяльності щодо створення акціонерного товариства, а також відповідальність перед майбутніми акціонерами і третіми особами. До реєстрації акціонерного товариства відповідальність його засновників за зобов'язаннями, що виникли, є солідарною. Статут — це документ, що містить звід положень і правил, які визначають організаційну структуру, діяльність, права і обов'язки акціонерного товариства. Містить відомості, необхідні для державної реєстрації акціонерного товариства: повне найменування та юридична адреса товариства; предмет і цілі його діяльності; склад засновників і учасників; розмір і порядок формування статутного фонду; порядок розподілу прибутку; склад і компетенція органів управління товариства, порядок ухвалення ними рішень, включаючи перелік питань, для прийняття яких необхідна одназначність або кваліфікована більшість голосів; порядок внесення змін у засновницькі документи і порядок ліквідації товариства; інформацію про випущені акції, їх номінальну вартість, види і кількість, дозволену для купівлі засновниками, а також про наслідки невиконання зобов'язань щодо купівлі акцій.

Волинець В. В.

ДОКУМЕНТИ КОМЕРЦІЙНІ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ МІЖНАРОДНИХ РОЗРАХУНКІВ

— використовуються коносамент, накладна, рахунок-фактура, страхові документи (страховий поліс, сертифікат), документ про право власності та інші комерційні документи. Фінансовими документами, що використовуються для здійснення міжнародних розрахунків, є простий вексель, переказний вексель, боргова розписка, чек та інші документи, що використовуються для одержання платежу.

Волинець В. В.

ДОКУМЕНТИ УСТАНОВЧІ — Д.у. суб'єкта господарювання є рішення про його утворення або засновницький до-

говір, а у випадках, передбачених законом, — статут (положення) суб'єкта господарювання. У Д.у. мають бути зазначені найменування та місцезнаходження суб'єкта господарювання, мета і предмет господарської діяльності, склад і компетенція його органів управління, порядок прийняття ними рішень, порядок формування майна, розподілу прибутків і збитків, умови його реорганізації та ліквідації, якщо інше не передбачено законом.

Волинець В. В.

ДОКУМЕНТИ УСТАНОВЧІ ГОСПОДАРЬКОГО ТОВАРИСТВА

— такі документи мають містити відомості про вид товариства, предмет і цілі його діяльності, склад засновників та учасників, склад і компетенцію органів товариства та порядок прийняття ними рішень, включаючи перелік питань, для прийняття яких необхідна одназначність або кваліфікована більшість голосів, інші відомості, передбачені статтею 57 Господарського кодексу України. Установчим документом повного товариства і командитного товариства є засновницький договір. Засновницький договір повного товариства і командитного товариства повинен також визначати розмір частки кожного з учасників, форму їх участі у справах товариства, розмір, склад і порядок внесення ними коштів (вкладів). Стосовно вкладників командитного товариства в засновницькому договорі вказуються тільки сукупний розмір їх часток у майні товариства та розмір, склад і порядок внесення ними коштів (вкладів). Установчим документом акціонерного товариства, товариства з обмеженою відповідальністю і товариства з додатковою відповідальністю є статут. Статут акціонерного товариства, крім загальних відомостей, має містити також відомості про види акцій, що випускаються, їх номінальну вартість, співвідношення акцій різних видів, кількість акцій, що купуються засновниками, наслідки невиконання зобов'язань щодо викупу акцій. Статут товариства з обмеженою відповідальністю, крім загальних відомостей, має містити відомості про розмір часток кожного з учасників, розмір, склад і порядок внесення ними вкладів.

Куроченко О. В.

ДОКУМЕНТУВАННЯ — фіксація факту здійснення господарської операції в документі. При веденні бухгалтерського обліку розрізняють первинні документи, які складаються безпосередніми учасниками операції в момент її здійснення або відразу після завершення, і узагальнюючі документи — реєстр бухгалтерського обліку (включаючи рахунки бухгалтерського обліку) і бухгалтерська звітність. У бухгалтерському обліку Д. є суцільним і безперервним. Первинні документи (незалежно від особливості носіїв) мають містити такі обов'язкові реквізити: найменування документа (форми), код форми; дату складання; зміст господарських операцій; вимірювачі операцій (у натуральному і грошовому вимірі); найменування посадових осіб, які відповідальні за зміст господарської операції та правильність її оформлення, особисті підписи та їх розшифровки. За необхідності первинні документи можуть мати інші додаткові реквізити. У касових і банківських первинних документах ніякі виправлення не допускаються. У разі їх виникнення або наявності помилок документи мають бути знищені, визнані недійсними. Відомості з первинних документів переписуються в реєстри бухгалтерського обліку і записуються на бухгалтерських рахунках.

Коптов М. А.

ДОЛАРИЗАЦІЯ — широке застосування долару США або інших світових твердих валют у внутрішньому грошовому обігу країни.

Куроченко О. В.

ДОМАТ — компаньйон, який не бере активної участі в якомусь конкретному бізнесі та невідомий клієнтурі.

Куроченко О. В.

ДОМІНАНТА — у теоріях управління найголовніша ідея у прийнятті рішень або поведінці, основна ознака або найважливіша складова чого-небудь.

Куроченко О. В.

ДОМІЦІЛЮВАННЯ — операція, за якою володар банківського рахунка надає банку право регулювати платежі за

його векселями. Місце, де здійснюються платежі за комерційним векселем, — доміцилій (помешкання) платника.

Куроченко О. В.

ДОМОГОСПОДАРСТВО — один з трьох основних суб'єктів економічної діяльності; економічна одиниця, яка складається з одної або більше осіб, що забезпечують економіку ресурсами та використовують отримані за них гроші для придбання товарів і послуг, які задовольняють матеріальні потреби людини. Охоплює економічні об'єкти і процеси, які відбуваються там, де постійно мешкає людина, сім'я.

Куроченко О. В.

ДОРУЧЕННЯ — цивільно-правова угода, згідно з якою одна сторона зобов'язується здійснити від імені та за рахунок іншої сторони певні юридичні дії (придбання, продаж майна, здійснення платежів тощо).

Масленко Г. В.

ДОРУЧЕННЯ ПЛАТІЖНЕ — розрахунковий документ, що містить письмове доручення платника обслуговуючому банку про списання зі свого рахунка зазначеної суми коштів та її переказ на рахунок отримувача. Безумовний наказ у будь-якій формі відправника банку-отримувача передати в розпорядження бенефіціара встановлену або підлягаючу встановленню суму грошей, якщо відшкодування банку-отримувачу має надаватися шляхом дебетування рахунка відправника або отримання від нього платежу іншим чином. Наказ не передбачає, що платіж має бути проведений на прохання бенефіціара.

Волинець В. В.

ДОСЛІДЖЕННЯ МАРКЕТИНГОВІ — систематичне збирання, оброблення та аналіз даних з метою прийняття обґрунтованих маркетингових рішень. Основними напрямками Д.м. є макро-, мікросередовище і внутрішнє середовище підприємства.

Куроченко О. В.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИКЛАДНІ НАУКОВІ — наукова і науково-технічна діяльність, спрямована на отримання і використання знань для практичних цілей.

Куроченко О. В.

ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНДАМЕНТАЛЬНІ НАУКОВІ — наукова теоретична та (або) експериментальна діяльність, спрямована на отримання нових знань про закономірності розвитку природи, суспільства, людини, їх взаємозв'язку.

Куроченко О. В.

ДОСТОВІРНІСТЬ — співвідношення між результатами тестування кандидата і його трудовими показниками у майбутньому.

Волинець В. В.

ДОТАЦІЯ — грошова допомога, яка надається з державного бюджету організаціям, підприємствам, місцевим органам влади, а також окремим особам для покриття збитків або їх компенсації, вирівнювання балансу регіональних бюджетів та інших цілей. Д. не передбачає повернення отримувачем наданої суми і не має строго зумовленого призначення. Система Д. може бути витіснена субвенційною формою бюджетного фінансування.

Куроченко О. В.

ДОТАЦІЯ ЕКСПОРТНА — безоплатне асигнування коштів з державного бюджету з метою підтримки національних експортерів. Ці кошти спрямовуються на різні податкові пільги експортерам (зниження податкових ставок, повернення експортерам внутрішніх податків на експортовану продукцію, надання можливості купувати без сплати податків на внутрішньому та зовнішньому ринках товари, що використовуються для виробництва експортної продукції, звільнення від податків, транспортування і складування експортних товарів тощо); на виплату експортних премій; на субсидування пільгових відсоткових ставок за експортними комерційними і банківськими кредитами; на виплату різниці у вартості пос-

луг на транспортування вантажів національними і іноземними перевізниками; на поповнення грошових ресурсів спеціалізованих кредитних і страхових державних та напівдержавних установ, які здійснюють довгострокове фінансування, гарантування і страхування експортних кредитів. Д.е., як і експортні субсидії, належить до заходів нетарифного протекціонізму.

Куроченко О. В.

ДОХІД — 1) грошові або інші цінності, які створюються в результаті якоїсь діяльності; 2) результат виробничо-господарської діяльності, отриманий як різниця між вартістю реалізованої продукції і послуг та приведеними витратами; 3) сплачувані володарям дивіденди або відсотки, що виражені у відсотках від поточної ціни цінних паперів, аналогічно — за вкладами і депозитами. Частина вартості виробленого суспільного продукту (за відрахуванням матеріальних витрат), яка привласнюється суспільством, державою, підприємством, людиною. Особисті доходи надходять населенню і використовуються на споживання і нагромадження. Вони складаються з Д. від найманої праці (заробітної платні), підприємництва (підприємницький Д. з прибутку), від власності (дивіденди, відсотки), від особистого підсобного господарства, ремесла та іншої самозайнятості. Д. може мати грошову і натуральну форму. Розрізняють номінальні і реальні доходи. Номінальний Д., за відрахуванням податків та обов'язкових платежів, віднесений до рівня цін на споживчі товари і послуги, визначається як реально розрахований Д. Його величина є узагальненим індикатором матеріального стану населення. Суттєву роль в аналізі та прогнозуванні рівня життя населення грає показник середньодушового Д., який статистика визначає шляхом ділення загальної суми всіх особистих доходів на чисельність населення всієї країни. Мінімальний Д. зазвичай фіксується у вигляді встановленої законом мінімальної заробітної плати та

мінімальної пенсії, а середньодушовий мінімальний Д. розраховується на підставі обстеження сімей, який може бути офіційним і неофіційним. Усі перелічені показники Д. можна розглядати з позицій (можливостей споживання) їх темпів (зростання або зниження) і диференціації (співвідношення і розбіжностей).

Куроченко О. В.

ДОХІД КІНЦЕВИЙ – формується на основі первинних та похідних (вторинних) доходів і використовується учасниками економічного процесу для кінцевого споживання і нагромадження. У балансі народного господарства в Д.к. входять тільки доходи, що фактично використані на споживання і накопичення матеріальних благ. Їх обсяг визначається за підприємствами, організаціями, установами і населенням. Усі вони беруть участь у перерозподілі створених доходів. Держава бере участь лише у перерозподілі і Д.к. не має. У системі національних рахунків категорії Д.к. відповідає категорія розподілу доходів, яка використовується для кінцевого споживання товарів і послуг, а також для накопичення. Держава в системі національних рахунків виступає і як суб'єкт перерозподілу, і як власник доходів, тому її кінцеве споживання визначається вартістю послуг, що надаються суспільству загалом.

Куроченко О. В.

ДОХІД НАЦІОНАЛЬНИЙ – знову створена вартість у сфері матеріального виробництва або відповідна частина річного сукупного суспільного продукту. Тракується також як загальний дохід, який приносять усі фактори виробництва: земля, капітал, робоча сила, підприємницька діяльність тощо. Д.н. – узагальнений показник економічного розвитку країни, в якому фактично синтезується наявний потенціал продуктивних сил. Зростання Д.н. залежить насамперед від чисельності працюючого населення та рівня продуктивності праці. Д.н. розраховується як залишок коштів за відрахуванням

усіх матеріальних витрат із загальної вартості валової продукції країни. Порівнянність показників Д.н. в окремі періоди в одній країні досягається при перерахунку показників в поточних цінах на показники у порівнянних цінах, а між окремими країнами – в перерахунку на основі єдиної валюти і на одного мешканця кожної країни.

Куроченко О. В.

ДОХІД НАЦІОНАЛЬНИЙ ВАЛОВИЙ – сума первинних доходів резидентів. Цей термін близький до показника валового національного продукту на від'ємну величину чистого доходу від операцій за кордоном.

Куроченко О. В.

ДОХІД НАЦІОНАЛЬНИЙ ЧИСТИЙ – у системі національних рахунків загальна сума первинних доходів, які одержані у процесі виробництва, та сальдо доходів від власності, що розміщена за кордоном. Д.н.ч. визначається відрахуванням вартості основного капіталу від валового національного доходу.

Куроченко О. В.

ДОХІД ПОХІДНИЙ – створюється на базі первинних доходів шляхом передавання частини їх від одних власників іншим. В економіці загалом суми переданих та отриманих доходів збігаються, а у кожного володаря – значно різняться, в результаті чого формується позитивне або негативне сальдо передавання і надходжень доходів. У балансі народного господарства володарями доходів є підприємства та організації різних форм власності, населення і держава (державний бюджет). До Д.п. належать борги і неподаткові платежі до бюджету, виплати з бюджету, страхові платежі, відсотки від займів, внески і пожертвування, оплата праці робітників невиробничої сфери, виплати пенсій, стипендій, допомоги. У системі національних рахунків володарями доходів є інституційні одиниці або їх сукупності (сектори економіки). До Д.п. належать податки, страхові платежі,

субсидії держави на виробництво, надання безкоштовних та за пільговими цінами послуг домашнім господарствам, пенсії і допомоги, інші соціальні трансферти у грошовій і натуральній формах.

Куроченко О. В.

ДОХІД ФОНДОВИЙ — дохід від володіння майном (нерухомістю, цінними паперами). Основні форми Д.ф. — рента і відсотки. Особа, яка отримує тільки Д.ф., називається рантьє.

Куроченко О. В.

ДОХІДНІСТЬ — відсоткова зміна вартості інвестицій у фінансовому активі за визначений проміжок часу.

Куроченко О. В.

ДОХІДНІСТЬ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ — показник прибутковості корпорації, що розраховується як відношення прибутку після сплати податків до власного капіталу.

Куроченко О. В.

ДОХІДНІСТЬ ДИВІДЕНДІВ — річна ставка дохідності акцій (без урахування капітального доходу), що розраховується як частка від ділення дивіденду на ціну акції.

Куроченко О. В.

ДОХІДНІСТЬ ДО ПОГАШЕННЯ — внутрішня норма дохідності інструменту з фіксованим доходом; таке значення ставки дисконтування, при якому сумарна теперішня вартість доходів, забезпечуваних цим інструментом, дорівнює його ціні.

Куроченко О. В.

ДОХІДНІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙ — прибутки чи збитки від операцій із цінними паперами, що виражаються, як правило, у вигляді відсотків від обсягу інвестицій за рік.

Куроченко О. В.

ДОХОДИ ДЕРЖАВНІ — надходження у всі державні органи. Складаються з податкових надходжень, а також з частини доходів підприємств, які належать державі. Оподаткування — необхід-

на умова і наслідок існування держави. Податкова політика (зазвичай фіскальна) — це комплекс заходів, які реалізуються державою при формуванні дохідної частини державного бюджету. Арсенал інструментів проведення податкової політики називається податковою системою. Ці інструменти можна поділити на чотири групи: засоби визначення бази оподаткування (видів податків); податкові ставки; пільги, що надаються за податками; засоби стягнення та розподілу податків.

Куроченко О. В.

ДОХОДИ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ — дохід, який підприємство отримує у звітному періоді, але за своєю сутністю він належить до наступних періодів.

Куроченко О. В.

ДОХОДИ НЕПОДАТКОВІ — категорія доходів бюджету, яка не пов'язана з податками. До Д.н. належать: доходи від державної власності або діяльності (у тому числі прибуток центрального банку); доходи від продажу землі та нематеріальних активів; доходи від реалізації державних запасів; адміністративні платежі і штрафні санкції; доходи від зовнішньоекономічної діяльності та ін.

Куроченко О. В.

ДУОПОЛІЯ — ринок, на якому існує тільки два виробника або продавця даного товару чи послуги та безлічі покупців. Практично прибутки, які можуть бути отримані в результаті такої форми недосконалої конкуренції, зазвичай менші за ті, що були б отримані, якби обидва постачальники об'єдналися та утворили монополію, проте вони перевищують прибутки, що вони отримали б, якби допустили конкуренцію, що призвела їх до калькуляції собівартості за прямими витратами. Аналіз Д., який носить ім'я О. Курно, базується на припущенні, що кожний з дуополістів намагається максимізувати свій прибуток, враховуючи при цьому, що випуск продукції конкурентом залишається постійним. Обидві фірми повинні вирішити,

скільки продукції необхідно випускати водночас. Кінцева ціна залежить від сукупного обсягу виробництва обох фірм. Після деякого взаємного пристосування між ними встановлюється рівновага, тобто рівновага Курно. Графік, який відбиває обсяг виробництва фірми залежно від випуску обсягів виробництва її конкурентів, називається кривою реакції. Рівноважний рівень обсягу виробництва знаходиться на перехресті кривих реакцій обох фірм. У теорії ігор така ситуація називається рівновагою Неша.

Чернявський А. Д.

ДУОПСОНІЯ – ситуація на ринку, за якої конкуренція у сфері попиту недосконала через наявність тільки двох покупців.

Берестецька Л. М.

ДЮРАЦІЯ – середньозважений термін до погашення фінансового активу. Математично дюрація є зваженою сумою проміжків часу, після закінчення яких здійснюються непогашені платежі по активу. Оцінюванню підлягають частки приведеної до теперішнього часу вартості відповідних платежів у загальній приведеній вартості цього активу.

Куроченко О. В.

МАУП

Е

ЕВАЛЬВАЦІЯ (від англ. *evaluation*) – 1) оцінка, визначення ціни, вартості; 2) аналіз даних обставин; 3) визначення кількості, якості, придатності.

Куроченко О. В.

ЕВЕРДЮПОЙС (від англ. *avoir-dupois*) – система вимірів, яка використовується в англосаксонських країнах.

Куроченко О. В.

ЕВРИСТИКА – сукупність логічних прийомів і методичних правил теоретичного дослідження і пошуку істини.

Куроченко О. В.

ЕГАЛІТАРИЗМ – вчення про усунення протиріч шляхом зрівняльного розподілу приватної власності, зрівнялівка.

Куроченко О. В.

ЕГОЇЗМ – перевага особистих інтересів над іншими у будь-якій ситуації.

Куроченко О. В.

ЕГОЇЗМ ГРУПОВИЙ – особлива форма егоїзму певної групи людей, яка ставить свої колективні інтереси вище за інтереси усіх інших груп людей.

Куроченко О. В.

ЕКАУТАНТ (від англ. *accountant*) – фахівець у сфері фінансів та бухгалтерії.

Куроченко О. В.

ЕКАУНТИНГ – функціональна сфера бізнесу, яка пов'язана зі збиранням, обробкою, класифікацією, аналізом

та оформленням різних видів фінансової і бухгалтерської інформації.

Куроченко О. В.

ЕКВАЙР (від англ. *acquir*) – банк або організація, яка реалізує розрахунки за допомогою карток (еквайринг).

Куроченко О. В.

ЕКВІВАЛЕНТ НАЦІОНАЛЬНИЙ ВАЛЮТНИЙ – національний еквівалент іноземної валюти, отриманий шляхом перерахунку суми валюти в національні грошові одиниці за курсом національного банку.

Куроченко О. В.

ЕКВІФІНАЛЬНІСТЬ – в теорії управління розглядається як існування різних шляхів досягнення мети.

Куроченко О. В.

ЕКЗЕКУЦІЯ – виконання судового вироку або адміністративного рішення.

Куроченко О. В.

ЕКЗОГЕННІСТЬ – сукупність зовнішніх факторів, які впливають на розвиток ситуації, події або процесу.

Куроченко О. В.

ЕКОЛОГІЯ – галузь науки, яка досліджує проблеми взаємовідносин людини з оточуючим середовищем.

Куроченко О. В.

ЕКОНОМЕТРИКА – галузь економічної науки, яка вивчає кількісні взаємозв'язки економічних суб'єктів за

допомогою математико-статистичних моделей.

Куроченко О. В.

ЕКОНОМІКА — 1) національне господарство країни або її частини; 2) наукова дисципліна, яка займається дослідженням господарства країни загалом та її галузей, секторів, регіонів та господарчих одиниць; 3) сукупність виробничих відносин історично визначеного засобу виробництва; базис суспільства.

Куроченко О. В.

ЕКОНОМІКА ВІДКРИТА — економічна система, яка зорієнтована на максимальну участь у світогосподарських зв'язках та міжнародному розподілі праці. Протистоїть автаркічним (див. *Автаркія*) економічним системам, які розвиваються шляхом самозабезпечення. Ступінь відкритості економіки характеризується такими показниками, як експортна квота — відношення вартості експорту до вартості валового внутрішнього продукту (ВВП), обсяг експорту на душу населення та ін. Водночас відкритість економіки не усуває двох тенденцій в розвитку світового господарства: посилення орієнтації національних економік на вільну торгівлю (фритредерство), з одного боку, та прагнення до захисту внутрішнього ринку (протекціонізм) — з іншого.

Куроченко О. В.

ЕКОНОМІКА ГАЛУЗЕВА — напрямок економічної науки, який досліджує особливості розвитку окремих галузей економіки (промисловість, сільське господарство, будівництво, транспорт тощо).

Куроченко О. В.

ЕКОНОМІКА ЗАКРИТА — незалежна господарська система з обмеженими зовнішньоекономічними зв'язками, яка здатна забезпечити себе всім необхідним та спрямована до автаркії (ізоляціонізму). Доктрина автаркії розроблена вперше в 1888 р. у праці І. Г. Фіхте "Держава з закритою торгівлею", яка відстоює повну економічну незалежність країни від зовнішнього світу. Вона цілком запе-

речує корисність міжнародної торгівлі і прагне до повного самозабезпечення, що веде до ізоляції держави від міжнародних потоків обміну товарами, послугами, капіталами. Метою автаркії найчастіше є підготовка до війни або ведення війни. Е.з. характеризується відмовою від значної частини імпорту та контролем за валютними операціями; стимулюванням виробництва замінювачів імпортованих товарів; широким використанням продуктивних сил країни.

Куроченко О. В.

ЕКОНОМІКА ЗМІШАНА — економічна система, яка виникає на стадії переходу до постіндустріального суспільства. Такий тип ринкового господарства ґрунтується на приватній та асоційованій власності, яка є гарантом свобод і прав людини. Система Е.з. є суперечливим поєднанням ринкового і корпоративного господарства і державного регулювання. Співвідношення цих форм дуже рухливе і визначається конкретними умовами кожної країни. Баланс різномірних інтересів та їх протиріч — приватних, корпоративних, суспільних — досягається на підставі взаємодії різних соціальних типів господарства та секторів економіки, а також різними формами економічного і соціального регулювання. Численні змішані форми власності та підприємництва — приватно-державні, приватні, державно-корпоративні — надають змішаній відкритій економіці особливу гнучкість та динамізм. Інтереси особистості з її багатобічними потребами висувуються в центр соціально-економічного розвитку. Це надає Е.з. в різних країнах різного соціального спрямування. У свою чергу, зміцнення інститутів демократичної політичної влади і громадянського суспільства надає можливості для поступового руху цих країн до суспільства соціальної злагоди.

Шнитко О. С.

ЕКОНОМІКА МІЖНАРОДНА — частина теорії ринкової економіки, що вивчає закономірності взаємодії господарських суб'єктів різної державної належності в галузі міжнародного обміну

товарами, руху факторів виробництва, фінансування та формування, міжнародної економічної політики, валютно-фінансові відносини різних суб'єктів світового господарства.

Шнитко О. С.

ЕКОНОМІКА НАРОДОНАСЕЛЕННЯ — галузь науки, яка вивчає закономірні взаємозв'язки економіки та розвитку народонаселення.

Шнитко О. С.

ЕКОНОМІКА НОРМАТИВНА — напрям економічної теорії, згідно з якою нормується процес або результат економічної діяльності, тобто передбачається “що повинно бути”.

Куроченко О. В.

ЕКОНОМІКА ПОЗИТИВІСТСЬКА — емпіричний напрям економічної теорії, який пояснює, “що відбувається”.

Куроченко О. В.

ЕКОНОМІКА РИНКОВА — сукупність економічних відтворювальних відносин, що складаються у сфері товарно-грошових відносин на ринку. Тут ринок виступає як найважливіший ланцюг між його суб'єктами — товаровиробниками, продавцями, покупцями. Е.р. базується на розвитку суспільного розподілу праці, товарного виробництва та обміну. На ринку в ході конкуренції відбувається формування і рух цін, попиту та пропозиції. Ефективне функціонування Е.р. припускає різноманіття форм власності та господарювання, розвинену інфраструктуру. Структура Е.р.: а) ринок товарів і послуг; б) ринок факторів виробництва; в) фінансовий або грошовий ринок. Крім цього, вона також містить субринки, ринкові сегменти, які класифікуються за різними ознаками: а) за економічним призначенням — ринок споживчих товарів і послуг, засобів виробництва, робочої сили, ринок сировини тощо; б) за географічним положенням — світовий, національний, регіональний, місцевий; в) за видами конкуренції — вільний, монополістичний, олігополістичний, змішаний; г) за галузями — продовольчий, будівельний, транспортний тощо; д) за

формою продажу і організації — оптовий, роздрібний, дрібнооптовий.

Шнитко О. С.

ЕКОНОМІКА РИНКОВА ВІЛЬНА — ринкова економіка, яка базується на вільній грі ринкових сил без втручання держави в економічні процеси.

Шнитко О. С.

ЕКОНОМІКА РИНКОВА РЕГУЛЬОВАНА — ринкова економіка, в якій держава грає активну роль у спрямуванні та організації економічної діяльності.

Шнитко О. С.

ЕКОНОМІКА САМОРЕГУЛЬОВАНА — теоретична модель економіки, в якій діють настільки гнучкі ціни на товари та фактори виробництва, що їх зміна навіть у короткочасному періоді дає змогу встановити рівновагу між попитом і пропозицією.

Шнитко О. С.

ЕКОНОМІКА ТІНЬОВА — 1) неконтрольовані державою виробництво, розподіл, обмін і споживання товарно-матеріальних цінностей, послуг; 2) приховувані від органів державного управління незаконні соціально-економічні відносини між окремими громадянами, соціальними групами щодо використання державної приватної, акціонерної та іншої власності у корисних особистих та групових інтересах. Широко поширеним явищем Е.т. є приховування доходів від оподаткування.

Шнитко О. С.

ЕКОНОМІКА УЧАСТІ — сукупна характеристика трансформації відношень власності та перетворювальних процесів в організації праці і управління на виробництві. Е.у. має три основні форми: участь у прибутках, участь у власності (капіталі, майні), участь в управлінні підприємством (компанією, фірмою). Кожна з цих форм може функціонувати самостійно, але найчастіше вони доповнюють одна одну. При використанні системи участі у прибутках трудовий дохід розподіляється на дві частини: постійну (заробітна плата) і змінну (частка прибутку у вигляді премій або

постійних відрахувань). Друга частина визначається через укладення особливої угоди між адміністрацією і робітниками. Системи участі у прибутках диференційовані залежно від показників виробництва та способів виплат. Участь у власності — програма надання найманим працівникам акцій підприємства (компанії, фірми) для набуття власності повинна мати стійку законодавчу базу та спрямована на досягнення консенсусу між соціальними партнерами на виробництві і забезпечення передавання власності найманим робітникам для більшого поширення в суспільстві. Участь в управлінні у формі участі в процесі прийняття рішень — вища форма участі робітників у підприємницькій діяльності певного підприємства. Вона означає впровадження на практиці ідеї соціального партнерства та формування інституту виробничої демократії. Питома вага Е.у. в суспільстві визначається досягнутим рівнем соціального партнерства на підприємстві, ступенем поширеності підприємств, що підконтрольні робітникам, а також самоврядувальних організацій.

Куроченко О. В.

ЕКОНОМІКС — теорія ринкової організації суспільного виробництва. Узагальнює та поєднує мікроекономіку і макроекономіку.

Куроченко О. В.

ЕКОНОМІЯ НА МАСШТАБАХ — зниження витрат з нарощуванням обсягів виробництва. Виникає в результаті зменшення витрат на одиницю продукції за рахунок економії на постійних витратах виробництва і трансакційних затратах загалом, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності фірми. Вона досягається завдяки потоково-масовій організації виробництва, яка потребує відповідних за обсягами ринків, однорідного характеру продукції, збільшення чисельності покупців, переходу до стандартів масового споживання. Все це створює економічні передумови концентрації виробництва, зростання питомої ваги великих підприємств.

Куроченко О. В.

ЕКОНОМІЯ ПОЛІТИЧНА — наука про економічні закони, які регулюють господарче життя суспільства — суспільне виробництво, розподіл, обмін і споживання, а водночас забезпечують суспільний історичний процес становлення, розвитку, формування та відмирання соціально-економічних систем. Внутрішньою особливістю Е.п. є її ідеологічний характер. При цьому ідеологія, яка відбиває інтереси того чи іншого класу, соціальної прошарку або соціально-економічної системи загалом, активно впливає на процес пізнання економічних явищ та на його формування, що надає цьому процесу односторонній характер. Характерно, що ідеологія, на відміну від науки, використовує поняття та категорії, які не піддаються практичній перевірці. Саме з їх допомогою ідеологія спрямовує пізнавальний процес і стає головним ланцюгом у структурі Е.п. Пізнавальний процес, який дає адекватні реальній дійсності знання економічних явищ та їх законів, має відносну самостійність, власну логіку та закономірності розвитку. Це забезпечує послаблення при певних умовах негативного ідеологічного впливу на економічну науку. Залежність пізнавального процесу від його ідеологічної орієнтації пояснює феномен наявності різних течій в Е.п. Нині Е.п. поділяється на такі основні течії: неокласична, посткейнсіанська, марксистська та соціально-інституціональна. Борючись одна з одною і проникаючи крізь ідеологічні бар'єри, ці течії разом становлять сучасний процес формування єдиної Е.п. та підносять статус економічної науки.

Куроченко О. В.

ЕКСКЛЮЗИВНИЙ — винятковий, що поширюється на обмежене коло предметів.

Куроченко О. В.

ЕКСПАНСІЯ ЕКОНОМІЧНА — розширення сфери впливу окремої фірми, монополістичних об'єднань, транснаціональних корпорацій, держав у світовій економіці. Е.е. здійснюється шляхом конкурентної боротьби за найвигідніші ринки, джерела сировини, сфери капітало-

вкладення. Термін Е.е. використовується також для характеристики державних заходів, спрямованих на підвищення ділової активності: дефіцитне фінансування, пільгове кредитування, зниження облікових ставок відсотка оподаткування тощо. Головним стимулом Е.е. є отримання монопольного надприбутку.

Шнитко О. С.

ЕКСПАТРІАНТИ — робітники організації, які живуть і працюють за кордоном.

Шнитко О. С.

ЕКСПЕРТИЗА — дослідження спеціалістом (експертом) певного питання, яке потребує спеціальних знань та подання мотивованого висновку. Е. проводиться тоді, коли неможливо отримати інформацію звичайним шляхом (звітність, опитування). При цьому використовуються певні експертні методи вирішення поставлених завдань: як завдання надається нова інформація; у розв'язанні завдання бере участь група експертів; не застосовується загальний для всіх експертів алгоритм; рішення базується на досвіді та інтуїції експертів, а не на результатах розрахунків та експериментів; розв'язок завдання має форму колективного експертного висновку, отриманого шляхом агрегування індивідуальних суджень експертів. Е. розрізняють за ознаками: за способом викладення експертних суджень; за характером контактів між експертами; за технікою опитування.

Шнитко О. С.

ЕКСПЕРТИЗА ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ — інноваційні проекти, що інвестуються за рахунок Державного бюджету України або місцевих бюджетів, а також проекти, замовниками яких є органи державної влади чи органи місцевого самоврядування, підлягають обов'язковій державній експертизі відповідно до законодавства. Інноваційні проекти, що інвестуються за рахунок інших джерел, підлягають обов'язковій державній експертизі з питань додержання екологічних, санітарно-гігієнічних та інших вимог. У разі необхідності експертиза окремих інноваційних проектів,

що мають важливе народногосподарське значення, може здійснюватися за рішенням Кабінету Міністрів України.

Шнитко О. С.

ЕКСПІРАЦІЯ (від англ. *expiration date*) — 1) закінчення терміну дії електронної кредитної картки; 2) закінчення терміну дії опціону.

Куроченко О. В.

ЕКСПЛОРАТОР (від англ. *explorer*) — фірма, яка займається новими товарами і технологіями, новатор.

Куроченко О. В.

ЕКСПЛУАТАЦІЯ — 1) примушування когось до праці, привласнювання результатів його праці; 2) розробка природних родовищ; 3) використання основних засобів праці.

Куроченко О. В.

ЕКСПОЗЕ — скорочене викладення документа або витягів з нього.

Куроченко О. В.

ЕКСПОНАТ — предмет, виставлений для огляду або для ознайомлення перед продажем.

Шнитко О. С.

ЕКСПОРТ — вивіз товарів і капіталу з економічної території країни без зобов'язання на зворотний ввіз. До Е. також належить продаж товарів і послуг іноземним фізичним та юридичним особам без вивезення їх за кордон. Основний критерій Е. товару як завершення зовнішньоторгової операції — перетинання товаром державного кордону країни-експортера, надання послуг або переходу права власності на товари, продані іноземним покупцям, для використання на території країни-експортера. Облік Е. товарів ведеться до моменту їх перетинання державного кордону або до моменту передавання права власності іноземному покупцю.

Шнитко О. С.

ЕКСПОРТ КАПІТАЛУ — довгострокові вкладення капіталу за кордоном з метою здійснення різноманітних форм підприємницької діяльності та одержання прибутку. Розріз-

няють дві основні форми Е. к.: прямі і портфельні інвестиції. Прямі інвестиції — вкладення коштів у створення зарубіжних підприємств (філій, відділень, спільних підприємств), у придбання діючих підприємств, встановлення контролю над іноземною компанією шляхом придбання пакету акцій або мажоритарної участі, яка дає право контролю за діяльністю зарубіжних філій, у тому числі за рахунок реінвестиції прибутку. Портфельні інвестиції — вкладення коштів у придбання акцій та інші цінні папери іноземних компаній шляхом міноритарної участі, яка не дає права контролю за діяльністю філій, та надання позик і кредитів іноземним юридичним особам.

Куроченко О. В.

ЕКСПОРТ НЕВИДИМИЙ — експорт фінансових ресурсів і послуг, який входить до зовнішньоторговельного балансу. До нього належать вартість доставки товарів, роялті, банківські послуги, дивіденди, туристичні послуги, страхові доходи.

Куроченко О. В.

ЕКСПРОПІАЦІЯ — примусове відчуження майна, яке здійснюється державними органами влади, а також іншими правомочними установами в інтересах суспільства. Оплачувана форма експропріації називається реквізицією, безоплатна — конфіскацією. Сутність поняття, його правова оцінка та механізм реалізації нерозривно пов'язані з рівнем розвитку інституту приватної власності у країні. Право Е. належить органам державної влади різних рівнів, суспільним установам, які мають статус юридичної особи, а також органам місцевого самоврядування. В деяких випадках це право може надаватися приватним суб'єктам, які мають статус юридичної особи. Об'єктом Е. може бути як рухоме, так і нерухоме майно, яке знаходиться у приватній власності. Е. не поширюється на державну власність, майно громадських організацій. За всієї беззаперечності права приватної власності у будь-якій країні виникають ситуації, коли інтереси суспільства чи держави можуть

вимагати заборону права приватної власності на майно (благоустрій, гідротехнічне будівництво, недієздатність особи тощо). Для здійснення процедури Е. необхідно обґрунтувати її причини і чітко провести інвентаризацію всього майна.

Куроченко О. В.

ЕКСТЕНСИВНИЙ — кількісні зміни, які відбуваються на одній якісній базі.

Куроченко О. В.

ЕКСТЕРИТОРІАЛЬНІСТЬ — особливі переваги, які надаються нерезидентам. Особливо поширені у дипломатичній практиці.

Куроченко О. В.

ЕКСТРАПОЛЯЦІЯ — а) метод наукового дослідження, що полягає в поширенні висновків, отриманих від спостережень над однією частиною явища, на іншу частину; б) оцінка майбутніх значень параметрів у припущенні поступового безупинного ходу кривої залежно від часу.

Куроченко О. В.

ЕЛАСТИЧНІСТЬ (від англ. *elasticity*) — визначається коефіцієнтом Е. як показником реакції (швидкості змінення) досліджуваної залежності (ендогенної) змінної від зміни факторів (екзогенних змінних), що її визначають. В економічному аналізі є два варіанти розрахунку Е.: як Е. дугової і як Е. точкової. Як правило, під Е. розуміють Е. дугову, коефіцієнт Е. розраховують як частку відносної зміни ендогенної змінної та відносної зміни якоїсь екзогенної змінної. В принципі може бути розглянута Е. будь-яких двох функціонально пов'язаних економічних показників. Оскільки реально не існує такої економічної перемінної, яка б залежала тільки від одного параметра, то в практиці економічного аналізу Е. є частковим показником, тобто виявляє специфіку впливу на ендогенну змінну тільки однієї екзогенної перемінної. Повна Е. може бути розрахована тільки як точкова Е. Широке поширення показників Е. пояснюється тим, що в розрахунку Е. зіставляються динамічні характеристики перемінних.

Куроченко О. В.

ЕЛАСТИЧНІСТЬ ДУГОВА (від англ. *arc elasticity*) — розраховується на деякій, довільно обраній ділянці графіка досліджуваної функції. Однак визначені за цим методом еластичності однакових дуг розглядуваної функції (абсолютні зміни як екзогенних, так і ендогенних перемінних відповідно однакові) з різними початковими точками будуть відрізнятися. Тому для розрахунку Е.д. здебільше використовується метод середньої точки. Головний недолік показника Е.д. полягає в тому, що еластичності різних дуг досліджуваних функцій з однаковими початковими точками завжди різні і, отже, результати аналізу залежать від вибору довжини дуги. Е.д. рекомендується розраховувати тільки на невеликих інтервалах.

Куроченко О. В.

ЕЛАСТИЧНІСТЬ ПЕРЕХРЕСНА (від англ. *cross elasticity*) — показник попиту на одне благо за ціною будь-якого іншого блага. Е.п. можна розраховувати як дугову та як точкову. Варіант — еластичність субституції.

Куроченко О. В.

ЕЛАСТИЧНІСТЬ ПОПИТУ (від англ. *elasticity of demand*) — відносна зміна обсягу попиту через зміну якоїсь його перемінної на 1%. Е.п. можна розрахувати як дугову та точкову. Фактори, що впливають на цінову Е.п.: а) наявність товарів-субститутів, зростання кількості яких робить функцію еластичнішою; б) очікування споживача; в) питома вага блага в бюджеті споживача, при зростанні якої попит стає еластичнішим; г) розмір доходу; д) якість блага, зростання якої зменшує еластичність попиту на нього; е) ступінь необхідності блага. В макроекономіці розраховується цінова еластичність сукупного попиту на зміну загального рівня цін. Вважається, що крива сукупного попиту нееластична.

Арсанукаєва К. О.

ЕЛАСТИЧНІСТЬ ПОПИТУ НА ПРАЦЮ ЗА ЗАРОБІТНОЮ ПЛАТОЮ — процентна зміна величини необхідних послуг праці через зміну заробітної плати на 1%.

Арсанукаєва К. О.

ЕЛАСТИЧНІСТЬ ПРОПОЗИЦІЇ (від англ. *elasticity of supply*) — відносна зміна обсягу пропозиції через зміну певної її перемінної на 1%. Найчастіше використовується для розрахування мобільності економічних ресурсів (Е.п. за ціною), а також для обґрунтування податкової політики, оскільки за допомогою цього показника можна розрахувати частку, яку буде сплачувати з прибутку підприємств або споживач. У макроекономіці розраховуються цінова еластичність сукупної пропозиції та швидкість реагування сукупної пропозиції на зміну загального рівня цін. Вважається, що крива сукупної пропозиції еластична.

Арсанукаєва К. О.

ЕЛАСТИЧНІСТЬ ПРОПОЗИЦІЇ ЦІНОВА — показник, значення якого залежить від зміни ціни товару та обсягу його пропозиції. Визначається співвідношенням відсоткової зміни обсягу пропозиції та відсоткової зміни ціни товару.

Арсанукаєва К. О.

ЕЛАСТИЧНІСТЬ СУБСТИТУЦІЇ — коефіцієнт, який характеризує відносні зміни обсягу попиту на деякі товари та відносні зміни цін на ці товари.

Арсанукаєва К. О.

ЕЛАСТИЧНІСТЬ ТОЧКОВА (від англ. *point elasticity*) — показника, який розраховується в певній точці досліджуваної функції. Оскільки неможливо виміряти абсолютну зміну функціонально пов'язаних в точці величин, Е.т. розраховують між дуговою еластичністю. Обмеженість застосування показників Е.т. пояснюється тим, що вкрай складно розробити аналітичну форму функції та диференціювати її.

Арсанукаєва К. О.

ЕЛІМІНУВАННЯ — виключення з розгляду (розрахунку, аналізу) ознак, які не пов'язані з досліджуваним явищем.

Куроченко О. В.

ЕЛІТА — найвидатніші представники суспільства, соціальних верств або окремих соціальних груп.

Куроченко О. В.

ЕМБАРГО — заборона імпорту в країну з боку іншої держави або експорту з неї. Е. може бути введено як у військовий, так і в мирний час.

Куроченко О. В.

ЕМБОСУВАННЯ (від англ. *embossing*) — механічне витіснення на пластиковій картці її номера, прізвища володаря та інших реквізитів.

Куроченко О. В.

ЕМІГРАЦІЯ — 1) переселення з однієї країни в іншу, яке зумовлене різними причинами; 2) сукупність емігрантів, які мешкають у якійсь країні.

Куроченко О. В.

ЕМІСІЯ (від англ. *issue, evission*) — випуск в обіг грошових знаків в усіх формах, який призводить до збільшення грошової маси. Основні форми Е. грошей: 1) первинна, яка здійснюється емісійними банками; 2) процес первинного розміщення цінних паперів.

Куроченко О. В.

ЕМІСІЯ ПОТОЧНА — обігові на фондовому ринку цінні папери, термін погашення яких ще не настав.

Куроченко О. В.

ЕМІСІЯ ФІДУЦІАРНА — банкотно-емісія, яка не забезпечена металевими резервами емісійного банку.

Куроченко О. В.

ЕМІТЕНТ — юридична особа або орган виконавчої влади, що здійснює випуск цінних паперів і несе від свого імені зобов'язання перед власниками цих цінних паперів.

Куроченко О. В.

ЕМІТЕНТ ЧЕКІВ — іноземний банк, іноземна компанія, що здійснюють випуск (емісію) чеків.

Шнитко О. С.

ЕНДОГЕННІСТЬ — комплекс внутрішніх факторів середовища, які істотно впливають на розвиток певного явища або процесу.

Шнитко О. С.

ЕНТРОПІЯ — в теорії управління міра невизначеності стану або поведінки системи в певних умовах.

Куроченко О. В.

ЕРГОНОМІКА — галузь науки, яка комплексно досліджує проблеми взаємодії людини і техніки в конкретних умовах трудової діяльності з метою оптимізації умов та організації праці.

Куроченко О. В.

ЕРЗАЦ — неповноцінний замінювач, сурогат.

Куроченко О. В.

ЕСТЕТИКА — галузь філософських досліджень, яка досліджує специфічне художнє сприймання людиною свого оточення.

Куроченко О. В.

ЕСТЕТИКА ТЕХНІЧНА — теорія художнього конструювання, дизайн.

Шнитко О. С.

ЕТАПИ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ПРОЕКТУВАННЯ — послідовність розробки організаційної структури: розподіл організації по горизонталі на широкі блоки, що відповідають найважливішим напрямкам діяльності щодо реалізації стратегії; визначається, які види діяльності повинні виконуватися лінійними підрозділами, а які — штабними; встановлюється співвідношення повноважень різних посад (якщо необхідно, організація поділяється на малі підрозділи, щоб ефективніше використовувати спеціалізацію та зменшити перевантаження керівництва); визначаються посадові обов'язки працівників як сукупність визначених завдань і функцій, і їх виконання покладається на конкретні особи (в організаціях, діяльність яких здебільше пов'язана з технологією, розробляються навіть конкретні завдання, виконання яких покладається на конкретних працівників). Немає такої організаційної структури, що ідеально забезпечує вирішення всіх ринкових ситуацій, тому організації повинні постійно вдосконалювати існуючу структуру.

Шнитко О. С.

ЕТАТИЗМ — ідеологічна доктрина, яка розглядає державу як основний та визначальний фактор політичного, економічного та соціального розвитку. Вихідне положення доктрини — паную-

вання державної власності та всебічне пряме втручання держави в соціально-економічні процеси.

Куроченко О. В.

ЕТИКА — комплекс моральних принципів і цінностей, що впливає на поведінку людини або групи людей і визначають позитивні та негативні їхні думки і дії.

Куроченко О. В.

ЕТИКА ДІЛОВА — вид етики, що регламентує поведінку працівників у ділових відносинах.

Куроченко О. В.

ЕТИКА ПІДПРИЄМНИЦТВА — сукупність моральних норм поведінки підприємців, які дають змогу досягнути максимально можливої відповідності індивідуальних цілей суб'єктів ринкової економіки суспільним інтересам. Е.п. припускає передусім виконання формальних правил, притаманних ринковій економіці. Головні етичні принципи підприємництва — довіра, дисципліна, обов'язковість тощо. Критеріями етичної поведінки підприємця є розуміння ним важливості виконуваної соціальної ролі, вміння правильно оцінити наслідки своєї діяльності, здатність заради поставленої мети зменшувати негативні наслідки своєї діяльності.

Куроченко О. В.

ЕТИКЕТ — встановлений порядок проведення якогось заходу.

Куроченко О. В.

ЕТИКЕТ-ПІСТОЛЕТ — механічний пристрій, що використовується для виготовлення та фіксації етикеток на товарі.

Куроченко О. В.

ЕТНОЦЕНТРИЗМ — культурна установка, відповідно до якої окрему націю вважають кращою, через що принижують представників інших народів.

Куроченко О. В.

ЕФЕКТ — дія, результат чого-небудь, враження, справлене на кого-небудь, ким-небудь.

Куроченко О. В.

ЕФЕКТ ВИХІДНОГО ДНЯ — емпірична закономірність, згідно з якою прибутковість акцій щопонеділка виявляється нижче, ніж в решту днів тижня.

Волинець В. В.

ЕФЕКТ ДОХОДУ — вплив, який справляє зміна ціни товару (зростання або зниження) на реальний дохід (купівельну спроможність) споживача та відповідно на кількість таких благ, які може він придбати.

Куроченко О. В.

ЕФЕКТ ЕКОНОМІЧНИЙ — корисний результат економічної діяльності, що визначається зазвичай різницею між грошовим доходом від діяльності і грошовими витратами на її здійснення. Якщо результати економічної діяльності перевищують витрати, то ефект вважається позитивним, у протилежному випадку — негативним.

Куроченко О. В.

ЕФЕКТ ЗАМІНИ — зміна обсягу споживання блага, що є результатом відносного подорожчання (здешевлення) цього блага щодо інших благ.

Куроченко О. В.

ЕФЕКТ ЗАМІЩЕННЯ — 1) вплив, який зумовлений зміною ціни на кількість товару, який споживач купить за умови, що його реальний дохід залишиться незмінним; 2) вплив, який зміна ціни ресурсу справляє на кількість цього ресурсу, що використовується у виробництві за умови його постійного обсягу.

Куроченко О. В.

ЕФЕКТ ЗАМІЩЕННЯ ДОЗВІЛЛЯ ПРАЦЕЮ — виявляється у скороченні вільного часу і зростанні робочого часу з підвищенням ставки заробітної плати.

Арсанукаєва К. О.

ЕФЕКТ ЗВОРОТНОГО ЗВ'ЯЗКУ — 1) зміна часткової рівноваги на даному ринку внаслідок змін, що відбулися на суміжних ринках під впливом первинних змін на даному ринку; 2) термін економічної кібернетики, який пояснює зворотну дію результатів управління

системою на процес цього управління. Зворотний зв'язок вважається позитивним, якщо результати діяльності системи зростають, та негативним, якщо результати зменшуються. Реальні економічні системи можуть мати декілька контурів зворотного зв'язку. Такі системи називають багатоконтурними.

Арсанукаєва К. О.

ЕФЕКТ “НЕПОМІЧЕНОЇ” ФІРМИ

— полягає в тому, що фірми, які мають порівняно невелику кількість аналітиків з цінних паперів, отримують підвищені доходи.

Волинець В. В.

ЕФЕКТ ІНТЕГРАЛЬНИЙ

— 1) сума річних ефектів або різниця між сумарним продуктом та сумарними витратами за розрахунковий період; 2) різниця між вихідною та досягнутою абсолютною економічною ефективністю досліджуваної економічної системи при її зміні або зміні умов її функціонування.

Куроченко О. В.

ЕФЕКТ МАСШТАБУ (від англ. *returns to scale, scale effect*) — в теорії виробничих функцій — співвідношення між зміною обсягів використуваних ресурсів та зміною відповідних виробничих результатів. Типовий приклад — економія на масовому випуску виробленої продукції, оскільки, що більше масштаби виробництва, то при всіх рівних умовах нижча собівартість одиниці продукції через зниження частки умовно постійних витрат. Негативний Е.м. може бути пов'язаний з проблемами організації та управління.

Куроченко О. В.

ЕФЕКТ РОЗМІРУ КАПІТАЛІЗАЦІЇ

(ефект невеликої фірми) — емпірична залежність прибутковості акцій від розміру їх ринкової капіталізації. З урахуванням ризику акції з меншою капіталізацією виявляються на великих проміжках часу кращими за акції з високою капіталізацією.

Куроченко О. В.

ЕФЕКТ СВЯТКОВОГО ДНЯ — регулярне спостережуване підвищення по-

наднормативної прибутковості акцій напередодні святкових днів.

Масленко Г. В.

ЕФЕКТ ХОТОРНА — оптимізація міжособистих відносин забезпечує підвищення праці більшою мірою, ніж усі раніше відомі заходи наукової організації праці.

Куроченко О. В.

ЕФЕКТИ ЗОВНІШНІ (екстерналії)

— ефекти, які впливають на фірми та споживачів при виробництві товарів та наданні послуг. Е.з. переносять частину витрат або доходів від дії суб'єктів ринкових відносин на рахунок осіб, які не брали участі в цій діяльності. Цю частину витрат або здобутків називають зовнішніми, повні витрати (доходи) від діяльності є суспільними, а повні витрати (доходи) за відрахуванням зовнішніх називають частковими.

Куроченко О. В.

ЕФЕКТИВНИЙ — діяльність, що дає певний ефект, дійовий.

Шнипко О. С.

ЕФЕКТИВНІСТЬ — здатність давати ефект, надавати дію.

Куроченко О. В.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА (від англ. *industrial efficiency*) — показник результативності діяльності підприємств: відношення результатів до витрат, різниця між результатами і витратами.

Шнипко О. С.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ТЕХНОЛОГІЧНА — процес є технологічно ефективним, якщо не існує жодного іншого способу, при якому для виробництва певного обсягу продукції витрачається менша кількість хоча б одного з ресурсів за умови використання постійного обсягу інших видів ресурсів.

Шнипко О. С.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЧИХ ІНВЕСТИЦІЙ — зіставлення величини розподіленої в часі віддачі із сумами інвестицій. Вимірюється: терміном окупності витрат; внутрішньою нормою прибутко-

вості — розрахункової ставки відсотка, при якій капіталовкладення є операцією, що окуповується; рентабельністю.

Куроченко О. В.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЕКОНОМІЧНА — результативність економічної діяльності, економічних програм, заходів. Відношення одержаного економічного ефекту (результату) до витрат чинників, ресурсів, використаних для отримання цього результату. Досягнення максимального обсягу виробництва із застосуванням ресурсів певної вартості.

Куроченко О. В.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЕКОНОМІЧНА І СОЦІАЛЬНА — відношення корисного результату до затрат. Відображає взаємозумовленість соціальної та економічної систем. Оцінюється у натуральних та вартісних показниках.

Куроченко О. В.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЕКОНОМІЧНА КАПІТАЛЬНИХ ВКЛАДЕНЬ — співвідношення витрат інвестора на розширене відтворювання основних фондів і одержуваних від цього результатів.

Куроченко О. В.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЕКОНОМІЧНА КАПІТАЛЬНИХ ВКЛАДЕНЬ АБСОЛЮТНА — відношення приросту національного доходу (чистої продукції) до капітальних вкладень, що зумовили цей приріст, в основні виробничі фонди або до приросту основних виробничих фондів.

Куроченко О. В.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЕКОНОМІЧНА КАПІТАЛЬНИХ ВКЛАДЕНЬ ПОРІВНЯЛЬНА — ефективність, оцінювана мінімумом приведених витрат, яка розраховується як сума поточних витрат та приведених капітальних вкладень за кожним варіантом. Усі витрати (поточні і капітальні) мають бути приведені до єдиного моменту часу за допомогою коефіцієнта дисконтування.

Куроченко О. В.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ — співвідношення витрат і доходів зовнішньоторговельної діяльності.

Куроченко О. В.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЕКТУ — категорія, яка характеризується системою показників, що відображають співвідношення витрат і результатів стосовно інтересів учасників інвестиційного проекту. Показники фінансової ефективності враховують фінансові наслідки реалізації проекту для його безпосередніх учасників. Комерційна ефективність проекту визначається співвідношенням фінансових витрат і результатів, що забезпечують необхідну норму прибутковості. Зіставлення різних за часом показників здійснюється шляхом приведення (дисконтування) їх до фіксованого моменту. Рішення про інвестування засобів у проект має ухвалюватися з урахуванням усіх критеріїв та інтересів усіх учасників інвестиційного проекту. Соціальні, екологічні, політичні та інші результати, що неможливо оцінити у вартісному вигляді, розглядаються як додаткові показники ефективності і враховуються при ухваленні рішення про реалізацію проекту.

Куроченко О. В.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАЦІ — показник, що характеризує результативність трудової діяльності людей; виражається в досягненні найбільшого ефекту при мінімальних витратах праці.

Куроченко О. В.

ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ — один з основних показників досконалості управління, який визначається зіставленням результатів управління і ресурсів, витрачених на його досягнення.

Куроченко О. В.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ФАКТОРІВ ВИРОБНИЦТВА — в теорії виробничих функцій — це здатність факторів виробництва давати економічний ефект. Розрізняють абсолютну Е.ф.в., яка визначається як відношення результатів виробництва до величини якогось фактора (продуктивність праці, фондівіддача), та граничну Е.ф.в.

Куроченко О. В.

Є

ЄВРО — єдина загальна валюта, яка створена одинадцятьма державами Європейського Союзу і введена з 1 січня 1999 р. Введення євро — один з аспектів створення в середині ЄС економічного та валютного союзу.

Шнипко О. С.

ЄВРОДОЛАРИ — грошові кошти в американських доларах, розміщені їх власниками за межами США, здебільшого, в європейських банках, які використовують ці кошти для кредитних операцій.

Куроченко О. В.

ЄВРОКРЕДИТИ — міжнародні кредити, що надаються великими комерційними банками країн з ресурсів ринку євровалют.

Куроченко О. В.

ЄВРОНОТИ — цінні папери, що випускаються корпораціями на ринку євровалют строком від 1 до 6 місяців за ставкою, що базується на "ЛІБОР". Хоча це короткострокові цінні папери, однак їх використовують для надання середньострокового кредиту. Банки укладають з фірмами-позичальниками угоди із зобов'язанням упродовж 5–10 років придбати у них євроноти у міру завершення терміну попереднього випуску цінних паперів, тобто фактично гарантують фірмі-емітенту середньострокове кредитування.

Куроченко О. В.

ЄВРООБЛІГАЦІЯ — 1) боргове зобов'язання позичальника, який отримав довгострокову позику у євровалюті; різновид цінних паперів; 2) облігація, розміщена за межами країни позичальника і, звичайно, у валюті за номіналом цієї країни.

Куроченко О. В.

ЄВРОРИНОК — міжнародний кредитний ринок, операції на якому здійснюються в євровалютах.

Є. охоплює єврогрошовий ринок, ринок єврокредитів, ринок єврооблігацій. Представлений найбільшими комерційними банками в основних фінансових центрах Європи.

Шнипко О. С.

ЄВРОЧЕК (від англ. *eurocheque*) — стандартизований міжнародний чек, який виписаний в одній з європейських країн та приймається до оплати банками у будь-якій країні — учасниці європейської банківської системи "Євротек". Є. використовується тільки з гарантійною євротекковою картою, на якій вказана максимальна гарантована банком сума одного Є. Євротекки використовуються для безготівкових розрахунків при придбанні товарів і отриманні послуг, а також для одержання готівки. Банк, який оплачує Є., стягує за це комісійний збір.

Шнипко О. С.

ЄДИНОНАЧАЛЬНІСТЬ – 1) метод управління, коли все керівництво зосереджене в руках однієї особи, яка правомочна приймати юридично обов'язкові рішення; 2) спосіб ведення бізнесу, коли його власник відповідає цілком за капітал і майно свого підприємства.

Куроченко О. В.

ЄДНІСТЬ КАСИ – принцип організації касового виконання державного бюджету: всі доходи державного бюджету мають надходити на єдиний консолідований рахунок казначейства (міністерства фінансів) в центральному банку, з якого проводяться всі бюджетні витрати.

Куроченко О. В.

ЄДНІСТЬ КОМАНДИ – один з принципів структурної будови фірми, яка орієнтована на роботу з маркетингу. Є.к. означає, що будь-який працівник підкоряється тільки одному керівнику: “Керівник того керівника – не мій керівник”.

Куроченко О. В.

ЄМНІСТЬ РИНКУ – фактичний або потенційний обсяг реалізованої продукції на конкретному товарному чи регіональному ринку при певному рівні його насичення та коливанні цін.

Куроченко О. В.

МАУП

Ж, З

ЖИРОРАХУНОК — різновид безготівкових розрахунків, що здійснюють банки та інші фінансові установи шляхом переведення суми з одного рахунка на інший. Термін “жиро” вживається також для позначення всієї системи безготівкових розрахунків.

Чернявський А. Д.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНЕ — обмін інформацією, на підставі якої керівництво приймає необхідні ефективні рішення і доводить їх до працівників підприємства. Якість інформаційного забезпечення є визначальним чинником обґрунтованості рішень та ефективності функціонування системи управління.

Куроченко О. В.

ЗАБОРГОВАНІСТЬ — грошові суми, що підлягають сплаті, але ще не сплачені.

Арсанукаєва К. О.

ЗАБОРГОВАНІСТЬ ДЕБІТОРСЬКА — частина оборотного капіталу компанії, яка належить їй, але ще не вилучена нею. Результат комерційного кредиту, що надається через відстрочення платежу за придбані товари або надані послуги, або відстрочення сплачених поставок товарів і надання сплачених послуг. Це вимоги компанії стосовно інших компаній, організацій або клієнтів на отримання грошей, поставку товарів або надання послуг. Вирізняють дебіторську заборгованість за основною діяльністю і дебіторську заборгованість з іншими операціями.

Куроченко О. В.

ЗАБОРГОВАНІСТЬ ЗОВНІШНЯ

— сума фінансових зобов'язань країни перед іноземними кредиторами, що підлягає погашенню у встановлені терміни. Розрізняють: зовнішню заборгованість капітальну (за якою термін платежу ще не настав); поточну (за якою термін платежу настає або вже настав); короткострокову (до 1 року), середньострокову (5–10 років) і довгострокову (понад 10 років); державну і приватну. Способи врегулювання: списання, перетворення короткострокових державних позик в єдину довгострокову, звичайно безвідсоткову позику (консолідація); заміна раніше випущеної позики новим випуском (конверсія), перетворення заборгованості в цінні папери місцевих компаній та ін.

Куроченко О. В.

ЗАБОРГОВАНІСТЬ КРЕДИТОРСЬКА — 1)

заборгованість певної організації іншим організаціям, працівникам і особам, яких називають кредиторами. Кредиторів, заборгованість яким виникла у зв'язку з купівлею у них матеріальних цінностей, називають поставачальниками. Кредиторів, заборгованість яким виникла за іншими операціями, називають іншими кредиторами; 2) стаття, яка може бути представлена у звітності фірми в розділі поточних заборгованостей, що підсумовує всі векселі, які знаходяться на руках і підлягають оплаті у встановлений час; 3) заборгованість, яка включає рахунки до оплати, накопичені

витрати, банківські овердрафти. Накопичені витрати — це суми заробітної платні, відсотків за позиками, комісійних, страхових премій, пенсій тощо, які не виплачені компанією на кінець року.

Куроченко О. В.

ЗАБОРГОВАНІСТЬ НАКОПИЧЕНА — заборгованість (дебіторська, кредиторська, з виплати заробітної платні тощо), що накопичилась за певний період часу.

Куроченко О. В.

ЗАБУДОВНИК — фізична або юридична особа, що здійснює капітальне будівництво.

Волинець В. В.

ЗАВДАТОК — 1) грошова сума або інша майнова цінність, яку при укладенні договору одна сторона передає іншій в рахунок суми, що належить за договором, для того, щоб засвідчити укладення договору і забезпечити виконання зобов'язань за цим договором. Якщо сторона, що дала заставу, не виконає своїх зобов'язань, то вона втрачає цю заставу. Якщо інша сторона, що одержала заставу, не виконає своїх зобов'язань, то вона має повернути заставу іншій стороні (за законодавством деяких країн у кратному розмірі); 2) гарантійний внесок — грошова сума, що вноситься на депозит. Служить забезпеченням виконання зобов'язань за ф'ючерсними контрактами і операціями з опціоном.

Масленко Г. В.

ЗАЙМ — форма боргового зобов'язання боржника перед своїм кредитором.

Котлов М. О.

ЗАЙМ ДЕРЖАВНИЙ — форма боргового зобов'язання боржника — національного банку країни перед його кредиторами, наприклад, у вигляді відповідних цінних паперів.

Котлов М. О.

ЗАЙМ ФОНДОВИЙ — форма боргового зобов'язання боржника, коли весь обсяг боргу поділений у вигляді певних

траншів-фондів з різними строками погашення кожного з них.

Арсанукаєва К. О.

ЗАЙНЯТИСТЬ ВТОРИННА — додаткова робота в особи, яка має основну роботу.

Сладкевич В. П.

ЗАЙНЯТИСТЬ НАСЕЛЕННЯ — діяльність людей, спрямована на задоволення особистих і суспільних потреб, яка є джерелом доходу; виробниче відношення, що відображає залучення робочої сили до сукупної праці суспільства. Для більшості населення зайнятість є основним джерелом доходів.

Сладкевич В. П.

ЗАЙНЯТИСТЬ НЕПОВНА — трудова діяльність працівника впродовж неповного робочого дня або під час сезонного періоду.

Масленко Г. В.

ЗАЙНЯТИСТЬ ПЕРВИННА ОСНОВНА — трудова діяльність працівника за основним місцем роботи, або у межах нормативного робочого дня. З юридичного погляду, зайнятість первинна визначається місцем знаходження трудової книжки.

Сладкевич В. П.

ЗАКОН ВАГНЕРА — гіпотеза, згідно з якою економічний розвиток має супроводжуватись зростанням питомої ваги державних витрат у валовому національному продукті, сформульована німецьким економістом А. Вагнером. Він вважав, що основними причинами існування такої залежності є відносне зростання витрат на державне управління, забезпечення законності та порядку, а також на регулювання економічної діяльності у ході розвитку суспільства; перевищення еластичності попиту на культурну та благодійну діяльність держави з доходу одиниці темпу зростання (попит на ці послуги зростає швидше, ніж дохід).

Куроченко О. В.

ЗАКОН ВІЗЕРА — маржиналістський закон, який стверджує, що гранична корисність граничного продукту зумов-

лює ціну продуктивного блага, яке використане для його виготовлення, та відповідну частину витрат виробництва. В маржиналістській теорії вважається, що цей закон пов'язує корисність з витратами виробництва.

Куроченко О. В.

ЗАКОН ГРЕШЕМА — економічний закон, який стверджує, що погані гроші витискують з обігу кращі. Сформульований англійцем Т. Грешемом.

Куроченко О. В.

ЗАКОН ГУДХАРТА — економічний закон, згідно з яким будь-яка спроба уряду контролювати економічні коливання цін може перекинутися їй настільки, що зробить урядовий контроль неефективним.

Куроченко О. В.

ЗАКОН ЕКОНОМІЇ ЧАСУ — один з найузагальнюючих економічних законів, який характеризує джерело та засіб підвищення ефективності суспільного виробництва. Містить в собі економію живої та втіленої праці, тобто збереження робочого часу, витраченого у певний період, а також робочого часу минулих періодів. Зростання продуктивності праці, покращання використання машин та устаткування, зменшення матеріаломісткості є конкретними проявами дії цього закону. Існують стихійні і планомірні форми реалізації закону.

Куроченко О. В.

ЗАКОНИ ГОССЕНА — а) гранична корисність будь-якого товару зменшується у міру його споживання; б) особа максимізує корисність від своєї діяльності, коли розподіляє наявні кошти на придбання різних товарів (отримання послуг) таким чином, що досягає рівного задоволення від останньої одиниці грошей, що витрачена на кожний з товарів. Пізніше ці положення втілилися у відомому правилі граничного аналізу в маржиналістських теоріях про рівність граничної норми заміщення конкуруючих благ і виробничих факторів для отримання максимального результату (оптимуму).

Куроченко О. В.

ЗАКУПІВЛІ ДЕРЖАВНІ — здійснюються через механізм державних замовлень, укладення контрактів, виробництво продукції (виконання робіт, надання послуг), контроль, оплату продукції. Обсяги державних закупівель зумовлені державними потребами у продукції (роботах, послугах), можливостями державного бюджету забезпечити фінансування та моделлю фіскальної політики. Вирізняють стимулюючу (експансіоністську) фіскальну політику, спрямовану на стимулювання виробництва через збільшення державних закупівель, та стримуючу (рестриктивну), спрямовану на стримування виробництва.

Шнипко О. С.

ЗАМОВЛЕННЯ — юридична угода між продавцем та покупцем на отримання певного товару чи послуг.

Волинець В. В.

ЗАОЩАДЖЕННЯ — різниця між поточним доходом і споживанням.

Масленко Г. В.

ЗАПАСИ — наявність матеріальних ресурсів (засобів виробництва і предметів споживання) для забезпечення безперервності розширеного відтворення, обслуговування невиробничої сфери та задоволення потреб населення.

Чернявський А. Д.

ЗАПАСИ ВИРОБНИЧІ — найбільша частина оборотних фондів: сировина, основні й допоміжні матеріали, купівельні напівфабрикати, паливо і пальне, тара, запасні частини для ремонту, малоцінні та швидкозношувані предмети (спецодя та спецвзуття, канцелярське приладдя, виробничий та господарський інвентар).

Арсанукаєва К. О.

ЗАПОЗИЧЕННЯ БЕЗРИЗИКОВЕ — позика з наперед відомою відсотковою ставкою повернення.

Арсанукаєва К. О.

ЗАСІБ СПЕЦІАЛЬНИЙ ПЛАТІЖНИЙ — платіжний інструмент, що виконує функцію засобу ідентифікації, за допомогою якого держателем цього інструменту ініціюється переказ грошей з

відповідного рахунка платника або банку, а також здійснюються інші операції, передбачені відповідним договором. За допомогою спеціальних платіжних засобів формуються документи за операціями із застосуванням спеціальних платіжних засобів або надаються інші послуги держателям цих платіжних засобів.

Масленко Г. В.

ЗАСОБИ ГРОШОВІ В ДОРОЗІ —

1) гроші відправлені з рахунка платника, але не зараховані на рахунок отримувача; 2) грошова готівка, відправлена з кас торгових, видовищних, транспортних та інших підприємств і організацій кредитній установі для зарахування на рахунок цих підприємств (організацій), але яка ще не надійшла впродовж деякого часу через умови зв'язку і доставки.

Масленко Г. В.

ЗАСОБИ ОБОРОТНІ ПІДПРИЄМСТВА — сукупність оборотних фондів і фондів обігу у грошовій формі; це грошові кошти, що авансовані для формування виробничих запасів, заділів незавершеного виробництва, залишків готової продукції та інших предметів праці, необхідних для підтримування безперервності виробничої діяльності. Оборотні засоби розподіляються на нормовані та ненормовані.

Арсанукаєва К. О.

ЗАСОБИ ПОЗИКОВІ — грошові кошти, які видаються банком у вигляді позики підприємству. Вони носять цільовий характер і видаються на певний термін. За користування ними стягуються відсотки. Їх поділяють на короткострокові (до 1 року) і довгострокові (понад рік).

Куроченко О. В.

ЗАСОБИ УПРАВЛІННЯ — оргтехніка (у тому числі комп'ютери), засоби зв'язку, усі засоби, що використовують органи й особи, які виконують спеціальні функції у системах управління.

Куроченко О. В.

ЗАСТАВА — майно або інші цінності, що забезпечують отримання позики (іноді на умовах, що визначаються центральними банками).

Куроченко О. В.

ЗАСТАВНА — право вимагання стосовно певного майна, що надається позичальником для забезпечення кредиту і реалізується кредитором у разі, коли позичальник стає нездатним здійснювати платежі, що зумовлені контрактом.

Масленко Г. В.

ЗАСТЕРЕЖЕННЯ ВАЛЮТНЕ — умова у міжнародному контракті про перегляд суми платежу пропорційно зміні курсу валют цього контракту.

Волинець В. В.

ЗАСТЕРЕЖЕННЯ ЗАХИСНЕ — застереження, що фіксується у зовнішньоекономічному контракті щодо передбачення можливих змін його умов.

Волинець В. В.

ЗАСТЕРЕЖЕННЯ ПРО МОЖЛИВІСТЬ ВІДГУКУ — можлива обмова в угодах про емісію облигацій, що дає змогу емітенту погашати частину або всі облигації певного випуску до вказаної в них дати погашення.

Арсанукаєва К. О.

ЗАСТОСУВАННЯ АНТИДЕМПІНГОВИХ ЗАХОДІВ — у разі здійснення зовнішньоекономічної діяльності, пов'язаної з одержанням незаконної переваги на ринку України (здійснення демпінгового імпорту, субсидованого імпорту, а також інших дій, що визначаються законом як недобросовісна конкуренція, що завдало шкоди економіці України або спричинило загрозу виникнення такої шкоди), до учасників таких відносин можуть бути застосовані антидемпінгові, компенсаційні або спеціальні заходи відповідно до закону. Порядок визначення розміру завданої шкоди (загрози шкоди) економіці України та застосування певних заходів встановлюється Кабінетом Міністрів України відповідно до закону.

Куроченко О. В.

ЗАТОВАРЮВАННЯ — стан ринку одного або кількох товарів, при якому пропозиція цих товарів значно перевищує попит на них.

Волинець В. В.

ЗАХИСТ ВИПУСКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ — певні зусилля юристів-андеррайтерів щодо аналізу і вивчення за-

конів країни, які регулюють розміщення цінних паперів і визначення вимог до конкретного випуску цих паперів відповідно до законів.

Волинець В. В.

ЗАХИСТ ВІД КРЕДИТНОГО РИЗИКУ — лімітація суми кредитів одному позичальнику; диверсифікація форм і термінів кредиту; вивчення стану платоспроможності позичальника; отримання гарантій і застав для кредитування; страхування кредитів і депозитів у спеціалізованих страхових компаніях; переважні права утримувачів акцій і облігацій при банкрутстві; створення фірмою страхового фонду.

Волинець В. В.

ЗАХИСТ ГРОШЕЙ — обігання грошей від підробки як технічними прийомами захисту банкнот, жорсткими правилами проведення касових операцій в народному господарстві, налагодженою роботою інкасаційних і контрольних служб, так і наявністю відповідної нормативно-правової бази, зокрема відповідного кримінального законодавства.

Куроченко О. В.

ЗАХИСТ ДОКУМЕНТІВ — комплекс технологічних, поліграфічних і хімічних засобів, застосовуваних для виключення можливості або для ускладнення підроблення документів.

Куроченко О. В.

ЗАХИСТ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ — комплекс економічних, правових і організаційних заходів щодо охорони зарубіжних капіталовкладень. Як правило, має вигляд міждержавних угод. Завдяки ним створюється сприятливий режим інвестування шляхом лібералізації умов капіталовкладень. Звичайно передбачаються однакові заходи щодо регулювання інвестиційних потоків між експортером капіталів і реципієнтом, зокрема взаємне надання іноземним інвесторам прав працювати за національним режимом.

Куроченко О. В.

ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ — регламентація виробничої діяльності і взає-

мостосунків виконавців на нормативно-правовій основі таким чином, щоб виключався несанкціонований доступ до конфіденційної інформації.

Куроченко О. В.

ЗАХИСТ КЛІЄНТА — 1) методи страхувань значних ризиків; 2) система державних заходів, що спрямовані на захист клієнта як споживача товарів і послуг.

Чернявський А. Д.

ЗАХИСТ “КОШТОВНОЇ КОРОНИ” — стратегія, що використовується корпораціями з метою уникнення небажаного злиття або поглинання. Ця стратегія передбачає продаж найцінніших активів компанії, щоб зробити її менш привабливою для фірми-претендента.

Масленко Г. В.

ЗАХИСТ “ОТРУЙНА ПІЛЮЛЯ” — стратегія, яку застосовує корпорація для запобігання небажаному поглинанню. Поглинальна компанія надає своїм акціонерам певні права у разі небажаного поглинання, щоб виконання відповідних зобов'язань стало б надзвичайно обтяжливим для поглинаючої компанії.

Масленко Г. В.

ЗАХИСТ ПЕК-МЕНА — стратегія, яку застосовує корпорація для уникнення небажаного поглинання. Поглинальна компанія сама намагається поглинути корпорацію, що зробила спробу злиття.

Волинець В. В.

ЗАХИСТ УТРИМУВАЧА ЦІННИХ ПАПЕРІВ — кожний випуск цінних паперів має захисні атрибути — так звані положення про захист, обмеження за дорученням або зобов'язанням компанії: на випуск облігацій з претензіями вищого порядку, положення про негативне звірення, положення про закриту заставу, положення про заставу нового майна, положення про відкриту заставу.

Куроченко О. В.

ЗАХИСТ ЦІННИХ ПАПЕРІВ — 1) технічні заходи з боку банків, інвестиційних компаній та брокерських фірм щодо виготовлення бланків цінних папе-

рів, що мають захист від підробки, централізованого зберігання незахищених бланків і безготівкового розрахунку за акціями. Бланки цінних паперів захищають шляхом використання спеціального паперу і фарб високої якості, нанесення на бланк водяних знаків і захисної сітки; 2) технічні заходи щодо ідентифікації осіб, які здійснюють операції з цінними паперами.

Куроченко О. В.

ЗАЯВКА ВІДКРИТА — торгова заявка, яка залишається дійовою до того часу, поки або не буде виконана, або відмінена інвестором.

Волинець В. В.

ЗАЯВКА З ОБМЕЖЕННЯМ ЦІНИ — торгове розпорядження, що встановлює граничну ціну, за якою брокер може здійснити операцію. Операція буде проведена тільки за граничною або ще вищою ціною.

Волинець В. В.

ЗБИРАННЯ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ НЕПРАВОМІРНЕ — добування протиправним способом відомостей, що відповідно до законодавства України становлять комерційну таємницю, якщо це завдало чи могло завдати шкоди господарюючому суб'єкту (підприємцю).

Куроченко О. В.

ЗБИТКИ — 1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням майна, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки); 2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушено (упущена вигода). Під збитками розуміють витрати, зроблені правочинною стороною, через втрату або пошкодження її майна, а також не одержані нею доходи, які правочинна сторона мала б у разі належного виконання зобов'язання або додержання правил здійснення господарської діяльності другою стороною. Учасник господарських відносин, який порушив господарське зобов'язання або встановлені вимоги щодо здійснення

господарської діяльності, має відшкодувати завдані ним збитки суб'єктові права, законні інтереси якого порушено. До складу збитків, що підлягають відшкодуванню особою, яка вчинила господарське правопорушення, належать: вартість втраченого, пошкодженого або знищеного майна, визначена відповідно до вимог законодавства; додаткові витрати (штрафні санкції, сплачені іншим суб'єктам, вартість додаткових робіт, додатково витрачених матеріалів тощо) стороною, яка зазнала збитків внаслідок порушення зобов'язань іншою стороною; неодержаний прибуток (втрачена вигода), на який сторона, що зазнала збитків, мала право розраховувати у разі належного виконання зобов'язань іншою стороною; матеріальна компенсація моральної шкоди у випадках, передбачених законом. Не підлягають відшкодуванню збитки, завдані правомірною відмовою однієї сторони від подальшого виконання зобов'язань. При визначенні розміру збитків, якщо інше не передбачене законом або договором, враховуються ціни, що існували за місцем виконання зобов'язання на день задоволення боржником у добровільному порядку вимоги сторони, яка зазнала збитків, а якщо вимога задовольняється у примусовому порядку, — на день подання до суду відповідного позову про стягнення збитків.

Куроченко О. В.

ЗБИТКИ — ВІДШКОДУВАННЯ

— учасник господарських відносин, який вчинив господарське правопорушення, зобов'язаний вжити необхідних заходів щодо запобігання збиткам у господарській сфері інших учасників господарських відносин або щодо зменшення їх розміру, а якщо збитків завдано іншим суб'єктам, — зобов'язаний відшкодувати на вимогу цих суб'єктів збитки у добровільному порядку в повному обсязі, якщо законом або договором сторін не передбачено відшкодування збитків іншим способом. Сторона, яка порушила своє зобов'язання або напевно знає, що порушить його при настанні строку виконання, повинна невідкладно повідомити про це іншу сторо-

ну. У такому разі ця сторона позбавляється права посилатися на невжиття іншою стороною заходів щодо запобігання збиткам та вимагати відповідного зменшення розміру збитків. Сторона господарського зобов'язання позбавляється права на відшкодування збитків, якщо вона була своєчасно попереджена іншою стороною про можливе невиконання нею зобов'язання і могла запобігти виникненню збитків своїми діями, але не зробила цього, крім випадків, якщо законом або договором не передбачено інше.

Куроченко О. В.

ЗБІР З ПРОДАЖУ ВІДКЛАДЕНИЙ — платня, стягувана взаємним фондом з його пайовиків, якщо вони продають свої частки впродовж кількох років після їх придбання.

Куроченко О. В.

ЗБІР МИТНИЙ — додаткове (понадмитне) стягування грошових коштів за роботу з митними документами і вживання митних заходів: нарочний збір за прийом митних декларацій, платіж за видані митницею квитанції, за оформлення поштових документів, за право вивозу товару зі складу митниці, за збереження і складування товарів, за пломбування при відправленні товарів з митниці на внутрішні склади, при транзиті за штемпелювання посилок, перевірених митницею; санітарні збори при здійсненні санітарного контролю; вартість поштових витрат на відправлення посилок і бандеролей. Крім того, стягуються статистичні митні збори, пов'язані з урахуванням експортно-імпорتنих вантажів.

Масленко Г. В.

ЗБОРИ АКЦІОНЕРІВ ЗАГАЛЬНИ — збори акціонерів або їх довірених осіб для вирішення питань, віднесених до їхньої компетенції законом, статутом, внутрішнім регламентом: обрання членів правління, зміна статуту, злиття з іншою корпорацією, розділення або припинення діяльності та ін. Є збори засновницькі, надзвичайні, спеціальні, чергові.

Волинець В. В.

ЗБОРИ БІРЖОВІ — загальні збори членів біржі (акціонерів) або їх доруче-

них осіб для вирішення питань, що належать до їхньої компетенції відповідно до статуту біржі. З.б. обирають біржовий комітет — членів правління біржі та голову правління, призначають керівництво виконавчих органів біржі, затверджують правила біржової торгівлі.

Волинець В. В.

ЗБОРИ ЗАСНОВНИЦЬКІ — збори засновників акціонерного товариства (АТ): ухвалюють рішення про його створення і затверджують статут АТ; приймають або відхиляють підписку на акції (тоді відповідно передбачуваний статутний фонд збільшується або залишається стабільним); зменшують статутний фонд, коли в певний термін підпискою покрита не вся необхідна сума, вказана в оголошенні про створення АТ; обирають раду (наглядову раду) АТ, виконавські і контролюючі органи; вирішують питання про затвердження раніше підписаних договорів; визначають пільги засновникам; затверджують результати оцінювання вартості внесків у натуральній формі; вирішують інші питання відповідно до засновницьких документів. З.з. проводять не пізніше ніж за два місяці від дня завершення підписки на акції. Вони вважаються такими, що відбулися, якщо у зборах взяли участь особи, які підписалися на понад 60 % акцій. Якщо через відсутність кворуму З.з. не відбулися, повторні збори потрібно провести впродовж двох наступних тижнів. Якщо і при повторних зборах не було кворуму, АТ вважається таким, що не відбулося. Голосування на З.з. проводиться за принципом: одна акція — один голос. При ухваленні рішень про створення АТ, його дочірніх підприємств, філій і представництв, про обрання ради (наглядової ради), виконавських і контролюючих органів товариства і про надання пільг засновникам вимагається, щоб їх підтримало 75 % присутніх. Рішення з інших питань ухвалюються звичайною більшістю голосів.

Куроченко О. В.

ЗВІТ БАЛАНСОВИЙ — баланс фінансового стану підприємства (фірми) на певну дату; перераховує активи в одному розділі та пасиви в іншому. Кожна стаття подається за її фактичною, або розрахун-

ковою, вартістю. Підсумки обох розділів мають дати однаковий результат.

Куроченко О. В.

ЗВІТ ОБ'ЄДНАНИЙ — система інформації про операції, укладені на національних і регіональних фондових біржах, в системах NASDAQ і Instinct.

Куроченко О. В.

ЗВІТНІСТЬ — організаційна форма, за якої конкретні особи господарювання подають відомості щодо діяльності підприємства у вигляді формулярів регламентованого зразка. Особливість такої З. полягає в тому, що вона обов'язкова, документально обґрунтована і юридично завірена підписом керівника підприємства.

Масленко Г. В.

ЗВІТНІСТЬ БУХГАЛТЕРСЬКА — система показників майнового та фінансового стану суб'єкта господарювання, а також фінансових результатів діяльності підприємства за звітний період, поданих, як правило, у табличній формі і сформованих одразу ж після закриття рахунків Головної книги.

Масленко Г. В.

ЗВ'ЯЗКИ ВЕРТИКАЛЬНІ — поєднують усі рівні в організації та її підрозділах. З.в. діють постійно, зображуються на всіх можливих її схемах, відображаючи розподіл повноважень. З.в. слугують каналами передавання розподільної і звітної інформації, створюючи стабільність в організації. Є єдиним типом зв'язків у рамках лінійної і продуктової департаментизації, але при цьому доповнюються горизонтальними зв'язками.

Куроченко О. В.

ЗВ'ЯЗКИ ГОРИЗОНТАЛЬНІ — поєднують двох або більше рівних за ієрархією, за статусом членів організації. Їх головне призначення — сприяти найефективнішій взаємодії підрозділів організації при розв'язанні будь-яких проблем. З.г. сприяють зміцненню вертикальних зв'язків, стабільності організації при різноманітних зовнішніх і внутрішніх змінах, заощаджують час і

підвищують якість взаємодії. На відміну від вертикальних, З.г., за винятком матричної департаментизації, не формалізуються в ході проектування організації.

Куроченко О. В.

ЗВ'ЯЗКИ ЛІНІЙНІ — сприяють роботі керівника в реалізації його владних функцій і здійсненні прямого управління підлеглими. З.л. спрямовані в організаційній ієрархії зверху вниз і мають форму наказу, розпорядження, команди, вказівки і т. ін.

Куроченко О. В.

ЗВ'ЯЗКИ НЕФОРМАЛЬНІ — виникають тоді, коли формальні зв'язки не виконують своєї ролі: не слугують інтересам працівника та організації. З.н. ґрунтуються на відносинах між конкретними індивідами. Поява З.н. є індивідуальною захисною реакцією індивідів на неадекватну адаптацію організації до зовнішніх і внутрішніх змін. Розвиток в організації З.н. в ієрархічній субординації з реалізації владних функцій та інформаційного забезпечення може призвести до зміни позицій.

Куроченко О. В.

ЗВ'ЯЗКИ ФОРМАЛЬНІ — слугують для координації діяльності, регульовані встановленими і прийнятими в організації цілями, політикою і процедурами. З.ф. є основою затверджених в організації посадових інструкцій.

Куроченко О. В.

ЗВ'ЯЗОК ЗВОРОТНИЙ — процес одержання інформації про стан об'єкта управління керівним органом після прийняття управлінського рішення.

Куроченко О. В.

ЗЛИТТЯ — форма корпоративного поглинання, за якої дві фірми об'єднують свої операції і перетворюють в одну. Злиття звичайно є результатом переговорів між менеджерами фірм, що об'єднуються. Приводом для злиття є те, що об'єднання двох чи більше фірм може істотно збільшити їх ринкову частку і дати можливість виробничій одиниці домогтися більшої

ефективності. Спонуканням до злиття є також ринкова влада (спроможність контролювати ринок і ціну своєї продукції). Збільшена через злиття фірма може мати переваги “великого покупця”, наприклад домагатиметься нижчих цін (витрат) від постачальників ресурсів.

Масленко Г. В.

ЗЛОВЖИВАННЯ МОНОПОЛЬНИМ СТАНОВИЩЕМ НА РИНКУ

— цими порушеннями вважаються: нав'язування таких умов договору, які ставлять контрагентів у нерівне становище, або додаткових умов, що не стосуються предмета договору, наприклад нав'язування товару, не потрібного контрагенту, обмеження або припинення виробництва, вилучення товарів з обороту з метою створення або підтримки дефіциту на ринку чи встановлення монопольних цін; інші дії, вчинені з метою створення перешкод доступу на ринок (виходу з ринку) суб'єктів господарювання; встановлення монопольно високих або дискримінаційних цін (тарифів) на свої товари, що призводить до порушення прав споживачів або обмежує права окремих споживачів; встановлення монопольно низьких цін (тарифів) на свої товари, що призводить до обмеження конкуренції.

Волинець В. В.

ЗМІНА — 1) змінити, зробити іншим; 2) поправка, що змінює попередній стан.

Арсанукаєва К. О.

ЗМІНА ВАРТОСТІ ЗАПАСІВ — приріст (зменшення) вартості виробничих запасів, незавершеного виробництва, готової продукції; визначається як різниця між вартістю готової продукції, що надходить в запаси, і вартістю вилученої з них. За даними бухгалтерської звітності, це різниця між вартістю запасів на кінець і початок періоду.

Масленко Г. В.

ЗМІНА ОБСЯГУ ЗАОЩАДЖЕНЬ

— збільшення або скорочення обсягу заощаджень в результаті збільшення або скорочення доходу після сплати податків при незмінній шкалі (кривій) заощад-

жень; переміщення з однієї графі до іншої на тій же шкалі (кривій) заощаджень.

Масленко Г. В.

ЗМІНА ОБСЯГУ СПОЖИВАННЯ

— збільшення або скорочення споживачьких витрат в результаті збільшення або скорочення доходу після сплати податків при незмінній шкалі (кривій) споживання; переміщення з однієї графі до іншої на шкалі споживання.

Масленко Г. В.

ЗМІНИ ОРГАНІЗАЦІЙНІ

— пов'язані із застосуванням соціально-психологічних методів впливу на складові організації з метою вдосконалення її структури та функціонування. З.о. залежать від створення сприятливих передумов для впровадження передбачених нововведень в організації. У результаті цього методологія організаційного проектування стає гнучкішою, наближається до реальності виробничих і соціальних процесів управління, до виявлення об'єктивних залежностей між характером усієї сукупності виробничо-економічних чинників, що впливають на управління, та його організаційними формами.

Куроченко О. В.

ЗМІНИ СЕЗОННІ В ЕКОНОМІЦІ

— це регулярні зміни, що відбуваються у ході розвитку економічних процесів або явищ. Це можуть бути зміна пори року (зима, весна, літо, осінь), явищ природи (сезон дощів, туманів і т. п.), періодичність виконання деяких видів робіт у певних галузях (у сільському господарстві — посівна, період поливу, збирання врожаю і т. ін.), а також звичаї і традиції. Сезонність спостерігається у виробничій діяльності багатьох галузей економіки — промисловості, транспорті, сільському господарстві, сфері туризму чи освіти. Вона виявляється в сезонній міграції і сезонній зайнятості економічно активного населення. Аналіз причин сезонних змін в економіці, їх динаміки і характеру дає можливість враховувати їх вплив на розвиток економіки і вжи-

вати відповідні (наскільки це можливо) заходи щодо мінімізації сезонних коливань.

Куроченко О. В.

ЗМІННА ВИПАДКОВА — змінна, що приймає різні значення випадковим чином.

Волинець В. В.

ЗМІННА ЕКЗОГЕННА — в економічній моделі — це змінна, яка вважається заданою і використовується для розрахунку ендогенних змінних.

Волинець В. В.

ЗМІННА ЕНДОГЕННА — в економічній моделі — це економічна змінна, яка представляє явище, виходячи з умов цієї моделі.

Волинець В. В.

ЗМІСТ ДОГОВОРУ ПІДРЯДУ НА КАПІТАЛЬНЕ БУДІВНИЦТВО — договір повинен передбачати: найменування сторін; місце і дату укладення; предмет договору (найменування об'єкта, обсяги і види робіт, передбачених проектом); строки початку і завершення будівництва, виконання робіт; права і обов'язки сторін; вартість і порядок фінансування будівництва об'єкта (робіт); порядок матеріально-технічного, проектного та іншого забезпечення будівництва; режим контролю якості робіт і матеріалів замовником; порядок прийняття об'єкта (робіт); порядок розрахунків за виконані роботи, умови про дефекти і гарантійні строки; страхування ризиків, фінансові гарантії; відповідальність сторін (відшкодування збитків); урегулювання спорів, підстави та умови зміни і припинення дії договору.

Масленко Г. В.

ЗНАК ТОВАРНИЙ — малюнок, етикетка тощо, а також оригінальні слова та назви, які надані товару або фірмі і зареєстровані у встановленому порядку для певної країни. Реєстрація товарного знака дає право його власникові виключно користуватись ним, а також можливість вирізнити товар з-поміж аналогічних товарів інших фірм. Є позначенням, за яким товари і

послуги одних осіб відрізняються від однорідних товарів і послуг інших осіб. Позначення не повинне суперечити суспільним інтересам, принципам гуманності і моралі і не підпадати під такі, яким відмовляють в охороні за певним законом. Об'єктом знака можуть бути словесні, образотворчі, об'ємні та інші позначення або їх комбінації, виконані в будь-якому кольорі або в поєднанні кольорів. Право власності на знак гарантується свідоцтвом. Термін його дії — 10 років від дати подачі заявки. За клопотанням власника, поданим упродовж останнього року дії свідоцтва, термін дії продовжується ще на 10 років.

Чернявський А. Д.

ЗНАХІДКА — річ, втрачена власником і знайдена іншою особою. Той, хто знайшов цю річ, не стає її власником, він зобов'язаний негайно повернути річ особі, що втратила її, або здати в міліцію чи в адміністративні органи. При невиявленні власника впродовж певного часу річ переходить у власність держави. Особа, яка повернула власникові або здала державі знайдену річ, права на винагороду не має, але може вимагати відшкодування витрат, пов'язаних із зберіганням і поверненням знахідки.

Куроченко О. В.

ЗНАЧЕННЯ ОЧІКУВАНОЇ ПРИБУТКОВОСТІ РІВНОВАЖНЕ — очікувана прибутковість цінного папера за умови, що папір правильно оцінений на ринку. Ця "справедлива" прибутковість визначається за допомогою відповідної моделі оцінки фінансових активів.

Арсанукаєва К. О.

ЗНЕЦІНЕННЯ ГРОШЕЙ — різке зменшення купівельної спроможності грошей відносно товарів або зниження їх валютного курсу.

Арсанукаєва К. О.

ЗНИЖКА ПРЕМІАЛЬНА — цінова знижка, що надається великим оптовим покупцям за встановлені річні обсяги придбаних ними товарів.

Куроченко О. В.

ЗНОС ЕКОНОМІЧНИЙ — процес, пов'язаний зі зміною ринкових умов господарювання.

Арсанукаєва К. О.

ЗНОС МОРАЛЬНИЙ ОСНОВНИХ ФОНДІВ — процес знецінення діючих засобів праці до настання цілковитого фізичного зношення під впливом досягнень науково-технічного прогресу. Характеризується поступовою втратою засобами праці своєї споживної вартості внаслідок удосконалення існуючих та створення нових засобів виробництва, застосування у практиці господарювання принципів нових технологій. Моральний (техніко-економічний) знос вивляється у двох формах: 1) коли вартість виробництва засобів праці і ціна знижуються внаслідок підвищення продуктивності праці в галузях, що виробляють засоби праці; 2) коли замість існуючих основних фондів промисловість починає виготовляти нові, продуктивніші, а тому використання існуючих (старих) засобів праці стає економічно не вигідним.

Арсанукаєва К. О.

ЗНОС ФІЗИЧНИЙ ОСНОВНИХ ФОНДІВ — зумовлений частковим фізичним руйнуванням елементів конструкцій фізичних об'єктів. Основні фонди поступово втрачають свої первісні техніко-експлуатаційні (споживчі) якості, що призводить до зменшення їх реальної вартості. На рівень фізичного зношення основних фондів впливають: надійність та довговічність основних засобів, ступінь експлуатації (екстенсивна чи інтенсивна), особливості технологічних процесів, якість і своєчасність технічного догляду та ремонтного обслуговування, кваліфікація обслуговуючого персоналу, а також фактори морального (техніко-економічного) зношення.

Чернявський А. Д.

ЗНОС ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ — пов'язаний з невідповідністю функціональних характеристик засобів праці ринковим вимогам для цього типу засобів.

Волинець В. В.

ЗНОШЕНІСТЬ — амортизація машин та обладнання, які ще можуть функціонувати фізично, але застаріли морально в результаті технічного прогресу та появи ефективніших машин та обладнання.

Масленко Г. В.

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ БОРГОВЕ — документ, який видається позичальником кредиторі при отриманні кредиту, в якому вказується його сума і термін погашення. Форми З.б.: іпотеки, векселі, облігації позик, угоди, кредитні угоди тощо.

Куроченко О. В.

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ГОСПОДАРСЬКЕ — виникає між суб'єктом господарювання та іншим учасником (учасниками) відносин у сфері господарювання з підстав, за якими один суб'єкт (зобов'язана сторона, у тому числі боржник) зобов'язаний вчинити певну дію господарського чи управлінсько-господарського характеру на користь іншого суб'єкта (виконати роботу, передати майно, сплатити гроші, надати інформацію тощо) або утриматися від певних дій, а інший суб'єкт (правочинна сторона, у тому числі кредитор) має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її зобов'язань. З.г. може виникати: безпосередньо із закону або іншого нормативно-правового акта, що регулює господарську діяльність; з господарського договору та інших угод, передбачених законом, а також з угод, не передбачених законом, але таких, які йому не суперечать; внаслідок заподіяння шкоди суб'єкту або суб'єктом господарювання, придбання або збереження майна суб'єкта або суб'єктом господарювання за рахунок іншої особи без достатніх на те підстав; унаслідок створення об'єктів інтелектуальної власності та інших дій суб'єктів, а також подій, з якими закон пов'язує настання правових наслідків у сфері господарювання. Основні види З.г.: майново-господарські; організаційно-господарські. Сторони можуть за взаємною згодою конкретизувати або розширити зміст З.г. у процесі його виконання, якщо законом не встановлено інше.

Куроченко О. В.

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ГРОШОВІ — платежі за грошовими зобов'язаннями здійснюються у безготівковій формі або готівкою через установи банків, якщо інше не встановлено законом. З.г. учасників господарських відносин мають бути виражені і підлягають оплаті у гривнях, а в іноземній валюті лише тоді, коли суб'єкти господарювання мають право проводити розрахунки між собою в іноземній валюті відповідно до закону. Відсотки за грошовими зобов'язаннями учасників господарських відносин сплачуються у випадках, розмірах та порядку, визначених законом або договором.

Куроченко О. В.

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ДЕРЖАВНЕ БОРГОВЕ — будь-які цінні папери, що засвідчують відносини займу, в яких боржником є держава, органи державної влади чи управління.

Шнитко О. С.

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ДЕРЖАВНЕ КАЗНАЧЕЙСЬКЕ — цінні папери (бон, вексель, мито, облігація, зобов'язання), що випускаються в обіг від імені держави казначейством чи за його дорученням іншою кредитною установою.

Шнитко О. С.

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ДРУГОРЯДНЕ — зобов'язання, дотримання якого у разі банкрутства має менший пріоритет порівняно з іншими зобов'язаннями фірми.

Масленко Г. В.

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ КАЗНАЧЕЙСЬКІ — державні цінні папери на пред'явника, що пропонуються для продажу на добровільній основі населенню. Засвідчують факт внесення їхніми утримувачами грошових коштів до бюджету і дають їм право на отримання фіксованого доходу впродовж усього терміну володіння цими цінними паперами. Така форма позики у населення є довгостроковою (5–10 років), середньостроковою (1–5 років), короткостроковою (до 1 року). Цінні папери можуть бути виставлені на біржові тор-

ги. Засоби, одержані від випуску З.к., зараховуються до державного бюджету на покриття поточних витрат.

Масленко Г. В.

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ СОЛІДАРНЕ — зобов'язання із множиною осіб, які можуть виникнути як на боці боржника, так і на боці кредитора.

Арсанукаєва К. О.

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ТВЕРДЕ — угода між емітентом цінних паперів і банком-організатором позики, за якою гарант зобов'яже скуповувати за ціною пропозиції частину випуску цінних паперів, яка не знайшла покупця на ринку.

Волинець В. В.

ЗОНА СПЕЦІАЛЬНА ЕКОНОМІЧНА (ВІЛЬНА) — територія, в межах якої відповідним законом України встановлюється і діє спеціальний правовий режим господарської діяльності та спеціальний порядок застосування і дії законодавства України, тобто частина національного економічного простору, де застосовується певна система пільг і стимулів. На території України можуть створюватися спеціальні (вільні) економічні зони різних функціональних типів: вільні митні зони і порти, експортні, транзитні зони, митні склади, технологічні парки, технополіси, комплексні виробничі зони, туристично-рекреаційні, страхові, банківські тощо. Окремі економічні зони можуть поєднувати в собі функції, властиві різним типам спеціальних (вільних) економічних зон. Найпоширеніші такі типи зон: *промислово-виробничі* — території зі спеціальним митним режимом, де промислові компанії виготовляють експортну чи імпортозамінну продукцію, використовуючи фіскальні та фінансові пільги; *сервісні зони* — території з пільговим режимом підприємницької діяльності для підприємців, які надають різноманітні види фінансових та нефінансових послуг. Це також офшорні утворення, де юридичні особи, які не здійснюють на цій території господарської діяльності, користуються спрощеним режимом реєстрації

та податковими пільгами; *торговельно-виробничі* — застосовуються для використання комбінації режимів зон вільної торгівлі та імпортозамінних виробничих зон; *техніко-впроваджувальні* — тут концентруються національні та іноземні дослідницькі, проектні та науково-виробничі фірми, що застосовують єдину систему фіскальних та фінансових пільг; *зони вільної торгівлі*, або компактні територіальні утворення, що виведені за межі національної митної території; *зони промислової обробки* — поділяються на зони заміщення імпорту, експортні зони та експортно-імпортозамінні; *комплексні зони* — формуються шляхом уведення особливого, пільгового режиму господарської діяльності на території окремих адміністративних утворень. Територія і статус спеціальної (вільної) економічної зони, у тому числі термін, на який вона створюється, визначаються окремим законом для кожної спеціальної (вільної) економічної зони.

Куроченко О. В.

ЗОНА УКРАЇНИ МОРСЬКА ЕКОНОМІЧНА — морські райони, зовні прилеглі до територіального моря України, включаючи райони навколо островів, що їй належать. Ширина такої зони становить до двохсот морських миль, відлічених від тих самих вихідних ліній, що і територіальне море України. Держава у морській економічній зоні має виняткове право створювати, дозволяти і регулювати спорудження, експлуатацію та використання штучних островів, установок і споруд для морських наукових досліджень, розвідки і розробки природних ресурсів, інших економічних цілей відповідно до законодавства України.

Арсанукаєва К. О.

ЗРАЗОК ПРОМИСЛОВИЙ — нові конструктивні вирішення виробу, що визначає його зовнішній вигляд, придатний для відтворення промисловим способом. Результат творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання. Об'єктом З.п. може бути форма, малюнок, кольоровий вигляд або їх поєднання, що визначають зовнішній вигляд промислового виробу і призначені для задоволення естетичних і ергономічних потреб. Закон вимагає, щоб З.п. не суперечив суспільним інтересам, принципам гуманності і моралі. З.п. не вважаються об'єкти архітектури (окрім малих архітектурних форм), промислові, гідротехнічні та інші стаціонарні споруди, друкарська продукція як така, а також об'єкти нестійкої форми з рідких, газоподібних, сипких або подібних їм речовин. Ці зразки можуть бути секретними. Право власності на З.п. засвідчує патент. Термін його дії — 10 років від дати подання заявки. За клопотанням власника патенту цей термін може продовжуватися, але не більше, ніж на 5 років.

Куроченко О. В.

ЗУПИНЕННЯ ОПЕРАЦІЙ ЗА РАХУНКАМИ — у разі відмови органів управління або посадових осіб суб'єкта господарювання у проведенні документальної перевірки чи у допуску працівників податкових органів для обстеження приміщень, що використовуються для здійснення господарської діяльності, ненадання податковим та іншим органам чи їх посадовим особам встановленої законом звітності, розрахунків, декларацій чи інших документів, пов'язаних з обчисленням та сплатою податків, зборів (обов'язкових платежів), операції цього суб'єкта за його рахунками в установах банку зупиняються. Порядок і строки зупинення операцій суб'єкта господарювання за його рахунками визначаються законом.

Арсанукаєва К. О.

I

ІДЕНТИФІКАЦІЯ — процес встановлення тотожності конкретного суб'єкта або особи за сукупністю загальних і приватних ознак шляхом їх порівняння для отримання доказів; пізнання чого-небудь або кого-небудь, процес звіряння об'єкта з раніше сформованим типом; розпізнавання клієнта банку, власника активу за допомогою таких методів, як персональний номер, підпис, код, знаки для машинного зчитування, конфіденційна або особиста інформація, номер соціального страхування або податкової реєстрації і т. ін. В теорії управління це визначення характеристик об'єкта на підставі експериментальних даних.

Куроченко О. В.

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЦІННИХ ПАПЕРІВ — встановлення достовірності цінних паперів за допомогою номера, серії, спеціальних знаків (водяні, магнітні, голограми), кодування. Можлива ідентифікація особи власника цінного папера за допомогою перевірки документів, ідентифікаційних кодів, номерів карток соціального страхування, ліцензій та. ін.

Куроченко О. В.

ІДЕОЛОГІЯ ЕКОНОМІЧНА — система ідей, яка відображає в економічних дослідженнях інтереси певного класу, соціальної групи або соціально-економічної системи загалом. І.е. не спрямована на адекватне відображення дійсності, вона

відсторонює або підміняє критерії істини, що притаманні науковим теоретичним положенням.

Шнитко О. С.

ІЄРАРХІЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ — розташування частин цілого в порядку від вищого до нижчого, а для підприємства — це структура влади. Рівнем управління в організації вважається та її частина, в рамках якої та відносно якої можуть прийматися самостійні рішення без їх обов'язкового узгодження з вищими нижче розташованими частинами.

Куроченко О. В.

ІЗДОЛЬЩИНА — спосіб розподілу земельних паїв феодалом серед своїх кріпаків з вимогою сплати оброку за користування землею.

Куроченко О. В.

ІЗОКВАНТА — крива всіх векторів виробничої сітки з однаковим розміром випуску.

Куроченко О. В.

ІЗОКОСТА — крива, яка відбиває комбінації економічних ресурсів та рівність сукупних витрат.

Куроченко О. В.

ІМІДЖ — стійке уявлення про відмінні або виняткові характеристики продукту, що надають йому особливе місце серед інших аналогічних товарів.

Куроченко О. В.

ІММОБІЛІЗАЦІЯ КАПІТАЛУ

— 1) перенесення капіталу з основного бізнесу для використання в інших цілях; 2) перетворення капіталу акціонерної компанії (товариства) в капітал приватних (одноосібних) підприємств; 3) перетворення оборотних коштів у малорухливі цінності (процентні папери, що не котируються на біржі, в малоліквідну нерухомість).

Куроченко О. В.

ІММОБІЛІЗАЦІЯ ОБОРОТНИХ КОШТІВ — перенесення оборотних коштів з обороту підприємства для покриття витрат, не передбачених планом, або таких, що не мають встановлених джерел.

Куроченко О. В.

ІМПОРТ — ввезення у країну іноземних товарів або капіталу у формі надання кредитів і позик, купівлі іноземними компаніями підприємств (валютний імпорт), платне користування послугами іноземних осіб, фірм, організацій.

Котлов М. О.

ІМПОРТЕР — фізична або юридична особа, що займається імпортом.

Арсанукаєва К. О.

ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ — державна програма або комплекс регіональних заходів щодо стимулювання вітчизняного підприємця виробляти продукцію, подібну до широкоімпортованої.

Котлов М. О.

ІМУНІЗАЦІЯ — метод управління портфелем облігацій, який дає змогу інвесторові з високою мірою впевненості забезпечити певний потік виплат за його зобов'язаннями.

Волинець В. В.

ІМУНІЗАЦІЯ ОБУМОВЛЕНА — форма управління портфелем облігацій із застосуванням елементів пасивного і активного управління. У разі позитивних результатів здійснюється активне управління портфелем облігацій, у разі негативних результатів проводиться негайна імунізація портфеля.

Волинець В. В.

ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ — 1) сукупність корпоративних вимог юридичної особи до найманих працівників щодо зберігання та обліку матеріальних і нематеріальних активів; 2) перевірка відповідності фактичної наявності майна за даними бухгалтерського обліку та повноти відображення в облікових документах зобов'язань перед кредиторами.

Котлов М. О.

ІНВЕСТИЦІЇ — кошти, цільові банківські внески, паї, акції та інші цінні папери, технології, машини й устаткування, ліцензії, у тому числі на товарні знаки, кредити, будь-яке інше майно, майнові права, інтелектуальні цінності, вкладені в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою одержання прибутку і досягнення соціального ефекту. За фінансовим визначенням, І. — це усі види активів (засобів), вкладених у господарську діяльність для одержання прибутку (вигоди); за економічним — витрати на створення, розширення або реконструкцію і технічне переозброєння основного і оборотного капіталу. І. поділяють на основні групи: реальні і портфельні.

Куроченко О. В.

ІНВЕСТИЦІЇ В ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ — вкладення фінансових коштів фізичними та юридичними особами в освіту, підготовку і перепідготовку фахівців, передавання досвіду, ліцензії, ноу-хау, сумісні наукові розробки і т. ін.

Куроченко О. В.

ІНВЕСТИЦІЇ ДОВГОСТРОКОВІ — витрати, пов'язані із розширенням і технічним переозброєнням чинних підприємств, з придбанням основних фондів виробничого і невиробничого призначення. І.д. можуть здійснюватися в таких формах: будівництво нових, реконструкція, розширення і технічне переозброєння діючих підприємств і об'єктів невиробничої сфери; придбання і створення нематеріальних активів; придбання земельних ділянок і об'єктів природокористування.

Куроченко О. В.

ІНВЕСТИЦІЇ ІНОЗЕМНІ — всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються іноземними суб'єктами господарської діяльності в Україні, в результаті чого утворюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект.

Куроченко О. В.

ІНВЕСТИЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ (НЕМАТЕРІАЛЬНІ) — витрати на науково-дослідні і дослідно-конструкторські розробки, рекламу, купівлю патентів, ліцензій, підготовку і перепідготовку персоналу та ін.

Куроченко О. В.

ІНВЕСТИЦІЇ КАПІТАЛОУТВОРЮЮЧІ — вкладення коштів для будівництва (розширення, реконструкції, модернізації) і оснащення устаткуванням об'єктів, що інвестуються, витрати на підготовку капітального будівництва та прискі оборотних коштів і нематеріальних активів, необхідних для ефективного функціонування організації.

Куроченко О. В.

ІНВЕСТИЦІЇ ПОРТФЕЛЬНІ — вкладення коштів у проекти, пов'язані з придбанням цінних паперів та інших активів. Головне завдання інвестора — формування і управління оптимальним інвестиційним портфелем, здійснюване, як правило, шляхом купівлі і продажу цінних паперів на фондовому ринку.

Куроченко О. В.

ІНВЕСТИЦІЇ ПРЯМІ — капітальні вкладення безпосередньо у виробництво якоїсь продукції. Це купівля, створення або розширення фондів підприємства (філіалу), а також інші операції, пов'язані або зі встановленням (посиленням) контролю над компанією, незалежно від її юридичної форми, або з розширенням її діяльності. І.п. забезпечують інвесторам фактичний контроль над виробництвом, що інвестується.

Куроченко О. В.

ІНВЕСТИЦІЇ РЕАЛЬНІ — інвестиції в реальні активи — в купівлю землі, в будівлі, устаткування. Переважно довгострокові

вкладення капіталу безпосередньо у виробництво, тобто придбання реальних активів. При цьому може бути використаний і позиковий капітал, у тому числі банківський кредит. Якщо банк здійснює реальне інвестування, то він стає інвестором. І.р. іноді називають прямими, оскільки вони безпосередньо стосуються виробничого процесу (вкладення коштів у будівлі, устаткування, товарно-матеріальні запаси).

Куроченко О. В.

ІНВЕСТИЦІЇ ФІНАНСОВІ — вкладення капіталу у фінансове майно, у придбання прав на участь у справах інших фірм, купівля їх акцій, інших цінних паперів, банківських депозитів, боргових прав, об'єктів тезаврації і т. ін.

Куроченко О. В.

ІНВЕСТИЦІЇ ЧИСТІ — валові інвестиції, крім інвестицій, здійснених за рахунок амортизації основних фондів.

Куроченко О. В.

ІНВЕСТИЦІЯ — 1) відмова від певної вигоди заради отримання невизначеної вигоди в майбутньому; 2) сукупність витрат які реалізуються у формі довгострокових вкладень капіталу у будь-яку галузь економіки.

Куроченко О. В.

ІНВЕСТОР — фізична або юридична особа, що здійснює інвестиції від свого імені і за свій рахунок.

Куроченко О. В.

ІНВЕСТОР АЗАРТНИЙ — інвестор, який надає перевагу інвестиціям з великим ризиком, порівняно з інвестиціями з меншим ризиком, за умови, що очікувана прибутковість за обома інвестиціями однакова.

Куроченко О. В.

ІНВЕСТОР ІНОЗЕМНИЙ АКРЕДИТОВАНИЙ — іноземна юридична особа, цивільна правоздатність якої визначається згідно із законодавством певної держави, яка має право відповідно до законодавства цієї держави здійснювати інвестиції на території України, де вона зареєстрована у встановленому порядку як іноземний інвестор.

Куроченко О. В.

ІНВЕТОР НЕЙТРАЛЬНИЙ ДО РИЗИКУ — інвестор, який вибирає спосіб інвестування залежно від рівня ризику за умови, що очікувана прибутковість за інвестиціями з різним рівнем ризику однакова.

Куроченко О. В.

ІНВЕТОР ОБЕРЕЖНИЙ — інвестор, який надає перевагу інвестиціям з меншим ризиком за умови, що очікувана прибутковість за інвестиціями з різним рівнем ризику однакова.

Куроченко О. В.

ІНВЕТОРИ ІНОЗЕМНІ — це суб'єкти, які здійснюють інвестиційну діяльність на території України: юридичні особи, утворені за законодавством інших країн, іноземці та особи без громадянства, які не мають постійного місця проживання на території України; міжнародні урядові та неурядові організації; інші держави; інші іноземні суб'єкти інвестиційної діяльності, визначені законом. І.і. мають право здійснювати інвестиції на території України в іноземній валюті, що визнається конвертованою Національним банком України, у вигляді будь-якого рухомого і нерухомого майна та пов'язаних з ним майнових прав; інших цінностей (майна), які відповідно до закону визнаються іноземними інвестиціями. Державна реєстрація іноземних інвестицій має здійснюватись упродовж трьох робочих днів після фактичного їх внесення на рахунок у порядку, що встановлюється Кабінетом Міністрів України. Незареєстровані іноземні інвестиції не дають права на одержання пільг і гарантій, передбачених законами для іноземних інвесторів і підприємств з іноземними інвестиціями.

Куроченко О. В.

ІНВЕДУВАННЯ — процес вкладання капіталу з метою отримання прибутку або соціального ефекту. Залежно від об'єкта вкладання коштів розрізняють реальні та фінансові інвестиції. За характером участі в інвестуванні є прямі та непрямі інвестиції. За термінами інвестування розрізняють коротко- та довгострокові інвестиції. За формою власності є приватні, державні, іноземні та спільні інвестиції. За регіональною ознакою є внутрішні та зовнішні інвестиції.

Куроченко О. В.

ІНВЕДУВАННЯ ЗА КОРДОНОМ ПРЯМЕ — капітал, вивезений із країни як кредити, позики, субсидії для здійснення інвестиційних проєктів, комерційних операцій. Це експорт капіталу.

Куроченко О. В.

ІНДЕКС АГРЕГАТНИЙ — один із двох типів зведених індексів (агрегатний і середній). Визначається як сума числових значень (агрегат) індексованої величини поточного періоду, поділена на аналогічну суму (агрегат) базисного періоду.

Куроченко О. В.

ІНДЕКС АК&М — індекс курсів, який розраховується для певного кола акцій промислових підприємств на російському фондовому ринку агентством АК&М.

Куроченко О. В.

ІНДЕКС АСОРИМЕНТНИХ ЗРУШЕНЬ В ТОВАРООБІГУ — індекс, який показує зміни товарообігу за рахунок зрушень в асортиментній структурі продажу товарів. Індекс будується тільки за тими товарними групами, що враховуються у сумах продажів. Груповий індекс фізичного обсягу товарообігу визначається як добуток індексу кількості проданих товарів та індексу асортиментних зрушень.

Куроченко О. В.

ІНДЕКС БІДНОСТІ — статистичний показник, який характеризує темп зростання середньозваженої величини межі бідності.

Куроченко О. В.

ІНДЕКС БІРЖОВИЙ — показник курсів акції на фондовій біржі. Розраховується як середньозважена величина курсів за певною кількістю компаній різних галузей економіки.

Куроченко О. В.

ІНДЕКС БІРЖОВИЙ, ЗВАЖЕНИЙ ЗА ВАРТІСТЮ — біржовий показник, в якому внесок конкретного цінного папера у формування індексу є функцією від ринкової капіталізації цінного папера.

Куроченко О. В.

ІНДЕКС ВАРТОСТІ ЖИТТЯ — показник вартості певного набору товарів і послуг, визначений з метою віддзерка-

лення змін вартості звичайної споживчої корзини з часом. Характеризує ступінь матеріального добробуту населення відповідно до зміни цін.

Куроченко О. В.

ІНДЕКС ГЕДОНІСТИЧНИЙ — показник зміни якості продукції.

Куроченко О. В.

ІНДЕКС-ДЕФЛЯТОР — індекс цін, який застосовується для перерахунку поточних (діючих) цін в ціни базисного року. За допомогою І.д. розраховується динаміка фізичного обсягу багатьох економічних показників.

Куроченко О. В.

ІНДЕКС ДЖИНИ — статистичний показник концентрації доходів, за яким можна кількісно оцінити ступінь нерівності в розподілі доходів. І.Д. можна також використати для визначення ступеня нерівномірності розподілу заробітної плати робітників за різними ознаками.

Куроченко О. В.

ІНДЕКС ДИНАМІКИ — застосовується для визначення інтенсивності розвитку соціально-економічних явищ та різного роду ознак у часі. Середні індекси динаміки визначаються середніми величинами індивідуальних індексів.

Куроченко О. В.

ІНДЕКС ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ — показник, який відображає зміни економічної кон'юнктури. В економічному аналізі це показник, що характеризує динаміку видів діяльності.

Куроченко О. В.

ІНДЕКС ДОУ-ДЖОНСА — індекс біржової кон'юнктури Нью-Йоркської фондової біржі, який розраховується як усереднений показник динаміки ринкової ціни цінних паперів, що обертаються на біржі. Вперше був розрахований у 1897 р. Індекс курсової ціни кожного цінного папера визначається як добуток її курсу та кількості цінних паперів цього типу, що котирувалися на біржі, поділений на номінальну вартість цінного папера. І. Д.-Д. є орієнтиром для бірж та фірм усього світу як показник динаміки підприємницької активності.

Куроченко О. В.

ІНДЕКС КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ — відносний показник, відношення реальних значень показників конкурентоспроможності одного товару до аналогічних базових значень тих самих показників іншого товару-конкурента.

Куроченко О. В.

ІНДЕКС КРИТИЧНОЇ ОЦІНКИ — визначається відношенням суми ліквідних активів до суми боргових зобов'язань компанії. Такі активи складаються з готівки, цінних паперів, які можна реалізувати, та дебіторської заборгованості.

Куроченко О. В.

ІНДЕКС ЛАСПЕЙРЕСА — найпопулярніший показник рівня цін, який призначений для вимірювання вартості життя. Розраховується на базі фіксованого набору товарів (споживчий кошик) для споживання населенням і характеризує відносну зміну рівня цін за часовою або територіальною ознакою. Для порівняння використовують обсяги закупівель базисного року. І.Л. визначається як відношення вартості споживчого кошику за цінами поточного року до його вартості в базисному році за цінами того ж року. Активно використовується у статистиці США.

Куроченко О. В.

ІНДЕКС ЛЕРНЕРА — використовується в економічних дослідженнях для вимірювання рівня монопольної влади.

Куроченко О. В.

ІНДЕКС НАСДАК — індекс позабіржового ринку, який щоденно друкується Національною асоціацією торговців цінними паперами (США) і базується на її котировках.

Куроченко О. В.

ІНДЕКС НИККЕЙ — індекс курсів цінних паперів на Токійській фондовій біржі. Визначається як незважене середньоарифметичне курсів цінних паперів порівняно з базисним періодом 1949 р. (1949 р. = 100).

Куроченко О. В.

ІНДЕКС ОХОПЛЕННЯ — фондовий індекс, який розраховується як кількість цінних паперів, що змінили

свій курс в операційний день, поділена на кількість випусків, що брали участь в операціях.

Куроченко О. В.

ІНДЕКС ПААШЕ — показник рівня цін, за яким вимірюється вартість витрат для підтримки життєвого рівня. Визначається шляхом порівняння поточної ціни певного набору товарів (споживчий кошик) з ціною набору товарів в базисному році. Методика розрахунку І.П. припускає можливість зміни набору споживчого кошика, що позначається на питомій вазі товарів.

Куроченко О. В.

ІНДЕКС ПАРИТЕТУ — статистичний індекс цін, який визначається співвідношенням індексу цін на сільськогосподарську продукцію до індексу цін на промислову продукцію. І.п. є підґрунтям для цінової політики держави, насамперед для підтримки сільського господарства.

Куроченко О. В.

ІНДЕКС РИНКОВИЙ З РІВНИМИ ТЕРЕЗАМИ — ринковий індекс, в який всі цінні папери, що враховуються, роблять рівний внесок незалежно від характеристик цих паперів.

Куроченко О. В.

ІНДЕКС РИНКУ — набір цінних паперів, ціни яких усереднюються для віддзеркалення загальної ситуації на конкретному ринку фінансових активів.

Куроченко О. В.

ІНДЕКС РІВНЯ ЖИТТЯ — характеризує зміни рівня реальних доходів населення та визначається з урахуванням грошових доходів населення і цін на споживчі товари і послуги.

Куроченко О. В.

ІНДЕКС СПОЖИВЧИХ ЦІН — індекс вартості життя, який відображає зростання цін на товари і послуги, що придбало населення. Це відносний статистичний показник, який визначається відношенням вартості фіксованого набору основних споживчих товарів і послуг поточного періоду до його вартості в базисному періоді. Це головний оперативний індикатор, який характеризує рівень інфляції у країні та її

регіонах. Також використовується для регулярного спостереження (моніторингу) за динамікою споживчих цін на фіксоване коло товарів і послуг. Широко застосовується у статистичній практиці країн з ринковою економікою (США, Великобританія, Франція та ін.). У певному сенсі це умовний показник, оскільки в реальному житті споживачі змінюють склад споживчого кошика. Також тут не враховуються зміни якості товарів і послуг, тобто вважається, що підвищення вартості життя відбувається за рахунок інфляції. Тому І.с.п. демонструє вищі темпи інфляції, ніж у реальному житті.

Куроченко О. В.

ІНДЕКС ФОНДОВИЙ — синтетичний показник зміни фондової кон'юнктури, який розраховується як арифметичне або геометричне середнє курсів певного набору цінних паперів.

Куроченко О. В.

ІНДЕКС ХЕДЖИРУВАННЯ — показник використання біржового механізму, який визначається відношенням відкритих контрактів або неліквідних зобов'язань хеджерів до розміру товарного капіталу, який підлягає ризику зміни своєї вартості.

Куроченко О. В.

ІНДЕКС ЦІН — співвідношення між сукупною ціною певного набору товарів і послуг (ринковий кошик) у поточному періоді та сукупною ціною схожої групи товарів і послуг у базисному періоді. Зміна цін завжди пов'язана з величиною валового національного продукту та національного доходу. Розрізняють І.ц. валового національного продукту та індекс споживчих цін. Перший з них є дефлятором валового національного продукту, за яким можна порівнювати ціни різних періодів. Індекс споживчих цін містить тільки ціни споживчих товарів і послуг.

Куроченко О. В.

ІНДЕКС ЮЛА — співвідношення еквівалентних середніх коефіцієнтів смертності.

Куроченко О. В.

ІНДЕКСАЦІЯ — 1) метод, що пов'язує виплати за облігацією з рівнем цін,

щоб забезпечити певний реальний дохід за облигацією; 2) один із засобів захисту споживачів від інфляції за рахунок прив'язки грошових доходів і заощаджень населення до індексу споживчих цін.

Куроченко О. В.

ІНДЕКСАЦІЯ ВНЕСКІВ — зміна розміру процентної ставки, яка виплачується вкладнику, при зміні загального рівня цін. Є одним із заходів соціального захисту населення від інфляції.

Куроченко О. В.

ІНДЕКСАЦІЯ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ — метод державного регулювання, який передбачає перерахунок та зміну реального рівня доходів з урахуванням зростання споживчих цін на товари і послуги на базі офіційного індексу цін. Розрізняють автоматичну і напівавтоматичну І.д.н., коли доходи, що склалися, підвищуються або повністю на індекс цін, або частково, що відбувається у разі попереджуючої та послідовної І.д.н. (перша забезпечує зростання доходів напередодні підвищення цін, друга — після нього). В системі І.д.н. передбачається: поріг індексації — величина індексу цін, після якої повинна наставати потреба в ній; розмір індексації або компенсації — відсоток підвищення доходів або абсолютна добавка до них; об'єкт індексу цін — той чи інший вид доходу або заощаджень; період індексації (місяць, квартал, рік) та порядок проведення — пропорційний, регресивний тощо. Обов'язковою є І.д.н. у державному секторі (заробітна плата бюджетних працівників, стипендії, пенсії, допомога).

Куроченко О. В.

ІНДИВІДУАЛЬНА ТРУДОВА ДІЯЛЬНІСТЬ — процес самостійної організації праці окремою особою та членами її сім'ї без купівлі-продажу робочої сили на малих підприємствах, що ґрунтується на приватній трудовій діяльності, максимальній особистій зацікавленості та повній відповідальності.

Сладкевич В. П.

ІНДИКАТОРИ ВИПЕРЕДЖАЮЧІ ЕКОНОМІЧНІ — показники, що змінюються відповідно до економічної ситуації, з деяким тимчасовим випередженням.

Куроченко О. В.

ІНДИКАТОРИ ЗБИГУ — економічні показники, які змінюються одночасно зі зміною стану економіки.

Куроченко О. В.

ІНДИКАТОРИ ЛАГОВІ — показники, що змінюються відповідно до економічної ситуації з деяким тимчасовим запізненням або випередженням.

Куроченко О. В.

ІНДОСАМЕНТ — передавальний напис на зворотному боці векселя чи іменного цінного папера, який робиться під час передавання їх іншій особі. Згідно з індосаментом, новий векселетримач має право вимагати сплати боргу. Якщо векселедавець відмовляється сплачувати, вимога про сплату може бути висунута особі, яка зробила передавальний напис.

Сладкевич В. П.

ІНДОСАМЕНТ БАНКІВСЬКИЙ — передавальний напис банку (установи) на зворотному боці чека про передавання платнику права за цим чеком.

Арсанукаєва К. О.

ІНЖИНІРИНГ — комплекс інженерно-консультаційних послуг на комерційних засадах, пов'язаний з підготовкою та забезпеченням виробництва й реалізації продукції, обслуговуванням виробництва й будівництва, експлуатацією промислових, сільськогосподарських та інших об'єктів. Повний цикл інжинірингу передбачає такі етапи: дослідження, проектування, супроводжування і обслуговування.

Сладкевич В. П.

ІНКАСАЦІЯ — збір в касах фірм готівки і доставка їх в каси банків, в яких обслуговуються ці фірми. І. здійснюється спеціалізованими службами на підставі договорів з клієнтами. Об'єктом І. можуть бути як гроші, так і інші цінності (коштовності, цінні папери тощо).

Масленко Г. В.

ІНКАСАЦІЯ — збір в касах фірм готівки і доставка їх в каси банків, в яких обслуговуються ці фірми. І. здійснюється спеціалізованими службами на підставі договорів з клієнтами. Об'єктом І. можуть бути як гроші, так і інші цінності (коштовності, цінні папери тощо)

Масленко Г. В.

ІНКАСО — банківська розрахункова операція, сутність якої полягає в тому, що банк за дорученням клієнта отримує плату від підприємств, установ за надіслані на його адресу товари та надані послуги на підставі грошових, товарних та розрахункових документів. За виконання цієї операції банк отримує плату (комісію), розмір якої визначається умовами отримання платежу від покупця.

Сладкевич В. П.

ІНКАСО ДОКУМЕНТАРНЕ — 1) інкасо фінансових документів, що супроводжуються комерційними документами; 2) інкасо комерційних документів.

Масленко Г. В.

ІНКАСО ЧЕКА — банківська операція, за допомогою якої банк (установа) одержує кошти від платника, що призначені для виплати за чеком чекотримачу. Приймання чеків на інкасо до банку (установи) для одержання платежу вважається пред'явленням чека до сплати (платежу). Інкасо чеків, пред'явлених банком (установою) на інкасо до іноземних банків, здійснюється відповідно до вимог законодавства держави, де здійснюється платіж (покриття).

Масленко Г. В.

“ІНКОТЕРМС” — міжнародні правила тлумачення торгових термінів, що видаються Міжнародною торговельною палатою на базі узагальнення всесвітньої комерційної практики. Це зведення правил, що мають факультативний характер.

Куроченко О. В.

ІННОВАЦІЇ БАЗИСНІ — нововведення, що ґрунтуються на наукових відкриттях та значних винаходах, які створюють підґрунтя для розробки і реалізації нових поколінь техніки і технології.

Взаємопов'язані групи (кластери) І.б. є підставою для формування нового технологічного укладу та його структури. Сучасний (п'ятий) технологічний уклад визначають: мікроелектроніка, біотехнологія та інформатика (генетичне ядро п'ятого технологічного укладу); гнучкі технології і робототехніка, нетрадиційна енергетика, композити і кераміка, маловідходні і безвідходні екологічно чисті технології, комп'ютери, телекомунікації та Інтернет, принципово нові види транспорту, космічні технології та аквакультура (виробничі І.б.); принципово нові технічні системи і технології невиробничої сфери послуг, медицини, освіти, науки, управління, побутова радіоелектроніка. І.б. реалізуються через розгорнуту мережу покращуючих інновацій, які забезпечують поширення принципово нової техніки і технології у різних сферах виробництва, підвищення ефективності технологічного укладу. І.б. мають міжгалузевий характер та пов'язані зі значними інвестиціями у формування нових галузей та напрямів техніки, значним ризиком. Визначення І.б. є важливішим завданням науково-технічного прогнозування та розробки інноваційної стратегії країни. Кластер І.б. є підґрунтям системи державних інноваційних програм.

Куроченко О. В.

ІНСАЙДЕР — 1) кожний, хто має доступ до інформації, що недоступна широкій громадськості та істотно впливає на ціну акцій певної компанії; 2) утримувач акцій, виконавча особа або директор компанії, який володіє “значною” часткою акцій цієї компанії.

Волинець В. В.

ІНСПЕКЦІЯ ПОДАТКОВА — структурний підрозділ податкової служби, до функцій якого належить здійснення контролю за дотриманням податкового законодавства, правильністю нарахування, повнотою та своєчасністю внесення у відповідний бюджет державних податків та інших платежів і внесків. І.п. має право проводити перевірки грошових документів, бухгалтерських книг, контролювати

виконання законодавства, вимагати усунення виявлених порушень, призупиняти господарські операції суб'єктів та порушувати клопотання про заборону діяльності суб'єкта господарювання у встановленому законом порядку, а також накладати адміністративні стягнення та штрафи.

Волинець В. В.

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗМ — течія в наукових економічних дослідженнях; сукупність теорій, в яких акцентується увага на ролі соціальних інститутів в економічному розвитку. Існують два основних напрями І.: 1) традиційний, або старий; 2) новий, або неоінституціоналізм. Традиційний І. є сукупністю достатньо різноманітних концепцій. Найвідоміші серед них: технократична теорія Т. Веблена, яка завдяки дослідженням його послідовників (Дж. Гелбрейт, Д. Белл, О. Тоффлер) одержала назву теорії постіндустріального або інформаційного суспільства; економіко-правова теорія Дж. Коммонса; дослідження У. Мітчелла з проблем економічної динаміки; теорія економічної відсталості Г. Мюрдала, яка на сьогодні є найфундаментальнішою теорією розвитку країн так званого третього світу. Американський І. підготував ідейне підґрунтя для проведення і реалізації політики Ф. Рузвельта. До неоінституціоналізму належить теорія прав власності (Р. Коуз, А. Алчіан, Г. Демсец, Р. Познер), теорія суспільного вибору (К. Ерроу, Дж. Бьюкенен, Г. Таллок, М. Олсон), нова економічна історія (Д. Норт), теорія агентів (Т. Стігліц), трансакційна теорія організацій (О. Вільямсон). Новий І. та нова класична економічна теорія є магістральними течіями сучасної економічної думки.

Куроченко О. В.

ІНСТРУМЕНТ БАНКІВСЬКИЙ ПЛАТІЖНИЙ — засіб, що містить реквізити, які ідентифікують його емітента, платіжну систему, в якій він використовується, та, як правило, утримувача цього банківського платіжного інструменту. За допомогою банківських платіжних інструментів формуються відповідні документи за операціями, що здійснені з використанням банківських платіжних інструментів, на підставі яких прово-

диться переказ грошей або надаються інші послуги утримувачам банківських платіжних інструментів.

Волинець В. В.

ІНСТРУМЕНТ ПЛАТІЖНИЙ — засіб певної форми на паперовому, електронному чи іншому виді носія інформації, використання якого ініціює переказ грошей з відповідного рахунка платника. До платіжних інструментів належать документи на переказ та спеціальні платіжні засоби.

Волинець В. В.

ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ — у рамках методу “скасування” у процесі аналізу на доінвестиційній стадії через високі ризики відбраковується понад 95% проектів (ідеться не про абсолютне скасування ризику, а про умовне). До більшості відбракованих проектів позитивне рішення не приймається, а дається рекомендація щодо їх коригування з метою зниження до прийняттого рівня ризиків проекту. У рамках методу “запобігання і контролю ризиків” передбачається розробка планів і програм превентивних заходів, а також ситуаційного плану та здійснюються такі заходи: моніторинг ризиків; прогнозування ризиків; інформування керівництва про небезпеки, що загрожують, і розробка рекомендацій у зв'язку з цим; спеціальні організаційно-технічні заходи в рамках програм запобігання і контролю ризиків (навчання персоналу; закупівля спеціального устаткування для ліквідації наслідків катастроф і аварій; упровадження систем електронного контролю за функціонуванням машин і устаткування та ін.). Передумовою методу “поглинання” є розширення кола учасників проекту. Використання методу передбачає: рівномірний розподіл ризику між учасниками проекту, оскільки “поглинання” реалізованого ризику одним або деякими учасниками може виявитися згубним для проекту; залучення до проекту додаткових учасників дає змогу пом'якшити можливі наслідки реалізації ризику. Додаткові учасники можуть залучатися для виконання ролі соінвесторів і гарантів.

Куроченко О. В.

ІНТЕГРАЦІЯ — поступове зближення та об'єднання економічних суб'єктів у процесі їх взаємодії. Економічна І. відбувається на рівні національних господарств країн, між підприємствами, фірмами, компаніями, корпораціями. Розрізняють І. вертикальну, горизонтальну, кругову (об'єднання компаній, що не конкурують одна з одною), прогресивну, фінансову, економічну. Основні види інтеграційних об'єднань: а) зона вільної торгівлі, коли країни-учасниці обмежуються відміною митних бар'єрів у взаємній торгівлі; б) митний союз, коли вільне пересування товарів і послуг у середині угруповання доповнює єдиний митний тариф відносно третіх країн; в) загальний ринок, коли повністю ліквідуються бар'єри між країнами у взаємній торгівлі, а також для пересування робочої сили і капіталу; г) економічний союз, який передбачає на додаток перелічених заходів проведення державами-учасниками єдиної економічної політики.

Сладкевич В. П.

ІНТЕГРАЦІЯ АГРОПРОМИСЛОВА — форма аграрного поєднання сільськогосподарського та промислового виробництва, що забезпечує ефективне використання виробничих можливостей, трудових ресурсів, виробничої і соціальних інфраструктур.

Куроченко О. В.

ІНТЕГРАЦІЯ ВЕРТИКАЛЬНА — виробнича кооперація підприємств однієї галузі чи близьких за характером галузей промисловості, які спеціалізуються на виготовленні вузлів, деталей, заготовок, комплектуючих та інших виробів, необхідних для кінцевого продукту.

Куроченко О. В.

ІНТЕГРАЦІЯ ГОРИЗОНТАЛЬНА — об'єднання підприємств, що випускають однорідну продукцію, застосовує схожі технології з метою подальшої спільної діяльності.

Сладкевич В. П.

ІНТЕГРАЦІЯ ЕКОНОМІЧНА — процес зближення і поступового об'єднання національних економічних

систем, сучасна найрозвиненіша форма інтернаціоналізації господарського життя. Об'єктивним підґрунтям економічної інтеграції є високий ступінь розвитку інтернаціоналізації продуктивних сил, техніко-економічних, організаційно-економічних, виробничих відносин і господарського механізму. Головна мета І.е. — зближення національних економік і забезпечення спільного вирішення економічних завдань. Процеси І.е. йдуть як на двосторонній основі, так і на регіональному або глобальному рівні. Основні форми І.е.: зона вільної торгівлі, митний союз; загальний ринок; економічний та валютний союз.

Сладкевич В. П.

ІНТЕГРАЦІЯ ЗВОРОТНА (РЕГРЕСИВНА) — намагання підприємства поставити під жорсткіший контроль своїх постачальників.

Масленко Г. В.

ІНТЕГРАЦІЯ ПРЯМА (ПРОГРЕСИВНА) — намагання підприємства підсилити контроль (стати власником) над системою просування його продукції.

Масленко Г. В.

ІНТЕГРАЦІЯ ФІНАНСОВА — процес уніфікації податкових систем, бюджетних класифікацій, засобів здійснення розрахунків тощо. Проводиться з метою більшої координації політики держав, що входять до певної регіональної групи.

Сладкевич В. П.

ІНТЕНСИВНІСТЬ — напруженість праці, виробництва, яка характеризується мірою віддачі кожного фактора або ресурсів.

Волинець В. В.

ІНТЕНСИВНІСТЬ ПРАЦІ — оцінюється за індексами інтенсивності виробництва, що являють собою узагальнені темпи середньодобових обсягів випуску продукції за кожен місяць розглянутого періоду відносно базового місяця. Індекс інтенсивності виробництва розраховується як середньозважена ве-

личина шляхом агрегування індексів за найважливішими видами продукції.

Куроченко О. В.

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ — підвищення результативності виробництва шляхом повнішого використання ресурсного потенціалу за рахунок підвищення продуктивності праці, віддачі основних фондів, поліпшення використання матеріалів.

Куроченко О. В.

ІНТЕРВЕНЦІЯ — економічний вплив одного суб'єкта на дії іншого, що досягається шляхом проникнення у сферу цих дій, вкладання і розміщення в ній власних грошових коштів. Розрізняють І. біржову — вплив на біржові курси цінних паперів з метою їх підвищення або пониження шляхом купівлі значної кількості цінних паперів (гра на підвищення) або продажу значної кількості цінних паперів (гра на пониження); валютну — втручання центрального банку в операції на валютному ринку з метою впливу на курс національної валюти шляхом купівлі-продажу іноземної валюти; економічну — насильне втручання будь-якої країни в господарське життя іншої; дії держави на товарному або грошовому ринках усередині своєї країни з метою впливу на ціни товарів або курс валюти (товарна, валютна інтервенція).

Шнитко О. С.

ІНТЕРВЕНЦІЯ ВАЛЮТНА — цільові операції з купівлі-продажу іноземної валюти для обмеження динаміки курсу національної валюти визначеними межами його підвищення або зниження.

Шнитко О. С.

ІНТЕРВЕНЦІЯ ЕКОНОМІЧНА — сукупність економічних форм втручання однієї держави у внутрішні справи іншої держави або в її взаємовідносини з третіми країнами. Основна мета І.е. — спрямувати дії держави у внутрішній та зовнішній політиці в інтересах країни-інтервента. Традиційні форми І.е.: демпінг, кабальні позики, вивіз капіталу, дипломатичний тиск.

Сладкевич В. П.

ІНТЕРЕС ЕКОНОМІЧНИЙ — об'єктивні спонукаючі мотиви економічної діяльності, які базуються на прагненні людей до задоволення зростаючих матеріальних і духовних потреб. І.е. — головна рушійна сила економічного розвитку. В кожному суспільстві діє складна динаміка І.е., яка визначає цілі діяльності людей. Структура І.е. складається з особистих, колективних і суспільних інтересів.

Куроченко О. В.

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ І ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ — основні напрями трансформації сучасної економіки, зумовлені переходом до нового технологічного укладу, поглибленням міжнародного поділу праці, створенням всесвітньої інфраструктури із суттєвим розширенням культурного простору.

Куроченко О. В.

ІНТЕРНЕТ — глобальна комп'ютерна мережа, яка забезпечує доступ до спеціалізованих інформаційних серверів та широкі можливості спілкування між людьми (електронна пошта). Доступ до І. забезпечується провайдерами.

Арсанукаєва К. О.

ІНФЛЯЦІЯ — відносна зміна індексу цін за певний період часу. Зміна в купівельній спроможності грошової одиниці за певний період часу. І. відбувається при переповненні каналів обігу грошової маси понад потреб товарообороту, що викликає знецінювання грошової одиниці і відповідно зростання цін. Серед інфляційних причин зростання цін найважливішою є незбалансованість державних витрат і доходів (дефіцит державного бюджету). Економічні та соціальні наслідки І. різноманітні. Із зростанням темпів І. створюється реальна перешкода для розвитку виробництва, посилюється економічна та соціальна напруженість у суспільстві. І. дезорієнтує виробництво, призводить до серйозних економічних збитків, перешкоджає здійсненню раціональної економічної політики. Нерівномірне зростання цін посилює диспропорції між галузями економіки, переключає систему споживчого попиту, загострює

проблему реалізації товарів на внутрішньому ринку. У результаті І. знецінюються заощадження населення, слабшають стимули грошового накопичення.

Куроченко О. В.

ІНФЛЯЦІЯ ВИТРАТ — різновид інфляції, коли зростають витрати виробництва. Основою І.в. є збільшення витрат, тобто середніх витрат при певному обсязі виробництва. Підвищення витрат на одиницю продукції скорочує прибуток і обсяг виробництва при наявному рівні цін. У свою чергу, зменшення сукупної пропозиції підвищує рівень цін.

Куроченко О. В.

ІНФЛЯЦІЯ НЕПЕРЕДБАЧЕНА — відхилення фактичного рівня інфляції від очікуваного інвесторами.

Куроченко О. В.

ІНФЛЯЦІЯ ОЧІКУВАНА — рівень інфляції впродовж певного періоду, який передбачався інвесторами.

Куроченко О. В.

ІНФЛЯЦІЯ ПОВЗУЧА — інфляція, для якої характерні відносно невисокі темпи зростання цін (до 10% на рік). Така інфляція притаманна більшості країн з розвинутою ринковою економікою і є невід'ємним елементом системи господарювання.

Куроченко О. В.

ІНФЛЯЦІЯ ПОПИТУ — інфляція, за якої спостерігається надмірний по відношенню до пропозиції попит. В умовах повної зайнятості та повного використання потужностей виробництво не може реагувати на наявність надмірної кількості грошових коштів в обігу відповідним збільшенням реального обсягу виробленої продукції. Надмірний попит призводить до підвищення цін на вироблену продукцію.

Куроченко О. В.

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ — цілеспрямований, організований процес збирання, обробки, систематизації, нагромадження, зберігання, пошуку та надання (продажу) інформації економічним суб'єктам з метою задоволення їх інформаційних потреб. Головне завдання І. —

задоволення інформаційних потреб громадян, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, організацій. Головна мета І. — створення необхідної інфраструктури з метою забезпечення ефективного функціонування економічних та інших систем будь-якого рівня та масштабу, а також управління ними. І. може розглядатися як процес переходу від індустріального суспільства до інформаційного. Зазвичай виокремлюють три складові, що мають певний вплив на процес І.: а) програмно-апаратні засоби обчислювальної техніки і техніки зв'язку; б) інформаційні технології; в) споживчі інформаційні системи.

Сладкевич В. П.

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА — глобальний, загальноцивілізаційний процес активного формування та широкомасштабного використання інформаційних ресурсів. У результаті І.с. на новий рівень піднімаються наукові дослідження та розробки, виробництво, управління, всі сфери соціального життя суспільства, якісно змінюються параметри економічного зростання. Головні напрями подальшого розвитку І.с.: створення більш прогресивних і гнучких засобів обробки інформації, зниження вартості її обробки, покращення технічних характеристик обладнання, підвищення кваліфікації кадрів тощо.

Сладкевич В. П.

ІНФОРМАТИКА — галузь знань, що вивчає загальні властивості та структуру наукової інформації, а також закономірності та принципи її створення, перетворення, накопичення, передавання, використання в різних галузях людської діяльності.

Сладкевич В. П.

ІНФОРМАЦІЯ — корисні знання, одержані за допомогою аналізу даних. Відомості в будь-якій формі й вигляді та збережені на будь-яких носіях (у тому числі листи, книги, помітки, ілюстрації (карти, діаграми, органограми, малюнки, схеми тощо), фотографії, голограми, кіно-, відео-, мікрофільми, звукові записи, бази даних

комп'ютерних систем або повне чи часткове відтворення їх елементів), пояснення осіб та будь-які інші публічно оголошені чи документовані відомості. Якість І. визначається надійністю (точністю), своєчасністю, необхідним обсягом, важливістю.

Сладкевич В. П.

ІНФОРМАЦІЯ В УПРАВЛІННІ

— інформація, яка циркулює в інформаційних та інших системах і спеціально зорієнтована на вирішення управлінських завдань. Основні вимоги до І. в у. — цілеспрямоване споживче призначення інформації (інформаційного повідомлення), своєчасність її доставки та оптимальний ступінь узагальнення.

Сладкевич В. П.

ІНФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІЧНА

— знання, відомості, дані, які народжуються у сфері економіки та управління нею, а також такі, що створюються в результаті вивчення процесів у цій сфері. Розрізняють інформацію науково-економічну, біржову, статистичну, комерційну, ділову, довідкову, кон'юнктуру, банківську, нормативну, виробничу тощо, хоча чітких розмежувань між цими видами інформації немає.

Сладкевич В. П.

ІНФОРМАЦІЯ ІНСАЙДЕРСЬКА

— конфіденційна інформація про діяльність підприємства або підприємця, яка недоступна широкому загалу. Особи, які володіють І.і., називаються аффілірованими.

Арсанукаєва К. О.

ІНФРАСТРУКТУРА — мережі, в яких здійснюються поставки продукції між суб'єктами господарювання, а також галузі економіки, що експлуатують ці мережі.

Чернявський А. Д.

ІНФРАСТРУКТУРА РЕГІОНАЛЬНА — організаційно-економічна система, яка обслуговує територіальні господарські комплекси та сприяє їх адаптації до змін ринкових умов господарювання, забезпечує вільний регіональний та міжрегіональний рух товарів, сировини, трудових, фінансових ресурсів. Основна функція І. р. — створення умов, необхідних для підтримки нормального процесу виробництва.

Чернявський А. Д.

ІПОТЕКА — різновид застави нерухомого майна з метою одержання позики. І. надає кредитору право переважного задоволення його вимог до боржника у межах суми застави. Для І. є характерним залишення майна (землі, будівель) у боржника, можливість отримання під заставу того самого майна, додаткових іпотечних позик під другу, третю і так далі заставні; обов'язкова реєстрація застави в земельних книгах. У разі неплатоспроможності боржника вимоги кредитора задовольняються за рахунок реалізованого майна у порядку черги реєстрації застави.

Чернявський А. Д.

К

КАДАСТР — реєстр, в якому містяться відомості щодо оцінки і середньої прибутковості землі, будівель, промислів, які використовуються для обчислювання відповідних прямих реальних податків. Наприклад, при складанні земельного кадастру ділянки землі різних регіонів поділяються на групи з урахуванням їх місцезнаходження, можливостей використання. Для кожної групи встановлюється середня прибутковість на одиницю площі за кілька років; решта ділянок землі прирівнюється до тієї чи іншої категорії, для яких встановлюється ставка податку з одиниці площі. Кадастри поділяються на парцелярний (французький) і реальний (австрійський). Парцелярний кадастр відображає прибутковість кожної окремої частини земельної ділянки, що належить юридичним або фізичним особам. Реальний кадастр визначає: 1) сукупну прибутковість всієї землі, що належить власнику; 2) список осіб, які мають сплачувати податок.

Чернявський А. Д.

КАДЕТ — кредитор, який передав іншій особі своє право на вимогу погашення боргу.

Масленко Г. В.

КАДРИ УПРАВЛІННЯ — працівники, трудова діяльність яких спрямована на виконання певних управлінських функцій. До них належать лінійні, функціональні керівники (спеціалісти) і службовці.

Сладкевич В. П.

КАЗНА — умовне позначення неподільного майна, передусім коштів відповідного бюджету, які складають власність держави або іншого публічного правового утворення (органу місцевого самоврядування); сукупність фінансових ресурсів держави; державне майно, грошові та інші кошти.

Чернявський А. Д.

КАЗНАЧЕЙСТВО — фінансовий орган, відповідальний за зберігання казни.

Чернявський А. Д.

КАЛЬКУЛЯЦІЯ — розрахунок у грошовому вираженні низки показників: собівартості продукції та послуг, оптових і роздрібних цін; форма калькуляційного листа, в якому проводиться розрахунок собівартості за визначеними статтями витрат.

Сладкевич В. П.

КАЛЬКУЛЮВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ — процес обчислення собівартості одиниці продукції. Передбачає встановлення об'єкта калькуляції, вибір калькуляційних одиниць, визначення калькуляційних статей витрат.

Арсанукаєва А. Д.

КАМБІО — вексель, позичковий лист.

Арсанукаєва А. Д.

КАНАЛ ЗБУТУ — засіб реалізації продукції, який має маркетингова або

іншого виду компанія; сукупність економічних агентів, які опосередковують обмін права власності на конкретну продукцію між виробником та споживачем. Називається також каналом розподілу.

Копнов М. О.

КАНАЛ ЗВ'ЯЗКУ — засіб обміну поточною інформацією в електронному, звуковому, паперовому чи знаковому вигляді конкретної компанії з іншими учасниками товарного ринку. Односторонній зв'язок називають симплексним, а одночасний двосторонній — дуплексним.

Масленко Г. В.

КАНАЛ МАРКЕТИНГУ — засіб отримання інформації про можливість реалізації продукції, який має маркетингова або іншого виду компанія; шлях товару від виробника до продавця, враховуючи посередників.

Масленко Г. В.

КАНАЛ НУЛЬОВОГО РІВНЯ — початковий стартовий шлях отримання прибутку в кредитній операції на валютній біржі; канал розподілу, який безпосередньо поєднує виробників із споживачем (прямий продаж).

Масленко Г. В.

КАНКУЛИ ПОДАТКОВІ — період, упродовж якого згідно з чинним податковим законодавством підприємство звільняють від сплати окремих видів податків (податку на прибуток, податку на додану вартість тощо); засіб заохочення інвестиційної діяльності підприємства, освоєння нової продукції, здійснення експортних операцій тощо.

Берестецька Л. М.

КАПЕДНОТ — цінні папери з варіюваною обліковою ставкою, яка, проте, не може перевищувати встановленого максимуму.

Куроченко О. В.

КАПІТАЛ — 1) вартість, що приносить додаткову вартість; 2) загальна вартість активів якоїсь особи за вирахуванням його зобов'язань; 3) виражена у грошах частка участі в активах підприємства за вирахуванням зобов'язань учасників;

залишковий інтерес в активах юридичної особи, який залишається після відрахування пасивів; 4) за економічною теорією чинник виробництва, звичайно представлений машинами, устаткуванням і виробничими будівлями (фізичний капітал) або грошима (фінансовий капітал). Ця концепція застосована і до інших активів (до “людського” капіталу); 5) вкладання матеріальних і грошових коштів в економіку, у виробництво — використовується як синонім капіталовкладень, інвестицій.

Куроченко О. В.

КАПІТАЛ АВАНСОВАНИЙ — грошові кошти, які необхідно залучити у справу для отримання перших прибутків. Призначені для купівлі засобів виробництва і робочої сили з метою подальшого отримання прибутку.

Куроченко О. В.

КАПІТАЛ АКТИВНИЙ — капітал, вільний від зобов'язань і боргів.

Куроченко О. В.

КАПІТАЛ АКЦІОНЕРНИЙ — основний капітал акціонерного товариства. Утворюється за рахунок емісії акцій. Розрізняють К. а.: статутний, підписний, сплачений.

Куроченко О. В.

КАПІТАЛ БАНКІВСЬКИЙ — сукупність грошових капіталів (власних і повернутих), якою оперують банки, і власний капітал банків — зазвичай менша частина К.б.

Куроченко О. В.

КАПІТАЛ ВЕНЧУРНИЙ — ризиковий капітал, принципово нова форма фінансування інноваційного процесу на безповоротній основі (головна відмінність від бюджетного або кредитного фінансування інноваційної діяльності). Формується у вигляді фондів, з різних джерел при домінуванні приватних страхових компаній, які і проводять цільове інвестування інноваційних проєктів, отримуючи замість права на запатентовані новачі і безпатентне ноу-хау частку в засновницькому прибутку від інкорпорації венчурних компаній. Більшість фірм з венчурним капіталом — це невелике (3–5

осіб) товариство з обмеженою відповідальністю, створене висококваліфікованими фахівцями і менеджерами. Частина цих фірм самостійна, інша частина відокремилася від великих корпорацій і фінансових груп, третя — від банків, страхових компаній і пенсійних фондів.

Куроченко О. В.

КАПІТАЛ ВИРОБНИЧИЙ — капітал, призначений для отримання додаткової вартості у сфері матеріального виробництва. Поділяється на змінний капітал (частина капіталу, що витрачається підприємцем на купівлю робочої сили і в процесі виробництва змінює свою величину) і постійний капітал (частина капіталу, вкладена у засоби виробництва: виробничі будівлі, споруди, устаткування, сировину, паливо, допоміжні матеріали, яка у процесі виробництва не змінює своєї величини).

Куроченко О. В.

КАПІТАЛ ВКЛАДЕНИЙ — частина власного капіталу, вкладеного в активи компанії акціонерами в обмін на акції (первинні інвестиції).

Куроченко О. В.

КАПІТАЛ ВЛАСНИЙ — джерело частини активів, що залишаються після відрахування із сукупних активів усіх зобов'язань.

Куроченко О. В.

КАПІТАЛ ГАРАНТІЙНИЙ — власний капітал акціонерних товариств, банків, страхових товариств. Звичайно має ліквідну форму і становить певний відсоток до суми їх зобов'язань. Складається з внесків акціонерів і поповнюється потім відрахуваннями з прибутків.

Куроченко О. В.

КАПІТАЛ ГРОШОВИЙ — капітал у грошовій формі.

Куроченко О. В.

КАПІТАЛ ДОДАТКОВИЙ — джерело власних засобів, утворюване за рахунок переоцінки основних засобів у бік збільшення їх стійкості або за рахунок безвідплатного надходження різних активів від юридичних і фізичних осіб, а також за рахунок різниці від продажу

власних акцій (перевищення продажної ціни над номінальною вартістю акцій).

Куроченко О. В.

КАПІТАЛ ЕКСПОРТОВАНИЙ — капітал, завезений у країну з-за кордону у вигляді кредитів, позик, субсидій для здійснення інвестиційних проектів, комерційних операцій.

Куроченко О. В.

КАПІТАЛ ІНВЕСТОВАНИЙ — капітал, що вкладений у довгострокові проекти.

Куроченко О. В.

КАПІТАЛ ЛЮДСЬКИЙ — особливий вид капіталовкладень, сукупність витрат на розвиток відтворення потенціалу людини, покращання якості та підвищення функціонування робочої сили. Об'єктами К.л. є галузі освіти, охорони здоров'я, культури тощо.

Куроченко О. В.

КАПІТАЛ НОМІНАЛЬНИЙ — величина акціонерного капіталу, зафіксованого у статуті. Розглядається як максимальна сума акцій, які може випустити акціонерне товариство.

Куроченко О. В.

КАПІТАЛ ОБІГОВИЙ — 1) частина продуктивного капіталу, вартість якого цілком переноситься на вироблений товар і повертається у грошовій формі після його реалізації; 2) перевищення поточних активів над короткостроковими зобов'язаннями, що дає змогу компанії фінансувати свої постійні операції; фонди компанії, які можна швидко трансформувати у гроші. К.о. формується з грошових коштів, легкореалізованих цінних паперів, дебіторської заборгованості, матеріально-виробничих запасів, готової продукції, незавершеного виробництва, матеріалів, комплектуючих виробів і витрат майбутніх періодів. В основі К.о. лежить критерій ліквідності — здатність перетворення засобів підприємства у грошову готівку — важливий показник діяльності компанії, за яким оцінюється стабільність її фінансового положення.

Куроченко О. В.

КАПІТАЛ ОБ'ЯВЛЕНИЙ – 1) сума номінальних вартостей усіх випущених в обіг акцій компанії; 2) сума виручки від продажу всіх акцій, що не мають номінальної вартості; 3) сума інших коштів, які відповідно до діючого законодавства належать до рахунка К.о. після розподілу акцій або в інших випадках.

Куроченко О. В.

КАПІТАЛ ОСНОВНИЙ – 1) частина продуктивного капіталу, який багаторазово бере участь у виробництві товару, переносить свою вартість на новий продукт частинами впродовж кількох періодів. Це частина авансованого капіталу, яка витрачена на спорудження будівель, на купівлю машин, устаткування, інструмента. Після реалізації товару він частинами повертається у грошовій формі підприємцю. К.о. піддається фізичному і моральному зносу. Фізичний знос – поступова втрата К.о. споживацької вартості, яка поступово переноситься на продукт і повертається у вигляді амортизації. Моральний знос – через зростання продуктивності праці і технічного прогресу, капітал оновлюється ще до того, як він зношується фізично; 2) основні засоби, необхідні компанії для здійснення виробничої діяльності, термін амортизації яких перевищує один рік.

Куроченко О. В.

КАПІТАЛ ПЕРВИННИЙ – вартість активів інвестора на початку періоду володіння ними.

Куроченко О. В.

КАПІТАЛ ПОЗИЧКОВИЙ – тимчасово вільний грошовий капітал, що надається як позика його власникам на якийсь час на умовах повернення, за платню – у вигляді відсотка. К.п. не вкладається в підприємство його власником, а передається в тимчасове користування певному підприємцю з метою отримання відсотка. Утворюється за рахунок засобів від випуску і продажу облігацій і засобів банківського кредиту. Ці засоби є фондом товариства, а утримувачі облігацій – його кредиторами, а не акціонерами.

Куроченко О. В.

КАПІТАЛ ПРИВАТНИЙ – капітал у грошовій або іншій матеріально-майновій формі, що належить одній фізичній особі, групі фізичних осіб або юридичній особі – приватному підприємству, які мають право придбати, володіти, контролювати, використовувати, продавати і заповідати грошові кошти або майно.

Куроченко О. В.

КАПІТАЛ ПРОМИСЛОВИЙ – капітал, розміщений у сфері матеріального виробництва, який відтворюється у процесі виробництва. К.п. функціонує у будь-якій галузі матеріального та нематеріального виробництва (промисловості, сільському господарстві, будівництві, транспорті, сфері послуг). Поняття К.п. уведено в науковий обіг К. Марксом. Історично К.п. у своєму розвитку проходить наступні стадії: проста капіталістична кооперація, мануфактура, фабрична промисловість та науково-виробничі комплекси.

Куроченко О. В.

КАПІТАЛ РЕЗЕРВУВАННЯ – частина власних засобів акціонерного товариства і деяких інших підприємств, утворювана за рахунок відрахувань від прибутку; використовується для покриття витрат на операційну діяльність; призначений для поповнення основного капіталу і виплат дивідендів, якщо поточного прибутку для цього недостатньо. Порядок використання К.р. визначається статутами відповідних організацій.

Куроченко О. В.

КАПІТАЛ СПЛАЧЕНИЙ – сума, одержана за випущені акції в конкретний момент, оскільки після підписки не обов'язково вносити відразу всю суму вартості акцій.

Куроченко О. В.

КАПІТАЛ СТАТУТНИЙ – сума, яку виділяють акціонерні товариства та інші підприємства для початку діяльності. Визначається договором і статутом. Утворюється за рахунок виручки від продажу акцій, приватних вкладень капіталу, державних засобів, а також ноу-хау,

патентів, ліцензій і т. ін. Містить вартість основних і оборотних коштів. Правово регулюванню статутного капіталу надається особливе значення, пов'язане з його функціями: внесене в його оплату майно складає матеріальну базу для торгово-виробничої діяльності товариства при його виникненні; слугує гарантією. Акціонерне товариство несе перед кредиторами відповідальність в межах майна, що задекларовано у статуті. Згідно із законодавством, розподіл прибутку між акціонерами допускається тільки в тому разі, якщо вартість майна товариства перевищує зазначену у статуті величину акціонерного капіталу. Розподілу дивідендів підлягає лише балансовий (чистий) прибуток — різниця між активом і борговими зобов'язаннями товариства (за вирахуванням акціонерного капіталу). За величиною К.с. встановлюється частка участі кожного акціонера в акціонерному товаристві.

Куроченко О. В.

КАПІТАЛ ФІЗИЧНИЙ — капітал у формі матеріальних активів (машини і устаткування, будівлі і споруди, земля), задіяних у виробництві товарів і послуг.

Куроченко О. В.

КАПІТАЛ ФІКТИВНИЙ — капітал, який, на відміну від реального, являє собою не вартість, а лише право на отримання доходу.

Куроченко О. В.

КАПІТАЛ ФІНАНСОВИЙ — банківський капітал, що злився з монополістичним капіталом.

Куроченко О. В.

КАПІТАЛ ЧИСТИЙ — величина активів фірми після відрахування суми поточних зобов'язань. Визначається з документації фірми, коли із суми всіх активів відраховується сума всіх поточних зобов'язань та інших пасивів, включаючи виплати за привілейованими цінними паперами.

Куроченко О. В.

КАПІТАЛ ЧИСТИЙ ОБОРОТНИЙ — різниця між оборотними активами підприємства та його поточними

зобов'язаннями. Наявність К.ч.о. свідчить про спроможність підприємства виконувати свої поточні зобов'язання і займатися розширенням виробничої діяльності.

Куроченко О. В.

КАПІТАЛІЗАЦІЯ — переведення доходу або збережень у капітал.

Куроченко О. В.

КАПІТАЛІЗАЦІЯ РИНКОВА — 1) перетворення додаткової вартості в капітал; 2) обчислення цінності майна за доходом від нього; 3) перетворення доходу в капітал, тобто використання його для розширення справи; 4) віднесення витрат на приріст капітальних активів, а не на витрати звітного періоду; 5) сумарна ринкова вартість цінного паперу, що складається з ринкової ціни однієї акції, помноженої на кількість акцій, що перебувають в обігу поза корпорації, що їх випустила.

Куроченко О. В.

КАПІТАЛІЗМ — за марксистською теорією це суспільний лад, при якому основні засоби виробництва є власністю класу капіталістів (буржуазії), що експлуатує клас найманих робітників (пролетаріат), а процес розподілу вироблених товарів і послуг здійснюється пропорційно отриманому доходу. Інші наукові теорії розглядають К. як соціальну систему, за якою засоби виробництва належать приватним особам, праця оцінюється заробітною платою, розподіл товарів і послуг здійснюється ринковими механізмами (більш спрощені підходи до К. — система вільного підприємництва, відкритої або монополістичної конкуренції, соціально орієнтована ринкова економіка тощо).

Куроченко О. В.

КАПІТАЛОВКЛАДЕННЯ ВИРОБНИЧОГО ПРИЗНАЧЕННЯ — вкладення капіталу в об'єкти, які після завершення їх будівництва функціонуватимуть у сфері матеріального та нематеріального виробництва: у промисловому, сільсько-господарстві, будівництві, на транспорті, зв'язку тощо.

Масленко Г. В.

КАПІТАЛОВКЛАДЕННЯ ЗА ГАЛУЗЕВОЮ НАЛЕЖНІСТЮ — здійснюються за галузями народного господарства у промисловості, сільському господарстві, транспорті, будівництві та ін.

Масленко Г. В.

КАПІТАЛОВКЛАДЕННЯ ЗА СПОСОБОМ ЗДІЙСНЕННЯ БУДІВЕЛЬНО-МОНТАЖНИХ РОБІТ — поділяються на такі, що виконуються підрядним або господарським способом.

Масленко Г. В.

КАПІТАЛОВКЛАДЕННЯ НЕВИРОБНИЧОГО ПРИЗНАЧЕННЯ — вкладення капіталу в об'єкти житлового та комунального господарства, установи охорони здоров'я, фізичної культури, соціального забезпечення, освіти тощо.

Масленко Г. В.

КАРГО — термін, що застосовується для позначення вантажу, який транспортується судном (літаком) і не має точного найменування, але є застрахованим чи має бути застрахованим.

Чернявський А. Д.

КАРТ-БЛАНШ — необмежені повноваження довірителя своєму представнику (агенту) для виконання дій.

Арсанукаєва К. О.

КАРТЕЛЬ — узгоджені відносини між підприємствами, що виробляють товари і продукцію, з одного боку, і споживачами однойменних товарів і продукції — з іншого, які регулюють взаємні зобов'язання додержуватись встановлених цін на відповідну продукцію, узгоджених квот виробництв, розмежування регіонів збуту, обміну виробничою та комерційною інформацією. Картельні узгодження укладаються на певний термін з можливістю його подовження. Учасники картельного узгодження зберігають економічну та комерційну самостійність; їх діяльність обмежена тільки функціями, що делеговані.

Куроченко О. В.

КАРТКА ПЛАСТИКОВА (КРЕДИТНА) — пластикова іменна картка, що випускається банком або фінансо-

вою організацією, свідчить про наявність рахунка і надає власникові можливість безготівкової оплати товарів або послуг. Роздрібний торговець або інший підприємець отримує щомісяця платежі від компанії, яка випускає пластикові картки, в сумі, що дорівнює обсягу його продаж упродовж певного місяця, які були оплачені за кредитною пластиковою картою, за відрахуванням суми, потрібної для обслуговування карток. Клієнт також щомісяця отримує від компанії, емітуючої пластикові кредитні картки, рахунок, який він має цілком сплатити впродовж встановленого терміну.

Чернявський А. Д.

КАРТКА ПЛАТІЖНА — спеціальний платіжний засіб у вигляді емітованої в установленому законодавством порядку пластикової чи іншого виду картки, що використовується для ініціювання переказу грошей з рахунка платника або з відповідного рахунка банку з метою оплати вартості товарів і послуг, перерахування грошей зі своїх рахунків на рахунки інших осіб, отримання грошей у готівковій формі в касах банків, пунктах обміну іноземної валюти уповноважених банків та через банківські автомати, а також здійснення інших операцій, передбачених відповідним договором.

Чернявський А. Д.

КАРТОТЕКА — призначена для зберігання та обліку розрахункових документів, неоплачених через відсутність у платника власних коштів і права на одержання кредиту. Неоплачені в строк розрахункові документи банк фіксує в бухгалтерському обліку на позабалансових рахунках. Строк зберігання в картотеці неоплачених документів не встановлюється. Оплата документів із картотеки здійснюється в порядку черговості платежів.

Чернявський А. Д.

КАСА — 1) місце (приміщення) для прийому, зберігання і видачі грошей; балансовий рахунок, на якому проводиться облік руху коштів на підприємстві; 2) готівка, що є в наявності організації; 3) в бухгалтерському обліку — рахунок,

на якому відбивається рух, надходження та видача готівки; 4) кредитні установи, які мають певну специфіку діяльності.

Сладкевич В. П.

КАСИ ОЩАДНІ — спеціалізовані кредитні установи, основною функцією яких є акумуляція грошових заощаджень населення.

Сладкевич В. П.

КАТЕГОРІЯ ЕКОНОМІЧНА — узагальнений абстрактний (теоретичний) вираз об'єктивно існуючих виробничих відносин, їх різних проявів та рис.

Куроченко О. В.

КАШФЛОУ — термін, що визначає фінансовий стан фірми як результат порівняння доходів і витрат.

Куроченко О. В.

КВАЛІФІКАЦІЯ — ступінь оволодіння працівником знаннями і трудовими навичками.

Арсанукаєва К. О.

КВАНТОС — різновид опціону на форвардний валютний контракт; сума контракту змінюється залежно від зміни курсу, а опціонна премія включається у форвардний курс.

Волинець В. В.

КВИТАНЦІЯ — офіційна розписка встановленої форми, що засвідчує прийняття грошей, документів, цінностей тощо.

Коптов М. О.

КВІНТОВКА ЗВОРОТНИХ МФО — спосіб реєстрації банківських документів та електронних платежів на відповідність початкових та зворотних міжфілійних оборотів (МФО) для з'ясування їх тотожності і правильності взаємних розрахунків шляхом зіставлення бухгалтерських оборотів, що здійснюються різними установами банку.

Коптов М. О.

КВОРУМ — наявність на зборах такої частини акціонерів чи засновників, яка дає можливість приймати легітимне рішення.

Коптов М. О.

КВОТА — 1) частка можливої участі у спільній справі; 2) вартість або кількість товарів, які можуть бути експортованими (експортна К.) або імпортованими (імпортна К.) у країну.

Куроченко О. В.

КВОТА ЕКСПОРТНА (ІМПОРТНА) — граничний обсяг певної категорії товарів, який дозволено експортувати з території (імпортувати на територію) країни впродовж установленого строку та який визначається у натуральних і вартісних одиницях.

Куроченко О. В.

КВОТИ АНТИДЕМПІНГОВІ — граничний обсяг імпорту в Україну певного товару (товарів), що є об'єктом антидемпінгового розслідування та/або антидемпінгових заходів, який дозволено імпортувати в Україну впродовж установленого строку та який визначається в натуральних та/або вартісних одиницях.

Куроченко О. В.

КВОТИ (КОНТИНГЕНТИ) ГЛОБАЛЬНІ — квоти, що встановлюються стосовно товару (товарів) без зазначення конкретних країн (груп країн), куди товар (товари) експортується або з яких він (вони) імпортується.

Куроченко О. В.

КВОТИ (КОНТИНГЕНТИ) ГРУПОВІ — квоти, що встановлюються стосовно товару (товарів) з визначенням групи країн, куди товар (товари) експортується або з яких він (вони) імпортується.

Куроченко О. В.

КВОТИ (КОНТИНГЕНТИ) ІНДИВІДУАЛЬНІ — квоти, що встановлюються стосовно товару (товарів) з визначенням конкретної країни, куди товар (товари) може експортуватись або з якої він (вони) може імпортуватись.

Куроченко О. В.

КВОТИ КОМПЕНСАЦІЙНІ — граничний обсяг імпорту в Україну певного товару (товарів), що є об'єктом анти-субсидійного розслідування та/або компенсаційних заходів, який дозволено

імпортувати в Україну впродовж установленого строку та який визначається в натуральних та/або вартісних одиницях.

Куроченко О. В.

КВОТИ СПЕЦІАЛЬНІ — граничний обсяг імпорту в Україну певного товару (товарів), що є об'єктом спеціального розслідування та/або спеціальних заходів, який дозволено імпортувати в Україну впродовж установленого строку та який визначається в натуральних та/або вартісних одиницях.

Куроченко О. В.

КЕЙНСІАНСТВО — напрям наукових досліджень, який визнає та обґрунтовує необхідність механізму державного регулювання ринкової економіки. Засновник — Джон Мейнард Кейнс (Великобританія). Основні положення К. викладені у книзі “Загальна теорія зайнятості, проценту і грошей” (1936). Основна ідея К. — активне втручання держави в розвиток капіталістичної економіки з метою усунення кризових явищ, досягнення максимальної зайнятості, стійких темпів економічного зростання. За рекомендаціями К. реалізація цієї ідеї досягається макроекономічними методами, які повинні впливати на узагальнюючі показники (сукупний попит, сукупна пропозиція, зайнятість, національний дохід, інвестиції, збереження). Основним фактором, на який за К. треба вплинути, вважається сукупний попит (управління попитом), який складається з трьох компонентів: споживання населення, інвестиції та державні витрати. Останні вважаються головним важелем державної економічної політики, який здатний забезпечити вихід із кризи та покращити економічну динаміку.

Куроченко О. В.

КЕРІВНИК — особа, що відповідає за конкретний господарський об'єкт чи діяльність в системі управління, має у підпорядкуванні підлеглих, наділений повноваженнями прийняття управлінських рішень. К. поділяють на лінійних (К. структурних підрозділів виробництва) і функціональних (керівники ділянок в системі управління).

Арсанукаєва К. О.

КЕРІВНИКИ — працівники, які займають керівні посади на підприємстві та в його структурних підрозділах.

Арсанукаєва К. О.

КЕРІВНИЦТВО — провідна, спрямовуюча, організуюча і регулююча діяльність керівників органу управління; сукупність керівників, система безпосереднього впливу на поведінку підлеглих для одержання бажаних результатів.

Арсанукаєва К. О.

КІБЕРНЕТИКА ЕКОНОМІЧНА — галузь наукового пізнання, предметом якої є застосування ідей і методів кібернетики до економічних систем та процесів. Розглядає економіку, а також її структурні і функціональні ланки як системи, в яких процеси регулювання та управління реалізуються рухом і перетворенням інформації. В методологічному плані К.е. базується на системному аналізі, теорії економічної інформації, теорії управляючих систем в економіці, теорії економіко-математичного моделювання, економетрії та ін. Проблематика К.е. зводиться до взаємодії виконавчої і управляючої систем на всіх рівнях економіки. Виконавча система складається із сукупності підприємств та організацій, функції яких полягають у виробництві товарів і наданні послуг. Ця система підтримується у певному робочому стані управляючою системою, яка контролює реалізацію заданого режиму в динаміці. Управляюча система представлена у сучасній економіці ієрархічною вертикаллю державної влади, органами місцевого самоврядування, керівництвом підприємств тощо. Управляюча система для керування застосовує методи прямого (жорсткого) управління та цілеспрямованого регулювання. К.е. розвивається за основними взаємопов'язаними напрямками: а) теорія економіки, систем і моделей; б) теорія економічної інформації; в) теорія управляючих систем в економіці.

Копнов М. О.

КІЛЬЦЕ БІРЖОВЕ — 1) ф'ючерсний ринок (будівля ф'ючерсної біржі); походження назви пояснюється тим, що біржовики на Лондонській біржі металів (ЛБМ) і на деяких інших європейських біржах стоять або сидять по колу;

2) п'ятихвилинні періоди, впродовж яких ведеться торгівля кожним окремим металом на ЛБМ; 3) примітивна форма розрахункової угоди, відповідно до якої можна було простежити рух контрактів по ланцюгу брокерів — покупців і продавців, а сплаті підлягала тільки різниця (розрахунок взаємних вимог); 4) місце на біржі, де дозволено здійснювати угоди її членам.

Волинець В. В.

КЛАСИФІКАЦІЯ КАТЕГОРІЙ ПРАЦІВНИКІВ ОСНОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ — працівники поділяються на категорії: учні, робітники, інженерно-технічні працівники, службовці, молодший обслуговуючий персонал, працівники охорони.

Масленко Г. В.

КЛАСИФІКАЦІЯ ЦІН — існують наступні види цін: оптова ціна підприємства-товаровиробника; відпускна ціна товаровиробника; ціна підприємства оптової торгівлі; роздрібна ціна.

Масленко Г. В.

КЛІМАТ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ — сукупність умов реалізації інвестицій у формі довгострокових вкладень капіталу в різні галузі економіки. Ступінь сприятливості К.і. характеризується показниками ефективності і величиною ризику капітальних вкладень в певному регіоні порівняно з іншими регіонами.

Чернявський А. Д.

КЛІРИНГ — система безготівкових розрахунків за товари, цінні папери і послуги, що ґрунтується на зміні взаємних вимог і зобов'язань. Існують міжбанківський кліринг і міжнародний валютний кліринг (розрахунки у зовнішній торгівлі та інших формах економічних відносин між державами на базі міжнародних угод). Клірингові операції класифікуються за двома ознаками: періодичністю проведення і складом учасників.

Чернявський А. Д.

КЛІРИНГ ВАЛЮТНИЙ — офіційна угода про взаємний залік зустрічних вимог і зобов'язань, що впливають з

вартісної рівності товарних поставок і послуг, що пропонуються. Включає набір обов'язкових елементів, передбачених у міжурядовій угоді; систему клірингових рахунків, що відкриваються в уповноважених банках; обсяг клірингу (усі платежі з товарообігу або їх частина); валюту клірингу — погоджену валюту розрахунків; обсяг технічного кредиту — гранично припустиме сальдо заборгованості, необхідне для безперервності розрахунків і звичайно зумовлене у вигляді відсотка від обсягу поставок або у вигляді абсолютної величини; систему вирівнювання платежів (за способом погашення сальдо заборгованості за кліринговим рахунком розрізняють валютний кліринг без права конверсії, з обмеженою або повною конверсією); схему остаточного погашення сальдо до завершення терміну міжурядової угоди.

Шнипко О. С.

КЛУБ ПАРИЖСЬКИЙ — міжнародна організація, яка поєднує держави-кредитори. Функціонує у тісному співробітництві з Міжнародним валютним фондом. Якщо якась держава-боржник має економічні труднощі та починає здійснювати програму оздоровлення під егідою Міжнародного валютного фонду, К.П. разом з урядом цієї країни розробляє угоду про реструктуризацію її зовнішнього державного боргу. В результаті з'являється можливість зменшити пасивне сальдо платіжного балансу, не зменшуючи при цьому обсяг імпорту товарів та капіталів.

Куроченко О. В.

КНИЖКА ОЩАДНА — документ, який засвідчує наявність договору щодо банківського внеску громадянина і дозволяє здійснювати всі операції за ним. К.о. може бути іменною або на пред'явника. Остання є цінним папером.

Чернявський А. Д.

КНИЖКА ЧЕКОВА (від англ. *cheque book*) — зброшурований блок (книжка) чекових формулярів. Видається вкладнику при відкритті банківського поточного рахунка. Чекові формуляри (чекові бланки) виготовляються дру-

карським способом на спеціальному папері і мають послідовну нумерацію.

Куроченко О. В.

КОВАРІАЦІЯ — статистична характеристика узгодженості випадкових величин. Вимірює ступінь злагодженості коливань двох випадкових величин.

Куроченко О. В.

КОВЕР — у зарубіжній практиці — загальна назва договору страхування.

Масленко О. В.

КОВЕР ПЕРЕСТРАХУВАЛЬНИЙ — форма угоди, яка застосовується як проміжна форма між перестраховальними угодами, що покривають портфель компанії за видами ризику, і перестраховуваннями (факультативними), що покривають окремі ризики. К.п. містить, як правило, обмежену групу нерегулярних ризиків, які належать до певного класу, кількість яких не дає можливості створити повноцінну угоду, водночас факультативно перестраховувати кожний ризик економічно недоцільно. К.п. обмежений не тільки кількістю ризиків, а й за часом і географічно.

Масленко О. В.

КОДЕКС — єдиний законодавчий акт, який подає в системному викладі норми права, що належать до якоїсь галузі права.

Копнов М. О.

КОДЕКС БЮДЖЕТНИЙ — збірник нормативних актів, що регулює діяльність в галузі бюджетних відносин.

Копнов М. О.

КОДЕКС ПОДАТКОВИЙ — збірник нормативних та підзаконних актів, що регулює діяльність суб'єктів підприємницької діяльності, державних установ і фізичних осіб у галузі нарахування та сплати податків.

Копнов М. О.

КОДУВАННЯ ТОВАРУ ШТРИХОВЕ — поширений засіб автоматичної ідентифікації виробів. Символ штрихового коду складається з чіткого рисунка смуг і проміжків між ними, який таким чином кодує літери, числа або інші сим-

воли. Існує понад 50 систем К.т.ш., але найчастіше використовуються тільки чотири коди: Універсальний код продукції (UPC); Код 39, високої, середньої і низької щільності (Code 39); Код “3 з 5” (Interleaved “3 of 5”); Код “Codabar”. Системи К.т.ш. поділяються на відкриті та закриті. Відкриті системи застосовуються кількома організаціями, а закрита система — в рамках однієї організації.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ АБСОЛЮТНОЇ ЛІКВІДНОСТІ — це відношення суми грошей, їх еквівалентів і ліквідної частини біржових цінних паперів до поточного зобов'язання підприємства. К.а.л. показує, яка частина боргів підприємства може бути виплачена негайно. Відповідно до умовних нормативів він має бути не менше, ніж 0,25.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ “АЛЬФА” — різниця між очікуваною прибутковістю цінного папера та її рівноважною очікуваною прибутковістю.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ “БЕТА” БУХГАЛТЕРСЬКИЙ — показник чутливості розрахункового прибутку фірми до зміни розрахункового прибутку ринкового портфеля.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ “БЕТА” РИНКОВИЙ — показник чутливості прибутковості активу підприємства до зміни прибутковості ринкового портфеля. Формально обчислюється як відношення коваріації прибутковості цінного папера і ринкового портфеля до дисперсії прибутковості ринкового портфеля.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ “БЕТА” СКОРИГОВАНИЙ — оцінка майбутньої величини бета-коефіцієнта для певного цінного папера, одержувана на підставі звітних даних. Модифікується відповідно до припущення, що справжня величина бета-коефіцієнта з часом наближається до середнього ринкового значення 1,0.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ “БЕТА” СТАТИСТИЧНИЙ, АБО ІСТОРИЧНИЙ — оцінка бета-коефіцієнта цінного папера, одержана виходячи із статистичних даних про її прибутковість. Або апостеріорна оцінка нахилу характеристичної прямої для цінного папера.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ ВАЛЮТНИЙ — співвідношення між курсами валют, яке використовується при перерахунку цін і грошових коштів з однієї валюти в іншу. Іноді К.в. називають валютним курсом для торгових операцій.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ ВИБУТТЯ ОСНОВНИХ ФОНДІВ — показник, який характеризує частину основних засобів, що вибула за звітний період. Розраховується як відношення початкової вартості основних засобів, що вибули за звітний період, до реальної вартості основних засобів, що перебувають на балансі підприємства на початок звітного періоду. Дані для розрахунку К.в.о.ф. беруться із форми № 1 “Баланс” і форми № 5 “Примітки до річного фінансового звіту”.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ — відношення чистої маси виробу до норми або фактичних витрат сировини чи матеріалу. Застосовують на підприємствах обробної промисловості. К.в.м. може визначатись не лише для певних видів продукції, а й для підприємства загалом.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ ВИПЛАТИ ДИВІДЕНДІВ — відсоток від прибутку фірми, виплачуваний акціонерам у вигляді дивідендів.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ ВИХОДУ (ВИДОБУТКУ) ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ З ОДИНИЦІ ПЕРЕРОБЛЕНОЇ (ВИХІДНОЇ) СИРОВИНИ — використовується на підприємствах галузей, що переробляють первинну сировину. У кольоровій металургії це коефіцієнт видобутку міді

з руди, а в цукроварінні — вихід цукру з буряків. На підприємствах чорної металургії застосовується показник витрати сировини (залізної руди, вугільного коксу, флюсів) з розрахунку на одну тону чавуну, а у виробництві мінеральних добрив — витрати сірчаної кислоти на тону суперфосфату тощо. Цей показник має певну межу — вміст у вихідній сировині корисних компонентів, що вилучаються.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ ВІДНОВЛЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ — коефіцієнт показує, яку частину від наявних на кінець звітного періоду складають нові основні засоби. Розраховується як відношення початкової вартості основних засобів, що надійшли за звітний період, до початкової вартості основних засобів, що перебувають на балансі підприємства на кінець звітного періоду. Дані для розрахунку коефіцієнта відновлення основних засобів беруться з форми № 1 “Баланс” і форми № 5 “Примітки до річного фінансового звіту”.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ ВІДНОСНОЇ ДОХІДНОСТІ — відношення всього прибутку підприємства за останній рік у розрахунку на сто акцій до їх поточної вартості.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ ДЕЛЬТА — відношення ціни опціону до ціни фінансового інструменту, на який одержаний опціон.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ ДЕТЕРМІНАЦІЇ — визначається при побудові лінійної регресійної залежності.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ ДЖИННІ — показник, який характеризує ступінь відхилення фактичного розподілу доходів від абсолютної рівності або абсолютної нерівності. Якщо в усіх громадян країни доходи однакові, то К.Д. дорівнюватиме нулю, а якщо всі доходи належатимуть одній людині, то К.Д. дорівнюватиме одиниці. Реальне значення К.Д. для певної країни — від нуля до одиниці.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ ЕЛАСТИЧНОСТІ

— відображає зміну показника щодо факторів, від яких він залежить. К.е. характеризує відносну зміну однієї ознаки при одиничній відносній зміні іншої.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ ЕФЕКТИВНОСТІ

— характеризує ефективність виробництва від одиниці витрат. За допомогою К.е. можна шляхом порівняння вибирати кращі варіанти розв'язання економічних проблем.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙ (ARR)

— відношення середньорічного чистого прибутку проекту (балансовий прибуток після відрахувань у бюджет) до середньорічного обсягу інвестицій (після відрахувань ліквідаційної вартості). Оскільки ARR визначається без дисконтування витрат і прибутків, він враховує тимчасову складову грошових потоків. Тому використання цього показника не дає змогу враховувати різницю між проектами з однаковою сумою середньорічних прибутків, але застосовується для визначення її за роками та між проектами, що мають однакову суму прибутку, яка генерується впродовж різних періодів. В окремих випадках ARR визначається з дисконтуванням грошових потоків.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ ЖИТТЄВОСТІ

— показує співвідношення між кількістю народжених та померлих. Іноді називається К.ж. Покровського.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЛАСНИМИ ОБОРОТНИМИ КОШТАМИ

— розраховується як відношення величини чистого оборотного капіталу до величини оборотних активів підприємства і показує забезпеченість підприємства власними й оборотними коштами. Цей показник має бути більше, ніж 0,1.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ ЗАБОРГОВАНОСТІ

— характеризує структуру капіталу і показує, яка частина активу підприємства фінансується за рахунок боргу. Від-

повідно до нормативів ЄБРР коефіцієнт заборгованості має бути не більше, ніж 0,7.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ ЗМІННОСТІ

— характеризує ступінь інтенсивного використання праці робітників або устаткування за змінами.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ ЗНОСУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

— характеризує стан і ступінь зносу основних засобів.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ ІНФОРМАЦІЙНИЙ

— коефіцієнт кореляції між доходом, спрогнозованим аналітиком щодо активів або цінних паперів, і отриманим доходом. Використовується для вимірювання точності прогнозів аналітика.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ КОРЕЛЯЦІЇ

— статистична характеристика, подібна до коваріації. Вимірює ступінь узгодженості змін двох випадкових величин. Полегшує порівняння різних пар випадкових величин. Змінюється в діапазоні від -1 до $+1$.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ КУКА

— коефіцієнт платоспроможності кредитних установ і комерційних банків, який дорівнює відношенню власного капіталу до активів, що зважені за ступенями ризику.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ ЛЕРНЕРА

— показник монопольної влади, який визначається величиною перевищення ціни над граничними витратами.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ ЛІКВІДНОСТІ

— визначається на підставі співвідношення між ліквідними активами та короткостроковими зобов'язаннями підприємства (поточними пасивами). Величина ліквідних активів підприємства свідчить про те, яку частину його поточних активів можна перевести у грошову форму і використати для погашення короткострокових зобов'язань. Цей коефіцієнт має бути більше, ніж 0,6.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ МАНЕВРНОСТІ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ

— показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто вкладена в оборотні кошти, а яка — капіталізована. Коефіцієнт визначається відношенням величин чистого оборотного капіталу і всього власного капіталу. Цей показник має бути більше нуля.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ МИТТЄВОЇ ЛІКВІДНОСТІ

— критерій надійності банку, величина, яка дорівнює відношенню ліквідності активів банку до його зобов'язань за вимогою; К.м.л. показує, наскільки активно банк використовує клієнтські гроші як власні кредитні ресурси, якою мірою клієнти можуть розраховувати на одержання відсотків від залишків на розрахункових поточних рахунках та якою мірою їхні платіжні доручення забезпечені можливістю банку швидко здійснювати платежі.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ МОНЕТАРИЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

— відношення суми грошового агрегату М2 та валютних депозитів національного банку, які номіновані у конвертованій валюті, до валового внутрішнього продукту. Від величини К.м.е. залежать можливості держави запозичувати гроші на внутрішньому фінансовому ринку, а також виконувати програми соціальної підтримки. Швидке зростання номінальної грошової маси під час інфляції зменшує довіру до національної валюти, сприяє підвищенню цін, яке випереджає зростання грошових агрегатів, відповідно скорочується реальна грошова маса і К.м.е. Що триваліше період високої інфляції і вище сама інфляція (особливо коли вона переходить у гіперінфляцію), то нижче К.м.е. Навпроти, зниження темпів зростання номінальної грошової маси призводить до зростання довіри до національних грошей і відповідно до підвищення К.м.е. Що нижче К.м.е., то менше у держави можливостей реалізувати соціальні програми.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ НАПРУЖЕНОСТІ — відношення числа безробітних до числа незаповнених вакансій.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ — показник, що дорівнює різниці між одиницею і коефіцієнтом детермінації.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ ОБОРОТНОСТІ АКТИВІВ

— відношення чистого виторгу від реалізації продукції (товарів, послуг, робіт) до середньої за період величини балансу. К.о.а. характеризує ефективність використання підприємством усіх наявних ресурсів незалежно від джерел їх залучення. Визначається на підставі даних форми № 1 “Баланс” і форми № 2 “Звіт про фінансові результати”.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ ОБОРОТНОСТІ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ

— показник, що характеризує ефективність використання власного капіталу підприємства. Це відношення чистого виторгу від реалізації продукції (товарів, послуг, робіт) до середньорічного розміру власного капіталу. Визначається на підставі даних форми № 1 “Баланс” і форми № 2 “Звіт про фінансові результати”.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ ОБОРОТНОСТІ ТОВАРНО-МАТЕРІАЛЬНИХ ЗАПАСІВ

— характеризує кількість оборотів товарно-матеріальних запасів підприємства за певний період часу. Це відношення матеріальних витрат на продукцію, що реалізована за певний період, до середньої величини запасів у тому ж періоді.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ ОНОВЛЕННЯ ОСНОВНИХ ФОНДІВ

— основний показник, що характеризує темпи відтворення основного капіталу. Це відношення повної вартості введених упродовж року в експлуатацію нових основних фондів до повної вартості всіх основних фондів на кінець року.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ ОХОПЛЕННЯ — частка компанії (підприємства, групи підприємств, галузі) у загальному виробництві певного продукту в країні.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ (АВТОНОМІЇ) — відношення власного капіталу до суми балансу підприємства, характеризує частину власного капіталу в загальній сумі засобів, авансованих у його діяльність. Нормальним вважається коефіцієнт не нижче 0,5.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ ПОКРИТТЯ — відносний показник, що характеризує потенційну можливість підприємства оплатити короткострокові зобов'язання (поточні пасиви) шляхом реалізації своїх оборотних активів. Для банку-кредитора важливо, щоб К.п. був вищий, ніж 1,5. Якщо К.п. <1, то вважається, що підприємство не може цілком розрахуватися за своїми короткостроковими зобов'язаннями.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ ПОКРИТТЯ ДОВГОСТРОКОВОЇ ЗАБОРГОВАНOSTI — відношення довгострокової заборгованості до сукупних активів або акціонерного капіталу.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ ПОТОЧНОЇ ЛІКВІДНОСТІ — показник достатності оборотного капіталу та стабільності фінансового стану компанії в поточний момент. Це відношення поточних (оборотних) активів до поточних зобов'язань компанії.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ “ПРИБУТКОВІСТЬ-МІНЛИВІСТЬ”, АБО КОЕФІЦІЄНТ ТРЕЙНОРА — апостеріорний показник ефективності портфеля, в якому мірою ризику є ринковий ризик портфеля. Це відношення надмірної прибутковості портфеля до бета-коефіцієнта портфеля.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ “ПРИБУТКОВІСТЬ-РОЗКИД”, АБО КОЕФІЦІЄНТ ШАРПА — апостеріорний показник ефективності портфеля, в якому мірою ризику є стандартне відхилення прибутковості портфеля. Це відношення надмірної прибутковості портфеля до стандартного відхилення прибутковості портфеля.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ АКТИВІВ — показник, який свідчить про ступінь використання активів підприємства. Це відношення чистого прибутку підприємства до середньорічної вартості активів. Що більше значення К.р.а., то краще використовуються активи підприємства.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ — норма чистого прибутку на вкладений власний (акціонерний) капітал. Це відношення чистого прибутку до середньорічної вартості власного капіталу, характеризує ефективність вкладання засобів з погляду акціонерів. В умовах міцного податкового тиску, характерного для України, прийнятною вважається рентабельність власного капіталу не нижче 16 %.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ІНВЕСТОВАНОГО КАПІТАЛУ — відношення суми чистого прибутку і витрат, пов'язаних з виплатою відсотків (без податку на прибуток) до середньорічної вартості інвестованого капіталу.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПРОДАЖ — характеризує частину чистого прибутку в чистому виторгу від реалізації продукції (робіт, послуг) та ефективність господарської діяльності підприємства. У розвинених західних країнах нормальною вважається рентабельність не нижче 30%, в умовах податкового тиску — більше 15%. Визначається на підставі даних форми № 2 “Звіт про фінансові результати”.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПРОДУКЦІЇ (РОБІТ, ПОСЛУГ)

— характеризує прибутковість основної діяльності підприємства. Це відношення валового прибутку від реалізації продукції (робіт, послуг) до собівартості реалізованої продукції (робіт, послуг). Стосовно цього показника немає загальноприйнятих критеріїв. Для різних галузей, виробництв нормальним вважається відмінність рівнів рентабельності продукції (робіт, послуг). Для більшості підприємств важкого машинобудування нормальним вважається К.р.п.=25–30%, а для більшості виробництв харчової промисловості — 6–10%. К.р.п. завжди пов'язаний із тривалістю виробничого циклу, оборотністю матеріальних запасів, з іншими показниками виробничого процесу.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ РИТМІЧНОСТІ

— показник ритмічності випуску продукції. Це відношення суми фактично виробленої продукції в межах запланованого випуску за кожний проміжок часу певного періоду до обсягу планового завдання на період загалом. Змінюється від нуля до одиниці.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ РОЗМІРУ ВІДХОДІВ

— відношення величини відходів до величини загальних витрат сировини чи матеріалів. Характеризує економічність використання оборотних фондів (сировини, матеріалів, палива, електроенергії та ін.). Розрізняють джерела і шляхи економії матеріальних ресурсів. Джерела економії вказують, за рахунок чого можна досягти економії ресурсів, а шляхи економії — заходи, за допомогою яких можна заощаджувати матеріальні ресурси. Можливими заходами щодо економії витрат ресурсів є виробничо-технічні та організаційно-економічні.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ ТАРИФНИЙ

— показник, що застосовується в системі тарифної організації заробітної плати

для визначення кваліфікаційних ознак робітника та оцінювання його праці. Помножуючи тарифну ставку першого розряду на відповідний К.т., одержують погодинну ставку оплати праці.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ УТРИМАННЯ

— частка прибутку фірми, яка не виплачується акціонерам і залишається у розпорядженні фірми. Дорівнює одиниці з урахуванням коефіцієнта виплати дивідендів.

Куроченко О. В.

КОЕФІЦІЄНТ ХЕДЖУВАННЯ

— очікувана зміна вартості опціону, віднесена до зміни ринкової ціни фінансового активу, що лежить в його основі.

Куроченко О. В.

КОЛГОСП — одна з форм колективного господарства. Відомі такі форми: сільськогосподарські комуни, товариства зі спільною обробкою землі (ТОЗи), сільськогосподарські артілі.

Куроченко О. В.

КОЛИВАННЯ ВИРОБНИЦТВА

— підйоми і падіння виробництва продукції та споживання тих чи інших товарів, один з основних елементів економічної кон'юнктури у країні з ринковою економікою (як і коливання фінансового обороту, коливання процентних ставок, коливання валютного курсу тощо). К.в. в окремих ланках (на підприємствах), за рідкісним винятком, практично немінучі і зумовлюються організаційними і технологічними причинами. В економіці загалом вони можуть вирівнюватись (згідно із законом великих чисел), що в деякі періоди може створювати ілюзію стійкого загального розвитку тієї чи іншої економіки без різких падінь і підйомів. Загальні К.в. у ринковій економіці втілюються в поняття економічного циклу — періодичного розширення (підйому) і скорочення (падіння) реального обсягу виробництва на тлі загальної тенденції економічного зростання.

Куроченко О. В.

КОЛИВАННЯ СЕЗОННІ (від англ. *seasonal fluctuations*) — сезонний компонент часового ряду, який впливає на основну тенденцію. В економіко-математичному моделюванні описується тригонометричними функціями.

Куроченко О. В.

КОЛЬБЕРТИЗМ — меркантилістична політика, яку проводив у Франції в XVII ст. міністр фінансів Ж.Б. Кольбер. Ця політика полягає у жорсткому митному протекціонізмі і цілковитому контролі над внутрішнім виробництвом при одночасному використанні гнучкого державного регулювання економіки з боку уряду.

Куроченко О. В.

КОМАНДА ПРОЕКТНА — організаційна структура, очолювана керівником проекту і утворена на період здійснення проекту з метою ефективного досягнення його цілей. Склад і функції команди проекту залежать від його масштабів і складності. Керівник проекту (менеджер проекту) — юридична особа, якій замовник (або інвестор) проекту делегує повноваження щодо управління роботами за проектом: планування, контроль, координація робіт учасників проекту. Конкретні повноваження керівника проекту визначаються контрактом із замовником.

Волинець В. В.

КОМБІНАТ — 1) виробниче об'єднання, що складається з кількох спеціалізованих різнорідних або однорідних виробництв, тісно пов'язаних між собою технологічно, економічно та організаційно, або лише організаційно та економічно. Виробничі К. створюють на основі послідовності різних технологічних процесів виробництва кінцевої продукції або послідовності переробки сировини та комплексного її використання; 2) об'єднання промислових підприємств, по-різному технологічно пов'язаних між собою галузей, в яких продукти одного підприємства є сировиною, напівфабрикатом або допоміжними матеріалами для іншого; 3) адміністративне поєднання технологічно не пов'язаних між собою підприємств однієї галузі; 4) об'єднання дрібних

виробництв місцевої промисловості або підприємств побутового обслуговування; 5) навчальний К. — об'єднання навчальних закладів різних рівнів при заводах, фабриках та інших підприємствах.

Чернявський А. Д.

КОМБІНУВАННЯ ВИРОБНИЦТВА — процес органічного (технологічного) поєднання в одному підприємстві (комбінаті) різнорідних виробництв, що належать до різних галузей промисловості чи народного господарства загалом. Ознаки комбінування: об'єднання різнорідних виробництв; пропорційність між ними; техніко-економічна єдність між цими підприємствами (коли всі виробництва комбінату відповідають за якістю, номенклатурою та кількістю вироблюваної продукції, продукція одного виробництва є сировиною, напівфабрикатами чи паливом для інших виробництв). Ця єдність забезпечується централізацією управління комбінатом в поєднанні з розширенням самостійності й відповідальності його окремих служб та виробництв. К.в. у промисловості проявляється у таких основних формах: послідовна переробка сировини аж до випуску готової продукції (чорна металургія, хімічна, прядильна та інші галузі промисловості); використання відходів виробництва для виготовлення інших видів продукції (деревообробна, харчова промисловість та ін.); комплексна переробка сировини (виготовлення з одного виду сировини різних видів продукції поширене в галузях і на підприємствах, що здійснюють переробку нафти, вугілля, торфу та ін.). Не можна поєднувати комбінати з об'єднаннями однорідних підприємств, розташованими на одній території або в різних місцях, в яких виробничий цикл не ґрунтується на виконанні послідовних стадій переробки сировини, комплексному використанні відходів виробництва. Існують також види К.в.: вертикальне (коли на підприємствах комбінату здійснюється послідовна переробка сировини у напівфабрикати чи готову продукцію), горизонтальне (комплексна переробка сировини) та змішане (коли з одного виду сировини, послідовно його

переробляючи, одержують основні напів-фабрикати чи готові продукти).

Волинець В. В.

КОМЕРСАНТ — суб'єкт господарювання, діяльність якого характеризується двома ознаками: укладенням угод та здійсненням підприємництва від свого імені або від імені фірми.

Масленко Г. В.

КОМЕРЦІОНАЛІЗАЦІЯ — підпорядкування діяльності цілям отримання прибутку.

Масленко Г. В.

КОМЕРЦІЯ — діяльність з продажу товарів або надання послуг з метою отримання прибутку, підприємницька діяльність.

Куроченко О. В.

КОМІВОЯЖЕР — збутовий посередник, який, працюючи в ринковій сфері, за дорученням клієнта (продавця) шукає покупців його товарів.

Масленко Г. В.

КОМІСІЙНИ — надбавка до ринкової ціни активів, що стягується з інвестора при їх купівлі.

Волинець В. В.

КОМІСІОНЕР — посередник в угоді; особа, яка за певну винагороду здійснює угоди на користь і за рахунок іншої особи.

Волинець В. В.

КОМІСІЯ — колегіальний орган, який створено для виконання певних функцій або завдань; виконання угоди особою від свого імені, проте за дорученням і за рахунок іншої особи (комітента); оплата за виконання комісійної угоди; оплата комерційному банку за проведення операції за дорученням і за рахунок клієнта.

Сладкевич В. П.

КОМІСІЯ КОТИРОВОЧНА — орган біржі, який виявляє і друкує курси цінних паперів або ціни товарів, що обертаються на біржі. Функції К.к.: нагляд за правильністю наданих маклерами та іншими членами біржі відомостей про укладені на

біржі угоди і складання біржового бюлетеня. Склад К.к. обирається членами біржі.

Сладкевич В. П.

КОМІСІЯ РЕВІЗІЙНА — орган, який здійснює контроль фінансово-господарської діяльності.

Сладкевич В. П.

КОМІТЕТ — група якоїсь організації, якій делеговані повноваження для виконання певного завдання чи комплексу завдань. Комітети також називають радами, цільовими групами, комісіями, командами. Існує два типи комітетів: спеціальні та постійні.

Волинець В. В.

КОМІТЕТ АНТИМОНОПОЛЬНИЙ — орган проведення державної політики щодо розвитку товарних ринків і конкуренції, обмеження монополістичної діяльності та припинення недобросовісної конкуренції.

Сладкевич В. П.

КОМІТЕТ БІРЖОВИЙ — орган управління біржою, який обирається загальними зборами членів біржі на певний термін. Його обов'язки: нагляд за дотриманням статуту біржі; контроль за обігом цінних паперів; випуск бюлетеня біржі; призначення біржових маклерів та брокерів; вирішення конфліктів між членами біржі та ін. Функції К.б. аналогічні функціям наглядової ради акціонерного товариства.

Сладкевич В. П.

КОМІТЕТ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ — у традиційній інвестиційній компанії: група старших менеджерів, відповідальних за формування загальної інвестиційної стратегії організації.

Масленко Г. В.

КОМПАНІЯ — об'єднання підприємців (підприємств); акціонерне товариство. Види К.: інвестиційна, промислова, страхова, торгова, транспортна, факторингова тощо.

Сладкевич В. П.

КОМПАНІЯ ДЕПОЗИТАРНА ТРАСТОВА — центральний депозитарій, в якому фірми-учасники реєструють цінні

папери на своє ім'я. Сертифікати реєстрованих паперів передаються на зберігання в депозитарій, у комп'ютерній системі якого здійснюються записи про володіння паперами, про операції між клієнтами фірм-учасників депозитарію.

Волинець В. В.

КОМПАНІЯ ІНВЕСТИЦІЙНА — один із видів кредитно-фінансових інститутів, які випускають і продають власні цінні папери, а купують цінні папери акціонерних компаній та державні цінні папери з фіксованим відсотком. Акції К.і. продаються і купуються на фондовій біржі. Такі акції приваблюють малих інвесторів через менший ризик порівняно з прямим інвестуванням, а також інвесторів, які потребують професіонального управління їхніми інвестиціями.

Берестецька Л. М.

КОМПАНІЯ ІНВЕСТИЦІЙНА ВІДКРИТА (АБО ВЗАЄМНИЙ ФОНД) — інвестиційна компанія з необмеженим терміном існування, завжди готова купувати свої акції в акціонерів і пропонувати для продажу нові акції.

Масленко Г. В.

КОМПАНІЯ ІНВЕСТИЦІЙНА ЗАКРИТА — інвестиційна компанія з необмеженим терміном діяльності, яка рідко здійснює додаткові випуски своїх акцій і не викуповує їх у власників.

Масленко Г. В.

КОМПАНІЯ КОМАНДИТНА ІНВЕСТИЦІЙНА — інвестиційна компанія, що спекулює ф'ючерсами.

Масленко Г. В.

КОМПАНІЯ ХОЛДИНГОВА — суб'єкт господарювання, що володіє контрольним пакетом акцій дочірнього підприємства (підприємств). Між К.х. та її дочірніми підприємствами встановлюються відносини контролю-підпорядкування. Якщо з вини контролюючого підприємства для дочірнього підприємства були укладені (здійснені) невігідні для нього угоди (або операції), то контролююче підприємство має компенсувати завдані дочірньому підприємству збитки. Якщо дочірнє підприємство з вини кон-

тролюючого підприємства стане неплатоспроможним і буде визнане банкрутом, то субсидіарну відповідальність перед кредиторами дочірнього підприємства має нести контролююче підприємство.

Масленко Г. В.

КОМПАНЬЙОН — співвласник підприємства; спільник у справах, діяльності.

Сладкевич В. П.

КОМПЕНСАЦІЯ — 1) у трудовому праві — виплата за невикористану відпустку, за роботу у вихідний день, за використання обладнання, яке є приватною власністю працівника і використовується у службових цілях тощо; 2) спосіб припинення зобов'язання цілком або частково шляхом зарахування вимог, взаємно висунутих кредитором і боржником.

Волинець В. В.

КОМПЛЕКС МАРКЕТИНГУ (від англ. *marketing mix*) — термін, який описує набір чотирьох факторів, що складають основу маркетингової системи організації: товар, структура цін, метод поширення і метод стимулювання.

Масленко Г. В.

КОМПЛЕКС ЦІЛСНИЙ МАЙНОВИЙ — сукупність активів чи сукупність активів і зобов'язань об'єкта, що забезпечує господарську діяльність об'єкта оцінки. На базі цілісного майнового комплексу може бути створене діюче підприємство, яке на дату оцінки здійснює господарську діяльність.

Арсанукаєва К. О.

КОМПЛЕКТНІСТЬ ТОВАРІВ — товари мають поставлятися комплектно відповідно до вимог стандартів, технічних умов або прейскурантів. Договором може бути передбачено поставку з додатковими до комплекту виробами (частинами) або без окремих, не потрібних покупцеві виробів (частин), що входять до комплекту. Якщо комплектність не визначено стандартами, технічними умовами або прейскурантами, вона в необхідних випадках може визначатися договором. У разі поставки некомплектних виробів постачальник (виробник) зобов'язаний

на вимогу покупця (отримувача) доукомплектувати їх у 20-денний строк після одержання вимоги або замінити комплектними виробами у той самий строк, якщо сторонами не погоджено інший строк. Надалі до укомплектування виробу або його заміни покупець (отримувач) має право відмовитися від його оплати, а якщо товар уже оплачений, вимагати в установленому порядку повернення сплачених сум. Якщо постачальник (виробник) у встановлений строк не укомплектує виріб або не замінить його комплектним, покупець має право відмовитися від товару. Прийняття покупцем некомплектних виробів не звільняє постачальника (виробника) від відповідальності.

Куроченко О. В.

КОМУНІЗМ — суспільний та економічний лад, який ґрунтується на цілковитій рівності всіх членів суспільства, суспільній власності на засоби виробництва та реалізує принцип: “від кожного — за здібностями, кожному — за потребами”. Обґрунтовується марксистсько-ленінською теорією.

Куроченко О. В.

КОМУНІКАЦІЯ — процес або сукупність процесів передавання повідомлень (інформації) від джерела до приймача (отримувача) по каналу зв'язку. Завдяки К. інформація виконує управлінську функцію.

Коптов М. О.

КОМУНІТАРИЗМ — форма соціального руху, яка захищає право кожного індивіда на власний стиль та образ життя, на формування свого безпосереднього оточення. К. базується на ідеї пошуку індивідом шляхів захисту і саморегуляції в невеликій групі однодумців. К. припускає наявність децентралізованого загалу вільних громадян, які протистоять суспільству, і реалізується на практиці в русі за громадянські ініціативи, створення мереж самопомоги, альтернативних релігійних громад.

Куроченко О. В.

КОНВЕНЦІЯ — договір між різними підприємствами, організаціями і країнами для врегулювання питань виробництва і збуту продукції, розподілу замовлень та ін.

Чернявський А. Д.

КОНВЕНЦІЯ МИТНА (від англ. *customs convention*) — дво- або багатостороння міжнародна угода, яка регулює питання митного оподаткування і митні формальності у взаємній торгівлі країн-учасниць.

Куроченко О. В.

КОНВЕРГЕНЦІЯ — зближення різних соціально-економічних систем, їх окремих інститутів і механізмів, основних макроекономічних показників різних країн. При існуванні соціалістичного табору теорії К. обґрунтовували зближення системи соціалізму із системою капіталізму в бік змішаного суспільства. Представники — П. Сорокін, У. Ростоу, Д. Гелбрейт (США), Я. Тінберген (Нідерланди). Зараз теорія К. втратила актуальність. Використовується тільки для обґрунтування інтеграційних процесів та економічних співставлень (маастрихтські критерії К.).

Чернявський А. Д.

КОНВЕРСІЯ — 1) зміна умов раніше випущеної державної позики з метою зменшення витрат з державного боргу шляхом пониження відсотка або зміни терміну його погашення; 2) обмін акцій або облігацій одного типу, але емітованих однією і тією ж компанією. В угоді про випуск облігацій і привілейованих акцій часто передбачають право конверсії, яке дозволяє утримувачам цих цінних паперів обмінювати їх на інші папери, звичайно прості акції, за певним курсом (або ціною) конверсії. Наприклад, акцію вартістю 10 грн можна обміняти на 5 акцій вартістю 2 грн; 3) переведення військової промисловості на народногосподарський профіль; перебудова виробництва, підприємств військово-промислового комплексу на виробництво цивільної продукції або продукції подвійного призначення.

Куроченко О. В.

КОНВЕРСИЯ ВІЙСЬКОВО-ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

— структурна перебудова промисловості у зв'язку зі скороченням обсягу військового замовлення внаслідок демілітаризації економіки та перебудова військових замовлень у цивільні — як робочої сили, так і сукупного обладнання.

Котлов М. О.

КОНВЕРСИЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЗИКИ

— 1) спрямування коштів, отриманих від державної позики, в інший напрямок економіки; 2) заміна раніше випущених позик новими з метою продовження строків погашення кредиту; 3) зміна розміру позичкового процента. Існує примусова, добровільна і факультативна К.д.п. При примусовій конверсії володар облігацій зобов'язаний обміняти облігації старої позики на облігації нової або з пониженою процентною ставкою, або з більш віддаленим терміном викупу. Добровільна конверсія здійснюється за погодженням кредитора і є різновидом факультативної конверсії. Факультативна конверсія зазвичай вибіркова і ґрунтується на певних критеріях позики.

Котлов М. О.

КОНВЕРСИЯ У ГРОШОВО-КРЕДИТНІЙ СФЕРІ

— 1) спрямування коштів, отриманих від грошово-кредитних операцій, в інший сегмент ринку цінних паперів; 2) обмін валюти однієї країни на іноземну валюту за курсом, який встановлений валютним ринком, відповідними державними інститутами (центральним банком) або валютним ринком.

Котлов М. О.

КОНГЛОМЕРАТ

(від лат. *conglomerates* — накопичений, зібраний) — 1) механічне поєднання чогось різнорідного; 2) монополістичне об'єднання, диверсифікована корпорація, що виникла шляхом злиття різнорідних, не пов'язаних між собою за галузевою або технологічною ознакою фірм, підприємств, банківських установ, але таких, що перебувають під єдиним фінансовим контролем. К. як форма монополістичних об'єднань виникла у 60-ті роки ХХ ст. — в період посилення тенденції диверсифікації вироб-

ництва, швидкого зростання капіталів, що прагнуть знайти своє місце на ринку, в умовах швидкозмінної кон'юнктури ринку, динаміки попиту і пропозицій. У США поширені об'єднання підприємств різних галузей без будь-якого виробничого узагальнення. Для європейських країн характерно створення функціональних К. — об'єднань підприємств і фірм, що мають загальні зв'язки у процесі виробництва. Основні способи створення К.: злиття і поглинання фірм різної виробничої орієнтації шляхом придбання активів або контрольного пакету акцій поглинальної компанії; обмін акцій фірми на акції К. на вигідних для неї умовах. Головна мета подібних поглинань — забезпечити швидке переливання капіталу із малорентабельних у більш рентабельні виробництва, щоб максимально прискорити отримання прибутку. Тому внутрішня структура К. нестійка. Як наслідок, частина К. швидко розпадається, деякі з них перетворюються у диверсифіковані концерни. Проте деякі К. довели свою життєздатність, широко маніпулюючи фінансовими засобами та оперативно пристосовуючись до змін кон'юнктури. У стратегії сучасних К. чітко простежуються дві тенденції пріоритетного розміщення капіталів: а) у наукомісткі галузі, що дає змогу займатися високоприбутковим і перспективним бізнесом, використовуючи новітні технології для модернізації і перепрофілювання діючих виробництв; б) у сферу послуг — шляхом поглинання дрібних і середніх компаній, сімейних фірм, малих акціонерних товариств суміжних галузей.

Куроченко О. В.

КОНДИЦІЯ — норма, стандарт, якість, якій, згідно з умовами договору, має відповідати той або інший товар.

Арсанукаєва К. О.

КОНДОМІНІМУМ — 1) товариство власників житлових приміщень у багатоквартирних будинках зі встановленням умов сумісного володіння і користування міжквартирними коридорами, сходами, ліфтами, дахами, технічними підвалами, позаквартирним інженерним устатку-

ванням, прибудинковою територією та іншими місцями загального користування; 2) у міжнародному праві — сумісне здійснення на певній території державної влади двома або більше державами; 3) єдиний комплекс нерухомого майна, що містить земельну ділянку у встановлених межах і розташовану на ньому житлову будівлю, інші об'єкти нерухомості, в якому окремі частини, призначені для житлових або інших цілей (приміщення), є власністю громадян, юридичних осіб — домовласників (приватна, державна, муніципальна власність), а решта частин (загальне майно) належить до їх загальної пайової власності.

Куроченко О. В.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ

— властивість товару, послуги та будь-якого суб'єкта ринкових відносин мати конкурентні переваги на ринку перед наявними там аналогічними товарами, послугами або конкуруючими суб'єктами. К. визначається технічним рівнем товару; рівнем маркетингу та рекламно-інформаційного забезпечення; відповідністю вимогам споживача, технічним умовам і стандартам; організацією сервісу, авторського нагляду, гарантійного забезпечення, підготовки персоналу; терміном постачання (розробки, створення, продажу), гарантії; ціною, умовами платежів. Виокремлюють К. високу, середню або низьку.

Арсанукаєва К. О.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ГАЛУЗІ (ПІДПРИЄМСТВА)

— здатність галузі (підприємства) до випуску та реалізації конкретної продукції, конкурентоспроможної за ціновими і якісними характеристиками в певних обсягах. Характеризує конкурентні переваги виробничої системи загалом. Конкуреноспроможність підприємства визначають показники ефективності виробничої діяльності, фінансового стану загалом, ефективності організації збуту і просування товару порівняно з підприємствами-конкурентами, а також показники конкурентоспроможності товарів. Можливість компанії конкурувати на певно-

му ринку безпосередньо залежить від конкурентоспроможності продукції (послуг) та сукупності економічних методів діяльності підприємства, що впливають на результати конкурентної боротьби. На рівень конкурентоспроможності підприємства найбільше впливає науково-технічний рівень виробництва продукції.

Арсанукаєва К. О.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПРОГНОЗОВАНА

— очікувана здатність товарів задовольняти потреби. Для розрахунку К.п. можуть бути застосовані показники, нормовані стандартами і технічними умовами, а також передбачені при проектуванні і розробці чи властиві товарам, що займають домінуюче положення на ринку (наприклад, ціна лідера чи переважна ціна).

Арсанукаєва К. О.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ РЕАЛЬНА

— фактична здатність товарів задовольняти потреби. К.р. визначається певним комплексом показників за допомогою емпіричних та евристичних методів (органолептичних, вимірювальних, експертних і т. ін.).

Арсанукаєва К. О.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТОВАРУ

— конкретні переваги товару — цінові, якісні та ін. — перед аналогічним конкуруючим товаром дають змогу витримати конкуренцію на ринку. К.т. містить комплексну оцінку сукупності виробничих, комерційних, організаційних та економічних показників. Визначається сукупністю споживчих властивостей певного товару, що відповідає суспільним потребам, з урахуванням витрат на їх задоволення, цін, умов постачання та експлуатації товару у процесі виробничого чи особистого споживання. Цей термін доцільно вживати для визначення конкурентних переваг (явних чи неявних) конкретного товару. К.т. можна розглядати як ступінь привабливості товару для споживачів, що уможливорює задоволення комплексу вимог. К.т. свідчить про конкурентоспроможність підприємства, а остання — про конкурентоспроможність країни загалом.

Арсанукаєва К. О.

КОНКУРЕНЦІЯ — деяка властивість ринку, яка виконує в ринковій економіці функції регулювання, мотивації, розподілу і контролю. Є визначальним фактором упорядкування цін, стимулом інноваційних процесів (запровадження у виробництво нових винаходів і технологій), сприяє витісненню з виробництва неефективних підприємств, раціональному використанню ресурсів, запобігає диктату виробників-монополістів відносно споживача. Існує кілька підходів до визначення економічної сутності конкуренції: 1) змагальницькі, суперницькі відносини між економічними суб'єктами господарської діяльності, що виявляються у прагненні кожного з них одержати більш високий результат, ніж у суперника; 2) елемент ринкового механізму, що врівноважує попит і пропозицію. Цей підхід характерний для класичної економічної теорії. Конкуренція тут є силою, що забезпечує взаємодію попиту і пропозиції, яка врівноважує ринкові ціни та забезпечує функціонування механізму ціноутворення. Конкуренція — механізм регулювання пропорцій суспільного виробництва. Через міжгалузеву конкуренцію відбувається перелив капіталів з однієї галузі в іншу; 3) критерій, за яким визначається тип галузевого ринку. Цей підхід ґрунтується на сучасній мікроекономічній теорії (точніше, на теорії морфології ринку), за якої конкуренція розуміється як властивість ринку, тобто це не суперництво, а скоріше ступінь залежності загальних ринкових умов від дій окремих учасників ринку. Залежно від рівня конкуренції на ринку виокремлюються різні типи ринків, для кожного з яких властиві певні дії економічних суб'єктів. Відповідно до специфіки ринків виокремлюють чотири моделі конкуренції: досконалу (чисту); монополістичну; олігополію; чисту монополію. Останні три види поєднуються в загальну назву — “недосконала конкуренція”. Оскільки модель досконалої конкуренції є теоретичною абстракцією, всі реально існуючі ринки якоюсь мірою недосконалі. За рівнем зменшення конкурентної боротьби йдуть монополістична конкуренція, олігополія та монополія.

Арсанукаєва К. О.

КОНКУРЕНЦІЯ ДОСКОНАЛА — особливі відмінності: наявність великої кількості економічних агентів, продавців і покупців; однорідність реалізованої продукції; жоден з продавців чи покупців не може впливати на ринкову ціну; вільний вхід на ринок і вихід з нього; максимальна інформованість продавців і покупців про товари і ціни.

Арсанукаєва К. О.

КОНКУРЕНЦІЯ ЕКОНОМІЧНА — прагнення суб'єкта господарювання завдяки власним досягненням дістати конкурентні переваги над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі мають можливість вибирати між кількома продавцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку.

Арсанукаєва К. О.

КОНКУРЕНЦІЯ МОНОПОЛІСТИЧНА — модель ринку, якому притаманні: наявність великої кількості покупців і продавців; здійснюється виробництво і продаж диференційованого продукту; відсутні близькі замітники товару; відсутні бар'єри входу і виходу; існує наявність незавантажених потужностей. При К.м. ринкова частка фірм складає 1–10% загального обсягу продажів на даному ринку. Ознаки монополістичної конкуренції: кожна фірма володіє невеликою часткою всього ринку, тому вона має дуже обмежений контроль над ринковою ціною; наявність порівняно великої кількості фірм гарантує, що таємна змова фірм з метою обмеження обсягу виробництва і штучного підвищення цін майже неможлива; немає відчуття взаємної залежності між ними; вплив дій однієї фірми на суперників малий. За ступенем доступу на ринок монополії можуть бути закриті, виробничі, природні і відкриті.

Арсанукаєва К. О.

КОНКУРЕНЦІЯ МОНОПОЛЬНА ПРИРОДНА — модель ринку, якому притаманні: позитивний ефект в довгостроковому періоді, що пояснюється технологічними причинами; наявність однієї (двох) прибуткових (великих) фірм у галузі; можливе існування інших

фірм, але збиткових у довгостроковому періоді; нерегульоване прибуткове ціноутворення великих фірм вище граничних і середніх витрат; збиткове граничне ціноутворення.

Арсанукаєва К. О.

КОНКУРЕНЦІЯ МОНОПОЛЬНА ЧИСТА — особливі відмінності: наявність одного виробника (покупця); відсутність близьких замінників товару; наявність високих бар'єрів входу (як правило, штучного характеру) на ринок.

Арсанукаєва К. О.

КОНКУРЕНЦІЯ НЕДОБРОСОВІСНА — будь-які дії у конкурентній боротьбі, що суперечать встановленим правилам підприємницької діяльності: неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання; створення перешкод суб'єктам господарювання у ході конкуренції та досягнення за рахунок цього неправомірних переваг; неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці.

Арсанукаєва К. О.

КОНКУРЕНЦІЯ НЕДОСКОНАЛА — коли на ринку відсутня хоча б одна з ознак досконалої конкуренції; коли два чи більше продавців, маючи деякий (обмежений) контроль над ціною, конкурують між собою за обсяг продажу; коли покупці чи продавці можуть впливати на ринкову ціну.

Арсанукаєва К. О.

КОНКУРЕНЦІЯ НЕСУМЛІННА — основні методи несумлінної конкуренції: економічне та промислове шпигунство; поширення з метою дискредитації помилкової чи недостовірної інформації про конкурента; незаконне використання товарного знаку конкурента, його фірмового найменування чи маркірування, тобто підробка продукції конкурента; підкуп і шантаж; обман споживачів (невірно подана інформація про характер, спосіб, місце виготовлення товару, його якість та реклама товару, що не відповідає вимогам якості); махінації з діловою звітністю та валютні махінації; некоректне порівняння товарів; са-

мовільне використання чи розголошення конфіденційної науково-технічної, виробничої чи іншої інформації; приховування дефектів та ін. Є також методи конкурентної боротьби, пов'язані з порушенням прийнятих на ринку норм і правил конкуренції: демпінг, установлення дискримінаційних або цін контролю за діяльністю конкурента з метою припинення; цієї діяльності; економічне шпигунство; таємна змова на торгах і створення таємних картелів; корупція та ін.

Арсанукаєва К. О.

КОНКУРЕНЦІЯ НЕЦІНОВА — заснована на продажу товарів вищої якості, що досягається завдяки технологічним перевагам, використанню будь-яких законних засобів, крім зниження цін, з метою залучення нових споживачів. При К.н. роль ціни не зменшується, однак передусім ціняться унікальні властивості продукту, його технічна надійність, висока якість. Саме це, а не зниження ціни, привертає увагу нових покупців товару. Методи К.н.: реклама, маркетинг, інновації (відновлення продукту), конкуренція, при якій товаровиробник поліпшує споживчі якості товару, залишаючи ціну незмінною. На боротьбу між товаровиробниками впливають нецінові параметри продукції: новизна, якість, надійність, перспективність, відповідність міжнародним стандартам, дизайн, зручність обслуговування та ін.

Арсанукаєва К. О.

КОНКУРЕНЦІЯ ОЛІГОПОЛІСТИЧНА — модель ринку, якому притаманні: невелика кількість продавців (покупців) товару; продавці (покупці) є великими економічними агентами; існують значні бар'єри входу і виходу; прибуток економічних агентів у довгостроковому періоді переважає витрати; товар може бути як диференційованим, так і однорідним.

Арсанукаєва К. О.

КОНКУРЕНЦІЯ ОЛІГОПОЛІСТИЧНА З ДОМІНУЮЧОЮ ФІРМОЮ — модель ринку, якому притаманні: наявність домінуючої фірми — агента, який продає (купує) значну частку сукупного

обсягу ринку і має стратегічний напрям діяльності; наявність великої кількості фірм-аутсайдерів, малих за розмірами, що випускають той самий товар або близький до нього, але не спроможні впливати на ринкову ціну; ринкова ціна встановлюється під сильним впливом домінуючої фірми, тому фірми-аутсайдери змушені приймати її як ринкову; наявність бар'єрів входу і виходу.

Арсанукаєва К. О.

КОНКУРЕНЦІЯ ПРАЦЮЮЧА

— модель ринку, якому притаманні: найбільша фірма має незначний обсяг продаж (закупівель) усього ринку; високий ступінь мобільності ресурсів між ринками; відсутня чи наявна незначна величина необоротних витрат (постійних витрат організації виробництва); є велика кількість потенційних конкурентів.

Арсанукаєва К. О.

КОНКУРЕНЦІЯ СУМЛІННА

— основні методи сумлінної конкуренції: підвищення якості продукції, зниження цін ("війна цін"), реклама, розвиток до- і післяпродажного обслуговування, створення нових товарів і послуг.

Арсанукаєва К. О.

КОНКУРЕНЦІЯ ЦІНОВА

— вид конкурентної боротьби, коли штучно змінюються ціни на товари з метою витіснення конкурента і завоювання монопольного положення на ринку. К.ц. визначається як прагнення домогтися успіху в конкуренції за рахунок зниження ціни, внаслідок чого нижча ціна отримує переваги перед вищою ціною на аналогічну продукцію інших товаровиробників. К.ц. має базуватися на зниженні собівартості продукції; штучне зниження ціни з метою витіснення конкурента і завоювання монопольного положення на ринку (тобто демпінг) не допускається. К.ц. особливо вигідна споживачам, оскільки приводить до встановлення цін, що відповідають реальним витратам на виробництво продукту, внаслідок чого ринок покидають неефективні виробники з високими виробничими витратами. Але виробники найчастіше чинять опір

К.ц., оскільки вона зменшує їх прибутки. Узгоджуючи умови продажу (як при олігополії), виробники можуть уникнути цінової конкуренції.

Арсанукаєва К. О.

КОНКУРЕНЦІЯ ЧИСТА

— модель ринку, на якому продавці і покупці пов'язані стихійно. Основні риси чисто конкурентного ринку: наявність великої кількості незалежних один від одного продавців, що пропонують свою продукцію на високоорганізованому ринку (ринки сільськогосподарських товарів, фондова біржа, ринок іноземних валют); стандартизована продукція (внаслідок стандартизації продукції відсутня підстава для нецінової конкуренції, тобто конкуренції на підставі різної якості продукції, реклами чи стимулювання збуту); практично відсутній контроль над ціною продукції; вільний вступ у галузь; рівний доступ до інформації: всі продавці знають реальну ціну продукту, технологію його виробництва, а тому можуть розрахувати величину свого майбутнього прибутку; покупці поінформовані про ціни та їх зміну.

Арсанукаєва К. О.

КОНКУРС

— 1) у торговому праві — це порядок задоволення претензій кредиторів до неспроможного боржника. Він полягає у передаванні в судовому порядку майна боржника під управління спеціальної комісії, яка займається розглядом вимог кредиторів, — так зване конкурсне управління. Економічна діяльність підприємства після конкурсу припиняється, підприємство ліквідується, а ліквідаційна сума рівномірно розподіляється між кредиторами; 2) змагання, мета якого — виявити найкращого з його учасників. Наприклад, маючи висновки договорів на створення науково-технічної продукції певної якості, замовник, як правило, оголошує конкурс серед потенційних виконавців. Замовлення передається переможцю конкурсу.

Волинець В. В.

КОНКУРС КОМЕРЦІЙНИЙ

— одна з форм проведення торгів. Зазвичай перемагає особа, яка за висновками кон-

курсної комісії, заздалегідь призначеної організатором торгів, запропонувала кращі умови. Конкурс, в якому брав участь тільки один учасник, визнається таким, що не відбувся.

Волинець В. В.

КОНКУРС ПРИВАТИЗАЦІЙНИЙ — одна з форм проведення торгів у ході приватизації і вибору проектів інвестування. Умовою придбання фізичними або юридичними особами у приватну власність об'єктів приватизації є виконання покупцем певних умов щодо об'єкта приватизації, найчастіше здійснення інвестиційних програм. При цьому право власності передається покупцеві, пропозиція якого найкраще відповідає плану приватизації.

Волинець В. В.

КОНОСАМЕНТ — 1) товаророзподільчий документ, у якому коротко описуються товари та умови їх перевезення; К. підписує володар судна і відправляє його одержувачу вантажу. К. може бути документом на пред'явника, іменним у вигляді наказу відправника або одержувача; 2) документ, в якому перелічені умови угоди щодо перевезення морем вантажу.

Чернявський А. Д.

КОНСАЛТИНГ — консультування з питань економічної діяльності підприємств, фірм, установ, організацій і фізичних осіб.

Чернявський А. Д.

КОНСЕНСУС СОЦІАЛЬНИЙ — баланс інтересів різних груп і верств суспільства, соціальна згода з приводу розподілу ресурсів і суспільного продукту. К.с. досягається за допомогою розгалуженої системи політичних і соціально-економічних інститутів та механізмів.

Куроченко О. В.

КОНСЕРВАТИЗМ У БУХГАЛТЕРІЇ — бухгалтерське право, яке означає, що у разі невизначеності у процедурах бухгалтери мають проявляти консерватизм (в оцінці) та вибирати процедуру, яка найменшою мірою переоцінює активи або прибуток.

Чернявський А. Д.

КОНСИГНАЦІЯ — доручення однією стороною (консигнантом) іншій стороні (консигнатору) продати товар зі свого складу і від свого імені за рахунок консигнанта.

Чернявський А. Д.

КОНСОЛІДАЦІЯ — 1) вкладання прибутків, що отримані від торгівлі спекулятивними акціями, у надійніші акції; 2) заміна національної валюти у валютних резервах країни новими міжнародними грошовими активами; 3) зведення бухгалтерських даних при підготовці підсумкового звіту; 4) злиття або об'єднання двох і більше фірм або компаній; 5) об'єднання декількох боргів (позик) в один, більш довгостроковий, із зміною позичкового процента.

Волинець В. В.

КОНСОЛІДАЦІЯ ЦІННИХ ПАПЕРІВ — зменшення загальної кількості акцій у випуску на поточний момент згідно із заданим коефіцієнтом з одночасним пропорційним збільшенням номіналу акцій; операція консолідації не призводить до зміни статутного капіталу.

Волинець В. В.

КОНСОРЦІУМ — тимчасове статутне об'єднання підприємств для досягнення його учасниками певної спільної господарської мети (реалізації цільових програм, науково-технічних, будівельних проектів тощо). К. використовує кошти, які виділяють його учасники, централізовані ресурси, призначені для фінансування відповідної програми, а також кошти, що надходять з інших джерел, у порядку, визначеному його статутом. У разі досягнення мети його створення консорціум припиняє свою діяльність.

Куроченко О. В.

КОНСУЛЬТУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКЕ — вид інфраструктурної діяльності з надання професійної допомоги в раціоналізації управління. К.у. містить: розробку систем управління та організаційних структур; удосконалення конторської роботи; розробку систем стратегічного планування і маркетингових систем; підготовку кадрів; підбір і

оцінку управлінського персоналу; раціоналізацію і автоматизацію інформаційного забезпечення управління тощо.

Чернявський А. Д.

КОНТАНГО — 1) можливість відстрочки платежу за придбані на фондовій біржі акції до наступного розрахункового періоду; 2) винагорода, що сплачується брокеру за відстрочку платежу; 3) співвідношення цін, при якому ціни за угодами на віддалений строк перевищують ціни на наявний товар, призначений на короткостроковий період реалізації. Особливістю такого співвідношення цін є те, що ціна на товар з віддаленим строком постачання не може перевищувати ціну з коротким строком на величину більшу, ніж витрати, що пов'язані із збереженням товару від одного строку постачання до іншого.

Чернявський А. Д.

КОНТИНГЕНТИРУВАННЯ — одна з форм державного регулювання зовнішньої торгівлі за допомогою встановлення експортних та імпорتنних квот (контингентів). Тарифний контингент дає змогу ввозити певну кількість товарів за зниженим митом (або безмитно).

Куроченко О. В.

КОНТОКОРЕНТ — єдиний поточний і позичковий рахунок, який банк відкриває для клієнта; призначений для збереження коштів і здійснення розрахунків.

Сладкевич В. П.

КОНТРАЙНЕР — інвестор, погляд якого не збігається з поглядами більшості інвесторів. Це стосується купівлі акцій, що падали в ціні останнім часом, або продажу акцій, ціна яких зростала.

Куроченко О. В.

КОНТРАКТ БЕЗКОНКУРЕНТНИЙ — контракт, що укладається в результаті прямих переговорів з обраною фірмою.

Куроченко О. В.

КОНТРАКТ ГАРАНТІЙНИЙ — документ, яким передбачається відповідальність підрядника за експлуатаційні

якості поставленої продукції, її ремонт та заміну.

Масленко Г. В.

КОНТРАКТ Ф'ЮЧЕРСНИЙ — специфічна страхова угода про поставку партії товару або інших цінностей у певний термін за визначеною ціною.

Сладкевич В. П.

КОНТРАКТАЦІЯ — укладення контракту.

Сладкевич В. П.

КОНТРАКТАЦІЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ — закупівля на підставі державних замовлень сільськогосподарської продукції. За договором контрактації виробник сільськогосподарської продукції (далі — виробник) зобов'язується передати заготівельному (закупівельному) або переробному підприємству чи організації (далі — контрактанту) вироблену ним продукцію у строки, кількості, асортименті, що передбачені договором, а контрактант зобов'язується сприяти виробникові у виробництві зазначеної продукції, прийняти і оплатити її. У договорах контрактації мають передбачатися: види продукції (асортимент), номер державного стандарту або технічних умов, гранично допустимий вміст у продукції шкідливих речовин; кількість продукції, яку контрактант приймає безпосередньо у виробника; ціна за одиницю, загальна сума договору, порядок і умови доставки, строки здавання-приймання продукції; зобов'язання контрактанта щодо подання допомоги в організації виробництва сільськогосподарської продукції та її транспортуванні на приймальні пункти і підприємства; взаємна майнова відповідальність сторін у разі невиконання ними умов договору; інші умови, передбачені Типовим договором контрактації сільськогосподарської продукції, затвердженим у порядку, встановленому Кабінетом міністрів України. Виробник повинен не пізніше, як за 15 днів до початку заготівлі продукції, повідомити контрактанта про кількість і строки здачі сільськогосподарської продукції, що пропонується до продажу, та погодити

календарний графік її здачі. Контрактант зобов'язаний прийняти від виробника всю подану ним продукцію на умовах, передбачених у договорі. Нестандартну продукцію, яка швидко псується, придатну для використання у свіжому або переробленому вигляді, та стандартну продукцію, яка швидко псується, що здається понад обсяги, передбачені договором, контрактант приймає за цінами та умовами, що погоджені сторонами. У договорі контрактації можуть передбачатися обсяги сільськогосподарської продукції, яку контрактант може прийняти безпосередньо у виробника, та продукції, яку виробник безпосередньо здає торговельним підприємствам. Решту продукції контрактант приймає на визначених умовах договором приймальних пунктах, розташованих у межах адміністративного району за місцезнаходженням виробника. Забезпечення виробників тарою та необхідними матеріалами для пакування продукції здійснюється у кількості, порядку та строки, передбачені договором.

Куроченко О. В.

КОНТРАКТИ ФОРВАРДНІ — термінові угоди, згідно з якими покупець і продавець погоджуються на постачання певного товару на певну дату в майбутньому, а ціна товару (курс проданої валюти) встановлюється в момент укладення угоди.

Сладкевич В. П.

КОНТРАФАКЦІЯ — ведення справ під чужим ім'ям; незаконне використання фірмою чужого патенту при виготовленні і продажу товарів, а також популярних товарних знаків інших фірм з метою ввести в оману покупця відносно місця походження товару.

Куроченко О. В.

КОНТРОЛЕР — особа, що здійснює контроль.

Чернявський А. Д.

КОНТРОЛІНГ — система організації контролю функціонування юридичної особи з метою вдосконалення показників її діяльності.

Чернявський А. Д.

КОНТРОЛЬ — 1) функція управління; 2) перевірка, а також нагляд з метою перевірки процесу реалізації управлінських рішень; 3) вирішальний вплив однієї чи декількох пов'язаних юридичних та/або фізичних осіб на господарську діяльність суб'єкта господарювання чи його частини, який здійснюється безпосередньо або через інших осіб, зокрема, завдяки: праву володіння чи користування всіма активами чи їх значною частиною; праву, яке забезпечує вирішальний вплив на формування складу, результати голосування та рішення органів управління суб'єкта господарювання; укладенню договорів і контрактів, які дають можливість визначати умови господарської діяльності, давати обов'язкові до виконання вказівки або виконувати функції органу управління суб'єкта господарювання; заміщенню посади керівника, заступника керівника спостережної ради, правління, іншого наглядового чи виконавчого органу суб'єкта господарювання особою, яка вже обіймає одну чи кілька із зазначених посад в інших суб'єктах господарювання; обійманню більше половини посад членів спостережної ради, правління, інших наглядових чи виконавчих органів суб'єкта господарювання особами, які вже обіймають одну чи кілька із зазначених посад в іншому суб'єкті господарювання. Пов'язаними особами є юридичні та/або фізичні особи, які спільно або узгоджено здійснюють господарську діяльність, у тому числі спільно або узгоджено впливають на господарську діяльність суб'єкта господарювання.

Чернявський А. Д.

КОНТРОЛЬ БАНКІВСЬКИЙ — системна перевірка банківських операцій клієнтів і стану їх розрахунків; контроль з боку центрального банку за діяльністю комерційних банків.

Чернявський А. Д.

КОНТРОЛЬ ВАЛЮТНИЙ — обмеження на купівлю і продаж іноземної валюти. Практикується у різних формах багатьма країнами, особливо тими, що відчують брак твердої валюти. Інколи вводяться правила, які регулюють опе-

рації, що мають враховуватися у статтях руху капіталу платіжного балансу. Наразі в багатьох країнах спостерігається тенденція поступової відміни К.в.

Чернявський А. Д.

КОНТРОЛЬ ДОКУМЕНТАЛЬНИЙ — перевірка стану ведення документації юридичної або фізичної особи.

Чернявський А. Д.

КОНТРОЛЬ ІНСПЕКЦІЙНИЙ — спеціальна перевірка діяльності юридичної особи інспекційними службами.

Чернявський А. Д.

КОНТРОЛЬ МИТНИЙ — перевірка відповідно до митного кодексу дотримання правил переміщення через державний кордон різних вантажів, товарів, валюти і валютних цінностей, дорогоцінних металів і виробів з них. Здійснюється спільно з прикордонним контролем.

Чернявський А. Д.

КОНТРОЛЬ ПОСТАЧАННЯ — спостереження за поставками, починаючи з підтвердження постачальником одержання замовлення, узгодження умов постачання і завершуючи перевіркою своєчасності відвантаження і доставки замовленої продукції.

Куроченко О. В.

КОНТРОЛЬ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ — одна з функцій процесу управління, яка охоплює контроль реалізації управлінських рішень і контроль вищестоящим керівником рішень, що приймаються його підлеглим. Контроль реалізації управлінських рішень полягає у вимірі та аналізі порядку виконання рішення і його впливу на безумовне досягнення поставленої мети.

Арсанукаєва К. О.

КОНТРОЛЬ ЦІН І ТАРИФІВ — обов'язкова процедура, яку зазвичай виконує держава для регулювання економічних процесів.

Чернявський А. Д.

КОНФЕДЕРАЦІЯ — об'єднання (спілка) громадських організацій чи держав.

Чернявський А. Д.

КОНФІСКАЦІЯ — примусове і безоплатне вилучення майна, грошей, інших цінностей у власність держави згідно із судовим рішенням або адміністративним актом.

Сладкевич В. П.

КОНФЛІКТ — відсутність згоди між двома або більше сторонами, які можуть бути окремими особами чи групами; соціальне явище, спосіб взаємодії людей при зіткненні їхніх різних поглядів, позицій та інтересів.

Сладкевич В. П.

КОНФЛІКТ ДИСФУНКЦІОНАЛЬНИЙ — конфлікт з негативними наслідками для організації: посилення напруженості в колективі, погіршення морально-психологічного клімату, послаблення ділових контактів, зменшення мотивації до продуктивної праці.

Сладкевич В. П.

КОНФЛІКТ ТРУДОВИЙ — конфлікт, що виникає на підставі протиріччя сторін з приводу: розподілу робочого навантаження, визначення розмірів матеріального стимулювання за виконану роботу, умов роботи, забезпечення соціальних прав. У колективі при наявності трудового конфлікту, як правило, незадовільний моральний клімат, висока плинність кадрів, керівництво не має авторитету.

Сладкевич В. П.

КОНФЛІКТ ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ — конфлікт з позитивними наслідками для організації: ініціювання прогресивних змін, більш обґрунтоване прийняття рішень, з'ясування точок зору і позицій співробітників, залучення персоналу до спільного розв'язання проблем.

Сладкевич В. П.

КОНФОРМІЗМ — пристосування, пасивне прийняття існуючого стану речей, панівних точок зору, рішень інших людей.

Сладкевич В. П.

КОНЦЕНТРАЦІЯ — зосередження виробництва або капіталу в одних руках або в одному місці; К. виробницт-

ва — зосередження виробництва одного чи кількох видів продукції на великих підприємствах.

Котлов М. О.

КОНЦЕНТРАЦІЯ АГРЕГАТНА

— зростання одиничної потужності або продуктивності устаткування (машин, установок, агрегатів, технологічних ліній тощо), збільшення частки великих агрегатів у загальній їх кількості або обсязі виробленої продукції. Цьому виду концентрації властивий тільки інтенсивний тип розвитку під впливом досягнень науково-технічного прогресу.

Волинець В. В.

КОНЦЕНТРАЦІЯ ЗАВОДСЬКА (ФАБРИЧНА)

— процес збільшення розміру окремих підприємств — заводів, фабрик, комбінатів, об'єднань, що здійснюється на основі агрегатної та технологічної концентрації виробництва. Цей вид концентрації має такі форми: збільшення підприємств (зосередження виробництва на великих підприємствах, що відбувається на основі науково-технічного прогресу знярядь праці і зростання обсягів випуску продукції); створення спеціалізованих підприємств у результаті збільшення випуску однорідної продукції масового або великосерійного виробництва; кооперування шляхом розвитку прямих виробничих зв'язків між підприємствами — учасниками спільного виготовлення певної продукції; комбінювання на основі з'єднання різних виробництв в єдиному виробничому процесі випуску кінцевої продукції в рамках одного підприємства (комбінату).

Волинець В. В.

КОНЦЕНТРАЦІЯ РИНКОВА

— ступінь контролю за виробництвом певного товару (послуги) з боку найбільших його виробників (концентрація продавців), або ступінь контролю за купівлею певного товару (послуги) з боку найбільших покупців (концентрація покупців). Ступінь концентрації продавців (покупців) на ринку часто визначають коефіцієнтом концентрації, що показує частку продажів (покупок) на ринку, які здійснені п'ятьма чи десятьма найбільшими виробниками (чи покупцями).

Волинець В. В.

КОНЦЕНТРАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЧНА

— збільшення розміру підприємства. К.т. може мати як інтенсивний (на основі агрегатної концентрації), так і екстенсивний тип розвитку (шляхом збільшення кількості однотипного устаткування у складі виробництва). Можливе також одночасне поєднання обох цих факторів у процесі технологічної концентрації.

Волинець В. В.

КОНЦЕНТРАЦІЯ ФУНКЦІОНАЛЬНА

— зростання обсягів виробництва продукції основного, допоміжного і побічного виробництва.

Волинець В. В.

КОНЦЕПЦІЯ ДВОСЕКТОРНОЇ ЕКОНОМІКИ

— модель перехідної економіки, в якій діють два автономних сектори, що паралельно розвиваються, — державний і приватний. Державний сектор ґрунтується на централізованому розподілі ресурсів та використанні адміністративних методів управління. Приватний сектор функціонує на ринкових умовах і децентралізації розподілу ресурсів. По суті в К.д.е. реальні процеси та господарські зв'язки дуже спрощені, тому на практиці реалізація цієї концепції не відбулася.

Куроченко О. В.

КОНЦЕПЦІЯ МАРКЕТИНГУ

— модель розвитку, згідно з якою заурокою досягнення мети організації є визначення потреб цільових ринків та їх забезпечення більш ефективними і продуктивними, ніж у конкурентів, способами.

Куроченко О. В.

КОНЦЕПЦІЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ

— модель розвитку, яка виходить з необхідності забезпечення балансу між рішенням соціально-економічних проблем та збереженням навколишнього середовища. Під стійким розвитком розуміється така модель розвитку суспільства, яка вважає, що задоволення потреб теперішнього покоління не повинно досягатися за рахунок втрати такої можливості майбутніми поколіннями. Необхідність такого підходу до економічного розвитку зумовлена погіршенням стану

навколишнього середовища. К.с.р. спрямована на подолання протиріччя між національними інтересами держав та інтересами світової цивілізації.

Куроченко О. В.

КОНЦЕРН — статутне об'єднання підприємств, а також інших організацій на підставі їх фінансової залежності від одного або групи учасників об'єднання з централізацією функцій науково-технічного і виробничого розвитку, інвестиційної, фінансової, зовнішньоекономічної та іншої діяльності. Учасники К. наділяють його частиною своїх повноважень, у тому числі надають право представляти їхні інтереси у відносинах з органами влади, іншими підприємствами та організаціями.

Копнов М. О.

КОНЦЕСІЯ — надання з метою задоволення суспільних потреб уповноваженим органом державної влади чи органом місцевого самоврядування на підставі концесійного договору на платній та строковій основі вітчизняним або іноземним суб'єктам господарювання (концесіонерам) права на створення (будівництво) та/або управління (експлуатацію) об'єктом концесії за умови прийняття концесіонером відповідних зобов'язань, майнової відповідальності і підприємницького ризику. Сфери господарювання, в яких дозволяється концесійна діяльність, об'єкти права державної або комунальної власності, що можуть надаватися в концесію, а також види підприємницької діяльності, які не дозволяється здійснювати на концесійній основі, визначаються законом. Концесійна діяльність здійснюється на підставі концесійних договорів, що укладаються відповідно до законодавства України з концесіонерами, у тому числі з іноземними інвесторами, Кабінетом Міністрів України або уповноваженим ним органом державної влади, або визначеними законом органами місцевого самоврядування. Строк дії концесійного договору встановлюється сторонами договору залежно від характеру та умов концесії. Цей строк не може бути менше 10 років та перевищувати 50 років.

Копнов М. О.

КОНЦЕСІЯ КОМЕРЦІЙНА — передавання прав користування на конкурсних засадах з можливістю подальшого перепродажу цих прав іншим особам на ринкових засадах.

Волинець В. В.

КОН'ЮНКТУРА БІРЖОВА — ситуація, що склалася на біржі. Наприклад, курси цінних паперів на фондовій біржі; потреба у фахівцях певних спеціальностей і кваліфікації на біржі праці; цінність, дефіцитність товарів на товарній біржі; курси валют на валютній біржі. К.б. — природний ринковий регулятор, що сприяє перерозподілу засобів саме в ті галузі матеріального виробництва і послуг, в яких відчувається найгостріша потреба.

Волинець В. В.

КОН'ЮНКТУРА ЕКОНОМІЧНА — економічна ситуація, що склалася на ринку: співвідношення між попитом і пропозицією, рівень цін, товарні запаси, портфель замовлень та інші економічні показники. Розрізняють кон'юнктуру сприятливу (перевищення попиту над пропозиціями при цінах, що зростають), стійку (рівновага попиту і пропозиції при сталих цінах на біржі), мляву (ситуація на біржі при незначній кількості операцій при сталих цінах або деякій тенденції до їх зниження, або відсутність операцій при тенденції ринку до пониження цін), невизначену (відсутність попиту або пропозиції на біржі у зв'язку з очікуванням нових цін на ринку).

Куроченко О. В.

КООПЕРАТИВ — добровільне об'єднання громадян з метою спільного вирішення ними економічних, соціально-побутових та інших питань. Може створюватися у різних галузях (К. виробничий, споживчий, житловий тощо). Діяльність різних видів К. регулюється законом.

Масленко Г. В.

КООПЕРАТИВ ВИРОБНИЧИЙ — форма спільного господарювання фізичних осіб для задоволення нагальних виробничих потреб. Здійснює вироб-

ничу, переробну, заготівельно-збутову, постачальницьку, сервісну та іншу підприємницьку діяльність, не заборонену законом. Засновниками (членами) К.в. можуть бути громадяни, іноземці та особи без громадянства. Чисельність членів виробничого кооперативу не може бути меншою, ніж три особи. Вступ до К.в. здійснюється на підставі письмової заяви громадянина. Член кооперативу робить вступний та пайовий внески в порядку, визначеному статутом К.в. Рішення правління (голови) кооперативу про прийняття у члени кооперативу підлягає затвердженню загальними зборами. Порядок прийняття такого рішення та його затвердження визначаються статутом кооперативу. Вищим органом управління К.в. є загальні збори членів кооперативу. До органів управління К.в. належать правління (голова) та ревізійна комісія (ревізор) кооперативу. Статутом К.в. може бути передбачено спостережну раду. Члени ревізійної комісії (ревізор) К.в. не можуть бути членами його правління (головою кооперативу) чи спостережної ради. Розміри пайових внесків до кооперативу встановлюються у рівних частинах та/або пропорційно очікуваній часті члена кооперативу в його господарській діяльності. Членство у К.в. припиняється у разі: добровільного виходу з кооперативу; припинення трудової участі в діяльності кооперативу; виключення з кооперативу у випадках і в порядку, визначених статутом; незатвердження загальними зборами членів кооперативу рішення правління (голови) про прийняття до кооперативу; смерті члена кооперативу. К.в. є власником будівель, споруд, майнових внесків його членів, виготовленої ним продукції, доходів, одержаних від її реалізації та іншої діяльності, передбаченої статутом кооперативу, іншого майна, придбаного на підставах, не заборонених законом.

Котнов М. О.

КООПЕРАТИВ СПОЖИВЧИЙ

— форма спільного господарювання фізичних осіб для задоволення нагальних чи побутових потреб. К.с. є некомерційною організацією із системою членства,

яка створюється громадянами шляхом об'єднання майнових пайових внесків з метою задоволення своїх матеріальних та інших потреб.

Котнов М. О.

КООПЕРАТИВНІ СТОСУНКИ — форми відносин між юридичними чи фізичними особами, що дають можливість певної економії або прирощення власного капіталу на взаємовигідній основі для обох сторін.

Котнов М. О.

КООПЕРАЦІЯ — система відносин між юридичними чи фізичними особами на взаємовигідній основі для отримання доходу під час спільної діяльності.

Котнов М. О.

КООПЕРАЦІЯ КРЕДИТНА — об'єднання юридичних або фізичних осіб для задоволення потреб у грошовому кредиті. Кошти К.к. формуються з пайових і членських внесків, а також із стягнутих позичкових процентів. У К.к. розрізняють позичкові та ощадні кооперативи, а також страхові товариства і компанії.

Арсанукаєва К. О.

КООПЕРАЦІЯ МІЖНАРОДНА — взаємодія двох або більше суб'єктів господарської діяльності, серед яких хоча б один є іноземним, при якій здійснюється спільна розробка або спільне виробництво, спільна реалізація кінцевої продукції та інших товарів на основі спеціалізації у виробництві проміжної продукції (деталей, вузлів, матеріалів, а також устаткування, що використовується у комплексних поставках) або спеціалізації на окремих технологічних стадіях (функціях) науково-дослідних робіт, виробництва та реалізації з координацією відповідних програм господарської діяльності.

Куроченко О. В.

КООПЕРАЦІЯ ПРАЦІ — співробітництво різної кількості людей, які сумісно беруть участь в одному або декількох тісно пов'язаних між собою процесах праці. К.п. поділяють на просту, яка поєднує приблизно однакові для всіх учасників види робіт, та складну, яка поєднує різні за складністю та якістю роботи.

Котнов М. О.

КООПЕРАЦІЯ ПРОМИСЛОВА

— система відносин між юридичними або фізичними особами на взаємовигідній основі для отримання доходу у промисловій та виробничій галузях народного господарства.

Арсанукаєва К. О.

КООПЕРАЦІЯ СПОЖИВЧА

— добровільне об'єднання фізичних або юридичних осіб з метою задоволення матеріальних та інших потреб його учасників, яке здійснюється за допомогою майнових пайових внесків.

Арсанукаєва К. О.

КООПЕРУВАННЯ ВИРОБНИЦТВА

— форма виробничих зв'язків між підприємствами, що спільно виготовляють певний вид кінцевої продукції. Основним показником рівня К.в. є частка вартості напівфабрикатів, деталей та вузлів, отриманих від інших підприємств у порядку кооперування, в загальній вартості продукції підприємства. Також може бути застосована питома вага вартості послуг, які надаються спеціалізованими підприємствами, у загальній собівартості продукції підприємства. Опосередкованим показником рівня К.в. може бути кількість підприємств, з якими кооперуються головні підприємства. К.в. органічно пов'язане з розвитком спеціалізації галузей і підприємств. Головною умовою розвитку кооперування є наявність широкої мережі подетально і технологічно спеціалізованих та організаційно виокремлених підприємств. Потрібно розрізнити зв'язки, які ґрунтуються: 1) на виробничому кооперуванні, об'єктами якого є заготовки, вузли, агрегати, деталі та ін., що виготовляються для певного споживача або їх невеликої кількості; 2) на матеріально-технічному постачанні, об'єктами якого є листовий і сортовий прокат, ливарний чавун, сталь у зливках, пиломатеріали, паливо та ін., що не мають виробничої спрямованості і призначені для широкого кола споживачів — галузей. Розрізняють три форми кооперування: предметне, подетальне і технологічне. Предметне, або агрегатне, кооперування полягає в тому, що низка

підприємств-суміжників поставляє різні вироби (електромотори, генератори, редуктори та ін.) головним підприємствам з випуску машин та обладнання. Подетальне кооперування має місце, коли кілька спеціалізованих підприємств поставляють головному заводу вузли й деталі (втулки, поршневі кільця та ін.). Технологічне, або стадійне, кооперування полягає в тому, що підприємства-суміжники поставляють напівфабрикати головним заводам.

Куроченко О. В.

КООПТАЦІЯ — уведення до складу членів акціонерного товариства чи правління компанії нового члена згідно з процедурою, затвердженою статутом чи іншими положеннями внутрішньої регламентації.

Копнов М. О.

КОПЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОГО ВИГЛЯДУ ВИРОБУ (РАБСЬКЕ)

— навмисне відтворення зовнішнього вигляду виробу іншого господарюючого суб'єкта (підприємця) і введення його у господарський обіг без однозначного зазначення виробника копії, що може призвести до плутанини з визначенням справжнього власника оригінального виробу, тобто господарюючого суб'єкта (підприємця). Не визнається неправомірним копіювання зовнішнього вигляду виробу або його частин, якщо таке копіювання зумовлено виключно їх функціональним застосуванням. Загальноновизнаним є положення про те, що зовнішній вигляд виробу, який не охороняється виключним правом, є загальним надбанням, а тому може бути вільно відтвореним.

Куроченко О. В.

КОРДОН МИТНИЙ — кордон території, на якій діє єдине митне законодавство і ведеться єдиний статистичний облік зовнішньої торгівлі.

Куроченко О. В.

КОРЕЛЯЦІЯ — стохастичний (випадковий, ймовірний) зв'язок між двома або більше випадковими перемінними або рядами даних (показників) явищ. За допомогою К. у формі синтетичних по-

казників можна виразити інтенсивність і напрям зв'язків між розглядуваними економічними явищами, а також ступінь впливу різних факторів на кінцевий результат.

Куроченко О. В.

КОРЕСПОНДЕНЦІЯ КОМЕРЦІЙ-НА — сукупність документів, яка відображає різні сторони діяльності організації або підприємства. К.к. поділяється на дві групи: а) прості листи (лист-прохання, лист-повідомлення, лист-запрошення, лист-подяка, лист-підтвердження); б) контрактні документи (запит, відповідь на запит, лист — пропозиція-оферта, відповідь на пропозицію). Усі види К.к. передаються за допомогою пошти та з використанням сучасних засобів передавання інформації.

Котлов М. О.

КОРЗИНА ВАЛЮТНА — метод вимірювання середньозваженого курсу однієї валюти щодо певного набору інших валют.

Куроченко О. В.

КОРЗИНА СПОЖИВЧА — 1) розрахунковий асортимент продуктів та інших предметів споживання, призначений для аналізу і оцінювання як якісних показників споживання (різноманітність, відповідність рівню потреб), так і кількісних (величина споживацького бюджету). К.с. розраховується на одну людину або на сім'ю і носить, як правило, регіональний або структурно-соціальний характер; 2) мінімальний набір продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг, необхідних для збереження здоров'я людини і забезпечення її життєдіяльності.

Куроченко О. В.

КОРИДОР ВАЛЮТНИЙ — встановлені державними органами валютного регулювання межі коливання валютного курсу на певний період, відповідно до яких вони приймають зобов'язання підтримувати валютний курс всіма засобами, що є в їх розпорядженні (валютні інтервенції, регулювання кредитної політики, адміністративні заходи та ін.).

Куроченко О. В.

КОРИСНІСТЬ — категорія, яка застосовується для характеристики результатів, рішень або діяльності. У більш обмеженому сенсі К. визначається як суб'єктивна користь, яку отримує споживач товару чи послуги.

Куроченко О. В.

КОРИСНІСТЬ ГРАНИЧНА — додаткова корисність, яка одержується від споживання додаткової одиниці будь-якого блага, — одне з фундаментальних понять мікроекономіки, на якому базуються багаточисельні теорії економічної поведінки індивідуумів і фірм. Математично К.г. блага є частинною похідною функції корисності цього блага (якщо функція корисності є диференційованою). При цьому кожна наступна одиниця блага додає до загальної корисності менше за попередню (закон спадаючої корисності).

Куроченко О. В.

КОРНЕР — дії групи фірм, однієї фірми або осіб, спрямовані на створення ситуації браку товару на ринку шляхом купівлі біржових контрактів і реального товару з певним терміном поставки. У результаті ті, хто раніше продав біржові контракти, можуть виконати свої зобов'язання, тільки придбавши контракти за помітно збільшеними цінами у тих, кому вони їх продали. Біржовими правилами такі дії офіційно заборонені.

Куроченко О. В.

КОРПОРАТИЗМ — форма інституціоналізації інтересів різних соціальних верств і груп суспільства. Соціальні інститути, процедури і механізми є інструментами реалізації цих інтересів та боротьби їх представників за пріоритети в соціально-економічній політиці. К. спрямований на згладжування протиріч між різними соціальними верствами і групами населення та досягнення певного консенсусу або компромісу. Посередником і арбітром у цьому процесі є держава. Розрізняють дві моделі К.: корпоратистська модель змішаної економіки (досягнення консенсусу за допомогою консультативних рад і комітетів загальнодержавного та галузевого рівнів); плюралістична

модель змішаної економіки (досягнення консенсусу завдяки політичному рішення за участю партій, профспілок, уряду, парламенту). У другій моделі боротьба інтересів має більш гострий характер. Тому ця модель порівняно з корпоратистською оцінюється більш негативно з точки зору економічної ефективності та соціальної справедливості.

Куроченко О. В.

КОРПОРАЦІЯ — договірне об'єднання, створене на підставі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації.

Куроченко О. В.

КОРПОРАЦІЯ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНА — корпорація, яка здійснює пряме зарубіжне інвестування. Належність К.т. до якоїсь країни визначається місцем базування її штаб-квартири.

Куроченко О. В.

КОТИРУВАННЯ — спосіб мати обіг на біржі або мати ту чи іншу ціну (у валюті, у цінних паперах чи товарах), або мати ту чи іншу оцінку з боку суспільства чи якоїсь групи або об'єднання людей.

Котнов М. О.

КОТИРУВАННЯ ВАЛЮТНЕ — фіксування цін на біржах кожного дня роботи валютної біржі; реєстрація курсу іноземної валюти. К.в. вимагає реєстрації двох цін — найвищої та найменшої. Основна мета К.в. — встановлення реального (що відбиває справжнє співвідношення вартостей валют) або вигіднішого для певного моменту курсу. Є три основні види К.в.: а) адміністративне встановлення певного фіксованого курсу національної валюти по відношенню до інших; б) вільне формування курсу валюти на підставі попиту і пропозиції; в) змішане формування курсу, за яким вільні торги проводяться до досягнення певної межі, після чого вони припиняються, або курс вирівнюється за рахунок валютних резервів національного банку.

Котнов М. О.

КОТИРУВАННЯ ВНУТРІШНІ — найвища ціна пропозиції і найменша ціна попиту на акції, запропоновані дилерами конкретної біржі.

Волинець В. В.

КОШИК ТОВАРНИЙ — умовне визначення набору товарів (продуктів, послуг) певної кількості та у вартісній формі. Поняття К.т. використовується при обчисленні індексів купівельної спроможності валют, дефляторів, а також для міжнародних соціально-економічних порівнянь.

Арсанукаєва К. О.

КОШТИ ВАЛЮТНІ — валютні цінності: іноземна валюта готівкою; платіжні документи (чеки, векселі, тратти, депозитні сертифікати, акредитиви та ін.) в іноземній валюті; цінні папери (акції, облігації, купони до них, бони, векселі та ін.) в іноземній валюті; золото та інші коштовні метали у вигляді зливків, пластин, монет, а також сертифікати, облігації, варанти та інші цінні папери, номінал яких виражено у золоті, коштовні камені.

Масленко Г. В.

КОШТОРИС — 1) документований план надходження і витрачання грошових коштів для фінансування витрат підприємств, установ і організацій. На виробничих підприємствах складаються кошториси витрат на виробництво, які групуються за призначенням і за окремими елементами, і кошториси на будівництво, тобто визначається кошторисна вартість будівництва; 2) у бюджетному плані це фінансово-плановий акт, що визначає обсяг, цільовий напрям і поквартальний розподіл асигнувань, передбачених для підтримання діяльності установ і організацій. К. — план фінансування установ і витрачання бюджетних засобів. За колом охоплених установ і заходів К. поділяються на індивідуальні (складаються із статей, кожна з яких містить однорідну групу витрат, що носять строго обов'язковий характер), централізованих заходів і зведені, які об'єднують індивідуальні. Форми зведених та індивідуальних К. уніфіковані.

Куроченко О. В.

КОШТОРИСНА ВАРТІСТЬ БУДІВНИЦТВА — обсяг коштів, потрібних для будівництва, розширення або реконструкції підприємства, зведення будівель, споруд. Визначають на підставі кошторисних норм, цін або тарифів.

Куроченко О. В.

КОШТОРИСНІ ЦІНИ — ціни на матеріали, виробы, конструкції, на роботу будівельних машин та устаткування, на перевезення вантажів на будівництво, а також на монтаж устаткування та налагоджувальні роботи. Застосовують К.ц. для визначення кошторисної вартості будівництва, а також для розрахунків за виконані роботи і фінансування будівництва.

Куроченко О. В.

КРАЇНИ НЕОІНДУСТРІАЛЬНІ — держави, які активно розвиваються завдяки високим темпам економічного зростання на базі індустріалізації, активному входженню у трансформаційний процес на світових ринках. Для К.н. характерні: а) відносно високий рівень валового внутрішнього продукту на душу населення порівняно з іншими країнами; б) промислова орієнтація в експорті продукції. З метою форсованого індустріального розвитку ці країни використовували специфічні засоби державного регулювання економіки. К.н. представлені двома регіонами земної кулі — Східної Азії та Латинської Америки. У свою чергу, країни Східно-Азійського регіону представлені північно-східною моделлю (Південна Корея, Сінгапур, Тайвань) та південно-східною моделлю (Індонезія, Малайзія, Таїланд). До К.н. Латинської Америки належать Бразилія, Чілі, Мексика, Уругвай.

Куроченко О. В.

КРАЇНИ НОВІ ІНДУСТРІАЛЬНІ — група країн, що розвиваються, які досягли значних успіхів в індустріалізації. Вони суттєво розширили експорт продукції переробної промисловості та за показниками соціально-економічного розвитку наближаються до нижнього ешелону розвинених країн. За класифікацією ООН до них належать Аргентина,

Бразилія, Малайзія, Мексика, Сінгапур, Тайвань, Південна Корея.

Куроченко О. В.

КРАХ — 1) кризове явище, особливо банкрутство, розорення підприємства, фірми; 2) цілковита невдача, провал. Розрізняють К. біржовий, коли різко зменшується біржова кон'юнктура, що призводить до збитків учасників ринку та інвесторів, а також К. операційний, коли учасники фондової біржі не можуть ефективно здійснювати зростаючі обсяги операцій, а деякі брокерські фірми роблять помилки при виборі моменту і розміру продажу, купівлі, а також при поставці цінних паперів у розрахунках готівкою за угодою.

Куроченко О. В.

КРЕДИТ — 1) позика у грошовій або товарній формі за умови повернення і сплати відсотка; виражає економічні відносини між кредитором і позичальником; 2) права частина рахунка бухгалтерського обліку. В активах рахунка за кредитом записується зменшення, в пасивах — збільшення об'єкта обліку. Кредитне сальдо буває в пасивних і активно-пасивних розрахунках.

Арсанукаєва К. О.

КРЕДИТ АКЦЕПТНИЙ — надається банками у формі акцепту переказних векселів (тратт), що виставляються експортерами на банки; одна з форм банківського кредитування зовнішньої торгівлі.

Арсанукаєва К. О.

КРЕДИТ БАНКІВСЬКИЙ — у сфері господарювання можуть використовуватися банківський, комерційний, лізинговий, іпотечний та інші форми кредиту. Кредити, які надаються банками, розрізняють: за строками користування (короткострокові — до одного року, середньострокові — до трьох років, довгострокові — понад три роки); способом забезпечення; ступенем ризику; методами надання; строками погашення; іншими умовами надання, користування або погашення. Банки здійснюють кредитні операції в межах кредитних

ресурсів, які вони утворюють у процесі своєї діяльності. Вони можуть позичати один в одного на договірних засадах ресурси, залучати та розміщувати кошти у формі депозитів, вкладів і здійснювати взаємні операції, передбачені їх статутами. У разі браку коштів для здійснення кредитних операцій і виконання взятих на себе зобов'язань банки можуть одержувати позики у центрального банку.

Арсанукаєва К. О.

КРЕДИТ БЛАНКОВИЙ — надається без забезпечення матеріальними цінностями або цінними паперами, заснований на довірі. Ним користуються клієнти, що мають тривалі ділові відносини з банком і високу платоспроможність.

Арсанукаєва К. О.

КРЕДИТ ВАЛЮТНИЙ — 1) кредит, виданий в іноземній валюті; 2) різновид міжнародного кредиту, що надається у грошовій формі.

Арсанукаєва К. О.

КРЕДИТ ВЕКСЕЛЬНИЙ — кредит, одержуваний векселетримачем шляхом дострокового обліку (продажу) векселя.

Арсанукаєва К. О.

КРЕДИТ ВІДНОВЛЮВАНИЙ — кредитна угода, що дозволяє позичальнику регулярно впродовж певного періоду багато разів одержувати кредит на деяку максимальну суму і в будь-який час погашати його; форму такий кредит може мати різну: 1) кредитну лінію компанії, зокрема завдяки випуску векселів; 2) фізична особа отримує кредит за допомогою кредитної картки; банк звичайно стягує комісію за зобов'язання і вимагає певного залишку засобів на рахунку.

Арсанукаєва К. О.

КРЕДИТ ГАРАНТОВАНИЙ — кредит, який надається одними підприємцями іншим під гарантію банків, фірм або урядових органів. До гарантованого кредиту звертаються тоді, коли постачальник не впевнений у платоспроможності покупця.

Куроченко О. В.

КРЕДИТ ЗАСТАВНИЙ АБО ЗАБЕЗПЕЧЕНИЙ — 1) метод купівлі товарів у кредит, що передбачає виплату їх вартості і відсотків за кредит частинами. Придбаний товар залишається власністю продавця до того часу, поки не буде виплачена остання частина, тобто товар є забезпеченням кредиту; 2) кредит, повернення якого гарантується передаванням позичальником кредиторю прав на майно або доходу. У разі невиконання зобов'язань кредитор реалізує закладене майно. Різновидом є ломбардний кредит, що надається під заставу рухомого майна, що швидко реалізується.

Арсанукаєва К. О.

КРЕДИТ ІНОЗЕМНИЙ — кредит, що надається державами, банками, іншими юридичними особами одних країн банкам, юридичним і фізичним особам інших країн на умовах терміну користування, повернення і сплати відсотків. Кредиторами і позичальниками можуть бути також міжнародні організації, кредитні та фінансові установи, асоціації виробників і експортерів товарів. К.і. має дві основні форми: товарний (комерційний, фірмовий) кредит, коли імпортер одержує від фірми-експортера право на довгострокову (до 5–7 років) відстрочку платежів, і грошовий (банківський) кредит — довгостроковий у формі зовнішніх урядових позик. Інші форми банківського кредиту: “зв'язаний” — під закупівлю конкретної сировини або устаткування у конкретного виробника; фінансовий — для будь-яких закупок, фінансування інвестицій; валютний — для погашення зовнішньої заборгованості, поповнення валютних резервів або підтримання курсу національної грошової одиниці. Довгострокові кредити надають на основі компенсаційних операцій, коли в подальшому здійснюються поставки товарів на однакову суму.

Арсанукаєва К. О.

КРЕДИТ ІНСАЙДЕРСЬКИЙ — кредит, який надається банком афілійованій з ним особі.

Арсанукаєва К. О.

КРЕДИТ ПОТЕЧНИЙ — довгострокові позики, надані під заставу нерухомості — землі і будівлі виробничого і житлового призначення.

Арсанукаєва К. О.

КРЕДИТ КОМЕРЦІЙНИЙ (ТОВАРНІЙ) — кредит, що надають одному підприємства у вигляді відстрочки платежу за певні товари; кредит, що надають підприємству у вигляді відстрочки платежу за поставлену йому сировину, матеріали, напівфабрикати чи товари на певний період.

Арсанукаєва К. О.

КРЕДИТ КОМПЕНСАЦІЙНИЙ — взаємний кредит, що надається одна одній двома комерційними фірмами різних країн у своїй національній валюті на однакову суму; слугує захистом від валютного ризику.

Арсанукаєва К. О.

КРЕДИТ КОРОТКОСТРОКОВИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ — кредит, що надається позичальнику за його першою вимогою.

Арсанукаєва К. О.

КРЕДИТ КУПВЕЛЬНИЙ — різновид фінансування покупки, коли покупець бере в банку позику, щоб розплатитися з продавцем. У міжнародній практиці — середньо- або довгостроковий кредит, який надається банком (продавцем) іноземному покупцю.

Арсанукаєва К. О.

КРЕДИТ ЛОМБАРДНИЙ — короткостроковий кредит під заставу рухомого майна, що швидко реалізується.

Арсанукаєва К. О.

КРЕДИТ МИТНИЙ — відстрочка сплати митного збору за умови надання гарантії і сплати відсотків від суми мита за період відстрочення.

Арсанукаєва К. О.

КРЕДИТ МІЖБАНКІВСЬКИЙ — тимчасово вільні грошові ресурси кредитних установ, розміщені банками один у одного у формі депозитів і на короткий строк (від 1 дня до 6 міс.) для активних операцій, задоволення норм

обов'язкових резервів, забезпечення ліквідності. Комерційні банки виступають як у ролі позичальників, так і кредиторів інших комерційних банків, причому часто вони одночасно позичають один у одного і дають позику іншим.

Арсанукаєва К. О.

КРЕДИТ НЕОБМЕЖЕНИЙ — кредит, що надається банком позичальнику без встановлення граничної суми.

Арсанукаєва К. О.

КРЕДИТ ОБЛІКОВИЙ — кредит, що надається за допомогою: скупки векселів з утриманням облікового банківського відсотка від дня скупки до дня виконання платежу за векселем.

Арсанукаєва К. О.

КРЕДИТ ОВЕРНАЙТ — надкороткостроковий кредит — строком на добу або на вихідні (з вечора п'ятниці до ранку понеділка); поширений на ринку міжбанківських кредитів.

Арсанукаєва К. О.

КРЕДИТ ОНКОЛЬНИЙ — короткостроковий кредит, який погашається за першою вимогою. Надається валютним брокерам, дилерам і клієнтам. Видається під забезпечення високоліквідними казначейськими, комерційними та іншими векселями, цінними паперами і товарами. На практиці часто використовується для кредитування біржової спекуляції цінними паперами.

Арсанукаєва К. О.

КРЕДИТ ПОДАТКОВИЙ — податкові пільги, що мають різну форму: 1) зміна терміну виконання податкового зобов'язання за наявності підстав на строк від трьох місяців до одного року з поетапною сплатою платником податків або іншою зобов'язаною особою суми кредиту. Може бути наданий зацікавленій особі на підставі: якщо цій особі завдано значних матеріальних збитків у результаті стихійного лиха, технологічної катастрофи або іншої надзвичайної і непереборної обставини; якщо цій особі затримано фінансування з бюджету або оплата виконаного цією особою державного замовлення; загроза банкрутства

цієї особи у разі одноразової виплати ним податку та (або) збору і (або) виконання висунутих йому вимог щодо сплати податків і (або) зборів і відповідних пеню; 2) зниження ставки податку; 3) скорочення валового податку. Ця сума може бути скорочена на частину і цілком, на певний час і безстроково. Повне звільнення від сплати податку на певний період одержало назву податкових канікул; 4) повернення раніше сплаченого податку (частини податку). Цей різновид К.п. також має назву податкової амністії; 5) залік раніше сплаченого податку. Цей різновид К.п. поширений з метою уникнення подвійного оподаткування (так званий кредит для іноземних податків). Іноді в рахунок сплати одного податку може зараховуватися інший; 6) заміна сплати податку (частини податку) натуральним виконанням (цільовий податковий кредит). К.п. не може бути продовжений або наданий зацікавленій особі, яка раніше вже одержала відповідний податковий кредит або відстрочку (розстрочку) на тих самих підставах, на яких ця особа претендує на отримання К.п. Надається зацікавленій особі за її заявою та оформляється договором установленої форми між відповідним уповноваженим органом і цією особою.

Арсанукаєва К. О.

КРЕДИТ ПРОЛОНГОВАНИЙ — кредит, який продовжується шляхом видачі нової позики замість старої або шляхом обміну старих облігацій на нові на вигідних для кредитора умовах; середньо- або довгостроковий кредит, термін погашення якого поділяється на декілька часових відрізків, причому для кожного з них встановлюється своя процентна ставка, визначена виходячи з кон'юнктури на ринку короткострокових капіталів, де кредитор знаходить засоби для надання позики.

Арсанукаєва К. О.

КРЕДИТ РАМБУРСНИЙ — короткострокове банківське кредитування торгових операцій. Здійснюється за допомогою виставленого на банк, вказаний покупцем, переказного векселя і обліку

його в банку до акцепту; банк, на який виставлений вексель, акцептує його і одержує товаросупровідні документи, які передає йому покупець із зобов'язанням сплатити суму, зазначену у векселі.

Арсанукаєва К. О.

КРЕДИТ РЕВОЛЬВЕРНИЙ — автоматично відновлюваний кредит. Використовується на національних і світовому ринках позикових капіталів, які надаються в межах встановленого ліміту заборгованості і термінів погашення автоматично без додаткових переговорів між сторонами кредитної угоди. Різновидом є рамковий кредит, який відкривається банком для оплати позичальником товарних поставок за одним великим контрактом, реалізованим в межах певного періоду.

Арсанукаєва К. О.

КРЕДИТ РЕСТРУКТУРИЗОВАНИЙ — кредит, умови якого були переглянуті у ході переговорів у зв'язку з погіршенням фінансового стану позичальника.

Арсанукаєва К. О.

КРЕДИТ ТОВАРНИЙ — кредит, здійснений у вигляді поставки товарів з їх подальшою оплатою.

Арсанукаєва К. О.

КРЕДИТ ЦЕСІЙНИЙ — право кредитора (цедента) на передавання або на поступки вимог до боржника (цесіонера) без його згоди і повідомлення третій особі (цесіонарію). До набувальника вимог переходить право на забезпечення виконання зобов'язань (застанова, поручництво і т. ін.).

Арсанукаєва К. О.

КРЕДИТИ ЕКСПОРТНІ — надаються фірмами-експортерами, банками або урядами іноземним фірмам чи державам для оплати їх закупівель товарів у країні-кредитора.

Арсанукаєва К. О.

КРЕДИТИ ПІЛЬГОВІ — надаються клієнтам на більш сприятливих порівняно з іншими умовами: за нижчими процентними ставками, на тривалий термін,

з обумовленою відстрочкою початку оплати або погашення кредиту тощо.

Арсанукаєва К. О.

КРЕДИТОР — 1) один з учасників кредитних відносин; суб'єкт, що надає позику; 2) у цивільному праві це сторона, яка має право вимагати від іншої сторони — боржника виконати певні дії (передати майно, виконати роботу, сплатити гроші і т. ін.) або утриматися від певних дій. До кредитного зобов'язання може бути залучено декілька кредиторів. У цьому разі, оскільки інше не витікає із закону або договору, кожний з них має право вимагати виконання зобов'язання в рівній частці з іншим; 3) підприємство, перед яким має заборгованість інше підприємство. Розрахунки з кредиторами враховуються на рахунок "Розрахунки з різними дебіторами і кредиторами".

Арсанукаєва К. О.

КРЕДИТОСПРОМОЖНІСТЬ — здатність позичальника своєчасно і цілком повернути кредит. Основні показники, що характеризують позичальника: його акуратність у погашенні раніше одержаних кредитів, його поточний фінансовий стан, здатність при необхідності мобілізувати грошові кошти з різних джерел. Система оцінювання К. містить три норми: 1) норма грошових ресурсів показує, яку частку короткострокової заборгованості підприємство може погасити негайно; 2) норма ліквідності характеризує платіжні можливості підприємства щодо погашення короткострокових кредитів і кредиторської заборгованості за умови своєчасного проведення розрахунків з дебіторами; 3) норма покриття характеризує можливість підприємства щодо негайного погашення кредитів за рахунок реалізації не лише активів, що швидко реалізуються, а й матеріальних оборотних коштів.

Арсанукаєва К. О.

КРЕДИТУВАННЯ — 1) надання кредиту; 2) запис суми у кредит бухгалтерського рахунка.

Арсанукаєва К. О.

КРЕДИТУВАННЯ АБО ІНВЕСТУВАННЯ БЕЗРИЗИКОВЕ — інвестування в безризикові активи.

Арсанукаєва К. О.

КРЕДИТУВАННЯ КОНСЕРВАТИВНЕ — кредитування (кредитна діяльність), що здійснюють за консервативним підходом (прийняття малих ризиків, збереження зайнятої ринкової ніші, незастосування високого левериджу для різкого розширення кредитних операцій тощо).

Арсанукаєва К. О.

КРИВА БАЙДУЖОСТІ — один з основних інструментів аналізу споживчого попиту, який показує різноманітні комбінації портфелів, рівнозначних для інвестора з погляду очікуваних прибутковості і ризику. Запропонована Ф. Еджуортом.

Куроченко О. В.

КРИВА БЕВЕРІДЖА — один з інструментів аналізу, що показує залежність рівня безробіття і числа вакансій в економіці.

Куроченко О. В.

КРИВА ДОГОВІРНА — інструмент мікроекономічного аналізу, що використовується для вивчення поведінки двох споживачів (криві байдужості) або двох виробників (ізокванти). Всі точки К.д. (контрактної кривої) оптимальні за Парето, тобто, згідно з його теорією, стан будь-якого з двох споживачів не може бути покращений без погіршення стану іншого споживача.

Куроченко О. В.

КРИВА ЛАФФЕРА — графічне відображення залежності між обсягом податкових надходжень і агрегованою величиною ставки податку на доходи фізичних та юридичних осіб. Запропонована в 1974 р. американським економістом А. Лаффером.

Куроченко О. В.

КРИВА ЛОГІСТИЧНА — вид тренду, який використовується для вирівнювання і прогнозування часових рядів з насиченням (асимптомою). Належить до

S-подібних кривих. За К.л. можна вирівнювати ряди, які мають три фази розвитку: формування бази розвитку (повільне зростання); бурхливе зростання; насичення (неквапливе зростання).

Куроченко О. В.

КРИВА ЛОРЕНЦА — кумулятивний розподіл чисельності населення і відповідно до цієї чисельності доходів. Використовується для ілюстрації розподілу сумарних доходів в економіці. Сумарний відсоток населення (отримувачів доходів) відображається на осі абсцис, а сумарний відсоток доходів — на осі ординат. Що далі К.Л. відхиляється від лінії рівномірного розподілу, то більше диференціація доходів. К.Л. може використовуватись для порівняння розподілу доходів у різні періоди часу в різних країнах або регіонах тощо.

Куроченко О. В.

КРИВА ОГИНАЮЧА — крива, яка кожною своєю точкою торкається однієї з кривих заданого сімейства і не має при цьому з жодною з них загальної зони.

Куроченко О. В.

КРИВА ПОПИТУ ЗЛАМАНА — крива попиту, бажаного для олігополіста, який не бере участі у змовленні (про ціни, квоти продукції і зони збуту); К.п.з. ґрунтується на припущенні, що конкуренти приєднуються до рішення про зниження цін і не укладуть угоду про їх підвищення.

Куроченко О. В.

КРИВА ПРИБУТКОВОСТІ — візуальне уявлення про тимчасову структуру процентних ставок.

Куроченко О. В.

КРИВА СУКУПНОГО ПОПИТУ — крива, яка відображає взаємозв'язок витрат в економіці загалом на кінцеві товари та послуги і середнього рівня цін на них. К.с.п. має негативний нахил.

Куроченко О. В.

КРИВА СУКУПНОЇ ПРОПОЗИЦІЇ — крива, яка відображає взаємозв'язок обсягу виробництва і загального рівня цін. К.с.п. має позитивний нахил.

Куроченко О. В.

КРИВА ФІЛЛІПСА — крива, яка характеризує зворотну емпіричну залежність темпів зміни номінальної заробітної плати і рівня безробіття. Назва походить від імені автора — А. Філіппса (Австрія).

Куроченко О. В.

КРИЗА — глибокий розлад, період загострення протиріч у процесі розвитку природних явищ та сфер людської діяльності. Кризи бувають економічні, політичні, соціальні, фінансові, аграрні, соціально-політичні, екологічні, паливно-енергетичні тощо.

Куроченко О. В.

КРИЗА АГРАРНА — глибокий розлад у сільському господарстві. К.а. має довготривалий характер. Проявляється у труднощах реалізації сільськогосподарської продукції, перевиробництві всіх або деяких основних видів сільськогосподарської продукції, у тривалому падінні цін на неї. Посилюється діючим характером аграрних відносин, особливостями органічної побудови аграрного капіталу. Для виходу з К.а. застосовуються різноманітні методи державного регулювання та перебудова аграрних відносин.

Куроченко О. В.

КРИЗА БІРЖОВА — одна з форм грошово-кредитної кризи, що характеризується різким падінням курсів цінних паперів.

Куроченко О. В.

КРИЗА ГРОШОВО-КРЕДИТНА — проявляється в різкому скороченні обсягу банківського та комерційного кредитів, банкрутстві банків, падінні курсів цінних паперів, суттєвому зростанні норми відсотка.

Куроченко О. В.

КРИЗА ЕКОНОМІЧНА — одна з фаз капіталістичного відтворювального циклу. Виявляється у перевиробництві товарного капіталу (зростання обсягу нереалізованої продукції), перенакопиченні виробничого капіталу (зростання безробіття, різке зниження рівня використання виробничих потужностей), надмірному вивільненні виробничого капіталу (гальмування процесів онов-

лення виробничої бази). У результаті К.е. зростають виробничі витрати, знижуються заробітна плата, зменшуються ціни і прибутки. К.е. може бути світовою, регіональною, національною, міжгалузевою та галузевою.

Куроченко О. В.

КРИЗА ФІНАНСОВА — тяжкий розлад фінансової системи держави через політичні, економічні, військові обставини та ін. Для К.ф. характерні хронічний дефіцит державного бюджету, інфляція, неплатоспроможність за зовнішніми позиками, руйнація кредитної та податкової систем.

Куроченко О. В.

КРИМІНАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ — процес реорганізації економіки, в якому суттєве місце займають злочинні елементи і мафіозні структури, чітко простежуються кримінальні форми господарювання, значно поширюється тіньовий сектор економіки.

Куроченко О. В.

КРИТЕРІЙ БЕЙЄСА (ЛАПЛАСА) — в теорії рішень — критерій прийняття рішень за відсутності будь-якої інформації про відносні ймовірності стратегій. За цим критерієм пропонується надати рівні ймовірності всім розглядуваним стратегіям, після чого прийняти ту з них, очікуваний вигравш від якої буде найбільшим. К.Б. має той недолік, що коло оцінюваних альтернатив в одному і тому ж завданні може бути різним та відповідно різною може бути також відносна ймовірність кожної з них.

Куроченко О. В.

КРИТЕРІЙ КАЛДОРА-ХІКСА — модифікація принципу оптимальності за Парето, за яким перехід від одного стану економічної системи до іншого підвищує загальний добробут, якщо ті члени суспільства, які вииграють при цьому переході, здатні компенсувати програш тих, стан яких погіршився.

Куроченко О. В.

КРИТЕРІЙ МАКСІМІНА — твердження про те, що уряд повинен прагнути до максимізації добробуту найбільш вразливих верств суспільства.

Куроченко О. В.

КРИТЕРІЙ ХІКСА — теоретичний висновок, який стверджує: якщо співвідношення факторів виробництва змінюється, тоді змінюється еластичність заміщення.

Куроченко О. В.

КРИТИКА ЛУКАСА — доктрина, згідно з якою урядова політика, що ґрунтується на певній економічній моделі, має враховувати, яким чином змінюватиметься поведінка людей, котрі знають, що уряд використовуватиме саме цю економічну модель.

Куроченко О. В.

КРОС-АКЦІЯ — ситуація, коли брокер скорочує обсяг купівлі на продаж тих самих цінних паперів, одночасно і за однаковою ціною, але в операціях з різними клієнтами.

Чернявський А. Д.

КРОСИРУВАННЯ — 1) одночасно купівля і продаж на біржі через одного брокера однакових цінних паперів (біржового товару), або у самого себе чи один у одного. Вважається незаконною біржовою операцією; 2) нанесення на чек особливої позначки.

Чернявський А. Д.

КРОС-КУРС — курс однієї валюти до іншої, який розраховується через їх курси по відношенню до якоїсь третьої валюти.

Куроченко О. В.

КУЛЬТУРА КОРПОРАЦІЙ — філософія та ідеологія управління, система ціннісних орієнтирів та норм, на яких ґрунтуються поведінка і взаємовідносини персоналу корпорації. К.к. містить: уявлення про завдання корпорації, її призначення, цілі; характер діяльності і управління; критерії оцінювання результатів, церемонії, взірці поведінки тощо.

Сладкевич В. П.

КУПІВЛЯ-ПРОДАЖ ТОВАРІВ, ВИКОНАННЯ РОБІТ, НАДАННЯ ПОСЛУГ ІЗ ПРИМУСОВИМ АСОРТИМЕНТОМ — купівля-продаж одних товарів, виконання робіт, надання послуг за умови купівлі-продажу інших товарів,

виконання робіт, надання послуг, не потрібних споживачу або контрагенту.

Арсанюкаєва К. О.

КУПОН — 1) одна з декількох відрізнених частин облігації, яка має бути пред'явлена агентом емітента або компанії для отримання відсотка або дивіденду. Зазвичай К. додається до облігації на пред'явника, який може отримати купонний дохід; 2) ставка відсотка, що сплачується за облігацією на пред'явника з фіксованим відсотком. 5 %-й купон означає, що облігація приносить власнику 5 % доходу.

Чернявський А. Д.

КУПЧА — 1) документ про передавання власності на товар однією особою іншій. Як правило, товари передаються умовно задля забезпечення позики, тому умовна купча являє собою товарну заставу. Заставодавець має право повернути собі товари після погашення позики і зазвичай весь цей час продовжує володіти ними. Безумовна купча є документом про остаточне передавання власності на товар; 2) реєстраційний документ про зміну власника при продажу судна; визнається у всьому світі як законне свідоцтво власності.

Чернявський А. Д.

КУРС — 1) ціна, за якою продаються та купуються цінні папери; 2) ціна грошової одиниці однієї країни, яка виражена у грошових одиницях якоїсь іншої країни.

Чернявський А. Д.

КУРС ВАЛЮТНИЙ — курс, за яким одна валюта обмінюється на іншу чи золото. Визначається як певна форма ціни, що сплачується в національних грошових одиницях за одиницю валюти, і визначається співвідношенням між національною грошовою одиницею та відповідною іноземною виходячи з її купівельної спроможності. Визначення валютних курсів є котируванням якоїсь валюти. Повне котирування передбачає, що встановлюється курс покупця та продавця. Різниця (маржа) між курсом продавця та покупця є джерелом прибутку для особи, що здійснює котирування. Розрізняють пряме котирування, коли визначається, якій кількості національних грошових одиниць відповідає одиниця іноземної валюти, та зворотне котирування, коли визначається вартість національної грошової одиниці в іноземній валюті.

Чернявський А. Д.

КУРТАЖ — комісійна винагорода, яку одержують маклери та інші посередники за комерційні операції. Звичайно обчислюється у проміллі від суми укладеної угоди та сплачується брокерові як продавцем, так і покупцем. Ставка куртажу залежить від категорії цінних паперів чи товарів, обсягу угоди. Розмір куртажу визначається статутами бірж чи договорами між учасниками біржової угоди і брокером.

Чернявський А. Д.

МАХУП

Л

ЛАГ ЧАСОВИЙ — хронологічний розрив між двома заходами, явищами чи процесами, що перебувають в причинно-наслідковому зв'язку.

Копнов М. О.

ЛАНКА УПРАВЛІННЯ — виокремлений орган (працівник), що наділений функціями управління, правами для їх реалізації, визначеною відповідальністю за виконання функцій та використання прав.

Арсанукаєва К. О.

ЛЕВЕРИДЖ — певний чинник, найбільша зміна якого може призвести до вагомій зміні низки результативних показників: 1) співвідношення вкладень капіталу в цінні папери з фіксованим доходом (облігації, привілейовані акції) і вкладень в цінні папери з нефіксованим доходом (звичайні акції); 2) співвідношення запасу товарів та суми капіталу; 3) співвідношення капіталу компанії та позичених коштів.

Копнов М. О.

ЛЕВЕРИДЖЛІЗ — форма міжнародного лізингу, за якого орендар та лізингова фірма через довірчу компанію купує обладнання у виробника та надає його орендареві в довготермінову оренду.

Куроченко О. В.

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ — надання юридичної сили документам, що були видані на території іноземної держави.

Копнов М. О.

ЛЕГІТИМАЦІЯ — зобов'язання векселетримача довести, що він є справжнім векселетримачем, оскільки він, володіє векселем на підставі вексельного права.

Копнов М. О.

ЛЕНДЕР — різновид кредитора, який надає свої інвестиції, як правило, на довгостроковий період на спеціальних умовах.

Копнов М. О.

ЛИХВАР — особа, що дає гроші в борг за умови сплати позичальником надзвичайно високих відсотків.

Копнов М. О.

ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ ЦІН — процес звільнення цін від централізованого встановлення спеціальними адміністративними органами ціноутворення та фіксування цих цін у преїскурантах. Л.ц. — невід'ємний атрибут ринкової економіки, який спрямований на активну зміну ціни виходячи з попиту і пропозиції. Л.ц. може призвести у разі відсутності конкуренції до стагфляції, а тому така економічна політика ефективна при наявності конкуренції.

Куроченко О. В.

ЛІБЕРАЛІЗМ — напрямок в економіці, який поєднує погляди на функціонування господарства і принципи економічної політики, за яким відхиляється необхідність широкого втручання держави в економічне життя. Л. ґрунтується на трьох принципах: приватна власність як

правове підґрунтя економічного життя; вільне підприємництво як рушій економічного прогресу; вільна конкуренція як регулюючий механізм економічних відносин. При цьому держава має підтримувати та регулювати загальну макроекономічну рівновагу.

Куроченко О. В.

ЛІБІД — лондонська міжбанківська ставка залучених фінансових засобів. Зазвичай ця величина нижча за ставку *Лібор*.

Куроченко О. В.

ЛІБОР — ставка за короткостроковими кредитами (3–6 міс.), що надаються лондонськими банками. Прийнята як базова величина для розрахунку ставок короткострокових кредитів багатьох європейських банків.

Куроченко О. В.

ЛІДЕР ЦІНОВИЙ — фірма, що встановлює ринкову ціну на товар чи послугу та ініціює зміни цін (диктує ціни), які доводиться приймати і конкурентам. Лід. є домінуюча фірма, що здатна зберігати стійкість своїх цін завдяки сильній позиції на ринку. Відносини типу “ціновий лідер — послідовник” є типовими для олігополістичного ринку при координації змін цін і призводять до високого рівня цін на ринку.

Масленко Г. В.

ЛІЗИНГ — інвестування власних чи залучених фінансових коштів, надання за договором лізингу однією стороною (лізингодавцем) у виключне користування іншій стороні (лізинготримачу) на визначений строк майна, що належить лізингодавцю або набувається ним у власність (господарське відання) за дорученням чи погодженням лізинготримача у відповідного постачальника (продавця) майна за умови сплати лізинготримачем періодичних лізингових платежів. Залежно від особливостей здійснення лізингових операцій Л. може бути двох видів — фінансовий чи оперативний. За формою здійснення Л. може бути зворотним, пайовим, міжнародним тощо. Об'єктом лізингу може бути нерухоме і рухоме

майно, призначене для використання як основні фонди, не заборонене законом до вільного обігу на ринку і щодо якого немає обмежень стосовно передавання його в лізинг. Майно, яке є державною (комунальною) власністю, може бути об'єктом лізингу тільки за погодженням з органом, що здійснює управління цим майном, відповідно до закону. Не можуть бути об'єктами лізингу земельні ділянки, інші природні об'єкти, а також цілісні майнові комплекси державних (комунальних) підприємств та їх структурних підрозділів. Перехід права власності на об'єкт лізингу від однієї до іншої особи не є підставою для розірвання договору лізингу.

Котнов М. О.

ЛІЗИНГ ЕКСПОРТНИЙ — довгострокова оренда обладнання нерезидентом з вивезенням його за межі України відповідно до чинного законодавства України про зовнішньоекономічну діяльність.

Котнов М. О.

ЛІЗИНГ ЗВОРОТНИЙ — довгострокова оренда обладнання з подальшим поверненням його власнику. На практиці володар (лізинготримач) отримує додаткові фінансові ресурси під заставу готової продукції або іншого майна, які йому належать, тобто лізинготримач отримує фінансові ресурси, гарантією повернення яких є його власне майно. Водночас така фінансова угода дає можливість орендарю заощаджувати капітальні витрати та залучати в якості позичкових засобів великий обсяг основних фондів.

Волинець В. В.

ЛІЗИНГ ІМПОРТНИЙ — вид лізингу, за яким обладнання купується в іноземній фірмі та надається в оренду вітчизняним підприємствам.

Масленко Г. В.

ЛІЗИНГ МІЖНАРОДНИЙ — вид лізингового контракту, який укладається між учасниками угоди з різних країн. Такий лізинг надає можливість користуватись пільгами і перевагами, які витікають з факту надходження орендованого майна. Такий лізинг розширює фінансову

базу національної економіки, підвищує конкурентоспроможність виробництва країни-імпортера, поліпшує експортний потенціал.

Коптов М. О.

ЛІЗИНГ ОПЕРАТИВНИЙ — форма лізингу, за якою лізинготримач зобов'язаний надавати послуги з утримання та ремонту орендованого майна.

Коптов М. О.

ЛІЗИНГ ОПЕРАЦІЙНИЙ — короткострокова оренда обладнання, коли кожна чергова процедура виплат чи утримання обладнання погоджується з лізингодавцем за окремою схемою.

Волинець В. В.

ЛІЗИНГ ФІНАНСОВИЙ — вид лізингового контракту, пов'язаний з терміном окупності орендованого майна. Припускає можливість повної окупності впродовж терміну дії одного контракту. За цей період повинна відбутися повна виплата вартості орендованого майна та відсотків (прибутків) лізингодавцю. Об'єктом Л.ф. є найдорожчі види майна, а процентна ставка нижча, ніж у будь-якої іншої форми лізингу.

Коптов М. О.

ЛІКВІДАЦІЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ — припинення діяльності суб'єкта підприємницької діяльності, визнаного арбітражним судом банкрутом, з метою впровадження заходів щодо задоволення визнаних судом вимог кредиторів шляхом продажу майна цього підприємця.

Коптов М. О.

ЛІКВІДНІСТЬ — здатність матеріальних чи нематеріальних активів конвертуватися у гроші.

Коптов М. О.

ЛІКВІДНІСТЬ АКЦІЙ — здатність утримувача акції продати її за ціною, близькою до ціни попередньої купівлі цієї акції за умови, що не з'явилося нової істотної інформації з часу попередньої купівлі; можливість продати актив швидко, не роблячи істотної поступки в ціні.

Волинець В. В.

ЛІКВІДНІСТЬ БАНКУ — спроможність банку забезпечити своєчасне та повне виконання своїх зобов'язань щодо пасиву шляхом перетворення своїх активів, із збереженням незмінною їх номінальної вартості, у платіжні кошти, а також спроможність набувати кошти на грошових ринках. Л.б. є базовим принципом його платоспроможності. Є три форми Л.б.: на певний момент часу (стаціонарна); на певний період (поточна); на перспективу (прогноз). На підставі цих показників розраховується ліквідність балансу (стаціонарна форма) та Л.б. загалом. Ліквідність балансу визначається співвідношенням активної і пасивної частин банківського балансу та ступеня відповідності розміщених активів і залучених банком пасивів за строками. Норми Л.б. встановлюються як відношення різних статей активів балансу банку до всієї суми за певними статтями пасивів або пасивів до активів. Якщо сума зобов'язань банку перевищує суму його вимог, то маємо брак ліквідності, якщо навпаки — надлишок ліквідності. До ліквідних активів банку належать готівка в касі банку; дорогоцінні метали; залишки коштів на кореспондентському рахунку в центральному банку; цінні папери уряду, позики, надані банком, строк погашення яких настає впродовж поточного місяця, та інші платежі на користь банку.

Волинець В. В.

ЛІКВІДНІСТЬ КРЕДИТНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ — здатність активів юридичних осіб кредитних організацій цілком конвертуватися у гроші та забезпечувати виконання своїх зобов'язань. Забезпечення зобов'язань досягається за рахунок наявних грошових коштів, а також за допомогою продажу активів або мобілізації ресурсів з інших джерел — отримання міжбанківських позик або стабілізаційних кредитів від центрального банку. Кредитна організація повинна постійно підтримувати необхідний рівень ліквідності, щоб не поставити під сумнів її платоспроможність. Л.к.о. визначається ризиками активних і пасивних операцій. Ризик активних операцій (можливості втрат через непо-

вернення основного боргу і відсотків) виникає при наданні кредитів без глибокого вивчення угод та надійної застави. Ризик пасивних операцій проявляється у труднощах пошуку ресурсів, необхідних для забезпечення активних операцій. Для контролю за діяльністю та станом кредитних організацій центральний банк встановлює обов'язкові економічні нормативи ліквідності (стаціонарної, поточної та довгострокової). Нормативи Л.к.о. визначаються як співвідношення активів і пасивів з урахуванням термінів, сум, типів активів та їх ліквідності. Л.к.о. ґрунтується не тільки на аналізі нормативної бази, а й на вивченні системи управління активами і пасивами, на врахуванні іміджу кредитної установи, на з'ясуванні реальних та потенційних проблем діяльності цієї установи.

Копнов М. О.

ЛІКВІДНІСТЬ НАДМІРНА — здатність матеріальних чи нематеріальних активів конвертуватися у гроші в таких розмірах, що перевершують розрахункові коефіцієнти завдяки ринковим чинникам.

Копнов М. О.

ЛІКВІДНІСТЬ РИНКУ — ємність ринку (товарного, цінних паперів) та його здатність нівелювати зміни попиту і пропозиції без відповідного значного коливання цін.

Копнов М. О.

ЛІКВІДНІСТЬ ФІРМ — спроможність фірм своєчасно виконувати свої боргові зобов'язання, що залежать від розміру боргу та обсягу наявних ліквідних засобів.

Копнов М. О.

ЛІКВІДНІСТЬ ЦІННИХ ПАПЕРІВ — здатність цінних паперів до швидкої реалізації, тобто до оберненості у грошові готівкові або безготівкові кошти, без істотних втрат для їх володаря при найбільших коливаннях ринкової вартості та втратах на реалізації.

Копнов М. О.

ЛІКВІДНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ — здатність активів юридичних осіб конвертуватися у гроші.

Копнов М. О.

ЛІМІТ — встановлене кількісне обмеження на купівлю, продаж, кредит, обсяги угод, рівень оплати праці, ввіз і вивіз товарів та ін.; гранична кількість, гранична норма.

Сладкевич В. П.

ЛІМІТЕД (ЛТД) — термін, що визначає обмежену відповідальність компанії, товариства, банку за своїми зобов'язаннями у межах акціонерного або пайового капіталу (у США — Inc.).

Чернявський А. Д.

ЛІНГОТ ЗОЛОТИЙ — стандартизований золотий злиток вищої проби з титром 995/1000. Його вага — 400 унцій, або близько 12,5 кг. Для більш зручного користування існують фракціоновані лінготи (5, 10, 20, 25, 50, 100, 200, 500 і 1000 грамів).

Куроченко О. В.

ЛІНІЯ ГРИ КЛІЄНТІВ БІРЖІ — графічне зображення виграшів та програшів продавців і покупців біржі при грі на підвищення або зниження курсу чи ціни.

Волинець В. В.

ЛІНІЯ ДИНАМІКИ ДОХОДІВ — тенденція зміни доходів, одержаних від якоїсь діяльності, під впливом діючих на них чинників. Звичайно розглядається динаміка сукупних доходів підприємств, фірм у національному масштабі, в галузевому розрізі, доходів всього населення і окремих його соціальних і професійних груп.

Арсанукаєва К. О.

ЛІНІЯ КРЕДИТНА — юридично оформлене зобов'язання банку або іншої кредитної установи перед позичальником надавати йому впродовж певного періоду кредити в межах узгодженого ліміту.

Волинець В. В.

ЛІНІЯ ПОПИТУ — тенденція зміни з часом попиту на товари і товарні групи. Вимірюється відповідними індексами по

сукупній товарній масі, товарних групах і окремих товарах.

Волинець В. В.

ЛІНІЯ РИНКОВА — безліч портфелів цінних паперів, отриманих в результаті комбінації ринкового портфеля з безризиковим запозиченням або кредитуванням. В умовах гомогенних очікувань і досконалої конкуренції ринків ця лінія збігається з ефективною безліччю портфелів.

Масленко Г. В.

ЛІНІЯ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ — тенденція зміни котирувань цінних паперів з урахуванням впливу різних показників, що визначають перспективи зміни біржової кон'юнктури.

Масленко Г. В.

ЛІНІЯ ЦІННОГО ПАПЕРА РИНКОВА — лінійна залежність, за моделлю CAPM, між очікуваною прибутковістю і ризиком цінних паперів, в якій ризик поданий як бета-коефіцієнт цінного папера (або як коваріація цінного папера з ринковим портфелем).

Масленко Г. В.

ЛІСТИНГ — 1) внесення акцій компанії у список акцій, що котируються на певній біржі; 2) інформація у вигляді літер та цифр, отримана на ЕОМ, що містить результати обробки програми; надрукований на папері текст програми; 3) дані, що виведені на принтер; 4) внесення акцій компанії у список акцій, що котируються на певній біржі, для допуску до біржових торгів тільки тих акцій, які пройшли експертну перевірку; 5) передпродажна перевірка якості та надійності цінних паперів, що пропонуються на фондовій біржі; 6) угода між емітентом цінних паперів фондової біржі або позабіржовим учасником фондового ринку, про прийом цінних паперів для їх продажу або котирування на ринку.

Чернявський А. Д.

ЛІЦЕНЗІАР — особа, яка надала право іншій особі на використання об'єкта інтелектуальної власності.

Копнов М. О.

ЛІЦЕНЗІАТ — суб'єкт господарювання, який отримав ліцензію на провадження певного виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню. Для кожної філії, кожного окремого підрозділу ліцензіата, які провадитимуть господарську діяльність на підставі отриманої ним ліцензії, орган ліцензування видає ліцензіату засвідчені ним копії ліцензії, які є документом, що підтверджує право філії або іншого структурного підрозділу ліцензіата на провадження певного виду господарської діяльності на підставі отриманої ліцензії. Якщо ліцензіат має намір провадити зазначений в ліцензії вид господарської діяльності після закінчення строку її дії, він повинен отримати нову ліцензію в порядку, встановленому законодавством.

Арсанукаєва К. О.

ЛІЦЕНЗІЯ — документ державного зразка, який засвідчує право ліцензіата на провадження певного виду господарської діяльності впродовж визначеного строку за умови виконання ліцензійних умов. Ліцензія є єдиним документом дозвільного характеру, який дає право на провадження певного виду господарської діяльності, що відповідно до законодавства підлягає обмеженню. Господарська діяльність на підставі ліцензії, виданої органом ліцензування як центральним органом виконавчої влади, здійснюється на всій території України. Господарська діяльність на підставі ліцензії, виданої органом ліцензування, яким є місцевий орган виконавчої влади або спеціально уповноважений виконавчий орган, здійснюється на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Копнов М. О.

ЛІЦЕНЗІЯ АНТИДЕМПІНГОВА — належним чином оформлене право на імпорт в Україну впродовж установленого строку певного товару (товарів), який є об'єктом антидемпінгового розслідування та/або антидемпінгових заходів.

Волинець В. В.

ЛІЦЕНЗІЯ ВИНЯТКОВА — ліцензія, що надає одному ліцензіату право використання об'єкта інтелектуальної власності.

Волинець В. В.

ЛІЦЕНЗІЯ ВІДКРИТА (ІНДИВІДУАЛЬНА) — дозвіл на експорт (імпорт) товару впродовж певного періоду часу (але не менше 1 міс.) з визначенням його загального обсягу.

Волинець В. В.

ЛІЦЕНЗІЯ ГЕНЕРАЛЬНА — відкритий дозвіл на експортні (імпортні) операції з певним товаром (товарами) та/або з певною країною (групою країн) упродовж періоду дії режиму ліцензування за цим товаром (товарами).

Масленко Г. В.

ЛІЦЕНЗІЯ ЕКСПОРТНА (ІМПОРТНА) — належним чином оформлене право на експорт (імпорт) упродовж установленого строку певних товарів або валютних коштів з метою інвестицій та кредитування.

Масленко Г. В.

ЛІЦЕНЗІЯ КОМПЕНСАЦІЙНА — належним чином оформлене право на імпорт в Україну впродовж установленого строку певного товару (товарів), який є об'єктом антисубсидійного розслідування та/або компенсаційних заходів.

Масленко Г. В.

ЛІЦЕНЗІЯ РАЗОВА (ІНДИВІДУАЛЬНА) — разовий дозвіл, що має іменний характер і видається для здійснення кожної окремої операції конкретним суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності на період не менший, ніж той, що є необхідним для здійснення експортної (імпортної) операції.

Масленко Г. В.

ЛІЦЕНЗІЯ СПЕЦІАЛЬНА — належним чином оформлене право на імпорт в Україну впродовж установленого строку певного товару (товарів), який є об'єктом спеціального розслідування та/або спеціальних заходів.

Масленко Г. В.

ЛІЦЕНЗУВАННЯ — 1) вимога державних інституцій щодо необхідності подання офіційної заяви на отримання дозволу — ліцензії для виконання якогось специфічного виду підприємницької діяльності; 2) видача, переоформлення та

анулювання ліцензій, видача дублікатів ліцензій, ведення ліцензійних справ та ліцензійних реєстрів, контроль за додержанням ліцензіатами ліцензійних умов, видача розпоряджень про усунення порушень ліцензійних умов, а також розпоряджень про усунення порушень законодавства у сфері ліцензування.

Арсанукаєва К. О.

ЛІЦЕНЗУВАННЯ І КВОТУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ — порядок ліцензування експортно-імпортних операцій та види ліцензій визначаються законом. Кабінет Міністрів України може встановлювати перелік товарів (робіт, послуг), експорт та імпорт яких здійснюються суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності лише за наявності ліцензії. Режим квотування зовнішньоекономічних операцій запроваджується у випадках, передбачених законом, чинними міжнародними договорами України, та здійснюється шляхом обмеження загальної кількості та/або сумарної митної вартості товарів, яка може бути ввезена (вивезена) за певний період. Порядок квотування значених операцій та види квот визначаються законом. Інформація щодо введення режиму ліцензування або квотування публікується в офіційних виданнях у порядку, встановленому законом.

Арсанукаєва К. О.

ЛІЦІТАТОР — особа, яка проводить торги; призначається спеціалізованою організацією.

Чернявський А. Д.

ЛОБІ — особи, "групи тиску", що діють неофіційно в кулуарах законодавчих органів з метою прийняття або відхилення певних законів в інтересах фінансових установ, монополій, громадських об'єднань, які вони репрезентують. До Л. також належать дії державних органів, законодавчих, виконавчих, судових гілок влади, що спрямовані на підтримку окремих галузей та сфер діяльності регіонів, підприємств, соціальних груп. Лобізм може мати легальний та кримінальний характер. У деяких країнах лобізм регулюється законодавчо.

Котнов М. О.

ЛОГІСТИКА — наука про планування, управління та контроль за рухом матеріальних ресурсів, кадрів, енергоресурсів, інформації та інших потоків.

Арсанукаєва К. О.

ЛОГІСТИКА ІНФОРМАЦІЙНА — організація і використання систем інформаційного забезпечення виробничо-господарських процесів на підприємстві. Л.і. охоплює всі види діяльності, пов'язані з плануванням та управлінням процесами, спрямованими на забезпечення підприємства інформацією.

Куроченко О. В.

ЛОГОТИП (фірмовий, торговельний знак) — постійний вербальний, художній чи об'ємний знак, комбінований з літерами, цифрами, словами чи без них, зазвичай є емблемою юридичної чи фізичної особи.

Котлов М. О.

ЛОМБАРД — кредитна організація, яка займається наданням короткострокових позик фізичним особам під заставу рухомого майна. Угода про заставу речей у Л. оформляється у вигляді заставного квитка. Заставні речі передаються Л., який зобов'язаний застрахувати їх на користь заставодавця за свій рахунок на повну суму їх оцінки. Л. несе відповідальність за пошкодження заставних речей. Л. не має права користуватись та розпоряджатись заставним майном. У разі неповернення у встановлений строк суми кредиту Л. (на підставі виконавчого надпису нотаріуса) може продати заставне майно. Після цього вимоги Л. до заста-

водавця (боржника) погашаються, навіть якщо сума, що була одержана при реалізації заставного майна, не могла цілком задовольнити усі фінансові вимоги.

Куроченко О. В.

ЛОРО — кореспондентський рахунок, що відкривається банком для зарахування сум, виданих або одержаних цим банком за дорученням свого кореспондента.

Чернявський А. Д.

ЛОТ — партія, серія товарів за угодами, стандартна за кількістю та якістю, а також будь-яка партія товарів, що пропонуються до продажу як комплект або одне ціле. В якості більш-менш стандартних виступають такі одиниці, як неповний лот та окрема партія. Лот неповний — партія цінних паперів, що більша чи менша від звичайної партії, що прийнята за одиницю угоди на ринку. Кожному Л. надається свій номер і розпродаж ведеться за цими номерами.

Арсанукаєва К. О.

ЛОТ НЕСТАНДАРТНИЙ — кількість акцій (звичайно від 1 до 99), менша за стандартну торгівлю одиницю.

Арсанукаєва К. О.

ЛЯМБДА — очікувана надбавка до прибутку (понад безризикову процентну ставку) на одиницю чутливості до деякого стандартного чинника. Чутливість ціни опціону до змін через його нестійкість.

Куроченко О. В.

М

МАЙНО — 1) сукупність майнових прав певної юридичної чи фізичної особи, кожне з яких може бути відокремлене та відчужене; 2) матеріальні об'єкти у фізичній формі, матеріальні, нематеріальні і фінансові об'єкти, обтяжені комплексом прав.

Арсанукаєва К. О.

МАЙНО АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА — основні фонди і оборотні кошти, а також цінності, вартість яких відображена в балансі товариства. Акціонерне товариство є власником: а) майна, переданого йому засновниками; б) товарів і послуг, придбаних або наданих йому в результаті господарської діяльності; в) одержаних доходів; г) будь-якого іншого майна, придбаного на законних підставах.

Волинець В. В.

МАЙНО ДЕРЖАВНЕ — у сфері господарювання: цілісні майнові комплекси державних підприємств або їх структурних підрозділів, нерухоме майно, інше окреме індивідуально визначене майно державних підприємств, акції (частки, паї) держави у майні суб'єктів господарювання різних форм власності, майно, закріплене за державними установами та організаціями з метою здійснення необхідної господарської діяльності, а також майно, передане в безоплатне користування самоврядним установам і організаціям або в оренду

для використання його у господарській діяльності. Держава через уповноважені органи державної влади здійснює права власника також щодо об'єктів права власності українського народу. Управління об'єктами державної власності відповідно до закону здійснюють Кабінет Міністрів України і, за його уповноваженнями, центральні та місцеві органи виконавчої влади. У випадках, передбачених законом, управління державним майном здійснюють також інші суб'єкти. Кабінет Міністрів України встановлює перелік державного майна, яке безоплатно передається у власність відповідних територіальних громад (комунальну власність). Передавання об'єктів господарського призначення з державної у комунальну власність здійснюється в порядку, встановленому законом. Не можуть бути об'єктами передавання з державної у комунальну власність підприємства, що здійснюють діяльність, яку дозволяється здійснювати лише державним підприємствам, установам і організаціям. Види майна, що може перебувати виключно у державній власності, відчуження якого недержавним суб'єктам господарювання не допускається, а також додаткові обмеження щодо розпорядження окремими видами майна, яке належить до основних фондів державних підприємств, установ і організацій, визначаються законом.

Арсанукаєва К. О.

МАЙНО НЕМАТЕРІАЛЬНЕ (НЕМАТЕРІАЛЬНІ АКТИВИ) — майно, що не має фізичної форми, але, будучи корисним для власника, дає йому змогу одержувати вигоду від володіння таким майном.

Волинець В. В.

МАЙНО НЕРУХОМЕ (НЕРУХОМІСТЬ) — 1) земельна ділянка, вільна від забудови або поліпшена за допомогою людини. Це фізична, матеріальна річ, яку можна побачити і до якої можна доторкнутися, що розглядається в сукупності з усіма поліпшеннями на її поверхні, а також над нею чи під нею; 2) земельна ділянка, вільна від забудови або поліпшена за допомогою людини, обтяженої правом власності та іншими майновими правами.

Волинець В. В.

МАЙНО РУХОМЕ — матеріальні об'єкти, що постійно не об'єднані з нерухомістю і можуть переміщатись без завдання шкоди цьому майну.

Волинець В. В.

МАЙНО У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ — сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів. Залежно від економічної форми, якої набуває майно у процесі здійснення господарської діяльності, майнові цінності належать до основних фондів, оборотних засобів, коштів, товарів. Основними фондами виробничого і невиробничого призначення є будинки, споруди, машини та устаткування, обладнання, інструмент, виробничий інвентар і приладдя, господарський інвентар та інше майно тривалого використання, що належить за законодавством до основних фондів. Оборотними засобами є сировина, паливо, матеріали, малоцінні предмети та предмети, що швидко зношуються, інше майно виробничого і невиробни-

чого призначення, що належить за законодавством до оборотних засобів. Коштами у складі майна суб'єктів господарювання є гроші у національній та іноземній валюті, призначені для здійснення товарних відносин цих суб'єктів з іншими суб'єктами, а також фінансових відносин відповідно до законодавства. Товарами у складі майна суб'єктів господарювання визнаються вироблена продукція (товарні запаси), виконані роботи та послуги. Особливим видом майна суб'єктів господарювання є цінні папери.

Чернявський А. Д.

МАКЛЕР — посередник при укладенні угоди на фондових і товарних біржах. Діє за дорученням клієнтів та за їх рахунок. Має право юридичної особи і спеціалізується на певних видах біржових операцій. Маклери об'єднуються в маклерські контори та фірми, що надають посередницькі послуги та стягують за них комісійні, встановлені біржовим комітетом. Професійний посередник при укладенні торгових і біржових угод. У більшості країн — брокер.

Масленко Г. В.

МАКЛЕР БІРЖОВИЙ — службовець біржі. Реєструє усну згоду брокерів на здійснення операцій.

Масленко Г. В.

МАКЛЕР ЗАРЕЄСТРОВАНИЙ — член біржі, який продає і купує цінні папери тільки за свій рахунок.

Масленко Г. В.

МАКЛЕР КУРСОВИЙ — біржовий маклер, у віданні якого знаходяться котирування курсів цінних паперів або валют.

Масленко Г. В.

МАКЛЕР ОПЕРАЦІЙНИЙ — член біржі, який виконує доручення брокерів і одержує за це певну винагороду.

Масленко Г. В.

МАКЛЕР-ФАХІВЕЦЬ — біржовий маклер, який проводить торги; спеціалізується на певних видах цінних паперів.

Берестецька Л. М.

МАКРОЕКОНОМІКА — один із двох основних розділів світової економічної теорії, який займається дослідженням поведінки економіки загалом як сукупності чотирьох її суб'єктів: сектор домашніх господарств, підприємницький сектор, держава, а також іноземний сектор.

Куроченко О. В.

МАКРОСЕРЕДОВИЩЕ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

— складається з елементів, які прямо не пов'язані з підприємством, але впливають на формування загальної атмосфери бізнесу. Виокремлюють основні компоненти (фактори) макросередовища: економіка, політика, технології, соціальна сфера та ін.

Чернявський А. Д.

МАНУФАКТУРА — 1) кооперація, що ґрунтується на поділі праці; 2) форма капіталістичного промислового виробництва, яка історично передувала великій машинній промисловості.

Копнов М. О.

МАРЖА — різниця між ціною закупівлі та наступного за нею продажу цього ж товару.

Арсанукаєва К. О.

МАРЖА БРОКЕРА ПРИ КУПІВЛІ — комісійні, стягвані брокером з клієнта при купівлі цінного папера на позабіржовому ринку.

Арсанукаєва К. О.

МАРЖА БРОКЕРА ПРИ ПРОДАЖУ — комісійні, стягвані брокером з інвестора при продажу цінних паперів на позабіржовому ринку.

Арсанукаєва К. О.

МАРЖА ВАРІАЦІЙНА — сума готівки, потрібна для оплати необхідної маржі за ф'ючерсним контрактом.

Арсанукаєва К. О.

МАРЖА ФАКТИЧНА — різниця між ринковою вартістю цінних паперів і розміром кредиту на рахунку інвестора у певного брокера, виражена у відсотках від ринкової вартості активів (для звичайних операцій) або пасивів (для "коротких" продажів).

Чернявський А. Д.

МАРКА ТОРГОВЕЛЬНА — маркування, що відрізняє товари і послуги від однорідних товарів і послуг. Право власності на торговельну марку засвідчується свідоцтвом у випадках і порядку, передбачених законом. Свідоцтво надає право його володареві забороняти іншим особам використовувати зареєстровану торговельну марку без його дозволу, за винятком випадків правомірного використання торговельної марки без його дозволу. Використанням торговельної марки у сфері господарювання визнається застосування її на товарах та при наданні послуг, для яких вона зареєстрована, на упаковці товарів, у рекламі, друкованих виданнях, на вивісках, під час показу експонатів на виставках і ярмарках, що проводяться в Україні, у проспектах, рахунках, на бланках та в іншій документації, пов'язаній з упровадженням зазначених товарів і послуг у господарський (комерційний) обіг. Суб'єкти права на торговельну марку можуть пропонувати попереджувальне маркування, яке вказує на те, що застосовувана торговельна марка зареєстрована в Україні. Суб'єкти права на торговельну марку, які здійснюють посередницьку діяльність, можуть на підставі договору з виробником товару (послуг) використовувати свою торговельну марку разом з торговельною маркою виробника, а також замість його торговельної марки. Право інтелектуальної власності на торговельну марку може бути передано як внесок до статутного фонду суб'єкта господарювання. У разі банкрутства суб'єкта господарювання право на торговельну марку оцінюється разом з іншим майном цього суб'єкта.

Сладкевич В. А.

МАРКЕТИНГ — процес планування і втілення концепції ціноутворення, просування і поширення ідей, товарів і послуг шляхом створення обмінів, що задовольняють цілі окремих осіб та організацій; комплексна система заходів з вивчення ринку, активного впливу на потреби споживачів з метою збуту (реалізації) товарів та одержання прибутку.

Масленко Г. В.

МАРКЕТИНГ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИЙ — звернення до кількох сегментів ринку з виробленням окремої пропозиції для кожного з них.

Масленко Г. В.

МАРКЕТИНГ КОНЦЕНТРОВАНИЙ — концентрація маркетингових зусиль на одному сегменті ринку, максимально враховуючи його особливості.

Масленко Г. В.

МАРКЕТИНГ НЕДИФЕРЕНЦІЙОВАНИЙ — звернення до всього ринку з однією пропозицією на противагу зосередженню зусиль на одному сегменті.

Котлов М. О.

МАРКЕТИНГ СТРАТЕГІЧНИЙ — комплексне вивчення співвідношення між внутрішніми ресурсами та можливостями підприємства, з одного боку, і зовнішніми чинниками, середовищем — з іншого.

Сладкевич В. А.

МАРКУВАННЯ — нанесення спеціальних маркерів для захисту або виокремлення того чи іншого типу продукції.

Арсанукаєва К. О.

МАСА ГРОШОВА — кількість грошей, що перебувають в обігу.

Арсанукаєва К. О.

МАСИВ ДАНИХ АБО ІНФОРМАЦІЇ — сукупність однорідних за структурою і способом отримання показників або сукупність однорідних записів (тобто набір даних, що характеризують якийсь об'єкт управління, процес та ін.), що розглядається як одне ціле і впорядкована таким чином, що опис (набір індексів) однозначно визначає положення кожного елемента і шлях доступу до нього.

Арсанукаєва К. О.

МАСШТАБ ЦІН — засіб вираження вартості у грошових одиницях або кількість золота чи срібла, прийнята у країні за грошову одиницю та її кратні частини.

Арсанукаєва К. О.

МАТЕРІАЛОМІСТКІСТЬ — показник, який характеризує ефективність використання матеріальних ресурсів у процесі виробництва продукції. Розрізняють абсолютну, питому та загальну М. Абсолютна М. показує, які витрати основних видів матеріалів і сировини за абсолютними значеннями потрібні для виготовлення фізичної одиниці продукції. Питома М. — це витрати основних видів матеріалів і сировини, необхідні з розрахунку на одиницю експлуатаційної характеристики продукції. Загальна М. — вартість усіх матеріальних витрат з розрахунку на одиницю виробу або на одну гривню виготовленої продукції. Оберненим показником до М. є матеріаловіддача.

Арсанукаєва К. О.

МАТРИЦЯ — просторова сукупність числових значень, розташованих у вузлах умовних решіток, які можуть бути багатовимірними.

Куроченко О. В.

МАТРИЦЯ АНСОФФА — класифікація маркетингових стратегій поведінки фірми на ринках, розроблена Г. Ансоффом. Критерієм класифікації є зв'язок "продукт — ринок". У М.А. поєднані чотири локальні стратегічні альтернативи: а) стратегія проникання на ринок — реалізується за допомогою специфічних маркетингових засобів, передусім у галузі реклами; б) стратегія розвитку ринку — використання нових географічних регіонів або нових груп споживачів за рахунок винайдення нових каналів збуту; в) стратегія розвитку продукту — пошук рекомендацій виробничих підрозділів з метою вдосконалення характеристик продукції; г) стратегія диверсифікації — фірма, використовуючи переваги своєї технології, пропонує споживачам нові продукти, мало того, завдяки цьому вона формує нові потреби.

Куроченко О. В.

МАТРИЦЯ ВАРІАЦІЙНО-КОВАРІАЦІЙНА — симетрична таблиця коваріацій між деяким числом випадкових змінних. Дисперсії випадкових змінних представлені на діагоналі матриці, а коваріації — вище і нижче за діагональ.

Арсанукаєва К. О.

МЕГАПОЛІС — велика форма міської розселення, що утворюється в результаті приєднання до міста великої кількості приміських територій разом з людьми та інфраструктурою.

Куроченко О. В.

МЕДІАНА — можливе значення випадкової змінної, таке, що існує рівна вірогідність подій, що приводять до більшого або меншого, ніж медіана, значення змінної.

Масленко Г. В.

МЕЖА ВАЛЮТНА — межа, що обмежує поширення на якійсь території валюти певної країни.

Арсанукаєва К. О.

МЕЖА ВИРОБНИЧИХ МОЖЛИВОСТЕЙ, АБО МЕЖА ЕФЕКТИВНОСТІ — графік у вигляді лінії, що обмежує зростання виробничих можливостей економічного суб'єкта. Усередині просторової сфери виробничих можливостей є точка поєднання благ і товарів, які можна виготовити і реалізувати залежно від чинників виробництва.

Волинець В. В.

МЕЖА МИТНА — межа території, на якій діє єдине митне законодавство і ведеться єдиний статистичний облік зовнішньої торгівлі. М.м. збігається з державним кордоном, якщо у країні немає вільних економічних зон або портофранко.

Арсанукаєва К. О.

МЕЖА СПОЖИВАЦЬКОГО БЮДЖЕТУ — межа, якою розмір доходу споживача (а також рівень цін на товари і послуги) обмежує його здатність придбати товари і послуги.

Волинець В. В.

МЕЖИ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ — за невиконання або неналежне виконання господарських зобов'язань чи порушення правил здійснення господарської діяльності правопорушник відповідає належним йому на праві власності або закріпленім за ним на праві господарського відання чи оперативного управління майном,

якщо інше не передбачено законами. Засновники суб'єкта господарювання не відповідають за зобов'язаннями цього суб'єкта, крім випадків, передбачених законом або установчими документами про створення цього суб'єкта. Якщо правопорушенню сприяли неправомірні дії (бездіяльність) другої сторони зобов'язання, суд має право зменшити міру відповідальності або звільнити відповідача від відповідальності.

Волинець В. В.

МЕМОРАНДУМ СТРАХОВИЙ — у страхових полісах це перелік небезпек, страхування на які не поширюється.

Сладкевич В. П.

МЕНЕДЖЕР — найманий працівник, фахівець з питань управління, безпосередньо залучений до управління підприємством.

Сладкевич В. П.

МЕНЕДЖМЕНТ — управління підприємницькою діяльністю; сукупність принципів, методів, засобів і форм управління підприємницькою діяльністю з метою підвищення її ефективності і зростання прибутку; спосіб досягнення цілей з використанням мотивів, інтересів та зусиль інших людей.

Сладкевич В. П.

МЕНЕДЖМЕНТ БАНКІВСЬКИЙ — управління діяльністю банку з метою максимізації його прибутків. Ґрунтується на аналізі чинників фінансового ринку, прогнозуванні економічної ситуації та мінімізації банківських ризиків.

Сладкевич В. П.

МЕНЕДЖМЕНТ ЕКОЛОГІЧНИЙ — комплекс взаємопов'язаних форм, засобів і методів управління діяльністю промислових фірм і компаній щодо раціонального природокористування та захисту довкілля.

Куроченко О. В.

МЕНЕДЖМЕНТ МІЖНАРОДНИЙ — концепції управління транснаціональними корпораціями, міжкультурні дослідження менеджменту та особливості їх практичного використання

залежно від історичних і культурних умов країн базування.

Сладкевич В. П.

МЕНЕДЖМЕНТ ФІНАНСОВИЙ

— система принципів і методів розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних із формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів підприємства та організацією обліку його грошових засобів.

Волинець В. В.

МЕРЕЖА ЕЛЕКТРОННА ТОРГОВА ЧИ ІНФОРМАЦІЙНА — юридична особа будь-якої організаційно-правової форми, створена згідно із Законом України “Про господарські товариства” торговцями цінними паперами. Призначена для здійснення операцій з цінними паперами, які існують у вигляді записів на рахівницях ДЕПО на електронних носіях (з метою накопичення, обробки і видачі інформації) в облікових реєстрах локального депозитарію, який його обслуговує.

Куроченко О. В.

МЕРЧАНДАЙЗИНГ — підготовка товарів до продажу в роздрібній торгівлі; комплекс заходів, спрямованих на привертання уваги споживачів: розміщення товарів у торговому залі, оформлення торгових прилавків, розміщення рекламних проспектів, плакатів.

Куроченко О. В.

МЕТОД ДЕЛЬФІЙСЬКИЙ (метод “Дельфі”) — метод експертного прогнозування майбутнього. Розроблений американською дослідницькою корпорацією РЕНД. М.д. призначений для одержання відносно надійної інформації у випадку її гострого браку. М.д. полягає в організації систематичного збирання експертних оцінок, техніки їх обробки.

Куроченко О. В.

МЕТОД ДИСКОНТУВАННЯ ДИВІДЕНДІВ — метод капіталізації доходів, який застосовується для оцінювання звичайних акцій. Усі варіанти за цим методом припускають, що справж-

ня вартість акції збігається з дисконтованою сумою дивідендів, що підлягають виплаті за цією акцією.

Куроченко О. В.

МЕТОД НАРАХУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЇ ВИРОБНИЧИЙ — місячна норма амортизації визначається як добуток фактичного місячного обсягу продукції (робіт, послуг) та виробничої ставки амортизації. Виробнича ставка амортизації обчислюється діленням вартості, що амортизується, на загальний обсяг продукції (робіт, послуг), який підприємство очікує виробити (виконати) з використанням об'єкта основних засобів.

Куроченко О. В.

МЕТОД НАРАХУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЇ КУМУЛЯТИВНИЙ — річна сума амортизації визначається як добуток вартості, яка амортизується, та кумулятивного коефіцієнта. Кумулятивний коефіцієнт розраховується діленням кількості днів, що залишаються до кінця очікуваного строку використання об'єкта основних засобів, на число років його корисного використання (експлуатації).

Куроченко О. В.

МЕТОД НАРАХУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЇ НА ПІДСТАВІ ЗМЕНШЕННЯ ЗАЛИШКОВОЇ ВАРТОСТІ — за цим методом річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості основних засобів на початок звітного року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації. Річна норма амортизації (у відсотках) розраховується як різниця між одиницею та результатом кореня ступеня кількості років строку експлуатації основних засобів з результатом від ділення ліквідаційної вартості об'єкта на його первісну вартість.

Куроченко О. В.

МЕТОД НАРАХУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЇ НА ПІДСТАВІ ПРИСКОРЕНОГО ЗМЕНШЕННЯ ЗАЛИШКОВОЇ ВАРТОСТІ — річна сума амортизації визначається як добуток вартості об'єкта основних засобів на початок звітного року або первісної вартості на дату по-

чатку нарахування амортизації та річної норми амортизації, яка обчислюється, виходячи із строку експлуатації об'єкта, і подвоюється. Підприємство може самостійно прийняти рішення про застосування методу прискореної амортизації основних фондів групи 3, коли використовувалися такі норми прискореної амортизації відповідно до року експлуатації засобів праці: перший – 15%; другий – 30; третій – 20; четвертий – 15; п'ятий – 10; шостий і сьомий – 5%. При цьому амортизація розраховується як сума відповідних добутків балансової (первісної) вартості окремих видів основних засобів та відповідних норм амортизаційних відрахувань. Прискорена амортизація застосовується з метою підвищення конкурентоспроможності підприємства, переходу на нові види продукції та ін., щоб створити умови для впровадження у практику прогресивного, високопродуктивного устаткування.

Куроченко О. В.

МЕТОД НАРАХУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЇ РІВНОМІРНИЙ (ЛІНІЙНИЙ) – передбачає перенесення первісної (балансової) вартості основних фондів на собівартість продукції (послуг), що виробляється (надаються), впродовж амортизаційного періоду засобів праці за однаковими нормами амортизаційних відрахувань, тобто рівними частками.

Куроченко О. В.

МЕТОД НОРМУВАННЯ ВИТРАТ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ ДОСЛІДНИЙ – спосіб визначення індивідуальних норм витрат шляхом проведення замірів їх витрат та обсягів виробленої продукції (послуг) у лабораторних і дослідно-виробничих умовах. Його доцільно використовувати для нормування витрат допоміжних матеріалів, сировини та інструмента у виробництвах, які базуються на хімічних технологіях, а також на підприємствах видобувних галузей і в будівництві.

Куроченко О. В.

МЕТОД НОРМУВАННЯ ВИТРАТ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ ЗВІТНО-СТАТИСТИЧНИЙ

– полягає у встановленні індивідуальних та групових норм витрат виходячи з аналізу звітних даних про фактичне витрачання ресурсів з розрахунку на одиницю продукції за минулі роки та очікуваного (можливого) певного зниження норм витрат у наступні роки. При цьому методі рекомендуються два основних варіанти розрахунку норм витрат: 1) розраховується величина фактичних витрат за останній звітний рік, яка далі коригується на певну величину внаслідок запланованих заходів з удосконалення техніки, технології й організації виробництва; 2) за даними фактичних питомих розрахунків матеріалів формується інтегральний ряд динаміки показників за минулі роки, а розрахунок норми витрат полягає у знаходженні рівня ряду за його межами статистичними методами екстраполяції. Проте практичне застосування цього методу можливе тільки як виняток – для орієнтовних розрахунків, а також у процесі нормування витрат малоцінних і маловикористовуваних матеріалів.

Куроченко О. В.

МЕТОД НОРМУВАННЯ ВИТРАТ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ РОЗРАХУНКОВО-АНАЛІТИЧНИЙ

– ґрунтується на глибокому аналізі та техніко-економічному обґрунтуванні всіх елементів норм витрат з використанням сучасних досягнень науки, техніки і технології виробництва. Розрахунково-аналітичний метод обчислення індивідуальних норм витрат сировини, матеріалів, палива та енергії передбачає проведення їх поелементних розрахунків за даними проектно-конструкторської, технологічної та іншої технічної документації.

Куроченко О. В.

МЕТОД ОЦІНЮВАННЯ ПЕРЕВАГ – метод оцінювання цінного папера, що ґрунтується на аналізі його прибутковості у різних загальних ситуаціях і визначенні вірогідності настання цих ситуацій.

Куроченко О. В.

МЕТОД РОЗРАХУНКУ ПРОЦЕНТНОЇ СТАВКИ БАНКІВСЬКИЙ ДИСКОНТНИЙ — визначає ставки для дисконтних цінних паперів з фіксованим доходом. Розглядає вартість придбання цінного папера як номінальну величину кредиту.

Куроченко О. В.

МЕТОД ФІНАНСОВИХ РОЗРАХУНКІВ — інструмент, за допомогою якого виконується платіж.

Арсанукаєва К. О.

МЕТОДИ І ЗАСОБИ УПРАВЛІННЯ — способи, якими органи управління впливають на елементи виробничого процесу, забезпечуючи досягнення і підтримку запланованого стану і рівня якості продукції. Управління якістю використовує різні методи — від методів мотивації економічних до методів управління ризиками.

Куроченко О. В.

МЕТОДИ МОТИВАЦІЇ ЕКОНОМІЧНІ — можуть бути поділені на методи прямої та непрямой мотивації. До методів прямої мотивації належать: від'язно договірна, погодинна та контрактна системи заробітної плати, система преміювання, система участі працівників підприємства у прибутках, які вони отримують, плата, що вноситься підприємством за навчання своїх співробітників. Вибір визначеної системи оплати праці на конкретному підприємстві здійснюється залежно від низки причин: специфіки підприємства, кваліфікації працівників, національних особливостей тощо. До економічних систем непрямой мотивації належать такі види платежів, як пільговий відпочинок співробітників, пільгове або безкоштовне харчування під час робочої доби, пільгове або безкоштовне обслуговування транспортом підприємства тощо. Негрошові методи мотивації результативності діяльності персоналу підприємства можуть бути особливо актуальні для значної кількості працівників, оскільки стосуються умови праці, охорони праці, можливості просування по службі (кар'єра) тощо.

Куроченко О. В.

МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ — послідовність процесу оцінювання діяльності підприємства.

Куроченко О. В.

МЕТОДИ ПРОГНОЗУВАННЯ НА ПІДСТАВІ ЕКСПЕРТНИХ ОЦІНОК — передбачають врахування суб'єктивних думок експертів щодо майбутнього перебігу подій. До них належать метод “мозкової атаки” (колективна генерація ідеї), метод Дельфі (проведення анкетних опитувань, їх статистичної обробки з формуванням діапазону думок з певної проблеми), метод “інтерв'ю” (співбесіда організатора прогнозу діяльності з прогнозистом-експертом), імітаційне моделювання та ін.

Куроченко О. В.

МЕТОДИ ПРОГНОЗУВАННЯ НА ПІДСТАВІ ЕКСТРАПОЛЯЦІЇ ТРЕНДІВ — базуються на статистичному спостережанні динаміки певного показника, визначенні тенденції його розвитку і продовженні цієї тенденції у майбутніх періодах. Найпоширеніші методи екстраполяції трендів — метод середньої змінної та метод експоненціального вирівнювання.

Куроченко О. В.

МЕТОДИ ПРОГНОЗУВАННЯ НА ПІДСТАВІ СКЛАДАННЯ СЦЕНАРІЇВ — сценарій-опис майбутнього, складений з урахуванням правдивих припущень. Сценарій складається за етапами: структурування і формулювання питання; визначення і групування сфер впливу; встановлення показників майбутнього розвитку подій зовнішнього середовища підприємства; формування і відбір припущень; порівняння прогнозних показників майбутнього стану середовища з припущеннями про їх розвиток; уведення в аналіз руйнівних подій; встановлення наслідків; ужиття заходів.

Куроченко О. В.

МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ — основні методи: скасування ризиків; запобігання і контролювання ризиків; страхування ризиків; поглинання ризиків. *Скасування ризиків* — відмо-

ва від певного виду діяльності або така істотна її трансформація, після якої ці ризики зникають. *Запобігання і контролювання ризиків* — організація діяльності таким чином, щоб її учасники могли дієво впливати на чинники ризиків і зменшувати можливість настання несприятливої події. Контролювання ризиків полягає в реалізації комплексу заходів, спрямованих на мінімізацію збитків, якщо несприятлива подія все-таки настала. *Страховання ризиків* — зменшення збитків від діяльності за рахунок фінансової компенсації зі спеціальних страхових фондів. У рамках цього методу може використовуватися спільне (взаємне) страхування, перестраховання, самострахування (а також традиційне страхування за участю страхових компаній). *Поглинення ризиків* — такий засіб ведення діяльності, при якому збитки від наявних ризиків цілком лягають на його учасника (учасників). Застосовується, коли можливість ризиків невелика або коли збитки через дії ризиків не мають помітного негативного впливу на учасників проектної діяльності.

Куроченко О. В.

МИТО ЕКСПОРТНЕ — вид податку, призначеного для державного регулювання експортних поставок певних товарів підприємствами та організаціями. Форма встановлення експортного тарифу: у відсотках від митної вартості продукції, що вивозиться, за твердою ставкою на одиницю продукції, що вивозиться; у натуральному вираженні. Мито на підставі експортного тарифу сплачується до моменту або одночасно з ухваленням вантажної митної декларації до оформлення. Експортний тариф слугує захистом неконкурентоспроможного внутрішнього попиту від зменшення пропозиції експортних товарів через їх безконтрольний вивіз.

Сладкевич В. П.

МИТО КОМПЕНСАЦІЙНЕ — мито, що стягується додатково до звичайного ввізного мита (наприклад, з метою боротьби з демпінгом).

Сладкевич В. П.

МІГРАЦІЯ — переселення, переміщення (капіталу, населення, робочої сили).

Сладкевич В. П.

МІГРАЦІЯ КАПІТАЛУ — переміщення капіталу між галузями, у середині галузі у сфері економіки однієї країни, а також з однієї країни в іншу з метою отримання вищих прибутків.

Сладкевич В. П.

МІГРАЦІЯ НАСЕЛЕННЯ — переміщення людей, етносів, інших частин або окремих представників, пов'язане зі зміною постійного місця проживання або з поверненням до нього. Розрізняють міграцію зовнішню, внутрішню, постійну, тимчасову, сезонну, мятникову.

Сладкевич В. П.

МІГРАЦІЯ РОБОЧОЇ СИЛИ — переміщення працездатного населення в межах країни, а також з однієї країни в іншу з метою працевлаштування, пошуку кращих умов життя.

Берестецька Л. М.

МІКРОЕКОНОМІКА — це другий розділ світової економічної науки, що вивчає діяльність окремих економічних агентів: індивідів, домогосподарств, фірм та ін., а також їх поведінку на ринку окремих товарів.

Куроченко О. В.

МІКРОСЕРЕДОВИЩЕ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА — середовище безпосередніх контактів з підприємством. Охоплює тих учасників ринку, які безпосередньо впливають на діяльність підприємства: споживачів, поставальників, конкурентів, посередників.

Куроченко О. В.

МІСІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ (КОРПОРАТИВНА МІСІЯ, МІСІЯ БІЗНЕСУ) — основна узагальнена довгострокова мета організації.

Куроченко О. В.

МІСІЯ ПІДПРИЄМСТВА — мета діяльності підприємства у плановому періоді. М.п. є комплексною метою, вона містить як внутрішні, так і зовнішні

орієнтири діяльності, визначаючи таким чином сутність успіху, до якого прагне підприємство.

Куроченко О. В.

МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ ПОСТІЙНЕ — місцезнаходження офіційно зареєстрованого головного органу управління (контори) суб'єкта господарської (зовнішньоекономічної) діяльності.

Куроченко О. В.

МІСЦЕ ПРОЖИВАННЯ ПОСТІЙНЕ — місце проживання на території якоїсь держави не менше одного року фізичної особи, яка не має постійного місця проживання на території інших держав і має намір проживати на території цієї держави впродовж необмеженого строку, не висувуючи при цьому певної мети, і за умови, що таке проживання не є наслідком виконання цією особою службових обов'язків або зобов'язань за договором (контрактом).

Куроченко О. В.

МНОЖИНА ДОСЯЖНА — безліч портфельів, які можна сформувати з цінних паперів, що розглядаються інвестором.

Куроченко О. В.

МНОЖИНА ЕФЕКТИВНА — безліч ефективних портфельів з цінними паперами.

Куроченко О. В.

МОДА — найвірогідніше значення випадкової величини.

Куроченко О. В.

МОДЕЛІ ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНІ — застосування методів математичного моделювання до описання економічних процесів та явищ. Під моделюванням розуміється створення певного образу економічної моделі чи процесу, завдяки чому можна встановити кількісні параметри поведінки досліджуваної системи.

Куроченко О. В.

МОДЕЛІ КОРИСНІ — конструктивні особливості пристроїв, що відповідають умовам патентоспроможності, тобто вони роблять пристрій новим і промислово придатним.

Куроченко О. В.

МОДЕЛЬ АДИТИВНА — жорстко детермінована факторна модель, в яку фактори входять у вигляді алгебраїчної суми.

Куроченко О. В.

МОДЕЛЬ БЕМ-БАВЕРКА — розроблена Є. Бем-Баверком для визначення норми відсотка при певній пропозиції трудових ресурсів та запасі капіталу.

Куроченко О. В.

МОДЕЛЬ З НУЛЬОВИМ ЗРОСТАННЯМ — окремий випадок моделі дисконтування дивідендів, в якій дивіденди передбачаються постійними в часі.

Куроченко О. В.

МОДЕЛЬ ЗРОСТАННЯ ДОМАРА — ХАРРОДА — макроекономічна модель, яка обґрунтовує можливість підтримки стійких темпів розвитку у довгостроковій перспективі. За цієї моделлю інвестиції мають подвійний ефект (принносять дохід та збільшують виробничі потужності), звідси формулюються сукупні умови, що забезпечують рівноважний та стійкий темп зростання національного доходу. Розроблена Р. Харродом (Велика Британія) і Є. Домаром (США) незалежно один від одного.

Куроченко О. В.

МОДЕЛЬ ДИСКРИПТИВНА — модель вербального записного характеру.

Куроченко О. В.

МОДЕЛЬ ЕКОНОМЕТРИЧНА — статистична модель для пояснення і прогнозування певних економічних явищ.

Куроченко О. В.

МОДЕЛЬ КРАТНА — жорстко детермінована факторна модель.

Копнов М. О.

МОДЕЛЬ МУЛЬТИПЛІКАТИВНА — жорстко детермінована факторна модель, в яку фактори входять у вигляді множення величин.

Куроченко О. В.

МОДЕЛЬ НЕРІВНОМІРНОГО (ЗМІННОГО) ЗРОСТАННЯ ДИВІДЕНДІВ — одна з моделей дисконтування дивідендів, за якою дивіденди зростають різними темпами в різні періоди часу.

Куроченко О. В.

МОДЕЛЬ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВИХ АКТИВІВ — рівноважна модель ціноутворення, за якою очікувана прибутковість цінного папера є лінійною функцією чутливості папера до зміни прибутковості ринкового портфеля.

Куроченко О. В.

МОДЕЛЬ ПОСТІЙНОГО ЗРОСТАННЯ — модель розрахунку дивідендів, якою передбачається постійний темп приросту дивідендів.

Котлов М. О.

МОДЕЛЬ ПРЕДИКАТИВНА — модель прогностичного інтуїтивного характеру.

Куроченко О. В.

МОДЕЛЬ РИНКУ — проста лінійна модель, що виражає зв'язок між прибутковістю цінного папера і прибутковістю ринкового індексу.

Куроченко О. В.

МОДЕЛЬ СЕКТОРНОГО ЧИННИКА — різновид моделі багаточинників, в якій чинниками є окремі галузі або економічні сектори.

Куроченко О. В.

МОДЕЛЬ ЦІНОВОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ В УМОВАХ МОНОПОЛІЇ — якщо на ринку ціна відповідає попиту, то можна дійти висновку, що, проводячи чітку політику сегментації ринку, фірма-монополіст домагається максимізації прибутку. При цьому вища ціна встановлюється у тих випадках, коли попит на її продукцію менш еластичний. Цінова дискримінація має як позитивні, так і негативні моменти. Тому, оцінюючи таку цінову політику, треба враховувати особливості кожного конкретного випадку. Цінова дискримінація носить систематичний характер, коли фірма-продавець класифікує споживачів за смаками, доходами, віком, місцем проживання, характером роботи і реалізує свої товари відповідно до цієї класифікації. Найчастіше цю модель фірми використовують у ході конкурентної боротьби з метою залучення додаткових покупців: пропонують знижки на великі оптові партії, дають перевагу першим покупцям товару та ін.

Куроченко О. В.

МОДЕЛЬ ЧИННИКА — метод розрахунку прибутковості цінного папера, що ґрунтується на його чутливості до різних загальних чинників.

Котлов М. О.

МОДЕРНІЗАЦІЯ — вдосконалення, покращення об'єкта, приведення його у відповідність з новими вимогами часу та ринку.

Арсанукаєва К. О.

МОЖЛИВІСТЬ ЗАРАХУВАННЯ ВЗАЄМНА — угода між державними і регіональними податковими службами, за якою регіональні податки підлягають зарахуванню при розрахунку державних податків, і навпаки.

Масленко Г. В.

МОМЕНТ ЗДІЙСНЕННЯ ЕКСПОРТНОГО (ІМПОРТНОГО) КОНТРАКТУ — момент, на який здійснено всі зобов'язання щодо зазначеного контракту, включаючи оформлення векселів (тратт) або укладення кредитних угод.

Масленко Г. В.

МОМЕНТ ЗДІЙСНЕННЯ ЕКСПОРТУ (ІМПОРТУ) — момент перетину товаром митного кордону України або переходу права власності на зазначений товар, що експортується чи імпортується, від продавця до покупця.

Масленко Г. В.

МОМЕНТ ПЕРЕХОДУ ТОВАРІВ ЧЕРЕЗ КОРДОН — умова перевезень товарів, за якою облік експорту та імпорту здійснюється до моменту перетину товарами державного кордону.

Масленко Г. В.

МОМЕНТ ПОСТАВКИ — дата здачі продукції перевізнику або органу зв'язку, позначена штампом на перевізному документі або документі органу зв'язку, дата акта про прийняття-здавання або розписки в отриманні продукції.

Волинець В. В.

МОМЕНТ ПРОДАЖУ — момент надходження фінансових засобів на рахунки в банках за товари, роботи або послуги, а при розрахунках готівкою — день надходження виручки в касу.

Волинець В. В.

МОМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ — момент, в який товари, відвантажені або відпущені покупцю, вважаються проданими, або момент відвантаження товарів і пред'явлення покупцем (замовником) розрахункових документів. Якщо договором поставки обумовлений відмінний від загального порядку момент переходу права володіння, користування і розпорядження відвантаженою продукцією (товарами) і ризику її випадкової загибелі при просуванні від продавця до покупця (замовника), то виручка від реалізації такої продукції (робіт, послуг) складається із сум, що надійшли в оплату за відвантажену продукцію (виконані роботи і надані послуги) на розрахунковий, валютний та інші рахунки організації (продавця) в банку або в касу організації безпосередньо, а також сум, що надійшли як залік взаємних вимог.

Котлов М. О.

МОНІТОРИНГ — безперервне комплексне спостереження за об'єктами, вимірювання параметрів та аналіз їх функціонування.

Куроченко О. В.

МОНІТОРИНГ ЗЕМЕЛЬ — система спостереження за станом земельного фонду для своєчасного виявлення наслідків негативних процесів. Є складовою моніторингу за станом навколишнього природного середовища. Об'єктом моніторингу земель є всі землі незалежно від форм власності, цільового призначення і характеру використання.

Чернявський А. Д.

МОНОПОЛІЗАЦІЯ — досягнення суб'єктом господарювання монопольного (домінуючого) становища на ринку товару, підтримання або посилення цього становища.

Чернявський А. Д.

МОНОПОЛІЯ — ринок, на якому діє один продавець (виробник).

Чернявський А. Д.

МОНОПОЛІЯ БІЛАТЕРАЛЬНА (ДВОСТОРОННЯ) — ринок, на якому діють один продавець (виробник) та один покупець (замовник).

Куроченко О. В.

МОНОПОЛІЯ ВІДКРИТА — ринок, на якому фірма на якийсь час стає єдиним постачальником якогось продукту не в результаті якого-небудь захисту від конкурентів, як у разі закритої чи природної монополії, а завдяки новизні пропонованого товару (послуги). У ситуацію відкритої монополії часто потрапляють фірми, що вперше вийшли на ринок з новою продукцією. Однак це не виключає появи конкурентів, які можуть з'явитися на ринку набагато пізніше. Така класифікація має дуже спрощений характер. Окремі фірми при збіганні сприятливих для них обставин можуть мати риси відразу кількох видів монополій: компанії, що обслуговують систему телефонного зв'язку, електричні і газові компанії поєднують в собі одночасно властивості і природної монополії, зумовленої рівнем технічного і технологічного розвитку галузі, і закритої монополії, пов'язаної з появою на певному етапі розвитку економіки тих чи інших юридичних бар'єрів для вступу в галузь. На великих історичних інтервалах часу всі без винятку монополії вважаються відкритими. На практиці легальні бар'єри, що захищають закриті монополії від конкурентів, можуть бути проігноровані, опротестовані або скасовані, що нерідко буває в антимонопольній практиці різних країн.

Куроченко О. В.

МОНОПОЛІЯ ЗАКРИТА — стан товарного ринку, що виникає в результаті наявних нормативно-законодавчих актів. М.з. перешкоджає проникненню інших підприємств у ту чи іншу сферу господарської діяльності або не допускає можливості використання чужої інтелектуальної власності (через патентне право та інститут авторських прав).

Берестецька Л. М.

МОНОПОЛІЯ ПРИРОДНА — стан товарного ринку, за якого задоволення попиту на цьому ринку є ефективнішим за умови відсутності конкуренції внаслідок технологічних особливостей виробництва (істотне зменшення витрат виробництва на одиницю продукції зі збільшенням обсягів виробництва), а то-

вари (послуги) не можуть бути замінені у споживанні іншими, у зв'язку з чим попит на них менше залежить від зміни цін, ніж попит на інші товари (послуги). Природні монополії виникають завдяки наявності унікальних природних явищ (клімат, природні копалини, рідкісна сировина, розташування). Природна монополія утворюється в тих галузях, у яких довгострокові витрати досягають мінімуму тільки тоді, коли одна фірма обслуговує весь ринок. У таких галузях оптимальний масштаб виробництва товару близький чи перевершує його обсяг, на який є попит за будь-якою ціною, достатньою для покриття витрат виробництва. Близькою за характером до природної є виробнича монополія.

Арсанукаєва К. О.

МОНОПОЛІЯ ЧИСТА (АБСОЛЮТНА МОНОПОЛІЯ) — стан товарного ринку, який виникає за умови, що тільки одна фірма є єдиним виробником продукту, у якого немає близьких замінників.

Чернявський А. Д.

МОНОПСОНІЯ (МОНОПОЛІЯ ПОКУПЦЯ) — стан товарного ринку, коли на ньому присутній тільки один покупець.

Чернявський А. Д.

МОРАТОРІЙ — ситуація, коли позичальник робить документальну заяву про те, що він не може сплатити свої борги або їх частину. Як правило, мораторій — це навмисна дія, яка має за мету перегляд умов погашення несплаченої заборгованості.

Масленко Г. В.

МОТИВАЦІЯ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ — застосовується там, де можна порівняно точно визначити результат діяльності одного співробітника чи групи. При цьому винагорода за працю пов'язується з виконанням конкретної роботи.

Масленко Г. В.

МОТИВАЦІЯ ЗА СТАТУСОМ (РАНГОМ) — ґрунтується на інтегральному оцінюванні діяльності співробітника, що враховує його кваліфікацію, ставлення до роботи, якість праці та інші показники, зумовлені специфікою діяльності людини й організації.

Сладкевич В. П.

МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ — усвідомлене і цілеспрямоване спонукання людини до праці через постійний вплив на її потреби, інтереси та цілі.

Масленко Г. В.

МОТИВАЦІЯ ПРАЦІ — процес стимулювання окремого працівника або групи людей до діяльності, що спрямована на досягнення індивідуальних та загальних цілей організації. Є кілька мотиваційних моделей, які ґрунтуються на теоріях: *споживання*, що містить такі елементи, як самовиявлення, повага, соціальні аспекти, безпечність та захищеність, фізіологічні; *очікування*, що містить такі елементи, як задоволеність отриманою винагородою, наявність очікуваного співвідношення між результатом роботи та отриманою винагородою; *справедливості*. Є два види мотивації: за статусом; за результатами.

Волинець В. В.

Н

НАВАНТАЖЕННЯ ЧИННИКА — ступінь впливу якогось загального чинника на прибутковість цінного папера.

Куроченко О. В.

НАГРОМАДЖЕННЯ — перетворення частини прибутку на капітал; збільшення запасів майна, основних фондів, матеріалів та ін.; частка національного доходу, що використовується для поповнення виробничих і невиробничих фондів у народному господарстві, а також страхових запасів та резервів.

Арсанукаєва К. О.

НАДБАВКА — додаткова платня за виконання певних вимог або умов. Надбавка до ціни встановлюється за виготовлення виробів (товарів) з певними вимогами (експортне виконання, виготовлення устаткування у стислі терміни, врахування у виробі особливостей кліматичних умов його експлуатації), а до заробітної платні — за спеціальний режим роботи (наприклад, відрядження), знання іноземних мов, наявність наукового ступеня та ін.

Чернявський А. Д.

НАДІЙНІСТЬ — властивість систем виконувати покладені на них функції впродовж заданого проміжку часу за певних умов експлуатації. Надійність системи визначається надійністю її якнайменш надійної ланки. Для підвищення надійності систем управління виробництвом велике значення набуває виявлен-

ня вузьких місць в апараті управління, а також розробка заходів щодо їх усунення. Загальними для різних систем заходами забезпечення необхідної надійності є додаткове виготовлення (резерв) недостатньо надійних елементів, дублювання, функціональна надмірність.

Котнов М. О.

НАДІЛ — частка землі, переданої землевласником в оренду користувачеві на погоджених обома сторонами умовах.

Масленко Г. В.

НАДЛИШОК — 1) те, що залишається зайвим, надмірним, залишок; 2) зайва кількість чого-небудь.

Масленко Г. В.

НАДЛИШОК ВИРОБНИЦТВА — кількість виробленого товару, що перевищує обсяг попиту на нього.

Масленко Г. В.

НАДЛИШОК ДЛЯ ВИРОБНИКА — 1) додатковий прибуток через підвищення цін; 2) різниця між фактичною ціною за одиницю товару і мінімальною ціною, на яку погоджується виробник.

Куроченко О. В.

НАДЛИШОК ДЛЯ ПОКУПЦЯ? — можлива різниця між фактичною і передбачуваною платнею за товар.

Волинець В. В.

НАДЛИШОК КАСОВОЇ ГОТІВКИ — різниця в кількості грошей між тим,

що є в певний момент у касі, та справжньою сумою касового обслуговування.

Волинець В. В.

НАДЛИШОК ОБІГОВИХ КОШТІВ — перевищення суми обігових коштів і обсягу товарних запасів підприємств стосовно необхідного рівня, зумовленого виробничими потребами або нормативами.

Волинець В. В.

НАДЛИШОК СПОЖИВЧИЙ — різниця між максимальною ціною, яку споживач готовий заплатити за одиницю якогось товару, і реальною роздрібною ціною, яку він заплатив фактично.

Арсанукаєва К. О.

НАДПРИБУТКОВІСТЬ, АБО ВІДХИЛЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ ВІД НОРМИ — величина, на яку прибутковість фінансового активу підприємства перевищує рівень, необхідний для компенсації ризику.

Арсанукаєва К. О.

НАЗВА МІСЦЯ ПОХОДЖЕННЯ ТОВАРУ — назва географічного місця, що вживається як позначення у назві товару, який походить з певного географічного місця і має особливі властивості, зумовлені характерними для цього географічного місця природними умовами або поєднанням природних умов та людського чинника.

Арсанукаєва К. О.

НАЗВА ТОВАРУ ВИДОВА — вживана у назві товару назва географічного місця, де спочатку товар цього виду виготовлявся, яка згодом стала загальноживаною в Україні як позначення (назва) певного виду товару безвідносно до конкретного місця його походження.

Копнов М. О.

НАЙМ — засіб прийняття на роботу найманих працівників на умовах контракту.

Куроченко О. В.

НАЙМЕНУВАННЯ КОМЕРЦІЙНЕ — суб'єкт господарювання — юридична особа або громадянин-підприємець може мати комерційне найменування.

Громадянин-підприємець має право використовувати у комерційному найменуванні своє прізвище або ім'я. Відомості про комерційне найменування суб'єкта господарювання вносяться за його поданням до реєстрів, порядок ведення яких встановлюється законом. Суб'єкт господарювання, комерційне найменування якого було включено до реєстру раніше, має пріоритетне право захисту перед будь-яким іншим суб'єктом, тотожне комерційне найменування якого було включено до реєстру пізніше. Правому захисту підлягає як повне, так і скорочене комерційне найменування суб'єкта господарювання, якщо воно фактично використовується ним у господарському обігу. Якщо комерційне найменування суб'єкта господарювання є елементом його торговельної марки, то одночасно здійснюється правовий захист і комерційного найменування, і торговельної марки.

Копнов М. О.

НАЙМЕНУВАННЯ ФІРМОВЕ — частка нематеріального активу та гудвілу компанії, завдяки якому вона має власне обличчя на ринку, яке закріплене процедурою державної реєстрації.

Сладкевич В. П.

НАСЕЛЕННЯ — сукупність людей, що проживають на території окремої країни, регіону, населеного пункту та у світі загалом.

Куроченко О. В.

НАСЕЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНО АКТИВНЕ — частина населення, потенційно здатна брати участь у створенні матеріальних та нематеріальних благ. До нього, за методологією ООН, належать наймані працівники, підприємці, члени їхніх сімей, які допомагають найманим працівникам, а також безробітні, що прагнуть отримати роботу (крім учнів, студентів та утриманців).

Сладкевич В. П.

НАСЕЛЕННЯ ЗАЙНЯТЕ — населення, яке залучене у виробничу і невиробничу діяльність. Це працівники за наймом, підприємці, учні, студенти,

домогосподарки, представники вільних професій, військовослужбовці, члени їхніх сімей, особи пенсійного віку і молодь, якщо вони зайняті у народному господарстві.

Сладкевич В. П.

НАСЕЛЕННЯ САМОДІЯЛЬНЕ — частина населення, яка здійснює виробничу діяльність, має самостійне джерело засобів для існування, а також категорії населення, які певний час не працюють через незалежні від них причини.

Куроченко О. В.

НАСЕЛЕННЯ У ПРАЦЕЗДАТНОМУ ВІЦІ — частина населення країни певної вікової групи, незалежно від того, бере воно участь у суспільному виробництві чи ні. В Україні це особи віком від 16 до 55 років (жінки) і до 60 років (чоловіки). У розвинених країнах до цієї групи належать особи віком від 14 до 70 років (у різних країнах ці межі відрізняються).

Сладкевич В. П.

НАСИЧЕННЯ — наповнення у великій кількості до визначеної межі, постачання за якою йде надмірне. Стосовно ринку виокремлюють: насичення попиту (істотне зменшення або припинення попиту на певні товари і послуги при стабільному рівні доходів і цін — надмірність запасів товарів і послуг) і насичення ринку (показник наявності товарів у споживачів, визначається за даними спеціальних обстежень споживачів, а також балансовим шляхом).

Арсанукаєва К. О.

НАЦІНКА — форма встановлення виробниками проміжних цін на послуги і роботи для споживачів. Це додана ціна до ціни попереднього виробника. Найпоширеніша складська Н. (надбавка до ціни товару, яка є основним джерелом існування постачальницько-збутової організації. Вона стягується за посередництво в операціях, слугує компенсацією витрат при складуванні продукції, забезпеченні умов її зберігання і т. ін.) і торгова Н. (додана вартість до купівельної ціни товару, призначена для відшкодування торгових

витрат, отримання прибутку і сплати непрямих податків). Націнки диференціюються залежно від категорії підприємства і трудомісткості обробки продукції. Встановлюються у відсотках до роздрібних цін на товари.

Арсанукаєва К. О.

НАЦІНКА СКЛАДСЬКА — надбавка до ціни товару, яка є основним джерелом існування постачальницько-збутової організації. Стягується за посередництво в операціях, слугує компенсацією витрат при складуванні продукції, забезпеченні умов її зберігання і т. ін.

Арсанукаєва К. О.

НАЦІНКА ТОРГОВА — додана вартість до купівельної ціни товару, призначена для відшкодування торгових витрат (витрат обігу), отримання прибутку і сплати непрямих податків. На постачальницьких, збутових і торгових підприємствах товари враховуються на рахунок "Товари" за купівельними або продажними цінами. В оптовій торгівлі при обліку товарів за продажними цінами різниця між купівельною вартістю і вартістю за продажними цінами (знижки, надбавки) на підприємствах роздрібною торгівлі відображається окремо на рахунок "Торгова націнка". На підприємствах громадського харчування на рахунок "Торгова націнка" враховують суми торгових знижок і надбавок на продукти харчування і товари в коморах, буфетах, на кухні, а також суми націнок, що додаються в установленому порядку до вартості кухонної і буфетної продукції за продажними цінами. На рахунок "Торгова націнка" враховують також знижки, що надаються постачальниками торговельним організаціям на випадок можливих втрат товарів, а також на відшкодування додаткових транспортних витрат.

Чернявський А. Д.

НЕДІЙСНІСТЬ ГОСПОДАРСЬКОГО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ — господарське зобов'язання, що не відповідає вимогам закону або вчинено з метою, яка свідомо суперечить інтересам держави і суспільства, або укладено учасниками господарських відносин з порушенням

хоча б одним з них господарської компетенції (спеціальної правосуб'єктності), може бути на вимогу однієї із сторін, або відповідного органу державної влади, визнано судом недійсним цілком або в частині. Недійсною може бути визнано також нікчемну умову господарського зобов'язання, яка самостійно або в поєднанні з іншими умовами зобов'язання порушує права та законні інтереси другої сторони або третіх осіб. Нікчемними визнаються, зокрема, такі умови типових договорів і договорів приєднання, що виключають або обмежують відповідальність виробника продукції, виконавця робіт (послуг) або взагалі не покладають на зобов'язану сторону певних обов'язків; допускають односторонню відмову від зобов'язання з боку виконавця або односторонню зміну виконавцем його умов; вимагають від отримувача товару (послуги) сплати непропорційно великого розміру санкцій у разі відмови його від договору і не встановлюють аналогічної санкції для виконавця. Виконання господарського зобов'язання, визнаного судом недійсним цілком або в частині, припиняється цілком або в частині від дня набрання рішенням суду законної сили як таке, що вважається недійсним з моменту його виникнення. У разі, якщо за змістом зобов'язання воно може бути припинено лише на майбутнє, таке зобов'язання визнається недійсним і припиняється на майбутнє. Якщо господарське зобов'язання визнано недійсним як таке, що вчинено з метою, яка завідомо суперечить інтересам держави і суспільства, то за наявності наміру в обох сторін — у разі виконання зобов'язання обома сторонами — у дохід держави за рішенням суду стягується все одержане ними за зобов'язанням, а у разі виконання зобов'язання однією стороною з іншої сторони стягується у дохід держави все одержане нею, а також все належне з неї першій стороні на відшкодування одержаного. У разі наявності наміру лише у однієї із сторін усе одержане нею повинно бути повернено іншій стороні, а одержане останньою або належне їй на відшкодування виконаного стягується

за рішенням суду в дохід держави. У разі визнання недійсним зобов'язання з інших підстав кожна зі сторін зобов'язана повернути іншій стороні все одержане за зобов'язанням, а за неможливості повернути одержане в натурі — відшкодувати його вартість грошима, якщо інші наслідки недійсності зобов'язання не передбачені законом.

Копнов М. О.

НЕЛІКВІД — форма активу компанії, який неможливо конвертувати у гроші через певні причини.

Чернявський А. Д.

НЕПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ СУБ'ЄКТА ПІДПРИЄМНИЦТВА

у разі неплатоспроможності суб'єкта підприємництва після настання встановленого строку виконати свої грошові зобов'язання перед іншими особами, територіальною громадою або державою інакше як через відновлення його платоспроможності цей суб'єкт (боржник) визнається неплатоспроможним. Нездатність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів інакше як через застосування визначеної судом ліквідаційної процедури вважається банкрутством. Суб'єктом банкрутства (банкрутом) може бути лише суб'єкт підприємницької діяльності. Не можуть бути визнані банкрутом казенні підприємства, а також виокремлені структурні підрозділи господарської організації. У випадках, передбачених законом, щодо неплатоспроможного боржника застосовуються такі процедури: розпорядження майном боржника; мирова угода; санація (відновлення платоспроможності) боржника; ліквідація банкрута. До державних підприємств, які відповідно до закону не підлягають приватизації, вказані процедури застосовуються в частині санації чи ліквідації лише після виключення їх у встановленому порядку з переліку об'єктів, що не підлягають приватизації. У випадках, передбачених законом, не застосовуються процедури банкрутства щодо комунальних підприємств. Відносно, пов'язані з банкрутством, учасниками

яких є іноземні кредитори, регулюються законодавством України з урахуванням відповідних положень міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Коптов М. О.

НЕТТО — вага товару без транспортної упаковки.

Коптов М. О.

НЕУСТОЙКА — сума, яку боржник має сплатити кредитору у разі невиконання або неякісного виконання ним зобов'язань. Використовується як один із засобів забезпечення виконання ним зобов'язань, визначається законом і договором. Різновидом неустойки є пеня і штраф. Неустойка встановлюється у вигляді фіксованої суми у відсотках від суми невиконаного зобов'язання або у формі підвищеного тарифу (додаткові сплати). Залежно від форми юридичного забезпечення неустойки поділяються на договірну (встановлену погодженням сторін при укладенні договору) та законну (приписану законом незалежно від погодження сторін). У комерційній практиці вважаються власністю підприємства поряд з патентами на винаходи, товарними знаками, авторськими правами, патентною інформацією тощо.

Коптов М. О.

НОВОВВЕДЕННЯ — форма інновації.

Коптов М. О.

НОВШЕСТВО — аналог винаходу чи раціоналізації.

Коптов М. О.

НОРМА — обґрунтована величина витрат, розроблена підприємством.

Куроченко О. В.

НОРМА ВИТРАТ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ — гранично допустима планова величина витрат сировини (матеріалів чи палива) на виготовлення одиниці продукції (роботи) за умов конкретного виробництва з урахуванням застосування найпрогресивнішої технології та матеріалів найвищої якості. Окрім норми витрат, існує поняття "норматив витрат". Норматив

витрат — це поелементні складові норми, які становлять узагальнене значення витрат матеріалів, що мають бути віднесені до фізичної одиниці виміру (т, ц, кг, м, м², м³ та ін.) або на певний технічний параметр (на одиницю потужності, ємності та ін.). У практиці господарювання використовують три основні методи нормування витрат матеріальних ресурсів: розрахунково-аналітичний, дослідний, звітно-статистичний.

Куроченко О. В.

НОРМАТИВ — науково обґрунтована величина витрат, яка розроблена у централізованому порядку спеціальними науковими закладами певної галузі або держави.

Куроченко О. В.

НОРМАТИВ ВЛАСНИХ ОБОРОТНИХ ЗАСОБІВ У ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСАХ — визначають як добуток денної потреби в матеріальних ресурсах (за певними видами ресурсів) на норму оборотних засобів у днях забезпеченості. Середню норму оборотних фондів у виробничих запасах у днях забезпеченості розраховують як середньо-зважений показник від норми запасу оборотних засобів в окремих видах матеріалів. Норма запасу оборотних фондів у днях забезпеченості включає такі їх види: транспортний запас — на час перебування матеріалів у дорозі; підготовчий запас — на час розвантаження, приймання, сортування, складування та ін.; технологічний запас — на час підготовки матеріалів для використання згідно з виробничим процесом; поточний запас — на час перебування матеріалів на складі для задоволення поточних потреб; страховий запас — гарантує стабільнішу роботу підприємства у разі перебоїв у поставках.

Куроченко О. В.

НОРМУВАННЯ ПРАЦІ — вид діяльності з управління виробництвом, пов'язаний з визначенням необхідних затрат праці та її результатів, а також контролем за мірою праці. Н.п. — сукупність здійснення організаційно-технічних заходів щодо вивчення, обґрунтування,

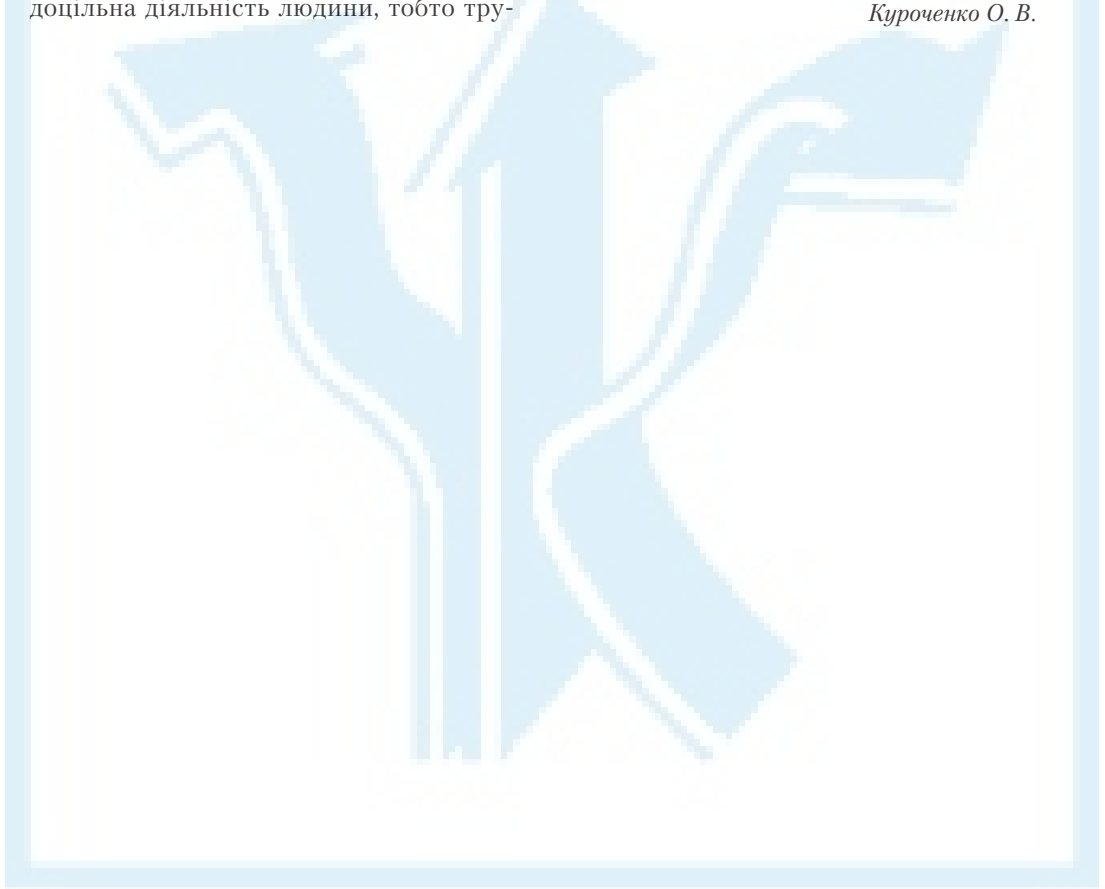
визначення і впровадження у виробництво норм праці, тобто міри праці, яка виражається кількістю робочого часу, об'єктивно необхідного для виконання конкретної роботи, конкретним робітником у конкретних організаційно-технічних умовах виробництва. При цьому об'єктом нормування праці є будь-яка доцільна діяльність людини, тобто тру-

довий процес у його конкретному і специфічному вияві.

Копнов М. О.

НОУ-ХАУ — технічні, технологічні, управлінські чи інші знання та практичний досвід, що є приватною власністю та комерційною таємницею, не захищеною патентом.

Куроченко О. В.

О

ОБ'ЄДНАННЯ ВИРОБНИЧЕ — спосіб поєднання зусиль фахівців різного технологічного профілю для спільного випуску одного типу промислової продукції на ринку.

Коптов М. О.

ОБ'ЄДНАННЯ ГОСПОДАРСЬКЕ — спосіб поєднання зусиль фізичних осіб для ведення спільної господарської діяльності на ринку. Об'єднання підприємств, утворене за ініціативи підприємств, незалежно від їх виду, які на добровільних засадах об'єднали свою господарську діяльність. Господарські об'єднання утворюються як асоціації, корпорації, консорціуми, концерни, інші об'єднання підприємств, передбачені законом. Діють на підставі установчого договору та/або статуту, які затверджуються їх засновниками.

Коптов М. О.

ОБ'ЄДНАННЯ ГОСПОДАРСЬКЕ ДЕРЖАВНЕ (КОМУНАЛЬНЕ) — об'єднання підприємств, утворене державними (комунальними) підприємствами за рішенням Кабінету Міністрів України або, у визначених законом випадках, за рішенням міністерств (інших органів, до сфери управління яких належать підприємства, що утворюють об'єднання), або за рішенням компетентних органів місцевого самоврядування. Державні і комунальні господарські об'єднання утворюються переважно у формі корпорації або концерну незалежно від найменування об'єднання (комбінат, трест тощо).

Коптов М. О.

ОБ'ЄДНАННЯ ПІДПРИЄМСТВ — господарська організація, утворена у складі двох або більше підприємств з метою координації їх виробничої, наукової та іншої діяльності для вирішення спільних економічних та соціальних завдань. О.п. утворюється підприємствами на добровільних засадах або за рішенням органів, які мають право утворювати об'єднання підприємств. В О.п. можуть входити підприємства, утворені за законодавством інших держав, а підприємства України можуть входити в О.п., які утворені на території інших держав. Залежно від порядку заснування О.п. можуть утворюватися як господарські об'єднання або як державні чи комунальні господарські об'єднання.

Арсанукаєва К. О.

ОБ'ЄДНАННЯ РЕЛІГІЙНЕ — спосіб поєднання зусиль громадян з метою вирішення своїх духовних потреб.

Коптов М. О.

ОБ'ЄДНАННЯ ТОРГОВЕ РЕГІОНАЛЬНЕ — спосіб поєднання зусиль юридичних осіб — торговельних компаній для ведення спільної торгової діяльності в одному регіоні.

Коптов М. О.

ОБ'ЄКТ КАЛЬКУЛЮВАННЯ — продукція або робота (послуга), собівартість яких обчислюється. До О.к. на підприємстві належать основна і допоміжна продукція, послуги і роботи, що призна-

чені для споживання як за межами, так і всередині цього підприємства.

Куроченко О. В.

ОБ'ЄКТ ОЦІНЮВАННЯ — майно і майнові права (комплекс майнових прав і обмежень), що підлягають оцінюванню.

Куроченко О. В.

ОБ'ЄКТИ ОБКЛАДАННЯ АКЦИЗНИМ ЗБОРОМ — акцизним збором обкладаються п'ять асортиментних груп товарів: спирт і лікєро-горілчані вироби, включаючи пиво та слабоалкогольні напої; сигаретно-тютюнові вироби; транспортні засоби; ювелірні вироби; нафтопродукти. Ставки акцизного збору встановлені у гривнях, відсотках, євро. Розмір ставок акцизного збору та перелік товарів, які обкладаються акцизним збором, затверджує і переглядає Верховна Рада України. Ставки акцизного збору у гривнях або євро встановлені в розрахунку на певну натуральну одиницю готової продукції (1 літр, 1 см³) або на їх певний обсяг (1000 сигарет, 100 сигар, 1000 кг). Якщо ставка акцизного збору затверджена в розрахунку на певний обсяг продукції, то для визначення величини акцизного збору, який включається до відпускної ціни конкретного найменування готової продукції, необхідно зробити його перерахунок залежно від різновиду фасування (кількості сигарет в пачці, вмісту спирту в пляшці горілки, обсягу двигуна легкового автотранспорту відповідної марки).

Волинець В. В.

ОБ'ЄКТИ ОПОДАТКУВАННЯ — об'єктами оподаткування є доходи (прибуток), додана вартість продукції (робіт, послуг), вартість продукції (робіт, послуг), у тому числі митна, або її натуральні показники, спеціальне використання природних ресурсів, майно юридичних і фізичних осіб та інші об'єкти, визначені законами України про оподаткування.

Куроченко О. В.

ОБІГ — форма товарного обміну різноманітних об'єктів власності (товарів, грошей, цінних паперів, інтелектуальної власності тощо), яка формує цілісність

сфер відтворення (безпосереднього виробництва, обміну, розподілу і споживання).

Куроченко О. В.

ОБІГ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИЙ — сума вартостей експорту та імпорту країни за певний період. Розраховується в цінах відповідного рахунка чи в постійних цінах.

Масленко Г. В.

ОБЛІГАЦІЯ — вид емісійного цінного папера (боргового зобов'язання), за яким її емітент зобов'язе виплатити утримувачу фіксовану суму капіталу в певний момент у майбутньому або виплачувати дохід, розмір якого наперед встановлений у формі певного відсотка до її номінальної вартості (на відміну від акції, величина доходу за якою залежить від загальної прибутковості підприємства). Якщо облигація продається за ціною нижче за номінал, то дохід за нею складає зазначену різницю в цінах і називається дисконтом. Дохід може виплачуватися також у формі вигравішів у спеціальних тиражах або шляхом оплати купонів. Емітентом облигацій є держава, муніципалітети або приватні корпорації. Облигації з терміном погашення 5 років і менше розглядаються як короткострокові; 6–15 років — середньострокові; понад 15 років — довгострокові. Облигації бувають наступних видів: державні і приватні (випускаються комерційними банками, акціонерними товариствами та ін.); іменні і на пред'явника; процентні і безпроцентні; що вільно обертаються і з обмеженим колом обігу (облигації державної валютної позики, деякі приватні облигації та ін.). Іменні (зареєстровані) облигації підлягають реєстрації. Їх власникам видається сертифікат, що свідчить про право особи на володіння вказаними в ньому борговими зобов'язаннями. Облигації на пред'явника спеціально не враховуються, відсотки за ними одержують за купонним листом, від якого відрізається відповідний купон. За процентними облигаціями виплачується дохід у формі відсотка, власнику безпроцентних облигацій надається право на придбання

відповідних товарів і послуг. Продаються і купуються на біржі за курсом залежно від доходу, рівня позикового відсотка, попиту і пропозиції.

Куроченко О. В.

ОБЛІГАЦІЯ БЕЗКУПОННА — облігація, за якою виплата здійснюється тільки один раз.

Куроченко О. В.

ОБЛІГАЦІЯ ГОЛОСУЮЧА — спеціальна облігація, що дає її утримувачу право голосу в управлінні емітентом облігації.

Куроченко О. В.

ОБЛІГАЦІЯ ДИСКОНТНА РИНКОВА — облігація, яка продається на вторинному ринку за ціною менше номінальної.

Куроченко О. В.

ОБЛІГАЦІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕНА — облігація, випущена однією корпорацією і забезпечена іншою корпорацією.

Куроченко О. В.

ОБЛІГАЦІЯ, ЗАБЕЗПЕЧЕНА УСТАТКУВАННЯМ — у разі потреби устаткування може бути продане, щоб відшкодувати власнику відповідну вартість облігацій.

Куроченко О. В.

ОБЛІГАЦІЯ ІМЕННА — облігація, власник якої зареєстрований емітентом. Власник О.і. одержує купонні виплати безпосередньо від емітента. У разі зміни власника емітент повинен про це повідомити.

Куроченко О. В.

ОБЛІГАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РІВНЯ — облігація, що має рейтинг, який задовольняє вимоги більшості інституційних інвесторів, особливо регульованих фінансових інститутів. Звичайно ці облігації мають рейтинги не менше ВВВ (Standard & Poor's) або Вaa (Moody's).

Куроченко О. В.

ОБЛІГАЦІЯ ІНДУСТРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ — різновид муніципальних облігацій, що випускаються для фінансування, купівлі або будівництва про-

мислових об'єктів, що здаються муніципалітетом в оренду приватним фірмам на пільгових умовах.

Куроченко О. В.

ОБЛІГАЦІЯ ІПОТЕЧНА — облігація, забезпечена заставою деякого майна. У разі припинення виплат за облігацією їх утримувачі мають право одержати це майно і продати його для задоволення своїх претензій.

Куроченко О. В.

ОБЛІГАЦІЯ КОНВЕРТОВАНА — така облігація може обмінюватися за бажанням власника на інші цінні папери, як правило, звичайні акції.

Куроченко О. В.

ОБЛІГАЦІЯ КУПОННА НА ПРЕД'ЯВНИКА — облігація з відривними купонами, що дають право на отримання купонних платежів. Для отримання платежу власник пред'являє купон на відповідну дату. Перехід облігації від одного власника до іншого оформляється просто передавальним написом.

Куроченко О. В.

ОБЛІГАЦІЯ МУНІЦИПАЛЬНА, ЗАБЕЗПЕЧУВАНА МАЙБУТНІМИ ДОХОДАМИ — муніципальна облігація, яка забезпечується виключно доходами від планованого проекту або надходженнями від спеціального податку.

Куроченко О. В.

ОБЛІГАЦІЯ ПРИБУТКОВА — облігація, для якої розмір відсоткових виплат залежить від доходу компанії, що її випустила.

Куроченко О. В.

ОБЛІГАЦІЯ СЕРІЙНА — облігація, що випускається серіями з різними термінами погашення.

Куроченко О. В.

ОБЛІГАЦІЯ ТЕРМІНОВА — облігація з фіксованим терміном погашення.

Куроченко О. В.

ОБЛІГАЦІЯ УЧАСТІ — облігація, за якою крім фіксованого відсотка може виплачуватися надбавка, якщо дохід фірми перевищує певний рівень.

Куроченко О. В.

ОБЛІК ВІДНОВНОЇ ВАРТОСТІ

— використовування показників, розрахованих на підставі не балансової, а відновної вартості при врахуванні прибутку корпорації.

Куроченко О. В.

ОБЛІК ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ

— здійснюється державними податковими органами та іншими державними органами відповідно до законодавства. Банки та інші фінансово-кредитні установи відкривають рахунки платникам податків і зборів (обов'язкових платежів) лише за умови пред'явлення ними документа, що підтверджує взяття їх на облік у державному податковому органі, і виходячи з цього у триденний термін повідомляють про це державний податковий орган.

Волинець В. В.

ОБМЕЖЕННЯ — 1) встановлені межі, рамки; 2) правила, норми, що обмежують дії; 3) в економіко-математичних моделях це ліміти (максимально або мінімально можливі обсяги) ресурсів; 4) межі, що впливають із законів та інших нормативних актів, з рішень державних органів, за які не повинна виходити діяльність економічних суб'єктів. Поширеною формою є обмеження в галузі експорту та імпорту товарів, імміграції.

Куроченко О. В.

ОБМЕЖЕННЯ БЮДЖЕТНІ

— фінансові обмеження на витрачання грошових коштів з бюджету, які існують у формі гранично допустимих витрат. Обумовлені наявністю певної кількості грошових коштів у бюджеті держави, регіону, підприємства, сім'ї та обмеженнями щодо емісії грошей, зовнішніх і внутрішніх запозичень.

Куроченко О. В.

ОБМЕЖЕННЯ ВАЛЮТНІ

— система нормативних правил, що встановлюється в адміністративному або законодавчому порядку і спрямована на обмеження операцій з іноземною валютою та іншими валютними цінностями (наприклад, контроль держави над валютними операціями, обмеження переказів за кордон, блокування валютної виручки та ін.).

Куроченко О. В.

ОБМЕЖЕННЯ (ЗУПИНЕННЯ) ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

— застосовується у разі здійснення якоїсь господарської діяльності, що загрожує життю і здоров'ю людей або становить підвищену небезпеку для довкілля (з порушенням екологічних вимог). До підприємств торгівлі, громадського харчування і сфери послуг, що неодноразово вчинили реалізацію недоброякісних товарів або систематично порушують встановлені законодавством правила торгівлі та надання послуг або умови зберігання і транспортування товарів, крім господарських та адміністративно-господарських санкцій, можуть застосовуватися також спеціально передбачені законом про захист прав споживачів адміністративно-господарські санкції, включаючи вилучення недоброякісних товарів та зупинення діяльності зазначених суб'єктів у встановленому законом порядку.

Волинець В. В.

ОБМЕЖЕННЯ НЕТАРИФНІ — сукупність економічних та адміністративних заходів, що виходять за рамки митно-тарифної політики і використовуються як інструментарій при регулюванні зовнішньої торгівлі. Це участь держави у зовнішньоторгових операціях; вироблення митних та адміністративних процедур (антидемпінгові мита, консультські формальності і т. ін.); технічні перешкоди торгівлі (вимоги до тари, маркування товарів та ін.); специфічні обмеження (імпортні ліцензії, експортні збори та ін.); обмеження імпорту, закладене в механізмі платежів і зборів (прикордонний податковий режим, імпортні депозити і т. ін.).

Волинець В. В.

ОБМЕЖЕННЯ ТАРИФНІ — система митних тарифів, яка ускладнює ввезення і вивіз певних товарів з країни. Переважно має дискримінаційний характер стосовно іноземних конкурентів.

Масленко Г. В.

ОБМІН ІНФОРМАЦІЙНИЙ — взаємний обмін даними, програмними продуктами і повідомленнями між постачальниками і споживачами, продавцями і покупцями, клієнтами і банками з метою

впорядкування діяльності, спрощення і прискорення виконання відповідних операцій і процедур.

Масленко Г. В.

ОБМІН НА ПЕРСПЕКТИВУ — вид облігаційного свопу, за яким інвестор обмінює одну облігацію на іншу з метою отримання більшого відсотка у довгостроковій перспективі, ігноруючи короткострокові перспективи розвитку фондового ринку.

Арсанукаєва К. О.

ОБОВ'ЯЗКИ — зобов'язання, що впливають із законодавчих актів, нормативних документів, юридичних норм і правил, підписаних контрактів, положень про компанії, фірми, корпорації, посадових інструкцій, розпоряджень керівництва підприємств, об'єднань, інших органів управління.

Сладкевич В. П.

ОБСЛУГОВУВАННЯ — форма надання послуг клієнтам.

Копнов М. О.

ОБСЯГ ОПТИМАЛЬНИЙ ЩОРІЧНОЇ ЗАМІНИ ОСНОВНИХ ФОНДІВ

— визначається встановленням оптимальних строків експлуатації їх відповідних видів (груп); розрахунками щорічного обсягу заміни, спроможного забезпечити дотримання оптимальних строків функціонування устаткування основних фондів. За умов простого відтворення основних засобів щорічний розмір їх заміни дорівнює нормі амортизаційних відрахувань на реновацію, а за розширеного відтворення визначається не лише нормативним строком експлуатації (норма амортизації), а й темпами щорічного збільшення обсягу основних фондів. Заміна основних фондів і виробничих потужностей підприємств здійснюється у процесі технічного переозброєння, реконструкції й розширення діючих або споруджених нових виробничих об'єктів (цехів, виробництв та ін.).

Арсанукаєва К. О.

ОВЕРДРАФТ — форма короткострокового кредиту, надання якого здійснюється шляхом списання коштів з рахунка клієнта банку (понад залишок на

рахунку), внаслідок чого утворюється дебетове сальдо. Зазвичай між банком та клієнтом укладається угода щодо максимальної суми О., умов надання кредиту, порядку його погашення. При О. як погашення заборгованості розглядаються усі суми, зараховані на поточний рахунок клієнта. З урахуванням цього обсяг кредиту змінюється відповідно до надходження коштів; це відрізняє О. від звичайних позик. Відсотки сплачуються за існуючими або узгодженими ставками. Право користування О. надається найбільш надійним клієнтам.

Чернявський А. Д.

ОГОЛОШЕННЯ ПРО ПІДПИСКУ НА АКЦІЇ

— повідомлення, яке публікують у пресі засновники відкритого акціонерного товариства. Містить: повне найменування товариства, інформацію про предмет, цілі і терміни його діяльності, склад засновників, дату і місце проведення засновницьких зборів, величину передбачуваного статутного фонду, номінальну вартість акцій, дати початку і завершення підписки, перелік майна, яке вноситься засновниками в натуральній формі, найменування банківської установи і номер розрахункового рахунка, на який можуть перераховуватися первинні внески.

Волинець В. В.

ОДЕРЖАННЯ КРЕДИТІВ В ІНОЗЕМНИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВАХ

— отримання в іноземних фінансових установах валютних кредитів суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності на договірній основі. При цьому умови кредитного договору не повинні суперечити законодавству України. Суб'єкти господарювання, у статутному фонді яких є частка державного майна, можуть укладати кредитні договори з іноземними фінансовими установами лише за згодою Фонду державного майна України. Види майна, що не може бути предметом застави у разі одержання валютного кредиту в іноземній фінансовій установі, визначаються законодавством України.

Волинець В. В.

ОДИНИЦЯ КАЛЬКУЛЯЦІЙНА — одиниця кількісного виміру об'єкта калькуляції (маса, площа, об'єм, кількість у штуках тощо).

Арсанукаєва К. О.

ОДИНИЦЯ ОПЕРАЦІЇ — мінімальна кількість товару або цінних паперів, необхідних для здійснення операції купівлі-продажу.

Масленко Г. В.

ОДИНИЦЯ ОПОДАТКУВАННЯ — одиниця масштабу оподаткування або одиниця вимірювання об'єкта податку, яка використовується для кількісного вираження податкової бази. Вибір тієї або іншої О.о. з низки можливих диктується міркуваннями зручності, а також традиціями. Наприклад, при обкладенні земель використовуються одиниці вимірювання, прийняті у країні (гектар, сотка, квадратний метр та ін.). При встановленні акцизів на бензин за одиницю оподаткування можуть вважати літр, галон і т. ін. При оподаткуванні прибутку і доходів одиницею оподаткування є національна грошова одиниця.

Масленко Г. В.

ОДИНИЦЯ ПРОДУКЦІЇ УМОВНА — розрахункове число виробів, завершених в частині витрачених матеріалів, праці і накладних витрат, на відміну від тих виробів, які фізично завершені виробництвом. Використовується у процесі калькуляції собівартості для вимірювання умовного обсягу виробництва.

Арсанукаєва К. О.

ОДИНИЦЯ СТРУКТУРНА — організаційно-управлінська категорія, що виражає місце, зв'язки, статус певного елемента в системі управління.

Арсанукаєва К. О.

ОДИНИЦЯ ТОВАРНА — розмір пакувальної одиниці або кількість одиниць товару в одній упаковці.

Арсанукаєва К. О.

ОЗНАКИ КЛАСИФІКАЦІЙНІ ЦІННИХ ПАПЕРІВ — цінні папери класифікуються: за валютним номіналом (у національній валюті, іноземній і валюті з подвійною номінацією); за

можливістю дострокового погашення (відзивні і безвідзивні); за методом формування доходу (з фіксованим і коливальним доходом); за ринком функціонування (цінні папери грошового ринку і цінні папери ринку капіталів); за способом обігу (обертаються, не обертаються, з обмеженим колом обігу); за способом погашення (термінові і терміном за пред'явленням); за способом реєстрації утримувача (іменні, пред'явницькі, ордерні); за терміном існування (коротко-, середньо-, довго-, безстрокові); за формою доходу (боргові та інвестиційні); за формою існування (у вигляді документів і записів); за характером емітента (державні, муніципальні, корпоративні, цінні папери банків, фінансових інститутів, підприємців та іноземних емітентів).

Волинець В. В.

ОЗНАКИ ФІНАНСОВОЇ НЕСПРОМОЖНОСТІ БОРЖНИКА

— у законодавстві України виокремлено такі ознаки: неплатоспроможність (неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку сплати грошові зобов'язання перед кредиторами, у тому числі із заробітної плати, а також виконати зобов'язання щодо сплати податків і зборів не інакше як через відновлення платоспроможності); загроза неплатоспроможності (боржник перебуває під загрозою неплатоспроможності, якщо передбачає свою неспроможність виконати платіжні зобов'язання при настанні терміну їх погашення). У законодавстві про банкрутство більшості країн світу виокремлюється така ознака фінансової неспроможності, як незадовільна структура балансу. Ця ситуація має місце тоді, коли зобов'язання підприємства перевищують його активи.

Волинець В. В.

ОКЛАД — розмір заробітної плати за певний період часу, як правило, за місяць. Зазвичай розрізняють наступні види окладу: 1) посадовий — розмір місячної заробітної плати керівних, інженерно-технічних працівників, службовців;

2) персональний – розмір місячної заробітної плати, що складається з посадового окладу та персональної надбавки.

Сладкевич В. П.

ОКЛАД ПОДАТКОВИЙ – розмір грошового збору, податку.

Сладкевич В. П.

ОЛІГОПОЛІЯ – ситуація на ринку, коли відносно мала кількість фірм панує на ринках товарів чи послуг. Поняття “декілька фірм” точно не відображає їх кількість, оскільки ринкова модель олігополії охоплює велику сферу: від чистої монополії до монополістичної конкуренції. Так, до олігополії належить кольорова металургія, в якій дві-три фірми мають тенденцію панувати на національному ринку. При олігополії 10 чи 15 бензозаправних станцій можуть мати приблизно рівні частки ринку нафтопродуктів у місті середнього розміру. Олігополія існує, коли кількість фірм у галузі настільки мала, що кожна з них при формуванні своєї цінової політики повинна враховувати позицію конкурентів.

Сладкевич В. П.

ОЛІГОПОЛІЯ БІЛАТЕРАЛЬНА – ринкова ситуація, за якої обмеженій кількості великих продавців протистоїть обмежена кількість великих покупців.

Сладкевич В. П.

ОПЕРАЦІЇ БАНКІВ ДЕПОЗИТНІ – залучення коштів у вклади та розміщення ощадних (депозитних) сертифікатів. Депозити утворюються за рахунок коштів у готівковій або у безготівковій формі, у гривнях або в іноземній валюті, що розміщені юридичними особами чи громадянами (клієнтами) на їх рахунках у банку на договірних засадах на певний строк зберігання або без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладникові відповідно до законодавства та умов договору. Договір банківського вкладу (депозиту) обов'язково складається у письмовій формі.

Чернявський А. Д.

ОПЕРАЦІЇ БАНКІВ КРЕДИТНІ – розміщення банками від свого імені, на власних умовах та на власний ризик

залучених коштів юридичних осіб (позичальників) і громадян. Кредитними визнаються банківські операції, що визначені законом про банки і банківську діяльність. Кредитні відносини здійснюються на підставі кредитного договору, що укладається між кредитором і позичальником у письмовій формі. У кредитному договорі передбачаються мета, сума і строк кредиту, умови і порядок його видачі та погашення, види забезпечення зобов'язань позичальника, відсоткові ставки, порядок плати за кредит, зобов'язання, права і відповідальність сторін щодо видачі та погашення кредиту. Для зниження ступеня ризику банк надає кредит позичальникові за наявності гарантії платоспроможності суб'єкта господарювання чи поручництва іншого банку, під заставу належного позичальникові майна, під інші гарантії, прийняті у банківській практиці. З цією метою банк має право попередньо вивчити стан господарської діяльності позичальника, з'ясувати його платоспроможність та спрогнозувати можливість виникнення ризику непогашення кредиту. Кредити надаються банком під відсоток, ставка якого, як правило, не може бути нижчою від відсоткової ставки за кредитами, які бере сам банк, і відсоткової ставки, що виплачується ним за депозитами. Надання безвідсоткових кредитів забороняється, крім випадків, передбачених законом.

Чернявський А. Д.

ОПЕРАЦІЇ БАНКІВ ЛІЗИНГОВІ – банки мають право придбати за власні кошти засоби виробництва для передавання їх у лізинг з дотриманням вимог, встановлених у ст. 292 Кодексу. Загальні умови та порядок здійснення лізингових операцій визначаються законом про банки і банківську діяльність, іншими законодавчими актами, а також нормативно-правовими актами Національного банку України.

Чернявський А. Д.

ОПЕРАЦІЇ БАНКІВ РОЗРАХУНКОВІ – спрямовані на забезпечення взаємних розрахунків між учасниками господарських відносин, а також інших

розрахунків у фінансовій сфері. Для здійснення розрахунків клієнти зберігають грошові кошти в установах банків на відповідних рахунках.

Чернявський А. Д.

ОПЕРАЦІЇ БАНКІВСЬКІ — операції, що здійснюються комерційними або депозитними банками і поділяються на пасивні, активні та комісійні, включаючи посередницькі операції. Комерційні банки утворюють пасиви за рахунок власних і залучених коштів. Основні способи утворення власних коштів — розміщення акцій свого банку на фондовому ринку (утворення основного або акціонерного капіталу) і створення різних резервів за рахунок відрахувань від прибутку (резервний капітал). Більшість всіх банківських ресурсів формується за рахунок депозитних операцій, що складаються з поточних рахунків і вкладів. Поточний рахунок дає змогу клієнту вносити і отримувати необхідні суми у будь-який час. Для розпорядження поточним рахунком банк видає клієнту — власнику рахунка чекову книжку. За допомогою чеків клієнт може не тільки брати з рахунка необхідну суму, а й розраховуватися з третьою особою. Відсоток, який отримує клієнт, залежить від розміру залишку і процентної ставки банку. Деякі банки не виплачують відсотків за поточними рахунками, проте безплатно надають клієнтам послуги розрахункового та іншого характеру. Інший вид депозитних операцій — прийом вкладів. Вклади бувають строкові та до запитання (безстрокові). Строковий вклад може бути отриманий тільки після закінчення встановленого терміну. Щодо вкладу банк видає клієнтові особливий документ — свідоцтво про вклад, після пред'явлення якого банк повертає вклад його власнику. Закладами, на відміну від поточних рахунків, банки виплачують більш високий відсоток. Для надання взаємних послуг на виконання доручень клієнтів банки укладають кореспондентські договори і відкривають один одному кореспондентські рахунки. Суми, що надійшли на кореспондентські рахунки, можуть бути тимчасово використані банком, в якому були відкриті ці рахунки. Іншими формами залучення коштів

до банків є переоблік і перезастава. При переобліку векселів банки перепродують векселі, куплені у клієнтів. Перезастава дозволяє банкам отримати позики під заставу цінностей, одержаних як забезпечення від клієнтів. Зазвичай банки здійснюють активні операції з метою прибуткового розміщення вкладених коштів. Найважливіші у цій групі кредитні операції. Здійснюючи кредитування, банки надають велике значення вивченню кредитоспроможності клієнта. Забезпеченням банківських кредитів є векселі (вексельні кредити), товари і товарні документи (підтоварні кредити), цінні папери — акції та облігації (кредити під цінні папери), а також інші цінності. Існують кредити, які не мають забезпечення, — бланкові кредити. Банківське кредитування здійснюється у формі обліку векселів і видачі позик під різне забезпечення. Банківські кредити видаються у формі контокорентного рахунка, авансу і овердрафту. Ці кредити отримують клієнти, які мають тісні зв'язки з банком, проводять всі свої О.б. через цей банк. По контокорентному рахунку проводяться всі операції банку з клієнтом. На дебет цього рахунка зараховуються позики, що отримані клієнтом, на кредит — суми, що надійшли від клієнта. У межах встановленої суми (ліміту) клієнт банку користується кредитом. Активною операцією є також придбання банком цінних паперів (інвестицій). До операцій комерційних банків належать комісійні операції, тобто виконання окремих доручень клієнтів за певну винагороду — комісію. До комісійних операцій належать посередницькі (переказ, інкасо, акредитив), акцептно-гарантійні та інші операції.

Шинко О. С.

ОПЕРАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ЧЕРЕЗ ПОСЕРЕДНИКА — дилерські, коли посередник діє від свого імені і за свій рахунок; комісійні, коли посередник діє від свого імені, але за чужий рахунок; операції консигнації, коли консигнант (експортер) постачає товари на склад консигнатора (посередника) для реалізації на ринку впродовж певного часу; агентські, коли посередник діє від імені принципалів, що замовляють агент-

ську послугу, та за їх рахунок. Агентські операції здебільшого уніфіковані.

Шнирко О. С.

ОПЕРАЦІЇ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНІ — комплекси дій контрагентів різних країн, спрямованих на здійснення товарно-грошового обміну. Механізм О.з. складається з послідовної сукупності певних дій: дослідження іноземних ринків; пошук партнера; вибір контрагента; укладання договору; виконання умов контракту.

Шнирко О. С.

ОПЕРАЦІЇ З ЧЕКАМИ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ — на території України розрахунки між резидентами за допомогою чеків в іноземній валюті забороняються. Використання чеків в іноземній валюті при розрахунках за зовнішньоекономічними операціями суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України дозволяється за таких обставин: якщо у зовнішньоекономічному договорі зазначено, що чек виписується нерезидентом на резидента, які є сторонами договору; чек виписаний нерезидентом для сплати за товар або для використання його як застави згідно з чинним законодавством України або гарантії забезпечення виконання зобов'язань перед резидентом. У чеку або супровідному додатку до нього має зазначатися призначення платежу; нерезидентом-чекодавцем є банк, держава (в особі уповноваженого державного органу), міжнародна організація, корпорація, страхова компанія.

Шнирко О. С.

ОПЕРАЦІЇ МІЖНАРОДНІ РОЗРАХУНКОВІ — провадяться за грошовими вимогами і зобов'язаннями, що виникають при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності між державами, суб'єктами господарювання, іншими юридичними особами та громадянами, які перебувають на території різних країн. Суб'єктами міжнародних розрахунків є експортери, імпортери і банки, які вступають у відносини, пов'язані з рухом товаророзпорядчих документів та операційним оформленням платежів. Міжнародні розрахунки регулюються нормами міжнародного права, банківськими звичаями і прави-

лами, умовами зовнішньоекономічних контрактів, валютним законодавством країн — учасниць розрахунків. Загальні умови розрахункових відносин з іноземними державами визначаються міжнародними договорами. Порядок розрахунків і ведення банківських рахунків встановлюється договорами, що укладаються уповноваженими на ці дії банками. Міжнародні розрахунки здійснюються через установи банків, між якими є кореспондентські відносини (банки, що мають домовленість про проведення платежів та розрахунків за взаємним дорученням).

Шнирко О. С.

ОПЕРАЦІЇ НА ВІДКРИТОМУ РИНКУ — купівля або продаж урядом облігацій (особливо надійних цінних паперів) за гроші. Є основним засобом здійснення грошової політики у промислово розвинених країнах. Купуючи (або продаючи) додаткову кількість облігацій, уряд має підвищити (або знизити) ціни на них і відповідно знизити (або підвищити) процентні ставки. Згідно з кейнсіанською теорією, нижчі процентні ставки стимулюють капіталовкладення і сприяють розширенню виробництва у країні. Але відповідно до неокласичної теорії це може призвести тільки до зростання рівня цін, тобто до стимулювання інфляції.

Шнирко О. С.

ОПЕРАЦІЇ ПЕРЕКАЗНІ — операції кредитних установ та підприємств зв'язку з виконання доручень юридичних і фізичних осіб щодо здійснення переказів грошових коштів.

Шнирко О. С.

ОПЕРАЦІЯ ВАЛЮТНА — комплекс дій контрагентів валютного ринку, що забезпечує певним чином рух валютних потоків. Систему валютних операцій складають такі їх види: депозитні — операції з розміщення коштів в іноземній валюті на рахунках клієнтів банків; конверсійні — операції, що складаються з купівлі на валютному ринку однієї валюти проти іншої; валютний арбітраж — купівля чи

продаж іноземної валюти з наступною зворотною угодою з метою одержання прибутку від різниці валютних курсів; термінові — банківські трансакції (операції страхування валютних ризиків), в яких банк попередньо фіксує курс, за яким він купує у клієнта іноземну валюту.

Шинько О. С.

ОПЕРАЦІЯ ВИРОБНИЧА — завершальна частина виробничого процесу, яка виконується на одному чи кількох робочих місцях, одним або кількома робітниками (бригадою) і характеризується комплексом послідовних дій над певним предметом праці.

Куроченко О. В.

ОПЕРАЦІЯ “НУЛЬ ПЛЮС ТІК” — операція з цінним папером, стосовно якого ціна змінилася порівняно з попередньою операцією і стала вищою за ціну останньої операції.

Куроченко О. В.

ОПЕРАЦІЯ ПАКЕТНА — розпорядження про продаж або купівлю великої кількості (не менше 10 тис.) цінних паперів.

Куроченко О. В.

ОПЛАТА ПРАЦІ — заробіток, виражений, як правило, у грошовому вигляді, який роботодавець виплачує робітнику за виконану ним роботу або зроблені послуги. Розмір оплати праці залежить від складності та умов роботи, що виконується, професійно-ділових якостей працівника, результатів його праці та господарської діяльності підприємства. Заробітна плата складається з двох основних складових: основної та додаткової заробітної плати. Крім основної та додаткової заробітної плати, існують також заохочувальні та компенсаційні виплати. До них належать виплати у формі винагороди за результати роботи за рік, премії за спеціальними системами і положеннями, компенсаційні та інші грошові і матеріальні виплати, які не передбачені актами діючого законодавства або є більшими за встановлені норми.

Куроченко О. В.

ОПЛАТА ПРАЦІ АКОРДНА — різновид відрядної системи заробітної

плати працівників; заробітна плата виплачується за цілком виконану роботу, обсяг якої наперед обумовлений в угоді.

Куроченко О. В.

ОПЛАТА ПРАЦІ БРИГАДНА (КОЛЕКТИВНА) — різновид відрядної системи оплати праці. Найчастіше поєднується з преміюванням за виконання встановлених бригаді кількісних і якісних показників виробничого плану. Нарахування бригаді всієї зарплати або її частини здійснюється, як правило, на підставі єдиного наряду та з урахуванням кінцевих результатів роботи всієї бригади.

Куроченко О. В.

ОПЛАТА ПРАЦІ ВІДРЯДНА — система оплати праці робітників за кількістю виготовлених ними одиниць продукції встановленої якості за затвердженими розцінками. О.п.в. буває прямою, коли розцінка за одиницю продукції змінюється; прогресивною, коли понаднормована робота оплачується за підвищеними розцінками; преміальною, непрямою, коли оплата здійснюється за кінцевими результатами роботи всієї ділянки або бригади. О.п.в. може бути індивідуальною і груповою, бригадною, коли заробітна плата за виконану роботу розподіляється між членами бригади пропорційно до розрядів працівників і відпрацьованого ними часу.

Куроченко О. В.

ОПЛАТА ПРАЦІ ДОДАТКОВА — додаткові виплати за невідпрацьований час, передбачені законодавством: оплата чергових відпусток, відпустки матері після народження дитини, пільгового часу підлітків, вихідної допомоги при звільненні та ін.

Куроченко О. В.

ОПЛАТА ПРАЦІ ОСНОВНА — нараховується працівникам за відпрацьований час, кількість та якість виконаних робіт: оплата за відрядними розцінками, тарифними ставками, окладами, премії відрядникам і погодинникам, доплати у зв'язку з відхиленнями від нормальних

умов роботи, за роботу в нічний час, за понаднормовану роботу, за бригадирство, оплата простой не з вини робітників та ін.

Куроченко О. В.

ОПЛАТА ПРАЦІ ПОГОДИННА

— одна з основних систем оплати, при якій величина заробітку працівника залежить від фактично відпрацьованого ним часу та його тарифної ставки (окладу). Для працівників підприємств найчастіше встановлюються погодинні ставки. Денні тарифні ставки застосовуються в тих галузях, де основою нормування праці є змінні норми виробітку.

Куроченко О. В.

ОПЛАТА ПРАЦІ ПРЕМІАЛЬНА

— додаткова система оплати праці, що застосовується обов'язково у поєднанні з якоюсь основною — погодинною або відрядною системою. За своїм призначенням премії поділяються на дві групи: за основні результати господарської діяльності; за поліпшення окремих сторін виробничої діяльності (спеціальні). Премії, як правило, носять цільовий характер і слугують засобом стимулювання, мотивацією до досягнення певної мети.

Куроченко О. В.

ОПОДАТКУВАННЯ

— збір, який утримується центральним урядом або місцевими органами влади з фізичних осіб і корпоративних організацій для фінансування витрат держави, а також як засіб проведення фіскальної політики. Платежі за особливі послуги, що надаються платнику.

Масленко Г. В.

ОПОДАТКУВАННЯ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

— має проводитись за такими принципами: встановлення рівня оподаткування виходячи з необхідності досягнення та підтримання самокупності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та забезпечення бездефіцитності платіжного балансу України; гарантування стабільності видів і розміру податків, встановлення податків і зборів

(обов'язкових платежів), а також статусу іноземних валют на території України виключно законом; рівності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності при встановленні ставок податків; заохочення експорту продукції вітчизняного виробництва. Податкові пільги надаються виключно відповідно до закону, як правило, суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності, які стабільно експортують наукову, наукомістку продукцію, експорт якої перевищує імпорт за фінансовий рік і обсяг експорту якої становить не менше 5 % обсягу реалізованих за фінансовий рік товарів. Ставки податків встановлюються та скасовуються відповідно до законів про оподаткування.

Масленко Г. В.

ОПТИМІЗАЦІЯ — процес вибору з великої кількості факторів, що впливають на результат, таких параметрів об'єкта, при яких досягається його найкращий стан, тобто забезпечуються оптимальні параметри діяльності об'єкта як системи.

Котнов М. О.

ОПУКЛІСТЬ ЦІННОГО ПАПЕРА

— властивість цін на цінні папери змінюватися асиметрично до зміни прибутковості. У типовому випадку ціна облігації зростає більше при заданому скороченні прибутковості, ніж зменшується при такому ж зростанні прибутковості.

Волинець В. В.

ОПЦІОН — 1) право обрання способу, форми, обсягу, техніки використання зобов'язання, яке надається одній із сторін згідно з умовами контракту (договору), або право відмови від виконання зобов'язання за обставин, що зумовлені договором; 2) угода, яка надає одній із сторін у біржовій угоді купівлі-продажу право вибору між альтернативними умовами. Розмір премії визначається з урахуванням ризику коливання цін та курсу; 3) контракт між двома інвесторами, за яким один надає іншому право купити (або продати) певний актив у певний період часу за певною ціною.

Чернявський А. Д.

ОПЦІОН АМЕРИКАНСЬКИЙ — опціон, яким можна скористатися в будь-який день до закінчення терміну його дії.

Куроченко О. В.

ОПЦІОН ЄВРОПЕЙСЬКИЙ — опціон, який може бути виконаний тільки в день його закінчення.

Куроченко О. В.

ОПЦІОН ЗА ПОТОЧНОЮ ЦІНОЮ — опціон, ціна виконання якого близька до ринкової ціни відповідного активу.

Куроченко О. В.

ОПЦІОН “КОЛЛ”, АБО ОПЦІОН НА ПОКУПКУ — контракт, що дає право покупцю викупити у особи, що продала опціон, обумовлену кількість акцій за фіксованою ціною у певний період часу.

Куроченко О. В.

ОПЦІОН НА АКЦІЇ — пільга, яку інколи одержують співробітники компанії (особливо ті, що тільки-но прийняті на роботу); полягає в наданні їм опціону на придбання акцій компанії за невисокою ціною або зі знижкою порівняно до ринкової ціни.

Куроченко О. В.

ОПЦІОН НА Ф'ЮЧЕРСНИЙ КОНТРАКТ, АБО Ф'ЮЧЕРСНИЙ ОПЦІОН — опціон на купівлю або продаж певного ф'ючерсного контракту.

Куроченко О. В.

ОПЦІОН НЕПРИБУТКОВИЙ — у разі опціону “колл” — це опціон, ціна виконання якого більше, ніж ринкова ціна відповідного йому активу. У разі опціону “пут” — це опціон, ціна виконання якого менше, ніж ринкова ціна відповідного йому активу.

Куроченко О. В.

ОПЦІОН ПРИБУТКОВИЙ — у разі опціону “колл” — це опціон, ціна виконання якого менше, ніж поточна ринкова ціна відповідного йому активу. У разі опціону “пут” — це опціон, ціна виконання якого більше, ніж поточна ринкова ціна відповідного йому активу.

Куроченко О. В.

ОПЦІОН “ПУТ” — контракт, що дає його покупцю право продати певну кількість акцій за певною ціною у певний період часу.

Куроченко О. В.

ОПЦІОН “ПУТ” СИНТЕТИЧНИЙ — форма страхування портфеля, що імітує результати опціону “пут” за допомогою динамічної стратегії розподілу активів.

Куроченко О. В.

ОРГАН — організація (установа), що виконує певні завдання у тій чи іншій галузі суспільної діяльності; зняряддя; друковане періодичне видання.

Сладкевич В. П.

ОРГАН ЛІЦЕНЗУВАННЯ — орган виконавчої влади, визначений Кабінетом Міністрів України, або спеціально уповноважений виконавчий орган рад для ліцензування певних видів господарської діяльності. Орган ліцензування забезпечує виконання законодавства у сфері ліцензування; затверджує спільно із спеціально уповноваженим органом з питань ліцензування ліцензійні умови провадження певного виду господарської діяльності та порядок контролю за їх додержанням; видає та переоформлює ліцензії, видає дублікати ліцензій на певний вид господарської діяльності, приймає рішення про визнання ліцензій недійсними; здійснює у межах своєї компетенції контроль за додержанням ліцензіатами ліцензійних умов; видає розпорядження про усунення порушень ліцензійних умов; анулює ліцензії на певний вид господарської діяльності; формує і веде ліцензійний реєстр. Повноваження органу ліцензування не можуть бути делеговані іншим особам, у тому числі створеним органом ліцензування.

Масленко Г. В.

ОРГАНИ ВЛАДИ — міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, Верховна Рада Автономної Республіки Крим та органи виконавчої влади Автономної Республіки Крим, державні органи, що здійснюють регулювання діяльності суб'єктів природних монополій, ринку цінних паперів, державні органи

приватизації, Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, місцеві органи виконавчої влади.

Масленко Г. В.

ОРГАНИ УПРАВЛІННЯ АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА — загальні збори акціонерів (вищий орган управління товариства), спостережна рада і ревізійна комісія (контрольні органи управління), правління, дирекція (виконавчі органи управління акціонерного товариства).

Сладкевич В. П.

ОРГАНІЗАЦІЇ, ЗАКЛАДИ, УСТАНОВИ — організаційні структури, які не займаються підприємницькою діяльністю. Фінансування робіт, пов'язаних з їх діяльністю, здійснюється за рахунок асигнувань, що виділяються з державного бюджету або з місцевого бюджету адміністративно-територіальних одиниць.

Волинець В. В.

ОРГАНІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ — організації, які на основі міжнародно-договірних відносин здійснюють діяльність, пов'язану з організацією та розвитком міжнародного економічного співробітництва. До них належать всі економічні організації в рамках системи ООН: Економічна і Соціальна Рада ООН, Економічна комісія ООН для Європи, Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) тощо, Генеральна угода з тарифів і торгівлі / Всесвітня торговельна організація (ГАТТ/ВТО), Міжнародний валютний фонд (МВФ) та ін.

Куроченко О. В.

ОРГАНІЗАЦІЇ, ЩО НЕ ЗАЙМАЮТЬСЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ — організації, заклади, установи, для яких отримання прибутку не є основною метою їх діяльності.

Сладкевич В. П.

ОРГАНІЗАЦІЯ БЛАГОДІЙНА — недержавна організація, яка здійснює благодійну діяльність в інтересах суспільства або окремих категорій населення без мети одержання прибутків від цієї діяльності. Створюється юридичними особами, незалежно від форм власності, а також повнолітніми громадянами. Благо-

дійні організації утворюються і діють за територіальним принципом у формі благодійних фондів, членських благодійних організацій, благодійних установ тощо. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, а також державні та комунальні підприємства, установи, організації, що повністю або частково фінансуються з бюджету, не можуть бути засновниками (засновником) та/або членами благодійної організації. Благодійна організація має право здійснювати неприбуткову господарську діяльність, спрямовану на виконання її статутних цілей та завдань. Здійснення благодійними організаціями діяльності у вигляді надання певних послуг (виконання робіт), що підлягають обов'язковій сертифікації або ліцензуванню, допускається після такої сертифікації або ліцензування в установленому законом порядку.

Куроченко О. В.

ОРГАНІЗАЦІЯ ГРОМАДСЬКА — об'єднання громадян для задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів.

Сладкевич В. П.

ОРГАНІЗАЦІЯ КОМЕРЦІЙНА — юридичні особи, основна мета діяльності яких — одержувати прибуток. Це господарські товариства, виробничі кооперативи, орендні підприємства, колективні підприємства та ін., що ґрунтуються на праві цілковитого господарського розпорядження переданим їм майном засновників, господарські об'єднання перелічених юридичних осіб.

Сладкевич В. П.

ОРГАНІЗАЦІЯ НЕКОМЕРЦІЙНА — юридична особа, для якої одержання прибутку не є метою діяльності. Некомерційні організації можуть здійснювати підприємницьку діяльність тільки для досягнення мети, заради якої вони були створені. Вони можуть функціонувати у формі благодійних та інших фондів, а також в інших формах, передбачених законом.

Сладкевич В. П.

ОРГАНІЗАЦІЯ НЕФОРМАЛЬНА

— спонтанно створені групи людей, які регулярно вступають у взаємодію для досягнення певної мети.

Сладкевич В. П.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ

— здійснюється за допомогою тарифної системи. Являє собою сукупність нормативів, що регулюють основну частину заробітної плати робітників та службовців. Відображає розподіл працівників за професіями, спеціальностями та кваліфікацією. Тарифна система є основою для встановлення правильного співвідношення між темпами зростання продуктивності праці та середньою заробітною платою працівників. За її допомогою визначається необхідна кількість працівників відповідної кваліфікації чи спеціальності, а також регулюється співвідношення заробітної плати різних категорій працівників. На підприємствах як виробничій, так і невиробничій сфери використовують дві форми оплати праці: погодинну (оплата за годину робочого часу); відрядну (оплата за виконаний обсяг роботи).

Куроченко О. В.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОРЕНДАРІВ

— створюється трудовим колективом державного підприємства, який має переважне перед іншими фізичними та юридичними особами право на укладення договору оренди майна того державного підприємства, організації, де створюється О.о.

Куроченко О. В.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОКУПЦІВ

— добровільне об'єднання громадян, які уклали угоду про спільну діяльність з метою придбання об'єктів приватизації.

Масленко Г. В.

ОРГАНІЗАЦІЯ РЕЛІГІЙНА

— релігійні громади, управління і центри, монастирі, релігійні братства, місіонерські товариства (місії), духовні навчальні заклади, а також об'єднання, що складаються із зазначених релігійних організацій. Релігійні об'єднання мають свої центри (управління). Релігійна гро-

мада є місцевою релігійною організацією віруючих громадян одного культу, віросповідання, напрямку, течії або толку, які добровільно об'єдналися з метою спільного задоволення релігійних потреб.

Куроченко О. В.

ОРГАНІЗАЦІЯ СУСПІЛЬНА

— добровільне об'єднання громадян, які у визначеному законом порядку об'єдналися на підставі спільності їхніх інтересів для задоволення духовних чи інших нематеріальних потреб.

Куроченко О. В.

ОРДЕР — документ для здійснення операцій з грошовими або матеріальними цінностями (розрахунки готівкою — касові ордери, безготівкові розрахунки — меморіальні ордери).

Волинець В. В.

ОРДЕР ГОТІВКОВИЙ — документ для здійснення розрахунків готівкою.

Волинець В. В.

ОРДЕР МЕМОРІАЛЬНИЙ — міжбанківський розрахунковий документ, який у певних випадках складається банком під час здійснення розрахунків для документального оформлення операцій щодо списання коштів з рахунка платника, операцій з виконання письмового доручення платника або розпорядження стягувача щодо списання коштів з рахунка платника.

Волинець В. В.

ОРЕНДА — правовідносини економічних агентів, коли орендодавець (наймодавець) надає орендарю (найманцю) за певну плату в тимчасове користування майно (об'єкт О.). Продукція і доходи (за відрахуванням орендної плати), що отримані орендарем у результаті використання орендованого майна, є його власністю. Орендодавцем може бути сама особа. Він також може дозволити орендарю передавати майно у суборенду (піднайм). Орендна плата стягується або за все майно, або окремо за кожну його складову.

Основні засоби, передані в оренду, відображені на балансі орендодавця, за

ними проводиться нарахування амортизації в загальному порядку, але з виділенням цих коштів в окрему групу на субрахунок “Основні засоби в оренді”. У орендаря орендовані засоби відображаються на забалансовому рахунку “Орендовані основні засоби”. Аналітичний облік на рахунку “Орендовані основні засоби” ведеться по об’єктах основних засобів, за їх первинною вартістю (відображеною у договорі), по орендодавцях.

Арсанукаєва К. О.

ОРЕНДА ЖИТЛОВОГО ПРИМІЩЕННЯ — договір, за яким власник надає громадянам, юридичним особам квартири або житлові будинки для користування; відносини між орендарем житла і власником з приводу оренди.

Арсанукаєва К. О.

ОРЕНДА ЗЕМЛІ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ — відносини, пов’язані з орендою землі як засобу виробництва, регулюються Земельним кодексом України та іншими законами. Оренда земельної ділянки без договору, укладеного в письмовій формі, засвідченого нотаріально та зареєстрованого в установленому законом порядку, не допускається. Розмір плати за користування земельною ділянкою, що є державною або комунальною власністю, не може бути менше величини, встановленої відповідно до закону. Випадки звільнення від плати за користування земельною ділянкою або зменшення розміру плати визначаються законом.

Арсанукаєва К. О.

ОРЕНДА З ПРАВОМ ВИКУПУ — надання майна в оренду з можливістю його викупу після закінчення терміну оренди. Право власності залишається за орендодавцем до моменту останнього платежу.

Арсанукаєва К. О.

ОРЕНДА КАПІТАЛЬНА — довгострокова оренда, яка фактично є купівлею активів в розстрочку з оплатою по частинах: 1) О.к. розглядається орендарем і як запозичення фондів, і як придбання активів, що амортизуються; в балансі відображаються і відповідні активи,

і відповідні зобов’язання; витрати у цьому разі складаються з відсотка від суми заборгованості і амортизації активів; 2) орендодавець розглядає таку оренду як продаж в обмін на серію майбутніх грошових надходжень.

Арсанукаєва К. О.

ОРЕНДА КРЕДИТНА — вид оренди, коли орендуються основні засоби, придбані у кредит. У цьому разі кредит погашається за рахунок орендних платежів, а орендар в деяких країнах користується податковими пільгами щодо амортизації.

Арсанукаєва К. О.

ОРЕНДА МАЙНА — за договором оренди одна сторона (орендодавець) передає іншій стороні (орендареві) за плату на певний строк у користування майно для здійснення господарської діяльності. У користування за договором оренди передається індивідуально визначене майно виробничо-технічного призначення (або цілісний майновий комплекс), що не втрачає у процесі використання своєї споживчої якості (неспоживна річ). Об’єктом оренди можуть бути: державні та комунальні підприємства або їх структурні підрозділи як цілісні майнові комплекси, тобто господарські об’єкти із завершеним циклом виробництва продукції (робіт, послуг), відокремленою земельною ділянкою, на якій розміщений об’єкт, та автономними інженерними комунікаціями і системою енергопостачання; нерухоме майно (будівлі, споруди, приміщення); інше окреме індивідуально визначене майно виробничо-технічного призначення, що належить суб’єктам господарювання. Оренда структурних підрозділів державних та комунальних підприємств не повинна порушувати виробничо-господарську цілісність, технологічну єдність певного підприємства. Законом встановлюється перелік державних та комунальних підприємств, цілісні майнові комплекси яких не можуть бути об’єктом оренди. Орендні відносини регламентуються положеннями Цивільного та Господарського кодексів.

Арсанукаєва К. О.

ОRENDA МАШИН І УСТАТКУВАННЯ — форма кредитування виробника без передавання права власності на товар орендарю (виробнику). Ставка орендної плати має забезпечувати орендодавцю отримання прибутку не нижчого, ніж середня норма на вкладений капітал, а для орендаря вартість оренди повинна бути нижчою від вартості банківського кредиту на придбання машин і устаткування.

Арсанукаєва К. О.

ОRENDA ЧИСТА — орендний договір, за яким орендар оплачує всі витрати: на обслуговування, податки, страхування у зв'язку з використанням устаткування.

Арсанукаєва К. О.

ОRENДАР — особа, яка тимчасово (на встановлений термін) і в рамках, зумовлених договором, одержує право на використання власності орендодавця, за що і вносить орендну плату. Орендар за угодою з орендодавцем може викупити майно, узятє в оренду. Умови і порядок викупу визначаються договором оренди. Орендарями можуть бути юридичні особи і громадяни, спільні підприємства, міжнародні об'єднання та організації, а також іноземні держави, міжнародні організації, іноземні юридичні особи і громадяни. Орендар має переважне право перед іншими суб'єктами господарювання на продовження строку дії договору оренди. Він зобов'язаний використовувати об'єкт оренди за цільовим призначенням відповідно до профілю виробничої діяльності підприємства, майно якого передано в оренду, берегти орендоване майно згідно з договором, запобігати його псуванню або пошкодженню, своєчасно і цілком сплачувати орендну плату. У разі відчуження цього майна або його знищення чи псування з вини орендаря останній відшкодовує орендодавцю вартість орендованого майна.

Арсанукаєва К. О.

ОRENДОДАВЕЦЬ — власник майна, який здає його в оренду, зокрема іноземні юридичні особи і громадяни, а та-

кож органи і організації, уповноважені власником здавати майно в оренду.

Арсанукаєва К. О.

ОRENДОДАВЦІ ДЕРЖАВНОГО ТА КОМУНАЛЬНОГО МАЙНА —

1) Фонд державного майна України, його регіональні відділення — щодо цілісних майнових комплексів підприємств, їх структурних підрозділів та нерухомого майна, яке є державною власністю, а також іншого майна у випадках, передбачених законом; 2) органи, уповноважені Верховною Радою Автономної Республіки Крим або місцевими радами управляти майном, — відповідно щодо майна, яке належить Автономній Республіці Крим або є у комунальній власності; 3) державні (комунальні) підприємства — щодо окремого індивідуально визначеного майна, а з дозволу орендодавців, зазначених у п. 2 цієї статті, — також щодо цілісних майнових комплексів, їх структурних підрозділів та нерухомого майна. Організаційні та майнові відносини, пов'язані з передаванням в оренду цілісних майнових комплексів державного сектору економіки, а також цілісних майнових комплексів, що є комунальною власністю, регулюються законодавством.

Арсанукаєва К. О.

ОСОБА ЗАСТРАХОВАНА — особа, яка бере участь в особистому страхуванні, чие життя, здоров'я і працездатність є об'єктами страхового захисту.

Арсанукаєва К. О.

ОСОБА УПОВНОВАЖЕНА З УПРАВЛІННЯ КОРПОРАТИВНИМИ ПРАВАМИ ДЕРЖАВИ —

громадянин або юридична особа, що визначена за результатами конкурсу, з якою відповідний центральний орган виконавчої влади укладає договір доручення з управління корпоративними правами держави. Порядок проведення конкурсу з визначення уповноваженої особи на виконання функцій з управління корпоративними правами держави встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Волинець В. В.

ОСОБИ ПОСАДОВІ ТОВАРИСТВА — голова та члени виконавчого органу, голова ревізійної комісії (ревізор), а у разі створення ради товариства (спостережної ради) — голова і члени цієї ради. Обмеження щодо поєднання однією особою зазначених посад встановлюються законом. Посадовими особами не можуть бути особи, службу або іншу діяльність яких визнано Конституцією та законами України несумісною з перебуванням на цих посадах, а також особи, яким перебування на відповідних посадах заборонено рішенням суду. Посадові особи відповідають за шкоду, заподіяну ними господарському товариству, в межах і порядку, передбачених законом та установчими документами товариства.

Волинець В. В.

ОСОБИ ЮРИДИЧНІ — суб'єкти, які мають виокремлене майно, можуть від свого імені набувати майнових і особистих немайнових прав і нести обов'язки, бути позивачем і відповідачем у суді, арбітражному або третейському судах.

Волинець В. В.

ОФЕРТА — попередня пропозиція про купівлю або продаж товару, яка має за мету з'ясувати коло можливих покупців або продавців, зацікавлених в укладанні відповідної угоди.

Чернявський А. Д.

ОФЕРТА ВІЛЬНА — пропозиція, адресована невизначеному колу осіб, розглядається лише як запрошення надсилати оферти.

Куроченко О. В.

ОФЕРТА ТВЕРДА — пропозиція, адресована конкретній особі, має певний термін дії, впродовж якого оферент очікує на акцепт.

Куроченко О. В.

ОФШОР — цей термін характеризує світові фінансові центри, а також деякі види операцій. Офшорні центри — ринки, де кредитні установи (національні та зарубіжні) здійснюють операції з нерезидентами у валюті, що є іноземною для цієї країни. Внутрішній ринок позико-

вих капіталів ізолюється від зовнішнього міжнародного шляхом відокремлення рахунків резидентів від рахунків нерезидентів, надання останнім податкових пільг, звільнення від валютного контролю тощо. Кредитні установи, що знаходяться в офшорі, користуються територією країни знаходження з метою проведення операцій поза її межами.

Чернявський А. Д.

ОХОРОНА ПРАЦІ — система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності.

Копнов М. О.

ОЦІНКА БІЗНЕСУ — процес визначення вартості майнового комплексу підприємства та пов'язаних з ним інтересів (прав) з використанням сукупності підходів, методів і оцінних процедур, що забезпечують процес збирання та аналізу даних, обґрунтування вибору бази оцінки і методології оцінки, проведення розрахунків і оформлення результатів оцінки.

Куроченко О. В.

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙ — міжнародна практика базується на концепції оцінювання вартості грошей у часі. Порівняння різноманітних проектів, або варіантів того ж самого проекту, і вибір кращого з них рекомендується робити з використанням показників: приведений прибуток (Present Value) — PV; чистий приведений інтегральний прибуток (Net Present Value) — NPV; індекс рентабельності інвестицій (Profitability Index) — PI; внутрішня норма прибутковості (Internal Rate of Return) — IRR; модифікована внутрішня норма прибутковості (Modified Internal Rate of Return) — MIRR; термін окупності (Payback Period) — PP; дисконтований термін окупності (Discounted Payback Period) — DPP; коефіцієнт ефективності інвестицій (Accounting Rate of Return) — ARR; ціна авансового капіталу (Weighted Average Cost of Capital) — WACC. Серед найбільш вико-

ристовуваних показників (NPV, PI, IRR) тільки NPV аддитивний у часі, тобто NPV різних проектів можна сумувати. Ця властивість дає змогу використовувати його в якості основного при аналізі оптимальності інвестиційного портфеля. Використання жодного з показників недостатньо для прийняття рішення про схвалення або відхилення проекту. У конкретному випадку необхідно орієнтуватися на найважливіші, на думку керівництва проекту, критерії, а також враховувати додаткові об'єктивні і суб'єктивні чинники.

Куроченко О. В.

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПОРТФЕЛЯ — складова інвестиційного процесу, що полягає в періодичному аналізі функціонування портфеля з урахуванням прибутковості і ризику.

Куроченко О. В.

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ — базується на принципах, що і оцінка ефективності реальних інвестицій. Однак при цьому необхідно враховувати і певні відмінності: у грошових потоках від фінансових інвестицій відсутні амортизаційні відрахування. Тому в основі обчислюваних грошових потоків від таких інвестицій розглядаються суми періодично сплачуваних за ними відсотків (для внесків до статутних капіталів інших підприємств; для вкладів на депозитних рахунках у банках; для облігацій та інших торгових цінних паперів) та дивідендів (за придбаними акціями інших підприємств); фінансові активи (цінні папери) можуть бути продані на ринку за ціною, що склалась на них на момент продажу. До складу грошових потоків від фінансових інвестицій має включатись і вартість їх можливої реалізації після закінчення терміну їх використання. Для боргових цінних паперів ця вартість фіксована (становить основну суму боргу), а для корпоративних — вартість реалізації визначається їх поточною курсовою ціною; норма прибутку від таких інвестицій визначається рівнем ризику фінансового інструменту. Інвестиціям у фінансові

активи з незначним рівнем ризику властива невисока норма прибутку. До таких активів належать цінні папери, що випускаються державою (облігації, державні казначейські зобов'язання тощо). Вони вважаються надійними цінними паперами. Інвесторів, які використовують переважно подібні інвестиції, називають консервативними.

Куроченко О. В.

ОЦІНКА ЗАПАСІВ — процес оцінювання грошової вартості запасів сировини, незавершеного виробництва і кінцевих продуктів фірми. Якщо інфляція призводить до того, що ціни декількох різних партій продуктів, куплених упродовж певного торгового періоду, відрізняються одна від одної, фірма стикається з проблемою: яку грошову вартість проданих одиниць треба занести в розрахунок прибутків і збитків (оскільки “спосіб занесення” впливає на витрати виробництва проданих товарів і, отже, на валовий прибуток)? Це рішення одночасно впливає і на вартість запасів у балансі. Для цих цілей можуть бути використані різні формули. Наприклад, метод “першим надійшов — першим вибув” (*first-in-first-out, FIFO*) припускає, що товари вибувають із запасу в тому ж порядку, у якому вони отримані, тому витрати виробництва проданих товарів розраховуються за вартістю перших за часом надходження товарів на складі, а вартість запасу визначається за цінами останніх за часом надходження товарів. На противагу цьому метод “останнім надійшов — першим вибув” (*last-in-first-out, LIFO*) припускає, що куплені останніми товари вибувають із запасу (теоретично) першими, тому витрати виробництва проданих товарів розраховуються на основі вартості останніх закупівель, а вартість запасу визначається цінами перших за часом надходження товарів.

Куроченко О. В.

ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ — процес вибору критеріїв (показників) конкурентоспроможності, встановлення справжніх значень цих показників для товарів-кон-

курентів і зіставлення значень показників аналізованих товарів з товарами, прийнятими за базові. Залежно від цілей оцінки може бути визначена прогнозована чи реальна конкурентоспроможність.

Куроченко О. В.

ОЦІНКА ОСНОВНИХ ФОНДІВ

— процес визначення вартості майна за встановленою процедурою на певну дату. Основні фонди — матеріальні цінності, що використовуються у господарській діяльності платника податку впродовж періоду, який перевищує 365 календарних днів від дати введення в експлуатацію таких матеріальних цінностей, та вартість яких поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зношенням.

Коптов М. О.

ОЦІНКА ШЛЯХОМ КАПІТАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ — підхід до оцінювання фінансових активів, згідно з яким справжня вартість активу збігається з дисконтованою сумою майбутніх потоків платежів, породжуваних цим активом.

Куроченко О. В.

ОЦІНЮВАЧ — громадяни України, іноземці, особи без громадянства, які витримали кваліфікаційний іспит і одержали

свідоцтво О. відповідно до вимог Закону України “Про оцінку майна, майнових прав і професійну оцінку діяльність в Україні”.

Куроченко О. В.

ОЧИЩЕННЯ МИТНЕ — здійснення всіх передбачених митними правилами формальностей відносно ввезення і вивезення вантажу або багажу. Система митних операцій, залежно від виконання яких зовнішньоторговельні операції належать до категорії спеціалізованої або загальної торгової системи. Передбачає не тільки виконання митних процедур, а й виплату митних зборів, імпорتنних податків. Увезені з-за кордону товари, за які сплачені імпорتنі мита і податки, надходять на внутрішній ринок на тих самих умовах, що і вітчизняні продукти і виробі. Зовнішньоторговельний потік, очищений митними операціями від відхилень зовнішнього ринку, називається “товари для використання або споживання в імпортуєчій країні”.

Куроченко О. В.

ОЧІКУВАННЯ ОДНОРІДНІ — ситуація, коли всі інвестори однаково оцінюють середні значення, стандартні відхилення і коваріацію прибутковості цінних паперів.

Куроченко О. В.

МАХУП

П

ПАЙ – 1) участь у капіталі компанії: цінний папір (акція), що дає право на частку в акціонерному капіталі компанії і на пропорційну частину прибутку і залишку активів при ліквідації (право голосу на загальних зборах акціонерів при виборах директорів і затвердженні результатів діяльності компанії); право власності гарантується сертифікатом акції; 2) пай (акція) у взаємному фонді, кооперативі, будівельному товаристві; 3) участь у партнерстві; 4) частина чого-небудь.

Куроченко О. В.

ПАЛАТА КЛІРИНГОВА (РОЗРАХУНКОВА) – 1) спільно створена банками, брокерськими фірмами та іншими фінансовими посередниками організація, яка веде облік операцій, здійснюваних членами палати впродовж торгового дня. В кінці дня обчислюється баланс щодо цінних паперів і грошових коштів для кожної фірми, і вона розраховується з кліринговим центром; 2) фінансова установа, що здійснює розрахунки між учасниками біржових операцій на підставі заліку взаємних вимог.

Куроченко О. В.

ПАПЕРИ ЦІННІ – грошові і товарні документи, що свідчать про майнові права їх власників і пред'являються для реалізації цих прав. Це документ встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право і визначає відносини між суб'єктом господарювання, який його випустив (ви-

дав), і власником та передбачає виконання зобов'язань згідно з умовами його випуску, а також можливість передавання прав, що випливають з цього документа, іншим особам. В Україні можуть випускатися і перебувати в обігу пайові, боргові та інші цінні папери. У сфері господарювання у випадках, передбачених законодавством України, використовуються такі види цінних паперів: акції, облігації внутрішніх та зовнішніх державних позик, облігації місцевих позик, облігації підприємств, казначейські зобов'язання, ощадні сертифікати, векселі, інші види цінних паперів, передбачені законодавством. Цінні папери можуть бути іменними або на пред'явника. Іменні цінні папери передаються шляхом повного індосаменту (передавальним записом, який засвідчує перехід прав за цінним папером до іншої особи), якщо інше не передбачено законом або в них спеціально не вказано, що вони не підлягають передаванню. Цінні папери на пред'явника обертаються вільно. Порядок іменної ідентифікації цінних паперів у бездокументарній формі встановлюється законодавством України.

Куроченко О. В.

ПАПЕРИ ЦІННІ ГРОШОВІ – цінні папери, еквівалентні грошам (облігації, векселі, чеки).

Волинець В. В.

ПАПЕРИ ЦІННІ ДВОХВАЛЮТНІ – цінні папери, номінал яких визначений у кількох валютах.

Волинець В. В.

ПАПЕРИ ЦІННІ ДЕРЖАВНІ

— цінні папери, що засвідчують відносини позики, в яких боржником є держава: 1) ринкові державні цінні папери (казначейські векселі, ноти, облігації), які вільно продаються і купуються на грошовому ринку; 2) неринкові державні цінні папери (ощадні облігації, ощадні сертифікати та ін.). Випускаються здебільше з метою залучення у сферу державного кредиту заощаджень населення. Ці цінні папери можуть бути у будь-який момент пред'явлені до оплати, але при достроковому пред'явленні відсоткові виплати за ними різко знижуються.

Куроченко О. В.

ПАПЕРИ ЦІННІ ДОПОМІЖНІ

— цінні папери, що є носіями додаткового права на періодичне отримання доходу у формі відсотка або дивіденду або права на купівлю-продаж. Носять самостійний характер щодо акцій та облігацій, тобто їх можна окремо купувати і продавати на фондовому ринку.

Куроченко О. В.

ПАПЕРИ ЦІННІ ЗАСТАВНІ — цінні папери, що випускаються під заставу нерухомості.

Масленко Г. В.

ПАПЕРИ ЦІННІ ІМЕННІ — цінні папери, на бланках яких зазначаються імена їх власників. Інформація про власників (реальних або номінальних) заноситься в реєстр власників іменних цінних паперів, який веде сам емітент або уповноважений ним реєстратор (депозитарій).

Масленко Г. В.

ПАПЕРИ ЦІННІ КОМЕРЦІЙНІ

— 1) цінні папери, що емітуються підприємствами, організаціями (векселі, чеки, заставні свідоцтва). Підставою для їх випуску служить конкретна господарська операція; 2) боргові зобов'язання, що випускаються великими корпораціями, підприємствами і фірмами. Використовуються для фінансування їх поточних потреб і різних короткострокових проєктів.

Куроченко О. В.

ПАПЕРИ ЦІННІ КОНВЕРТОВАНІ

— 1) цінні папери, які передбачають можливість обміну на інші цінні папери, що фіксується в тексті папера або визначається загальними умовами випуску; 2) облігації і преференційні акції, які можна обміняти на інші цінні папери (облігації і прості (звичайні) акції) відповідно до умов конверсійного привілею.

Куроченко О. В.

ПАПЕРИ ЦІННІ КОРПОРАТИВНІ

— короткострокові комерційні цінні папери, що випускаються великими корпораціями і фірмами; відносно вільно обертуються на ринку. Використовуються для фінансування поточних короткострокових потреб.

Куроченко О. В.

ПАПЕРИ ЦІННІ МАЛОРУХЛИВІ

— процентні папери, що не котируються на біржі.

Волинець В. В.

ПАПЕРИ ЦІННІ МОЛОДШІ — цінні папери з меншими правами на активи і доходи компанії, ніж інші цінні папери.

Волинець В. В.

ПАПЕРИ ЦІННІ НА ПРЕД'ЯВНИКА — цінні папери, власниками яких визнаються особи, що володіють цими паперами.

Масленко Г. В.

ПАПЕРИ ЦІННІ НЕДАТОВАНІ

— державні цінні папери без зазначення термінів погашення.

Масленко Г. В.

ПАПЕРИ ЦІННІ НЕРИНКОВІ

— цінні папери, які за умовами випуску не можуть обертатися на ринку.

Арсанукаєва К. О.

ПАПЕРИ ЦІННІ ОБОРОТНІ

— цінні папери, права на які передаються простим врученням паперів, без оформлення відповідних документів, або акт вручення доповнюється передавальним написом (казначейські і комерційні векселі, акції і облігації на пред'явника).

Арсанукаєва К. О.

ПАПЕРИ ЦІННІ ОРДЕРНІ — цінні папери, що можуть бути передані іншій особі. Права утримувачів підтверджуються пред'явленням цих паперів або наявністю відповідних передавальних написів.

Арсанукаєва К. О.

ПАПЕРИ ЦІННІ ПЕРШОКЛАСНІ — цінні папери, в які відповідно до закону опікунам дозволяється вкладати довірені їм капітали.

Арсанукаєва К. О.

ПАПЕРИ ЦІННІ ПІДКРІПЛЕНІ — цінні папери, які інвестор або спекулянт має право купити або продати у встановлені терміни і за певною ціною у зв'язку з дією опційного контракту.

Волинець В. В.

ПАПЕРИ ЦІННІ ПОХІДНІ — цінні папери, вартість яких залежить від вартості інших цінних паперів (опціони, варанти).

Волинець В. В.

ПАПЕРИ ЦІННІ ПРИЙНЯТНІ — цінні папери, зареєстровані на біржовому ринку, які можуть бути продані або куплені членами біржі на позабіржовому ринку.

Волинець В. В.

ПАПЕРИ ЦІННІ ПРОЦЕНТНІ — цінні папери — боргові зобов'язання, за якими можна отримати певний відсоток від вкладеного в них капіталу.

Масленко Г. В.

ПАПЕРИ ЦІННІ РИНКОВІ — цінні папери, що вільно продаються і купуються на фондовому ринку. Інвестор не має права на дострокову здачу таких паперів емітенту.

Масленко Г. В.

ПАПЕРИ ЦІННІ СТАРШІ — цінні папери, що надають переважне право на активи компанії у разі її ліквідації порівняно з іншими цінними паперами.

Арсанукаєва К. О.

ПАПЕРИ ЦІННІ УЧАСТІ — цінні папери, що дають, крім відсотка або дивіденду, право на частку прибутку в компанії.

Арсанукаєва К. О.

ПАПІР КОТИРУВАЛЬНИЙ ЦІННИЙ — цінний папір, допущений до обігу на біржі.

Арсанукаєва К. О.

ПАПІР НЕДООЦІНЕНИЙ ЦІННИЙ — цінний папір, за яким очікувана прибутковість вища, ніж рівноважна очікувана прибутковість. Або цінний папір з позитивним очікуваним альфа-коефіцієнтом.

Арсанукаєва К. О.

ПАПІР НЕПРАВИЛЬНО ОЦІНЕНИЙ — акція, ринкова ціна на яку істотно різниться від її інвестиційної вартості.

Арсанукаєва К. О.

ПАПІР ПЕРЕОЦІНЕНИЙ — цінний папір, очікувана прибутковість якого менше, ніж її рівноважна очікувана прибутковість. Або цінний папір з негативним альфа-коефіцієнтом.

Масленко Г. В.

ПАРАДОКС (ЕФЕКТ) ВЕБЛЕНА — ситуація, коли різке зниження ціни товару зменшує попит на нього (споживачі вважають, що це сталося через погіршення якості товару, а тому скорочують попит на нього). Це суперечить загальному правилу: що нижче ціна товару, то вище попит, і навпаки. Має місце у випадку, коли вважається за доцільне купувати дорогі товари замість дешевих такої ж якості, тому інша назва парадоксу — ефект сноба. Названий на честь автора — американського економіста Т. Веблена.

Куроченко О. В.

ПАРАДОКС ГІФФІНА — зростання попиту на хліб після значного підвищення ціни на нього (подібне спостерігалось у ХІХ ст. англійським статистиком Р. Гіффіном при дослідженні структури споживання населення Ірландії). Суттєве зростання цін призвело до того, що споживачі з низьким доходом відмовились від різноманітного раціону і стали споживати хліб як відносно дешевий товар.

Куроченко О. В.

ПАРАЛЕЛІЗМ ЦІНОВИЙ — прагнення виробників на олігопольному ринку призначати однакові ціни. Паралелізм цін може виникнути через те, що вироб-

ники, будучи взаємозалежними, намагаються уникнути цінової конкуренції, яка зменшує їх прибутки, або як результат змови між виробниками, що домовилися фіксувати ціни на рівні, який максимізує їх загальний прибуток.

Куроченко О. В.

ПАРИТЕТ — рівність; однакове становище; співвідношення між грошовими одиницями різних країн або за кількістю золота, яке вони представляють (валютний/монетний паритет), або за їх купівельною спроможністю (паритет купівельної спроможності).

Сладкевич В. П.

ПАРИТЕТ ВАЛЮТНИЙ — співвідношення валют різних країн, вимірюване співвідношенням золотого вмісту їх, яке визначається у законодавчому порядку і на міжурядовому рівні.

Сладкевич В. П.

ПАРИТЕТ КУПІВЕЛЬНОЇ СПРОМОЖНОСТІ — співвідношення між валютами за їх купівельною спроможністю до конкретно певного набору товарів і послуг. Залежно від номенклатури товарного набору розрізняють: приватний паритет (щодо певної товарної групи) і загальний (щодо всього суспільного продукту).

Куроченко О. В.

ПАРИТЕТОБМІННИЙ ПРОЦЕНТНИХ СТАВОК — відмінність між поточними (спот) і ф'ючерсними обмінними курсами, що впливає з різниці процентних ставок у різних країнах.

Куроченко О. В.

ПАРИТЕТ ЦІН — співвідношення цін на сільськогосподарські товари, що реалізуються чи підлягають реалізації, з одного боку, і на промислові товари і послуги, які купують виробники сільськогосподарських товарів, — з іншого.

Сладкевич В. П.

ПАРТІЯ ВИРОБІВ ОПТИМАЛЬНА — будь-яка кількість продукції, однорідної за своїми якісними показниками, що супроводжується одним документом про якість та одним товаросупровідним документом.

Куроченко О. В.

ПАРТІЯ ПОЛІТИЧНА — об'єднання громадян, прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, які мають головною метою участь у визначенні державної політики, формуванні органів влади, органів місцевого та регіонального самоврядування і представництва в їх складі.

Куроченко О. В.

ПАСИВ — частина бухгалтерського балансу, яка відбиває джерела утворення коштів підприємства (фірми, організації) та їх призначення (власні ресурси, позики інших організацій тощо); перевищення зовнішніх державних витрат над надходженнями з-за кордону; дефіцит платіжного балансу; негативний бік якогось явища.

Куроченко О. В.

ПАТЕНТ — техніко-юридичний документ, що засвідчує визнання заявленої пропозиції винаходом, корисною моделлю чи промисловим зразком, авторство на них, пріоритет і право власності на зазначені об'єкти. Свідоцтво про надання винахіднику виключного права розпоряджатися своїм винаходом. Порядок подання заявки на одержання патенту регламентується патентним законодавством країни. Патент є об'єктом комерційних угод.

Сладкевич В. П.

ПЕНСІЯ — грошове забезпечення за виступу років, за інвалідністю, непрацездатності тощо.

Чернявський А. Д.

ПЕНЯ — санкція на несвоєчасне виконання грошових зобов'язань. Застосовується у фінансових відносинах у разі прострочення сплати податків, неподаткових платежів, затримки оплати одержаних товарно-матеріальних цінностей, виконаних робіт, наданих послуг. П. нараховується у відсотках від суми невиконаних зобов'язань, як правило, за кожний день прострочення.

Чернявський А. Д.

ПЕРЕВАГА АБСОЛЮТНА (У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ) — здатність країни "А" виробляти товар ефективніше (тобто більший обсяг випуску на одиницю фактора виробництва), ніж країна "Б".

Шнипко О. С.

ПЕРЕВАГИ КОНКУРЕНТНІ — характеристики властивості товару, які створюють для підприємства певну перевагу над своїми конкурентами, а для споживача — оптимальне поєднання споживачьких характеристик товару. Під П.к. товару розуміється комплекс споживчих, цінових і якісних його характеристик, які й визначають його успіх як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку. П.к. бувають низького і високого порядку. Переваги низького порядку зумовлені можливістю використовувати дешевші, ніж у конкурентів, засоби і предмети праці, робочу силу, сприятливим співвідношенням курсів валют, державними перевагами. Ці переваги мінливі і можуть бути легко втрачені при зміні ситуації у зовнішньому середовищі. До переваг високого порядку належать техніко-технологічна унікальність продукції, її науковість, технологічність, висока якість та ефективність використання виробу споживачем, гарна репутація фірми, висока кваліфікація фахівців. Ці переваги важко досяжні, потребують значних матеріальних і духовних витрат, складають основу конкурентоспроможності товару, несуттєво реагують на кон'юнктурні зміни зовнішнього середовища.

Шнитко О. С.

ПЕРЕВАГИ У КОНКУРЕНЦІ НЕПРАВООМІРНІ — отримання переваг відносно іншого господарюючого суб'єкта (підприємця) шляхом порушення чинного законодавства, яке підтверджено рішенням державного органу, наділеного відповідною компетенцією.

Шнитко О. С.

ПЕРЕВІРКА — обстеження з метою нагляду, контролю. Стосовно суб'єктів господарювання застосовуються наступні види перевірок: податкова комплексна (проводиться у плановому порядку один раз на два роки, а також при ліквідації підприємства або у разі його банкрутства) — повна перевірка нарахування і сплати податків та інших обов'язкових платежів за весь період діяльності підприємства з початку діяльності або від дня завершення попередньої комплекс-

ної перевірки; податкова тематична — проводиться податковими органами за завданнями вищестоящих податкових органів на підставі оперативної інформації, наданої органами податкової поліції або іншими правоохоронними органами; аудиторська — проводиться запрошеним аудитором (групою аудиторів) з метою перевірки фінансової звітності, забезпеченості позик, звітів і балансів та ін.

Шнитко О. С.

ПЕРЕГЛЯД ПОРТФЕЛЯ — складова інвестиційного процесу, що полягає в періодичному перегляді інвестиційної політики, аналізі цінних паперів і формуванні портфеля.

Куроченко О. В.

ПЕРЕКАЗ АКРЕДИТИВА — передавання бенефіціаром прав і зобов'язань за акредитивом цілком або частково третій особі.

Волинець В. В.

ПЕРЕКАЗ БАНКІВСЬКИЙ — розрахункова банківська операція, яка проводиться за допомогою переказу платіжного доручення від одного банку іншому.

Волинець В. В.

ПЕРЕКАЗ ВАЛЮТНИХ КОШТІВ ЗА МЕЖІ УКРАЇНИ — переказ грошових (валютних) коштів на користь (на рахунок) іноземного суб'єкта господарської діяльності або у банківсько-кредитну установу, що не є суб'єктом господарської діяльності України.

Волинець В. В.

ПЕРЕКАЗ ГРОШЕЙ — рух певної суми грошей з метою її зарахування на рахунок отримувача або видачі йому у готівковій формі. Ініціатор та отримувач можуть бути однією і тією ж особою.

Масленко Г. В.

ПЕРЕКАЗ КРЕДИТНИЙ — кілька операцій, починаючи з платіжного доручення переказодавця, здійснюваних з метою передавання засобів у розпорядження бенефіціара. Термін П.к. поширюється на будь-які платіжні доручення, що видаються банком переказодавця

або будь-яким банком-посередником з метою виконання платіжного доручення переказодавця. Платіжне доручення, видане для здійснення платежу за таким дорученням, вважається частиною іншого П.к.

Масленко Г. В.

ПЕРЕЛІК КОНКУРСНИЙ — документ про різноманітні техніко-економічні показники та умови реалізації експортованого та імпортованого товару.

Арсанукаєва К. О.

ПЕРЕОЗБРОЄННЯ ТЕХНІЧНЕ — здійснення на діючому підприємстві (без розширення існуючих виробничих площ) запланованого комплексу заходів щодо підвищення технічного рівня окремих ділянок виробництва шляхом застосування нової техніки і технології, механізації та автоматизації виробничих процесів, модернізації й заміни фізично зношеного та технічно (морально) застарілого устаткування.

Куроченко О. В.

ПЕРЕОЦІНКА — щоденна переоцінка засобів на маргінальному рахунку інвестора відповідно до ринкової ціни активів і пасивів на рахунку.

Арсанукаєва К. О.

ПЕРЕПИС НАСЕЛЕННЯ — спеціально організований (періодично або одноразово) процес статистичного обстеження та аналізу кількості населення, його територіального розміщення, демографічних (стать, вік, сімейне становище) та соціально-економічних (зайнятість, рівень освіти, кваліфікації, доходи та ін.) характеристик.

Куроченко О. В.

ПЕРЕРОБКА СИРОВИНИ КОМПЛЕКСНА — процес добування з вихідної сировини всіх корисних компонентів та їх повне використання. Економічна доцільність П.с.к. зумовлена великою цінністю супутньої продукції, яка міститься у вихідній сировині. У видобуванні природного газу такими продуктами є конденсати, гелій, сірка тощо; нафти — горючий газ, сірка, йод, бром; мідної, мідно-колчеданової та мідно-цинкової ру-

ди — цинк, залізо, сірка, свинець, кобальт, молібден, золото, срібло та інші метали в кількості, яка забезпечує їх рентабельне видобування.

Куроченко О. В.

ПЕРЕСТРАХУВАННЯ — страхування одним страховиком (цедентом, перестраховальником) на визначених договором умовах ризику виконання всіх або частини своїх зобов'язань перед страхувальником у іншого страховика (перестраховика). Страховик (цедент, перестраховальник) зобов'язаний повідомити перестраховика про всі зміни свого договору зі страхувальником. Страховик (цедент, перестраховальник), який уклав з перестраховиком договір про перестрахування, залишається відповідальним перед страхувальником у повному обсязі згідно з договором страхування.

Сладкевич В. П.

ПЕРІОД ВОЛОДІННЯ — час, на який інвестор вкладає певну суму грошей у цінні папери.

Копнов М. О.

ПЕРСОНАЛ — особовий склад організації, який працює за наймом і пов'язаний трудовими відносинами з роботодавцем, а також володіє певними фаховими якостями.

Сладкевич В. П.

ПЕРСОНАЛ МОЛОДШИЙ ОБСЛУГОВУЮЧИЙ — працівники, зайняті прибиранням і опаленням не виробничих приміщень, а також кур'єри, розсильні, водії легкових машин, гардеробники. Ця група працівників належить до самостійної категорії не стільки за характером виконуваної роботи, скільки за ознакою ділянки, на якій вони працюють. За характером виконуваної роботи працівники, що належать до категорії П.м.о., ближче до робітників, але відрізняються від них тим, що працюють у невиробничих відділах.

Куроченко О. В.

ПЕРСОНАЛ ПІДПРИЄМСТВА — працівники, які постійно працюють на підприємстві і мають досвід, знання та навички практичної діяльності. Залеж-

но від ділянки роботи П.п. поділяється на дві групи: зайнятий основною діяльністю (промислово-виробничий персонал); зайнятий неосновною діяльністю (в обслуговуючих та інших господарствах). До промислово-виробничого П.п. (об'єднання) належать: промислово-виробничий персонал самостійних промислових підприємств, підпорядкованих об'єднанню; промислово-виробничий персонал промислових відокремлених підрозділів; персонал відокремлених підрозділів одиниць (науково-дослідних, конструкторських і технологічних організацій, обчислювальних центрів та ін.); працівники управління об'єднання, у тому числі працівники виокремленого апарату об'єднання. До персоналу, зайнятого неосновною діяльністю промислових підприємств (непромисловий персонал), будівельних організацій, радгоспів (персонал обслуговуючих та інших господарств), належать працівники: транспорту, що перебуває на балансі промислового підприємства, який цілком обслуговує непромислові організації (житлові господарства, комунальні підприємства, підсобні сільськогосподарські підприємства та інші організації неосновної діяльності, а також лісосплав); транспорту (контор, баз, гаражів) будівельних підприємств, включаючи працівників транспорту, зайнятих експлуатацією, обслуговуванням та ремонтом транспортних засобів БУ, БМУ, РБУ, тощо; контор, баз і складів матеріально-технічного постачання, а також працівників, зайнятих на вантажно-розвантажувальних роботах у складському та інших господарствах, включаючи розвантаження матеріалів із транспортних засобів на приоб'єктних складах; персонал, зайнятий розміщенням замовлень на устаткування; будівельних лабораторій; груп проектування (підготовки виробництва) організації робіт і проектних одиниць (проектно-кошторисних бюро, груп, геодезичних служб будівельно-монтажних трестів, підприємств виробничих одиниць) та ін.

Куроченко О. В.

ПІДКУП ПРАЦІВНИКА ПОКУПЦЯ (ЗАМОВНИКА) — надання працівнику покупця або пропонування йому конкурентом постачальника, безпосередньо або через посередника, матеріальних цінностей, майнових чи немайнових благ за неналежне виконання або невиконання працівником покупця (замовника) службових обов'язків, що впливають з укладеного або пов'язані з укладенням між постачальником і покупцем договору поставки товарів, виконання робіт, надання послуг, що призвело або могло призвести до отримання конкурентом постачальника певних переваг перед постачальником.

Волинець В. В.

ПІДКУП ПРАЦІВНИКА ПОСТАЧАЛЬНИКА — надання працівнику постачальника або пропонування йому конкурентом покупця (замовника), безпосередньо або через посередника, матеріальних цінностей, майнових або немайнових благ за неналежне виконання або невиконання працівником постачальника службових обов'язків, що впливають з укладеного чи пов'язані з укладенням між постачальником і покупцем договору поставки товарів, виконання робіт, надання послуг, що призвело або могло призвести до отримання конкурентом покупця (замовника) певних переваг перед покупцем (замовником).

Волинець В. В.

ПІДПИСКА — 1) пропозиція купити знову випущені цінні папери на підставі подання заявок упродовж певного періоду; 2) сума, яку виплатять компанії-емітенту за виділені акції нового випуску.

Куроченко О. В.

ПІДПИСКА ВІДКРИТА — висновок угоди між акціонерним товариством та інвесторами, яким передбачається, що оплата вартості випущених акцій проводитиметься частинами впродовж певного періоду часу. П.в. проводиться засновниками при створенні акціонерного товариства відкритого типу. Тривалість відкритої підписки на акції не може перевищувати 6 міс. Особи, що підписалися на акції і бажають їх придбати, вносять на розрахунковий рахунок засновників:

1) первинний внесок у розмірі не менше 10% вартості акцій, на які вони підписалися; 2) на момент засновницьких зборів товариства — не менше 30% номінальної вартості акцій з урахуванням первинного внеску. На підтвердження внеску за акції засновники видають: у першому випадку — письмове зобов'язання про продаж відповідної кількості акцій, у другому — тимчасові свідоцтва. Повну вартість акцій акціонер повинен сплатити до дати, визначеної зборами засновників.

Куроченко О. В.

ПІДПИСКА ЗАКРИТА — 1) приватне розміщення цінних паперів. У цьому разі інвестиційний дилер звичайно є агентом випускаючої компанії, за що одержує комісію. У меморандумі про випуск не вказуються деякі важливі умови, наприклад, емісійна ціна. У разі приватного розміщення цінні папери без розголосу розподіляються між небагатьма інституційними інвесторами; 2) розміщення цінних паперів, що випускаються, серед засновників або ж, згідно з їх рішенням, серед інвесторів, що не викликає заперечення у жодного засновника; 3) розподіл акцій між засновниками акціонерного товариства закритого типу. До дня скликання засновницьких зборів засновники повинні сплатити не менше 50% номінальної вартості акцій.

Куроченко О. В.

ПІДПИСНА ЦІНА АКЦІЇ — ціна, за якою акціонери можуть купити нові акції при пільговому розміщенні.

Куроченко О. В.

ПІДПРИЄМЕЦЬ — основний суб'єкт господарювання, який здійснює на практиці функції підприємства і за свою працю отримує підприємницький дохід (як мінімум — нормальний прибуток).

Арсанукаєва К. О.

ПІДПРИЄМНИЦТВО — самостійна ініціативна, систематична, на власний ризик діяльність з виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, а також торгова діяльність з метою одержання прибутку. П. ґрунтується на економічних принципах ведення господарс-

тва, має правовий захист згідно із законами країни.

Куроченко О. В.

ПІДПРИЄМНИЦТВО ДЕРЖАВНЕ — діяльність державних підприємств, що випускають товари та надають послуги населенню.

Сладкевич В. П.

ПІДПРИЄМСТВ ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ — залежно від форм власності, передбачених законом, в Україні можуть діяти підприємства таких видів: *приватне підприємство* — діє на основі приватної власності громадян чи суб'єкта господарювання (юридичної особи); діє на основі колективної власності (підприємство колективної власності); *комунальне підприємство* — діє на основі комунальної власності територіальної громади; *державне підприємство*, — діє на основі державної власності; *підприємство зі змішаною формою власності* — діє на основі об'єднання майна різних форм власності.

Куроченко О. В.

ПІДПРИЄМСТВА АСОЦІЙОВАНІ — група суб'єктів господарювання — юридичних осіб, пов'язаних між собою відносинами економічної та/або організаційної залежності у формі участі у статутному фонді та/або управлінні. Залежність між асоційованими підприємствами може бути простою і вирішальною. Проста залежність виникає, якщо одне з них має можливість блокувати прийняття рішень іншим (залежним) підприємством, які повинні прийматися відповідно до закону та/або установчих документів цього підприємства кваліфікованою більшістю голосів. Вирішальна залежність виникає, якщо між підприємствами встановлюються відносини контролю-підпорядкування за рахунок переважної участі контролюючого підприємства у статутному фонді та/або загальних зборах чи інших органах управління іншого (дочірнього) підприємства, зокрема володіння контрольним пакетом акцій. Відносини вирішальної залежності можуть встановлюватися за умови отримання згоди відповідних органів Антимонопольного комітету України. Про наявність простої

чи вирішальної залежності має бути зазначено у відомостях державної реєстрації залежного (дочірнього) підприємства та опубліковано у пресі.

Куроченко О. В.

ПІДПРИЄМСТВА КАЗЕННІ — різновид державної форми власності, на базі якої створюються і функціонують здебільше некомерційні підприємства з метою виготовлення специфічних суспільних товарів для функціонування забезпечення грошової системи. У практиці господарювання в Україні до казенних належать державні підприємства, у структурі виробництва яких державне замовлення становить не менше 50% загального обсягу виробництва товарів і послуг.

Куроченко О. В.

ПІДПРИЄМСТВА КОЛЕКТИВНОЇ ВЛАСНОСТІ — корпоративне або унітарне підприємство, що діє на основі колективної власності засновника (засновників). П.к.в. є виробничі кооперативи, підприємства споживчої кооперації, підприємства громадських та релігійних організацій, інші підприємства, передбачені законом.

Куроченко О. В.

ПІДПРИЄМСТВА ОБ'ЄДНАНЬ ГРОМАДЯН, ПАРТІЙ, РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ — унітарне підприємство, засноване на власності об'єднання громадян (громадської організації, політичної партії) або власності релігійної організації для здійснення господарської діяльності з метою виконання їх статутних завдань. Право власності об'єднань громадян реалізують їх вищі статутні органи управління в порядку, передбаченому законом та статутними документами. Право власності релігійних організацій реалізується їх органами управління відповідно до закону. Засновником підприємства об'єднання громадян є відповідне об'єднання громадян, що має статус юридичної особи, а також об'єднання (спілка) громадських організацій у разі, якщо його статутом передбачено право заснування підприємств. Політичним партіям та юридичним особам, що ними створюються, забороняється засновувати підприєм-

ства, за винятком засобів масової інформації, підприємств, що здійснюють продаж суспільно-політичної літератури, інших пропагандистсько-агітаційних матеріалів, виробів з власною символікою, проведення виставок, лекцій, фестивалів та інших суспільно-політичних заходів. Релігійні організації мають право засновувати видавничі, поліграфічні, виробничі, реставраційно-будівельні, сільськогосподарські та інші підприємства, необхідні для забезпечення діяльності цих організацій.

Куроченко О. В.

ПІДПРИЄМСТВО ПРИВАТНЕ — підприємство, що діє на основі приватної власності одного або кількох громадян, іноземців, осіб без громадянства та його (їх) праці чи з використанням найманої праці. Приватним є також підприємство, що діє на основі приватної власності суб'єкта господарювання — юридичної особи.

Куроченко О. В.

ПІДПРИЄМСТВА СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ — самостійна організаційна форма кооперативного руху. Це унітарні або корпоративні підприємства, утворені споживчим товариством (товариствами) або спілками (об'єднаннями) споживчих товариств відповідно до законів та законодавчих актів з метою досягнення статутних цілей цих товариств, спілок (об'єднань). Первинною ланкою споживчої кооперації є споживче товариство — самоврядна організація громадян, які на основі добровільного членства, майнової участі та взаємодопомоги об'єднуються для спільної господарської діяльності з метою колективного забезпечення своїх економічних і соціальних інтересів. Кожний член споживчого товариства має свою частку в його майні. Власність споживчої кооперації складається з власності споживчих товариств, спілок (об'єднань) та їх спільної власності і є однією з форм колективної власності. Володіння, користування та розпорядження власністю споживчої кооперації здійснюють її органи відповідно до установчих документів товариств, спілок (об'єднань). Об'єкти права власності спо-

живчої кооперації можуть перебувати у спільній власності споживчих товариств, спілок (об'єднань). Їх частка у власності визначається договором. Споживчі товариства, їх спілки (об'єднання) можуть утворювати для досягнення своїх статутних цілей підприємства, установи та інші суб'єкти господарювання відповідно до законодавства.

Куроченко О. В.

ПІДПРИЄМСТВО — самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому Господарським кодексом та іншими законами. Підприємство є юридичною особою, має своє майно, самостійний баланс, рахунки в установах банків, печатку зі своїм найменуванням та ідентифікаційним кодом. Підприємства можуть створюватись як для здійснення підприємництва, так і для некомерційної господарської діяльності. Підприємство, якщо законом не встановлено інше, діє на основі статуту. Залежно від способу утворення (заснування) та формування статутного фонду в Україні діють підприємства унітарні та корпоративні.

Куроченко О. В.

ПІДПРИЄМСТВО ВЕЛИКЕ — підприємство, в якому середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує тисячу осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік перевищує суму, еквівалентну 5 млн євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні.

Куроченко О. В.

ПІДПРИЄМСТВО ДЕРЖАВНЕ — підприємство, засноване на загальнодержавній власності.

Куроченко О. В.

ПІДПРИЄМСТВО ДЕРЖАВНЕ КОМУНАЛЬНЕ — підприємство, засноване на власності адміністративно-територіальних одиниць.

Куроченко О. В.

ПІДПРИЄМСТВО З ІНОЗЕМНИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ — підприємство, у статутному фонді якого налічується не менше 10% іноземних інвестицій. Підприємство набуває статусу такого типу від дня зарахування іноземної інвестиції на його баланс. Іноземною інвестицією є цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту. Іноземні інвестиції можуть вкладатися в об'єкти, інвестування в які не заборонено законами України. П. з і.і. мають право бути засновниками дочірніх підприємств, створювати філії і представництва на території України і за її межами відповідно до законодавства України та законодавства іноземних держав. Законом можуть бути визначені галузі господарювання та/або території, в яких встановлюється загальний розмір участі іноземного інвестора, а також території, на яких діяльність підприємств з іноземними інвестиціями обмежується або забороняється виходячи з вимог забезпечення національної безпеки.

Куроченко О. В.

ПІДПРИЄМСТВО ЗМІШАНЕ — підприємство, в якому поєднуються різні форми власності, що ґрунтується на пайовій участі засновників.

Куроченко О. В.

ПІДПРИЄМСТВО ІНДИВІДУАЛЬНЕ — підприємство, засноване на особистій власності фізичної особи та виключно на її праці.

Куроченко О. В.

ПІДПРИЄМСТВО ІНОЗЕМНЕ — унітарне або корпоративне підприємство, створене за законодавством України, що діє виключно на основі власності іноземців або іноземних юридичних осіб, або діюче підприємство, придбане цілком у власність цих осіб. Іноземні

підприємства не можуть створюватися в галузях, визначених законом, що мають стратегічне значення для безпеки держави. Діяльність філій, представництв та інших відокремлених підрозділів підприємств, утворених за законодавством інших держав, здійснюється на території України відповідно до законодавства України. Умови і порядок створення, вимоги до організації та діяльності іноземних підприємств визначаються Господарським кодексом, законом про режим іноземного інвестування та іншими законами.

Куроченко О. В.

ПІДПРИЄМСТВО КАЗЕННЕ

— створюється у галузях народного господарства, в яких законом дозволено здійснення господарської діяльності лише державним підприємствам; основним (понад 50%) споживачем продукції (робіт, послуг) є держава; за умовами господарювання неможлива вільна конкуренція товаровиробників чи споживачів; переважаючим (понад 50%) є виробництво суспільно необхідної продукції (робіт, послуг), яке за своїми умовами і характером потреб, що ним задовольняються, як правило, не може бути рентабельним; приватизацію майнових комплексів державних підприємств заборонено законом. П.к. створюється за рішенням Кабінету Міністрів України, у якому визначаються обсяг і характер основної діяльності підприємства, а також орган, до сфери управління якого входить новостворене підприємство. Реорганізація і ліквідація П.к. проводяться відповідно до чинного законодавства і за рішенням органу, до компетенції якого належить створення цього підприємства. Майно П.к. закріплюється за ним на праві оперативного управління в обсязі, зазначеному в статуті підприємства. Орган, до сфери управління якого входить П.к., затверджує статут підприємства, призначає його керівника, дає дозвіл на здійснення П.к. господарської діяльності, визначає види продукції (робіт, послуг), на виробництво та реалізацію якої поширюється зазначений дозвіл. Найменування казенного підприємства повинно містити слова “казенне підприємство”.

Берестецька Л. М.

ПІДПРИЄМСТВО КОЛЕКТИВНЕ

— підприємство, що засноване на власності трудового колективу підприємства, кооперативу, іншого статутного товариства, громадської та релігійної організації.

Куроченко О. В.

ПІДПРИЄМСТВО КОРПОРАТИВНЕ

— підприємство, що утворюється, як правило, двома або більше засновниками за їх спільним рішенням (договором), діє на основі об'єднання майна та/або підприємницької чи трудової діяльності засновників (учасників), їх спільного управління справами, на основі корпоративних прав, у тому числі через органи, що ними створюються, участі засновників (учасників) у розподілі доходів та ризиків підприємства. Корпоративними є кооперативні підприємства, підприємства, що створюються у формі господарського товариства, а також інші підприємства, у тому числі такі, що засновані на приватній власності двох або більше осіб.

Куроченко О. В.

ПІДПРИЄМСТВО МАЛЕ

— найбільш гнучка і динамічна форма розвитку підприємницької діяльності. П.м. може створюватись у всіх галузях господарства на основі будь-яких форм власності і здійснювати будь-які види діяльності, за винятком тих, що заборонені законом. В Україні малими (незалежно від форми власності) визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує 50 осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує суми, еквівалентної 500 тис. євро.

Сладкевич В. П.

ПІДПРИЄМСТВО МУНІЦИПАЛЬНЕ

— підприємство, яке є власністю органів самоуправління. Формується за рахунок місцевого бюджету і має статус юридичної особи.

Куроченко О. В.

ПІДПРИЄМСТВО ОРЕНДНЕ

— підприємство, створене орендарем на основі оренди цілісного майнового комплексу існуючого державного або

комунального підприємства чи майнового комплексу виробничого структурного підрозділу (структурної одиниці) цього підприємства з метою здійснення підприємницької діяльності. Орендарем є юридична особа, утворена членами трудового колективу підприємства чи його підрозділу, майновий комплекс якого є об'єктом оренди. Організація членів трудового колективу, зареєстрована як юридична особа, має переважне право на укладення договору оренди майна того підприємства (структурного підрозділу), де створено цю організацію. Орендодавцями щодо майнових комплексів, які належать до державної або комунальної власності, є Фонд державного майна України та його регіональні відділення, а також органи, уповноважені Верховною Радою Автономної Республіки Крим, місцевими радами управляти майном, що належить відповідно Автономній Республіці Крим або є у комунальній власності. Законом визначаються об'єкти державної та комунальної власності, на базі яких не можуть створюватися орендні підприємства. Передавання в оренду майнових комплексів не припиняє права власності на це майно. Передавати цілісні майнові комплекси у суборенду забороняється.

Куроченко О. В.

ПІДПРИЄМСТВО СЕРЕДНЄ — підприємство, в якому середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік становить 50–1000 осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік дорівнює сумі, еквівалентній 500 тис. — 5 млн євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні.

Шнипко О. С.

ПІДПРИЄМСТВО СІМЕЙНЕ — засноване на власності та праці громадян України — членів однієї сім'ї, які проживають разом.

Куроченко О. В.

ПІДПРИЄМСТВО УНІТАРНЕ — підприємство, що створюється одним засновником, який виділяє необхідне для того майно, формує відповідно до закону статутний фонд, не поділений на частки (паї), затверджує статут, розподіляє доходи, безпосередньо або через керівника, який ним призначається, керує підприємством і формує його трудовий колектив на засадах трудового найму, вирішує питання реорганізації та ліквідації підприємства. Унітарними є підприємства державні, комунальні, підприємства, засновані на власності об'єднання громадян, релігійної організації або на приватній власності засновника такого підприємства.

Сладкевич В. П.

ПІДРОЗДІЛ — дільниця суб'єкта господарювання, яка самостійно виконує послуги і роботи протипожежного призначення.

Копнов М. О.

ПІДРОЗДІЛИ ГОСПОДАРЬСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ВІДОКРЕМЛЕНІ — відокремленими підрозділами (структурними одиницями) є філії, представництва, відділення та інші структурні підрозділи, що наділяються частиною майна господарських організацій, здійснюючи щодо цього майна право оперативного використання чи інше речове право, передбачене законом. Вони можуть мати рахунок (рахунки) в установах банку. Визнаються суб'єктами господарювання, що здійснюють свою діяльність від імені цих господарських організацій без статусу юридичної особи. Філії, представництва та інші відокремлені підрозділи господарської організації діють на підставі положення, затвердженого цією організацією.

Куроченко О. В.

ПІДРЯД — 1) угода, згідно з якою одна сторона зобов'язується за замовленням іншої сторони виконати певну роботу; 2) робота, виконана за зазначеною в п.1 угодою.

Куроченко О. В.

ПІДРЯД БУДІВЕЛЬНИЙ — угода, відповідно до якої будівельна організація зобов'язується за замовленням забудовника виконати певні будівельні роботи.

Чернявський А. Д.

ПІДРЯДНИК — фізична або юридична особа, яка зобов'язується виконати для замовника певну роботу або надати послуги до обумовленого терміну за погодженою із замовником оплатою. П. зобов'язаний мати ліцензію на здійснення ним тих видів діяльності, які підлягають ліцензуванню відповідно до закону.

Масленко Г. В.

ПІДРЯДНИК ГЕНЕРАЛЬНИЙ — один з основних учасників інвестиційного процесу, який на підставі договору підряду, укладеному із замовником, цілком відповідає за здійснення всього комплексу будівельно-монтажних робіт на об'єкті. П.г. несе перед замовником відповідальність за наслідки невиконання або неналежного виконання зобов'язань субпідрядником відповідно до законодавства, а перед субпідрядником — за невиконання або неналежне виконання замовником зобов'язань за договором підряду.

Куроченко О. В.

ПІДСТАВИ ВИКОНАННЯ АКРЕДИТИВА — документи, що ініціюють виконання акредитива. За класифікаційними ознаками акредитиви поділяються на чотири види: товарні, резервні, грошові (чисті), змішані.

Волинець В. В.

ПІДТВЕРДЖЕННЯ — ствердження правильності чого-небудь, посвідчення. Наприклад, підтвердження боргу, підтвердження залишку засобів на рахунку, підтвердження пропозиції. Деякі види підтверджень дійсні тільки у письмовій, формі зокрема повідомлення телеграфні або телетайпні.

Арсанукаєва К. О.

ПІДТВЕРДЖЕННЯ АКРЕДИТИВА — прийняття банком-кореспондентом самостійного зобов'язання з акредитива, що є доповненням до зобов'язання банку-емітента. Залежно від того, чи

підтверджено акредитив на додаток до зобов'язання банку-емітента яким-небудь іншим банком, акредитиви поділяються на підтвержені і непідтвержені.

Арсанукаєва К. О.

ПІДТРИМКА ДЕРЖАВНА — заходи уряду країни щодо розвитку стратегічно важливих галузей економіки, сфер діяльності та суб'єктів господарювання, незалежно від форм власності і правових форм організації, через створення відповідного законодавчого поля, правового захисту, раціонального розподілу бюджетних коштів, кредитів, інвестицій.

Масленко Г. В.

ПІДТРИМКА ІНФОРМАЦІЙНА — різновид процесу інформаційного забезпечення, який орієнтований на споживачів інформації, що здійснюють управління складними об'єктами. П.і. використовується при підготовці і реалізації управлінських рішень будь-якого характеру і масштабу.

Масленко Г. В.

ПІДХІД КАУЗАЛЬНИЙ — метод або мета дослідження, за якою вивчаються причини дій або рішень.

Куроченко О. В.

ПІДХІД МАКРОЕКОНОМІЧНИЙ — підхід до розв'язання економічних проблем, коли явище розглядається з позицій національної економіки загалом. П.м. означає, що ігноруються внутрішні зв'язки та внутрішній устрій об'єкта, а розглядаються тільки загальні показники функціонування економічної системи. П.м. є принциповою основою економічної політики держави. Одна зі складних проблем сучасної економічної теорії — поєднання П.м. з мікроекономічним підходом.

Куроченко О. В.

ПІДХІД МЕТАМАРКЕТИНГОВИЙ — сукупність сфер і методів управління розвитком країни або їх об'єднанням, яка базується на системі маркетингу. П.м. застосовується для вирішення поточних і довгострокових завдань в межах єдиної методології за визначеними цілями і пріоритетами.

Куроченко О. В.

ПІДХІД МІКРОЕКОНОМІЧНИЙ — підхід до розв'язання економічних проблем на підставі діяльності структурних елементів та їх взаємодій. П.м. передбачає дослідження внутрішньої структури та показників, що її характеризують. П.м. складає принципову основу стратегії і тактики первинних ланок економіки — підприємств.

Куроченко О. В.

ПІДХІД ОПЕРАЦІОНАЛЬНИЙ — засіб дослідження явищ та подій, за яким вони розглядаються у вигляді впорядкованої послідовності ознак, кількісних характеристик та елементарних дій.

Куроченко О. В.

ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ — загальні способи визначення вартості продукції, цінних паперів.

Куроченко О. В.

ПІЛЮЛЯ ЯДОВИТА — засіб захисту від ворожої активізації, який передбачає подрібнення акціонерного капіталу шляхом випуску нових акцій, причому переважно привілейованих, тобто таких, що не дають право голосу.

Шнитко О. С.

ПІЛЬГИ — переваги, додаткові права, що надаються певним категоріям юридичних чи фізичних осіб, регіонам, часткове звільнення від виконання встановлених правил для полегшення умов їх виконання. Адресні (іменні) пільги надаються конкретним особам за рішеннями державних органів.

Чернявський А. Д.

ПІЛЬГИ МИТНІ (від англ. *customs privileges, customs facilities*) — переваги, що надаються фізичним або юридичним особам при ввезенні, вивезенні або транзиті товарів, цінностей, особистих речей, інших предметів. Надаються у вигляді звільнення від сплати митних зборів (так звані тарифні пільги), застосування спрощеної процедури пропускання через митний кордон товарів, особистих речей або повного незастосування тієї процедури, наділення правом на ввезення у країну або вивіз з неї якихось предметів, переміщення яких

через кордон за загальним правилом заборонено. За юридичною природою поділяються на конвенційні — мають в основі міжнародний договір та односторонні — встановлюються державою в односторонньому порядку.

Чернявський А. Д.

ПІЛЬГИ ПОДАТКОВІ — надання окремим категоріям платників податків можливості сплачувати податок в меншому (порівняно з іншими платниками податків) розмірі. П.п. встановлюються відповідно до чинного законодавства, використовуються державою для стимулювання науково-технічного прогресу, формування розвитку перспективних галузей та виробництв, полегшення фінансового тягаря, реалізації екологічних заходів, соціальної підтримки малозабезпечених верств населення. Мають відплатний, терміновий і заявочний характер. Форми надання П.п.: зменшення податкової бази або суми податку; зниження податкових ставок; цільові П.п., включаючи податковий кредит.

Чернявський А. Д.

ПІРАМІДА — засіб наживи, який застосовується фінансовими компаніями. Полягає у тому, що грошові кошти, які компанія одержує від продажу цінних паперів втягненим в аферу особам, що утворюють нижні сходинки П., частково виплачує у вигляді дивідендів лише тим особам, які раніше придбали цінні папери та утворюють верхні сходинки П. Крім того, ці кошти йдуть на широко-масштабну рекламу та у дохід фінансової компанії. П. рано чи пізно очікує крах, при цьому учасники нижніх сходинок втрачають свої вкладення, а компанія або зазнає краху, або розпочинає створення нової П.

Шнитко О. С.

ПЛАН-ГРАФІК — календарний план та графік різної графічної форми (лінійні, циклограми, мережеві, комбіновані), інші графічні документи, що застосовуються задля організації та управління виробничими процесами.

Куроченко О. В.

ПЛАН ДОХОДІВ І ВИДАТКІВ ПІДПРИЄМСТВА — один із основних видів поточного фінансового плану формування операційного прибутку підприємства, що складають, як правило, на один рік з поділом на квартали; його розрахунки ґрунтуються на майбутньому надходженні операційних доходів, очікуваних операційних витратах і планових податкових платежах.

Берестецька Л. М.

ПЛАН ЕКОНОМІЧНИЙ — модель передбачуваного майбутнього стану економічної системи (країни, регіонів, галузей, підприємств, компаній). План містить показники, які характеризують стан системи в майбутньому, визначає засоби досягнення цілей, а також потрібні для цього ресурси. П.е. складається, як правило, на якийсь термін: перспективний, довгостроковий — на 10–15 років; середньостроковий — на 3–5 років; поточний, короткостроковий — до 1 року. П.е. може бути директивний, — підлягає строгому виконанню та індикативний — рекомендовані показники виконання положень плану, близькі до прогнозів.

Куроченко О. В.

ПЛАН МАРШАЛЛА — програма відновлення Європи після Другої світової війни шляхом надання американської економічної допомоги. Розроблена у 1947 р. державним секретарем США Дж. К. Маршаллом. Почала діяти у квітні 1948 р. В реалізації П.М. брали участь 17 європейських країн, на базі яких пізніше було створено Організацію Європейського економічного співробітництва. П.М. передбачав надання американської допомоги у формі як прямих поставок товарів, так і позик для фінансування проектів економічного відродження. Рівень допомоги європейським державам щороку складав 1–4 % національного доходу США.

Куроченко О. В.

ПЛАН НАДХОДЖЕННЯ І ВИТРАЧАННЯ ГРОШОВИХ КОШТІВ — один з основних видів поточного фінансового плану підприємства, який відображає майбутні грошові потоки за його операційною, інвестиційною і фінансовою діяльністю.

Куроченко О. В.

ПЛАН РАХУНКІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ — схема реєстрації та групування фактів господарської діяльності підприємства в бухгалтерському обліку, в якому наведені найменування та коди синтетичних бухгалтерських рахунків (рахунків першого порядку) і субрахунків (рахунків другого порядку).

Куроченко О. В.

ПЛАН ФІНАНСОВИЙ — складається у вигляді балансу доходів і видатків за видами діяльності (операційна, інвестиційна, фінансова). У складі доходів відображається прибуток, амортизаційні відрахування, виручка від продажу акцій, кредити тощо. У склад видатків входять планова сплата податків, кошти на формування інвестиційних ресурсів, виплати персоналу тощо.

Куроченко О. В.

ПЛАНУВАННЯ — форма управління, яка здійснюється на різних щаблях економіки. На мікрорівні являє собою систему бізнес-планів, короткострокових оперативних та регіональних програм, на макрорівні — форму державного регулювання економіки. Види П.: директивне (імперативне), індикативне, програмування.

Куроченко О. В.

ПЛАНУВАННЯ МАКРОЕКОНОМІЧНЕ — носить індикативний характер. Це науково-технологічна розробка цілей, пріоритетів, пропорцій та структур соціально-економічного розвитку країни на перспективу. Грає роль рекомендаційного документа для розробки цільових комплексних програм, координації взаємовідносин підприємств, визначає їх виробничо-збутову орієнтацію: цілі та механізми вирішення економічних завдань країни, перехід від галузевого до територіального комплексного управління з упровадженням досягнень науково-технічного прогресу, формування механізму узгодження та реалізації інтересів суб'єктів господарювання незалежно від форм власності і організації з орієнтацією на досягнення державних цілей, формування комплексного плану та цільових програм розвитку країни. Основні функції індикативного

макроекономічного планування: поєднання наукових, моніторингових та прогнозних методів вивчення соціально-економічного стану країни, визначення на цій основі критичних точок державного впливу, підтримка та регулювання напрямів і механізмів розвитку; інформаційне забезпечення суб'єктів підприємництва у разі змін економічних орієнтирів держави для вирішення їх господарських завдань; застосування державних регуляторів і нормативів, обов'язкових для всіх суб'єктів ринкової економіки; раціональний розподіл державного бюджету за напрямками розвитку економіки і групами суб'єктів господарювання.

Куроченко О. В.

ПЛАНУВАННЯ ОПТИМАЛЬНЕ — комплекс методів, який дає змогу визначити оптимальний (найкращий за обраним критерієм) варіант з багатьох можливих (альтернативних) варіантів плану або програми. П.о. ґрунтується на вирішенні завдань економіко-математичного моделювання.

Куроченко О. В.

ПЛАНУВАННЯ СТРАТЕГІЧНЕ — здійснення сукупності систематизованих та взаємоузгоджених робіт щодо визначення довгострокових цілей та напрямів діяльності підприємства. Мета П.с. — поліпшення дій підприємства у змінних умовах ринку, в умовах конкуренції, застосування досягнень науково-технічного прогресу тощо.

Куроченко О. В.

ПЛАТА ЗА ЛІЦЕНЗІЮ — разовий платіж від суб'єкта господарювання за одержання ліцензії.

Волинець В. В.

ПЛАТА ОРЕНДНА — фіксована сума, яку орендар сплачує орендодавцю незалежно від наслідків своєї господарської діяльності. П.о. встановлюється у грошовій формі. Залежно від специфіки виробничої діяльності орендаря П.о. за згодою сторін може встановлюватися в натуральній або грошово-натуральній формі. Розмір П.о. може бути змінений за погодженням сторін, а також в інших

випадках, передбачених законодавством. Орендар має право вимагати зменшення суми орендної плати, якщо через незалежні від нього обставини, за які він не відповідає, змінилися передбачені договором умови господарювання або істотно погіршився стан об'єкта оренди.

Масленко Г. В.

ПЛАТЕЖІ ДО БЮДЖЕТУ — система встановлених законодавством податків, внесків і відрахувань юридичних і фізичних осіб, що мають обов'язковий характер. У сукупності складають доходи державного бюджету.

Масленко Г. В.

ПЛАТЕЖІ ЗА КОРИСТУВАННЯ ПРИРОДНИМИ РЕСУРСАМИ — збір за участь у конкурсі (аукціоні) і видачу ліцензії; платежі за користування надрами; відрахування на відтворення мінерально-сировинної бази; акцизи. Збір за участь у конкурсі (аукціоні) і видачу ліцензії вноситься всіма учасниками. Платежі за користування надрами сплачуються користувачами надр за пошуки, розвідку родовищ корисних копалин, їх добування і користування надрами в інших цілях. Розміри платежів за проведення пошукових і розвідувальних робіт визначаються з урахуванням економіко-географічних умов, розміру ділянки надр, виду корисних копалин, тривалості робіт, ступеня геологічного дослідження території і ступеня ризику. Ці платежі стягуються у формі разових і (або) регулярних внесків за одиницю використовуваних ділянок надр або площі. Розміри регулярних внесків, як правило, зростають зі збільшенням термінів проведення пошукових і розвідувальних робіт. Розміри платежів за видобуток корисних копалин визначаються з урахуванням виду корисних копалин, кількості та якості його запасів, природно-географічних, економічних умов. Платежі за видобуток корисних копалин стягуються в разовій формі, а також у вигляді подальших регулярних внесків після початку видобутку. Розміри цих платежів визначаються як частка від вартості здобутої корисної копалини і витрат на її видобування, що

перевищують нормативи, встановлювані щорічними планами гірських робіт і погоджені з органами державного гірського нагляду. Сума платежів за добування корисних копалин входить у собівартість їх видобутку. Плата за користування надрами може стягуватися у формах: грошових платежів; частини обсягу здобутої мінеральної сировини або іншої продукції, вироблюваної користувачем надр (на підставі спеціальних угод); виконання робіт або надання послуг; заліку сум майбутніх платежів до бюджету.

Куроченко О. В.

ПЛАТЕЖІ КУПОННІ — періодичні виплати відсоткового доходу від облігацій.

Арсанукаєва К. О.

ПЛАТЕЖІ ТРАНСФЕРТНІ — грошові виплати з державного бюджету населенню і приватним підприємцям, які здійснюються в порядку перерозподілу бюджетних коштів на користь осіб, що їх найбільше потребують. Найбільш поширені три форми П.т.: субсидії або субвенції приватним підприємцям; виплати відсотків за державним боргом; державні грошові виплати на соціальні потреби: пенсії, допомога непрацездатним, безробітним і малозабезпеченим громадянам.

Куроченко О. В.

ПЛАТІЖ — сплачувана сума; процедура відшкодування грошима чого-небудь. Розрізняють платежі: авансові; до бюджету; за використання природних ресурсів, комунальні; обов'язкові, планові, разові, періодичні, відстрочені та ін.

Куроченко О. В.

ПЛАТІЖ АВАНСОВИЙ — платіж або внесок, зроблений в оплату послуг, засобів або матеріалів до їх отримання або використання — розглядається як актив.

Куроченко О. В.

ПЛАТІЖ У КРЕДИТ — покупець оплачує суму, обумовлену в контракті, через якийсь час після поставки товару, тобто продавець надає покупцеві комерційний (товарний) кредит, а оскільки

кредит надається однією фірмою іншій, такий кредит називається ще фірмовим товарним кредитом.

Куроченко О. В.

ПЛАТІЖ ГОТІВКОЮ — проводиться через банк до або при передаванні продавцем товаророзпорядчих документів або самого товару покупцю.

Куроченко О. В.

ПЛАТІЖ КОМУНАЛЬНИЙ — платіж від населення та орендарів приміщень за користування комунальними послугами (за тепло-, газо- і водопостачання, каналізацію та ін.).

Куроченко О. В.

ПЛАТІЖ ЛІЦЕНЗІЙНИЙ — ліцензійна винагорода продавцю (ліцензіару) за надання права покупцю (ліцензіату) використовувати предмет ліцензійної угоди. Є два основних види платежів: періодичні відрахування від доходу покупця в період дії угоди, тобто розмір винагороди напряму залежить від комерційного ефекту використання ліцензії, масштабів уживання (роялті); одноразовий платіж за фактичне передавання ліцензії або технічної документації (паушальний платіж).

Куроченко О. В.

ПЛАТІЖ ПАУШАЛЬНИЙ — платіж за ліцензійною угодою, що сплачується одноразово.

Куроченко О. В.

ПЛАТІЖ СТРАХОВИЙ — плата за страхування, яку страхувальник зобов'язаний внести в касу страховика згідно з договором страхування.

Куроченко О. В.

ПЛАТІЖНА ВИМОГА — розрахунковий документ, що містить вимогу стягувача або при договірному списанні отримувача до обслуговуючого платника банку здійснити без погодження з платником переказ певної суми грошей з рахунка платника на рахунок отримувача.

Куроченко О. В.

ПЛАТНИК — фізична або юридична особа, що здійснює платежі.

Куроченко О. В.

ПЛАТНЯ — грошова компенсація, винагорода.

Куроченко О. В.

ПЛАТНЯ ЗА ПОВЕРНЕННЯ — платня, стягувана інвестиційною компанією з інвестора, що повертає свої акції компанії впродовж кількох днів після їх купівлі.

Куроченко О. В.

ПЛАТНЯ ЗА ПРИРОДНІ РЕСУРСИ (див. *Платежі за користування природними ресурсами*) — форма платежу до державного бюджету за право користування і розпорядження земельними, водними, лісовими, природними ресурсами з прибутку або доходу підприємства (об'єднання, акціонерного товариства тощо) та інших джерел: визначається за встановленими нормативами (у відсотках до прибутку, у твердих ставках за діючими тарифами за одиницю ресурсу та ін., що використовується). Через П.з.п.р. вилучається і диференціальна рента, що виникає через відмінності у природній продуктивності природних ресурсів.

Куроченко О. В.

ПЛАТНЯ ЗАРОБІТНА — 1) виражена у грошовій формі частина національного доходу, яка визначається кількістю та якістю праці кожного працівника і надходить в його особисте споживання; 2) винагорода за працю, величина якої не може бути нижчою за рівень встановленої законом мінімальної заробітної платні (погодинної, щотижневої, щомісячної). Розрізняють основну й додаткову заробітну платню. П.з. поділяється на номінальну і реальну. Основні форми П.з.: відрядна, погодинна та штатно-окладна, кожна з яких має різноманітні системи.

Арсанукаєва К. О.

ПЛАТНЯ ЗАРОБІТНА ВІДРЯДНА — розрахована за відрядними розцінками на одиницю виробу (операції) і за кількістю виготовлених виробів (досконаlih операцій). Має такі види: пряма (розраховується тільки за стабільними розцінками); відрядно-прогресивна (розраховується за змінними за певним

критерієм відрядними розцінками і складається тільки з них); відрядно-преміальна (складається з розрахованої за відрядними розцінками частини і преміальної частини); акордова наперед обумовлена сума за виконаний фіксований обсяг роботи). Кожна з цих систем залежно від форм організації може бути індивідуальною і колективною (бригадною).

Куроченко О. В.

ПЛАТНЯ ЗАРОБІТНА ДОДАТКОВА — різні виплати понад основну заробітну платню. Поділяється на виплати, пов'язані з досягненням додаткових результатів праці порівняно з передбачуваними нормами, і встановлені чинним законодавством і не пов'язані з фактично відпрацьованим працівниками на підприємстві часом. До перших виплат належать премії, надбавки і доплати до тарифних ставок і посадових окладів, до других — оплата чергових і додаткових відпусток; доплата підліткам за скорочений робочий час; винагорода за вислугу літ, оплата часу виконання державних обов'язків; виплата вихідної допомоги.

Куроченко О. В.

ПЛАТНЯ ЗАРОБІТНА ОСНОВНА — постійна частина заробітної платні, що відповідає оплаті праці за діючими тарифами і нормами оплати, зокрема за окладами.

Куроченко О. В.

ПЛАТНЯ ЗАРОБІТНА ПОГОДИННА — визначається виходячи з кількості відпрацьованого часу. Сума заробітної платні визначається з годинної тарифної ставки і кількості відпрацьованих годин. Документом з обліку відпрацьованого часу працівниками є табель.

Куроченко О. В.

ПЛАТНЯ ЗАРОБІТНА СЕРЕДНЯ — визначається в середньому на одного працівника або на одиницю відпрацьованого часу: фонд заробітної платні поділяється на середньооблікову чисельність працівників або на кількість фактично відпрацьованих людино-годин за певні періоди часу — годину, день, тиждень, місяць, квартал, рік.

Куроченко О. В.

ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ — спроможність держави, юридичної або фізичної особи своєчасно і цілком виконувати свої платіжні зобов'язання, що випливають з торгових, кредитних та інших операцій грошового характеру.

Куроченко О. В.

ПОВНОВАЖЕННЯ — підписання власником акцій документа, що надає його довірній особі право голосувати за нього з будь-якого питання на річних зборах корпорації.

Арсанукаєва К. О.

ПОВНОВАЖЕННЯ ВЛАСНИКА — власник має право особисто або через уповноважені ним органи з метою здійснення підприємницької діяльності засновувати господарські організації, закріплюючи за ними належне йому майно на праві власності, праві господарського відання, а для здійснення некомерційної господарської діяльності — на праві оперативного управління, визначати мету та предмет діяльності таких організацій, склад і компетенцію їх органів управління, порядок прийняття ними рішень, склад і порядок використання майна, визначати інші умови господарювання у затверджених власником (уповноваженим ним органом) установчих документах господарської організації, а також здійснювати безпосередньо або через уповноважені ним органи у межах, встановлених законом, інші управлінські повноваження щодо заснованої організації та припиняти її діяльність відповідно до законодавства. Власник має право здійснювати організаційно-установчі повноваження також на основі належних йому корпоративних прав.

Куроченко О. В.

ПОГЛИНАННЯ — форма примусового або добровільного злиття, що передбачає ліквідацію фірми, яка поглинається, і передавання фірмі, яка поглинає, усього майна, зобов'язань і боргів ліквідованої фірми. Водночас фірма, що поглинає, збільшує свої активи на суму чистих активів поглинутої компанії.

Берестецька Л. М.

ПОГЛИНАННЯ ВОРОЖЕ — встановлення контролю за компанією через скуповування її акцій на ринку всупереч волі власників контрольних пакетів акцій.

Куроченко О. В., Берестецька Л. М.

ПОГЛИНАННЯ ПОВЗУЧЕ — скуповування акцій компанії через відкритий їх продаж на фондовій біржі впродовж певного періоду з метою поглинання компанії.

Куроченко О. В., Берестецька Л. М.

ПОДАТКИ — обов'язкові нормовані платежі в державні або місцеві бюджети, що стягуються з економічних агентів (юридичних та фізичних осіб). П. — монопольна прерогатива і необхідна умова існування держави. П. виконують дві основні функції: а) фіскальну (стягування податків для фінансування державних витрат); б) регулюючу (збирання податків та витрати державного бюджету перерозподіляють грошові кошти між економічними агентами, що призводить до певних наслідків у соціально-економічному розвитку держави). Внаслідок цього формується податкова політика держави, яка являє собою комплекс заходів держави з формування бюджету та забезпечення його видатків. Арсенал інструментів проведення такої політики називається податковою системою. Цей арсенал охоплює: засоби визначення податкової бази (види П.), податкові ставки, засоби стягування та розподілу П. Загальний рівень оподаткування у країні розраховується як питома вага доходів консолідованого державного бюджету у валовому національному продукті (податковий тягар). Податки поділяють на прямі і непрямі. До прямих належить податок з прибутку, спадщини тощо, до непрямих — мито, акциз та ін.

Чернявський А. Д.

ПОДАТКИ І ЗБОРИ (ОБОВ'ЯЗКОВІ ПЛАТЕЖІ) ДО БЮДЖЕТІВ І ДЕРЖАВНИХ ЦІЛЬОВИХ ФОНДІВ — обов'язковий внесок до бюджету відповідного рівня або державного цільового фонду, здійснюваний платниками у порядку і на умовах, що визначаються законами України про оподаткування.

Куроченко О. В.

ПОДАТКИ І ЗБОРИ ЗАГАЛЬНО-ДЕРЖАВНІ — податок на додану вартість; акцизний збір; податок на прибуток підприємств; податок на доходи фізичних осіб; мито; державне мито; податок на нерухоме майно (нерухомість); плата (податок) за землю; рентні платежі; податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів; податок на промисел; збір за геологорозвідувальні роботи, виконані за рахунок державного бюджету; збір за спеціальне використання природних ресурсів; збір за забруднення навколишнього природного середовища; збір до Фонду для здійснення заходів щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та соціального захисту населення; збір на обов'язкове соціальне страхування; збір на обов'язкове державне пенсійне страхування; збір до Державного інноваційного фонду; плата за торговий патент на деякі види підприємницької діяльності; фіксований сільськогосподарський податок; збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства; єдиний збір, що справляється у пунктах пропуску через державний кордон України; збір за використання радіочастотного ресурсу України. Загальнодержавні податки і збори (обов'язкові платежі) встановлюються Верховною Радою України і виконують на всій території України.

Куроченко О. В.

ПОДАТКИ І ЗБОРИ МІСЦЕВІ — податок з реклами; комунальний податок; готельний збір; збір за паркування автотранспорту; ринковий збір; збір за видачу ордера на квартиру; курортний збір; збір за участь у перегонах на іподромі; збір за виграш у перегонах на іподромі; збір з осіб, які беруть участь у грі на тоталізаторі на іподромі; збір за право використання місцевої символіки; збір за право проведення кіно- і телезйомок; збір за проведення місцевого аукціону, конкурсного розпродажу і лотерей; збір за проїзд по території прикордонних областей автотранспорту, що прямує за кордон; збір за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі та сфери послуг; збір з власників собак; екскурсійно-туристичний збір.

Куроченко О. В.

ПОДАТОК АКОРДНИЙ (від англ. *lump-sum tax*) — встановлення однакової суми податку для кожного платника податків — фізичної особи.

Куроченко О. В.

ПОДАТОК НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ (ПДВ) — багатоступеневий податок на споживання. Визначається як відношення вартості реалізованих товарів і послуг до вартості матеріальних витрат, віднесених на витрати виробництва і обігу. Як правило, розраховується у відсотках від вартості продукції, але на деякі види товарів може бути передбачена нульова ставка ПДВ. ПДВ стягується на всіх етапах виробництва, а також купівлі-продажу і являє собою різницю між сумою податку, який сплачується постачальнику сировини, матеріалів, і сумою, яку платник податку отримав від покупця продукції, яку він виробив. Фактично ПДВ сплачується кінцевим споживачем продукції і не впливає на витрати та прибуток підприємців-виробників проміжної продукції або сплаченої ними як споживачами сировини, матеріалів тощо. Цей податок в їх собівартість не входить, а йде на зменшення ПДВ з проданої продукції, що підлягає зарахуванню до бюджету.

Куроченко О. В.

ПОДІЛ ПРАЦІ — процес розподілу різних видів виробничої діяльності; форма організації суспільної праці, за якої окремі групи виробників закріплюються на тривалий період за певними видами виробничої діяльності; один з факторів підвищення ефективності суспільної праці.

Чернявський А. Д.

ПОДІЛ ПРАЦІ МІЖНАРОДНИЙ — розподіл праці між різними країнами.

Чернявський А. Д.

ПОДРІБНЕННЯ АКЦІЙ ЗВОРОТНЕ — подрібнення акцій таким чином, що кількість акцій зменшується, а номінальна вартість кожної акції зростає.

Куроченко О. В.

ПОЖВАВЛЕННЯ — фаза економічного циклу, за якою починається зростання ділової активності, що супро-

воджується збільшенням промислового виробництва та інвестицій, підвищенням особистих доходів та прибутків корпорацій.

Куроченко О. В.

ПОЗИКА — правовідносини економічних агентів, коли одна сторона (позикодавець) передає у власність іншій стороні (позичальнику) гроші або інші цінності, а позичальник бере на себе зобов'язання повернути позикодавцю таку саму суму грошей (суму позики) або рівну кількість інших отриманих ним цінностей того ж роду і якості. Позикодавець має право одержати від позичальника відсотки у розмірі та в порядку, що визначаються позиковою угодою.

Котнов М. О.

ПОЗИКА БАНКІВСЬКА — особливий вид позики, який не має конкретного забезпечення; надається банком, як правило, найбільш платоспроможним клієнтам, з якими існують давні зв'язки і до яких немає претензій щодо раніше оформлених кредитів.

Куроченко О. В.

ПОЗИКА ДЕРЖАВНА — вид позики, коли позичальником є держава. П.д. здійснюється шляхом придбання позикодавцем державних облігацій або інших державних цінних паперів, які засвідчують право позикодавця на одержання від позичальника наданих йому грошей. Порядок повернення грошей визначається умовами П.д.

Котнов М. О.

ПОЗИКА ДУАЛЬНА — надання, кредиту у двох валютах (наприклад, відсотки виплачуються в одній валюті, а капітал — в іншій).

Куроченко О. В.

ПОЗИКА ФУНДИРОВАНА — довгострокова позика, що створюється в результаті консолідації коротко- та середньострокових позик.

Котнов М. О.

ПОЗИЦІЯ — 1) точка зору, ставлення до якоїсь події та відповідні дії, що зумовлені цим ставленням; 2) стан, розташований

ня; 3) відкрита позиція — ще нереалізоване зобов'язання продавця або покупця на біржі. Звідси довга або коротка позиція означає нереалізовану суму зобов'язань (контрактів) відповідно з купівлі та продажу; 4) певні місяці постачання товару, в яких зосереджено торгівлю на біржі з метою активізації обігу і залучення максимальної кількості продавців і покупців; 5) фінансовий стан компанії, банку; 6) залишок коштів на рахунок; 7) нетто-залишок коштів банку в іноземній валюті; 8) цінні папери та інші фінансові активи, якими банк або брокер володіє або винен комусь.

Куроченко О. В.

ПОЗИЦІЯ АКТИВНА — позитивна різниця між відсотковими частками фінансового активу в портфелі інвестора і в еталонному портфелі.

Котнов М. О.

ПОКАЗНИК — чисельна характеристика окремих сторін діяльності. Розрізняють показники абсолютні (кількість працюючих, обіг та ін.) і відносні (співвідношення власного і позикового капіталу, основних і обігових фондів та ін.). Показники поділяються залежно від їх походження і змісту на балансові, кадрові, виробничі, фінансові, планові та ін.

Шнитко О. С.

ПОКАЗНИК БАЗИСНИЙ — економічна величина, прийнята як основа для порівняння з іншими показниками. Застосовується в аналізі, в економічних дослідженнях, у визначенні відносних значень економічних величин. Наприклад, при вивченні стану економіки в поточному році за базисні можна прийняти значення аналогічних показників минулого року.

Шнитко О. С.

ПОКАЗНИК ВІДНОСНИЙ — економічна величина, визначена як відношення абсолютного показника до базисного або як співвідношення двох різних показників.

Шнитко О. С.

ПОКАЗНИК ЕКОНОМІЧНИЙ — величини, критерії/рівні, вимірники, індикатори, за якими можна суди-

ти про стан економіки країни, регіону, підприємства, домогосподарства і зміни цього стану, про економічний розвиток, зростання, підйом або спад. Прийнято розрізняти кількісні та якісні показники, а також одиничні і групові (агреговані, синтетичні, узагальнені). П.е. визначає стан економічної системи, економічного об'єкта. Залежно від сфери застосування є показники аналітичні, прогнозні, планові, розрахункові, звітні, статистичні.

Шнипко О. С.

ПОКАЗНИК ЗВІТНИЙ — використовується при складанні звітів, в яких відображається реальний стан фірми за певний період.

Шнипко О. С.

ПОКАЗНИК НАТУРАЛЬНИЙ — показник економічної діяльності, виробництва і споживання домашніх господарств, підприємств, держави, виражений у фізичних одиницях кількості, ваги, довжини, площі, об'єму (на відміну від вартісних показників, що виражаються у грошовій формі). У бухгалтерському обліку за допомогою П.н. одержують відомості про об'єкти бухгалтерського обліку в натуральному вираженні. Для отримання узагальнених даних натуральні показники за допомогою грошових вимірників переводять у грошові показники.

Шнипко О. С.

ПОКАЗНИК ПЛАНОВИЙ — кількісні та якісні характеристики планового розвитку підприємства або структурного підрозділу, які відображають завдання плану, що визначають ресурсне забезпечення, параметри процесів виробництва і споживання впродовж планового періоду, у тому числі вартісні показники.

Шнипко О. С.

ПОКАЗНИК РОЗРАХУНКОВИЙ — визначений розрахунковим шляхом, використовується для встановлення прогнозних і планових показників.

Шнипко О. С.

ПОКАЗНИК СЕРЕДНІЙ — середньостатистичний показник, визначений як середня величина за кілька років за низкою економічних об'єктів або всіх су-

купності виробників і споживачів. Треба враховувати, що середні обсяги виробництва, доходи і витрати населення, середня заробітна платня визначаються не як середні арифметичні і не як напівсума крайніх значень, а як середньозважена величина за всіма виробничими об'єктами, працівниками, споживачами та ін.

Шнипко О. С.

ПОКАЗНИК СИНТЕТИЧНИЙ — узагальнюючий показник, що характеризує економічний об'єкт, економічну систему загалом в органічній єдності її частин. Більшість макроекономічних показників є синтетичними, одержаними за допомогою синтезу мікроекономічних показників.

Шнипко О. С.

ПОКАЗНИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ФОНДІВ — коефіцієнт інтенсивного оновлення (співвідношення обсягів вибуття і введення в дію за певний період); коефіцієнт оптимальності вибуття основних фондів (відношення фактичного коефіцієнта вибуття до нормативного). Показники, що характеризують рівень ефективності використання основних фондів, поділяються на загальні й часткові. Основні загальні показники: фондвіддача — відношення вартості виробленої за рік продукції до середньорічної вартості основних виробничих фондів; фондомісткість — відношення середньорічної вартості основних виробничих фондів до вартості виробленої за рік продукції (обернений показник фондвіддачі); фондоозброєність праці — відношення середньорічної вартості основних виробничих фондів до середньооблікової чисельності промислово-виробничого персоналу. Часткові показники використання основних фондів: коефіцієнт змінності устаткування — відношення загальної кількості відпрацьованих машинозмін за одну добу на підприємстві до загальної кількості встановленого устаткування; коефіцієнт напруженості використання устаткування — випуск продукції з розрахунку на одиницю устаткування; коефіцієнт інтенсивного на-

вантаження устаткування — відношення кількості виготовленої продукції за одиницю часу до технічної (паспортної) продуктивності цього устаткування.

Шнитко О. С.

ПОКАЗНИКИ СТАТИСТИЧНІ

— кількісні та якісні характеристики соціально-економічних явищ і процесів у суспільстві. Поділяються на групи за ознаками: 1) за еством показників — об'ємні, якісні; 2) за ступенем агрегації явищ — індивідуальні та узагальнюючі; 3) за характером явищ: інтервальні — виражають розвиток явищ у часі; моментні — відтворюють стан явища на певну дату. Показники, що характеризують з якогось боку галузь економіки, називаються галузевими, окремі територіальні утворення — територіальними або регіональними. Виражаються у формі абсолютних, відносних, середніх величин та ін. Для аналізу статистичної інформації і характеристики особливостей явища, що вивчається, застосовуються аналітичні показники — відносні і середні величини, показники варіації і динаміки, тісноти зв'язку та ін.

Шнитко О. С.

ПОКАЗНИКИ ТОВАРУ ТЕХНІЧ-

НІ — визначаються відповідністю технічного рівня товару, якості і надійності сучасним вимогам, що висувуються споживачами на ринку. Ці вимоги якнайбільше відбивають їх суспільні та індивідуальні потреби при досягнутому (прогнозованому) рівні соціально-економічного розвитку і науково-технічного прогресу як у країні, так і за кордоном. Основні вимоги споживачів до технічних показників товару наведені у стандартах.

Шнитко О. С.

ПОКАЗНИКИ ФІНАНСОВІ

— кількісно-якісні характеристики фінансово-економічних процесів. Використовуються для дослідження і аналізу фінансово-економічних процесів, оцінювання фінансового стану компанії, прогнозування тенденцій та темпів розвитку. Виокремлюють 6 основних груп П.ф. для оцінювання фінансової стійкості, ліквідності, рентабельності, ділової активності,

майнового стану, положення на ринку цінних паперів. Показники фінансової стійкості характеризують співвідношення власного та позичкового капіталу, склад джерел фінансування. До них належать: коефіцієнт співвідношення залученого капіталу до власного, коефіцієнт структури залученого капіталу (співвідношення довгострокових зобов'язань та залученого капіталу), коефіцієнт фінансової залежності (відношення господарських коштів до власного капіталу компанії), коефіцієнт концентрації залученого капіталу (співвідношення залученого капіталу до нетто господарських коштів). Показники ліквідності характеризують спроможність підприємства відповідати за своїми поточними зобов'язаннями. До них належать: коефіцієнт абсолютної ліквідності (відношення грошових коштів до поточних зобов'язань компанії), коефіцієнт швидкої ліквідності (відношення суми грошових коштів, дебіторської заборгованості і короткострокових інвестицій до поточних зобов'язань), коефіцієнт покриття (відношення поточних активів до поточних зобов'язань). Показники рентабельності характеризують загальну ефективність фінансово-економічної діяльності фірми, її прибутковість, дохідність за певний термін часу, загальну ефективність вкладеного у неї капіталу. Розрізняють загальну рентабельність, яка визначається величиною чистого прибутку компанії, рентабельність продукції (частка від ділення прибутку на виручку від реалізації), рентабельність основної діяльності (відношення прибутку від реалізації до сукупних витрат на виробництво), рентабельність власного капіталу (співвідношення чистого прибутку та середньої величини власного капіталу). Коефіцієнти ділової активності пов'язані з оцінкою ефективності поточної діяльності компанії (показники фондвіддачі, фондомісткості, оберненості коштів у розрахунках, оберненості виробничих запасів тощо). Показники майнового стану характеризують використання коштів, які є у розпорядженні компанії. До них належать: коефіцієнт зносу основних фондів, коефіцієнт оновлення, коефіцієнт

вибуття, загальна балансова вартість господарських засобів, яка є у розпорядженні компанії. Стан компанії на ринку цінних паперів оцінюється за допомогою показників дохідності (відношення різниці чистого прибутку і дивідендів за привілейованими акціями до загальної кількості звичайних акцій), цінності (співвідношення ринкової ціни акцій та їх дохідності), рентабельності (відношення дивідендів на акцію до ринкової ціни акцій), коефіцієнт котирування акцій (відношення ринкової ціни акції до її облікової ціни).

Куроченко О. В.

ПОКРИТТЯ — 1) страхівка проти цінних ризиків; 2) зворотна закупівля, відкуп контракту, який перед цим був проданий; 3) внесок грошей або цінних паперів як гарантійний завдаток (депозиту) проти можливих збитків у ф'ючерсній операції; 4) викуп первинно проданого опціону як ліквідація (закриття) операції; 5) викуп цінних паперів, раніше проданих на термін без покриття, з метою закриття відкритої позиції; 6) ступінь забезпечення фірмою виплат дивідендів і відсотків за рахунок прибутків; 7) депозитне покриття — забезпечення відкритої позиції або одержаної позички; 8) грошове покриття — ступінь наявності у фірми грошового забезпечення, необхідного для здійснення всіх платежів у встановлені терміни.

Куроченко О. В.

ПОКРИТТЯ ЗА АКРЕДИТИВОМ — сума коштів, наданих банком-емітентом виконуючому банку при відкритті акредитива для здійснення виплат. Залежно від того, чи передбачають умови акредитива зобов'язання банку-емітента надати покриття виконуючому банку, виділяють два види документарних акредитивів: покритий і непокритий.

Куроченко О. В.

ПОКУПКА — 1) придбання чого-небудь за гроші; 2) куплена річ.

Волинець В. В.

ПОКУПКА АБО ПРОДАЖ ЗВОРОТНИЙ — покупка або продаж ф'ючерсного контракту (або опціону) з

метою відміни попереднього продажу або покупки цього ж контракту.

Куроченко О. В.

ПОКУПКА АБО ПРОДАЖ ПАКЕТА АКЦІЙ ФАХІВЦЕМ — реалізація невеликого пакета акцій фахівцем, який купує або продає їх зі свого запасу за ціною, обумовленою з продавцем або покупцем.

Куроченко О. В.

ПОКУПКА ЗАКРИВАЮЧА — придбання опціону інвестором з метою компенсувати проданий раніше аналогічний опціон.

Куроченко О. В.

ПОКУПКА ЧЕРЕЗ МАРГІНАЛЬНИЙ РАХУНОК — цінних паперів з використанням брокерського кредиту.

Куроченко О. В.

ПОЛПОЛІЯ (від англ. *polypoly*) — ринкова ситуація, для якої характерна обмежена кількість великих продавців, достатня для підтримання умов конкуренції.

Куроченко О. В.

ПОЛІС СТРАХОВИЙ — документ страхової установи (страховика), що засвідчує угоду про страхування та його умови. П.с. поділяють на генеральні (поліс-абонемент, за яким страхувальник буде передавати, страховик приймати на страхування на обумовлених умовах усі об'єкти, що відповідають умові) поліси та поліси разового страхування. П.с. страхування майна може бути таксированим (якщо в ньому вказана остаточно погоджена між учасниками страхової операції оцінка об'єкта страхування) та нетаксированим (якщо він не має такої оцінки або ця оцінка дана приблизно). В останньому випадку остаточно оцінка застрахованого майна виконується при настанні страхового випадку сюрвейером або шляхом пред'явлення вантажних документів. П.с. життя передбачає виплату страхової суми в разі смерті страхувальника (за винятком самогубства). Страхові премії за таким полісом виплачуються періодично, а сума виплат бенефіціару — одноразово.

Масленко Г. В.

ПОЛІТИКА — 1) діяльність органів державної влади і державного управління, яка обумовлена суспільним ладом і економічною структурою держави, а також діяльність суспільних класів, партій та інших класових організацій, суспільних угруповань, яка визначається їх інтересами і цілями; 2) проблеми і явища суспільного державного життя; 3) образ дій, спрямованих на досягнення конкретної мети, що визначає відносини між людьми.

Куроченко О. В.

ПОЛІТИКА АКОМОДАЦІЙНА — економічна політика, спрямована на пом'якшення наслідків від шокової терапії в економіці та послаблення їх руйнівної сили.

Куроченко О. В.

ПОЛІТИКА АМОРТИЗАЦІЙНА — найрезультативніший напрям серед економічних методів регулювання. Прискорена амортизація дає змогу підприємствам прогресивних галузей економіки вже в перші роки експлуатації машин і устаткування окупити більшу частину їх вартості, накопичити в амортизаційному фонді достатню кількість коштів для подальшого інвестування.

Куроченко О. В.

ПОЛІТИКА АНТИІНФЛЯЦІЙНА — комплекс взаємопов'язаних заходів, які здійснюються урядом і національним банком для попередження зниження темпів і подолання інфляції, які, у свою чергу, залежать від характеру і рівня інфляції. Основними факторами інфляції у країнах з ринковою економікою є значний дефіцит державного бюджету та труднощі його фінансування, а також великомасштабна кредитна емісія. Зростання невиробничих витрат держави на військові цілі, утримання державних органів, дотації збитковим підприємствам, збільшення зовнішньої та внутрішньої заборгованості та відповідно витрат на обслуговування державного боргу сприяють поглибленню дефіциту бюджету, а заходи, що вживаються, посилюють інфляцію. Водночас висока кредитна емісія зумовлюється низькими процентними

ставками за кредит, що підвищує інвестиційний попит та відповідне зростання цін. П.а. містить комплекс заходів щодо скорочення дефіциту державного бюджету за рахунок збільшення доходів, зниження витрат і кредитної емісії. Це досягається шляхом підвищення ставки рефінансування, підвищення норм резервування в центральному банку, обмеження готівкового обігу, врегулювання валютного ринку, створення умов для довгострокового інвестування тощо.

Куроченко О. В.

ПОЛІТИКА АСОРТИМЕНТНА — політика, яка спрямована на вибір номенклатури вироблюваної продукції та її оптимізацію. П.а. здійснюється з урахуванням наявності необхідних ресурсів, рівня техніко-технологічного стану виробництва, можливостей створення нового виробництва, очікуваної рентабельності та терміну окупності інвестицій, наявності управлінських кадрів і кваліфікованого персоналу тощо.

Куроченко О. В.

ПОЛІТИКА БАНКІВСЬКА — комплекс заходів, спрямованих на формування певних відносин до банківської системи, організацію її роботи з урахуванням особливостей діяльності.

Куроченко О. В.

ПОЛІТИКА БЮДЖЕТНОЇ ЕКСПАНСІЇ — підвищення сукупного попиту в результаті збільшення урядових витрат на товари і послуги, а також зменшення чистого обсягу податкових надходжень.

Куроченко О. В.

ПОЛІТИКА ВАЛЮТНА — комплекс державних заходів, спрямованих на регулювання курсу національної валюти. В теоріях П.в. розглядаються такі основні її варіанти: 1) фінансування позитивних та негативних сальдо платіжного балансу на базі зміни у резервах та грошових зобов'язань перед іншими країнами; 2) валютний контроль для забезпечення фіксованого валютного курсу; 3) введення плаваючого валютного курсу, який визначається валютним ринком

без офіційного втручання; 4) постійно фіксовані курси, коли держава проводить зміни в економіці, що відповідають діючому валютному курсу. Можливо використання у П.в. комбінації із зазначених варіантів.

Куроченко О. В.

ПОЛІТИКА ГРОШОВО-КРЕДИТНА — здійснюється з метою впливу на грошову пропозицію в економіці. Оскільки П.г.-к. значно впливає майже на всі макроекономічні показники (валовий національний продукт, національний дохід, рівень цін тощо), вона розглядається як основний напрям економічної політики держави. Провідну роль у П.г.-к. відіграє центральний банк (Національний банк України), який використовує такі основні інструменти: грошова емісія; операції з державними цінними паперами на відкритому ринку; зміна норми обов'язкових резервів; маніпулювання обліковою ставкою.

Куроченко О. В.

ПОЛІТИКА ДЕФЛЯЦІЙНА — сукупність заходів, яких вживає держава з метою стримування інфляції та оздоровлення платіжного балансу.

Куроченко О. В.

ПОЛІТИКА “ДЕШЕВИХ” ГРОШЕЙ — політика уряду і банків, що передбачає ширше використання банківського кредиту шляхом зниження відсоткових ставок.

Берестецька Л. М.

ПОЛІТИКА “ДОРОГИХ” ГРОШЕЙ — політика уряду і центрального банку, що передбачає скорочення грошової маси в обігу.

Берестецька Л. М.

ПОЛІТИКА ДОХОДІВ — сукупність урядових норм та заходів, що впливають на заробітну плату, ціни та інфляційні очікування. Така політика може бути добровільною (профспілки утримуються від вимог підвищення заробітної плати, а підприємці — від підвищення цін) та примусовою (урядовий контроль над цінами і заробітною платою).

Куроченко О. В.

ПОЛІТИКА ЕКОНОМІЧНА — система економічних заходів держави, яка спрямована на покращення соціально-економічного становища країни. Зміст П.е., її цілі та засоби визначаються характером суспільного устрою, внутрішніми та міжнародними умовами розвитку країни. Форми і методи П.е. визначаються соціально-економічним станом народного господарства країни, а також роллю і місцем держави у суспільному житті.

Куроченко О. В.

ПОЛІТИКА ЗАЙНЯТОСТІ — сукупність заходів, спрямованих на скорочення безробіття, покращення розподілу робочої сили та ефективне використання трудових ресурсів.

Куроченко О. В.

ПОЛІТИКА ІНВЕСТИЦІЙНА — складова інвестиційного процесу, що охоплює визначення цілей інвестора, зокрема, оцінювання співвідношення між очікуваною прибутковістю і ризиком.

Куроченко О. В.

ПОЛІТИКА ІННОВАЦІЙНА ДЕРЖАВИ — сукупність форм, методів і напрямків впливу держави на виробництво з метою випуску нових видів продукції та технологій, поширення на цій основі ринків збуту вітчизняних товарів.

Куроченко О. В.

ПОЛІТИКА МИТНА (від англ. *customs policy*) — митне регулювання шляхом зміни порядку стягування державою грошових зборів через мережу митних установ з товарів, майна і цінностей при перетині ними кордону країни. Існує мито ввізне, вивізне і транзитне. Ставки мита визначаються митними тарифами (перелік митного оподаткування товарів).

Куроченко О. В.

ПОЛІТИКА НАУКОВО-ТЕХНІЧНА — складова політики держави, сукупність теоретичних ідей, цілей і завдань, практичних заходів розвитку науки, техніки, праці і виробництва. Система економічних, організаційних, соціальних та інших заходів з прямими і зворотними зв'язками між її елементами, спрямова-

на на здійснення та істотне прискорення НТП, перетворення науки в безпосередню продуктивну силу суспільства, розвиток на цій основі продуктивних сил і зростання продуктивності праці, інтенсифікація виробництва. Є наукова, технічна, кадрова, освітня політика. Розглядаючи кожну окремо, необхідно враховувати їх єдність, взаємозв'язок.

Куроченко О. В.

ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВА ОБЛІКОВА — сукупність обраних підприємством засобів ведення бухгалтерського обліку (первинного спостереження, натурального та вартісного виміру, поточного групування та звітнього узагальнення фактів господарської діяльності).

Куроченко О. В.

ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВА ТОВАРНА — комплекс заходів підприємства, спрямованих на планування асортименту товарів і пропонованих послуг.

Куроченко О. В.

ПОЛІТИКА ПОДАТКОВА — застосовується для поповнення державних фінансових ресурсів, а також для стимулювання економічного зростання, науково-технічного прогресу, здійснення структурних перетворень, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників. Реалізується за двома напрямками: визначення видів податків і встановлення податкових ставок; надання податкових пільг окремим суб'єктам (особам) з метою впливу на інвестиційний клімат та рівень грошових доходів населення.

Куроченко О. В.

ПОЛІТИКА ПРОМИСЛОВА — комплекс заходів державного впливу на результати роботи промисловості шляхом перерозподілу ресурсів з метою вдосконалення структури національної економіки та підвищення її конкурентоспроможності на світових ринках. П.п. має різні моделі, які залежать від рівня промислового розвитку країни та вибору напрямку пріоритетного (селективна підтримка) розвитку.

Куроченко О. В.

ПОЛІТИКА ПРОЦЕНТНА — регулювання державою (Центральним банком) ціни кредитних ресурсів шляхом зміни офіційної (облікової) процентної ставки. Облікова ставка (ставка рефінансування) — це процент, під який Центральний банк країни надає кредити комерційним банкам. Така зміна процентної ставки Центрального банку підвищує або знижує кредитні можливості комерційних банків, впливаючи таким чином на загальний обсяг кредитних ресурсів в економіці. Зменшення ставки рефінансування активізує інвестиційний попит і стимулює виробництво, а підвищення — навпаки.

Куроченко О. В.

ПОЛІТИКА РЕГІОНАЛЬНА — комплекс державних заходів, спрямованих на підвищення ефективності діяльності територіальних одиниць відповідно до обраної стратегії розвитку країни. Об'єктивною передумовою П.р. є нерівномірність регіонального розвитку, що зумовлена природно-кліматичними умовами, наявністю корисних копалин, розміщенням продуктивних сил тощо.

Куроченко О. В.

ПОЛІТИКА СОЦІАЛЬНА — частина загальної державної політики, яка пов'язана з впливом на умови життя населення, його основних верств, груп і категорій. Має такі напрями: регулювання доходів, зайнятості, соціального забезпечення; заходи у сферах освіти і охорони здоров'я, житла та культури. Головна мета — розвиток людини як вищої цінності будь-якого суспільства. Практична реалізація П.с. залежить від політичного устрою держави, рівня економічного розвитку, характеру власності, моралі, особливостей культурно-історичного розвитку. В основу П.с. покладено розподіл створеного суспільного продукту.

Куроченко О. В.

ПОЛІТИКА ТОВАРНА — поняття, що охоплює асортиментну політику, створення нових товарів та їх виробництво, виключення з експортної програми товарів, що втратили споживацький попит, модифікацію товарів, питання упаковки, товарного знаку і найменування товару.

Куроченко О. В.

ПОЛІТИКА ТОРГОВА — основна частина зовнішньоекономічної політики держави, спрямована на регулювання експорту та імпорту товарів і послуг. Має різні моделі: від вільної торгівлі до повного протекціонізму. Основний механізм П.т. — введення бар'єрів на кордоні держави (мити, тарифи, квоти). Митні тарифи поділяються на імпорتنі (стягуються при ввезенні товарів) та експортні (при вивезенні). Ставки мита можуть бути адвалорними (встановлюються у відсотках від митної вартості кожної одиниці товару), специфічними (визначаються у фіксованому розмірі на кожну одиницю товару) та комбінованому (поєднання обох видів ставок). Імпорتنі та експортні квоти належать до нетарифного регулювання зовнішньоторгових зв'язків. Вони становлять кількісне обмеження обсягу того чи іншого виду продукції, яка перетинає кордон країни. Для фіксації цього факту видаються ліцензії.

Куроченко О. В.

ПОМИЛКА ВИПАДКОВА — різниця між отриманим значенням випадкової величини і значенням, передбаченим на підставі деякої моделі.

Куроченко О. В.

ПОМИЛКА СТАНДАРТИЗОВАНА ПРОГНОЗУ ПРИБУТКУ — відношення різниці між фактичним прибутком фірми за певний період і прибутком, що очікувався, до стандартного відхилення помилок попередніх прогнозів.

Куроченко О. В.

ПОМИЛКА СТАНДАРТНА ДЛЯ АЛЬФА-КОЕФІЦІЄНТА — стандартне відхилення альфа-коефіцієнта цінного папера, що відповідає її апостеріорній характеристичній лінії.

Куроченко О. В.

ПОМИЛКА СТАНДАРТНА ДЛЯ БЕТА-КОЕФІЦІЄНТА — стандартне відхилення бета-коефіцієнта цінного папера, що відповідає її апостеріорній характеристичній лінії.

Куроченко О. В.

ПОМИЛКА У ВИБОРІ ЦІННИХ ПАПЕРІВ ПРИ ОЦІНЮВАННІ — вибір паперів, ціни яких добре узгоджуються з моделлю, та ігнорування паперів, щодо яких статистика не відповідає моделі. У результаті модель здається ефективнішою, ніж є насправді.

Куроченко О. В.

ПОНЕДІЛОК ЧОРНИЙ — один з двох понеділків у ХХ ст., коли відбулися два найбільші крахи ринків цінних паперів. У перший "чорний понеділок" — 28 жовтня 1929 р. — на Уол-стріті промисловий індекс Доу Джонса за акціями 30 провідних компаній знизився відразу на 13%. У другий "чорний понеділок" — 19 жовтня 1987 р. — цей індекс зменшився на 23%. В обох випадках ці події у США викликали найтяжчі кризи фондових ринків усього світу.

Куроченко О. В.

ПОНОВЛЕННЯ АКРЕДИТИВА — збільшення банком-емітентом суми акредитива, що може бути використана для розрахунків з бенефіціаром.

Куроченко О. В.

ПОПИТ — форма вираження потреб на ринку, забезпечених грошовими засобами. П. завжди розглядається як платоспроможний; він показує, скільки товарів і послуг може придбати на ринку покупець.

Сладкевич В. П.

ПОПИТ ВИРОБНИЧИЙ — попит на ресурси, які призначені для виробництва якоїсь продукції.

Куроченко О. В.

ПОПИТ КІНЦЕВИЙ (від англ. *final demand*) — попит на товари і послуги, які складають кінцевий продукт економіки країни (виробниче та невиробниче споживання). П.к. — частина загального агрегованого попиту за відрахуванням попиту на проміжну продукцію.

Куроченко О. В.

ПОПИТ НА ГРОШІ (від англ. *money demand, demand for money*) — сумарний термін, який використовують економісти для пояснення, чому окремі особи і фірми накопичують гроші. Основні мо-

тиви для накопичення грошей: 1) попит на гроші для операцій, купівлі товарів; 2) попит на гроші як на активи — бажан-ня людей мати дуже ліквідний позаризи-ковий актив.

Сладкевич В. П.

ПОПИТ РИНКОВИЙ — кількість товару, яку споживачі можуть купити за визначеною ціною.

Арсанукаєва К. О.

ПОПИТ СУКУПНИЙ — кількість товарів і послуг, тобто реальний обсяг національного виробництва, яку покупці готові купити за певного рівня цін (інші умови сталі).

Арсанукаєва К. О.

ПОРІВНЯННЯ ІНВЕСТИЦІЙ-НИХ ПРОЕКТІВ — аналіз і ранжирування двох і більше інвестиційних проєктів за ступенем їх привабливості для інвестора. В результаті аналізу кожного інвестиційного проєкту необхідно одержати набір показників: чистий поточний ефект, внутрішня норма окупності, загальна рентабельність, строк окупності.

Куроченко О. В.

ПОРІГ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ — точка беззбитковості — показник, що характеризує обсяг реалізації продукції (товарів, послуг), при якому сума чистого операційного прибутку підприємства дорівнює загальній сумі його поточних витрат (або сума маржинального прибутку дорівнює сумі постійних операційних витрат), тобто досягається рівень беззбитковості підприємства.

Берестецька Л. М.

ПОРТФЕЛЬ — 1) сукупність замовлень товарів на певну дату для окремої фірми, галузі та економіки загалом; 2) план асортиментної поставки товарів за видами, який складається на базі актів на поставку продукції з урахуванням попиту і виробничих можливостей виробника та який є підставою для укладення договорів на поставку продукції; 3) П. цінних паперів різних видів, якими володіє юридична чи фізична особа; 4) комбінація активів, що характеризують фінансові можливості економічного суб'єкта.

Куроченко О. В.

ПОРТФЕЛЬ ГОСПОДАРСЬКИЙ (КОРПОРАТИВНИЙ ПОРТФЕЛЬ)

— сукупність окремих напрямів діяльності підприємства. Господарський портфель повинен відповідати можливостям підприємства і конкретним умовам зовнішнього середовища. Керівництво на підставі періодичного аналізу портфеля має визначати, які напрями ділової активності треба підтримувати, які розвивати, а які ліквідувати.

Куроченко О. В.

ПОРТФЕЛЬ ЕТАЛОННИЙ — портфель активів, прибутковість якого використовується для порівняння з прибутковістю портфеля інвестора з метою оцінювання ефективності його інвестиційної стратегії. П.е. є для інвестора реальною альтернативою наявному портфелю і подібний останньому за параметрами ризику.

Куроченко О. В.

ПОРТФЕЛЬ ЕФЕКТИВНИЙ — забезпечує інвесторові як максимальну очікувану прибутковість при заданому рівні ризику, так і мінімальний ризик при заданій очікуваній прибутковості.

Куроченко О. В.

ПОРТФЕЛЬ ЗБАЛАНСОВАНИЙ — сукупність напрямків діяльності підприємства, яка забезпечує йому можливість оптимального поєднання доходності, надійності та ліквідності.

Куроченко О. В.

ПОРТФЕЛЬ КУТОВИЙ — ефективний портфель, який при комбінації із суміжним "кутовим" портфелем дає ефект.

Куроченко О. В.

ПОРТФЕЛЬ НЕЕФЕКТИВНИЙ — портфель, який не задовольняє критерії ефективності, а тому не належить до ефективної множини.

Куроченко О. В.

ПОРТФЕЛЬ ОБЛІГАЦІЙ — портфель облігацій з різним рівнем прибутковості, що забезпечує власникові потік грошових надходжень, відповідний певному потоку виплат.

Куроченко О. В.

ПОРТФЕЛЬ ОПТИМАЛЬНИЙ

— допустимий портфель, що є найпереважнішим для інвестора. Визначається точкою дотику ефективної множини і кривої байдужості інвестора.

Куроченко О. В.

ПОРТФЕЛЬ РИНКОВИЙ — портфель, що складається з інвестицій у різні цінні папери. Пропорція інвестування в кожний папір дорівнює частці цього цінного папера в загальній капіталізації ринку.

Сладкевич В. П.

ПОРТФЕЛЬ СТРАХОВИЙ — сукупність страхових внесків (платежів), прийнятих страховою компанією, що характеризує загальний обсяг її діяльності. П.с. може визначатися за кількістю застрахованих об'єктів, числом договорів страхування, а також за розміром загальної страхової суми.

Куроченко О. В.

ПОРЯДОК ВСТАНОВЛЕННЯ ПОДАТКОВИХ СТАВОК — ставки податків і зборів (обов'язкових платежів) встановлюються Верховною Радою України, Верховною Радою Автономної Республіки Крим і сільськими, селищними, міськими радами відповідно до законів України про оподаткування і не змінюються впродовж бюджетного року, за винятком випадків, пов'язаних із застосуванням антидемпінгових, компенсаційних і спеціальних заходів відповідно до законів України. Зміна податкових ставок і механізм справляння податків і зборів (обов'язкових платежів) не можуть запроваджуватися Законом України "Про Державний бюджет України" на відповідний рік.

Волинець В. В.

ПОСАДА — визначена структурою і штатним розписом первинна штатна одиниця або робоче місце — основний елемент організаційної структури підприємства, установи, державного органу, на який покладено встановлене нормативними актами коло службових повноважень, відповідальності та місце в ієрархії.

Куроченко О. В.

ПОСАДА ДЕРЖАВНА — державними посадовими особами вважаються керівники та заступники керівників державних органів та їх апарату, інші державні службовці, на яких законами або іншими нормативними актами покладено здійснення організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій. Особам, прийнятим на державну службу, присвоюються ранги (15 рангів) відповідно до категорій посад (7 категорій). Службовцям, які займають посади, віднесені до першої категорії, може бути присвоєно 3, 2 і 1 ранг; до другої — 5, 4 і 3 ранг; до третьої — 7, 6 і 5 ранг; до четвертої — 9, 8 і 7 ранг; до п'ятої — 11, 10 і 9 ранг; до шостої — 13, 12 і 11 ранг; до сьомої — 15, 14 і 13 ранг. Прийняття на державну службу на посади третьої-сьомої категорій здійснюється на конкурсній основі. Ранг державному службовцю присвоюється відповідно до займаної посади, рівня професійної кваліфікації та результатів роботи. Ранги, які відповідають посадам першої категорії, присвоюються Президентом України. Ранги, які відповідають посадам другої категорії, присвоюються Кабінетом Міністрів України. Ранги, які відповідають посадам третьої-сьомої категорій, присвоюються керівником державного органу, в системі якого працює державний службовець. Державний службовець може бути позбавлений рангу лише за вироком суду. Граничний вік перебування на державній службі становить 60 років для чоловіків і 55 років для жінок. У разі необхідності термін перебування на державній службі може бути продовжено, але не більше як на п'ять років. Після закінчення цього терміну державні службовці можуть бути залишені на державній службі лише на посадах радників або консультантів.

Куроченко О. В.

ПОСЕРЕДНИК — фізична або юридична особа (фірма, організація), яка, перебуваючи між виробником і споживачем, сприяє обертанню товарів. У юриспруденції до посередників належать особи, які сприяють продавцям та покупцям в укладенні та виконанні угод. Посередниками є агенти, брокери, дилери, маклери, комісіонери, комівояжери.

Чернявський А. Д.

ПОСЕРЕДНИКИ ФІНАНСОВІ

— 1) фінансові організації, що надають у процесі здійснення операцій з цінними паперами посередницькі послуги: брокерські, дилерські, послуги з підписки; 2) організація, яка випускає фінансові зобов'язання і використовує надходження від їх продажу для придбання фінансових активів, що випускаються в обіг фізичними особами, товариствами, корпораціями, державними установами, а також іншими фінансовими посередниками.

Чернявський А. Д.

ПОСЕРЕДНИЦТВО ІНВЕСТИЦІЙНЕ — процес аналізу і вибору способів залучення інвестицій від імені емітента цінних паперів.

Чернявський А. Д.

ПОСЕРЕДНИЦТВО ФІНАНСОВЕ

— діяльність, пов'язана з отриманням та перерозподілом фінансових коштів, крім випадків, передбачених законодавством. П.ф. здійснюється установами банків та іншими фінансово-кредитними організаціями.

Чернявський А. Д.

ПОСЕСІЯ — термін, що означає вступ у права на одержання дивідендів.

Куроченко О. В.

ПОСИЛАННЯ — характеристика, що надається фізичній або юридичній особі іншою особою, яка користується довірою серед певних верств суспільства.

Арсанукаєва К. О.

ПОСЛУГА — форма непродуктивної праці, що оплачується за рахунок доходу. Може бути у матеріальній та нематеріальній формі.

Куроченко О. В.

ПОСЛУГИ БАНКІВ ФАКТОРИНГОВІ — придбання банком права вимоги у грошовій формі з поставки товарів або надання послуг з прийняттям ризику виконання такої вимоги та прийому платежів (факторинг). Є банківською операцією та здійснюється на комісійних засадах на підставі договору. За договором факторингу банк бере на себе

зобов'язання передати за плату кошти в розпорядження клієнта, а клієнт бере на себе зобов'язання відступити банку грошову вимогу до третьої особи, що випливає з відносин клієнта з цією третьою особою. Договір факторингу є дійсним незалежно від угоди між клієнтом та його боржником про заборону або обмеження передавання грошової вимоги.

Масленко Г. В.

ПОСТАВКА ТОВАРУ — завершальний етап виконання договору купівлі-продажу, на якому продавець здійснює відплатне передавання товару покупцеві. Поставка може здійснюватись у формі безпосереднього передавання товарів покупцеві або його доставки за допомогою транспорту в місце, зазначене покупцем. Фірма, яка забезпечує поставку товару споживачу, називається поставальником.

Куроченко О. В.

ПОСТАЧАННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ — матеріально-технічне постачання та збут продукції виробничо-технічного призначення і виробів народного споживання як власного виробництва, так і придбаних у інших суб'єктів господарювання. Здійснюється суб'єктами господарювання шляхом поставки, а у випадках, передбачених Господарським кодексом, також на підставі договорів купівлі-продажу.

Волинець В. В.

ПОСТКЕЙНСІАНСТВО — напрям економічної думки, який сформувався в останній третині ХХ ст. в результаті краху концепції неокласичного синтезу та ґрунтується на головній ідеї теорії Дж. М. Кейнса про внутрішню нестійкість ринкової економіки і необхідність її державного регулювання. Основні представники — Р. Клауер, А. Лейонхуфвуд, П. Девідсон, Дж.В. Робінсон, П. Сраффа, Н. Калдор та ін. Теорія П. достатньо еkleктична і поєднує в собі модернізовані концепції Кейнса, доктрини класичної теорії А. Сміта і Д. Рікардо, деякі ідеї економічної теорії К. Маркса, а також ряд положень сучасного інституціоналізму. Водночас представники П. рішуче виступають проти неокласичної школи та багатьох положень маржиналізму.

Куроченко О. В.

ПОТЕНЦІАЛ — сукупність наявних засобів або можливостей у певній галузі економіки.

Куроченко О. В.

ПОТЕНЦІАЛ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ПОЗИЧКОВИЙ — розмір суми, на яку система комерційних банків може збільшити масу грошей в обігу шляхом надання нових позик громадянам і підприємствам (або купівлі в них цінних паперів); сума, яка дорівнює надлишковому резерву системи комерційних банків, помножена на грошовий мультиплікатор.

Куроченко О. В.

ПОТЕНЦІАЛ ВИРОБНИЧИЙ — 1) обсяг продукції, який може бути вироблений при повному використанні наявних ресурсів; 2) існуючі і потенційні можливості виробництва.

Куроченко О. В.

ПОТЕНЦІАЛ ЕКОНОМІЧНИЙ — спроможність економіки країни, її галузей, підприємств, господарств здійснювати виробничу діяльність, випускати продукцію, товари, надавати послуги, задовольняти попит населення, суспільні потреби, забезпечувати розвиток виробництва та споживання. П.е. країни визначається її природними ресурсами, засобами виробництва, трудовим і науково-технічним потенціалом, накопиченим національним багатством.

Куроченко О. В.

ПОТЕНЦІАЛ ЕКСПОРТНИЙ — сукупний обсяг накопичених ресурсів, що можуть бути задіяні для досягнення максимально можливих обсягів задоволення попиту на зовнішніх ринках у перспективі за умови їх оптимального використання. Динамічний показник, що постійно змінюється з розвитком економіки країни і кон'юнктури світового ринку. П.е. характеризує не тільки абсолютний обсяг експорту, а й резерви матеріально-технічних, товарних, інтелектуальних, трудових та інших ресурсів, що можуть бути задіяні для здійснення зовнішньо-економічних операцій за певних умов. За своїм змістом П.е.

може мати як матеріальну, так і вартісну форму. У матеріальній формі це основні засоби, обігові кошти та кваліфікація фахівців; у вартісній — сукупність витрат, пов'язаних з виробництвом і доведенням інвестиційної продукції до споживачів. Залежно від рівня суб'єкта П.е. можна оцінювати на різних рівнях: підприємства; галузі; окремого регіону; потенціал держави загалом.

Куроченко О. В.

ПОТЕНЦІАЛ ЕКСПОРТНИЙ ГАЛУЗІ (ОКРЕМОГО ПІДПРИЄМСТВА) — здатність до контролю над найможливо більшою частиною ринку при певних обмеженнях внутрішнього і зовнішнього характеру. Ця "здатність" визначається ресурсами галузі (підприємства), особливостями їх використання у спрямуванні на формування продукту та маркетингових стратегій, що забезпечують їм необхідну конкурентоспроможність. Експортний потенціал необхідно розглядати у площині конкурентоспроможності продукції на зовнішніх ринках — головної передумови комерційного успіху на ринку. Для цього необхідно визначити перспективні можливості випуску висококонкурентної продукції і надання відповідних послуг. Наявність ресурсів ще не слугує ознакою високого потенціалу підприємства. Передусім потрібне високоефективне їх використання, яке залежить від впливу чинників як внутрішнього, так і зовнішнього характеру. При розгляді ресурсної бази експортного потенціалу необхідно розрізняти: наявність ресурсів, що визначають науково-технічний, технологічний та фінансовий стан галузі (підприємства) — технічна складова; наявність маркетингових та організаційно-управлінських можливостей — управлінсько-маркетингова складова.

Куроченко О. В.

ПОТЕНЦІАЛ КРАЇНИ ЕКОНОМІЧНИЙ — максимально можливий рівень виробництва продукції в країні при наявних трудових та матеріальних ресурсах. Поділяється на трудовий та матеріально-сировинний потенціал.

Куроченко О. В.

ПОТЕНЦІАЛ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ — сукупність кадрових, матеріально-технічних, інформаційних та організаційних ресурсів, спрямованих на вирішення завдань науково-технічного розвитку.

Куроченко О. В.

ПОТЕНЦІАЛ ПРИРОДНО-РЕСУРСНИЙ — 1) здатність природних систем без втрати для себе та людей забезпечувати задоволення потреб у продукції; 2) доступна при певних технологіях та соціально-економічних відносинах сукупність природних ресурсів.

Куроченко О. В.

ПОТЕНЦІАЛ РИНКУ — абсолютний або відносний обсяг товарів, який може бути закуплений або спожитий тим чи іншим сегментом ринку за певний період часу.

Куроченко О. В.

ПОТЕНЦІАЛ ТРУДОВИЙ — наявні та передбачувані у майбутньому кількість і якість праці, які має у своєму розпорядженні підприємство; на рівні країни — чисельність населення працездатного віку та його ознаки.

Куроченко О. В.

ПОТЕНЦІАЛ ФІРМИ АКВІЗИТОРСЬКИЙ — спроможність фірми формувати та утримувати на певному рівні попит на вироблювану нею продукцію та послуги.

Куроченко О. В.

ПОТІК — економічна величина, яка визначається в русі з урахуванням того періоду часу, для якого робиться розрахунок. П. визначається обсягом, поділеним на час.

Куроченко О. В.

ПОТІК ПЛАТЕЖІВ — розподілені за часом надходження виплати суб'єкта господарювання. Залежно від характеру розподілу (або умов формування) П.п. має різні форми: інтервальні (ренти, анuitети) та неперіодичні; дискретні та безперервні (з дуже малим інтервалом між платежами); постійні (з рівними елементами ряду) та перемінні; кінцеві та безкінечні; негайні та відстрочені.

Куроченко О. В.

ПОТІК РЕАЛЬНИХ ГРОШЕЙ — сума доходів фірми та її амортизаційних відрахувань, яка зберігається для формування власного джерела грошових коштів. При оцінюванні ефективності капітальних вкладень — показник, який визначається як різниця між припливом і відтоком грошових коштів від інвестиційної та операційної діяльності у кожному періоді реалізації проекту.

Куроченко О. В.

ПОТІК ЧИСТИЙ ГРОШОВИЙ — сума коштів, що залишається після задоволення всіх потреб бізнесу впродовж операційного періоду. Визначається для власного капіталу чи інвестованого.

Куроченко О. В.

ПОТРЕБА ІНФОРМАЦІЙНА — потреба в інформації (знаннях, відомостях, даних), яка виникає у випадку, коли споживач не може вирішити завдання без певної інформації. П.і. задовольняється (цілком або частково) в ході взаємодії споживача та інформаційної системи. Для задоволення сучасної П.і. необхідно формувати комплексні інформаційні системи, які містять усі види інформації, потрібної для прийняття управлінських рішень будь-якого рівня, масштабу та спрямування.

Арсанукаєва К. О.

ПОТРЕБИ — необхідність у будь-чому для підтримки життєдіяльності індивіда, соціальної групи, суспільства. П. є внутрішнім стимулом активності людини та відбивають взаємозв'язок індивіда та його діяльності і виявляються у його інтересах та поведінці. Поділяються на матеріальні та духовні. Класифікація П. залежить від структури об'єкта та цілей дослідження. Загальним для усіх видів П. є їх безпосередня залежність від людської діяльності та стану суспільного виробництва.

Куроченко О. В.

ПОТУЖНІСТЬ ВИРОБНИЧА — характеризує максимально можливий річний (добовий) обсяг випуску продукції визначеної номенклатури та асортименту з урахуванням найкращого ви-

користання усіх видів ресурсів, що є на підприємстві. Визначається, як правило, з розрахунку на рік на базі потужності основних цехів, дільниць чи агрегатів, які виконують основні технологічні операції з виготовлення продукції. На плановий період П.в. підприємства розраховується виходячи з номенклатури та асортименту продукції, передбачених планом; за звітний період — аналогічним чином, але на підставі фактичного випуску продукції. Залежно від специфіки виробництва та галузевої особливості підприємства для виміру його П.в. можуть бути використані натуральні, умовно-натуральні та вартісні показники. Як правило, П.в. розраховується в тих одиницях, в яких планується випуск продукції. П.в. визначається за всією номенклатурою виробленої профільної продукції виходячи з потужності провідних цехів основного виробництва та можливостей внутрішньогосподарського кооперування. У розрахунках П.в. підприємства враховується все діюче і недіюче (внаслідок несправності, ремонту, модернізації тощо) устаткування. Обчислюється за технічними або проектними нормами продуктивності устаткування, використання виробничих площ і трудомісткості виробів, виходу продукції із сировини з урахуванням застосування прогресивної технології виробництва. Для визначення П.в. підприємства приймається максимально можлива тривалість роботи устаткування з урахуванням процесу виробництва — переривистий чи безперервний. П.в. поділяється за видами: перспективна; проектна; резервна; поточна.

Коптов М. О.

ПОТУЖНІСТЬ ВИРОБНИЧА ПЕРСПЕКТИВНА — характеризує очікувані у плановому періоді зміни номенклатури і асортименту продукції, технології та організації виробництва.

Куроченко О. В.

ПОТУЖНІСТЬ ВИРОБНИЧА ПОТОЧНА (ДІЮЧА) — потужність підприємства (цеху, дільниці, агрегату), яка характеризує його потенціальну здатність виробляти впродовж певного ка-

лендарного періоду передбачену планом максимально можливою кількістю продукції. Ця динамічна величина визначається періодично у зв'язку зі зміною організаційно-технічних умов розвитку виробництва або з перевищенням (зменшенням) проектних показників. Зазвичай обчислюють на кінець року, кварталу, місяця тощо. Поділяється за часом визначення: потужність на початок планового періоду (вхідна виробнича потужність); потужність на кінець планового періоду (вихідна виробнича потужність); середньорічна потужність.

Куроченко О. В.

ПОТУЖНІСТЬ ВИРОБНИЧА ПРОЕКТНА — визначається у процесі проектування чи реконструкції (розширення) діючого або будівництва нового підприємства. Є фіксованою величиною, оскільки розрахована на постійну умовну номенклатуру продукції і сталий режим роботи. Цю потужність прийнято вважати оптимальною, бо склад і структура устаткування відповідають структурі трудомісткості запроєктованої номенклатури продукції.

Куроченко О. В.

ПОТУЖНІСТЬ ВИРОБНИЧА РЕЗЕРВНА — формується і призначена на підприємствах певних галузей народного господарства (електроенергетика, газова промисловість, транспорт) для забезпечення потреб в їх продукції (послугах) в періоди пікових навантажень.

Куроченко О. В.

ПОШУК ІНФОРМАЦІЙНИЙ — сукупність операцій (етапів пошуку), які необхідно здійснити для одержання інформації. П.і. має особливе значення для інформаційного забезпечення суб'єкта, який приймає рішення в системі управління за етапами: 1) визначається потреба в інформації, якої бракує споживачу, та формулюється запит; 2) визначаються власники інформаційних масивів, де може бути необхідна інформація; 3) вирішується питання про засоби та можливості одержання потрібної інформації.

Куроченко О. В.

ПРАВА ДЕРЖАВИ КОРПОРАТИВНІ — здійснюються визначеними законом центральними органами виконавчої влади та уповноваженими особами в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Центральні органи виконавчої влади та уповноважені особи: здійснюють правомочні функції щодо участі в управлінні господарською організацією відповідно до частки (акцій, паїв) держави у статутному фонді цієї організації; ведуть реєстр державних корпоративних прав; оцінюють державні корпоративні права; контролюють ефективність роботи господарської організації у частині реалізації належних державі корпоративних прав. Правомочні функції з управління корпоративними правами держави здійснюються безпосередньо відповідними органами виконавчої влади за умов: якщо держава має 100 % часток (акцій) у статутному фонді господарської організації; суб'єкт господарювання, щодо якого здійснюються корпоративні права держави, бере участь у державних та регіональних програмах, що фінансуються з Державного бюджету України; не відбувся конкурс з призначення уповноваженої особи через відсутність претендентів, або якщо пропозиції конкурсантів не відповідають умовам конкурсу; в інших випадках, передбачених законом. У решті випадків управління корпоративними правами держави здійснюється уповноваженою особою. Умови передавання повноважень та завдання з управління корпоративними правами держави, у тому числі щодо юридичної відповідальності уповноважених осіб, є обов'язковою частиною відповідного рішення Кабінету Міністрів України та договору з уповноваженою особою.

Куроченко О. В.

ПРАВА КОРПОРАТИВНІ — права особи, частка якої визначається у статутному фонді (майні) господарської організації, що стверджують правомочність участі цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) цієї організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а

також інші права, передбачені законом та статутними документами. Володіння корпоративними правами не вважається підприємництвом. Законом можуть бути встановлені обмеження певним особам щодо володіння корпоративними правами та/або їх здійснення.

Куроченко О. В.

ПРАВА МАЙНОВІ — комплекс прав на матеріальні і нематеріальні об'єкти, що відрізняються від права власності, у тому числі права, що є складовими права власності (право володіння, розпорядження, користування), а також інші специфічні права (права на впровадження діяльності, використання природних ресурсів та ін.) і права вимоги.

Куроченко О. В.

ПРАВА ПЕРШОЧЕРГОВІ — першочергове право утримувачів акцій на купівлю нових акцій цієї ж фірми в кількості, пропорційній числу акцій, що вони вже мають.

Куроченко О. В.

ПРАВИЛО ІКС-ПРОЦЕНТА — основний грошовий закон монетаризму, який визначає зобов'язаність держави підтримувати постійно в часі ікс-темпу зростання пропозиції грошей, що дорівнює сумі темпів зростання реального доходу і очікуваної інфляції.

Куроченко О. В.

ПРАВИЛО ФРІДМЕНА ГРОШОВЕ — практична рекомендація у вигляді правила механічного приросту грошової маси залежно від рівня очікуваної інфляції і темпу приросту суспільного продукту. Пояснюється тим, що грошова маса впливає на номінальний валовий національний продукт, а не на реальний, тому під дією кількісного зростання грошей відбувається також відповідне зростання цін.

Куроченко О. В.

ПРАВИЛО “48 ГОДИН” — правило, яке встановлює термін одержання інформації про пул, який є предметом угоди з наступною об'явою умов. Продавець повинен передати цю інформацію в усній формі покупцю не пізніше 15 годин нью-

йоркського часу на наступний операційний день після дати укладення угоди. Якщо інформація надійде несвоєчасно, строк передавання пула відкладається на один день.

Куроченко О. В.

ПРАВИЛО 72 — технічний прийом приблизного розрахунку числа років, які необхідні для того, щоб сума інвестованого капіталу при розрахунку за складним відсотком подвоїлась; для цього необхідно число 72 поділити на величину процентної ставки.

Куроченко О. В.

ПРАВИЛО 78 — правило розрахунку щомісячного платежу відсотків при купівлі товарів у розстрочку; оскільки сума цифр від 1 до 12 (число місяців у році) складає 78, то в перший місяць сплачується $12/78$ суми річних відсотків, у другий — $11/78$ і т. ін., тобто відсоткові платежі поступово зменшуються при рівномірних внесках з погашення основної суми боргу.

Куроченко О. В.

ПРАВО ВЛАСНОСТІ — основне речове право у сфері господарювання. Суб'єкт господарювання, який здійснює господарську діяльність на основі права власності, на свій розсуд, одноосібно або спільно з іншими суб'єктами володіє, користується і розпоряджається належним йому (їм) майном, у тому числі має право надати майно іншим суб'єктам для використання його на праві власності, праві господарського відання чи праві оперативного управління, або за іншою формою правового режиму майна. Майно, що використовується у господарській діяльності, може перебувати у спільній власності двох або більше власників.

Куроченко О. В.

ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА ПРИРОДНІ РЕСУРСИ — суб'єктам господарювання може передаватися у власність земля із закритими водоймами, ділянками лісів, загальнопоширеними корисними копалинами, що знаходяться в ній, у тому числі громадянам для ведення селянського (фермерського) господарства,

а також сільськогосподарським підприємствам — для господарської діяльності. Порядок надання землі у власність встановлюється виключно законом з урахуванням необхідності визначення гарантій ефективного використання землі суб'єктами господарювання, запобігання її безгосподарному використанню та псуванню.

Куроченко О. В.

ПРАВО ГОСПОДАРЬСЬКОГО ВЕДЕННЯ — речове право суб'єкта підприємства, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим ним органом), з обмеженням правомочності розпорядження щодо окремих видів майна за згодою власника у випадках, передбачених Господарським кодексом та іншими законами.

Копнов М. О.

ПРАВО ГРОМАДЯНСЬКЕ — сукупність норм, які регулюють правовий стан учасників громадянського життя та підстави виникнення і порядок здійснення їхніх прав.

Волинець В. В.

ПРАВО КОРИСТУВАННЯ ПРИРОДНИМИ РЕСУРСАМИ — суб'єктам господарювання для здійснення господарської діяльності надаються в користування на підставі спеціальних дозволів (рішень) уповноважених державою органів земля та інші природні ресурси (у тому числі за плату або на інших умовах). Порядок надання у користування природних ресурсів громадянам і юридичним особам для здійснення господарської діяльності встановлюється земельним, водним, лісовим та іншим спеціальним законодавством. Суб'єкт господарювання, здійснюючи господарську діяльність, має право: експлуатувати корисні властивості наданих йому природних ресурсів; використовувати для господарських потреб в установленому законодавством порядку корисні копалини місцевого значення, водні об'єкти, лісові ресурси, що знаходяться на наданій йому земельній ділянці; одержувати доходи від результатів господарської діяльності,

пов'язаної з використанням природних ресурсів; одержувати пільгові короткочасні довгострокові кредити для реалізації заходів щодо ефективного використання, відтворення та охорони природних ресурсів, а також користуватися податковими пільгами при здійсненні зазначених заходів; вимагати компенсації шкоди, завданої належним йому природним ресурсам іншими суб'єктами, а також усунення перешкод у здійсненні господарської діяльності, пов'язаної з використанням природних ресурсів.

Куроченко О. В.

ПРАВО ПАТЕНТНЕ — галузь права, норми якої встановлюють систему охорони прав на технічні рішення і винаходи шляхом видачі патенту. Джерелами П.п. є закони, які регулюють правовідносини, що пов'язані з патентами.

Масленко Г. В.

ПРАВО ПІДПРИЄМНИЦЬКЕ — право, що регламентує підприємницьку діяльність.

Арсанукаєва К. О.

ПРАВО ПІЛЬГОВОГО ПРИДБАННЯ — опціон, який видається утримувачам акцій і дає їм право на купівлю за фіксованою ціною акцій нового випуску в кількості, пропорційній числу акцій, що вони мають.

Куроченко О. В.

ПРАВоздатність — здатність фізичної особи бути носієм громадянських прав і обов'язків, які передбачені правом певної країни. Основний принцип сучасного права — рівність громадянської П., яка не залежить від статі, майнового стану, кольору шкіри тощо. П. настає з народженням людини та зникає з її смертю. П. при житті людини може бути обмежено на судом.

Шнитко О. С.

ПРАКСЕОЛОГІЯ — наука про принципи і методи ефективної діяльності.

Куроченко О. В.

ПРАКТИКА ОБМЕЖУВАЛЬНА ДІЛОВА — життя індивідуальних або колективних заходів, спрямованих на об-

меження конкуренції та монополізацію виробництва, розподілу, обміну, споживання товарів і одержання надприбутків.

Волинець В. В.

ПРАЦЕЗДАТНІСТЬ — здатність людини виконувати трудові операції, брати участь у трудовій діяльності.

Масленко Г. В.

ПРАЦІВНИК НАУКОВИЙ — вчений, який за основним місцем роботи та відповідно до трудового договору (контракту) професійно займається науковою, науково-технічною, науково-організаційною або науково-педагогічною діяльністю та має відповідну кваліфікацію незалежно від наявності наукового ступеня або вченого звання, підтверджену результатами атестації.

Куроченко О. В.

ПРАЦІВНИК НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИЙ — вчений, який за основним місцем роботи професійно займається педагогічною та науковою або науково-технічною діяльністю у вищих навчальних закладах та закладах післядипломної освіти III-IV рівнів акредитації.

Куроченко О. В.

ПРАЦІВНИКИ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНІ — особи, зайняті підготовкою технологічного процесу, керуванням виробничим процесом, технічним інструктажем робітників, а також такі, що здійснюють функції контролю, зв'язку і т. ін., якщо їхня робота вимагає спеціальних технічних знань.

Куроченко О. В.

ПРАЦІВНИКИ ОХОРОНИ — особи, що виконують функції воєнізованої, озброєно-вахтерської, сторожової і професійної пожежної охорони.

Куроченко О. В.

ПРАЦЯ — діяльність людини, спрямована на створення життєвих благ, надання послуг, організацію функціонування господарства і суспільства та управління ними; особлива форма взаємодії людини і природи, обміну діяльністю та її результатами між людьми.

Куроченко О. В.

ПРЕДМЕТИ МАЛОЦІННІ ТА ШВИДКОЗНОШУВАНІ — матеріальні цінності, строк використання яких не перевищує одного року.

Масленко Г. В.

ПРЕДСТАВНИЦТВО — структурно відокремлена частина юридичної особи. П. діє за межами знаходження юридичної особи від її імені. Діяльність П. обмежується виключно представницькими функціями (укладання угод, здавання-приймання продукції тощо).

Чернявський А. Д.

ПРЕДСТАВНИЦТВО ІНОЗЕМНОГО СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ — установа або особа, яка представляє інтереси іноземного суб'єкта господарської діяльності в Україні і має на це належним чином оформлені відповідні повноваження.

Волинець В. В.

ПРЕЗЕНТАЦІЯ — пред'явлення переказного векселя особі, яка зобов'язана здійснити платіж.

Чернявський А. Д.

ПРЕЙСКУРАНТ — довідник цін на товари і послуги.

Чернявський А. Д.

ПРЕМІЯ — 1) грошова або інша матеріальна винагорода; 2) страхова премія — внесок страхувальника страховій компанії за ризик, який вона несе; 3) сума, яка сплачується покупцем опціону його продавцю за набуте право продати чи купити цінні папери або товари за раніше встановленою ціною впродовж деякого періоду часу; 4) величина перевищення однієї ціни над іншою на один і той самий товар, або перевищення реальної ціни над номінальною.

Чернявський А. Д.

ПРЕМІЯ ЗА ВІДГУК — різниця між ціною відгуку і номінальною вартістю облігації.

Волинець В. В.

ПРЕМІЯ ЗА ЛІКВІДНІСТЬ ЦІННОГО ПАПЕРА — очікуване перевищення прибутковості довгострокових цінних паперів над прибутковістю короткострокових, яке слугує інвесторам ком-

пенсацією за більший ризик, пов'язаний з можливою зміною процентної ставки довгострокових паперів.

Волинець В. В.

ПРЕМІЯ ЗА ПРИДБАННЯ АКЦІЇ — різниця між очікуваною прибутковістю за звичайними акціями і безризиковою прибутковістю.

Волинець В. В.

ПРЕМІЯ ЗА РИЗИК — різниця між очікуваною прибутковістю до погашення ризикованої облігації та очікуваною прибутковістю до погашення подібної безризикової облігації.

Арсанукаєва А. Д.

ПРЕМІЯ ЗА РИЗИК ЗА КОНКРЕТНИМ ЧИННИКОМ — надмірна прибутковість портфеля, що має одиничну чутливість до конкурентного чинника і нульову — до решти чинників.

Арсанукаєва А. Д.

ПРЕМІЯ ЗА РИЗИК НЕСПЛАТИ — різниця між прибутковістю облігації до погашення, обіцяною емітентом, і очікуваною прибутковістю. Виникає через можливість невиконання зобов'язань емітентом облігацій.

Арсанукаєва А. Д.

ПРЕМІЯ НОБЕЛЕВСЬКА З ЕКОНОМІКИ — повна назва — Премія Шведського Банку пам'яті Альфреда Нобеля з економічних наук (The Sveriges Riksbank of Sweden — Prize in Economic Sciences in Memory of Alfred Nobel). Заснована у 300-ту річницю (1968 р.) заснування Шведського банку для відзнаки досягнень в економічній науці. Імена нових нобелівських лауреатів оголошуються в день народження Альфреда Нобеля — 21 жовтня, а їх нагородження відбувається у день його смерті — 10 грудня. Премії вручаються королем Швеції у концертному залі Стокгольмської філармонії.

Куроченко О. В.

ПРЕМІЯ СТРАХОВА — страховий внесок, страхова премія; плата за страхування, яку страхувальник зобов'язаний внести страховику згідно з договором страхування.

Арсанукаєва К. О.

ПРЕФАКЦІЇ — різновид преференціальних, привілейованих акцій.

Куроченко О. В.

ПРЕФАКЦІЇ З ПЛАВАЮЧИМ КУРСОМ — акції, в яких дивідендні платежі змінюються залежно від величини відсотка.

Куроченко О. В.

ПРЕФАКЦІЇ З УЧАСТЮ — преференціальні акції, які передбачають участь їх власника у прибутку компанії, крім належних їй дивідендів.

Куроченко О. В.

ПРЕФАКЦІЇ КОНВЕРТОВАНІ — акції, які можна обміняти на інші класи акцій за раніше вказаною ціною у певний час.

Куроченко О. В.

ПРЕФАКЦІЇ ПРЯМІ — акції із звичайними префакціями щодо активів і дивідендів. Ринкова ціна П.п. понижується при зростанні величини відсотка, і навпаки.

Куроченко О. В.

ПРЕФАКЦІЇ РЕТРЕКТИВНІ — преференціальні акції, власники яких можуть змусити компанію погасити акції у певний момент за певною ціною, використовуючи для цього свій привілей.

Куроченко О. В.

ПРЕФАКЦІЇ СТОСОВНО ДИВІДЕНДІВ — привілей власника префакцій отримувати фіксований дивіденд, який виплачується з доходу, причому раніше, ніж дивіденди за звичайними акціями.

Куроченко О. В.

ПРЕФЕРЕНЦІЇ — особливі пільги у ввізному (імпортному) режимі, що надаються однією державою іншій на засадах взаємності або в односторонньому порядку без поширення на треті країни. Найчастіше застосовуються у формі знижок податкового мита на всі чи на частину товарів, що ввозяться. П. — особлива форма протекціонізму, яка відображає політичні та економічні інтереси країни-імпортера.

Сладкевич В. П.

ПРЕФЕРЕНЦІЇ ТОРГОВЕЛЬНІ — пільги у торговельно-митному режимі, що надаються однією державою іншій на взаємній основі чи в односторонньому порядку.

Сладкевич В. П.

ПРИБУТКИ СТІЙКІ — частина прибутку, який фірма може виплачувати щороку так, щоб майбутні прибутки фірми були на такому самому рівні.

Куроченко О. В.

ПРИБУТКОВІСТЬ БЕЗРИЗИКОВАНА ЕКВІВАЛЕНТНА — прибутковість від безризикованого вкладення, при якій це вкладення має для інвестора таку саму привабливість, як і ризикована інвестиція.

Куроченко О. В.

ПРИБУТКОВІСТЬ ДИВІДЕНДНА — річний дивіденд, виплачуваний за звичайну акцію і виражений у відсотках від поточної ринкової ціни цієї акції.

Куроченко О. В.

ПРИБУТКОВІСТЬ ДИФЕРЕНЦІАЛЬНА — апостеріорний альфа-коєфіцієнт портфеля, що використовується в моделі CAPM.

Куроченко О. В.

ПРИБУТКОВІСТЬ ДО ДОСТРОКОВОГО ПОГАШЕННЯ — прибутковість облігації до погашення, відносно якої можливе дострокове погашення, розрахована у припущенні, що облігація буде погашена у найкоротший термін.

Куроченко О. В.

ПРИБУТКОВІСТЬ ДО ПОГАШЕННЯ — для цінного папера з фіксованим доходом — ставка відсотка, яка дає змогу одержати на інвестовану суму всі доходи, забезпечувані цим цінним папером. Або ставка дисконту, що прирівнює приведену до справжнього моменту часу вартість майбутніх виплат за цим цінним папером до її поточної ринкової ціни.

Куроченко О. В.

ПРИБУТКОВІСТЬ ДО ПОГАШЕННЯ ОЧІКУВАНА — розраховується як середньозважена величина можли-

вої прибутковості для конкретної облігації при різних сценаріях невиконання або затримки платежів. Базується на вірогідності здійснення відповідних сценаріїв.

Куроченко О. В.

ПРИБУТКОВІСТЬ ДО ПОГАШЕННЯ ПОТЕНЦІЙНА — прибутковість облігації до погашення, обчислена у припущенні, що всі виплати за нею будуть вчинені цілком і в строк.

Куроченко О. В.

ПРИБУТКОВІСТЬ ЕКВІВАЛЕНТНА — прибутковість до погашення в річному численні дисконтного цінного папера з фіксованим доходом.

Куроченко О. В.

ПРИБУТКОВІСТЬ З УРАХУВАННЯМ РИЗИКУ — прибутковість активу або портфеля, скоригована з урахуванням ризику, до якого схильні актив або портфель.

Куроченко О. В.

ПРИБУТКОВІСТЬ ЗА ПЕРІОД ВОЛОДІННЯ — ставка прибутковості інвестиції за конкретний період володіння.

Куроченко О. В.

ПРИБУТКОВІСТЬ ЗВАЖЕНА ЗА ЧАСОМ — метод оцінювання портфеля за певний період часу. Визначає дохід на один долар, вкладений у портфель на початку цього періоду.

Куроченко О. В.

ПРИБУТКОВІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙ В ІНОЗЕМНИЙ ФІНАНСОВИЙ АКТИВ — обчислюється з урахуванням змін обмінного курсу.

Куроченко О. В.

ПРИБУТКОВІСТЬ НАДМІРНА — різниця між прибутковістю цінного папера і безризикованим активом.

Куроченко О. В.

ПРИБУТКОВІСТЬ НОМІНАЛЬНА — процентна зміна вартості фінансового активу у відсотках без урахування впливу інфляції.

Куроченко О. В.

ПРИБУТКОВІСТЬ ОЧІКУВАНА — прибутковість цінного папера або порт-

феля, яку інвестор очікує одержати в якийсь період.

Куроченко О. В.

ПРИБУТКОВІСТЬ ПОТОЧНА — сума купонних платежів за рік, виражена у відсотках від поточної ринкової ціни облігації.

Куроченко О. В.

ПРИБУТКОВІСТЬ РЕАЛЬНА — зміна вартості інвестицій у фінансові активи у відсотках з урахуванням інфляції за конкретний період.

Куроченко О. В.

ПРИБУТКОВІСТЬ СЕРЕДНЬО-ГЕОМЕТРИЧНА — середня ставка прибутковості фінансового активу за певний період, розрахована виходячи зі складного відсотка.

Куроченко О. В.

ПРИБУТКОВІСТЬ СЕРЕДНЬО-ЗВАЖЕНА — характеристика ефективності портфеля за певний проміжок часу. Дорівнює ставці дисконтування, при якій приведена вартість всіх надходжень і виплат, а також кінцевої ціни портфеля, збігається з його первинною вартістю.

Куроченко О. В.

ПРИБУТОК — перевищення доходів від продажу товарів і послуг над витратами на їх виробництво і реалізацію; узагальнюючий показник фінансової діяльності підприємства. Розрізняють повний (загальний, валовий, балансовий), чистий, який залишається після сплати податків та відрахувань, бухгалтерський (різниця між ціною та бухгалтерськими витратами) і економічний П.

Куроченко О. В.

ПРИБУТОК БУХГАЛТЕРСЬКИЙ — різниця доходів і витрат фірми або зміна балансової вартості власних засобів плюс дивіденди, що виплатять власникам акцій.

Куроченко О. В.

ПРИБУТОК ЕКОНОМІЧНИЙ (від англ. *economic profit*) — різниця між сукупними доходами і сукупними економічними витратами фірми (в їх числі альтернативні витрати розподілу капіталу власника за певний період).

Куроченко О. В.

ПРИБУТОК НА АКЦІЮ — бухгалтерський прибуток корпорації, поділений на кількість акцій в обігу.

Куроченко О. В.

ПРИБУТОК ЧИСТИЙ — прибуток після вирахування податків і всіх платежів з цього прибутку.

Куроченко О. В.

ПРИВАТИЗАЦІЯ — передавання державної або муніципальної власності за плату або безкоштовно у приватну власність.

Чернявський А. Д.

ПРИВАТИЗАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ І КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ — майно єдиного (цілісного) майнового комплексу державного (комунального) підприємства або його окремих підрозділів, що є єдиними (цілісними) майновими комплексами і виокремлюються в самостійні підприємства, а також об'єкти незавершеного будівництва та акції (частини, паї), що належать державі у майні інших суб'єктів господарювання, можуть бути відчужені на користь громадян чи недержавних юридичних осіб і приватизовані цими особами. Приватизація здійснюється не інакше як на виконання державної програми приватизації, що визначає цілі, пріоритети та умови приватизації, і в порядку, встановленому законом. Приватизація здійснюється шляхом: купівлі-продажу об'єктів приватизації на аукціоні, за конкурсом, іншими способами, що передбачають конкуренцію покупців; викупу цілісного майнового комплексу державного (комунального) підприємства, зданого в оренду, у випадках та порядку, передбачених законом; викупу майна державного (комунального) підприємства в інших випадках, передбачених законом. Кожний громадянин України має право на придбання державного майна у процесі приватизації в порядку, встановленому законом. В окремих галузях народного господарства законом можуть бути визначені особливості приватизації майна державних підприємств. У процесі приватизації права працівників підприємства, що приватизується, гарантуються законодавством країни.

Масленко Г. В.

ПРИВАТИЗАЦІЯ ЖИТЛА — передавання державного або відомчого житла у приватну власність за плату або безкоштовно.

Чернявський А. Д.

ПРИВАТИЗАЦІЯ З АКЦІОНУВАННЯМ — викуп державної або муніципальної власності акціонерним товариством у процесі оренди цієї власності.

Чернявський А. Д.

ПРИВІЛЕЙ ДОДАТКОВОГО ПРИДБАННЯ АКЦІЙ — надається акціонерам, які використали своє право придбання акцій нового випуску за пільговою ціною, придбати акції, не куплені іншими акціонерами.

Арсанукаєва К. О.

ПРИВ'ЯЗКА — процес підтримки інвестиційними банками цін вторинного ринку на розміщений ними цінний папір упродовж деякого часу після емісії.

Арсанукаєва К. О.

ПРИДБАННЯ АБО РОЗМІЩЕННЯ АКЦІЙ ШЛЯХОМ ОБМІНУ — операція з великим пакетом акцій на біржі, в ході якої брокерська фірма виконує розпорядження на купівлю або продаж цього пакета, підбираючи відповідні замовлення своїх клієнтів.

Масленко Г. В.

ПРИДБАННЯ ЦІННИХ ПАПЕРІВ — суб'єкти господарювання можуть придбати акції та інші цінні папери за рахунок коштів, що надходять в їх розпорядження після сплати податків та відсотків за банківський кредит, якщо інше не встановлено законом. Цінні папери оплачуються суб'єктами господарювання у гривнях, а у випадках, передбачених законом та умовами їх випуску в обіг, — в іноземній валюті. Незалежно від виду валюти, якою проведено оплату цінних паперів, їх вартість виражається у гривнях. Операції купівлі-продажу цінних паперів здійснюють їх емітенти, власники, а також торговці цінними паперами — посередники у сфері випуску та обігу цінних паперів.

Масленко Г. В.

ПРИМА-ВЕКСЕЛЬ — перший при-
мірник переказного векселя.

Волинець В. В.

ПРИНЦИП АКСЕЛERAЦІЇ — макро-
економічний принцип, за яким будь-який
приріст або скорочення доходу, попиту чи
продукції викликає (або потребує) біль-
ший у відносному (відсотковому) вира-
женні приріст або скорочення індукованих
інвестицій. П.а. був сформульований
А. Афтальоном і застосовується в макро-
економічних моделях теорій циклу разом
з мультиплікатором (M–A модель).

Куроченко О. В.

ПРИНЦИП ВЗАЄМНОСТІ — прин-
цип міжнародного права, відповідно до
якого країни надають одна одній на своїй
території аналогічні права і несуть анало-
гічні зобов'язання.

Куроченко О. В.

ПРИНЦИП ЕКВІВАЛЕНТНОСТІ
— в економічних науках цей принцип оз-
начає, що певна кількість праці в одній
формі обмінюється на рівну кількість
праці в іншій. При цьому розрізняють
вартісний П.е., який діє тільки в умовах
товарного виробництва, і трудовий П.е.,
який регулює розподіл за працюю.

Куроченко О. В.

**ПРИНЦИП ЄДНОСТІ ПІДПО-
РЯДКУВАННЯ** — полягає в тому, що
працівник повинен одержати розпоряд-
ження щодо виконання певної роботи
тільки за вказівкою одного начальника.
Виходячи з цього система побудована
так, що права і відповідальність вищестоя-
ючого керівника поглинають тільки час-
тину прав і відповідальності нижчестоя-
ючого керівника.

Куроченко О. В.

**ПРИНЦИП НАЙБІЛЬШОГО
БЛАГОСПРИЯННЯ** — у міжнарод-
ному праві це один з найважливіших
принципів регулювання економічних
відносин між країнами. П.н.б. означає,
що кожна з держав, які беруть участь в
угоді, зобов'язується надавати учасникам
угоди такий самий режим взаємовідно-
син (права і пільги) у тій чи іншій сфері,
який вже надається або буде надаватись

у майбутньому будь-якій третій державі,
її юридичним та фізичним особам.

Куроченко О. В.

**ПРИНЦИП “НЕВИДИМОЇ РУ-
КИ” А. СМІТА** — принцип, який засто-
сував А. Сміт у праці “Дослідження про
природу і причини багатства народів”
(1776), згідно з яким окремих індивід,
що налаштований на одержання власної
вигоди, природним чином сприяє вигоді
всього суспільства. Це міркування ґрун-
тується на тому, що інтереси суспільства
загалом — це просто сума інтересів усіх
осіб цього суспільства. Цей принцип є
фундаментальним законом дії саморе-
гулюючого ринкового механізму.

Куроченко О. В.

ПРИНЦИП ОБЕРЕЖНОСТІ — прин-
цип складання балансу, згідно з яким в ак-
тиві відображуються лише позиції, які ма-
ють цінність і конкретизовані у ринкових
угодах. Нематеріальні активи, які створені
на підприємстві, в балансі, навпаки, не по-
винні відображатись. В сумнівних випад-
ках перевага надається активам з низькою
вартістю, а за зобов'язаннями — з високою.
В результаті прибуток занижений, а збит-
ки завищені. П.о. знаходить також відобра-
ження у принципі імпаритету (нерівності):
збитки через те, що вартість набуття ак-
тивів вища від поточної вартості, необхідно
відобразити у балансі (хоча реально збит-
ків ще немає). Навпаки, нереалізований
прибуток при зворотній ситуації відобра-
жати у балансі, очевидно, недоцільно.

Куроченко О. В.

**ПРИНЦИП ОПТИМАЛЬНОСТІ
БЕЛЛМАНА** — найважливіше положення
динамічного програмування, яке стверд-
жує, що оптимальна поведінка має ту влас-
тивість, що за будь-яким первісним станом
наступні рішення повинні складати оп-
тимальну поведінку відносно стану, який
стався в результаті першого рішення.

Куроченко О. В.

**ПРИНЦИП ПОДВІЙНОГО АБО
МНОЖИННОГО ПІДПОРЯДКУВАН-
НЯ** — побудова системи управління, за
якої права і відповідальність вищестоя-
ючого керівника цілком поглинають пра-

ва і відповідальність усіх нижчестоящих керівників. При такій системі права і відповідальність розподілені між багатьма рівнями організації.

Куроченко О. В.

ПРИНЦИП РОЗПОДІЛУ ВЛАДИ

— принцип основ конституційного ладу, який спирається на політико-правову доктрину поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову. Такий поділ має на меті забезпечення основних прав і свобод людини.

Куроченко О. В.

ПРИНЦИПИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ЗАГАЛЬНОПРИЙНЯТИ

— правила бухгалтерського обліку, встановлені міжнародними організаціями: Колегія за стандартами бухгалтерського обліку (FASB) та ін.

Куроченко О. В.

ПРИНЦИПИ ОПОДАТКУВАННЯ

— загальні вимоги, яким повинна відповідати податкова система. Вперше П.о. були сформульовані А. Смітом в його всесвітньовідомих чотирьох правилах оподаткування: а) піддані держави повинні робити свій внесок на утримання уряду кожний за можливості — відповідно до своєї відносної платоспроможності, тобто до того доходу, який він має під патронатом уряду; б) податок має бути визначений, а не довільний; термін платежу, засіб і його розмір — усе повинно бути ясним і точним; в) податок має стягуватись у сприятливі строки та засобом, найбільш зручним для платника; г) податок з населення має бути менший від величини, що надходить до казни, тобто стягувана сума повинна бути мінімальною.

Куроченко О. В.

ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИРОБНИЧИХ ПРОЦЕСІВ

— спеціалізація, пропорційність, паралельність, прямоточність, безперервність, ритмічність, технічна оснащеність. Принципи спеціалізації — розподіл праці між окремими підрозділами підприємства і робочими місцями та їх кооперування у процесі виробництва. Принцип пропор-

ційності передбачає відносно однакову продуктивність за одиницю часу усіх взаємопов'язаних підрозділів підприємства. Принцип паралельності — одночасність виконання окремих операцій виробничого процесу, пов'язаного з виготовленням певного виробу. Принцип прямоточності забезпечує найкоротший шлях просування предметів праці на всіх стадіях та операціях виробничого процесу, тобто без зустрічних і зворотних переміщень. Принцип безперервності — максимальне скорочення перерв між суміжними технологічними операціями або ж їх повна ліквідація. Принцип ритмічності полягає в тому, що весь виробничий процес та його складові з виготовлення заданої кількості продукції мають здійснюватися за певним ритмом, з планомірною повторюваністю. Принцип технічної оснащеності — механізація та автоматизація виробничого процесу, вивільнення людини від безпосередньої участі його фізичної праці у виконанні виробничих операцій.

Куроченко О. В.

ПРИНЦИПАЛ — 1) особа, від імені якої діє агент (представник); 2) головний боржник за зобов'язанням.

Куроченко О. В.

ПРИПИНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА

— відбувається шляхом його ліквідації або реорганізації. Ліквідація господарського товариства провадиться ліквідаційною комісією, призначеною його вищим органом, а у разі припинення діяльності товариства за рішенням суду — ліквідаційною комісією, сформованою відповідно до рішення суду. Від дня утворення ліквідаційної комісії до неї переходять повноваження щодо управління справами господарського товариства. Ліквідаційна комісія у триденний строк з моменту її утворення публікує інформацію про ліквідацію господарського товариства і здійснює інші дії відповідно до вимог законодавства. Розрахунки з кредиторами у разі ліквідації господарського товариства здійснюються з урахуванням особливостей: кошти, що належать

господарському товариству, у тому числі від продажу його майна у разі ліквідації, після розрахунків по оплаті праці осіб, які працюють на умовах найму, виконання зобов'язань перед бюджетом, банками, власниками облігацій, випущених товариством, та іншими кредиторами розподіляються між учасниками товариства в порядку і на умовах, передбачених Господарським кодексом, законом про господарські товариства та установчими документами товариства, у шестимісячний строк після опублікування інформації про його ліквідацію; майно, передане товариству його засновниками або учасниками у користування, повертається у натуральній формі без винагороди. У разі виникнення спорів щодо виплати заборгованості товариства його кошти не підлягають розподілу між учасниками товариства до вирішення цього спору або до одержання кредиторами відповідних гарантій погашення заборгованості. Ліквідація господарського товариства вважається завершеною, а товариство таким, що припинило свою діяльність, від дня внесення запису про його ліквідацію до державного реєстру.

Куроченко О. В.

ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ ОРЕНДИ — договір оренди припиняється у разі: закінчення строку, на який його було укладено; викупу (приватизації) об'єкта оренди; ліквідації суб'єкта господарювання — орендаря; загибелі (знищення) об'єкта оренди. Договір оренди може бути розірваний за згодою сторін. Одностороння відмова від договору оренди не допускається. На вимогу однієї із сторін договір оренди може бути достроково розірваний з підстав, передбачених законодавством. Правові наслідки припинення договору оренди визначаються відповідно до умов регулювання договору найму Цивільним кодексом України.

Куроченко О. В.

ПРИПИНЕННЯ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО РЕЖИМУ ЛІЦЕНЗУВАННЯ — у разі недобросовісної конкуренції, розміщення валютних цінностей з порушенням вста-

новленого законодавством порядку на рахунках та вкладах за межами України, а також в інших випадках, якщо дії учасників зовнішньоекономічної діяльності завдають шкоди економіці України, експортно-імпортні операції таких суб'єктів господарювання припиняються, а до самих суб'єктів може застосовуватися індивідуальний режим ліцензування.

Куроченко О. В.

ПРИРІСТ — збільшення економічного показника щодо його початкової величини, базового значення або збільшення засобів, ресурсів, витрат, результатів. Наприклад, приріст капіталу, одержаний в результаті продажу цінних паперів, рухомої і нерухомої власності за цінами вищими, ніж вони були куплені.

Куроченко О. В.

ПРИРІСТ НЕРЕАЛІЗОВАНИЙ АБО ВТРАТА КАПІТАЛУ — приріст або втрата капіталу, який ще не був реалізований шляхом продажу чи обміну відповідних фінансових активів і не є об'єктом оподаткування.

Масленко Г. В.

ПРИРІСТ РЕАЛІЗОВАНИЙ (АБО ЗБИТОК) КАПІТАЛУ — приріст (або збиток) капіталу при продажу або обміні фінансових активів, що враховується при оподаткуванні.

Масленко Г. В.

ПРИРІСТ (СПАД) КАПІТАЛУ — різниця між поточною ринковою вартістю і первинною ціною активу з поправкою на вдосконалення та амортизацію активу.

Куроченко О. В.

ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ — господарсько-економічна діяльність суспільства, що використовує природні багатства для створення матеріальних цінностей, життєвих благ. Охоплює розробку і здійснення конкретних заходів щодо раціонального використання і відтворення природних ресурсів, гармонійну взаємодію суспільства і природи, чоловіка і навколишнього природного середовища.

Куроченко О. В.

ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ РАЦІОНАЛЬНЕ — господарсько-економічна діяльність суспільства, спрямована на розумне використання земель, захист їх від вітрової і водної ерозії, заболочування, на висушування, рекультивуацію, вживання безпечних для людини і тваринного світу методів захисту сільськогосподарських культур і лісу від шкідників і хвороб; поліпшення охорони водних ресурсів, підвищення ефективності роботи очисних споруд і установок; посилення охорони атмосферного повітря шляхом поліпшення якості сировини і палива, впровадження маловідхідних і безвідхідних технологічних процесів, газоочищення, пиловловлювання, утилізації побутових відходів; удосконалення охорони надр і комплексне використання мінеральних ресурсів, зниження втрат корисної копалини при добуванні, збагаченні і переробці; поліпшення охорони, відтворення і раціонального використання рослинного і тваринного світу, розширення мережі заповідників, національних парків; підвищення дійовості державного контролю за станом природного середовища і джерелами забруднення і т. ін.

Куроченко О. В.

ПРОГНОЗ — науково обґрунтоване судження про можливий стан об'єкта у майбутньому або про альтернативні шляхи та терміни досягнення цього стану. Таке судження має як імовірнісний, так і певний достовірний характер (якщо достовірність є повною, то вона називається провіщенням). Економічні П. поділяються на оперативні, короткострокові, перспективні. За засобами подання результатів П. поділяються на точкові та інтервальні, за методами розробки — на пасивний (інерційний) та цільовий (активний). Також є П. ex ante — на майбутній період, розроблений на підставі дослідження теперішнього та минулого, П. ex post — обґрунтовує минулі (вже відомі) значення величин на підставі даних, що передували останнім.

Куроченко О. В.

ПРОГНОЗ “ЗНИЗУ-ВГОРУ” — метод послідовного аналізу ринку цінних паперів. Передусім здійснюється для окремих компаній, потім за галузями і для економіки загалом. На кожному рівні прогноз залежить від результатів, одержаних на попередньому рівні. Послідовний підхід до фінансового аналізу, що полягає в розробці прогнозів для економіки загалом, для окремих галузей та окремих компаній. Кожний рівень прогнозу ґрунтується на результатах прогнозів вищого рівня.

Куроченко О. В.

ПРОГНОЗУВАННЯ БЮДЖЕТНЕ — прогнозування, яке ґрунтується на реальних розрахунках напрямів бюджетних витрат і на термінах їх реалізації. П.б. складає основу бюджетного планування.

Куроченко О. В.

ПРОГНОЗУВАННЯ ВІРОГІДНОСТІ — спосіб аналізу економічних процесів, що полягає в розробці низки економічних сценаріїв і визначенні вірогідності реалізації кожного з них. Супроводжується відповідними прогнозами розвитку різних галузей, компаній і змін цін на акції.

Куроченко О. В.

ПРОГНОЗУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА — оцінка перспектив розвитку підприємства, яка складається на підставі аналізу кон'юнктури ринку та змін ринкових умов господарювання у майбутньому.

Куроченко О. В.

ПРОГНОЗУВАННЯ ЕКОНОМІЧНЕ — визначення тенденцій розвитку економіки у майбутньому періоді (темпів економічної динаміки, структурних зрушень в економіці, цінової ринкової кон'юнктури, характеру розвитку економічних відносин тощо). П.е. — необхідний елемент розробки ринкової стратегії будь-якої господарської одиниці та країни загалом, обґрунтування їх цільових програм та прийняття управлінських рішень. Основні функції П.е.: з'ясування тенденцій змін об'єкта господарювання та оточуючого середовища в майбутньому; оцінювання можливих на-

слідків прийнятих управлінських рішень та їх очікуваних результатів. Класифікація прогнозів: за об'єктами — соціальні (демографічні, рівня життя, освіти, здоров'я, культури); економічні (структура і динаміка виробництва, ціни, фінанси, ефективність, розвитку); науково-технічні (шляхи розвитку науки, інновації, технології); природно-екологічні (динаміка природних і екологічних процесів відтворення природних ресурсів); зовнішньоекономічні (динаміка розвитку світового господарства, зовнішньоекономічні зв'язки); за термінами — поточні, коротко-, середньо-, довгострокові; за суб'єктами і територією охоплення — локальні, регіональні, національні, галузеві, проблемні, міжнародні, глобальні; за характером — часткові (за одним показником) та узагальнюючі (за системою параметрів об'єкта); генетичні (прогноз тенденцій), нормативні або телеологічні визначення шляхів і термінів досягнення задалегідь поставленої мети; одно- і багатотваріантні.

Куроченко О. В.

ПРОГНОЗУВАННЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНЕ — оцінювання тенденцій розвитку науки і техніки, передбачення значних наукових відкриттів і технічних рішень, які можуть здійснити якісні зміни у загальному науково-технічному та виробничому потенціалі країни і структурні зрушення в економіці.

Шнипко О. С.

ПРОГНОЗУВАННЯ ПОПИТУ — дослідження майбутнього попиту на товари та послуги з метою визначення оптимального розвитку виробництва і сфери послуг. Поділяється за терміном на короткострокове (кон'юнктурне), середньо- та довгострокове.

Волинець В. В.

ПРОГНОЗУВАННЯ РИНКУ — оцінювання перспектив розвитку та кон'юнктури ринку, а також тенденцій формування ринкових умов на наступний період. Головна мета П.р. — визначити зміни факторів, що впливають на стан ринку. Результати П.р. враховуються у маркетингових програмах, а також використовуються для прогнозування попиту і пропозиції.

Арсанукаєва К. О.

ПРОГНОЗУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ — система наукових досліджень кількісного та якісного характеру, спрямована на з'ясування тенденцій розвитку економіки певної країни та пошуку ефективних шляхів досягнення цілей такого розвитку. П.с.-е. є необхідною стадією для прийняття важливих господарських рішень та стратегії розвитку держави, з'ясування можливостей соціально-економічного розвитку у перспективі. Ґрунтується на принципах генетичного (пошукового) або нормативно-цільового прогнозування. Методи розробки прогнозів визначаються характером трендів та прогнозною ситуацією стосовно розвитку певного об'єкта.

Куроченко О. В.

ПРОГНОЗУВАННЯ ЦІН — система прогнозних розрахунків, яка визначає загальну цінову динаміку у країні загалом та в її окремих регіонах. При розробці динамічних характеристик цін враховуються загальний рівень цін, сезонна зміна цін, інші чинники. П.ц здійснюється двома методами: експертних оцінок та економіко-математичним моделюванням.

Куроченко О. В.

ПРОГРАМА ДЕРЖАВНА — комплекс заходів, пов'язаних за ресурсами, виконавцями та термінами здійснення, спрямованих на вирішення пріоритетних завдань розвитку держави. П.д. — інструмент прямого регулювання економіки, який поділяється за змістом — на науково-технічні, інноваційні, соціальні, інвестиційні, економічні, регіональні тощо; за рівнем розробки та значенням — на загальнодержавні і регіональні; за засобами управління і фінансування — на програми строгого фінансування, функціональні програми, програми субсидій.

Шнипко О. С.

ПРОГРАМА ЦІЛЬОВА — програма, спрямована на вирішення пріоритетних завдань міжгалузевого, міжвідомчого, міжрегіонального характеру; інструмент структурної політики держави.

Куроченко О. В.

ПРОГРАМУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ВИТРАТ — спосіб складання державного бюджету, коли його витратна частина структурно поділена та узгоджена з державними програмами, а стосовно кожної одиниці асигнувань формуються конкретні завдання, з чітким визначенням термінів асигнувань і джерел їх надходження.

Куроченко О. В.

ПРОГРАМУВАННЯ ДИНАМІЧНЕ — напрям математичного програмування, який розробляє засоби, знаходження оптимальних рішень, що ґрунтуються на обчисленні наслідків кожного рішення та розробці оптимальної стратегії для наступних рішень. Процес прийняття такого роду рішень є багатоетапним, тому математична оптимізаційна задача складається за допомогою пов'язаних між собою співвідношень.

Куроченко О. В.

ПРОГРАМУВАННЯ ЕВРИСТИЧНЕ — науковий напрям у кібернетиці, який передбачає вивчення та формалізацію розумових операцій людини при вирішенні нею різноманітних задач, а також при переробці інформації. П.е. побудовано на здогадках, що ґрунтуються на вирішенні схожих задач. Застосування евристичних методів для вирішення будь-якої задачі в загальному випадку не гарантує одержання найкращої відповіді, оскільки ці методи спираються на так звані правдоподібні розмірковування, які на відміну від доказових міркувань проводяться за м'якими правилами.

Куроченко О. В.

ПРОГРАМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНЕ — система регулювання економіки на основі загальногосподарських програм (планів), які відображають привабливі варіанти розвитку суспільного виробництва та стратегічної концепції соціально-економічної політики держави. П.е. має індикативний (рекомендований) характер.

Куроченко О. В.

ПРОГРАМУВАННЯ ЛІНІЙНЕ — галузь математичного програмування, спрямована на розробку методів рішен-

ня екстремальних задач, що характеризуються лінійною залежністю між позитивними змінними величинами. В теорії математичного програмування термін П.л. використовується у тому сенсі, що йдеться про програму роботи деякого економічного суб'єкта.

Куроченко О. В.

ПРОГРАМУВАННЯ ОПТИМАЛЬНЕ — застосування при рішенні економічних задач методів математичного програмування, яке розробляє засоби рішення екстремальних задач при обмеженнях у формі рівнянь і нерівностей.

Куроченко О. В.

ПРОГРАМУВАННЯ ЦІЛЬОВЕ — система програмування, за якої цілі плану пов'язуються з ресурсами за допомогою програм. Ці програми ґрунтуються на застосуванні системного підходу і на формулюванні цілей економічного розвитку. Ці цілі поділяються на підцілі з прив'язкою до ресурсів, необхідних для їх узгодженої реалізації. Цільовий метод використовує апарат теорії графів.

Куроченко О. В.

ПРОГРЕС НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ — поступовий розвиток науки і техніки, спрямований на удосконалення продуктивних сил суспільства.

Куроченко О. В.

ПРОГРЕС ТЕХНІЧНИЙ КАПІТАЛОЗБЕРІГАЮЧИЙ — напрям розвитку матеріально-технічної бази економіки, який сприяє зниженню питомої ваги капітальних вкладень на одиницю валового внутрішнього продукту. П.т.к. забезпечує такий розвиток економіки, при якому значна частина приросту продукції досягається за рахунок підвищення ефективності використання виробничих ресурсів. П.т.к. вважається основним напрямом розвитку сучасної ринкової економіки.

Куроченко О. В.

ПРОГРЕС ТЕХНІЧНИЙ КАПІТАЛОМІСТКИЙ — напрям розвитку матеріально-технічної бази економіки за рахунок використання результатів науково-дослідних робіт. Досягається ви-

переджаючими темпами збільшення обсягів капітальних вкладень порівняно з приростом корисного результату.

Куроченко О. В.

ПРОДАЖ — передавання товару іншій особі в обмін на його грошову оплату.

Куроченко О. В.

ПРОДАЖ “БЕЗ ПОКРИТТЯ”, АБО “КОРОТКИЙ” ПРОДАЖ — продаж цінного папера, взятого інвестором у позику у брокера. Згодом інвестор повертає борг брокеру, купуючи такий самий цінний папір на торгах.

Куроченко О. В.

ПРОДАЖ ВІДМИВОЧНА — продаж і подальша купівля “практично ідентичних” цінних паперів винятково через виникнення втрати капіталу, що відраховується з доходів оподаткувань.

Волинець В. В.

ПРОДАЖ “ГОЛОГО” ОПЦІОНУ — продаж опціону для купівлі цінного папера за його відсутності у особи, що виписала опціон.

Волинець В. В.

ПРОДАЖ “ГОЛОГО” ОПЦІОНУ “ПУТ” — продаж опціону “пут” на акції за відсутності на брокерському рахунку продавця опціону.

Волинець В. В.

ПРОДАЖ ЗАБЕЗПЕЧЕНОГО ОПЦІОНУ “КОЛЛ” — продаж опціону на актив, яким володіє особа, що продає опціон.

Волинець В. В.

ПРОДАЖ ЗАКРИВАЮЧИЙ — продаж опціону з метою компенсувати раніше придбаний аналогічний опціон.

Волинець В. В.

ПРОДУКТ ВАЛОВИЙ ВНУТРІШНІЙ (від англ. *gross domestic product*) — узагальнюючий економічний показник, який характеризує сукупну вартість кінцевого продукту, виробленого впродовж року в середині країни, у ринкових цінах. Розраховується трьома методами: за доходами, за витратами, за доданою вар-

тістю умовно чистої продукції. Застосовується в системі національних рахунків. У рахунку “Виробництво” системи національних рахунків П.в.в. визначається як різниця між обсягами валового випуску та проміжного споживання, у рахунку “Створення доходів” — як сума оплати праці найманих робітників, чистих податків на виробництво і валового прибутку економіки, а в рахунку “Використання доходів” — як сума витрат на кінцеве споживання і збереження. Відрізняється від показника чистого внутрішнього продукту на суму споживання основного капіталу. П.в.в. розраховується у фактично діючих ринкових цінах (номінальний П.в.в.). Для вивчення динаміки П.в.в. застосовуються постійні ціни. Реальний П.в.в. розраховується методом дефляції.

Куроченко О. В.

ПРОДУКТ ВАЛОВИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ (від англ. *gross national product*) — узагальнюючий макроекономічний показник — обчислена в ринкових цінах вартість виробленого країною впродовж року кінцевого (готового) продукту. Від валового внутрішнього продукту відрізняється сумою, що дорівнює сальдо отриманих країною прибутків з-за кордону та переказаних за кордон прибутків, що отримані на території цієї країни. До П.в.н. входить вартість продукту, створеного як у країні, так і за її межами з використанням факторів виробництва, що належать цій країні. На відміну від національного доходу П.в.н. містить амортизацію виробничих і невиробничих основних фондів і доходи, одержані у невиробничій та у сфері зовнішньоекономічної діяльності. П.в.н. може бути обчислений методами визначення суми доданих вартостей, потоку витрат і потоку доходів. П.в.н. може бути визначений також інтегрованим методом як сума доходів усіх підприємств, організацій, установ, населення, що зайнято виробництвом матеріальних благ: заробітної плати та інших форм оплати праці, відрахувань на соціальне страхування, прибутків, інших доходів, а також амортизаційних відрахувань. При визначенні П.в.н. за методом кінцевого використан-

ня до нього входять споживання населенням товарів в і послуг (як платних, так і безплатних), вартість послуг суспільних організацій, споживання послуг, наданих установами науки та управління, нагромадження (капітальні вкладення і приріст матеріальних оборотних коштів), сальдо зовнішньої торгівлі, сальдо доходів від економічної діяльності. На величину П.в.н. впливає індекс цін, який є його дефлятором. Номінальний П.в.н. обчислюється у поточних цінах, а реальний — з урахуванням індексу цін, що дає найточнішу характеристику національної економіки.

Куроченко О. В.

ПРОДУКТ ІНФОРМАЦІЙНИЙ

— матеріалізована форма знань, які є об'єктом зберігання, переробки і передавання.

Масленко Г. В.

ПРОДУКТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ

— результат творчої діяльності, який має вигляд винаходу, наукового відкриття, нової технології тощо. П.і. має специфічні особливості (не має фізичного зносу, не обов'язково є чиеюсь власністю) і може бути об'єктом купівлі-продажу.

Шнирко О. С.

ПРОДУКТ КІНЦЕВИЙ

— частина сукупного суспільного продукту, яка створюється після відрахування з нього спожитих у процесі виробництва предметів праці (сировини і матеріалів). На рівні економіки П.к. — узагальнюючий показник обсягу виробництва, основними складовими якого є національний дохід (знову створена вартість), амортизаційні відрахування та сальдо торгового балансу (різниця між вартістю річного експорту та імпорту).

Куроченко О. В.

ПРОДУКТ ПРИБАВОЧНИЙ

— категорія економічної теорії; частина суспільного продукту, яка створюється безпосередніми виробниками до понадпланового обсягу на необхідний продукт.

Куроченко О. В.

ПРОДУКТ ЧИСТИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ — суспільний продукт, що дорівнює валовому національному продукту за відрахуванням суми амортизації. П.ч.н. за відрахуванням непрямих податків на прибуток дорівнює національному доходу.

Куроченко О. В.

ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРАЦІ

— ефективність затрат конкретної праці, яка визначається кількістю продукції, виробленої за одиницю робочого часу, або кількістю часу, витраченого на одиницю продукції. Зростання П.п. означає збільшення кількості продукції, виробленої за одиницю часу, або економію робочого часу, витраченого на одиницю продукції. П.п. дає змогу оцінити ефективність роботи кожного структурного підрозділу, кожного працівника і підприємства загалом. Розраховується як відношення обсягу виробництва або виконаних робіт до чисельності персоналу. Залежно від того, в яких одиницях вимірюється обсяг виробництва або виконана робота, існує три методи визначення продуктивності праці: вартісний, трудовий, натуральний. Сутність натурального методу полягає в тому, що обсяг виробленої продукції і П.п. розраховується в натуральних одиницях (штуках, тоннах, метрах тощо). Трудовий метод найчастіше використовується на робочих місцях, у бригадах, на виробничих ділянках і в цехах, де обсяг виробленої продукції або виконаних робіт визначається в нормо-годинах. Виходячи з науково обґрунтованих норм цей метод достатньо точно характеризує зміни П.п., але оскільки він ґрунтується на використанні незмінних норм, це суперечить необхідності перегляду норм у міру здійснення організаційно-технічних заходів. У сучасних умовах найпоширенішим методом вимірювання П.п. є вартісний (грошовий), який ґрунтується на використанні вартісних показників обсягу продукції (валова, товарна продукція, валовий оборот, нормативна вартість обробки, чиста, нормативно-чиста й умовно-чиста продукція, валовий дохід). Перевага вартісного методу полягає в можливості порівняння різномірної продукції

з витратами на її виготовлення як на окремому підприємстві або в галузі, так і в економіці країни загалом. У зв'язку з цим вартісний метод застосовується на всіх етапах планування й обліку як на галузевому, так і на територіальному рівнях.

Куроченко О. В.

ПРОДУКТИВНІСТЬ ФАКТОРА ВИРОБНИЦТВА ГРАНИЧНА (від англ. *marginal productivity of factor*) — внесок, який дорівнює зміні виробництва продукту у разі дії або відсутності дії цього фактора при незмінності інших факторів.

Куроченко О. В.

ПРОДУКЦІЯ — будь-який продукт виробництва, який вимірюється у кількісній, вартісній і натуральній формі.

Куроченко О. В.

ПРОДУКЦІЯ ВАЛОВА — вартість всієї виробленої продукції і виконаних робіт, у тому числі незавершеного виробництва та спеціального технологічного оснащення власного виробництва.

Куроченко О. В.

ПРОДУКЦІЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНА — завершені науково-дослідні, проектні, конструкторські, технологічні роботи та послуги, створення дослідних зразків або партій виробів, необхідних для проведення НДДКР згідно з вимогами, погодженими із замовниками, що виконуються чи надаються суб'єктами господарювання (науково-дослідними, конструкторськими, проектно-конструкторськими і технологічними установами, організаціями, а також науково-дослідними і конструкторськими підрозділами підприємств, установ і організацій тощо). Договори на створення і передавання науково-технічної продукції для державних потреб та за участі іноземних суб'єктів господарювання укладаються і виконуються в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України відповідно до закону.

Куроченко О. В.

ПРОДУКЦІЯ ЧИСТА — знову створена на підприємстві вартість, з якої відраховані витрати підприємства на

придбання сировини, матеріалів, палива, електроенергії і т. ін., а також амортизаційні витрати.

Куроченко О. В.

ПРОЕКТ — комплекс взаємозалежних заходів, призначених для досягнення впродовж обмеженого періоду часу і при обмежених грошових та інших ресурсах поставлених цілей. У сучасному розумінні поняття “проект” має такі тлумачення: справа, діяльність, захід, що припускає здійснення комплексу якихось дій, що забезпечують досягнення визначених цілей (одержання необхідних результатів). Близькими за змістом тут є терміни “господарська діяльність”, “робота (комплекс робіт)”; система організаційно-правових і розрахунково-фінансових документів, необхідних для здійснення якихось дій або що описують такі дії. П. має специфічні ознаки: спрямованість на досягнення конкретних цілей; координоване виконання взаємозалежних дій; обмежена тривалість у часі з чітко визначеним початком і кінцем; неповторність та унікальність. Відповідно до методології управління П. має більш поширене тлумачення: сукупність здійснення цілеспрямованих, послідовно орієнтованих у часі, однократних, комплексних і нерегулярно повторюваних дій (заходів або робіт), орієнтованих на досягнення кінцевого результату в умовах обмеженості ресурсів і заданості термінів початку і закінчення.

Куроченко О. В.

ПРОЕКТ ВИРОБНИЧИЙ — технологічний ланцюг, в межах якого виробляється продукція. П.в. територіально та організаційно відокремлений від інших господарських одиниць.

Шнипко О. С.

ПРОЕКТ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ — справа, діяльність, захід, що забезпечує здійснення комплексу дій, спрямованих на досягнення визначених цілей; система організаційно правових розрахунково-фінансових документів, необхідних для здійснення господарських дій.

Куроченко О. В.

ПРОЕКТУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ПІДПРИЄМСТВА — процес вибору організаційної структури управління, яка найкраще відповідає цілям і завданням організації, а також внутрішнім та зовнішнім факторам, що на неї впливають. Виробнича структура і структура управління — два організаційних комплекси, частини одного організму, які взаємообумовлюють один одного і утворюють загальну організаційну структуру підприємства.

Арсанукаєва К. О.

ПРОЕКТУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ УПРАВЛІННЯ — кількісно-якісна багатокритеріальна задача, яку вирішують за допомогою наукових методів аналізу, оцінки, моделювання організаційних систем, досвіду керівників, спеціалістів та експертів при виборі та оцінюванні найкращих варіантів організаційних рішень. Підходи до організаційного проектування доцільно розглядати за напрямками: упорядкування організаційних структур із деяких її первинних елементів; організаційна зміна; ситуаційний та системно-цільовий вибір характеристик організаційної системи.

Арсанукаєва К. О.

ПРОКАТ — надання будь-якого предмета у тимчасове користування за плату.

Арсанукаєва К. О.

ПРОЛОНГАЦІЯ — продовження терміну чинності контракту, векселя тощо.

Масленко Г. В.

ПРОМИСЛОВІСТЬ КАЗЕННА — галузь народного господарства, якою керують особи, призначені державними органами.

Куроченко О. В.

ПРОПОЗИЦІЯ ЗВОРотної ПОКУПКИ — пропозиція корпорації щодо викупу нею деякої кількості своїх акцій.

Волинець В. В.

ПРОПОЗИЦІЯ ПЕРВИННА — перша пропозиція акцій компанії на ринку.

Волинець В. В.

ПРОПОЗИЦІЯ РИНКОВА — кількість товару, який виробники реалізують за певною ціною.

Масленко Г. В.

ПРОПОЗИЦІЯ ЩОДО ВИКУПУ АКЦІЙ ЗА ЦІНОЮ, ВИЩОЮ ВІД РИНКОВОЇ — зазвичай така продукція надходить з боку правління корпорації інвестору, що скуповує акції для встановлення контролю над нею, з метою запобігання небажаному поглинанню.

Масленко Г. В.

ПРОПОРЦІЇ НАРОДНОГОСПОДАРЧІ — кількісні співвідношення між показниками, які характеризують стан окремих галузей і сфер економіки. П.н. залежать від типа економічного розвитку та особливостей соціально-економічної формації. П.н. поділяються на загально-економічні, міжгалузеві, галузеві, внутрішньогалузеві, регіональні. Загально-економічні пропорції охоплюють: співвідношення між сферою матеріального виробництва та невиробничою сферою; між підрозділами суспільного виробництва; між елементами вартості, які утворюють вартість сукупного суспільного продукту і національного доходу, між фондами відшкодування, споживання і нагромадження; між елементами суспільної праці і співвідношеннями структурного та балансового характеру. За таким принципом складаються інші види П.н.

Куроченко О. В.

ПРОСТІР ІНФОРМАЦІЙНИЙ — сукупність баз і банків даних, технологій їх ведення і використання, інформаційно-комунікаційних мереж і систем, які функціонують на загальних принципах і за правилами, що забезпечують інформаційну взаємодію організацій і громадян, а також задоволення їх інформаційних потреб. П.і. поділяється на складові: інформаційні ресурси (дані, знання, відомості), організаційні структури, які забезпечують функціонування П.і. (збирання, обробка, збереження, пошук, поширення інформації); засоби інформаційної взаємодії громадян і організацій.

Арсанукаєва К. О.

ПРОТЕКЦІОНІЗМ — уведення митних зборів на імпорт дешевших товарів з метою захисту вітчизняної промисловості від конкуренції та захоплення розвитку національної економіки.

Чернявський А. Д.

ПРОФЕСІЯ — широкий сталий вид трудової діяльності, що передбачає певну сукупність теоретичних знань та практичного вміння, трудових навичок, яких набувають внаслідок загальної або спеціальної освіти та практичного досвіду.

Чернявський А. Д.

ПРОФЦИТ — перевищення доходів над видатками, активу балансу — над його пасивом.

Чернявський А. Д.

ПРОФОРМА-РАХУНОК — виставляється за певних обставин покупцю, звичайно до того, як стають відомими деякі деталі рахунка. Після уточнення відсутніх деталей виставляється кінцевий фактура-рахунок.

Чернявський А. Д.

ПРОЦЕНТИ СКЛАДНІ — відсотки, які нараховуються від суми, що зростає у геометричній прогресії.

Куроченко О. В.

ПРОЦЕНТНА СТАВКА РІЧНА — щодо кредиту — це прибутковість до погашення, розрахована з урахуванням мінімального проміжку часу між виплатами — як розрахункового інтервалу для нарахування складного відсотка.

Куроченко О. В.

ПРОЦЕС ВИРОБНИЦТВА — використання певних засобів праці для перетворення предметів праці на різні види продукції. Засоби праці (будівлі, споруди, машини, обладнання та ін.) разом із предметами праці (сировина, матеріали, паливо та ін.) утворюють засоби виробництва, які у вартісній формі становлять основні й оборотні виробничі фонди підприємства. Але засоби виробництва лише тоді стають виробничими фондами, коли беруть участь у створенні вартості тієї чи іншої продукції.

Куроченко О. В.

ПРОЦЕС ВИРОБНИЧИЙ — сукупність взаємопов'язаних дій людей, засобів праці та природних процесів, спрямованих на виготовлення продукції. Головною складовою П.в. є технологічний процес: сукупність дій, спрямованих на зміну стану предмета праці. П.в. розрізняється за

призначенням, часовим характером, ступенем автоматизації тощо. За призначенням виробничі процеси поділяються на основні, допоміжні, побічні та обслуговуючі. За ступенем автоматизації розрізняють ручні, механізовані, автоматизовані та автоматичні процеси. За часовим характером поділяються на дискретні та безперервні. Особливістю дискретних процесів є циклічність. Безперервні процеси властиві виробництву продукції, яке не потребує технологічної циклічності.

Куроченко О. В.

ПРОЦЕС ІНВЕСТИЦІЙНИЙ — набір процедур, за допомогою яких інвестор вирішує, в які ринкові папери інвестувати, наскільки великими мають бути інвестиції, коли саме їх доцільно здійснювати.

Куроченко О. В.

ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ДОХОДУ — статистична модель, що описує отримання доходу в процесі господарської діяльності або за цінним папером.

Куроченко О. В.

ПРОЦЕСИ ВИРОБНИЧІ ДОПОМІЖНІ — процеси виготовлення продукції, яка використовується на цьому самому підприємстві для забезпечення нормального функціонування основних процесів. Побічні процеси пов'язані з виготовленням продукції, яка не стосується основного виробництва. Обслуговуючі процеси забезпечують нормальні умови здійснення основних і допоміжних функцій (транспорт, зберігання продукції).

Куроченко О. В.

ПРОЦЕСИ ВИРОБНИЧІ ОСНОВНІ — процеси, які безпосередньо пов'язані з виготовленням основної продукції підприємства та визначають його виробничу спеціалізацію. Поділяються на заготівельну, обробну, випускну (складальну) стадії і разом утворюють основне виробництво.

Куроченко О. В.

ПРЯМА ХАРАКТЕРИСТИЧНА — лінійна регресійна модель, що характеризує залежність надмірної прибутковості певного цінного папера від надмірної прибутковості ринкового портфеля.

Куроченко О. В.

Р

РАДА СПОСТЕРЕЖНА (РАДА НАГЛЯДОВА АБО РАДА ДИРЕКТОРІВ)

— орган, який контролює діяльність правління акціонерного товариства і вирішує основні питання управління: призначення і відклик членів правління; заслуховування звіту правління; утворення виконавських органів товариства і дострокове припинення їх повноважень, якщо статутом акціонерного товариства рішення цих питань не належить до компетенції загальних зборів; перевірка наявності активів та інших цінностей; скликання загальних зборів акціонерів. Члени наглядової ради (тільки фізичні особи) обираються загальними зборами акціонерів. У деяких акціонерних товариствах (за статутом) правління може вчиняти певні дії (господарські операції) тільки за узгодженням з наглядовою радою.

Копиов М. О.

РАХУНКИ БАНКІВСЬКІ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

— рахунки юридичної особи — клієнта банку відкриваються в установах банків за місцем її реєстрації чи в будь-якому банку на території України за згодою сторін. Порядок відкриття рахунків в установах банків за межами України встановлюється законом. Суб'єктам господарювання, які мають самостійний баланс, рахунки відкриваються для розрахунків за продукцію, виконані роботи, надані послуги, для виплати заробітної плати, сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), а також інших

розрахунків, пов'язаних з фінансовим забезпеченням їх діяльності. Суб'єкт підприємництва має право відкривати рахунки для зберігання грошових коштів, здійснення всіх видів операцій у будь-яких банках України та інших держав за своїм вибором і за згодою цих банків у порядку, встановленому Національним банком України. Юридичні особи, їх філії, відділення та інші виокремлені підрозділи, що не мають статусу юридичної особи, та громадяни-підприємці відкривають рахунки для зберігання грошових коштів і здійснення всіх видів банківських операцій у будь-яких банках України за своїм вибором і за згодою цих банків у порядку, встановленому Національним банком України.

Копиов М. О.

РАХУНКИ ВАЛЮТНІ — суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають право відкривати будь-які не заборонені законом валютні рахунки в банківських установах, розташованих на території України та інших держав. Порядок відкриття валютних рахунків у банківських установах на території інших держав регулюється законодавством відповідної держави. У разі відкриття валютного рахунка в банківській установі за межами України суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності зобов'язаний повідомити про це Національний банк України не пізніше як у триденний строк. Порушення цієї вимоги тягне адміністративно-госпо-

дарську відповідальність у порядку, встановленому законом. Відкриття валютного рахунка в установі банку за межами України суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності, у статутному фонді якого є частка державного майна, здійснюється за погодженням з Фондом державного майна України. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності зобов'язані надавати відомості про використання своїх валютних рахунків податковим органам у порядку, встановленому законодавством України. Порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті встановлюється законом.

Арсанукаєва К. О.

РАХУНОК — 1) документ, що свідчить про наявну заборгованість однієї особи перед іншою; рахунок-фактура; 2) розділ бухгалтерської книги, в якому реєструється рух коштів; 3) рахунок, який відкривається у банку або фінансовій установі, де зберігаються кошти вкладника.

Арсанукаєва К. О.

РАХУНОК БУХГАЛТЕРСЬКИЙ — елемент системи бухгалтерського обліку, призначений для відбиття кількісних змін якогось об'єкта.

Копнов М. О.

РАХУНОК ІЗ ЗАНИЖЕНОЮ МАРЖЕЮ — маржинальний рахунок, сума депозиту на якому стала меншою від рівня коштів, потрібних для обслуговування.

Волинець В. В.

РАХУНОК МАРГІНАЛЬНИЙ — рахунок інвестора у брокерській фірмі, за допомогою якого здійснюється придбання акцій в рахунок брокерського кредиту або продаж акцій, запозичених у брокера.

Волинець В. В.

РАХУНОК МАРГІНАЛЬНИЙ З НАДМІРНИМ ДЕПОЗИТОМ — маргінальний рахунок, сума на якому перевищує необхідну мінімальну суму гарантійного депозиту.

Волинець В. В.

РАХУНОК ОБМЕЖЕНИЙ — маргінальний рахунок, сума на якому стала меншою за первинну резервну вимогу, але перевищує суму, потрібну для підтримки рахунка.

Масленко Г. В.

РАХУНОК ПЕНСІЙНИЙ ІНДИВІДУАЛЬНИЙ — спосіб персональних пенсійних заощаджень, за яким внески на рахунок не вважаються доходом оподаткування, а відсотки за ними звільнюються від податків до моменту, коли кошти знімаються з рахунка.

Масленко Г. В.

РАХУНОК СУКУПНИЙ — рахунок у брокерській фірмі, який відкривається, якщо інвестор користується консультаціями брокера. Всі платежі за фінансове планування, інвестиційне управління і торгівлю цінними паперами об'єднані в один щорічний платіж.

Копнов М. О.

РАХУНОК-ФАКТУРА — рахунок за відвантажений товар (надані послуги) у сфері торгівлі.

Чернявський А. Д.

РАЦІОНАЛЬНІСТЬ ЕКОНОМІЧНА — сукупність економічних та організаційних заходів, спрямованих на найефективніше використання наявних ресурсів.

Копнов М. О.

РЕАЛІЗАЦІЯ — продаж товарів і одержання за них грошової сплати.

Копнов М. О.

РЕВІЗІЯ — метод документального контролю за фінансово-господарською діяльністю підприємства, організації відповідно до законодавства щодо фінансових питань, достовірності обліку і звітності; спосіб документального визначення недоліків, неправомірних витрат і крадіжки матеріальних цінностей, попередження фінансових зловживань.

Копнов М. О.

РЕГЛАМЕНТ — встановлений порядок огляду, проведення замірів, методологія приладів, порядок відпрацювання матеріалів спостережень, їх зберігання й подання у вищі установи.

Арсанукаєва К. О.

РЕВЕРС — зобов'язання викупити заставлений вексель.

Арсанукаєва К. О.

РЕВЕРСІЯ — повернення майна його першому власнику.

Куроченко О. В.

РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ — встановлення складу внутрішніх елементів базових підрозділів; визначення проектної чисельності підрозділів, трудомісткості основних видів робіт і кваліфікаційного складу виконавців, розподіл завдань і робіт; установа відповідальності за їх виконання; розробка процедур виконання управлінських робіт у підрозділах; розробка порядку взаємодії підрозділів при виявленні взаємопов'язаних комплексів робіт; обчислення витрат на управління і показників ефективності апарату управління в умовах проектової організаційної структури.

Куроченко О. В.

РЕГРЕСІЯ ПРОСТА ЛІНІЙНА АБО ЗВИЧАЙНИЙ МЕТОД ЯКНАЙМЕНШИХ КВАДРАТІВ — статистична модель залежності між двома випадковими величинами, за якою одна зі змінних передбачається лінійно пов'язаною з іншою. Ця залежність зображується лінією регресії, тобто прямою, яка апроксимує таким чином, що сума квадратів відхилень мінімальна.

Шнитко О. С.

РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНЕ — економічне регулювання здійснюється інструментами фіскальної, бюджетної, податкової, грошово-кредитної, амортизаційної та інших напрямів державної економічної політики.

Куроченко О. В.

РЕГУЛЮВАННЯ МИТНЕ — регулювання питань, пов'язаних із встановленням мита та митних зборів, з процедурами митного контролю, організацією діяльності органів митного контролю України. Здійснюється відповідно до Митного кодексу України, закону про зовнішньоекономічну діяльність, інших законів, Єдиного митного тарифу та

чинних міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України. Митний контроль на території спеціальних (вільних) економічних зон регулюється окремими законами та чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, що встановлюють спеціальний правовий режим зазначених зон відповідно до Господарського кодексу.

Шнитко О. С.

РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ ДЕРЖАВНЕ — здійснюється з метою реалізації єдиної державної політики у сфері випуску та обігу цінних паперів, створення умов для ефективної мобілізації та розміщення суб'єктами господарювання фінансових ресурсів з урахуванням інтересів суспільства та захисту прав учасників фондового ринку. Здійснює Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку, статус, порядок організації та діяльності якої визначаються законом.

Сладкевич В. В.

РЕДУКЦІЯ ПРАЦІ — процес зведення складної праці до простої. Складна праця постає тут як помножена проста праця.

Арсанукаєва К. О.

РЕЕКСПОРТ — продаж із вивезенням за кордон товару, що був раніше імпортований та не зазнав переробки.

Сладкевич В. П.

РЕЄСТР — список, покажчик, книга записів, обліковий документ, що має правове значення; спеціальний орган, який здійснює функції нагляду в спеціальній галузі управління.

Сладкевич В. П.

РЕЄСТР АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА — сукупність даних про акціонерне товариство. Існує в єдиній системі записів і містить дані про розмір статутного капіталу, кількість, номінальну вартість і типи акцій тощо.

Масленко Г. В.

РЕЄСТР КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ ДЕРЖАВИ — центральний орган виконавчої влади, уповноважений Кабінетом Міністрів України для здійснення

необхідних заходів з управління корпоративними правами держави, координації діяльності органів виконавчої влади у цій сфері та надання необхідних відомостей іншим органам державної влади, який відповідно до законодавства України формує і веде реєстр корпоративних прав держави.

Масленко Г. В.

РЕЄСТРАТОР — 1) уповноважена корпорацією організація, відповідальна за випуск і анулювання сертифікатів на володіння акціями цієї корпорації при їх розміщенні і зміні власників цінних паперів; 2) юридична особа — суб'єкт підприємницької діяльності, який має відповідний дозвіл і здійснює діяльність з ведення реєстру власників іменних цінних паперів.

Котлов М. О.

РЕЄСТРАЦІЯ — державна реєстрація назви місця походження чи географічного зазначення походження товару та/або права на використання цього кваліфікованого зазначення походження товару; внесення відомостей до паспортного документа про місце проживання або місце перебування із зазначенням адреси житла особи та внесення цих даних до реєстраційного обліку відповідного органу спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань реєстрації; внесення до Реєстру тварин інформації про ідентифікованих тварин, їх переміщення, власників, господарства та їх ветеринарно-санітарний стан, що здійснюється адміністратором Реєстру тварин; проставлення в перепускному пункті через державний кордон посадовою особою відповідних органів охорони державного кордону в паспортному документі позначки “В’їзд” (“Виїзд”); занесення відомостей про іноземця чи особу без громадянства та їхніх паспортних даних до відповідного реєстру та заповнення імміграційної картки у порядку, встановленому Адміністрацією Держприкордонслужби.

Арсанукаєва К. О.

РЕЄСТРАЦІЯ ДЕРЖАВНА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ДОГОВОРІВ (КОНТРАКТІВ) — види зовнішньоекономічних договорів (контрактів), що підлягають державній реєстрації, а

також порядок її здійснення визначаються законом про зовнішньоекономічну діяльність та іншими нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до нього. Виконання зобов'язань, що випливають із зовнішньоекономічних договорів (контрактів), не зареєстрованих в установленому законом порядку, тягне застосування до суб'єктів господарювання, які порушили цю вимогу, адміністративно-господарських санкцій, передбачених законом.

Куроченко О. В.

РЕЖИМ ВАЛЮТНИХ КУРСІВ — сукупність механізмів, що забезпечують рух валютних потоків у певній країні. Кожна країна обирає режим валютних курсів відповідно до національної економічної політики, проте є деякі загальноприйняті види режимів валютних курсів: фіксований, плаваючий, керований плаваючий, змішаний.

Куроченко О. В.

РЕЖИМ ВИПУСКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ ПРАВОВИЙ — суб'єкт господарювання — юридична особа у випадках і порядку, передбачених законом, має право випускати від свого імені акції та облігації підприємства і реалізовувати їх громадянам та юридичним особам. Право на випуск акцій та облігацій підприємства виникає у суб'єкта господарювання з дня реєстрації цього випуску у відповідному органі державної влади. Суб'єкту господарювання забороняється випуск акцій та облігацій підприємства для покриття збитків, пов'язаних з його господарською діяльністю. Суб'єкти господарювання, діяльність яких пов'язана лише з випуском та обігом цінних паперів, мають право випускати інвестиційні сертифікати. Установи банків, що приймають на депонування кошти від юридичних осіб та громадян, видають їм письмові свідоцтва, які засвідчують право вкладників на одержання після закінчення встановленого строку депозиту і відсотків за ним (ощадні сертифікати). Суб'єкти господарювання мають право в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, випускати в обіг векселі — цінні папе-

ри, що засвідчують безумовне грошове зобов'язання векселедавця сплатити визначену суму грошей власнику векселя. Цінні папери (або їх бланки) виготовляються лише на державних підприємствах, що мають ліцензію Міністерства фінансів України, та охороняються законодавством.

Куроченко О. В.

РЕЖИМ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ПРАВОВИЙ — на території України щодо іноземних інвестицій встановлюється національний режим інвестиційної діяльності, за винятками, передбаченими Господарським кодексом, іншими законами і чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України. Відносини щодо оподаткування іноземних інвесторів та підприємств з іноземними інвестиціями регулюються податковим законодавством України. У державних програмах залучення іноземних інвестицій у пріоритетні галузі економіки та соціальну сферу може бути передбачено встановлення додаткових пільг для суб'єктів господарювання, що здійснюють діяльність у цих сферах. Законом може бути обмежено або заборонено діяльність іноземних інвесторів та підприємств з іноземними інвестиціями в окремих галузях народного господарства або в межах окремих територій України виходячи з інтересів національної безпеки України.

Сладкевич В. П.

РЕЗЕРВ — запас товарів, грошових коштів, іноземної валюти та інших ресурсів для використання їх у разі необхідності.

Сладкевич В. П.

РЕЗЕРВ БАНКІВСЬКИЙ — частина банківського капіталу, призначена для компенсації кредитів, повернення яких є сумнівним.

Масленко Г. В.

РЕЗЕРВ БЮДЖЕТНИЙ — зарезервована частина бюджетних коштів у спеціальних фондах для фінансування непередбачених витрат держави.

Масленко Г. В.

РЕЗЕРВ ВІДКРИТИЙ — зарезервована частина капіталу, який фіксується у фінансовому звіті підприємства, організації, компанії.

Сладкевич В. П.

РЕЗЕРВИ ДЕРЖАВНІ — створювані державою запаси найважливіших видів ресурсів: зерна, продуктів харчування, устаткування, палива, сировини, матеріалів.

Сладкевич В. П.

РЕЗЕРВИ ОBOB'ЯЗКОВІ — частина готівки комерційних банків та інших банківських і небанківських установ, яка в обов'язковому (примусовому) порядку депонується в Національному банку країни.

Сладкевич В. П.

РЕЗИДЕНТ — той, що залишається на місці; економічний суб'єкт, який постійно перебуває у країні впродовж певного періоду.

Арсанукаєва К. О.

РЕЗУЛЬТАТ НАУКОВИЙ — нове знання, одержане у процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях наукової інформації у формі звіту, наукової праці, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття тощо.

Арсанукаєва К. О.

РЕЗУЛЬТАТ НАУКОВО-ПРИКЛАДНИЙ — нове конструктивне чи технологічне рішення, експериментальний зразок, завершене випробування, розробка, що впроваджена або може бути впроваджена у суспільну практику. Науково-прикладний результат може бути у формі звіту, ескізного проекту, конструкторської або технологічної документації на науково-технічну продукцію, натурального зразка тощо.

Сладкевич В. П.

РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ — ступінь досягнення мети управління, певного стану об'єкта управління. Визначається значенням вихідних показників об'єкта управління.

Чернявський А. Д.

РЕІМПОРТ — операція купівлі такого товару, що був раніше експортований і не підлягав переробці.

Чернявський А. Д.

РЕІНВЕСТИЦІЇ — повторні додаткові вкладення коштів, що були отримані від інвестиційних операцій.

Чернявський А. Д.

РЕІНВЕСТУВАННЯ — діяльність щодо придбання активів з метою одержання доходів або досягнення соціального ефекту за рахунок доходу (дивідендів), який був отриманий від експлуатації активів, що були придбані раніше.

Чернявський А. Д.

РЕЙТИНГ — показник певного розряду, категорії. Відносна кредитоспроможність користувача позики або якість та надійність цінних паперів, що визначаються спеціальною комісією.

Волинець В. В.

РЕЙТИНГ ОБЛІГАЦІЙ — показник кредитної надійності. Часто інтерпретується як вірогідність несплати за облігаціями.

Чернявський А. Д.

РЕКВІЗИТИ ДОКУМЕНТІВ — обов'язкові дані, що передбачені чинним законодавством або правилами щодо документів, без яких вони не можуть бути підставою для здійснення операцій. До реквізитів бухгалтерського документа належать: найменування, дата складення, назва та адреса юридичної особи, яка заповнювала документ, зазначення сторін, що беруть участь у господарській операції, її зміст, грошові та натуральні вимірювачі операції, підписи відповідальних осіб. Залежно від особливості операцій документи можуть містити й інші реквізити: розрахунковий рахунок, ідентифікаційний код тощо.

Сладкевич В. П.

РЕКЛАМА — платна форма неперсонального представлення і просування товару, послуг, ідей через засоби масової інформації, а також з використанням прямого маркетингу.

Сладкевич В. П.

РЕКЛАМА В МІСЦЯХ ПРОДАЖУ — комплекс заходів для доведення комерційної інформації до покупця безпосередньо на місці продажу товару, яка спонукувала б його до негайної купівлі цього товару.

Сладкевич В. П.

РЕКЛАМА ГЛОБАЛЬНА — використання одного й того самого рекламного звернення (з перекладом тексту повідомлення на різні мови), яке розміщується в засобах масової інформації різних країн світу.

Масленко Г. В.

РЕКЛАМА ДІЛОВА — реклама, призначена для осіб, які купують чи замовляють товари/послуги для ділового використання.

Масленко Г. В.

РЕКЛАМА ЗОВНІШНЯ — спеціальні конструкції для розміщення реклами, які встановлюються таким чином, щоб забезпечити максимальне охоплення ринку, на який рекламодавець спрямовує свою рекламу.

Масленко Г. В.

РЕКЛАМА КОМЕРЦІЙНА — реклама товарів, послуг чи ідей з кінцевою метою одержання прибутку.

Масленко Г. В.

РЕКЛАМА КООПЕРАТИВНА — реклама, витрати на яку покриває виробник разом з оптовиком чи роздрібним торговцем. Виробник може компенсувати партнеру по рекламі до 100% його рекламних витрат.

Масленко Г. В.

РЕКЛАМА КООПЕРАТИВНА ГОРИЗОНТАЛЬНА — спільні рекламні зусилля, які спрямовують бізнесмени, що діють у суміжних галузях, на активізацію власного бізнесу.

Волинець В. В.

РЕКЛАМА КОРПОРАТИВНА — реклама, що має покращити або створити особливий імідж компанії.

Масленко Г. В.

РЕКЛАМА НЕКОМЕРЦІЙНА — реклама, що фінансується некомер-

ційними інститутами чи в їх інтересах і призначена для стимулювання пожертв, закликає голосувати за конкретну особу або партію чи привертає увагу до справ суспільства.

Волинець В. П.

РЕКЛАМА ПОРІВНЯЛЬНА — звичай містить порівняння з товарами, роботами, послугами чи діяльністю іншого господарюючого суб'єкта (підприємця). Не визнається неправомірним порівняння в рекламі, якщо наведені в ній відомості про товари, роботи, послуги підтверджені фактичними даними, є достовірними, об'єктивними, корисними для інформування споживачів.

Волинець В. В.

РЕКЛАМА ПРОМИСЛОВА — призначена для підприємців, які купують товари чи можуть вплинути на придбання товарів промислового призначення.

Сладкевич В. П.

РЕКЛАМА СПЕЦІАЛІЗОВАНА — газетно-журнальні рекламні оголошення, об'єднані спільним заголовком, що характеризує певний тип товарів чи послуг.

Сладкевич В. П.

РЕКЛАМА СПОЖИВЧА — реклама, орієнтована на кінцевого покупця.

Сладкевич В. П.

РЕКЛАМА СПОНУКАЛЬНА — реклама, яка має завдання спонукати споживачів реклами до дій.

Сладкевич В. П.

РЕКЛАМА ТОРГОВЕЛЬНА — різновид реклами у роздрібній торгівлі, яка полягає в наданні значної знижки на певний товар чи групу товарів для запобігання затоварювання.

Арсанукаєва К. О.

РЕКЛАМАЦІЯ — претензії до якості продукції, яка була поставлена, або до роботи, яка була виконана. Рекламация містить вимогу про усунення недоліків або зниження ціни, відшкодування збитків і подається в разі поставок недоброякісної продукції, асортиментної неузгодженості, некомплектності товару або зміни ціни.

Чернявський А. Д.

РЕКОНСТРУКЦІЯ — здійснюване за єдиним проектом повне або часткове переобладнання виробництва, а також будівництво нових виробничих об'єктів замість існуючих (подальша експлуатація яких визнана недоцільною); спорудження (за необхідності) нових або розширення існуючих допоміжних та обслуговуючих об'єктів.

Куроченко О. В.

РЕМІСІЯ — комерційна знижка для округлення суми платежу за рахунком.

Куроченко О. В.

РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ — економічна категорія, що характеризує вигідність та ефективність виробництва (авансованих фондів, капіталу) за категоріями його прибутковості.

Сладкевич В. П.

РЕПАРАЦІЇ — повне або часткове відшкодування збитків, завданих державі, що перемогла у війні, за рахунок переможеної держави, яка розв'язала війну.

Чернявський А. Д.

РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВА — здійснення організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на реорганізацію підприємства (виокремлення, зміна форми власності, зміна системи управління, організаційно-правової форми) з метою фінансового оздоровлення підприємства, збільшення обсягів випуску конкурентоспроможної продукції, підвищення ефективності виробництва, відновлення платоспроможності підприємства і задоволення вимог кредиторів.

Куроченко О. В.

РЕСУРСИ ВТОРИННІ — залишки сировини, матеріалів, відходи виробництва і споживання, які можуть бути повторно використані для виготовлення різноманітної продукції. Поділяються на дві основні групи: відходи виробництва та відходи споживання. До відходів виробництва належать залишки сировини й матеріалів, що значною мірою втратили свою первісну споживну вартість (обрізки матеріалів, металева стружка, відпрацю-

вані каталізатори, технічне масло, жом, меляса, макуха, костриця тощо); побічні продукти переробки вихідної сировини (шлак, лігнін, побіжні гази, пуста порода тощо). Відходи споживання містять відходи виробничого споживання (брухт, гума, тара тощо) і побутового споживання (зношені взуття та одяг, макулатура та ін.).

Куроченко О. В.

РЕСУРСИ ІНФОРМАЦІЙНІ

— чинники виробництва, що залучаються підприємством для досягнення певних цілей. Рі. стосуються трудових, матеріальних, фінансових, організаційних аспектів виробництва і слугують базою для прийняття рішень.

Копнов М. О.

РЕСУРСИ ПРИРОДНІ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ

— відповідно до Конституції України земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, що знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності українського народу. Від імені народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених Конституцією України. Кожний громадянин має право користуватися природними ресурсами відповідно до закону. Земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Право власності на землю гарантується законом. Це право набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою відповідно до Земельного кодексу України та інших законів. Правовий режим використання окремих видів природних ресурсів (земля, вода, ліси, надра, атмосферне повітря, тваринний світ) встановлюється законами. Природні ресурси можуть надаватися суб'єктам господарювання для використання або придбання ними у власність цих ресурсів лише у випадках та порядку, передбачених законодавством.

Куроченко О. В.

РЕСУРСИ ТРУДОВІ — частина працездатного населення країни (або окремого регіону), яка за своїм віком, освітою та фізичним станом відповідає певній сфері діяльності.

Арсанукаєва К. О.

РЕФЕРЕНДУМ — спосіб прийняття громадянами країни шляхом голосування законів країни, інших рішень з важливих питань загальнодержавного і місцевого значення.

Копнов М. О.

РЕФІНАНСУВАННЯ — надання Національним банком кредитів банкам під відповідне забезпечення. Рефінансування банків шляхом операцій на відкритому ринку — це надання Національним банком кредитів банкам під забезпечення державних цінних паперів та врахованих банками векселів, що перебувають в обігу на відкритому ринку.

Копнов М. О.

РЕФІНАНСУВАННЯ БОРГУ — випуск нового боргового зобов'язання з метою погашення термінового боргу, термін платежу за яким настав.

Масленко Г. В.

РЕФОРМА ГРОШОВА — перетворення грошової системи країни з метою зміцнення національної валюти. Види Рг.: повна або часткова заміна старих грошових знаків на випущені гроші нового зразка при збереженні їх номінальної вартості; деномінація — укрупнення грошової одиниці; зміна курсу національної валюти: девальвація — пониження курсу національної валюти відносно твердих валют; ревальвація — підвищення курсу національної валюти щодо твердих валют.

Куроченко О. В.

РЕЦИПІЄНТ — фізична чи юридична особа або держава, що одержує якийсь платіж або прибуток.

Куроченко О. В.

РИЗИК — термін, що характеризує можливість загрози втрат, збитків. Від ступеня Р. залежить рішення щодо вкладення коштів у якийсь проект.

Чернявський А. Д.

РИЗИК БАЗИСНИЙ — ризик зміни різниці між поточною і майбутньою цінами у ф'ючерсній торгівлі.

Куроченко О. В.

РИЗИК БАНКІВСЬКИЙ — небезпека збитків, яка зумовлена специфікою банківських операцій, здійснених в умовах ринкових відносин. Види банківських ризиків: кредитний, валютний, процентний, ризик незбалансованої ліквідності та ризик банківських зловживань, ризик стихійного лиха, політичний ризик. Перелічені ризики банки постійно враховують у своїй роботі.

Чернявський А. Д.

РИЗИК ВАЛЮТНИЙ — невизначеність прибутковості іноземного фінансового активу, пов'язана з невідомим наперед курсом, за яким іноземна валюта має обмінюватись на валюту інвестора.

Куроченко О. В.

РИЗИК ІНВЕСТУВАННЯ — невизначеність, пов'язана з вартістю інвестицій в кінці періоду.

Куроченко О. В.

РИЗИК КУПІВЕЛЬНОЇ СПРОМОЖНОСТІ — ризик інвестування у фінансові активи через невизначеність, пов'язану з впливом інфляції на реальну прибутковість цих активів.

Куроченко О. В.

РИЗИК МОРАЛЬНИЙ — проблема у страхуванні, коли вірогідність події, від якої страхуються, зростає після отримання страховки.

Куроченко О. В.

РИЗИК НЕФАКТОРНИЙ — складова загального ризику за цінним папером. Р.н. не пов'язаний з дією загальних чинників і може бути усунений шляхом диверсифікації.

Куроченко О. В.

РИЗИК, ПОВ'ЯЗАНИЙ З ПАРТНЕРОМ — ризик невиконання фінансових зобов'язань партнером інвестора.

Куроченко О. В.

РИЗИК ПОЛІТИЧНИЙ — невизначеність прибутковості іноземних фі-

нансових активів, пов'язана з можливим утиском інтересів інвесторів урядом країни емітента.

Куроченко О. В.

РИЗИК ПРОЦЕНТНОЇ СТАВКИ — невизначеність прибутковості від цінного папера з фіксованим доходом, пов'язана з виникненням несподіваних коливань вартості активу через зміни процентної ставки.

Куроченко О. В.

РИЗИК РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЕКТУ — непевність, пов'язана з можливим виникненням у ході реалізації проекту несприятливих ситуацій і наслідків. Виникає через неповноту або неточність інформації про умови реалізації проекту, у тому числі про пов'язані з ними витрати і результати. Стосовно проектів, для яких головним критерієм є комерційна (фінансова) ефективність, ризиками є чинники, що загрожують одержанню його основними учасниками запланованого фінансового результату.

Куроченко О. В.

РИЗИК РЕІНВЕСТИЦІЇ — невизначеність прибутковості активу з фіксованим доходом, пов'язана з непередбачуваністю процентної ставки, за якої доходи від активу можуть бути реінвестовані.

Куроченко О. В.

РИЗИК РИНКОВИЙ (СИСТЕМАТИЧНИЙ) — складова загального ризику цінного папера. Пов'язаний з ризиком ринкового портфеля і не може бути усунений шляхом диверсифікації.

Куроченко О. В.

РИЗИК СТОХАСТИЧНОСТІ — ризик того, що крива прибутковості зміститься таким чином, що імунізований портфель облігацій не забезпечить очікуваного доходу.

Куроченко О. В.

РИЗИК СТРАХОВИЙ — певна подія, на випадок якої проводиться страхування і яка має ознаки ймовірності та випадковості настання.

Куроченко О. В.

РИЗИК ЧИННИКА, АБО РИНКОВИЙ КОМПОНЕНТ РИЗИКУ

— частина загального ризику за певним цінним папером, що пов'язана зі зміною загальних чинників ринку і не може зменшитись шляхом диверсифікації.

Куроченко О. В.

РИЗИКИ АДМІНІСТРАТИВНІ

— пов'язані з одержанням ліцензій, дозволів і погоджень від державних регулюючих і наглядових відомств. Ці документи потрібні на всіх етапах проектної діяльності. У багатьох країнах одержання ліцензій (дозволів, узгоджень) нерідко пов'язане з корупцією.

Куроченко О. В.

РИЗИКИ ВАЛЮТНІ

— виникають, коли сума валютного кредиту не збігається із сумою, одержаною від реалізації проектного продукту. Р.в. особливо зростають у випадках, коли проектний продукт реалізується на місцевому ринку і влада вимагає його реалізацію за національну валюту, схильну до знецінення і девальвації.

Куроченко О. В.

РИЗИКИ ВИРОБНИЧІ

— виникають через збої у виробничому процесі: порушується ритмічність виробництва або цілком припиняється, об'єкт не виходить на проектну потужність, потрібні додаткові виробничі витрати і т. ін. Збої можуть виникати і через перебої в постачанні, низьку якість сировини і т. ін. Підвищений рівень виробничих витрат може бути зумовлений помилковими розрахунками витрат на стадії обґрунтування інвестицій у проект, неточно визначеними вимогами до якості і кількості сировини та інших ресурсів. Види Р.в.: геологічний (ризик неправильного визначення запасів корисних копалин за кількістю, відсотка корисної речовини в руді, наявності шкідливих домішок, умов залягання); екологічний (ризик порушення екологічних стандартів, підвищені витрати на охорону навколишнього середовища, закриття об'єкта через неможливість розв'язання екологічних проблем.

Куроченко О. В.

РИЗИКИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

— ризик, пов'язаний із нестабільністю економічного законодавства і поточної економічної ситуації, умов інвестування і використання прибутку; зовнішньоекономічний ризик (можливість введення обмежень на торгівлю і постачання, закриття кордонів і т. ін.); нестабільність політичної ситуації, ризик несприятливих соціально-політичних змін у країні та регіоні; неповнота або неточність інформації про динаміку техніко-економічних показників, параметри нової техніки і технологій; коливання ринкової кон'юнктури, цін, валютних курсів та ін.; нестійкість природно-кліматичних умов; можливість стихійних лих; виробничо-технологічний ризик (аварії і відмови устаткування, виробничий брак та ін.); зміна цілей, інтересів і поведінки учасників; неповнота або неточність інформації про фінансове становище і ділову репутацію підприємства (можливість неплатежів, банкрутств, зривів договірних зобов'язань). У нафтогазодобувній промисловості більшої уваги потребує геологічний ризик (ризик неправильної оцінки запасів). У хімічній промисловості, чорній і кольоровій металургії, целюлозно-паперовій промисловості дуже високими є екологічні ризики.

Куроченко О. В.

РИЗИКИ ЗБУТОВІ

— виникають через зниження обсягів реалізації проектного продукту (товару, послуги) і цін на цей продукт. Р.з. також називаються ризиком зміни кон'юнктурного ринку, маркетинговим ризиком або ціновим ризиком. Часто виникають у проектах, пов'язаних з випуском нової продукції, ціни на яку важко спрогнозувати на стадії розробки проекту (промислові споживчі товари, наукомістка продукція, фармацевтичні товари). Більш прогнозовані Р.з. щодо групи біржових товарів (сировина і напівфабрикати). Найнижчі збутові ризики у проектах, де замовником є держава.

Куроченко О. В.

РИЗИКИ ЗМІНИ ПРОЦЕНТНОЇ СТАВКИ — виникають, якщо використовуються кредитні ресурси з плаваючою (змінною) ставкою (зокрема, середньо- і довгострокові ролloverні кредити, короткострокові цінні папери з плаваючою ставкою та ін.). При залученні таких ресурсів існує небезпека збільшення вартості проектного капіталу і зниження рентабельності проекту.

Куроченко О. В.

РИЗИКИ КОНСТРУКЦІЙНІ, ТЕХНОЛОГІЧНІ — конструкційні ризики виникають через технічну нездійсненність проекту на інвестиційній (будівельній) фазі. Зумовлюються прорахунками і помилками розробників проектної (технічної) документації, недостатністю або неточністю вихідної інформації, необхідної для розробки цієї документації, неапробованістю технологій. Технологічні ризики виникають через відхилення в режимі експлуатації об'єкта від заданих техніко-економічних параметрів унаслідок використання неапробованих у промислових масштабах технологій (підвищені експлуатаційні витрати, високий відсоток браку, висока аварійність, невідповідність екологічним нормативам та т. ін.).

Куроченко О. В.

РИЗИКИ КРАЇННІ — передусім це зовнішні ризики. Соціально-політичні процеси у країні і політика держави можуть створити серйозні перешкоди для проектної діяльності або зробити її неможливою. До Р.к. належать: дії центральної та місцевої влади, війни, страйки, соціальні заворушення, революції, терористичні акти, інфляція, падіння попиту на проектний продукт на внутрішньому ринку, загальний розлад економіки та ін. Ці ризики цілком або значною мірою перебувають поза сферою впливу основних учасників проекту. Р.к., пов'язані з політикою приймаючої країни, можна поділити на політичні та економічні. Політичні Р.к. пов'язані з діями влади, спеціально спрямованими на обмеження або припинення проектної діяльності, у якій задіяні іноземні інвестори і кредитори. Найрадикальнішими з таких дій є

націоналізація та експропріація майна. Неприйнятними також є заборона або обмеження на вивіз прибутків за кордон, позбавлення іноземного капіталу раніше наданих пільг, відкликання концесій і ліцензій та ін. Економічні Р.к. пов'язані зі зміною податкових, валютних, митних або інших економічних умов реалізації проекту, причому зазначені дії офіційно не стосуються обмежень діяльності іноземного капіталу.

Куроченко О. В.

РИЗИКИ КРЕДИТНІ — ризики непогашення або неповного погашення банку-кредитору платіжних зобов'язань позичальника (проектної компанії) за кредитним договором (основна сума боргу, відсотки, комісійні платежі). Це основні ризики банку, що бере участь у кредитуванні проекту.

Куроченко О. В.

РИЗИКИ НЕВЧАСНОГО ЗАВЕРШЕННЯ БУДІВНИЦТВА — спричинені помилками у проектуванні, порушенням зобов'язань підрядчиком, припиненням контрактних угод із постачальниками сировини і покупцями майбутнього проектного продукту, зміною зовнішніх умов (наприклад, вимога закрити проект через екологічні причини; додаткові адміністративні перешкоди з боку влади та ін.). Позапланова затримка завершення робіт призводить до додаткових витрат: сплата додаткових відсотків за кредит, подорожчання робіт і матеріалів через інфляційне зростання цін.

Куроченко О. В.

РИЗИКИ НИЗЬКОЇ ЯКОСТІ РОБІТ І ОБ'ЄКТА — зумовлені порушенням зобов'язань підрядчиком (і/або постачальником матеріалів і устаткування), помилками при проектуванні та ін. Наслідками низької якості об'єкта можуть бути додаткові інвестиційні витрати з проекту (на усунення дефектів, включаючи заміну окремих вузлів і одиниць устаткування), додаткові витрати на виробництво проектного продукту або навіть відмова покупця від придбання товару.

Куроченко О. В.

РИЗИКИ ПЕРЕВИЩЕННЯ КОШТОРИСНОЇ ВАРТОСТІ — спричинені помилками при проектуванні, нездатністю підрядника забезпечити ефективне використання ресурсів, зміною умов реалізації проекту (підвищення цін, збільшення податків та ін.). Такі ризики належать до характерних ризиків проектної діяльності.

Куроченко О. В.

РИЗИКИ ПРОЕКТУ ТИПОВІ — типові ризики базуються на реальній проектній діяльності: ризик учасників проекту; ризик перевищення кошторисної вартості проекту; ризик невчасного завершення будівництва; ризик низької якості робіт і об'єкта; конструкційний і технологічний ризики; виробничий ризик; управлінський ризик; збутовий ризик; фінансовий ризик; крайній ризик; адміністративний ризик; юридичний ризик; ризик через форс-мажорні обставини. Окремі види ризиків проектної діяльності “перекривають” один одного (крайні, політичні, форс-мажорні). Деякі категорії ризиків мають достатньо добре виражену субординацію — виробничі ризики поділяються на управлінські, екологічні, постачальницькі та ін. Деякі важливі ризики можуть втратити свою актуальність при реалізації проекту в конкретній країні або за наявності державного замовлення на проектну продукцію. У кожному конкретному випадку діятимуть певні групи ризиків.

Куроченко О. В.

РИЗИКИ РЕФІНАНСУВАННЯ — виникають у зв'язку з видачею головним банком — організатором фінансування зобов'язання надати позичальнику синдикований кредит на визначену суму і труднощами, що виникають у ході наступної синдикації кредиту. Ризик цілком лягає на банк.

Куроченко О. В.

РИЗИКИ УПРАВЛІНСЬКІ — зумовлені недостатнім рівнем кваліфікації та досвіду управлінського персоналу, помилками і низьким рівнем менеджменту на усіх фазах і стадіях проектної діяльності — доінвестиційної, інвестиційної,

виробничої і на стадії закриття проекту (особливо, коли для управління проектом створена “наскрізна” група менеджерів).

Куроченко О. В.

РИЗИКИ УЧАСНИКІВ ПРОЕКТУ — свідоме або змушене невиконання учасником своїх зобов'язань у рамках проектної діяльності. Невиконання зобов'язань хоча б одним учасником створює ефект “ланцюгової реакції”, коли стає неможливим виконання зобов'язань всіма іншими учасниками. Р.у.п. можуть бути зумовлені непрофесіоналізмом, недостатнім страхуванням учасників від різних ризиків, нестійким фінансовим становищем, зміною керівництва фірми (організації) і т. ін. Багато інших ризиків проектної діяльності походять від ризиків учасників проекту. Для зниження Р.у.п. доцільно забезпечити вибір учасників проекту (бажано за конкурсом), вивчити завірені аудитором фінансові звіти за кілька років, статутні документи, інформацію про керівників і т. ін.; передбачити в договорах і контрактах з учасником штрафні санкції за порушення зобов'язань; обумовити право оперативної заміни учасника у разі порушення нам або появу ознак можливого виникнення порушення зобов'язань за проектом; забезпечити постійний моніторинг фінансового, юридичного та інших аспектів діяльності учасника; зобов'язати учасників проекту здійснити страхування від усіх значущих для нього ризиків; за можливості вимагати поручництва за зобов'язаннями.

Куроченко О. В.

РИЗИКИ ФІНАНСОВІ — стосовно проектної діяльності: кредитний ризик; валютний ризик; ризик зміни процентної ставки; ризик рефінансування.

Куроченко О. В.

РИЗИКИ ФОРС-МАЖОРНІ — ризики непереборної сили, тобто ризики настання стихійних лих, що належать до зовнішніх щодо проектної діяльності ризиків і пов'язані з такими природними явищами, як землетруси, пожежі, повені, урагани, цунамі тощо. Деякі форс-мажор-

ні ризики зумовлені такими соціальними і політичними явищами, як страйки, повстання, революції і та ін. Окремі країні ризики належать до форс-мажорних.

Куроченко О. В.

РИЗИКИ ЮРИДИЧНІ — перетинаються країнами, адміністративними та управлінськими ризиками. Виражаються в непевності кредитора щодо можливості реалізувати гарантії забезпечення кредиту. Причинами непевності можуть бути: нечітке національне законодавство і “прогалини” у міжнародному праві, недостатньо висока якість договорів, контрактів, гарантійних листів та інших юридичних документів, недосконалість арбітражно-судової системи (нерівний доступ сторін до судів і корумпованість судів; невизнання рішень іноземного суду; низька ефективність виконання судових рішень та ін.). Р.ю. ускладнюють реалізацію проекту внаслідок недосконалості законодавства і норм міжнародного права, частой зміни законів, низької якості юридичних документів і хиб судово-арбітражних механізмів. Деякі Р.ю. перебувають поза контролем учасників проекту (наприклад, нестійкість і непрогнозованість змін законодавчої бази) і подібні до крайніх політичних ризиків. Інші Р.ю. можна якоюсь мірою елімінувати за рахунок залучення до реалізації проекту кваліфікованих юридичних консультантів, які можуть сприяти вирішенню спорів між учасниками проектної діяльності, а також між учасниками проекту і владою країни.

Куроченко О. В.

РИМЕСА — у міжнародних розрахунках — платіжний документ (тратта, чек, грошовий переказ) в іноземній валюті, який придбав боржник за національну валюту у третьої особи, щоб переслати його своєму іноземному кредитору для погашення заборгованості.

Куроченко О. В.

РИНКИ ГРОШОВІ — ринки, на яких обертаються активи з терміном погашення до року.

Берестецька Л. М.

РИНКИ ДОСКОНАЛІ — ринки цінних паперів, на яких немає перешкод для інвестицій. Перешкодами можуть бути обмежений розподіл цінних паперів, податки, високовартісна інформація і великі трансакційні витрати.

Куроченко О. В.

РИНКИ КАПІТАЛУ — фінансові ринки, на яких обертаються цінні папери з терміном погашення понад рік.

Куроченко О. В.

РИНКИ, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ — фінансові ринки у країнах, що мають відносно низький рівень ВВП на душу населення, прийнятну економічну і політичну стабільність, конвертовану валюту і можливість доступу іноземних інвесторів до цінних паперів.

Куроченко О. В.

РИНОК — організована структура, яка охоплює виробників і споживачів, продавців і покупців, де в результаті взаємодії попиту споживачів і пропозиції виробників встановлюються ціни товарів і обсяги продажу. Структурна організація ринку визначається кількістю виробників (продавців) і споживачів (покупців), які беруть участь у процесі обміну грошей на товар.

Куроченко О. В.

РИНОК БЕЗПЕРЕРВНО ДІЮЧИЙ — ринок цінних паперів, на якому операції здійснюються впродовж усього робочого часу.

Куроченко О. В.

РИНОК ВАЛЮТНИЙ — сукупність відносин щодо здійснення операцій купівлі-продажу валют, інших валютних цінностей і цінних паперів в іноземній валюті та руху іноземного капіталу. Види валютних ринків: регіональні (Європейські, Північно-Американські тощо); національні, що забезпечують рух валютних потоків у певній країні і обслуговують зв'язки з міжнародними валютними центрами; залежно від видів валютних операцій (ф'ючерсні, опціонні тощо); спеціальні — ринки процентних ставок на іноземні валюти чи євровалюту; біржові (валютні біржі); позабіржові — міжбанківські.

Куроченко О. В.

РИНОК ДИЛЕРІВ ПОЗАБІРЖОВИЙ — здійснення великими брокерськими фірмами — членами біржі великих пакетних операцій поза торгового залу. Брокерські будинки, діючі або як брокери або як дилери, зводять учасників пакетних операцій.

Куроченко О. В.

РИНОК ЕФЕКТИВНИЙ — ринок, на якому ціна кожного цінного папера в кожний момент часу збігається з його інвестиційною вартістю. Вся істотна інформація про ринок цілком і негайно відображається в ринкових цінах.

Куроченко О. В.

РИНОК ПЕРІОДИЧНО СКЛИКАНИЙ — ринок цінних паперів, на якому торгівля дозволяється тільки у спеціально визначений час. До цього часу особи, зацікавлені в торгівлі конкретним папером, збираються разом і встановлюють ціну для розрахунку в операціях.

Куроченко О. В.

РИНОК ПОВНИЙ — ринок, на якому обертається певна кількість різноманітних цінних паперів, достатня для формування портфеля, що має позитивну прибутковість за будь-якого заданого збігу обставин.

Куроченко О. В.

РИНОК ПОЗАБІРЖОВИЙ — вторинний ринок цінних паперів, що відрізняється від біржового.

Куроченко О. В.

РИНОК ТОВАРНИЙ — сфера обороту товару (взаємозамінних товарів), на який впродовж певного часу і в межах певної території є попит і пропозиція.

Куроченко О. В.

РИНОК ФІНАНСОВИЙ, АБО РИНОК ЦІННИХ ПАПЕРІВ — механізм сприяння обміну фінансовими активами через взаємну діяльність покупців і продавців цінних паперів.

Куроченко О. В.

РИНОК ЦІННИХ ПАПЕРІВ ВТОРИННИЙ — торгівля цінними паперами, що надійшли до обігу раніше.

Куроченко О. В.

РИНОК ЦІННИХ ПАПЕРІВ ПЕРВИННИЙ — ринок, на якому емітенти розміщують нові акції.

Куроченко О. В.

РИНОК ЦІННИХ ПАПЕРІВ ПОЗАБІРЖОВИЙ — торгівля цінними паперами поза фондовими біржами. Позабіржовий ринок відрізняється від біржового принципами організації (є вільним), принципами здійснення торгівлі (не використовує акціонерний продаж), завданнями визначення курсів цінних паперів (не визначає їх), співвідношенням брокерських і дилерських послуг і функцій (відповідно менше перших і більше других).

Берестецька Л. М.

РИНОК ЧЕТВЕРТИЙ — вторинний ринок цінних паперів, на якому інвестори (зазвичай фінансові інститути) укладають угоди безпосередньо один з одним без допомоги фондової біржі і незалежних дилерів.

Куроченко О. В.

РІВЕНЬ УПРАВЛІННЯ — сукупність ланок управління на певному щаблі ієрархії управління. Рівні управління, поєднуючи різні ланки, характеризують рівень концентрації процесу управління і послідовність підпорядкування одних ланок іншим зверху донизу.

Арсанукаєва К. О.

РІВЕНЬ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ — відносний показник якості продукції. Заснований на порівнянні значень характеристик якості продукції, що оцінюється, з базовими значеннями її сучасних конкурентоспроможних аналогів.

Арсанукаєва К. О.

РІЕЛТЕР — фахівець з торгівлі нерухомістю.

Чернявський А. Д.

РІЗНИЦЯ БАЗИСНА — різниця між поточною ціною активу і його ф'ючерсною ціною.

Волинець В. В.

РІШЕННЯ ПРО ВИПЛАТУ ДИВІДЕНДІВ — процес визначення суми дивідендів, яку має сплатити корпорація акціонерам.

Волинець В. В.

РОБІТНИКИ — найбільш численна та основна з погляду участі у виробничому процесі група працівників. Це особи, безпосередньо зайняті виготовленням продукції, а також ті, хто виконує допоміжні функції у процесі виготовлення продукції (догляд за устаткуванням, доставка матеріалів до робочого місця і транспортування виробів і напівфабрикатів, прибирання виробничих приміщень та ін.).

Масленко Г. В.

РОБІТНИКИ ОСНОВНІ І ДОПОМІЖНІ — розподіл робітників залежно від їхньої ролі у процесі виготовлення продукції. До основних належать робітники, які безпосередньо виробляють продукцію, приводять у дію виробниче устаткування, керують ним і контролюють його роботу. Всі інші робітники належать до допоміжних. У кожному цеху є основні і допоміжні роботи, а тому розподіляти робітників на основних і допоміжних доцільно не тільки в основних, а й у підсобних, допоміжних цехах. Особливо важливою для промислового підприємства є група основних робітників в основних цехах. На практиці тільки цих робітників вважають основними, а всіх інших — допоміжними.

Куроченко О. В.

РОБІТНИКИ РУЧНОЇ ПРАЦІ — робітники, що обслуговують машини, якими б не були їхні функції (подача матеріалів, змащення, чищення, ремонт та ін.), якщо тільки серед них немає функцій керування.

Масленко Г. В.

РОБОТА — вид і місце трудової діяльності людини; здійснення трудової діяльності, участь у праці, виконання індивідом, трудовим колективом певних завдань.

Сладкевич В. П.

РОБОТА НАУКОВА — дослідження з метою одержання наукового результату.

Волинець В. В.

РОБОЧЕ МІСЦЕ — первинна і водночас неподільна в організаційному розумінні ланка виробничого процесу, яка обслуговується одним або кількома робітниками та призначена для виконання пев-

ної виробничої чи обслуговуючої операції. Р.м. може бути: простим і комплексним; стаціонарним і рухомим; спеціалізованим і універсальним. Просте Р.м. характерне для дискретного типу виробництва, де кожен робітник використовує конкретне обладнання. Воно стає комплексним у разі обслуговування його кількома робітниками (бригадою) з певним розмежуванням їхніх функцій при виконанні виробничого процесу. Особливістю стаціонарного Р.м. є те, що воно розміщується на постійній виробничій площі, яка обладнана відповідним устаткуванням, а предмети праці подаються безпосередньо на Р.м.

Куроченко О. В.

РОЗГОЛОШЕННЯ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ — ознайомлення іншої особи без згоди особи, уповноваженої на те, з відомостями, що відповідно до чинного законодавства України становлять комерційну таємницю, особою, якій зазначені відомості були довірені у встановленому порядку або стали відомі у зв'язку з виконанням нею службових обов'язків, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання (підприємцю).

Арсанукаєва К. О.

РОЗМІЩЕННЯ АКТИВІВ — процес визначення оптимального співвідношення між різними типами активів у портфелі інвестора.

Куроченко О. В.

РОЗМІЩЕННЯ ВТОРИННЕ — реалізація великого пакета акцій, за якою продаж здійснюється через біржу після завершення торгової сесії способом, аналогічним первинному розміщенню.

Куроченко О. В.

РОЗМІЩЕННЯ ПІЛЬГОВЕ — продаж акцій акціонерам компанії пропорційно кількості акцій, якими володіє кожний акціонер.

Куроченко О. В.

РОЗМІЩЕННЯ ПРИВАТНЕ — прямий продаж знову випущених цінних паперів вузькому колу великих інституційних інвесторів.

Куроченко О. В.

РОЗМІЩЕННЯ, ЩО ГАРАНТУЄТЬСЯ — процес розміщення інвестиційними банками нових цінних паперів на первинному ринку.

Куроченко О. В.

РОЗПИСКИ АМЕРИКАНСЬКІ ДЕПОЗИТАРНІ — цінні папери, випущені американськими банками як свідоцтво непрямого володіння акціями іноземних фірм. Ці акції зберігаються на депозиті в банку країни, на території якої фірма зареєстрована.

Куроченко О. В.

РОЗПОДІЛ ВІРОГІДНОСТІ — опис частот можливих значень випадкової величини.

Куроченко О. В.

РОЗПОДІЛ ВІРОГІДНОСТІ НОРМАЛЬНИЙ — симетричний дзвоноподібний розподіл, який цілком описаний математичним очікуванням і дисперсією.

Куроченко О. В.

РОЗПОДІЛ ПРАЦІ ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ — процес виробничої спеціалізації території у зв'язку з поширенням міжрегіональної кооперації, обміном спеціалізованою продукцією та послугами.

Куроченко О. В.

РОЗПОРЯДЖЕННЯ КЛІЄНТА БРОКЕРУ — розпорядження, яке має бути негайно виконане, а у разі неможливості виконання — анульоване.

Волинець В. В.

РОЗРАХУНКИ БЕЗГОТІВКОВІ — переказ певної суми коштів з рахунків платників на рахунки одержувачів коштів, а також переказ банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, унесених ними готівкою в касу банку, на рахунки одержувачів коштів. Ці операції банк проводить на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному вигляді. Вони можуть здійснюватись у формі платіжних доручень, платіжних вимог, вимог-доручень, векселів, чеків, банківських платіжних карток та інших дебетових і кредитових

платіжних інструментів, що застосовуються у міжнародній банківській практиці. При безготівкових розрахунках усі платежі провадяться через установи банків шляхом переказу належних сум з рахунка платника на рахунок одержувача або шляхом заліку взаємних зобов'язань і грошових претензій. Платежі здійснюються у межах наявних коштів на рахунку платника. У разі потреби банк може надати платників кредит для здійснення розрахунків. Установи банків забезпечують розрахунки відповідно до законодавства та вимог клієнта, на умовах договору на розрахункове обслуговування.

Куроченко О. В.

РОЗРАХУНКИ МІЖНАРОДНІ — організація і регулювання міжнародних платежів за грошовими вимогами і зобов'язаннями.

Куроченко О. В.

РОЗРАХУНКОВІ ДОКУМЕНТИ — вимоги або доручення юридичних і фізичних осіб щодо переказу грошових коштів у безготівковій формі за товарно-матеріальні цінності, роботи, послуги, а також інші платежі. Основні Р.д. — платіжні вимоги, платіжні доручення та розрахункові чеки. Платіжна вимога вміщує вимогу отримувача коштів до платника щодо сплати певної суми через банк. Передається отримувачам коштів у банк, який веде його рахунок з метою інкасування платежів за матеріальні цінності, роботи та послуги. Платіжне доручення — доручення платника банку про переказ з його рахунка певної суми на рахунок отримувача. Розрахунковий чек — доручення чекодаваця банку про переказ з його рахунка певної суми на рахунок отримувача (чекотримача). Р.д. використовуються тільки в безготівкових розрахунках через банки.

Куроченко О. В.

РОЗТАШУВАННЯ ВИРОБНИЦТВА — розміщення представництв і установ шляхом надання їм (продаж, оренда) приміщень для службового і побутового використання, проживання персоналу тощо.

Котнов М. О.

РОЗТАШУВАННЯ ЦІННИХ ПАПЕРІВ — відчуження цінних паперів первинним власникам шляхом укладення цивільно-правових договорів.

Копнов М. О.

РОЗШИРЕННЯ ДІЮЧИХ АБО СПОРУДЖЕННЯ НОВИХ ВИРОБНИЧИХ ОБ'ЄКТІВ — будівництво другої та наступних черг діючого підприємства, нових цехів або розширення існуючих, а також організація допоміжних та обслуговуючих виробництв, комунікацій тощо. Нині для переважної більшості підприємств пріоритетними є технічне переозброєння і реконструкція діючих виробничих об'єктів. Нове будівництво стає економічно доцільним, якщо немає

можливості підвищити виробничий потенціал діючих підприємств, створити нові види продукції (надати нові послуги) і забезпечити екологічну безпеку виробничої та господарської діяльності.

Куроченко О. В.

РОЛОВЕР — вид середньо- та довгострокових кредитів, що надаються за плаваючими процентними ставками на національних та міжнародних ринках позикових капіталів.

Чернявський А. Д.

РОЯЛТІ — періодична ліцензійна плата за право використання винаходів, патентів та іншої інтелектуальної власності, а також плата за право розроблення ресурсів.

Сладкевич В. П.

МАУП

С

САЛЬДО — 1) різниця між грошовими надходженнями і витратами за певний період; 2) у бухгалтерському обліку — різниця підсумкових сум по дебету і кредиту або сум активу і пасиву; 3) у міжнародних торгових і платіжних розрахунках — різниця між вартістю експорту та імпорту країни або між її зарубіжними платежами і надходженнями.

Копнов М. О.

САЛЬДО ТОРГОВОГО БАЛАНСУ — алгебраїчна сума обсягів електроенергії, переміщеної через митний кордон України за звітний період всіма зазначеними у договорах (контрактах) міждержавними лініями електропередачі усіх класів напруги, що з'єднують енергосистеми суміжних держав (або їх частини).

Копнов М. О.

САМООКУПНІСТЬ — покриття витрат за рахунок власних доходів від реалізації товарів і послуг.

Копнов М. О.

САМОСТІЙНІСТЬ ГОСПОДАРЬСЬКА — забезпечується наявністю власних доходних джерел і правом визначення напрямів їх використання відповідно до законодавства України.

Копнов М. О.

САНАЦІЯ — система заходів, що вчиняються під час провадження справи про банкрутство з метою запобігання визнання боржника банкрутом та його ліквідації, спрямована на оздоровлення

фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення цілком або частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації підприємства, боргів і капіталу та (або) зміни організаційно-правової і виробничої структури боржника.

Копнов М. О.

САНКЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ГОСПОДАРЬСЬКІ — за порушення, встановлених законодавчими актами, правил здійснення господарської діяльності можуть бути застосовані уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування С.а.-г (заходи організаційно-правового або майнового характеру), спрямовані на припинення правопорушення суб'єкта господарювання та ліквідацію його наслідків. Ці органи відповідно до своїх повноважень та у порядку, встановленому законом, можуть застосовувати С.а.-г.: вилучення прибутку (доходу); адміністративно-господарський штраф; стягнення зборів (обов'язкових платежів); зупинення операцій за рахунками суб'єктів господарювання; застосування антидемпінгових заходів; припинення експортно-імпортних операцій; застосування індивідуального режиму ліцензування; зупинення дії ліцензії (патенту) на здійснення суб'єктом господарювання певних видів господарської діяльності; анулювання ліцензії (патенту) на здійснення суб'єктом господарювання окремих видів госпо-

дарської діяльності; обмеження або зупинення діяльності суб'єкта господарювання; скасування державної реєстрації та ліквідація суб'єкта господарювання; інші С.а.-г., встановлені законодавством. С.а.-г. можуть бути застосовані до суб'єкта господарювання впродовж 6 міс. від дня виявлення порушення, але не пізніше, як через рік від дня порушення цим суб'єктом встановлених законодавчими актами правил здійснення господарської діяльності, крім випадків, передбачених законом.

Куроченко О. В.

САНКЦІЇ ОПЕРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКІ — за порушення господарських зобов'язань можуть застосовуватися С.о.-г.: заходи оперативного впливу на правопорушника з метою припинення або попередження повторення порушень зобов'язання, що використовуються сторонами зобов'язання в односторонньому порядку. С.о.-г. застосовуються незалежно від вини суб'єкта, який порушив господарське зобов'язання. До суб'єкта, який порушив господарське зобов'язання, можуть бути застосовані лише ті С.о.-г., застосування яких передбачено договором. У господарських договорах сторони можуть передбачати використання таких видів С.о.-г.: 1) одностороння відмова від виконання свого зобов'язання правочинною стороною зі звільненням її від відповідальності за це у разі порушення зобов'язання іншою стороною; відмова від оплати за зобов'язанням, яке виконано неналежним чином або виконано достроково боржником без згоди іншої сторони; відстрочення відвантаження продукції чи виконання робіт унаслідок прострочення виставленого акредитива платником, припинення видачі банківських позичок тощо; 2) відмова правочинної сторони зобов'язання від прийняття подальшого виконання зобов'язання, порушеного іншою стороною, або повернення в односторонньому порядку виконаної кредитором оплати за зобов'язанням (списання з рахунка боржника в безкашптовому порядку коштів, сплачених за неякісну продукцію, тощо); 3) встановлення в од-

носторонньому порядку на майбутнє додаткових гарантій належного виконання зобов'язань стороною, яка порушила зобов'язання: зміна порядку оплати продукції (робіт, послуг), висунення вимоги до платника на попередню оплату продукції (робіт, послуг) або на оплату після перевірки якості продукції тощо; 4) відмова від встановлення на майбутнє господарських відносин із стороною, яка порушує зобов'язання. Підставою для застосування С.о.-г. є факт порушення господарського зобов'язання іншою стороною. С.о.-г. застосовуються стороною, яка постраждала від правопорушення, у позасудовому порядку та без попереднього надання претензії порушнику зобов'язання. Порядок застосування сторонами конкретних С.о.-г. визначається договором. У разі незгоди із застосуванням С.о.-г. заінтересована сторона може звернутися до суду із заявою про скасування такої санкції та відшкодування збитків, завданих її застосуванням. С.о.-г. можуть застосовуватися одночасно з відшкодуванням збитків та стягненням штрафних санкцій.

Куроченко О. В.

САНКЦІЇ ШТРАФНІ — санкції у вигляді грошової суми (неустойка, штраф, пеня), яку учасник договірних відносин зобов'язаний сплатити у разі порушення ним правил здійснення господарської діяльності, невиконання або неналежного їх виконання. Якщо порушено зобов'язання, в якому хоча б одна сторона є суб'єктом господарювання, що належить до державного сектору економіки, або порушення пов'язане з виконанням державного контракту, або виконання зобов'язання фінансується за рахунок Державного бюджету України чи за рахунок державного кредиту, С.ш. застосовуються, якщо інше не передбачено законом чи договором, у таких розмірах: за порушення умов зобов'язання щодо якості (комплектності) товарів (робіт, послуг) стягується штраф у розмірі 20% вартості неякісних (некомплектних) товарів (робіт, послуг); за порушення строків виконання зобов'язання стягується пеня у розмірі 0,1% від вартості

товарів (робіт, послуг), з яких допущено прострочення виконання за кожний день прострочення, а за прострочення понад 30 днів додатково стягується штраф у розмірі 7% від зазначеної вартості. Якщо розмір С.ш. законом не визначено, вони застосовуються в розмірі, передбаченому договором. При цьому розмір санкцій може бути встановлено договором у відсотковому відношенні до суми невиконаної частини зобов'язання або у визначеній грошовій сумі, або у відсотковому відношенні до суми зобов'язання незалежно від ступеня його виконання, або у кратному розмірі до вартості товарів (робіт, послуг). У разі недосягнення згоди між сторонами щодо розміру С.ш. спір може бути вирішений в судовому порядку. С.ш. за порушення грошових зобов'язань встановлюються у відсотках, розмір яких визначається обліковою ставкою Національного банку України, за весь час користування чужими коштами, якщо інше не передбачено законом або договором. Розмір С.ш., що застосовуються у внутрішньогосподарських відносинах, визначається відповідним суб'єктом господарювання — господарською організацією. Відсотки за неправомірне користування чужими коштами справляються з урахуванням дня сплати суми цих коштів кредитору, якщо законом або договором не встановлено для нарахування відсотків інший строк. За грошовим зобов'язанням боржник не повинен платити відсотки за час прострочення кредитору. Нарахування С.ш. за прострочення виконання зобов'язання, якщо інше не встановлено законом або договором, припиняється через 6 міс. від дня, коли зобов'язання мало бути виконано. У випадках, що передбачені законом, С.ш. за порушення господарських зобов'язань стягуються судом у дохід держави.

Куроченко О. В.

САНКЦІЯ — захід примусового впливу на організацію (підприємство, особистість), що допускає порушення прав належного здійснення господарської та фінансової діяльності.

Сладкевич В. П.

СВОП — операція з обміну зобов'язаннями або активами з метою поліпшення їх структури, зниження ризику, витрат, отримання прибутку.

Сладкевич В. П.

СВОП АКЦІЙ — контракт з обміну активами між двома партнерами, при якому один з них виплачує іншому фіксовані платежі, тоді як виплати іншого залежать від поточних значень певного ринкового індексу.

Волинець В. В.

СВОП-БАНК — комерційний або інвестиційний банк, що забезпечує проведення свопів акцій, процентних ставок між зацікавленими сторонами.

Арсанукаєва К. О.

СВОП МІЖРИНКОВИЙ — вид облігаційного свопу, при якому інвестор переходить з одного сегмента ринку в інший, припускаючи, що новий сегмент істотно недооцінений.

Волинець В. В.

СВОП ОБЛІГАЦІЙНИЙ — форма активного управління портфелем облігацій, яка полягає в заміні одних облігацій іншими з метою підвищення прибутковості портфеля.

Масленко Г. В.

СВОП ОБЛІГАЦІЙНИЙ В ОЧІКУВАННІ ЗМІНИ ПРОЦЕНТНОЇ СТАВКИ — вид облігаційного свопу, при якому інвестор обмінює одні облігації на інші виходячи з очікуваних ним змін процентних ставок.

Масленко Г. В.

СВОП (ОБМІН) ПРОЦЕНТНИХ СТАВОК — угода між двома сторонами, згідно з якою одна із сторін виплачує іншій фіксований потік платежів, одержуючи замість цього потік платежів, величина якого регулярно змінюється залежно від процентної ставки.

Куроченко О. В.

СЕГМЕНТАЦІЯ РИНКУ — поділ ринку на окремі сегменти, частини цільового ринку з однорідними вимогами споживачів до товару (послуги), за якою ознакою (тип валюти, країна, регіон,

галузь, однорідні групи споживачів, групи індивідуальних споживачів, що вирізняються за соціальними ознаками, платоспроможністю, мотивами, культурою, релігійними традиціями і т. ін.). С.р. дає змогу проводити маркетингові дослідження з метою успішного поєднання умови виконання індивідуальних вимог споживача з техніко-економічними можливостями виробника товарів або послуг.

Арсанукаєва К. О.

СЕКВЕСТР — обмеження, що накладається судовою владою або державними органами на користування або розпорядження якимось майном. У бюджетному праві — пропорційне зниження державних витрат за всіма статтями бюджету (окрім захищених законодавством) щодо поточного фінансового року, яке проводиться, якщо рівень бюджетного дефіциту перевищує певну величину, скорочуються надходження від прибуткових джерел бюджету, зберігається дефіцит бюджету в ході його виконання.

Куроченко О. В.

СЕКТОР-ЧИННИК — чинник, що впливає на прибутковість цінних паперів, пов'язаних з конкретною галуззю економіки.

Куроченко О. В.

СЕКUNДА-ВЕСЕЛЬ — другий примірник переказного векселя.

Арсанукаєва К. О.

СЕНЬОРАЖ — прибуток від емісії грошей.

Сладкевич В. П.

СЕРВІС ПЕРЕДПРОДАЖНИЙ — полягає в усуненні ушкоджень, викликаних транспортуванням продукції, приведенні її в робочий стан, випробуванні, демонстрації покупцю виробу в роботі.

Арсанукаєва К. О.

СЕРВІС ПІСЛЯГАРАНТІЙНИЙ — фірма-продавець веде планово-попереджувальні ремонти і капітальний ремонт, забезпечує запасними частинами, дає консультації щодо ефективного використання техніки. За бажанням покупця модернізується продана продукція, від-

бувається додаткове навчання персоналу. Завдання післягарантійного сервісу — скоротити простої устаткування, збільшити міжремонтні терміни, підвищити безпеку експлуатації, завоювати стійке становище на ринку за рахунок підвищення конкурентоспроможності виробленої продукції.

Арсанукаєва К. О.

СЕРВІТУТ — встановлене законом або передбачене угодою часткове використання земельної ділянки і будівель особами, що не є власниками.

Сладкевич В. П.

СЕРЕДОВИЩЕ ІНВЕСТИЦІЙНЕ — фінансова структура, в якій діють інвестори. С.і. складається з цінних паперів, що обертаються на ринку, способів і умов їх купівлі продажу.

Куроченко О. В.

СЕРЕДОВИЩЕ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЄ — сукупність факторів, що формують довгострокову прибутковість організації, на які остання не може впливати взагалі або має незначний вплив. Зазвичай ці фактори бувають прямої або непрямої дії.

Куроченко О. В.

СЕРТИФІКАТ — бланк цінного папера, який отримує власник цінних паперів. С. свідчить про право власності на цей цінний папір і містить необхідні реквізити.

Копнов М. О.

СЕРТИФІКАТ ДЕПОЗИТНИЙ — форма термінового депозиту, що випускається банками та іншими фінансовими організаціями.

Копнов М. О.

СЕРТИФІКАТ ЄВРОДОЛАРОВИЙ ДЕПОЗИТНИЙ — депозитний сертифікат, випущений неамериканським банком, номінальна ціна якого визначена у доларах США.

Волинець В. В.

СЕРТИФІКАТ КОМПЕНСАЦІЙНИЙ — цінний папір, випущений урядом України як компенсація заощаджень і страхових внесків.

Волинець В. В.

СЕРТИФІКАТ КОРПОРАЦІЇ ЗАСНОВНИЦЬКИЙ — документ, що засвідчує згоду державного органу на створення корпорації і визначає обов'язки акціонерів.

Волинець В. В.

СЕРТИФІКАТ ОЩАДНИЙ — письмове свідоцтво банку про депонування грошових коштів. Засвідчує право вкладника на отримання після завершення встановленого терміну депозиту і відсотка за ним. Види: терміновий, до запитання, іменний, на пред'явника.

Котлов М. О.

СЕРТИФІКАТ УЧАСТІ — облигація, що засвідчує участь в купі цінних паперів з фіксованим доходом. Власник сертифікату одержує дохід, пропорційний його частці в купі.

Масленко Г. В.

СЕРТИФІКАТ ЯКОСТІ — документ, виданий виробником, що засвідчує відповідність серії лікарського засобу вимогам, установленим під час його реєстрації в Україні.

Котлов М. О.

СЕРТИФІКАЦІЯ — процедура, за допомогою якої призначений в установленому порядку орган документально засвідчує відповідність продукції, систем якості, систем управління якістю, систем управління довіллям, персоналу встановленим законодавством вимогам.

Котлов М. О.

СЕСІЯ — робочі періоди (засідання) якогось закладу, установи, парламенту, що повторюються.

Арсанукаєва К. О.

СЕСІЯ БІРЖОВА — часовий інтервал біржового робочого дня, впродовж якого здійснюються біржові операції (офіційний час роботи біржі). При встановленні часу початку-закінчення торгівлі на конкретній біржі враховують діяльність аналогічних бірж в інших країнах і інших годинних поясах, щоб забезпечити перекриття часу роботи бірж. Цим забезпечується безперервність (цілодобовість) біржової торгівлі.

Арсанукаєва К. О.

СИНДИКАТ — договірне об'єднання однорідних підприємств, у якому передбачається централізація збуту продукції або централізація постачання сировини для його членів; така форма об'єднання характерна для галузей з масовим виробництвом однорідної продукції.

Сладкевич В. П.

СИСТЕМА ВАЖЕЛІВ ЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ — містить в собі підсистеми регулювання на макрота мікрорівнях, а також комплекс методів організаційно-економічного регулювання, який може бути застосований на рівні підприємства і держави загалом. Важелі економічного регулювання на макрорівні складаються з методів кредитно-фінансової, бюджетної та податкової політики, інструментів валютного і митного регулювання. Суб'єктом управління тут є органи державної влади. До важелів економічного регулювання на мікрорівні належать методи фінансового менеджменту, який становить систему принципів, форм та засобів організації управління фінансовими ресурсами підприємства. Суб'єктом управління є структури адміністрації підприємства.

Куроченко О. В.

СИСТЕМА ГОЛОСУВАННЯ КУМУЛЯТИВНА — правило голосування в корпорації, згідно з яким утримувачу акцій надається право віддати будь-якому кандидату в раду директорів число голосів, яке не перевершує кількість акцій, що належить йому, помножену на число обраних членів ради.

Куроченко О. В.

СИСТЕМА ГОЛОСУВАННЯ МАЖОРИТАРНА, АБО КЛАСИЧНА — спосіб голосування в корпорації, при якому утримувач акцій на виборах ради директорів корпорації має число голосів, що дорівнює кількості акцій, що належать йому.

Куроченко О. В.

СИСТЕМА ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА — законодавчо визначені правові, економічні та організаційні основи управління підприємницьким середовищем.

Куроченко О. В.

СИСТЕМА ІНВЕСТИЦІЙНА ПАСИВНА — процес купівлі цінних паперів і володіння портфелем, що містить велику кількість різноманітних акцій.

Куроченко О. В.

СИСТЕМА ІНФОРМАЦІЙНА — інформаційний комплекс, основним завданням якого є збирання первинних даних про особистості, події, ресурси та ін., перетворення їх в інформацію та її поширення.

Куроченко О. В.

СИСТЕМА КОТИРУВАНЬ ОБ'ЄДНАНА — інформаційна система, що дає перелік поточних цін попиту і пропозиції на національних і регіональних фондових біржах, а також у деяких дилерів.

Куроченко О. В.

СИСТЕМА МІЖРИНКОВА ТОРГОВА — комп'ютерна комунікаційна мережа, що охоплює національні та регіональні організовані біржі і роздрібних дилерів. Мережа надає поточні дані щодо котирування, завдяки чому брокери і дилери проводять операції за найвигіднішими цінами.

Куроченко О. В.

СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ — принцип стягнення податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджету та державних цільових фондів відповідно до законодавства України.

Куроченко О. В.

СИСТЕМА ПОДАТКОВА — механізм розрахунку і стягнення податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджету та державних цільових фондів, а також відповідні органи (державна податкова адміністрація, її регіональні відділення), які проводять політику держави щодо оподаткування. С.п. не повинна перешкоджати оптимальному розподілу ресурсів, має бути “прозорою” і нескладною, а також стабільною в часі, щоб гарантовано забезпечувались права платників податків до державного бюджету.

Куроченко О. В.

СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСНОВНИХ ФОНДІВ

— показники ефективності відтворення окремих видів і всієї сукупності засобів праці; показники рівня використання основних засобів праці та окремих їх видів.

Куроченко О. В.

СИСТЕМА РІВНЯНЬ ВАЛЬРАСА

— економіко-математична модель, яка описує рівноважний стан ринкової економіки на базі системи лінійних рівнянь, де змінними факторами є кількість товарів і ресурсів. Розроблена швейцарським ученим Л. Вальрасом. С.р.в. можна використовувати для окремих випадків рівноваги ринків окремих товарів, ресурсів і послуг для кожного окремого споживача та виробника.

Куроченко О. В.

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ АНТИКРИЗОВА

— впровадження С.у.а. передбачає певну послідовність дій (етапів): аналіз поточного стану підприємства; прогнозування найвірогіднішого стану підприємства у коротко-і середньостроковій перспективі; аналіз діючої моделі управління підприємством та виявлення її вад; внесення кардинальних змін до моделі управління підприємством; розробка стратегії антикризового розвитку підприємства; введення системи ретельного моніторингу розвитку підприємства та ефективності системи управління; періодичне коригування С.у.а. та стратегії розвитку підприємства.

Куроченко О. В.

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

— система, в якій реалізуються всі функції управління персоналом у вигляді підсистем: загального та лінійного керівництва — управління організацією загалом, управління окремими функціональними та виробничими підрозділами; планування та маркетингу — розробка кадрової політики і стратегії управління персоналом, аналіз кадрового потенціалу, прогнозування потреби у персоналі; управління найму та обліку персоналу — набір персоналу, оцінка, відбір, облік прийому, переміщення, профорієнтація та організація раціонального

використання персоналу; управління трудовими відносинами — аналіз і регулювання групових та особистих відносин у колективі; забезпечення нормальних умов праці; управління розвитком колективу — навчання, перепідготовка та підвищення кваліфікації; адаптація нових працівників, поточна періодична оцінка кадрів; управління мотивацією поведінки персоналу; управління соціальним розвитком — організація харчування, житлового обслуговування, розвиток культури та фізичного виховання; розвитку організаційної структури управління; інформаційного забезпечення С.у.п.

Куроченко О. В.

СКАСУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕЕСТРАЦІЇ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ — у разі здійснення суб'єктом господарювання діяльності, що суперечить закону чи установчим документам, до нього може бути застосовано адміністративно-господарську санкцію у вигляді скасування державної реєстрації цього суб'єкта та його ліквідації. С.д.р.с.г. проводиться за рішенням суду, що є підставою для ліквідації даного суб'єкта господарювання. Ліквідація суб'єкта господарювання у зв'язку із скасуванням його державної реєстрації за порушення закону здійснюється в порядку, встановленому статтями 60, 61 Господарського кодексу України.

Куроченко О. В.

СЛУЖБА ДЕРЖАВНА — професійна діяльність осіб, які обіймають посади в державних органах, виконують завдання і функції держави та одержують заробітну плату за рахунок державного бюджету.

Чернявський А. Д.

СЛУЖБОВЦІ — працівники, які виконують адміністративні функції, що не вимагають спеціальних технічних знань, а також функції обліку, діловодства, постачання, збуту, фінансування та інші, близькі до них.

Куроченко О. В.

СОБІВАРТІСТЬ — грошове вираження поточних витрат підприємства на виробництво і реалізацію продукції (послуг), частина вартості товару. Перелік витрат, що містяться в собівартості і враховуються при оподаткуванні прибутку, визначається законодавством. Це витрати на сировину і матеріали, амортизацію, заробітну платню з нарахуваннями, накладні витрати та ін.

Куроченко О. В.

СОБІВАРТІСТЬ КОШТОРИСНА — відображає витрати підприємства на виріб або замовлення, що виконується в одиничному (індивідуальному) виробництві або в разовому порядку.

Куроченко О. В.

СОБІВАРТІСТЬ НОРМАТИВНА — формується з витрат на виробництво та реалізацію продукції, визначених на підставі діючих норм витрат необхідних ресурсів.

Куроченко О. В.

СОБІВАРТІСТЬ ПЛАНОВА — визначається перед початком планового періоду на підставі прогресивних норм витрат ресурсів та діючих цін на ресурси у момент складання плану. Приймається нижчою або такою самою, як і нормативна собівартість.

Куроченко О. В.

СОБІВАРТІСТЬ ПРОДУКЦІЇ — вираження у грошовій формі поточних витрат підприємства на підготовку виробництва, виготовлення і збут продукції. С.п. відображає рівень витрат підприємства на її виробництво і комплексно характеризує ефективність використання ним усіх ресурсів, організаційний та технічний рівень виробничого процесу, рівень продуктивності праці тощо. Розрізняють індивідуальну та галузеву С.п. Індивідуальна С.п. характеризує витрати конкретного підприємства на виробництво та реалізацію продукції, застосовується при плануванні та оцінюванні роботи цього підприємства. Галузева С.п. відображає середні у галузі витрати на виробництво і реалізацію продукції.

Куроченко О. В.

СОБІВАРТІСТЬ ПРОДУКЦІЇ ВИРОБНИЧА — охоплює витрати на виробництво продукції в межах усього підприємства: витрати на енергію, спожиту в технологічних цілях, на утримання та експлуатацію обладнання, амортизацію будівлі виробничого корпусу та ін.

Куроченко О. В.

СОБІВАРТІСТЬ ПРОДУКЦІЇ ВЛАСНОГО ВИРОБНИЦТВА — складається з прямих і загальновиробничих витрат.

Куроченко О. В.

СОБІВАРТІСТЬ ПРОДУКЦІЇ ПОВНА — враховується сукупність витрат, що складають виробничу собівартість, та позавиробничих витрат (адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат).

Куроченко О. В.

СОБІВАРТІСТЬ РЕАЛІЗОВАНОЇ ПРОДУКЦІЇ (РОБІТ, ПОСЛУГ) — складається з виробничої продукції (робіт, послуг), яка була реалізована впродовж звітного періоду, нерозподілених постійних загальновиробничих витрат та наднормативних витрат. Для формування повної фактичної собівартості реалізованої продукції та окремих її складових необхідно до фактичних облікових даних щодо С.р.п. (робіт, послуг) додати витрати, пов'язані з операційною діяльністю (адміністративні, фінансові, витрати на збут, інші операційні витрати тощо).

Куроченко О. В.

СОБІВАРТІСТЬ ФАКТИЧНА — фактичні витрати підприємства на виробництво і реалізацію продукції за даними бухгалтерського обліку. Може бути нижчою або вищою від планової собівартості.

Куроченко О. В.

СОЛО-ВЕКСЕЛЬ — вексель, на якому є тільки один підпис особи, зобов'язаної зробити платіж.

Куроченко О. В.

СОЮЗ ВАЛЮТНИЙ — об'єднання держав, що домовилися використовувати однакові методи валютного регулювання, встановили узгоджені параметри коли-

вання валют країн об'єднання і прийняли на себе зобов'язання щодо підтримки встановлених угод, а також використання загальної реальної або умовної грошової одиниці в рамках міждержавних відносин країн об'єднання.

Куроченко О. В.

СОЮЗ КРЕДИТНИЙ — добровільне суспільне об'єднання громадян, створене для акумуляції грошових коштів і взаємного кредитування. На відміну від комерційних банків, орієнтованих переважно на заможних клієнтів, С.к. призначений для обслуговування громадян, що мають незначні доходи.

Куроченко О. В.

СОЮЗ МИТНИЙ — форма колективного протекціонізму. Угода двох або кількох держав про скасування митних перешкод між ними та утворення території з єдиним митним тарифом. Товари кожної з держав, що входять в С.м., ввозяться на територію інших членів союзу безмитно.

Куроченко О. В.

СПЕКУЛЯНТ — інвестор, який вкладає капітал у ф'ючерсні контракти з метою отримання прибутку за рахунок продажу і купівлі цих контрактів.

Куроченко О. В.

СПЕКУЛЯЦІЯ — 1) купівля-продаж різних цінностей, товарів з метою отримання спекулятивного прибутку від різниці між купівельною і продажною ціною, що перевищує накладні витрати на операції; 2) купівля-продаж біржових цінностей (акцій, облігацій, валюти, товарів тощо) з метою отримання спекулятивного прибутку від різниці між купівельною і продажною ціною (курсом) при перепродажу цих цінностей.

Куроченко О. В.

СПЕКУЛЯЦІЯ БІРЖОВА — купівля-продаж на біржі різних активів, товарів або опціонів з метою отримання прибутку від різниці між ціною покупки і продажу, що перевищує витрати на перепродаж; 2) дії, спрямовані на підвищення або пониження біржових цін (котирувань) на цінні папери або ф'ючерси.

Куроченко О. В.

СПЕКУЛЯЦІЯ ВАЛЮТНА — діяльність банків і фірм, спрямована на отримання прибутку від зміни курсів валют на валютних ринках; валютний арбітраж, а також навмисне ухвалення валютного ризику. Результати залежать від правильного оцінювання її учасниками можливої динаміки валютних курсів.

Куроченко О. В.

СПЕЦИФІКА — відмітні особливості чого-небудь; своєрідність; те, що властиве лише певному предмету або явищу.

Куроченко О. В.

СПЕЦИФІКАЦІЯ — перелік пропонованих (або поставлених) товарів, у якому зазначені кількість одиниць кожного сорту, марка, артикул і у необхідних випадках ціни, показники якості. Відвантажувальна С. — товаросупроводжувальний документ на партію товару; якщо партія товару складається з окремих вантажних місць, складається помісна відвантажувальна С. Як додаток до договору С. є невід'ємною складовою договору, як додаток до рахунка — складовою розрахункового документа.

Куроченко О. В.

СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ ПОДЕТАЛЬНА — зосередження на окремих підприємствах або в їх підрозділах виготовлення певних деталей, агрегатів і вузлів для комплектування готової продукції. Наприклад, редукторний чи карбюраторний заводи.

Куроченко О. В.

СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ ПРЕДМЕТНА — зосередження підприємства на випуску кінцевої, готової до споживання продукції. Наприклад, автомобільний чи тракторний завод, макаронна чи кондитерська фабрика тощо, які випускають певні види виробів. Ця форма спеціалізації поділяється на багатопредметну (випуск кількох видів однорідної продукції) і однопредметну (випуск одного виду виробів).

Куроченко О. В.

СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЧНА (СТАДІЙНА) — форма спеціалізації підприємств з виконання окремих стадій технологічного процесу. Наприклад, ливарні, ковальсько-штампувальні та складаль-

ні заводи в машинобудуванні, прядильні фабрики у легкій та чаєрозжувальній у харчовій промисловості тощо). Подетальна і технологічна форми спеціалізації схожі між собою, оскільки продуктом праці на таких підприємствах є окремі частини виробу. Але в подетальній спеціалізації частини виробу мають завершений вигляд (деталі, вузли та ін.), а в технологічній — це напівфабрикати (заготовки, штамповки та ін.).

Куроченко О. В.

СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ ФУНКЦІОНАЛЬНА — розподіл виробничої інфраструктури, тобто комплексу обслуговуваних підприємств, об'єднань, виробництв, служб, цехів, дільниць усередині цих формувань (механічні, ремонтно-механічні заводи, підприємства із виготовлення тари, ремонтно-будівельні підприємства, машиносервісні організації тощо).

Куроченко О. В.

СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ — 1) придбання спеціальних знань і навичок в якійсь галузі; 2) зосередження діяльності на якійсь спеціальності; 3) розподіл праці на окремі операції; 4) виокремлення підприємств, цехів, галузей, об'єднань з виробництва однорідної продукції або виконання окремих стадій (операцій) технологічного процесу. Економічний зміст спеціалізації полягає у розподілі за галузями, об'єднаннями, підприємствами (а в середині останніх — за цехами і дільницями) виробництва однорідних за характером виготовлення предметів або окремих частин складних виробів. Розрізняють спеціалізацію виробництва за формою: предметна, подетальна, технологічна, функціональна. Рівень і форми спеціалізації залежать від особливостей тієї чи іншої галузі економіки країни (промисловість, сільське господарство, транспорт та ін.).

Куроченко О. В.

СПЕЦІАЛІСТИ — працівники, які займаються інженерно-технічним, економічним та іншими видами спеціальних робіт, що пов'язані із застосуванням положень та використанням методів відповідних наук.

Куроченко О. В.

СПЕЦІАЛЬНІ ПРАВА ЗАПОЗИЧЕННЯ — міжнародна грошова одиниця, яка існує у вигляді записів на рахунках країн — членів МВФ.

Куроченко О. В.

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ — сукупність знань, умінь і навичок, придбаних фахівцем у процесі навчання та роботи, що забезпечують йому певний рівень кваліфікації.

Куроченко О. В.

СПИСОК АКТИВІВ, ЩО ЗБЕРІГАЮТЬСЯ — перелік кількості цінних паперів, які інвестор хоче зберегти у своєму портфелі при відповідних цінах на ці папери.

Куроченко О. В.

СПИСОК РОЗПОРЯДЖЕНЬ НА КУПІВЛЮ — перелік кількості цінних паперів, які інвестор готовий купити за відповідними цінами.

Куроченко О. В.

СПИСОК ТИТУЛЬНИЙ — затверджений у відповідному порядку список об'єктів, які входять до плану капітального будівництва. С.т. зазначає назву та місце будови, час початку і завершення будівництва, проектні показники потужності, основних фондів, обсяг капітальних вкладень та будівельно-монтажних робіт; завдання щодо зазначених показників на плановий період; дані про те, хто і коли затвердив проектно-кошторисну документацію. Основні види С.т.: С.т. будови, пооб'єктний або внутрішньо будівельний С.т.

Куроченко О. В.

СПИСОК УХВАЛЕНИЙ — список цінних паперів, які інституційний інвестор вважає достатньо перспективними, щоб мати їх у своєму портфелі. В організаціях, де використовують С.у., портфельні менеджери можуть купувати будь-який папір з цього списку без попереднього схвалення цього рішення з боку керівництва.

Куроченко О. В.

СПІВВІДНОШЕННЯ ДОХОДУ І ЦІНИ — величина, зворотна відношенню ціни до доходів.

Куроченко О. В.

СПІВВІДНОШЕННЯ ОПЦІОНІВ “ПУТ” І “КОЛЛ” — зв'язок між ринковими цінами опціонів “пут” і “колл”, що виписані на однакову суму, мають однаковий термін завершення дії і відповідні їм активи.

Куроченко О. В.

СПІВВІДНОШЕННЯ “ЦІНА—ДОХІД” — відношення поточної ціни акції до доходу; зважений за цінами ринковий індекс, в якому питома вага акцій є функцією їх поточних ринкових цін.

Куроченко О. В.

СПІВСТРАХУВАННЯ — об'єкт страхування може бути застрахований за одним договором страхування та за згодою страхувальника кількома страховиками (співстрахування). При цьому в договорі повинні міститись умови, що визначають права і обов'язки кожного страховика. За наявності відповідної угоди між співстраховиками і страхувальником один із співстраховиків може представляти всіх інших у взаємовідносинах із страхувальником, залишаючись відповідальним перед ним лише в розмірі своєї частки.

Волинець В. В.

СПІЛКА СПОЖИВЧИХ ТОВАРИСТВ — об'єднання на добровільних засадах споживчих товариств. Взаємовідносини між споживчими товариствами та їх спілками будуються на договірних засадах. Товариства можуть делегувати спілкам частину своїх повноважень та виконання окремих функцій.

Масленко Г. В.

СПІРАЛЬ ІНФЛЯЦІЙНА — вияв інфляції, зумовленої зростанням витрат. Спочатку збільшення витрат призводить до нового рівня співвідношень між попитом і пропозицією, а далі змінюються попит і пропозиція на інших ринках. Якщо цей процес не загальмувати, то збільшення витрат на одиницю продукції призведе до скорочення обсягів виробництва. У результаті зменшиться пропозиція і виникне новий імпульс для зростання цін. Таким чином, ситуація повторюється, хоча й на новому рівні.

Куроченко О. В.

СПОВИЩЕННЯ — звістка від векселетримувача векселедавцеві про опротестування його векселя.

Масленко Г. В.

СПОНСОРСТВО — фінансова підтримка суспільно корисних особистостей, організацій і подій для досягнення власних маркетингових цілей.

Сладкевич В. П.

СПОСІБ БУДІВНИЦТВА ГОСПОДАРСЬКИЙ — будівництво здійснюється самим підприємством-забудовником. При цьому роботи на об'єкті будівництва ведуться власними силами та засобами підприємства поряд з основною виробничою діяльністю.

Куроченко О. В.

СПОСІБ ВИКОНАННЯ АКРЕДИТИВА — властивості акредитива залежно від способу виконання, тобто від складу зобов'язань банку перед бенефіціаром. За способом виконання виокремлюють види акредитивів: платіжні, акцептні, з неоголошеною трат.

Куроченко О. В.

СПОСІБ ПІДРЯДНИЙ ВЕДЕННЯ БУДІВЕЛЬНО-МОНТАЖНИХ РОБІТ — передбачає виконання робіт постійно діючими спеціалізованими підрядними будівельно-монтажними організаціями. Підприємства, для яких створюються основні фонди і які здійснюють для цього певні вкладення капіталу, називаються забудовниками.

Куроченко О. В.

СПОСІБ ПЛАТЕЖУ — показує, коли проводиться оплата за товар щодо моменту його фактичної поставки. Способи платежу: платіж готівкою, авансовий платіж, платіж у кредит.

Куроченко О. В.

СПОСОБИ ОХОПЛЕННЯ РИНКУ — у маркетингу — це варіанти подання товару на ринок: охоплення всього ринку; пропозиція різних варіантів товару різним сегментам; концентрація на одному сегменті.

Куроченко О. В.

СПОСОБИ РОЗРАХУНКІВ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ — грошовий спосіб розрахунків (у валюті України, у вільноконвертованій валюті, у валюті обмеженої конвертації); негрошовий спосіб розрахунків (переміщення товарів через прямий товарообмін, переміщення товарів як розрахунок за виконані роботи і надані послуги); кліринговий спосіб розрахунків; способи розрахунку компенсаційного або зобов'язального характеру, передбачені міждержавними угодами з участю України. Нині використання двох останніх способів розрахунків обмежено: вони передбачаються, як виняток, міжрядовими угодами про торговельно-економічну співпрацю з країнами із замкнутими і частково конвертованими валютами за певними переліками товарів (робіт, послуг).

Куроченко О. В.

СПОТ — вид угоди на наявний товар чи угоду, у тому числі при біржовій торгівлі, яка передбачає миттєву оплату і поставку.

Сладкевич В. П.

СПОТ-РИНОК — ринок, на якому обмін активів на гроші відбувається безпосередньо під час операції.

Арсанукаєва К. О.

СПОТ-СТАВКА — прибутковість до погашення в річному численні дисконтного цінного папера.

Арсанукаєва К. О.

СПОТ-ЦІНА — ціна купівлі активу на спот-ринку.

Арсанукаєва К. О.

СПРЕД ПРИБУТКОВОСТІ — відмінність у пропонованій прибутковості до погашення двох облігацій.

Куроченко О. В.

СПРОБА ПОГЛИНАННЯ — дії фізичної або юридичної особи, спрямовані на придбання контрольного пакета акцій корпорації.

Куроченко О. В.

СТАБІЛІЗАТОРИ АВТОМАТИЧНІ — інструменти, які призначені для пом'якшення амплітуди економічних циклів, тобто без втручання уряду, фірм та окремих осіб. Це свого роду фільтри, які входять в ланцюг зворотних зв'язків економічної системи, тому іноді їх називають вбудованими стабілізаторами. С.а. згладжують можливі, але важко передбачувальні відхилення в ході керованого процесу.

Куроченко О. В.

СТАБІЛІЗАЦІЯ — збереження на одному рівні вартості будь-яких цінностей: грошових знаків, золота, товарів та ін.

Сладкевич В. П.

СТАВКА ВІДСОТКОВА НОМІНАЛЬНА — ставка відсотка, виражена у валюті за поточним курсом без поправок на інфляцію.

Волинець В. В.

СТАВКА ВІДСОТКОВА РЕАЛЬНА — ставка відсотка у грошовому вираженні з поправкою на інфляцію; дорівнює номінальній відсотковій ставці, зменшеній з урахуванням інфляції.

Сладкевич В. П.

СТАВКА ВІДСОТКА, СПЛАЧУВАНА БРОКЕРСЬКИМИ ФІРМАМИ БАНКАМ ЗА КРЕДИТИ — використовується для фінансування клієнтів при купівлі цінних паперів.

Волинець В. В.

СТАВКА ДИСКОНТУ — норма прибутку, яка використовується для переведення грошових потоків, що очікуються (будуть виплачені чи отримані) у майбутньому, в їх поточну вартість.

Арсанукаєва К. О.

СТАВКА ДИСКОНТУВАННЯ — відсоткова ставка, що використовується в розрахунках приведеної вартості потоку майбутніх платежів. Відображає залежність приведеної вартості від часу платежу, а також ризик, пов'язаний з цим потоком платежів.

Арсанукаєва К. О.

СТАВКА КАПІТАЛІЗАЦІЇ — коефіцієнт (як правило, у відсотках), що використовується для переведення очікуваного доходу у вартість.

Арсанукаєва К. О.

СТАВКА КУПОННА — сума купонних платежів за рік, виражена у відсотках від номінальної вартості облігацій.

Арсанукаєва К. О.

СТАВКА ОБЛІКОВА — ставка, за якою комерційні банки враховують векселі; ставка відсотка, під який комерційні банки отримують кредити центрального банку.

Сладкевич В. П.

СТАВКА ПЛАВАЮЧА — відсоткова ставка щодо фінансового активу, яка може змінюватись залежно від певного показника поточних процентних ставок на фінансовому ринку.

Масленко Г. В.

СТАВКА ПОДАТКОВА ГРАНИЧНА — величина податку, виражена у відсотках, виплачувана за додаткову одиницю доходу.

Масленко Г. В.

СТАВКА ПОДАТКУ СЕРЕДНЯ — величина сплаченого податку, виражена у відсотках від сукупного предмета оподаткування доходу.

Масленко Г. В.

СТАВКА ПРИБУТКОВОСТІ — зміна вартості інвестиції у відсотках у фінансові активи (або портфель фінансових активів) за певний період часу.

Масленко Г. В.

СТАВКА ПРИБУТКОВОСТІ ВНУТРІШНЯ — ставка дисконту, при якій сумарна приведена вартість доходів від здійснених інвестицій дорівнює сумарній приведеній вартості цих інвестицій.

Куроченко О. В.

СТАВКА “РЕПО” — відсоткова ставка, що використовується в договорі про зворотну купівлю.

Куроченко О. В.

СТАВКА РЕФІНАНСУВАННЯ

— відсоткова ставка, що використовується центральним банком при наданні кредитів комерційним банкам, а також для переобліку приватних комерційних векселів. С.р. є одним із основних важелів здійснення грошово-кредитної та валютної політики.

Куроченко О. В.

СТАВКА ФОРВАРДНА

— відсоткова ставка, що зв'язує поточні ставки на один період і на триваліший термін. Погоджена двома сторонами процентна ставка, сплачувана в майбутньому на обумовлену суму.

Куроченко О. В.

СТАН РУЙНАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА — стан неспроможності підприємства виконувати свої фінансові зобов'язання перед іншими підприємствами (стан реального банкрутства).

Арсанукаєва К. О.

СТАНДАРТ — документ, яким визначається (нормується) предмет, що стандартизується. Під стандартизацією розуміють розробку і встановлення технічних показників (норм) для прийнятої до випуску продукції, способів її маркування, пакування, транспортування і збереження. Стандарти містять у собі повну характеристику товару, технічні умови на його виготовлення, правила приймання, сортування, пакування, маркування, транспортування і збереження. При оцінюванні якості товару насамперед визначається його відповідність стандартам. Відповідність стандартам — регламентований споживчий параметр, порушення якого зменшує конкурентоспроможність товару до нуля. Стандарт — це державний документ. У кожній країні існує своя система стандартизації товарів. Вона відповідає рівню розвитку національної економіки, науки, техніки і технологій. Міжнародні стандарти усувають обмеженість, різноманітність, суперечливість національних норм і правил. Цими проблемами займаються спеціально створена Міжнародна організація зі стандартизації (ISO) та Міжнародний координаційний центр зі стандартизації.

Котнов М. О.

СТАНДАРТ ЗОЛОТИЙ

— зливки банківських металів, які відповідають стандартам якості, прийнятим Лондонською асоціацією ринку дорогоцінних металів та учасниками Лондонського ринку платини та паладію, або технічним умовам ГОСТ 28058-89, ГОСТ 28595-90, ГОСТ 12341-81, ГОСТ 12340-81, прийнятим Міждержавною радою зі стандартизації, метрології і сертифікації.

Котнов М. О.

СТАНДАРТИ ISO

— стандарти Міжнародної організації зі стандартизації, визнані у більшості країн світу за національні. Ці стандарти визначають мінімальний припустимий рівень підтвердження надійності будь-якої організації, це база для розгортання систем управління якістю. Міжнародні стандарти регламентують вимоги до майже усіх факторів виробництва. Стандартні вимоги до організації управління підприємством сформульовані у міжнародних стандартах ISO серії 9000 “Системи якості”. Ці стандарти регламентують вимоги до якості товарів, виробничих процесів і до систем контролю. Основні цілі цих документів: сприяння розвитку стандартизації у світі для полегшення товарообміну; підвищення конкурентоспроможності товарів і створення довіри у відносинах між товаровиробником і споживачем.

Куроченко О. В.

СТАТИСТИКА — офіційна документована державна інформація, яка дає кількісну характеристику масових явищ і процесів, що відбуваються в економічній, соціальній, культурній та інших сферах життя.

Котнов М. О.

СТАТТІ КАЛЬКУЛЯЦІЇ

— групування витрат підприємства. С.к. формуються з витрат, які вирізняються між собою функціональною роллю у виробничому процесі і місцем виникнення. Перелік С.к. витрат може бути різним, що зумовлено особливостями галузі, до якої належить підприємство. Відмінність С.к. від аналогічних елементів витрат кошторису виробництва полягає

в тому, що у С.к. враховуються тільки витрати на одиницю певного виду продукції, а в кошторисі відображаються усі витрати підприємства.

Куроченко О. В.

СТАТУС — певний стан (рівень) ведення селекційно-племінної роботи суб'єктами племінної справи у тваринництві.

Котнов М. О.

СТАТУТ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ — має містити відомості про найменування і місцезнаходження суб'єкта господарювання, мету і предмет діяльності, розмір і порядок утворення статутного та інших фондів, порядок розподілу прибутків і збитків, про органи управління і контролю, їх компетенцію, про умови реорганізації та ліквідації суб'єкта господарювання, а також інші відомості, пов'язані з особливостями організаційної форми суб'єкта господарювання, передбачені законодавством. С.с.г. може містити й інші відомості, що не суперечать законодавству. Статут затверджується власником майна (засновником) суб'єкта господарювання чи його представниками, органами або іншими суб'єктами відповідно до закону.

Котнов М. О.

СТИЛЬ ФІРМОВИЙ — засоби (графічні, пластичні, мовні та ін.), які, з одного боку, забезпечують певну єдність усіх виробів фірми, що сприймаються покупцем, а з іншого — вирізняють фірму та її виробу серед конкурентів.

Куроченко О. В.

СТИМУЛИ — спонукання до дії; система заходів, яких вживають суб'єкти підприємницької діяльності та держава з метою спонукання до ініціативної та високопродуктивної праці.

Сладкевич В. П.

СТИПЕНДІЯ — грошова допомога, яку регулярно виплачують студентам, аспірантам та особам, що проходять спеціальний курс навчання.

Сладкевич В. П.

СТОП-ЗАЯВКА — торгова заявка, що визначає “стоп”-ціну. Якщо вартість цінного папера збігається з цією ціною, тоді заявка набуває чинності.

Куроченко О. В.

СТОП-ЗАЯВКА З ОБМЕЖЕННЯМ ЦІНИ — торгова заявка, що визначає одночасно “стоп”-ціну і граничну ціну. Якщо вартість цінного папера досягає або переходить “стоп”-ціну, тоді заявка з обмеженням ціни набуває чинності за граничною ціною.

Масленко Г. В.

СТОП-НАКАЗ — наказ клієнта брокеру/дилеру про купівлю товару за ціною, вищою за ринкову, і продаж за ціною, нижчою за ринкову.

Сладкевич В. П.

СТОП-ЦІНА — ціна, названа інвестором при поданні “стоп”-заявки або “стоп”-заявки з обмеженням ціни і визначенням межі, на якій заявка набуває чинності.

Волинець В. В.

СТРАЙК — організована відмова працівників від роботи з метою примушення роботодавців погодитись на певні економічні або соціально-економічні поступки. Залежно від декларованих вимог С. бувають економічні, політичні та загальні.

Масленко Г. В.

СТРАТЕГІЇ КОНКУРЕНЦІЇ — довготривалі заходи наступального чи захисного характеру з метою зміцнення конкурентного стану підприємства з урахуванням чинників інтенсивності конкуренції.

Сладкевич В. П.

СТРАТЕГІЯ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ — проникнення підприємства в інші галузі (бізнеси) з метою зменшення рівня комерційного ризику. Може бути профільною (проникнення у споріднені галузі) і непрофільною (проникнення у неспоріднені галузі).

Арсанукаєва К. О.

СТРАТЕГІЯ ІНВЕСТИЦІЙНА — формування системи довгострокових цілей інвестиційної діяльності компанії (фірми) і вибір найефективніших шляхів їх досягнення.

Арсанукаєва К. О.

СТРАТЕГІЯ МАРКЕТИНГОВА — спосіб досягнення основних маркетингових цілей; стратегія промислових підприємств, орієнтованих на ринкові цінності.

Сладкевич В. П.

СТРАТЕГІЯ НИЗЬКИХ ВИТРАТ — спосіб досягнення конкурентних переваг підприємства за рахунок низьких витрат виробництва і збуту продукції.

Арсанукаєва К. О.

СТРАТЕГІЯ ОБМЕЖЕНОГО ЗРОСТАННЯ — стратегічна альтернатива, для якої характерно визначення цілей на підставі колишніх досягнень з урахуванням інфляції. Найчастіше така стратегія застосовується у розвинених галузях економіки із сталою технологією, коли організація здебільше задоволена своїм станом.

Арсанукаєва К. О.

СТРАТЕГІЯ ПІДПРИЄМСТВА — загальний, всебічний план досягнення цілей; визначення основних довгострокових цілей та завдань підприємства, прийняття курсу дій і розподілу ресурсів, необхідних для досягнення поставлених цілей.

Сладкевич В. П.

СТРАТЕГІЯ ПОРТФЕЛЬНА — стратегія комплектування найважливіших зон господарювання, призначення якої — ефективне балансування напрямів діяльності підприємства, пов'язаних з одержанням прибутків, розробкою і випуском на ринок нових товарів, виходом з ринку, підтримкою існуючого рівня продажу.

Масленко Г. В.

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА — визначення перспективних орієнтирів діяльності шляхом прогнозування розвитку зовнішнього середовища і з урахуванням потенційних можливостей підприємства.

Масленко Г. В.

СТРАХОВИКИ — юридичні особи, які створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю, а також такі, що одержали у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності. Учасників страховика повинно бути не менше трьох. Страхова діяльність в Україні здійснюється виключно страховиками — резидентами України. Частка грошових внесків у сплаченому статутному фонді страховика повинна бути не менше 60%. Допускається сплата грошової частини внесків до статутного фонду страховика цінними паперами, що випускаються державою за їх номінальною вартістю в порядку, визначеному Міністерством фінансів України, але не більше 25% загального розміру статутного фонду. Предметом безпосередньої діяльності страховика можуть бути лише страхування, перестраховання і фінансова діяльність, пов'язана з формуванням, розміщенням страхових резервів та їх управлінням.

Котнов М. О.

СТРАХУВАЛЬНИКИ — юридичні особи та дієздатні громадяни, які уклали із страховиками договори страхування або є страхувальниками відповідно до законодавства України. С. можуть укладати із страховиками договори про страхування третіх осіб (застрахованих осіб), які можуть набувати прав і обов'язків страхувальника згідно з договором страхування. С. мають право при укладенні договорів страхування призначати громадян або юридичних осіб для отримання страхових сум (страхового відшкодування), а також замінювати їх до настання страхового випадку.

Котнов М. О.

СТРАХУВАННЯ — діяльність спеціально уповноважених державних організацій та суб'єктів господарювання (страховиків), пов'язана з наданням страхових послуг юридичним особам або громадянам (страхувальникам) щодо захисту їхніх майнових інтересів у разі настання визначених законом чи договором страхування подій (страхових

випадків) за рахунок грошових фондів, які формуються шляхом сплати страхувальниками страхових платежів. Страхування може здійснюватися на підставі договору між страхувальником і страховиком (добровільне страхування) або на підставі закону (обов'язкове страхування). За договором страхування страховик зобов'язується у разі настання страхового випадку здійснити страхову виплату страхувальнику або іншій особі, визначеній страхувальником у договорі страхування, а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі у визначені строки та виконувати інші умови договору. Страховики як суб'єкти господарювання здійснюють страхову діяльність за умови одержання ліцензії на право проведення певного виду страхування. Страховик має право займатися лише тими видами страхування, які визначені в ліцензії. Предметом безпосередньої діяльності страховика можуть бути лише страхування, перестраховування та фінансова діяльність, пов'язана з формуванням, розміщенням страхових резервів та управлінням ними. Законом допускається здійснення зазначених видів діяльності через надання послуг для інших страховиків за договорами про спільну діяльність.

Копнов М. О.

СТРАХУВАННЯ ДОБРОВІЛЬНЕ — здійснюється на підставі договору між страхувальником і страховиком. Загальні умови і порядок проведення С.д. визначаються правилами страхування, що встановлюються страховиком самостійно відповідно до вимог законодавства. Конкретні умови страхування визначаються при укладенні договору страхування. С.д. у конкретного страховика не може бути обов'язковою передумовою при реалізації інших правовідносин.

Масленко Г. В.

СТРАХУВАННЯ ОBOB'ЯЗКОВЕ — встановлюється законами України шляхом внесення змін у закон про страхування. Форми типового договору, порядок проведення і особливі умови ліцензування С.о. визначаються Кабінетом

Міністрів України. В Україні здійснюються такі види С.о.: медичне страхування; державне особисте страхування; державне обов'язкове особисте страхування окремих видів професійної діяльності; державне страхування життя і здоров'я окремих категорій працівників та посадових осіб; особисте страхування від нещасних випадків при здійсненні окремих видів професійної діяльності; страхування цивільної відповідальності операторів в окремих галузях економіки; страхування майнових ризиків у випадках, передбачених законодавством.

Арсанукаєва К. О.

СТРАХУВАННЯ ПОРТФЕЛЯ — інвестиційна стратегія, сформульована так, щоб забезпечити інвестору певну мінімальну прибутковість. Але водночас це дає йому можливість істотно виграти у разі підйому ринку.

Копнов М. О.

СТРАХУВАННЯ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ — діяльність, спрямована на покриття довго- та короткотермінових ризиків суб'єктів господарювання з використанням заощаджень через кредитно-фінансову систему або без такого використання.

Арсанукаєва К. О.

СТРОК ГАРАНТІЙНИЙ ПРИДАТНОСТІ ТА ЯКОСТІ ТОВАРІВ — встановлюється для визначення покупцем недоліків поставлених йому товарів, які не могли бути виявлені при звичайному їх прийманні, і висунення постачальникові претензій у зв'язку з недоліками поставлених товарів. Стандартами, технічними умовами або договором щодо товарів, призначених для тривалого користування чи зберігання, передбачаються строки для встановлення покупцем у належному порядку зазначених недоліків (гарантійні строки). Сторони можуть погодити в договорі триваліші гарантійні строки порівняно з передбаченими стандартами або технічними умовами. Гарантійний строк експлуатації обчислюється від дня введення виробу в експлуатацію, але не пізніше одного року від дня одержання виробу покупцем (споживачем), а щодо

виробів народного споживання, які реалізуються через роздрібну торгівлю, — від дня роздрібного продажу речі, якщо інше не передбачено стандартами, технічними умовами або договором. Гарантійний строк придатності та зберігання товарів обчислюється від дня виготовлення товару. Постачальник (виробник) гарантує якість товарів загалом. Гарантійний строк на комплектуючі вироби і складові вважається рівним гарантійному строку на основний виріб, якщо інше не передбачено договором або стандартами (технічними умовами) на основний виріб. Постачальник (виробник) зобов'язаний за свій рахунок усунути дефекти виробу, виявлені впродовж гарантійного строку, або замінити товари, якщо не доведе, що дефекти виникли внаслідок порушення покупцем (споживачем) правил експлуатації або зберігання виробу. У разі усунення дефектів у виробі, на який встановлено гарантійний строк експлуатації, цей строк продовжується на час, упродовж якого він не використовувався через дефект, а при заміні виробу гарантійний строк обчислюється заново від дня заміни. У разі поставки товарів неналежної якості покупцем (споживачем) має право стягнути з виробника (постачальника) штраф. Позови, що випливають з поставки товарів неналежної якості, можуть бути подані впродовж 6 міс. від дня встановлення покупцем у належному порядку недоліків поставлених йому товарів.

Куроченко О. В.

СТРОК ДІЇ ЛІЦЕНЗІЇ НА ПРОВАДЖЕННЯ ПЕВНОГО ВИДУ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ — встановлюється Кабінетом Міністрів України за поданням спеціально уповноваженого органу з питань ліцензування, але не може бути меншим ніж три роки.

Куроченко О. В.

СТРОК ЕКСПЛУАТАЦІЇ МАШИН І УСТАТКУВАННЯ ЕКОНОМІЧНО ДОЦІЛЬНИЙ — строк експлуатації машин і устаткування, здатний забезпечити найменші затрати суспільної праці на їх виготовлення та наступне використання у процесі виробництва впродовж усього

періоду функціонування цих основних засобів. Визначається такими факторами, як щорічний розмір амортизації та середньорічні витрати на ремонт. Сутність останніх полягає в усуненні тимчасового фізичного зносу засобів праці і забезпеченні їх належної дієздатності впродовж усього строку експлуатації.

Куроченко О. В.

СТРОК ОКУПНОСТІ — час, упродовж якого прибуток підприємства покриває його виробничі витрати.

Чернявський А. Д.

СТРУКТУРА — категорія, яка відображає будову та внутрішню форму системи. Наявність *С.* — невід'ємний атрибут всіх реально існуючих систем, бо саме *С.* надає їм цілісності. Категорія “структура” означає відносно стійкі зв'язки, які існують між елементами організації. У системі *С.* є показником її організованості.

Куроченко О. В.

СТРУКТУРА БІЗНЕС-ПЛАНУ — 1) титульний аркуш (назва і адреса підприємства; імена та адреси засновників; сутність проекту, що пропонується; вартість проекту); 2) зміст бізнес-плану (перелік розділів, пунктів, додатків); 3) резюме (короткий огляд концепції проекту, що впроваджується); 4) галузь, фірма та її продукція; аналіз стану галузі (поточна ситуація і тенденції її розвитку; конкуренти; споживачі); опис продукту, що пропонується до впровадження (основні характеристики майбутньої продукції; конкурентоспроможність, попит); 5) права власності (патенти, товарні знаки, авторські права); стратегія підприємства (обрана стратегія може бути заснована на перевагах у витратах, диференціації продукту, а також зосередженні товару на одному чи кількох сегментах ринку); 6) дослідження ринку (загальна характеристика ринку продукту; розміри ринку; основні сегменти ринку; цільовий ринок бізнесу; оцінка впливу зовнішніх чинників; висновки про загальну привабливість ринку; вибір місця розміщення підприємства); 7) маркетинг-план (основні характеристики споживачів на галузевому ринку; очікувані ціни на про-

дукцію; можливі канали збуту; реклама; стимулювання збуту продукції; гарантії); 8) виробничий план (зміст виробничого і допоміжних процесів; основні виробничі фонди та їх вартість; виробничі і невиробничі приміщення; номенклатура і обсяг випуску продукції; перелік використовуваних сировини і матеріалів; постачальники сировини); 9) організаційний план (форма власності; відомості про власників і партнерів; ступінь відповідальності партнерів; організаційна структура підприємства; розподіл обов'язків і функцій; кадрова стратегія); 10) оцінка ризиків (можливі ризики; джерела виникнення ризиків; заходи щодо зменшення чи ліквідації ризиків); 11) фінансовий план (план доходів і видатків; план руху готівки; точка беззбитковості; основні джерела грошових коштів; порядок використання доходів; плановий баланс та фінансові коефіцієнти); 12) додатки.

Куроченко О. В.

СТРУКТУРА ВІДТВОРЮВАЛЬНА КАПІТАЛЬНИХ ВКЛАДЕНЬ — відображає співвідношення довгострокових витрат підприємства на нове будівництво, розширення, реконструкцію, технічне переозброєння і підтримання потужностей діючих підприємств. *До нового будівництва* належить спорудження на нових майданчиках об'єктів основного, допоміжного і невиробничого призначення новостворюваних підприємств, а також філіалів та окремих виробництв, які впроваджуються з метою створення нової виробничої потужності і після введення в експлуатацію перебувають на самостійному балансі. *Розширення діючих підприємств* передбачає будівництво додаткових виробництв на діючому підприємстві, а також будівництво нових і розширення існуючих окремих виробничих цехів та об'єктів основних фондів на території діючих підприємств та прилеглих до них майданчиках. Розширенням є також будівництво філій та виробництв, які після введення в експлуатацію не будуть знаходитись на самостійному балансі. *Під реконструкцією діючих підприємств* розуміється перебудова існуючих цехів та об'єктів основних фондів, пов'язана

з удосконаленням виробництва і підвищенням його техніко-економічного рівня на основі досягнень науки і техніки. *Технічне переозброєння діючих підприємств* — це комплекс заходів з підвищення техніко-економічного рівня окремих виробництв, цехів та дільниць на підставі впровадження передової техніки та технології, механізації та автоматизації виробництва, модернізації і заміни застарілого і фізично зношеного устаткування новим, продуктивнішим. *Підтримання потужностей діючих підприємств* передбачає проведення робіт з відновлення основних фондів, що вибувають у процесі виробничої діяльності.

Куроченко О. В.

СТРУКТУРА НАРОДНОГО ГОСПОДАРСТВА — склад і співвідношення окремих елементів народного господарства.

Чернявський А. Д.

СТРУКТУРА НОРМИ ВИТРАТ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ — склад і кількісне співвідношення окремих елементів, що утворюють норму витрат матеріальних ресурсів на виробництво одиниці продукції.

Куроченко О. В.

СТРУКТУРА ОБОРОТНИХ ФОНДІВ ВИРОБНИЧО-ТЕХНОЛОГІЧНА — відсоткове співвідношення між окремими групами і елементами оборотних фондів (виробничі запаси, незавершене виробництво, витрати майбутніх періодів). На структуру оборотних фондів підприємства впливають такі фактори: тип виробництва, особливості продукції та технології її виготовлення, умови забезпечення підприємства матеріальними ресурсами.

Куроченко О. В.

СТРУКТУРА ОРГАНІЗАЦІЙНА — синтез взаємозв'язків різних елементів, що функціонують для досягнення встановленої мети — конструкція організації, на основі якої здійснюється управління фірмою. Вона має або формальний, або неформальний вираз і охоплює два аспекти: канали влади та комунікації між

різними адміністративними службами та працівниками; інформацію, яка передається цими каналами. С.о. управління визначають як категорію менеджменту, яка відображає організаційний бік відносин управління в їх взаємозв'язку. С.о. повинна відповідати певним вимогам: адаптивність (здатність організаційної структури пристосовуватися до змін, що відбуваються у зовнішньому середовищі); гнучкість, динамізм (здатність чітко реагувати на зміну попиту, вдосконалення технології виробництва, поява інновацій); адекватність (постійна відповідність організаційної структури параметрам керованої системи); спеціалізація (функціональна замкнутість структурних підрозділів, обмеження та конкретизація сфери діяльності кожної керуючої ланки); оптимальність (налагодження раціональних зв'язків між рівнями та ланками); оперативність (недопущення безповоротних змін у керованій системі за час прийняття рішення); надійність (гарантованість достовірності передавання інформації); економічність (відповідність витрат на утримання органів управління можливістю організації); простота (чітке сприйняття персоналом форми управління, його свідомо участь у реалізації мети організації).

Чернявський А. Д.

СТРУКТУРА ОСНОВНИХ ФОНДІВ ВИРОБНИЧА (ВИДОВА) — характеристика технічного рівня підприємства та ефективності вкладення в нього капіталу. Співвідношення окремих груп основних фондів в їх загальній вартості становить виробничу структуру основних фондів, яка стає прогресивнішою та ефективнішою зі збільшенням в їх складі питомої ваги активної частини. Це пов'язано з тим, що обсяг випуску продукції, виробнича потужність, економічні показники роботи підприємства значною мірою визначаються величиною активної частини основних засобів. Тому кожне підприємство зацікавлене в оптимальному підвищенні у структурі основних фондів частки машин, обладнання, тобто їх активної частини. Залежить від багатьох факторів: виробничо-технологічних

особливостей підприємства; науково-технічного прогресу і зумовленого ним технічного рівня виробництва; ступеня розвитку різних форм організації виробництва (рівень концентрації і спеціалізації, кооперування, комбінування, диверсифікації тощо); відтворюваної структури капітальних вкладень у створення нових основних фондів; вартості будівництва виробничих об'єктів та рівня цін на технологічне устаткування; географічного місцезнаходження (територіальне розміщення) підприємства та ін.

Куроченко О. В.

СТРУКТУРА ОСНОВНИХ ФОНДІВ ТЕХНОЛОГІЧНА — характеристика розподілу основних фондів на активну і пасивну частини у відсотках до загальної вартості.

Куроченко О. В.

СТРУКТУРА ПІДПРИЄМСТВА — сукупність усіх виробничих, невиробничих та управлінських підрозділів підприємства, їх кількість, форма взаємозв'язку та співвідношення між ними.

Сладкевич В. П.

СТРУКТУРА ПІДПРИЄМСТВА ВИРОБНИЧА — розрізняють три типи С.п.в.: предметна, технологічна, змішана. За предметної структури основні цехи підприємства та їх дільниці будуються за ознакою виготовлення кожним із них певного виробу або якоїсь його частини чи групи деталей — переважно застосовується в цехах заводів великосерійного та масового виробництва (на автомобільних заводах створюють цехи виготовлення кузовів, двигунів та ін.). Технологічна структура характерна для підприємств, що виробляють різноманітну продукцію і мають технологічно відокремлені цехи (на машинобудівному заводі — ливарний, ковальсько-штампувальний, механічний, складальний та ін.). Змішана (предметно-технологічна) структура характеризується наявністю на одному й тому ж підприємстві основних цехів, які організовані за предметним і технологічним принципами; прикладом може слугувати організація на машинобудівному заводі масового виробництва заготівель-

них цехів (ливарні, ковальські, пресові тощо) за технологічним принципом, а механоскладальних цехів — за предметним принципом.

Сладкевич В. П.

СТРУКТУРА ПІДПРИЄМСТВА ОРГАНІЗАЦІЙНА — система взаємозв'язків між ланками, підрозділами, рівнями управління підприємства; забезпечує підпорядкованість завдань, ролей, повноважень і відповідальності для досягнення основних цілей організації.

Сладкевич В. П.

СТРУКТУРА ПРИБУТКОВОСТІ — відмінність прибутковості облігацій, що різняться за ознаками: терміном погашення, купонною ставкою, умовами погашення, умовами оподаткування, ліквідністю і вірогідністю неплатежу.

Куроченко О. В.

СТРУКТУРА ТЕХНОЛОГІЧНА КАПІТАЛЬНИХ ВКЛАДЕНЬ — поділяється на витрати, пов'язані з будівельними, монтажними роботами, з придбанням усіх видів устаткування, інструмента та інвентарю, іншими капітальними роботами та послугами. *Будівельні роботи:* спорудження, перебудова, розширення і відновлення існуючих будівель та споруд або їх окремих частин, пов'язані з ними роботи з монтажу збірних залізобетонних, металевих, дерев'яних та інших будівельних конструкцій, що входять до складу будівель і споруд, а також спеціальні (електромонтажні, сантехнічні, меліоративні тощо) та інші роботи, які належать до будівництва будівель і споруд. *Монтажні роботи:* збирання та встановлення технологічного, енергетичного, підйомно-транспортного та іншого устаткування, що може експлуатуватись лише після його встановлення на фундамент. *До витрат на обладнання, інструмент, інвентар належать:* вартість технологічного, енергетичного, підйомно-транспортного та всіх інших видів устаткування (станків, пресів, двигунів, генераторів, насосів тощо); транспортних засобів, технологічно пов'язаних з процесом виробництва (муковозів, панелевозів, електро-

карів та ін.); обладнання для лабораторій, майстерень, дослідницьких установок та ін.; вартість виробничого інструменту та інвентарю, у тому числі малоцінного і швидкозношуваного, що входить до кошторисів на будівництво як перший комплект споруджуваних підприємств та об'єктів.

Куроченко О. В.

СТРУКТУРА УПРАВЛІННЯ — склад, взаємозв'язки та супідрядність організаційних одиниць (підрозділів) апарату управління, які виконують різні функції управління організацією (підприємством). Основними елементами організаційної С.у. є: склад і структура функцій управління; кількість працівників для реалізації кожної управлінської функції; професійно-кваліфікаційний склад працівників апарату управління; склад самостійних структурних підрозділів; кількість рівнів управління та розподіл працівників між ними; інформаційні зв'язки.

Куроченко О. В.

СТРУКТУРА ЦІНИ — склад ціни, що характеризується наявністю в ній окремих відносно самостійних елементів, що відображені у грошовій формі. Ціна товаровиробника містить два елементи: собівартість (витрати на виробництво і реалізацію продукції або послуг) і прибуток (чистий дохід). Оптові ціни, окрім собівартості і прибутку, містять в собі також збутову знижку (націнку), податки та акцизні збори.

Куроченко О. В.

СТРУКТУРИ УПРАВЛІННЯ АДАПТИВНІ — організаційні структури, що пристосовані до швидкої зміни зовнішніх умов і появи нової наукомісткої технології. Ці структури орієнтуються на прискорену реалізацію складних програм і проектів, можуть застосовуватись на підприємствах, об'єднаних на рівні галузей і ринків. Це проектні, матричні, конгломератні організації управління. Проектна організація — тимчасова структура, створена з метою вирішення конкретного завдання (проекту) у визначені терміни, із заданим рівнем якості, не

виходячи за межі встановленого кошторису. Матрична організація управління — варіант проектної організації, в якій члени проектної групи підпорядковуються як керівнику проекту, так і керівникам тих функціональних підрозділів, де вони працюють постійно (використовується фірмами, продукція яких має відносно короткий життєвий цикл і часто змінюється, яким необхідно мати добру маневреність у питаннях виробництва та стратегії). Конгломератна організація управління — форма структури управління, яка найкраще вирішує конкретну ситуацію (поєднання різноманітних структур залежно від конкретних завдань). За такої форми керівництво вищої ланки відповідає за довгострокове планування, вироблення політики, а також за координацію та контроль дій в межах усієї організації. Підпорядковані фірми, як правило, є незалежними економічними одиницями, вони автономні відносно оперативних рішень (підкоряються основній компанії переважно в питаннях фінансів). Керівництво конгломерату дає можливість керівництву кожної фірми в його складі вибрати ту структуру управління, яка найбільше їй влаштовує.

Куроченко О. В.

СТРУКТУРИ УПРАВЛІННЯ БЮРОКРАТИЧНІ — побудовані на вертикальній підпорядкованості та ієрархії прийняття управлінських рішень структури управління. Це лінійні, функціональні, лінійно-функціональні та дивізіональні структури управління. Лінійна структура управління характеризується лінійними формами зв'язку між ланками управління і, як наслідок, концентрацією всього комплексу функцій управління та прийняття управлінських рішень в одній ланці управління. Функціональна структура управління базується на функціональній департаменталізації (процес розподілу організації на окремі елементи, кожний з яких має свої чітко визначені, конкретні завдання та обов'язки), яка полягає в тому, що зберігається єдиначальність, але за окремими функціями управління формуються спеціальні підрозділи, працівники яких володіють знаннями та на-

вичками роботи у сфері управління. При лінійно-функціональній структурі управління переважає лінійна організація, але чим вищий рівень управління, тим більшу роль відіграє функціональне управління (лінійному керівнику у вирішенні конкретних питань і підготовці відповідних рішень, програм, планів допомагає спеціальний апарат — функціональні підрозділи). Дивізіональна структура управління передбачає розподіл організації на елементи і блоки, відповідальні за види товарів або послуг, групи покушців або географічні регіони. Її різновидом є дивізіонально-продуктова структура, в якій створюються відділення за видами продуктів (за цією структурою повноваження управління виробництвом і збутом якогось продукту або послуги передаються одному керівнику, який відповідає за певний тип продукції).

Куроченко О. В.

СТУПЕНІ НАУКОВІ І ВЧЕНІ ЗВАННЯ — світова практика визнає наукові ступені: магістр, доктор філософії, доктор наук. В Україні та країнах СНД прийняті наукові ступені: кандидат, доктор наук, вчені звання: старший науковий співробітник, доцент, професор. Присудження наукових ступенів та присвоєння вчених звань є визнанням рівня кваліфікації вченого. Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань в Україні встановлюється Кабінетом Міністрів України. В Україні атестати доцента і професора видаються Міністерством освіти, а дипломи кандидата і доктора наук та атестат старшого наукового співробітника — Вищою атестаційною комісією. Наявність відповідного наукового ступеня або вченого звання є кваліфікаційною вимогою для зайняття науковим працівником відповідної посади.

Куроченко О. В.

СТУПІНЬ ЕФЕКТИВНОСТІ РИНКУ СЛАБКИЙ — рівень ефективності фінансового ринку, при якому всі попередні ціни паперів і дані обсягу продажів цілком і негайно відбиваються на поточних цінах.

Куроченко О. В.

СТЯГНЕННЯ ЗБОРІВ (ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПЛАТЕЖІВ) — у разі порушення встановлених правил обліку або звітності щодо сплати зборів (обов'язкових платежів) або їх несплати чи неповної сплати сума, яку належить сплатити, стягується до відповідного бюджету. Крім того, із суб'єкта господарювання у визначених законом випадках може бути стягнуто штраф у розмірі до 50% належної до сплати суми збору (обов'язкового платежу).

Волинець В. В.

СУБВЕНЦІЯ — надання бюджетом вищого рівня бюджету нижчого рівня або юридичній особі фінансових засобів на безповоротній і безвідплатній основі для здійснення конкретних цільових витрат. У разі використання засобів не за цільовим призначенням або у встановлений термін вони підлягають поверненню.

Масленко Г. В.

СУБ'ЄКТ ГОСПОДАРЮВАННЯ — юридична особа незалежно від організаційно-правової форми та форми власності чи фізична особа, яка здійснює діяльність з виробництва, реалізації, придбання товарів, іншу господарську діяльність, у тому числі здійснює контроль над іншою юридичною чи фізичною особою; група суб'єктів господарювання, якщо один або кілька з них здійснюють контроль над іншими. Суб'єктами господарювання визнаються також органи державної влади, органи місцевого самоврядування, а також органи адміністративно-господарського управління та контролю в частині їх діяльності з виробництва, реалізації, придбання товарів чи іншої господарської діяльності. Господарською діяльністю не вважається діяльність фізичної особи з придбання товарів народного споживання для кінцевого споживання.

Волинець В. В.

СУБ'ЄКТ УПРАВЛІННЯ — органи управління всіх рівнів і особи, покликани забезпечити досягнення і зміст планованого стану і рівня якості продукції.

Масленко Г. В.

СУБ'ЄКТИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІНОЗЕМНІ — суб'єкти господарської діяльності, що мають постійне місцезнаходження або постійне місце проживання за межами України.

Волинець В. В.

СУБ'ЄКТИ ГОСПОДАРЮВАННЯ — учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають виокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством. Це господарські організації — юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку; громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці; філії, представництва, інші виокремлені підрозділи господарських організацій (структурні одиниці), утворені ними для здійснення господарської діяльності. Виокремлені підрозділи (структурні одиниці) господарських організацій можуть діяти лише маючи право оперативного-господарського використання майна, без статусу юридичної особи.

Масленко Г. В.

СУБ'ЄКТИ ГОСПОДАРЮВАННЯ З ІНОЗЕМНИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ — на території України такі суб'єкти господарювання здійснюють свою діяльність у формах підприємства з іноземними інвестиціями, іноземного підприємства, філії або представництва іноземної юридичної особи, інших формах, не заборонених законом. Порядок утворення підприємств з іноземними інвестиціями та іноземних підприємств, банківських, страхових та інших фінансових установ за участі іноземного інвестора визначається відповідними законами та регулюється Господарським кодексом України.

Волинець В. В.

СУБ'ЄКТИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ — громадяни України, інших держав, не обмежені законом у правоздатності або дієздатності та юридичні особи всіх форм власності. Підприємництво в Україні здійснюється в будь-яких організаційних формах на вибір підприємця.

Арсанукаєва К. О.

СУБ-ЕМІТЕНТ — банк або будь-яка інша юридична особа, що не виступає офіційно в ролі емітента, але бере частину квоти основного банку — учасника емісії облігацій позики.

Арсанукаєва К. О.

СУБКОНЦЕСІЯ КОМЕРЦІЙНА — право користувача дозволити іншим особам користуватись наданим йому комплексом прав або частиною цього комплексу прав на умовах С.к., погоджених ним із праволодарем або визначених у договорі комерційної концесії. Якщо договір комерційної концесії визнано недійсним, недійсні будуть також укладені на його основі договори С.к.

Арсанукаєва К. О.

СУБОРЕНДА — передавання частини орендованого майна в оренду третій особі або групі осіб. У цьому разі орендар виступає у ролі вторинного орендодавця.

Арсанукаєва К. О.

СУБОРЕНДА ДЕРЖАВНОГО ТА КОМУНАЛЬНОГО МАЙНА — орендар має право передавати окремі об'єкти оренди в суборенду, якщо інше не передбачено законом або договором оренди. Передавання в суборенду цілісних майнових комплексів не допускається.

Арсанукаєва К. О.

СУБСИДІЯ — допомога у грошовій формі, що надається на законних підставах фізичним і юридичним особам, місцевим органам влади, іншим державам, за рахунок засобів державного або місцевого бюджету, як правило, на умовах фінансування цільових витрат. Розрізняють субсидії прями (на розвиток конкретних галузей, регіонів, які містять цільовий компенсаційний характер для певних верств населення) і непрямі (пільгові податки, нормативи, наприклад, прискорена амортизація).

Куроченко О. В.

СУБСИДІЯ ЕКСПОРТНА — спосіб стимулювання експорту за рахунок бюджету (надання експортерам пільгових кредитів, пряме фінансування експортно-орієнтованих виробництв, НДР і ОРК, що сприяють розширенню обсягів експорту).

Куроченко О. В.

СУБСИДІЯ ІМПОРТНА — субсидія імпортерам-резидентам на товари та послуги, імпорт яких заохочується державою. Як правило, це імпорт високих технологій, соціально значущих споживацьких товарів, товарів критичного імпорту, наприклад енергоносіїв.

Куроченко О. В.

СУМА СТРАХОВА — грошова сума, в межах якої страховик відповідно до умов страхування зобов'язаний здійснити виплату при настанні страхового випадку, а також сума, що виплачується за особистим страхуванням. Виплати страхових сум за договорами особистого страхування здійснюються незалежно від суми, яку має отримати страхувальник за державним соціальним страхуванням, соціальним забезпеченням, і суми, що має бути йому сплачена як відшкодування збитків. При страхуванні майна страхова сума встановлюється в межах вартості майна за цінами і тарифами, що діють на момент укладення договору, якщо інше не обумовлено договором страхування або умовами обов'язкового страхування.

Куроченко О. В.

СУПРОВОДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНЕ — різновид інформаційного забезпечення, яке застосовується при формуванні і реалізації різного роду програм, виконанні комплексних науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, великих проектів. С.і. здійснюється з урахуванням динаміки виникаючих при цьому специфічних вимог, передусім з урахуванням зміни інформаційних потреб, суттєво пов'язаних з особливостями процесів, що реалізуються.

Арсанукаєва К. О.

СУСПІЛЬСТВО — сукупність людей, поєднаних історично обумовленими соціальними формами суспільного життя і діяльності.

Куроченко О. В.

СФЕРА МАТЕРІАЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА — галузі, які визначаються видами діяльності, що створюють, відновлюють або знаходять матеріальні блага (продукцію, енергію, природні ресурси), а також продовжують виробництво у сфері обігу (реалізації) шляхом переміщення, зберігання, сортування, пакування продукції чи інших видів діяльності. Усі інші види діяльності у сукупності становлять сферу нематеріального виробництва (невиробничу сферу).

Куроченко О. В.

СХИЛЕННЯ ОСОБИ ДО РОЗГОЛОШЕННЯ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ — спонукання особи, якій були довірені у встановленому порядку або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків відомості, що відповідно до законодавства України становлять комерційну таємницю, до розкриття цих відомостей, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання (підприємцю).

Масленко Г. В.

СХИЛЕННЯ ПОСТАЧАЛЬНИКА ДО ДИСКРИМІНАЦІЇ ПОКУПЦЯ (ЗАМОВНИКА) — спонукання постачальника конкурентом покупця (за-

мовника), безпосередньо або через посередника, до надання постачальником конкуренту покупця (замовника) певних переваг перед покупцем (замовником) без достатніх на те підстав.

Масленко Г. В.

СХИЛЕННЯ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ (ПІДПРИЄМЦЯ) ДО БОЙКОТУ — спонукання конкурентом іншої особи, безпосередньо або через посередника, до відмови від встановлення договірних зв'язків із цим суб'єктом господарювання (підприємцем).

Волинець В. В.

СХИЛЕННЯ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ (ПІДПРИЄМЦЯ) ДО РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРУ З КОНКУРЕНТОМ — учинене з корисливих мотивів або в інтересах третіх осіб спонукання господарювання суб'єкта (підприємця) — учасника договору до невиконання або виконання неналежним чином договірних зобов'язань перед цим конкурентом шляхом надання чи пропонування безпосередньо або через посередника матеріальної винагороди, компенсації чи інших переваг.

Волинець В. В.

Т

ТАБЛИЦІ ЦІН АКЦІЙ — містять інформацію про всі акції, що обертаються на національних і регіональних біржах, наприклад, в системах NASDAQ і Instinct.

Куроченко О. В.

ТАЄМНИЦЯ КОМЕРЦІЙНА — технічна, організаційна або інша Т.к., що має комерційну цінність. Суб'єкт господарювання — володар такої інформації має право на захист від незаконного використання цієї інформації третіми особами за умов, що ця інформація має комерційну цінність у зв'язку з тим, що вона невідома третім особам і до неї немає вільного доступу інших осіб на законних підставах, а володар інформації вживає належних заходів до охорони її конфіденційності. Особа, яка протиправно використовує комерційну інформацію, що належить суб'єкту господарювання, зобов'язана відшкодувати завдані йому такими діями збитки відповідно до закону. Особа, яка самостійно і добросовісно одержала інформацію, що є комерційною таємницею, має право використовувати цю інформацію на свій розсуд.

Куроченко О. В.

ТАКСАЦІЯ — встановлення державою або органами місцевого самоврядування стабільних розцінок на товари, комунальні послуги тощо.

Чернявський А. Д.

ТАКСУВАННЯ ДОКУМЕНТІВ — визначення грошової оцінки господарських операцій, зафіксованих в документах. Більшість документів, що надходять в бухгалтерію, мають тільки натуральні показники. При таксуванні в таких документах зазначають ціни і суми.

Арсанукаєва К. О.

ТАКТИКА ЕКОНОМІЧНА — короткочасна економічна поведінка, лінія економічних дій, розрахована на відносно короткочасний період, виходячи з поточної ситуації.

Шнипко О. С.

ТАКТИКА КОМЕРЦІЙНИХ ПЕРЕГОВОРІВ — заздалегідь вироблена послідовність ведення переговорів з викладенням обґрунтованих аргументів, спрямована на досягнення поставлених цілей: узгодження цін, підписання контракту, з'ясування порядку висунення претензій та ін. Порядок ведення переговорів щодо укладення комерційних контрактів звичайно має логічну послідовність: спочатку сторони погоджують всі технічні питання, потім уточнюють базисні умови поставок та їх терміни, умови взаємних розрахунків, санкції і всі інші зобов'язання, що впливають на ціну товару. Ціна товару зазвичай узгоджується на завершальному етапі переговорів. З погляду тактики ведення переговорів остаточне встановлення ціни може бути пов'язане з обсягами замовлення, термі-

нами поставки та іншими умовами операції. Для досягнення найвигідніших технічних і комерційних умов контрактів покупці повинні вести переговори з кількома можливими продавцями або постачальниками.

Шитко О. С.

ТАРИФ — 1) сума, встановлена перевізником за перевезення пасажирів або одиниці маси, або обсягу багажу (вантажу) за відповідним маршрутом та відповідним класом обслуговування; 2) система ставок платні за різні виробничі і невиробничі послуги, що надаються об'єднанням, підприємствам, організаціям, установам і населенню; система ставок оплати праці; інструментом регулювання зовнішньої торгівлі є митний тариф.

Котлов М. О.

ТАРИФ ЗВ'ЯЗКУ — тариф на послуги поштового зв'язку, встановлений нормативним документом як розмір плати за надання послуг поштового зв'язку.

Котлов М. О.

ТАРИФ ІМПОРТНИЙ — вид податку, вживаного в цілях державного регулювання імпорту поставок на територію країни для захисту вітчизняного товаровиробника.

Волинець В. В.

ТАРИФ МИТНИЙ — систематизований за групами товарів перелік мит, стягуваних у певній країні з товарів, що ввозяться або вивозяться; містить найменування товарів, одиниці обкладення і ставки мит. Містить також митні збори. Митні тарифи поділяються на автономні — встановлюються державами в односторонньому порядку, конвенційні — встановлюються державами відповідно до міжнародних угод і містять, як правило, нижчі ставки. Деякі країни об'єднують обидва види тарифу, застосовуючи до одних країн ставки автономного тарифу, а до інших — конвенційного. Митні ставки встановлюються: 1) у відсотках до митної вартості товарів — адвалорні ставки; 2) у встановленому розмірі за одиницю оподатковуваних товарів

— специфічні ставки; 3) поєднуючі обидва види (адвалорні і специфічні) ставок — комбіновані ставки. Різновиди митного тарифу: *подвійний тариф* — має два ряди ставок митних зборів (максимальні і мінімальні), кожний з яких застосовується до товарів певних країн залежно від торгово-політичних відносин з ними. Мінімальні ставки діють для товарів тих країн, з якими укладені спеціальні митні угоди; максимальні ставки — для товарів з країн, що не мають таких угод; *тариф диференційований* — надає перевагу певним товарам або не пропускає їх залежно від того, в якій країні вони виготовлені; *тариф договірний* — ставки його визначаються на підставі міжурядової угоди і не можуть змінюватися впродовж терміну його дії без згоди обох сторін. Ставки за договірним тарифом звичайно нижчі, ніж за автономним.

Куроченко О. В.

ТАРИФ СТРАХОВИЙ — ставка страхового внеску з одиниці страхової суми за визначений період страхування. Страхові тарифи при добровільній формі страхування обчислюються страховиком актуарно (математично) на підставі відповідної статистики настання страхових випадків. Конкретний розмір страхового тарифу визначається в договорі страхування за згодою сторін. При здійсненні обов'язкового страхування Кабінетом Міністрів України встановлюються максимальні розміри страхових тарифів або методика їх розрахунків та мінімальні розміри страхових сум.

Куроченко О. В.

ТЕКУЧИСТЬ ПОРТФЕЛЯ АКТИВІВ — величина, що показує, як часто відбувається покупка і продаж активів, що становлять портфель.

Арсанукаєва К. О.

ТЕНДЕНЦІЇ — виявлені у ході аналізу стійкі відношення, властивості, ознаки, притаманні системі; спрямованість стабільних процесів. У широкому сенсі — безповоротні зміни певного спрямування, що визначаються шляхом реалізації конкретних умов за законами функціонування.

Котлов М. О.

ТЕНДЕР — торги; здійснення конкурентного відбору учасників з метою визначення переможця торгів (тендера) згідно з процедурами (крім процедури закупівлі у одного постачальника).

Копнов М. О.

ТЕОРЕМА КОУЗА — теорема Р. Коуза стверджує, що розмежування прав є суттєвою передумовою угоди, а максимальна корисність кінцевого результату не залежить від правового рішення.

Куроченко О. В.

ТЕОРЕМА ПРО ЕФЕКТИВНУ МНОЖИНУ — твердження про те, що інвестори вибиратимуть портфелі тільки з ефективної множини.

Куроченко О. В.

ТЕОРЕМА РОЗДІЛЕННЯ — властивість CAPM, яка полягає в тому, що оптимальна для інвестора комбінація ризикованих активів не залежить від його ставлення до ризику і прибутковості.

Куроченко О. В.

ТЕОРІЯ ЕКОНОМІЇ НА МАСШТАБАХ ВИРОБНИЦТВА — концепція, що розглядає загальні витрати діяльності підприємства як функцію обсягу виробництва; складова теорії фірми. Теорія ґрунтується на категоріях постійних, які не залежать від обсягу виробництва, змінних, які залежать від обсягу виробництва, та середніх витрат, які розраховуються шляхом поділу загальної суми витрат на кількість одиниць продукції. Розрізняють зовнішню та внутрішню економію на масштабах виробництва. Зовнішня економія досягається незалежно від діяльності окремої фірми, але впливає на неї за рахунок розвитку економічної та соціальної інфраструктури. Внутрішня економія досягається завдяки підвищенню у процесі зростання виробництва рівня спеціалізації праці, вдосконалення організації та управління фірмою.

Куроченко О. В.

ТЕОРІЯ КРИЗ — наукова парадигма, яка пояснює сутність, причини, характер, форми прояву та заходи боротьби з кризовими явищами. Будь-яка криза проходить чотири етапи: латентний пе-

ріод; обвал; депресія; пожвавлення. Т.к. базується на розробках А. Богданова, Н. Кондратьєва, К. Маркса, Й. Шумпетера та ін.

Куроченко О. В.

ТЕОРІЯ СЕГМЕНТАЦІЇ РИНКУ — одне з пояснень залежності процентних ставок від термінів. Вважається, що різні інвестори і кредитори спираються на закони, власні переваги і звички до певних термінів вкладень. Поточні ставки в кожному сегменті ринку визначаються умовами попиту і пропозиції.

Куроченко О. В.

ТЕРИТОРІЯ ЕКОНОМІЧНА — у міжнародній практиці: території адміністративного управління країни, де здійснюється вільний товарно-грошовий обіг; повітряний простір; територіальні води і континентальний шельф, відносно яких певна країна має виняткове право на вилов риби, добування сировини, палива та ін.; “територіальні анклав” за рубежом, тобто економічні зони в інших країнах, які використовуються цією країною шляхом оренди або придбання власності для дипломатичних, військових, наукових або інших цілей; зони, вільні від митного контролю.

Куроченко О. В.

ТЕРИТОРІЯ МИТНА — територія, на якій діє єдине митне законодавство і ведеться єдиний статистичний облік зовнішньої торгівлі. Її кордони не збігаються з державними в тих випадках, коли у країні є вільні гавані, зони та ін.

Куроченко О. В.

ТЕРМІН ОКУПНОСТІ — мінімальний часовий інтервал (від початку здійснення проекту), за межами якого інтегральний прибуток проекту стає позитивним і надалі залишається таким, іншими словами, це період часу, починаючи з якого початкові вкладення і інші витрати, пов'язані з проектом, покриваються результатами його здійснення. Порядок розрахунку терміну окупності залежить від рівномірності розподілу прогнозованих прибутків від інвестиції. Термін окупності, незважаючи на простоту його

обчислень, має низку особливостей, які необхідно враховувати в аналізі проектів: використання Т.о. не враховує прибутків останніх періодів; використання Т.о. не враховує різницю між проектами з однаковою сумою кумулятивних прибутків, але різним розподілом за часом; використання Т.о. не дає змогу враховувати властивість аддитивності за проектами. Вибір проектів за Т.о. доцільний, коли для інвестора проблеми ліквідності важливіші, ніж розмір прибутків. Це стосується випадків, коли інвестиції сполучені з високим ризиком.

Куроченко О. В.

ТЕРМІН ПОГАШЕННЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ СЕРЕДНІЙ — визначається у днях і показує швидкість оборотності дебіторської заборгованості підприємства за період, тобто швидкість зменшення комерційного кредиту, що надається підприємству.

Куроченко О. В.

ТЕРМІН ПОГАШЕННЯ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ СЕРЕДНІЙ — визначається у днях і показує швидкість зменшення комерційного кредиту, наданого підприємству поставальником продукції (робіт, послуг).

Куроченко О. В.

ТЕРПИМІСТЬ ДО РИЗИКУ — баланс між ризиком і очікуваною прибутковістю, що влаштовує інвестора.

Куроченко О. В.

ТЕХНОЛОГІЇ ІНФОРМАЦІЙНІ — спеціальна інформація, яка необхідна для розробки, виробництва або використання виробів і послуг. Ця інформація може подаватись у вигляді технічних даних або технічної допомоги, а також методичних матеріалів функціонального призначення.

Копнов М. О.

ТЕХНОПАРК — компактно розташований комплекс, функціонування якого ґрунтується на комерціалізації науково-технічної діяльності та прискоренні просування нововведень у сфері матеріального виробництва. Т. може

охоплювати наукові установи, вищі навчальні заклади, підприємства матеріального виробництва, служби сервісу та побуту.

Копнов М. О.

ТИП ВИРОБНИЦТВА — класифікаційна категорія виробництва за такими його ознаками: номенклатура, регулярність, стабільність обсягу випуску продукції, кваліфікація кадрів, трудомісткість операцій і тривалість виробничого циклу. Розрізняють три типи виробництва: одиничне, серійне та масове.

Копнов М. О.

ТИПИ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ — класифікуються за такими ознаками: за наявністю третіх осіб при здійсненні операцій; за умовами зовнішньоторговельного обміну; за видами товару, що реалізується. До першої класифікації належать такі типи зовнішньоторговельних операцій, як прямі, що не передбачають використання послуг третіх осіб при здійсненні операцій, але можливість застосування послуг посередників. До другої класифікації належать такі типи зовнішньоторговельних операцій, як товарно-грошові, коли продавець передає певне майно у власність покупця, а покупець зобов'язується прийняти це майно за певну грошову суму, та товарообмінні, або операції “зустрічної торгівлі”. Більшість зовнішньоторговельних операцій належить до товарно-грошових, але значна кількість угод, що укладається у світі, є також угодами про зустрічну торгівлю. До групи останніх належать операції, при яких покупець оплачує частину своєї покупки коштами від реалізації на зовнішньому ринку конкретного набору товарів за допомогою продавця. Третя класифікація складається з таких типів операцій: торгівля сировиною; торгівля продукцією галузей переробки; торгівля послугами.

Куроченко О. В.

ТИПОЛОГІЯ КОНКУРЕНЦІЇ — конкуренцію класифікують: за ступенем диференціації товару — однорідна, гомогенна конкуренція (без диференціації товару); різнорідна, гетерогенна конку-

ренція (з диференціацією товару); за ступенем доступності входження в галузь (відкрита конкуренція — без бар'єрів входження в галузь, закрита конкуренція — з бар'єрами входження в галузь); за тактикою застосовуваних дій (через зміну цін; через зміну товару).

Куроченко О. В.

ТОВАР — все, що може задовольнити потребу або бажання покупця і пропонується ринку з метою привернення уваги, придбання, використання та споживання (вироби, послуги, місця, організації, види діяльності, ідеї тощо); продукт, призначений для продажу.

Сладкевич В. П.

ТОВАР АУКЦІОННИЙ — продається через аукціони і має, як правило, індивідуальні якісні характеристики.

Сладкевич В. П.

ТОВАР БІРЖОВИЙ — частково або повністю продається через біржу. У розвинених країнах це кольорові метали, сировина і продовольчі товари сільськогосподарського походження тощо.

Сладкевич В. П.

ТОВАР БОНДОВИЙ — зберігається на митному складі і не оформлений згідно з митними правилами.

Масленко Г. В.

ТОВАР ГРОШОВИЙ — товар, який у процесі обміну грає роль загального еквівалента.

Сладкевич В. П.

ТОВАР КОЛОНІАЛЬНИЙ — товар, що завезений з інших частин світу; товар, що раніше був предметом колоніальної торгівлі.

Сладкевич В. П.

ТОВАР КОНТРАБАНДНИЙ — товар, що незаконно переміщується через державний кордон, тобто уникає митного контролю.

Сладкевич В. П.

ТОВАР КОРОТКОЧАСНОГО КОРИСТУВАННЯ — матеріальний виріб, що повністю споживається за один чи кілька циклів використання.

Масленко Г. В.

ТОВАР МАСОВИЙ — товар масового попиту.

Сладкевич В. П.

ТОВАР НОВИЙ — виріб, який містить нові чи додаткові функціональні можливості, зміни у формі, дизайні, упаковці, що мають значення для споживачів.

Сладкевич В. П.

ТОВАР ПРОМІЖНИЙ — товар, який купується з метою наступного його використання для виробництва іншого товару.

Масленко Г. В.

ТОВАРИ АДРЕСНІ — виробляються з урахуванням вимог конкретного споживача. Здебільшого Т.а. виготовляються на підставі укладених контрактів, де зазначені особисті вимоги майбутнього споживача щодо техніко-економічних параметрів, якісних та інших споживчих показників. Оскільки якісні параметри, а іноді ціннові й технічні, у адресних товарів формуються під впливом споживача, останньому не байдуже, хто саме виробив товар. На ринку Т.а. купується бренд, торгова марка, або особисті, вивірені часом стосунки між споживачем і виробником. Серед Т.а. виокремлюють споживчі товари і високотехнологічну інвестиційну продукцію. Споживчі товари — готові до споживання продукти харчування і напівфабрикати, побутове обладнання, одяг, взуття та ін. Інвестиційні товари — обладнання, устаткування, технологічно складні вироби, технології, науково-дослідні роботи, монтаж обладнання, будівельні роботи, проектування.

Куроченко О. В.

ТОВАРИ БІРЖОВІ — уніфіковані товари, якісні параметри яких визначені національними та міжнародними стандартами (зерно, нафта, метали, стандартизовані послуги та інші продукти, що не мають конкретної прив'язки до виробника чи країни виробництва). Виробник Т.б. не знає конкретного споживача, він орієнтується на попит, сучасні та прогнозовані ціни, розмір ринку та його кон'юнктуру. Оскільки якісні параметри

Т.б. визначені заздалегідь, покупцеві такого товару байдуже, хто саме виробив товар, для нового важливими є ціна, умови розрахунків та постачання.

Куроченко О. В.

ТОВАРИ ВЗАЄМОДОПОВНЮЮЧІ — товари, застосування одного з яких потребує одночасного використання іншого товару, що доповнює перший.

Сладкевич В. П.

ТОВАРИ ВЗАЄМОЗАМІННІ — товари, які слугують однорідним цілям, відмінності між якими для конкретного споживача і в конкретній ситуації не мають істотного значення.

Куроченко О. В.

ТОВАРИ ГІФФІНА — товари (звичайно малоцінні і низькоякісні), попит на які за певних обставин зростає при підвищенні їх цін (а не знижується, як треба було очікувати). Англійський статистик Р. Гіффін виявив і пояснив цей ефект у процесі спостережень над змінами попиту на продовольчі товари в Ірландії у зв'язку з браком продовольства в кінці XIX ст.

Куроченко О. В.

ТОВАРИ СПОЖИВЧІ — товари і послуги, призначені для кінцевого споживання; для особистого, родинного чи домашнього використання.

Куроченко О. В.

ТОВАРИ СТРАТЕГІЧНІ — товари (обладнання, технологія, ноу-хау), експорт яких забороняється, обмежується чи контролюється з метою попередження шкоди національній безпеці країни — господаря товару.

Куроченко О. В.

ТОВАРИСТВА — засновниками і учасниками Т. можуть бути суб'єкти господарювання, інші учасники господарських відносин, зазначені у ст. 2 Господарського кодексу, а також громадяни, які не є суб'єктами господарювання. Обмеження щодо заснування та участі в господарських Т. суб'єктів господарювання або інших осіб встановлюються законодавством.

Куроченко О. В.

ТОВАРИСТВА ГОСПОДАРСЬКІ — підприємства або інші суб'єкти господарювання, створені юридичними особами та/або громадянами шляхом об'єднання їхнього майна і участі в підприємницькій діяльності товариства з метою одержання прибутку. У випадках, передбачених Господарським кодексом, Т.г. можуть діяти у складі одного учасника. Т.г. є юридичними особами. Суб'єкти господарювання — юридичні особи, які стали засновниками або учасниками господарського товариства, зберігають статус юридичної особи. Т.г. можуть здійснювати будь-яку підприємницьку діяльність, якщо інше не передбачено законом. Це акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства, командитні товариства.

Куроченко О. В.

ТОВАРИСТВО АКЦІОНЕРНЕ — господарське товариство, яке має статутний фонд, поділений на певну кількість акцій однакової номінальної вартості, і несе відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства, а акціонери ризикують через збитки, пов'язані з діяльністю товариства, в межах вартості належних їм акцій. Для створення Т.а. засновники повинні зробити повідомлення про намір створити Т.а., здійснити підписку на акції, провести установчі збори і державну реєстрацію Т.а. Загальна номінальна вартість випущених акцій має дорівнювати розміру статутного фонду Т.а., який не може бути меншим від розміру, визначеного законом. Засновники Т.а. укладають між собою договір, який визначає порядок здійснення ними спільної діяльності зі створення Т.а., відповідальність перед особами, що підписалися на акції, і третіми особами. Якщо у створенні Т.а. беруть участь громадяни, договір має бути посвідченим нотаріально. Т.а. може бути відкритим або закритим. Акції відкритого акціонерного товариства можуть розповсюджуватися шляхом відкритої підписки та купівлі-продажу на біржах. Відкрита підписка на акції при створенні Т.а. організовується засновниками. Останні в будь-якому

разі зобов'язані бути утримувачами акцій на суму не менш як двадцять п'ять відсотків статутного фонду і строком не менше двох років. Акціонери відкритого товариства можуть відчужувати належні їм акції без згоди інших акціонерів і товариства. Акції закритого Т.а. розподіляються між засновниками або серед заздалегідь визначеного кола осіб і не можуть розповсюджуватися шляхом підписки, купуватися та продаватися на біржі. Акціонери закритого товариства мають переважне право на придбання акцій, що продаються іншими акціонерами товариства. Закрите акціонерне товариство може бути реорганізоване у відкрите в порядку, передбаченому законом.

Куроченко О. В.

ТОВАРИСТВО ДОЧІРНЄ — товариство, яке перебуває під контролем материнського товариства.

Куроченко О. В.

ТОВАРИСТВО З ДОДАТКОВОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ — господарське товариство, статутний фонд якого поділений на визначені установчими документами частини і яке несе відповідальність за своїми зобов'язаннями власним майном, а в разі його недостатності учасники товариства несуть додаткову солідарну відповідальність згідно з установчими документами відповідно до внеску кожного з учасників.

Куроченко О. В.

ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ — господарське товариство, статутний фонд якого поділений на визначені установчими документами частини і яке несе відповідальність за своїми зобов'язаннями тільки своїм майном. Учасники товариства, які повністю сплатили свої внески, несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах своїх внесків.

Куроченко О. В.

ТОВАРИСТВО КОМАНДИТНЕ — господарське товариство, в якому один або кілька учасників здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть за його зобов'язаннями до-

даткову солідарну відповідальність усім своїм майном, на яке за законом може бути вчинено стягнення (повні учасники), а інші учасники беруть участь в діяльності товариства лише своїми внесками (вкладники). Учасниками Т.к. можуть бути лише особи, зареєстровані як суб'єкти підприємництва.

Куроченко О. В.

ТОВАРИСТВО ПОВНЕ — господарське товариство, всі учасники якого відповідно до укладеного між ними договору здійснюють підприємницьку діяльність від імені товариства і несуть додаткову солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном. Учасниками Т.п. можуть бути лише особи, зареєстровані як суб'єкти підприємництва.

Куроченко О. В.

ТОВАРИСТВО СПОЖИВАЧІВ — спеціальна громадська організація, що презентує та захищає інтереси споживачів товарів і послуг.

Куроченко О. В.

ТОВАРИСТВО СПОЖИВЧЕ — самостійна організація громадян, які на підставі добровільності членства і взаємодопомоги об'єднуються за місцем свого проживання або за місцем своєї роботи для спільного господарювання з метою поліпшення свого економічного і соціального стану.

Куроченко О. В.

ТОВАРИСТВО СТРАХОВЕ — юридична особа, винятковим видом діяльності якої є страхування життя, яка має відповідну державну ліцензію та здійснює страхування і виплату довічних пенсій.

Куроченко О. В.

ТОВАРНИЙ ЗНАК — позначення, яке забезпечує відмінність (ідентифікацію) товарів одних фірм від аналогічних товарів інших фірм. Т.з. реєструється та юридично захищається як такий, що належить конкретному володарю.

Сладкевич В. П.

ТОЛЛІНГ — робота на давальному ресурсі. Вироблена продукція залишається у власника сировини. Сприяє зниженню оборотного капіталу та податку на додану вартість.

Копнов М. О.

ТОРГИ БІРЖОВІ — торги, що публічно і гласно проводяться в торговельних залах біржі за участі членів біржі, товарами, допущеними до реалізації на біржі в порядку, встановленому правилами біржової торгівлі. Правила біржової торгівлі розробляються відповідно до законодавства і є основним документом, що регламентує порядок здійснення біржових операцій, ведення біржової торгівлі та розв'язання спорів з цих питань. Біржові операції дозволяється здійснювати тільки членам біржі або брокерам — громадянам, зареєстрованим на біржі відповідно до її статуту для виконання доручень членів біржі, яких вони представляють для здійснення біржових операцій. Правила біржової торгівлі затверджуються загальними зборами членів товарної біржі або органом, ними уповноваженим.

Куроченко О. В.

ТОРГІВЛЯ — господарська операція, яка передбачає продаж резидентом або нерезидентом товарів фізичним або юридичним особам.

Копнов М. О.

ТОРГІВЛЯ ЗОВНІШНЯ — сукупність товарно-грошових відносин підприємств однієї країни з підприємствами інших держав. Зовнішня торгівля є складним економічним явищем, що утворюється двома протилежними товаропотоками — експортом та імпортом та їх різновидами — реекспортними та реімпортними операціями.

Копнов М. О.

ТОРГІВЛЯ ЗУСТРІЧНА — торгівля, що передбачає взаємні поставки з метою досягнення торговельного балансу.

Куроченко О. В.

ТОРГОВА ПАЛАТА (торгово-промислова палата) — недержавна неприбуткова самоврядна організація, яка

об'єднує юридичних осіб, створених і діючих відповідно до законодавства України, та громадян України, зареєстрованих як підприємці, та їх об'єднання. Торгово-промислова палата є недержавною самоврядною статутною організацією, створеною на засадах членства, що має статус юридичної особи.

Копнов М. О.

ТОРГОВЕЦЬ — суб'єкт підприємницької діяльності, який відповідно до договору з еквайром або платіжною організацією приймає до обслуговування платіжні інструменти з метою проведення оплати вартості товарів чи послуг (включаючи послуги з видачі грошей у готівковій формі).

Копнов М. О.

ТРАКЦІЯ — попередня пропозиція про купівлю або продаж товарів.

Чернявський А. Д.

ТРАНЗИТ ТОВАРІВ — переміщення товарів, вироблених за межами України, через територію України без будь-якого використання цих товарів на зазначеній території.

Куроченко О. В.

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНА КОРПОРАЦІЯ — об'єднання юридичних осіб різних держав для досягнення певної мети.

Чернявський А. Д.

ТРАНСФЕРТ — передатний платіж; виплати приватним підприємцям та населенню з державного бюджету; форма перерозподілу частини коштів, що мобілізовані до доходів державного бюджету.

Куроченко О. В.

ТРАСТ — компанія, що виконує функції довірчого управління грошовими коштами і цінними паперами, які перебувають у власності різних інститутів і індивідів. Індивіди та інститути зберігають за собою статус інвесторів, а трастові інститути допомагають їм здійснювати інвесторську функцію.

Чернявський А. Д.

ТРАСТ СПОТЕЧНИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ — інвестиційний фонд, що спеціалізується на інвестуванні в неру-

хомість за допомогою іпотек будівельних позик або участі в капіталі відповідних компаній.

Чернявський А. Д.

ТРАТТА — переказний вексель, в якому зазначено, що одна особа (векседавець, трасант) наказує іншій особі (боржникові, трасатові) сплатити третій особі (ремітентові) певну суму грошей у певний термін.

Чернявський А. Д.

ТРАТТА АКЦЕПТОВАНА — вексель з акцептом.

Арсанукаєва К. О.

ТРАТТА БАНКІВСЬКА — вексель, який оплачується після його пред'явлення. Виставляється банком або від його імені прирівнюється до грошових коштів і не може бути повернений без відповідної оплати.

Арсанукаєва К. О.

ТРАТТА ДАТОВАНА — вексель, термін дії якого починається з числа, яким він датований.

Арсанукаєва К. О.

ТРАТТА ДОКУМЕНТОВАНА — вексель, що супроводжується товаророзпорядчими документами.

Арсанукаєва К. О.

ТРЕСТ — форма монополії, за якої всі об'єднані підприємства втрачають свою виробничу та комерційну самостійність і підпорядковуються єдиному управлінню.

Чернявський А. Д.

ТРЕТІЙ РИНОК — вторинний фондовий ринок, де операції із зареєстрованими паперами здійснюються поза біржею.

Волинець В. В.

ТРИВАЛІСТЬ ОБІГУ ОБОРОТНИХ ЗАСОБІВ — часовий інтервал, необхідний для здійснення певного кругообігу оборотних засобів з моменту закупівлі виробничих запасів до моменту реалізації продукції і надходження виручки на розрахунковий рахунок підприємства. Планується і розраховується у днях.

Волинець В. В.

МАУП

У

УГОДА АГЕНТСЬКА — вид договору з фізичною або юридичною особою про виконання нею від імені і на користь принципала певного роду дій (представлення принципала на ринку, пошук покупця, збут продукції та ін.). У такій угоді принципал має вказати межі прав агента, обмеження за цінами, умови реками і збуту, розмір винагороди та ін. Агент зобов'язаний укласти угоду від імені принципала. Він не має права передавати свої зобов'язання третім особам (якщо інше не зазначено у договорі).

Куроченко О. В.

УГОДА АРБИТРАЖНА — одночасна купівля і продаж одних і тих самих або подібних цінних паперів, щоб вигідно використати відмінності в курсах у різних біржових центрах, при відносно низькому рівні ризику.

Куроченко О. В.

УГОДА З ПОКУПЦЕМ ЦІННИХ ПАПЕРІВ — юридична угода між брокерською фірмою та інвестором, що дозволяє фірмі використовувати цінні папери інвестора як заставне забезпечення банківського кредиту за умови, що ці папери були придбані через маргінальний рахунок інвестора в цій фірмі.

Куроченко О. В.

УГОДА КОМПЕНСАЦІЙНА — угода про взаємні поставки товарів рівної вартості.

Куроченко О. В.

УГОДА ОФЕРТНА — стосується зустрічної торгівлі і передбачає можливість інвестування з боку контрагента замість плати за товари чи послуги.

Куроченко О. В.

УГОДИ МІЖ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ НЕПРАВОМІРНІ

— порушеннями вважаються угоди або погоджені дії, спрямовані на встановлення (підтримання) монопольних цін (тарифів), знижок, надбавок (доплат), націнок; розподіл ринків за територіальним принципом, обсягом реалізації чи закупівлі товарів, їх асортиментом або за колом споживачів чи за іншими ознаками з метою їх монополізації; усунення з ринку або обмеження доступу до нього продавців, покупців, інших суб'єктів господарювання.

Куроченко О. В.

УЗГОДЖЕННЯ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ — форма імунізації, що передбачає купівлю облігацій, надходження від яких ідентичні очікуваним виплатам за визначеними термінами і обсягами впродовж певного періоду.

Куроченко О. В.

УЛЬТИМАТУМ — вимога із загрозою застосування рішучих заходів у разі відмови її виконання.

Чернявський А. Д.

УМОВИ ЛЦЕНЗІЙНІ — встановлений з урахуванням вимог законів вичерпний перелік організаційних, кваліфі-

каційних та інших спеціальних вимог, обов'язкових для виконання при провадженні видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню.

Волинець В. В.

УПОРЯДКУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ — формування адміністративно-управлінської системи організації шляхом угруповання робіт, посад, елементів інформаційного процесу. Припускає виокремлення і характеристику окремих елементів системи управління, наявність чітких критеріїв їх раціонального угруповання в підрозділи. Зазвичай визначаються функції окремих робіт, а потім ці роботи формуються у групи за їх однорідністю.

Масленко Г. В.

УПРАВЛІННЯ — 1) процес керування якоюсь діяльністю; 2) процес планування, організації, мотивації і контролю, спрямований на формулювання і досягнення цілей організації; 3) вплив на процес, об'єкт чи систему для забезпечення їх стійкості або для переведення системи з одного стану в інший відповідно до певної мети.

Сладкевич В. П.

УПРАВЛІННЯ АДАПТИВНЕ — управління, коли бажаний стан системи визначається на основі попереднього процесу управління, тобто завдяки накопиченому досвіду.

Куроченко О. В.

УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ — інвестиційна діяльність, що являє собою операції з вигідного розміщення власних і повернутих засобів відповідно до вибраної стратегії (максимізація прибутку, висока надійність вкладень, цільове вкладення та ін.). Припускається можливість здійснювати операції, пов'язані з оперативним регулюванням на інвестиційному ринку. Наприклад, здатність організувати випуск нових цінних паперів або позик, визначати вартість застави, можливість позичальника погасити борг, а також виплачувати відсотки за позиками і погашати частину основної суми боргу, термін оплати якої настав.

Куроченко О. В.

УПРАВЛІННЯ ГОСПОДАРСЬКИМ ТОВАРИСТВОМ — управління діяльністю господарського товариства здійснюють його органи та посадові особи, склад і порядок обрання (призначення) яких визначаються залежно від виду товариства, а у визначених законом випадках — учасники господарського товариства.

Арсанукаєва К. О.

УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ — ухвалення рішень про розмір кредитів, що надаються покупцям у вексельній або іншій формі, а також про умови їх надання і форми стягнення. Повноваження в цій сфері можуть бути покладені на керівника фінансової або збутової служби залежно від того, чи розглядаються ці кредити передусім як засіб стимулювання збуту.

Куроченко О. В.

УПРАВЛІННЯ ЕКСПОРТНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ — на рівні держави — це створення оптимальних умов для розвитку експортної спрямованості підприємства — здійснення відповідної роботи за стратегічними напрямками маркетингу продукції та послуг.

Куроченко О. В.

УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ — система оптимального регулювання руху запасів і підтримування їх оптимальних розмірів за допомогою математичних методів визначення основних параметрів поновлення запасів, підтримання їх рівня та врахування гарантійних страхових надбавок за збереження.

Куроченко О. В.

УПРАВЛІННЯ ЗАСОБАМИ РОЗДІЛЬНЕ — розділення інституційним інвестором своїх засобів між двома керівниками.

Куроченко О. В.

УПРАВЛІННЯ ЗАЦІКАВЛЕНІСТЮ СТОРІН — можливість регулювання і контролювання взаємодії між бізнесом і зацікавленими сторонами з метою досягнення цілей бізнесу. Взаємодії мають бути сплановані. Для цього необхід-

но знати можливості зацікавлених сторін і прогнозувати їх вплив на реалізацію справи. Зацікавлені сторони доцільно розглядати передусім з погляду їх можливої допомоги справі. Інформація про цілі і цінності є основою для успішного управління зацікавленими сторонами. Для цього потрібно визначити внутрішні і зовнішні зацікавлені сторони. Внутрішні сторони: власники компанії та керівництво; лінійні служби (маркетинг, виробництво, підтримка та ін.); служби забезпечення якості; робітники фірми; представники профспілок; консультанти. Зовнішні сторони: різноманітні спеціалізовані організації, постачальники, суміжники, техніка безпеки, працевлаштування, охорона зовнішнього середовища, фінансові партнери, страхові установи, представники фондів, преса, політика, церква, конкуренти. Залежно від виду діяльності та країни цей список може змінюватися. Важливо передбачати підтримку зацікавленої сторони, що може мати істотний вплив на досягнення мети бізнесу.

Арсанукаєва К. О.

УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЯМИ АКТИВНЕ — інвестиційна стратегія, що передбачає купівлю і продаж фінансових активів з метою отримання надприбутковості.

Арсанукаєва К. О.

УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТО-СПРОМОЖНІСТЮ — сукупність заходів, спрямованих на систематичне вдосконалення продукції чи послуг, постійний пошук нових каналів збуту, нових груп покупців, поліпшення сервісу, підвищення ефективності реклами.

Волинець В. В.

УПРАВЛІННЯ КРЕДИТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ — ухвалення рішень про суму грошових і товарних кредитів та інших запозичень (у тому числі векселів), одержаних від банків та інших організацій, а також про умови і терміни їх погашення і форми стягнення.

Масленко Г. В.

УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ — діяльність фірми, банку щодо забезпечення такого розміщення засобів, при якому можна було у будь-який момент виконати свої зобов'язання (за короткий час перетворити активи на грошові кошти). Комерційні банки найчастіше використовують наступні методи управління ліквідністю: 1) загальний метод розподілу засобів — розподіл повернутих і власних засобів за каналами розміщення з єдиного фонду відповідно до потреб і ситуації; 2) метод розподілу активів (конверсія засобів) — розміщення активів відповідно до термінів пасивів (наприклад, термінові внески до одного року спрямовують на надання кредитів до одного року); 3) метод наукового управління — застосування лінійного програмування для оптимізації розподілу фінансових засобів.

Куроченко О. В.

УПРАВЛІННЯ МАЙНОМ — 1) право розпоряджатись майном, передане власником іншій особі; 2) встановлення власником майна правил і умов його використання, здачі в оренду, продажу (стосується передусім державного майна). Найпоширенішим є довірче управління майном — передавання майна однією стороною (засновником управління) іншій стороні (довірчому керівнику) на певний термін за договором у управління, при якому інша сторона надасть управління цим майном бенефіціару або засновнику управління, або обраній ним особі (вигодоотримувачу). Об'єктом довірчого управління можуть бути також цінні папери і права, засвідчені бездокументними цінними паперами. Не можуть бути самостійним об'єктом довірчого управління гроші, за винятком випадків, передбачених законом.

Куроченко О. В.

УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОМ — аналіз, планування, реалізація та контроль за здійсненням заходів, розрахованих на встановлення, посилення і підтримку вигідних обмінів цільовими покупцями заради досягнення мети організації.

Куроченко О. В.

УПРАВЛІННЯ ОПЕРАТИВНЕ — речевоє право суб'єкта господарювання, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим ним органом) для здійснення некомерційної господарської діяльності, в межах, встановлених законодавством, а також власником майна (уповноваженим ним органом). Власник майна, закріпленого на праві оперативного управління за суб'єктом господарювання, здійснює контроль за використанням і збереженням переданого в оперативне управління майна безпосередньо або через уповноважений ним орган і має право вилучати у суб'єкта господарювання надлишкове майно, майно, що не використовується, та майно, що використовується ним не за призначенням. Право оперативного управління захищається законом відповідно до положень, встановлених для захисту права власності.

Куроченко О. В.

УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ — система принципів, методів і механізмів оптимального комплектування, розвитку, мотивації та раціонального використання персоналу; специфічна функція управлінської діяльності, головним об'єктом якої є члени трудових колективів.

Сладкевич В. П.

УПРАВЛІННЯ ПОРТФЕЛЕМ АКТИВНЕ — сукупність методів управління інвестиціями, заснованих на переконанні в неефективності фінансових ринків, тобто в можливості точного оцінювання інвестиційної вартості цінних паперів і ефективного прогнозування майбутньої цінової динаміки.

Куроченко О. В.

УПРАВЛІННЯ ПОРТФЕЛЕМ ЦІННИХ ПАПЕРІВ — процес прогнозування, планування, формування і регулювання структури портфеля цінних паперів з метою досягнення інвестором основної мети.

Куроченко О. В.

УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ — діяльність, спрямована на реалізацію проекту з максимально можливою ефективністю при заданих обмеженнях за ча-

сом, коштами (ресурсами), а також якістю кінцевих результатів проекту. Методи У.п. дають змогу: визначити цілі проекту; його обґрунтування і життєздатність; виявити структуру проекту (підцілі, завдання, які мають бути виконані); визначити необхідні обсяги і джерела фінансування; підібрати виконавців — зокрема, через процедури торгів і конкурсів; підготувати і укласти контракти; визначити терміни реалізації проекту, скласти графік виконання, розрахувати необхідні ресурси; розрахувати кошторис і бюджет проекту; планувати і враховувати ризики; забезпечити контроль за ходом реалізації проекту.

Куроченко О. В.

УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТНИМИ РИЗИКАМИ — сукупність процедур і технологій щодо обмеження (мінімізації) ризиків у сфері проектної діяльності: класифікація проектних ризиків; методи виявлення та оцінювання проектних ризиків; інформаційне забезпечення управління проектними ризиками; моніторинг і прогнозування ризиків; технології зниження (елімінування) ризиків; організація управління ризиками; оцінювання ефективності та обґрунтування оптимального рівня витрат на управління ризиками. Важливими є методи оцінювання ризиків, моніторингу і прогнозування ризиків, інформаційного забезпечення управління ризиками та ін. У.п.р. поділяється на основні етапи: ідентифікація (виявлення) ризику; оцінювання ризику; вибір методу та інструментів управління ризиком; запобігання і контролювання ризику; фінансування з метою запобігання ризику; оцінювання результатів.

Куроченко О. В.

УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТНОЮ КОМАНДОЮ — управління тимчасовим колективом, що створюється всередині фірми, яка має власну структуру. Організаційна структура проектної команди залежить від цілей, завдань та інших параметрів проекту. У практиці проект-менеджмента використовуються дві основні форми проектної команди — матрична і проектна. Перетинання функцій і повноважень проектної команди з основни-

ми функціональними відділами фірми є джерелом конфліктів. Етапи створення проектної команди: формування, період звикання учасників один до одного, період нормального функціонування, реорганізація, розформування команди. Основні проблеми створення проектної команди: розподіл обов'язків і повноважень, планування діяльності команди, розвиток команди. Для управління проектом у складі команди створюється координаційна група проекту, яке обирає керівника проекту, забезпечує проект правами і ресурсами, підтримує хід виконання проекту, організовує роботу із зовнішнім середовищем проекту, послаблює чинники ризику, вирішує конфлікти, усуває кризи.

Куроченко О. В.

УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ

— діяльність підприємства, фірми, банку, компанії, яка спрямована на скорочення можливих витрат від ризику. Найпоширенішими методами управління ризиками є диверсифікація ризику, маркетингові дослідження, а також страхування ризику.

Куроченко О. В.

УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЧНЕ

— управлінська діяльність, яка передбачає визначення стратегічних цілей і завдань організації та підтримання тривалих взаємовідносин між нею і оточенням, що забезпечує досягнення поставлених цілей.

Куроченко О. В.

УПРАВЛІННЯ ТИМЧАСОВЕ ВІЛЬНИМИ ГРОШОВИМИ РЕСУРСАМИ

— управління найлегше реалізованого частинною оборотного капіталу, що тимчасово не використовується. Це грошові кошти в касі і на рахунках, не призначені для поточних платежів, а також банківські переказні векселі, грошові перекази, банківські чеки, рахунки заощаджень та ін. Ділова репутація фірми і можливі кон'юнктурні ускладнення змушують підприємство мати певний грошовий запас, проте через небезпеку інфляції його величина обмежена. Таким чином, оптимальна сума грошової готів-

ки визначається діловою активністю підприємства і обґрунтованою щоденною потребою у платіжних засобах. Засоби, що перевищують таку потребу, мають бути вкладені в якісь інші активи підприємства, що приносять дохід.

Куроченко О. В.

УСТАНОВА НАУКОВА (НАУКОВО-ДОСЛІДНА, НАУКОВО-ТЕХНІЧНА) — юридична особа незалежно від форми власності, що створена в установленому законодавством порядку, для якої наукова або науково-технічна діяльність є основною і становить понад 70% загального річного обсягу виконаних робіт. На вищій навчальній закладі III-IV рівнів акредитації поширюються права наукових установ.

Куроченко О. В.

УСТАТКУВАННЯ

— поділяється на таке, що потребує і не потребує монтажу. Потребує монтажу устаткування, яке може бути введено у дію лише після збирання його частин і прикріплення до фундаменту або до інших конструкцій, будівель і споруд (конвеєрні лінії та ін.). Не потребують монтажу станки та машини (автомобілі, тепловози, інші транспортні засоби, верстати, що стоять вільно, обчислювальна техніка тощо).

Куроченко О. В.

УСУНЕННЯ ПОДВІЙНОГО ОПОДАТКУВАННЯ

— сума доходу або прибутку, одержана юридичними особами, їх філіями, відділеннями за кордоном, входить до загальної суми доходу (прибутку), що підлягає оподаткуванню в Україні, і враховується при визначенні розміру податку. Суми податку на дохід (прибуток), одержані за межами території України, її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони, сплачені юридичними особами, їх філіями, відділеннями за кордоном відповідно до законодавства іноземних держав, зараховуються під час сплати ними податку з доходів (прибутку) в Україні. При цьому розмір зараховуваних сум не може перевищувати суми податку з доходів (прибутку), що підлягає сплаті в Україні, стосовно доходу (прибутку),

одержано за кордоном. Доходи, одержані за межами України фізичними особами з постійним місцем проживання в Україні, додаються до сукупного доходу, що підлягає оподаткуванню в Україні. Суми податку з доходів фізичних осіб, сплачені за кордоном відповідно до законодавства іноземних держав громадянами з постійним місцем проживання в Україні, зараховуються під час сплати ними податку з доходів фізичних осіб в Україні. При цьому розмір зараховуваних сум податку з доходів, сплачених за межами України, не може перевищувати суми податку з доходів фізичних осіб, що підлягає сплаті цими особами в Україні. Суми податку на нерухоме майно (нерухомість), сплачені за кордоном відповідно до законодавства іноземних держав фізичними особами, які постійно проживають в Україні, за об'єкти, що перебувають за її межами, зараховуються під час сплати ними податку на об'єкти в Україні. При цьому розмір зарахованих сум податку, сплачених за межами України, не може перевищувати суми, що підлягає сплаті цими особами в Україні. Зарахування сплачених за межами України сум податків проводиться за умови письмового підтвердження податкового органу відповідної іноземної держави щодо факту сплати податку та наявності міжнародних договорів про уникнення подвійного оподаткування.

Куроченко О. В.

УТЕЧА КАПІТАЛУ — одна з форм експорту капіталу, специфічні особливості якої полягають у тому, що вони зумовлені не стільки метою його прибуткового розміщення в інших країнах, скільки необхідністю його рятуння. У.к. зумовлена низкою причин: економічною та політичною нестабільністю в країні-експортері капіталу; високою інфляцією, яка знецінює капітал та перешкоджає його інвестуванню; високим рівнем оподаткування та виконанням податковою системою переважно фіскаль-

них функцій; необхідністю “відмивання” за кордоном незаконно набутих коштів; відсутністю розвинутої системи підтримки приватного бізнесу; наявністю численних валютних та зовнішньоторгових обмежень та ін. У.к. здійснюється двома шляхами: а) легальним переказом коштів з одної країни до іншої; б) позазаконними засобами з порушенням вітчизняного та міжнародного законодавства.

Куроченко О. В.

УТИЛІЗАЦІЯ — остання стадія життєвого циклу об'єкта довгострокового використання, на якій його вилучають з експлуатації та ліквідують.

Копнов М. О.

УЧАСНИКИ ФОНДОВОГО РИНКУ — юридичні і фізичні особи, що здійснюють професійну і допоміжну діяльність на фондовому ринку. Залежно від конкретно виконуваних функцій У.ф.р. поділяються на основних та інфраструктурних учасників. Враховуючи економіко-правову особливість фондового ринку, окрему групу складають специфічні учасники фондового ринку, що займаються тими або іншими видами цінних паперів. У правовій практиці У.ф.р. поділяються на індивідуальних (фізичні особи, які від свого імені беруть участь у процесі ринкової взаємодії, а також фізичні особи, що представляють інших осіб) та інституційних учасників (підприємства, установи, суспільства, товариства, компанії, фонди, корпорації та інші організаційно оформлені, самостійні сукупності індивідів, що визнані державою і діють на підставі своїх засновницьких документів, а також норм права). Здебільшого це юридичні особи, а також органи державно-правового регулювання.

Куроченко О. В.

УЧНІ — особи, що здобувають на виробництві якусь робочу професію (індивідуально і колективно) та отримують заробітну плату.

Арсанукаєва К. О.

Ф

ФАКТОРИНГ — операція з передавання першим кредитором прав вимог боргу третьої особи другому кредитору з попередньою або подальшою компенсацією вартості такого боргу першому кредитору.

Копнов М. О.

ФАХІВЕЦЬ — особа, яка володіє спеціальними знаннями і навичками в якійсь галузі, тобто спеціаліст; людина, добре обізнана у якійсь сфері, майстер своєї справи.

Волинець В. В.

ФАХІВЕЦЬ БІРЖИ — член біржі, який виконує дві основні функції: підтримує порядок на ринку, діючи як дилер, тобто купуючи або продаючи цінні папери зі свого запасу, компенсує тимчасові дисбаланси між попитом і пропозицією; сприяє виконанню заявок з обмеженням ціни, “стоп”-заявок і “стоп-заявок з обмеженням ціни”, діючи як брокер. Це досягається веденням книги обліку лімітних заявок і виконанням цих заявок при настанні відповідних умов.

Масленко Г. В.

ФІЛІЯ — структурно виокремлена частина юридичної особи, що перебуває окремо від керівного органу юридичної особи та виконує таку саму діяльність (виробничу, наукову тощо), що й юридична особа загалом. Ф. має своє керівництво, яке підпорядковане керівному органу юридичної особи і діє на підставі доручення, що надається відповідним керівним органом юридичної особи.

Копнов М. О.

ФІНАНСИ — економічна категорія, що відображає економічні відносини у процесі створення та використання грошових коштів. Ф. виникли в умовах регулярного товарно-грошового обміну, пов'язаного з розвитком держави та її потреб у ресурсах.

Чернявський А. Д.

ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВА — узагальнені показники діяльності підприємства як основні чинники його ефективності. Завжди виражені у грошовій формі. Формуються за рахунок початкового капіталу, тобто статутного фонду, всіляких активів підприємства та позичкового капіталу. Крім того, залежно від форми власності та спеціалізації підприємства Ф.п. є джерелами фінансових надходжень.

Куроченко О. В.

ФІНАНСИСТ — 1) фахівець з провадження фінансових операцій, з фінансових наук; 2) особа, що використовує свої кошти для фінансування ділової угоди чи ризикованого проекту або домовляється з банком чи якоюсь фінансовою установою про залучення фінансів.

Чернявський А. Д.

ФІНАНСУВАННЯ ВЕНЧУРНЕ — ризиковані фінансові операції в галузі наукових досліджень, інженерних розробок, у сфері створення і впровадження інновацій.

Куроченко О. В.

ФІО — відповідає умові, за якою вартість вантажно-розвантажувальних робіт переказується на рахунок вантажовідправника або судновласника.

Чернявський А. Д.

ФІРМА — юридично самостійна організація, що використовує ресурси для виробництва товарів і послуг з метою отримання прибутку.

Сладкевич В. П.

ФІРМА ВЕНЧУРНА — невелика чи середня інвестиційна фірма, яка займається науковими дослідженнями, інженерними розробками та їх кредитуванням. Допомагає великим компаніям розробляти новітні напрями науково-технічного прогресу.

Сладкевич В. П.

ФІРМА ІНЖИНІРИНГОВА — спеціалізується на наданні інженерно-консультативних послуг на внутрішньому і міжнародних ринках.

Сладкевич В. П.

ФІФО — 1) метод бухгалтерського обліку товарно-матеріальних запасів за ціною першої партії, що надійшла або була виготовлена; 2) метод розрахунку відсотків при достроковому частковому вилученні деяких видів вкладів з банків, коли сума, що була першим внеском, вилучається в першу чергу.

Чернявський А. Д.

ФОНД ІНДЕКСНИЙ — інвестиційний фонд, у якому портфель фінансових активів формується відповідно до конкретного ринкового індексу.

Куроченко О. В.

ФОНД ПАЙОВИЙ — інвестиційна компанія з кінцевим терміном існування, яка формує початковий капітал за рахунок засобів вкладників, а також використовує доходи для формування певного портфеля цінних паперів (зазвичай облігацій).

Куроченко О. В.

ФОНДИ — 1) ресурси, запаси, нагромадження; 2) кошти цільового призначення (наприклад, пенсійний фонд);

3) у ринковій економіці — це цінні папери, що дають прибуток у вигляді точно встановленого відсотка.

Куроченко О. В.

ФОНДИ ДЕРЖАВНІ ЦІЛЬОВІ — фонди, які створені відповідно до законів України і формуються за рахунок визначених законами України податків і зборів (обов'язкових платежів) від юридичних осіб незалежно від форм власності та фізичних осіб.

Куроченко О. В.

ФОНДИ ОБІГУ — оборотні фонди, які певний час перебувають у сфері обігу, набуваючи при цьому товарної чи грошової форми. До Ф.о. належать: залишки готової продукції на складах підприємства-товаровиробника, що оцінюється за фактичною виробничою собівартістю; дебіторська заборгованість (розрахунки з покупцями і замовниками; суми виданих (перерахованих) авансів; внутрішні розрахунки); грошові кошти та їх еквіваленти (в національній та іноземній валюті).

Куроченко О. В.

ФОНДИ ОБОРОТНІ — частина виробничих фондів, яка цілком споживається в одному виробничому (технологічному) циклі і переносить всю свою вартість на вартість новоствореної продукції. Як матеріальні ресурси виробництва Ф.о.: 1) формують речові елементи продукції, що виготовляється (сировина, конструкційні матеріали); 2) створюють матеріальні умови для здійснення технологічних процесів і роботи виробничого устаткування (паливо, енергія), а також збереження і транспортування сировини і готових виробів (різні допоміжні матеріали: мастила, фарби, тара). За виробничим призначенням Ф.о. підприємства поділяються на такі групи: 1) Ф.о. у виробничих запасах, тобто предмети праці, які ще не залучені до виробничого процесу і перебувають на складах підприємства у вигляді певних запасів; 2) Ф.о. у сфері виробництва, тобто продукція, що не пройшла усі стадії обробки. До Ф.о. також належать неречові їх елементи у вигляді витрат майбутніх періодів.

Виробничі запаси становлять найбільшу частину Ф.о. У сфері виробництва до Ф.о. належать предмети праці, обробку чи переробку яких не завершено підприємством і які перебувають на різних стадіях виробничого процесу (незавершене виробництво).

Куроченко О. В.

ФОНДИ ОСНОВНІ АКТИВНІ — фонди, які беруть безпосередню участь у виробничому процесі. До активної частини основних фондів належать переважно машини, устаткування, інструмент, вимірювальні та регулюючі прилади й пристрої, обчислювальна техніка та ін.

Куроченко О. В.

ФОНДИ ОСНОВНІ ПАСИВНІ — фонди, що безпосередньо не впливають на предмети праці, а тільки створюють умови для здійснення процесу виробництва. До них належать будівлі, споруди, інвентар, що забезпечують нормальне функціонування активної частини основних фондів.

Куроченко О. В.

ФОНДИ ОСНОВНІ ПІДПРИЄМСТВА — засоби праці, які мають вартість та функціонують у виробничому процесі тривалий час у своїй незмінній споживній формі, а їх вартість переходить через конкретну працю на вартість новоствореної продукції поступово (частинами) у міру зношення. Основні фонди класифікують низкою ознак: функціональне призначення (виробничі та невиробничі), галузева ознака (основні засоби промисловості, основні засоби сільського господарства та ін.), речово-натуральний склад (будівлі, споруди та ін.), належність (власні, орендовані), використання (перебувають в експлуатації, на консервації). Основні фонди поділяються за речово-натуральним складом на групи: земельні ділянки; капітальні витрати на поліпшення земель; будівлі; споруди; передавальні пристрої; робочі і силові машини та обладнання; транспортні засоби; робоча та продуктивна худоба; багаторічні насадження; інструмент; виробничий інвентар; господарський інвентар; інші основні засоби. Для встановлення норм амортизаційних нарахувань і

обчислення їх щорічних сум основні фонди об'єднано у групи: 1) будівлі, споруди, їх структурні компоненти та передавальні пристрої; 2) автомобільний транспорт і вузли (запасні частини) до нього; меблі; побутові електронні, оптичні, електромеханічні прилади та інструменти, включаючи ЕОМ, інші машини для автоматичного опрацювання інформації, інформаційні системи, телефони, інше офісне обладнання, устаткування та приладдя до них; 3) будь-які інші основні фонди, що не належать до першої та другої груп. Згідно з чинним законодавством України щорічні норми амортизаційних відрахувань для першої, другої та третьої груп основних фондів становлять відповідно 5, 25 і 15%. Оскільки елементи основних фондів відіграють різну роль у процесі виробництва, велике значення має їх поділ на дві частини: активну, яка бере безпосередню участь у виробничому процесі, і пасивну, що безпосередньо не впливає на предмети праці, а тільки створює умови, необхідні для здійснення процесу виробництва.

Куроченко О. В.

ФОНДОВІДДАЧА — фінансовий показник, що характеризує ефективність використання основних засобів підприємства і показує, скільки за звітний період (як правило, за рік) було реалізовано продукції на одну гривню основних засобів. Розраховується як відношення чистого виторгу від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної вартості основних засобів. Щодо значення показника фондівіддачі однозначних критеріїв немає: чим він вищий, тим краще. Цей фінансовий показник визначається на підставі даних форми № 1 “Баланс” і форми № 2 “Звіт про фінансові результати”.

Куроченко О. В.

ФОРМА МАТЕРІАЛЬНИХ БЛАГ ЕКОНОМІЧНА — все, що виробляється в галузях матеріального виробництва, тобто продукція виробничо-технічного призначення і виробі народного споживання: матеріальні блага, призначені для використання як у сфері виробництва в якості засобів виробництва — продукція

виробничо-технічного призначення, так і у сфері особистого споживання — виробництва можна використовувати як у виробництві, так і для особистого споживання, економічна форма таких продуктів визначається залежно від цільового призначення певного продукту виробництва.

Куроченко О. В.

ФОРМА МІЖНАРОДНИХ РОЗРАХУНКІВ — регульована нормами міжнародного приватного права умова платежу, що має специфічні особливості відносно порядку зарахування засобів на рахунки кредитора, видів платіжних документів, що використовуються, а також процедури документообігу.

Куроченко О. В.

ФОРМА ПРАВОВА ПІДПРИЄМСТВА — параметр, який характеризує розподіл контрагентів за організаційно-правовими формами господарювання. Використовується під час збирання та оброблення інформації в автоматизованих системах. Визначення параметра наведено у Класифікації організаційно-правових форм господарювання, затвердженій наказом Держстандарту України за № 228 від 22 грудня 1994 р. Код організаційно-правової форми господарювання надається контрагентам (клієнтам) банків органами державної статистики при включенні їх до Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України. Цей параметр мають вказувати в документах контрагенти — суб'єкти господарювання.

Куроченко О. В.

ФОРМИ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ — іноземні інвестори мають право здійснювати всі види інвестицій у таких формах: участь у господарських організаціях, що створюються разом з вітчизняними юридичними особами чи громадянами, або придбання частки в діючих господарських організаціях; створення іноземних підприємств на території України, філій або інших структурних підрозділів іноземних юридичних осіб або при-

дбання у власність діючих підприємств; придбання безпосередньо нерухомого або рухомого майна, що не заборонено законами України, або придбання акцій чи інших цінних паперів; придбання самостійно або за участі громадян чи вітчизняних юридичних осіб прав користування землею та використання природних ресурсів на території України; господарська діяльність на підставі угод про розподіл продукції; придбання інших майнових прав; в інших формах, не заборонених законом. Відносини, що виникають у зв'язку з придбанням іноземним інвестором майнових прав на землю та інші природні ресурси в Україні, регулюються відповідно земельним та іншим законодавством України. Заборона або обмеження будь-яких форм здійснення іноземних інвестицій можливі лише через дію певного закону.

Куроченко О. В.

ФОРМИ ОНОВЛЕННЯ ОСНОВНИХ ФОНДІВ — існують екстенсивна та інтенсивна форми оновлення. Перша свідчить про темпи збільшення обсягу використовуваних основних фондів, а друга передбачає заміну діючих основних фондів новими, більш продуктивними та ефективними.

Куроченко О. В.

ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНІ ІНТЕГРАЦІЙНІ — угруповання країн одного регіону, які через економічну взаємодію спрямовують свою діяльність на зближення господарських механізмів, що набирають форми міждержавних угод та узгоджено регулюються міждержавними органами. До них належать Європейський Союз (ЄС), Європейська асоціація вільної торгівлі (ЄАВТ), Північноамериканська асоціація вільної торгівлі (НАФТА), Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) та ін.

Куроченко О. В.

ФОРМУВАННЯ ПОРТФЕЛЯ — складова інвестиційного процесу, яким визначаються майбутні активи інвестування та пропорції розподілу наявних засобів.

Куроченко О. В.

ФОРТЕЙПІНГ — кредитування зовнішньоекономічної операції шляхом придбання в експортера векселів, акцептованих імпортером.

Куроченко О. В.

ФРАНКО — у комерційних операціях умови поставки продукції, згідно з якими споживач вивільнюється від усіх або частини (залежно від виду франко) видатків щодо доставки вантажів у зв'язку з включенням цих видатків до ціни товарів: франко-завод, франко-склад, франко-перевізник, франко-вагон, ФОБ-аеропорт, ФАС, КАФ, СІФ, франко-порт призначення, франко-кордон.

Куроченко О. В.

ФРАНЧАЙЗИНГ — угода про передавання тимчасового права на використання товарної марки (товарів, технологій).

Сладкевич В. П.

ФРАНШИЗА — 1) вивільнення страховика від відшкодування збитків, що не перевищують певної суми. Є умовна (невід'ємна) та безумовна (від'ємна) Ф. Встановлюється або у відсотках до страхової суми, або в абсолютній величині. За умовної Ф. страховик вивільнюється від відповідальності за збитки, що не перевищують певної суми франшизи, та повинен відшкодувати збитки цілком, якщо їх розмір перевищує певну суму Ф. За безумовної Ф. збитки завжди відшкодовуються за вирахуванням встановленої франшизи; 2) право на створення комерційного підприємства, яке надається на певний період та фіксується в договорі. Витрати, що пов'язані з одержанням франшизи, враховуються як нематеріальні активи.

Чернявський А. Д.

ФРАНШИЗА СТРАХОВА — частина збитків, що не відшкодовується страховиком.

Волинець В. В.

ФРАХТ — плата за перевезення вантажів і пасажирів водним шляхом або за використання суден упродовж певного часу.

Сладкевич В. П.

ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ — забезпечення законодавчої підтримки та правового захисту громадян; стимулювання розвитку науково-технічного прогресу та визначення його пріоритетних напрямів; стабілізація економіки, перерозподіл ресурсів, соціальний захист як виробників продукції, так і населення загалом; моніторинг та регулювання процесів охорони навколишнього середовища; визначення глобальної стратегії розвитку країни та методів її впровадження.

Куроченко О. В.

Ф'ЮЧЕРС — специфічна страхова угода щодо поставки партії товару або інших цінностей у певний термін за визначеною ціною.

Куроченко О. В.

Ф'ЮЧЕРС СИНТЕТИЧНИЙ — придбання ф'ючерсного контракту у вигляді купівлі опціону "колл" і продажу опціону "пут" на актив або продажу ф'ючерсного контракту у вигляді купівлі опціону "пут" і продажу опціону "пут" на актив.

Куроченко О. В.

Х

ХАЙРИНГ — середньострокова оренда машин, обладнання, транспортних засобів тощо.

Чернявський А. Д.

ХАРАКТЕРИСТИКА ЯКОСТІ — характеристика продукту, процесу чи системи, пов'язана з вимогою (сформульованою потребою або очікуванням, загальнорозумілими або обов'язковими). Розрізняють такі Х.я. продукції: залежно від властивостей — показники призначення; надійності (безвідмовності, довговічності, ремонтпридатності, збереження); ергономічні; естетичні; показники технологічності; транспортабельності; стандартизації та уніфікації; патентно-правові; безпеки і економічні; залежно від способу вираження — виражені в натуральних одиницях (кг, м, бали, безрозмірні) і у вартісних одиницях; залежно від кількості властивостей, що характеризуються, — одиничні і комплексні (групові, узагальнені та інтегральні); залежно від використання для оцінювання — базові і відносні; залежно від стадії визначення значень характеристик — прогнозовані, проектні, виробничі та експлуатаційні.

Куроченко О. В.

ХВИЛІ ДОВГІ КОНДРАТЬЄВА — підвищення та зниження коливань розвитку капіталістичної економіки у вигляді часової хвилі тривалістю близько 30 років. Виявлені М. Д. Кондратьєвим на підставі дослідження динаміки основних показників економічного розвит-

ку. Встановлені коливання економічної кон'юнктури мають міжнародний характер і супроводжуються певними змінами в господарському та суспільному житті.

Куроченко О. В.

ХЕДЖ ІНФЛЯЦІЙНИЙ — актив, який зберігає свою купівельну спроможність, незважаючи на будь-яку зміну рівня цін.

Куроченко О. В.

ХЕДЖЕР — інвестор, який купує ф'ючерсні контракти з метою забезпечити себе від ризику, пов'язаного з можливою зміною цін.

Волинець В. В.

ХЕДЖЕР ЗА ДОВГОСТРОКОВИМИ ПАПЕРАМИ — хеджер, який зменшує ризик завдяки купівлі ф'ючерсних контрактів.

Масленко Г. В.

ХЕДЖИРУВАННЯ (від англ. *hedging*) — 1) термінова валютна угода, укладена з метою страхування від можливого падіння ціни під час укладення довгострокових угод; 2) поняття, що використовується в банківській, біржовій та комерційній практиці для позначення різних методів страхування валютного ризику. У широкому розумінні Х. отожднюється з поняттям страхування валютних та інших ризиків різними методами, включаючи зовнішньоторговельні та кредитні операції, термінові валютні угоди, державне страхування валютно-

го ризику, створення резервів покриття можливих збитків внаслідок зміни валютних курсів тощо. Використовуються наступні основні види хеджування: контракти ф'ючерсні, контракти форвардні, їх імітації, угоди про свопи та опціони.

Чернявський А. Д.

ХОЛДИНГ — акціонерна компанія, яка володіє контрольними пакетами акцій одного або декількох акціонерних товариств з метою контролю і управління їх діяльністю. Існують два типи холдингових компаній: чистий Х., який виконує контрольньо-фінансові та управлінські функції, та змішаний Х., який виконує

такі самі функції, але також займається підприємницькою діяльністю. Х. є важливим ланцюгом в системі участі, за допомогою якої Х. підпорядковуються незалежні компанії.

Куроченко О. В.

ХРЕСТ МАРШАЛЛА — графічне зображення відношення кривих попиту і пропозиції, які залежать від ринкової взаємодії кількості товару та його ціни. На графіку точка перехрещення кривих попиту і пропозиції визначає рівноважну ринкову ціну, величина якої, у свою чергу, залежить від співвідношення попиту і пропозиції.

Куроченко О. В.

МАУП

Ц

ЦЕНТР ВИТРАТ — організаційний підрозділ фірми, що відповідає за мінімізацію витрат, але не займається ціноутворенням на продукцію та виторгом. Такий центр полегшує діяльність керівництва, допомагаючи визначати оперативні витрати окремого виробничого підрозділу.

Берестецька Л. М.

ЦЕНТР ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ — організаційний підрозділ фірми, що відповідає за мінімізацію операційних витрат і максимізацію виторгу в межах його сфери діяльності. Здійснює управлінський контроль, сприяє підвищенню продуктивності і прибутковості виробничої одиниці.

Берестецька Л. М.

ЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ — концентрація прав прийняття рішень, зосередження владних повноважень на вищому рівні управління організації. Це реакція організованої системи, спрямована на запобігання перекручуванню інформації при передаванні її через всі рівні управління.

Берестецька Л. М.

ЦЕХ — система виробничої структури, яка охоплює виробничі дільниці та певні функціональні служби. Це основна структурна одиниця великого підприємства (відокремлена в організаційно-технічному та адміністративному плані), яка має певну виробничу й господарську самостійність для виконання певних виробничих функцій. За ха-

рактером діяльності цехи поділяються таким чином: основні — виготовляють продукцію, що визначає спеціалізацію підприємства; допоміжні — виготовляють продукцію для забезпечення власних потреб підприємства; обслуговуючі цехи та різноманітні господарства — виконують роботи, що забезпечують необхідні умови для здійснення основних та допоміжних виробничих процесів; побічні цехи — утилізують, переробляють та виготовляють продукцію з відходів основного виробництва.

Куроченко О. В.

ЦИКЛ ЖИТТЄВИЙ ПРОДУКЦІЇ

— період життя продукції на ринку від моменту її появи до моменту витіснення досконалішим товаром, тобто фактично до її повного морального зносу. Такий цикл проходить на ринку кілька етапів: етап впровадження — коли товар є новинкою і потрібен певний час та значні грошові затрати (особливо на рекламу), щоб переконати споживача (покупця) в його комерційних перевагах; етап зростання — коли визнання товару на ринку супроводжується стрімким підвищенням попиту на нього; етап зрілості — коли обсяг продажу товару, досягнувши свого максимального значення, починає поступово скорочуватись; етап старіння — коли попит на товар на ринку неухильно зменшується.

Куроченко О. В.

ЦІНА — грошове вираження вартості продукції, робіт, послуг. Ціна, на відміну від вартості, є історичним фактом, тобто належить до конкретного місця і часу, незалежно від того, чи була вона оголошена відкрито або залишилася в таємниці. Ц. виконує кілька функцій: облікову, стимулюючу та розподільчу. В обліковій функції ціни відтворюються суспільно необхідні витрати праці на виробництво і реалізацію продукції, оцінюються витрати і результати виробництва. Стимулююча функція використовується для розвитку ресурсозбереження, підвищення ефективності виробництва, якості продукції, впровадження нових технологій тощо. Розподільча функція передбачає включення до ціни акцизного збору на окремі групи та різновиди товарів, податку на додану вартість та інших обов'язкових податків та платежів, що надходять до бюджетів різного рівня (місцевого, державного). Ціни зазвичай можна класифікувати за економічними ознаками: за рівнем їх державного регулювання; за місцем їх формування; за місцем їх використання.

Куроченко О. В.

ЦІНА АВАНСОВАНОГО КАПІТАЛУ — відображає існуючий на підприємстві мінімум повернення коштів на вкладений у його діяльність капітал та його рентабельність. Економічний зміст показника полягає в тому, що він порівнюється з показником, розрахованим для конкретного проекту.

Куроченко О. В.

ЦІНА БАЗОВА — застосовується як основа для встановлення цін у сфері міжнародної торгівлі.

Куроченко О. В.

ЦІНА ВИКОНАННЯ — ціна, за якою покупець опціону може придбати (у разі опціону “колл”) або продати (у разі опціону “пут”) актив, на який випущений опціон.

Куроченко О. В.

ЦІНА ВІДГУКУ — ціна, яку емітент зобов'язаний сплатити утримувачам облігацій у разі дострокового погашення випуску.

Куроченко О. В.

ЦІНА ВІДКРИТТЯ — ціна, за якою було вчинено першу операцію з цінним папером після відкриття біржі.

Куроченко О. В.

ЦІНА ВІДПУСКНА — відпускна ціна одиниці продукції вітчизняного виробництва розраховується за такою формулою: Відпускна ціна = Оптова ціна + ПДВ, а для продукції, з якої стягується акцизний збір: Відпускна ціна = Ціна, яка містить у собі суму акцизного збору + ПДВ. Якщо продукція, товари, роботи та послуги звільнені від оподаткування ПДВ або оподатковуються за нульовою ставкою, то оптова (внутрішня) ціна дорівнює відпускній.

Куроченко О. В.

ЦІНА ГРАНИЧНА — ціна, зазначена в заявці з обмеження ціни, що визначає максимальну ціну купівлі або мінімальну ціну продажу, за якими заявка може бути задоволена.

Куроченко О. В.

ЦІНА ЗАКРИТТЯ — ціна останньої операції за день з певним цінним папером.

Куроченко О. В.

ЦІНА ЗАКУПІВЕЛЬНА — така ціна визначає здебільше конкурентоспроможність товарів виробничого призначення і створює споживчі переваги для виробника продукції і виконавців послуг, у тому числі посередників. Привабливість ціни встановлюється в комплексі з основними характеристиками споживчої вартості — низька закупівельна ціна товару через низьку якість може виявитися неприйнятною для підприємства-виробника, що обрав напрямок товарної політики на поліпшення якості. Гнучка система знижок, що зменшують закупівельну ціну залежно від обсягу товарної партії, забезпечує конкурентоспроможність товару, а також гарантує великий обсяг його продаж.

Куроченко О. В.

ЦІНА ЗВИЧАЙНА — ціна продажу на ринку товарів (робіт або послуг), яку можна отримати за таких умов: продаж має здійснюватись звичайній особі; продаж має здійснюватись за звичайних

умов ведення господарської діяльності (тобто без прикладання додаткових зусиль).

Куроченко О. В.

ЦІНА КУПІВЛІ — ціна, за якою дилер згоден купити певну кількість конкретних цінних паперів.

Куроченко О. В.

ЦІНА ОПТОВА ПІДПРИЄМСТВА-ТОВАРОВИРОБНИКА — ціна, яка передбачає відтворення поточних витрат виробництва та отримання прибутку. Така ціна складається із собівартості та прибутку.

Куроченко О. В.

ЦІНА ПРОДАЖУ — ціна, за якою дилер хотів би продати певну кількість конкретних цінних паперів.

Куроченко О. В.

ЦІНА РЕАЛІЗАЦІЙНА — впливає на конкурентоспроможність товарів безпосереднього використання (харчових продуктів, готових до споживання; тютюнових виробів; парфюмерно-косметичних товарів, миючих засобів та ін.), а також послуг. Ціна реалізації визначається певними факторами: закупівельною ціною, транспортними витратами, витратами на збереження, витратами обігу, торговими націнками та ін. Якість реалізованого товару є лише одним, хоча і важливим, фактором, закладеним у реалізаційну ціну, зокрема у витрати на її забезпечення. Доступність Ц.р. створює вагомі споживчі переваги для індивідуальних споживачів товарів і послуг, що не потребують додаткових витрат на використання за призначенням.

Куроченко О. В.

ЦІНА СПОЖИВАННЯ — визначається ціною реалізації, а також експлуатаційними витратами: на транспортування, монтаж, налагодження, технічну допомогу в обслуговуванні, збереження, нагляд за товарами, енерговитрати, ремонт, а також на сплату податків і зборів, страхування й утилізацію. Ціна споживання найбільше властива таким товарам, як засоби виробництва, складні технічні, господарсько-побутові товари.

Ціни реалізації і споживання вирізняються тим, що реалізаційна ціна зумовлена витратами виробника і продавця, а до ціни споживання ще додаються витрати споживача.

Куроченко О. В.

ЦІНИ ДЕРЖАВНІ ТА КОМУНАЛЬНІ — державні фіксовані та регульовані ціни встановлюються на ресурси, що справляють визначальний вплив на загальний рівень і динаміку цін, а також на продукцію та послуги, що мають суттєве соціальне значення для населення. Перелік зазначених ресурсів, продукції, послуг затверджує Кабінет Міністрів України. Відповідно до закону державні ціни встановлюються також на продукцію (послуги) суб'єктів господарювання — природних монополістів. Переліки видів продукції (послуг) зазначених суб'єктів затверджуються Кабінетом Міністрів України. Державні ціни встановлюються на імпортні товари, придбані за рахунок коштів Державного бюджету України. Законом може бути передбачено встановлення комунальних цін на продукцію та послуги, виробництво яких здійснюється комунальними підприємствами. Державне регулювання цін здійснюється шляхом встановлення фіксованих державних і комунальних цін, граничних рівнів цін, граничних рівнів торговельних надбавок і постачальницьких винагород, граничних нормативів рентабельності або шляхом запровадження обов'язкового декларування зміни цін. Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування при встановленні фіксованих цін, застосування яких унеможливорює одержання прибутку суб'єктами підприємництва, зобов'язані надати цим суб'єктам дотацію відповідно до закону.

Куроченко О. В.

ЦІНИ ІНДИКАТИВНІ — використовуються для розрахунку податкових та митних платежів при укладенні контрактів підприємствами, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність. Рівень індикативних цін використовується як нижній рівень цін на товари, що експор-

туються до окремих країн (групи країн), з визначенням конкретного варіанта базових умов постачання згідно з правилами Інкотермс. Ці. визначаються Державним інформаційно-аналітичним центром моніторингу зовнішніх товарних ринків. Перелік товарів, на які встановлюються Ці., затверджується відповідним наказом Міністерства економіки та європейської інтеграції України. При встановленні рівнів індикативних цін враховуються фактори, що можуть вплинути на ціноутворення за конкретними товарами на конкретних ринках залежно від умов здійснення тієї чи іншої операції.

Куроченко О. В.

ЦІНИ МОНОПОЛІЙНІ — монополюно високі ціни, за якими монополії продають свою продукцію споживачам з метою отримання найвищого прибутку (найчастіше монополія визначає оптимальний рівень цін виходячи з рівня попиту на свою продукцію); монополюно низькі ціни, за якими монополії закупають продукцію (як правило, сировину) у постачальників; диференційовані ціни, які існують в різних формах: диференціація за групами покупців, коли різним групам покупців той самий товар чи послуга пропонується за різними цінами (іноді безкоштовно); диференціація за варіантами товарів чи послуг, коли різні варіанти товарів і послуг продають за різними цінами, не враховуючи відмінність у витратах (комерційний рейс у кілька разів дорожче, ніж звичайний рейс авіакомпанії); диференціація за територією, коли товари реалізуються в різних місцях за різними цінами, незважаючи на те, що витрати на доставку однакові; диференціація за часом, коли ціни на товар змінюються залежно від сезону, місяця чи дня тижня.

Куроченко О. В.

ЦІННОСТІ ВАЛЮТНІ — валюта України та іноземні валюти, національні та іноземні платіжні документи, національні та іноземні цінні папери, монетарні метали.

Куроченко О. В.

ЦІНОУТВОРЕННЯ “ВИТРАТИ ПЛЮС” — метод ціноутворення, відповідно до якого ціна продукту встановлюється шляхом додавання прибутковоутворюючої надбавки до середніх або загальних витрат на одиницю продукції. Цей метод аналогічний методу ціноутворення на основі повних витрат, оскільки ціна продукту визначається шляхом додавання вираженої у відсотках ціноутворюючої надбавки до загальних витрат на одиницю продукції. Термін Ц.в.п. використовується також у вузькому значенні, коли йдеться про ціну, погоджену між покупцем і продавцем, і визначається у такий спосіб: Фактичні витрати + Фіксований відсоток від фактичних витрат або фіксована величина прибутку на одиницю продукції. Такий метод ціноутворення застосовується у великих інвестиційних проектах і контрактах, пов'язаних з новітніми технологіями, коли тривалість будівництва проектного об'єкта чи зміна технічних умов стають причиною високого рівня невизначеності остаточної ціни.

Берестецька Л. М.

ЦІНОУТВОРЕННЯ НА ОСНОВІ ВИТРАТ — метод ціноутворення, відповідно до якого ціна продукту визначається на підставі даних про витрати виробництва і реалізації.

Куроченко О. В.

ЦІНОУТВОРЕННЯ НА ОСНОВІ ГРАНИЧНИХ ВИТРАТ — метод встановлення ціни на продукт, що ґрунтується на визначенні граничних витрат його виробництва і розподілу. Ціна продукту встановлюється з урахуванням валового прибутку (різниця ціни і змінних витрат на одиницю продукції або граничних витрат), необхідного для забезпечення безбитковості або планового рівня прибутку. Питомий прибуток на одиницю продукції, помножений на обсяг продажів або обсяг виробництва, дає загальний валовий прибуток, достатній для покриття або тільки постійних витрат (безбитковість), або постійних витрат і планового прибутку. При обчисленні ціни необхідно додати прибуток на одиницю продукції до змінних витрат на одиницю продукції (або до граничних витрат).

Хоча цей метод ґрунтується на витратах, на практиці управління враховують також попит і конкуренцію, змінюючи розмір планового прибутку на одиницю продукції. За принципом Ц.н.о.г.в. визначається оптимальне співвідношення ціни і випуску тільки в короткостроковому періоді при існуючих потужностях, проте ігнорується проблема оптимізації інвестицій у нові виробничі потужності, характерна для тривалого періоду. У галузях зі спадаючими середніми витратами, де граничні витрати нижче середніх загальних витрат, встановлення цін на рівні граничної вартості призведе до втрат і необхідності їх покриття за рахунок податків чи інших джерел. У галузях зі зростаючими середніми витратами, де попередні витрати перевищують середні загальні витрати, ціноутворення на базі граничних витрат приведе до надлишків.

Куроченко О. В.

ЦІНОУТВОРЕННЯ НА ОСНОВІ ПОВНИХ ВИТРАТ — метод ціноутворення, за яким ціна продукту утворюється шляхом додавання відсоткової прибутковоутворюючої надбавки до середніх витрат, або загальних питомих витрат, причому загальні питомі витрати складаються з питомих змінних витрат і питомих постійних витрат.

Берестецька Л. М.

ЦІНОУТВОРЕННЯ НА ОСНОВІ СЕРЕДНІХ ВИТРАТ — метод ціноутворення, за яким ціна на продукт утворюється шляхом додавання відсоткової прибутковоутворюючої надбавки до середніх витрат. Метод багато в чому схожий на метод ціноутворення на основі повних витрат. Ці поняття використовуються іноді як взаємозамінні.

Куроченко О. В.

МАУП

Ч

ЧАРТЕР — 1) договір судновласника про оренду повітряного чи морського судна на певний рейс чи термін; 2) аванс; 3) здійснення повного або часткового платежу за відвантаження товару як виконання зобов'язань за контрактом до початку їх виконання.

Куроченко О. В.

ЧАС ДО ПОГАШЕННЯ — час, що залишається до дня погашення облігації.

Волинець В. В.

ЧАСТКА ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ — частка активів інвестиційної компанії, використаних упродовж року для оплати праці менеджерів, адміністративних та інших витрат.

Масленко Г. В.

ЧАСТКА РИНКОВА (від англ. *market share*) — частка певної фірми у загальному обсязі випуску (чи обсязі продажів) певного продукту на ринку. Дані про ринкові частки використовуються для визначення ступеня концентрації продавців на ринку.

Арсанукаєва К. О.

ЧЕК — паперовий розрахунковий документ установленої форми, що містить нічим не обумовлене письмове розпорядження чекодавця платнику про необхідність сплати чекотримачу (власнику) зазначеної в ньому суми коштів упродовж установленного строку готівкою (банкнотами) або шляхом її переказу на рахунок власника

чека в банку. Чеки на пред'явника банком (установою) не приймаються. Термін дії іменного чека зазначено на чеку. Якщо такий запис відсутній, то термін дії чека становить 6 міс. від дня його видачі. Термін дії дорожніх чеків не обмежений.

Куроченко О. В.

ЧЕК ДОРОЖНІЙ — паперовий розрахунковий документ, що виражений в іноземній валюті та використовується як засіб міжнародних розрахунків неторговельного характеру і є грошовим зобов'язанням чекодавця виплатити зазначену в чеку суму чекотримачу (власнику), підпис якого проставляється в зазначеному місці під час продажу.

Куроченко О. В.

ЧЕК ІМЕННИЙ — паперовий розрахунковий документ, що виражений в іноземній валюті, тобто є письмовим розпорядженням юридичної особи — нерезидента або фізичної особи — нерезидента, яка виписала чек (чекодавець), платнику про виплату певної суми коштів чекотримачу, зазначеному в чеку, або іншій особі за нотаріально посвідченою довіреністю за рахунок наданого платнику грошового покриття. Іменні чеки виписуються на певну особу із застереженням “без наказу” чи рівнозначним застереженням (“сплатити (кому) без наказу” чи “сплатити тільки (йому)”). Іменний чек не підлягає передаванню, за винятком випадків, що передбачені чинним законодавством України.

Куроченко О. В.

ЧЕК РОЗРАХУНКОВИЙ — розрахунковий документ, що містить письмове доручення власника рахунка (чекодавця) банку-емітенту, в якому відкрито його рахунок, про сплату чекотримачу зазначеної в чеку суми коштів.

Куроченко О. В.

ЧЕКОДАВЕЦЬ — юридична особа — нерезидент або фізична особа — нерезидент, яка видає іншій особі підписаний нею чек, що свідчить про необхідність сплати чекотримачу зазначеної в чеку суми коштів.

Волинець В. В.

ЧЕКОТРИМАЧ — власник чека; будь-

яка фізична або юридична особа, що має виключне право отримати кошти за чеком.

Волинець В. В.

ЧИННИК-ІНДЕКС — параметр інвестиційного середовища, що впливає на прибутковість фінансових активів. Чинник називається загальним, якщо він впливає на велику кількість цінних паперів (див. *Чинник загальний*).

Куроченко О. В.

ЧИННИК ЗАГАЛЬНИЙ — чинник, що впливає певною мірою на прибутковість практично всіх цінних паперів на ринку.

Куроченко О. В.

МАУП

III

ШКОДА МОРАЛЬНА — шкода, яку заподіяно особистим немайновим правам суб'єктів господарської (зовнішньоекономічної) діяльності та яка призвела або може призвести до збитків, що мають матеріальне вираження.

Волинець В. В.

ШТРАФ АДМІНІСТРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКИЙ — грошова сума, що сплачується суб'єктом господарювання до відповідного бюджету у разі порушення ним встановлених правил здійснення господарської діяльності. Перелік порушень, за які із суб'єкта господарювання стягується штраф, розмір і порядок його стягнення визначаються законами, що регулюють податкові та інші відносини, в яких допущено правопорушення. Ш.а.-г. може застосовуватись у визначених законом випадках одночасно з іншими адміністративно-господарськими санкціями.

Куроченко О. В.

ШТРАФ ЗА ПОРУШЕННЯ АНТИМОНОПОЛЬНО-КОНКУРЕНТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА — накладається Антимонопольним комітетом України на суб'єктів господарювання — юридичних осіб за ухилення від виконання або несвоєчасне виконання рішень Антимонопольного комітету України чи його територіальних відділень про припинення

порушень антимонопольно-конкурентного законодавства, відновлення первинного стану або зміну угод, що суперечать антимонопольно-конкурентному законодавству; створення, реорганізацію (злиття, приєднання), ліквідацію суб'єктів господарювання, вступ одного або кількох суб'єктів господарювання в об'єднання, придбання чи набуття будь-яким іншим способом у власність, одержання в управлінні (користування) часток (акцій, паїв) та активів (майна) у вигляді цілісних майнових комплексів підприємств чи їх структурних підрозділів, а також в оренду цілісних майнових комплексів підприємств чи їх структурних підрозділів без згоди на це Антимонопольного комітету України чи його органів у випадках, якщо законом передбачено необхідність одержання такої згоди; неподання чи несвоєчасне подання передбаченої законом інформації, або подання свідомо недостовірної інформації Антимонопольному комітету України, його територіальним відділенням. Учинення дій, визначених як недобросовісна конкуренція, юридичними особами, що не є суб'єктами господарювання, тягне за собою накладення на них Антимонопольним комітетом України або його територіальними відділеннями штрафу в розмірі, передбаченому законом.

Куроченко О. В.

Ю

ЮРИСДИКЦІЯ — 1) передбачені законом або іншим правовим актом такі повноваження державного органу: оцінка правомірності або неправомірності дій юридичних та фізичних осіб; вирішення юридичних суперечок; застосування санкцій до осіб, які порушують закони і норми права; 2) межі компетенції, правова сфера, на яку поширюються повноваження певного державного органу; 3) вирішення суперечок про право у сфері державного управління і владних повноважень.

Сладкевич В. П.

ЮСТИЦІЯ — правосуддя; система судових установ; судове відомство.

Сладкевич В. П.

ЮРИСКОНСУЛЬТ — консультант при установі, підприємстві або організації з практичних питань права, захисник інтересів цієї установи, підприємства або організації в судових та інших інстанціях.

Волинець В. В.

ЮРИСПРУДЕНЦІЯ — правознавство, сукупність наук про право; практична діяльність юристів, рішення судових органів.

Волинець В. В.

МАУП

Я

ЯКІСТЬ — сукупність властивостей продукції, що зумовлюють ступінь її спроможності задовольняти певні потреби у конкретних умовах споживання (у певних умовах експлуатації).

Куроченко О. В.

ЯКІСТЬ ТОВАРІВ — ступінь досягнення встановленого технічного рівня при виробництві кожної одиниці товарної продукції. Визначається або органолептичним методом (за допомогою органів почуттів), або лабораторними дослідженнями з використанням приладів, апаратів, реактивів та інших технічних засобів. Я.т. повинна відповідати стандартам, ТУ, іншій документації, яка встановлює вимоги до якості, або зразкам (еталонам), якщо сторони не визначають у договорі більш високі вимоги до якості товарів. Номери та індекси стандартів, ТУ або іншої документації про якість зазначаються в договорі. У разі відсутності в договорі умов щодо якості остання визначається відповідно до мети договору або до звичайного рівня якості для предмета договору чи загальних критеріїв якості. Постачальник має засвідчити якість товарів належним товаросупроводжуваним документом, який надсилається разом з товаром, якщо інше не передбачено в договорі. У разі поставки товарів нижчої якості, ніж вимагається стандартом, ТУ чи зразком (еталоном), покупець має право відмовитися від прийняття і оплати товарів, а якщо товари вже оплачені покупцем, — вимагати повернення сплаченої суми. Якщо недоліки поставлених товарів можуть бути усунені без повернення їх постачальнику, покупець має право вимагати від постачаль-

ника усунення недоліків товарів у місці їх знаходження або усунути їх своїми засобами за рахунок постачальника. Якщо поставлені товари відповідають стандартам або ТУ, але виявляються нижчого сорту, ніж було зумовлено, покупець має право прийняти товари з оплатою за ціною, встановленою для товарів відповідного сорту, або відмовитися від прийняття і оплати поставлених товарів. Якщо покупець (одержувач) відмовився від прийняття товарів, які не відповідають за якістю стандартам, ТУ, зразкам (еталонам) або умовам договору, постачальник (виробник) зобов'язаний розпорядитися товарами у десятиденний строк, а щодо товарів, які швидко псуються, — впродовж 24 годин з моменту одержання повідомлення покупця (одержувача) про відмову від товарів. Якщо постачальник (виробник) у зазначений строк не розпорядився товарами, покупець (одержувач) має право реалізувати їх на місці або повернути виробникові. Товари, що швидко псуються, в усіх випадках підлягають реалізації на місці.

Куроченко О. В.

ЯРМАРОК — великі торги, що регулярно проводяться в одному місті в той самий час.

Куроченко О. В.

ЯМА БІРЖОВА — частина приміщення залу, в якому відбуваються біржові торги (звичайно рівень підлоги знаходиться нижче). Місце, де дозволено укладати угоди членам біржі, обладнане засобами телекомунікацій для оперативного зв'язку брокерів із замовниками.

Куроченко О. В.

The proposed terminological and conceptual dictionary contains almost 5000 economic terms and concepts relating to all directions of modern economic science and administrative practice.

For specialists, lectures of higher educational establishments, students, and all those who master economic knowledge.

Довідкове видання

ЕКОНОМІКА

від А до Я

Понятійно-термінологічний словник

Reference edition

ECONOMICS

from A to Z

Terminological and conceptual dictionary

Редактор *З. П. Чиркова*

Коректор *А. А. Тютюник*

Комп'ютерне верстання *О. М. Каденко*

Оформлення обкладинки *О. О. Стеценко*

Підп. до друку 03.03.08. Формат 70×100/16. Папір офсетний. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 29,74. Обл.-вид. арк. 29,25. Наклад 1500 пр. Зам. №

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)

03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»

03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. XX

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 8 від 23.02.2000*

ПП «Видавництво «Фенікс»

03680 Київ-680, вул. Шутова, 136